بولاق

BULAK

1993·3

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

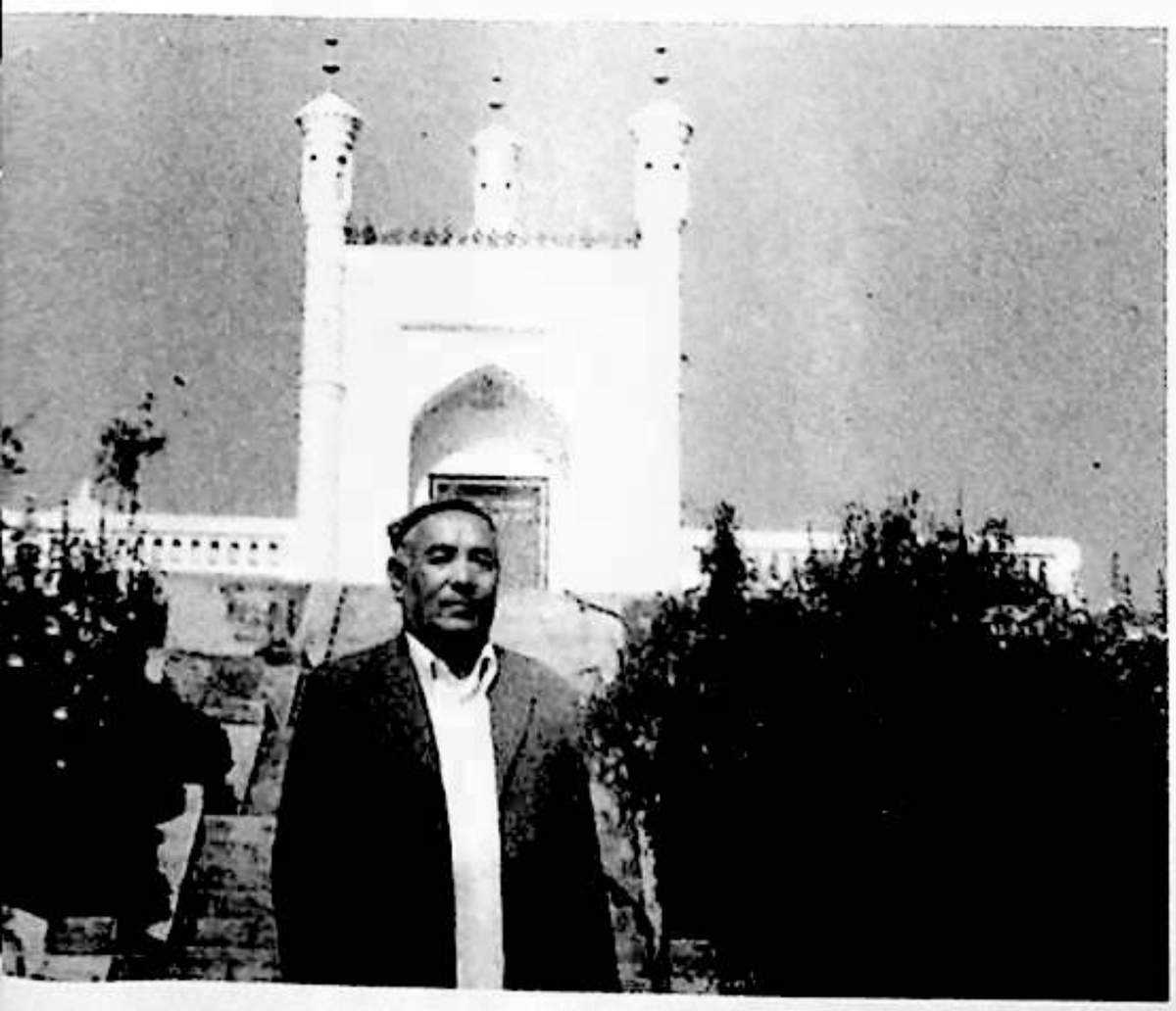

نوپۇس

ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە
خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى پەسىللىك ژۇرنىلى

14-يىل نەشرى

ئۇمۇمىي 44-سان

ئۇيغۇر كىتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

باش مۇھەررىر: ئوبۇل ئىسلام.
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: مەھەممەتتۇرسۇن باھاۋدىن.
مۇھەررىرلەر: مەھەممەتتۇردى مەرزىئەخمەت، پەرىدە ئىمىن، قۇتلۇق قادىر.

تەھرىر ھەيئەت ئەزالىرى (ئىلىپبە تەرتىپى بويىچە)
ئابدۇرېھىم ئۆتكۇر، ئابدۇسالام ئابباس، ئابدۇشۈكۈر تۇردى، ئابدۇۋېلى خەلپەتوپ، ئابلەت ئۆمەر، ئەخەت ھاشىم، رەھمەتۇللا جارى، شەرىپىدىن ئۆمەر، قەييۇم تۇردى، قۇربان بارات، مەمتىمىن يۇسۇپ، مەھەممەتتۇرسۇن باھاۋدىن، مەھەممەت رېھىم، مەھەممەت زۇنۇن، ئوبۇل ئىسلام، ئىبراھىم مۇتىئى، ئىمىن تۇرسۇن.

1993-يىل 3-سان

مۇندەرىجە

تۇنجى كلاسسىك ئەسەرلەر بىياتىدىن

لەسانۇت ـ تەيمۇر ..... مولا سەدىق يەركەندى (5)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەھەممەتتۇردى مەرزىئەخمەت

مۇھەببەتنامە ۋە مېھنەتكام ..... مۇھەممەد ئىممىن خوجامقۇلى ھەرقەتى (77)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئىسرائىل يۇسۇپ

قاسىمجان شېئىرلىرىدىن .... (115)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقادىر سادىر

ئوتتۇرا كلاسسىك ئەسەرلەر بىياتىدىن

ئەللامە زەمەخشەرى (126)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: رەھمەتۇللا جارى

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

مەيپۇلمۇلۇك ۋە بەدىئۇل ـ جەمال (داستان) ..... (147)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مۇھەممەتئىمىن تۇردى

جەننەتتىن كەلگەن ئادەم (چۆچەك)..... (171)
رەتلىگۈچى: ئابدۇراخمان مۆمىن
دەرد (چۆچەك)..... (174)
رەتلىگۈچى: ئىلياس تاھىرى
لەتىپىلەر ..... (179)
توپلاپ رەتلىگۈچى: قاھار ئابدۇرىشىت
بېيىت قوشاقلار ..... (185)
توپلاپ رەتلىگۈچى: مويىدىن سايىت
* *
قەدىمكى «كروران گۈزىلى» قەبرىسىنىڭ تېپىلىشى ۋە تەتقىق قىلىنىشى
جەريانى..... ئابدۇقېيۇم خوجا (188)
بىزنىڭ تەتقىقاتچىلىرىمىز
پىشقەدەم ئەدىب، تەتقىقاتچى ئىمىن تۇرسۇن ..... مېھرىگۈل تۇرسۇن (195)
ئىجتىھاتلىق تەتقىقاتچى ..... مۇنەۋۋەر تۇردى (202)
* *
رەسسام: ئابلىمىت ئابلىز.
خەتتات: قەيۇم مۇتەللىپ.
تىتول ۋە مۇندەرىجە نەقىشلىرىنى ئىشلىگۈچى: تۇردى قادىر نازىرى.
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: لىۋېيچىك.
مۇقاۋىنىڭ 1 - بېتىدە: «قەدىمكى كروران خارابىلىقى». 1992 - يىلى ياپونىيەنىڭ «ئاساخى» گېزىتى نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «كروران پادىشاھلىقى ۋە قەدىمكى ساھىبجامال» ناملىق كىتابتىن ئېلىندى.
مۇقاۋىنىڭ 2 - بېتىدە: پىشقەدەم ئەدىب، تەتقىقاتچى ئىمىن تۇرسۇننىڭ ھايات پائالىيەتلىرىدىن كۆرۈنۈشلەر.
مۇقاۋىنىڭ 3 - بېتىدە: ئىجتىھاتلىق تەتقىقاتچى رەھمىتۇللا جاردىنىڭ ھايات پائالىيەتلىرىدىن كۆرۈنۈشلەر.
مۇقاۋىنىڭ 4 - بېتىدە: ئېلېكترونلۇق مېڭە ئارقىلىق ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن كروران گۈزىلىنىڭ باش سۈرىتى، جەسەتنىڭ ئەسلى كۆرۈنۈشى ۋە جەسەتنىڭ توقۇلما ياپقۇ يېپىلغان ھالەتتىكى كۆرۈنۈشى.

ئەلىشىر نەۋائى

نەشرىگە تەييارلىغۇچى: مەھەممەتتۇردى مەمرزىئەخمەت

نەشرىگە تەييارلىغۇچىدىن

«لىسانىۇت-تەير» (قۇشلار تىلى) ئەلىشىر نەۋائى (1441—1501) نىڭ ئاخىرقى ئۇمرىدە ياراتقان مەشھۇر ئەسەرلىرىدىن بىرى. نەۋائى بۇ ئەسەرنى شەيخ پەريىددىن ئەتتار (مىلادى 1145—1229) نىڭ «مەنتىقۇت-تەير» (قۇشلار نۇتقى) ناملىق ئەسىرى ئاساسىدا، تۇركىي تىلدا يېزىپ چىققان. چاغاتاي تۇركچىسى بىلەن يېزىلغان بۇ ئەسەر مەيلى مەزمۇن ياكى بەدىئىي ئالاھىدىلىك جەھەتتە بولسۇن شەيخ پەريىددىن ئەتتارنىڭ پارس تىلى بىلەن يېزىلغان «مەنتىقۇت-تەير»ى بىلەن سېلىشتۇرغاندا بىر-مۇنچە ئۆزگىچىلىكلەرگە ئىگە بولسىمۇ، لېكىن ئەلىشىر نەۋائى بۇ ئەسىرىنى «مەنتىقۇت-تەير» نىڭ تەرجىمىسى دەپ ئاتىغان. «لىسانىۇت-تەير» نىڭ ئاخىرىدا بېرىلگەن مەلۇماتتىن قارىغاندا، ئەلىشىر نەۋائى ئەتتارنىڭ «مەنتىقۇت-تەير» ئەسىرىنى بالىلىق (سەككىز-توققۇز ياش) مەزگىلىدىن باشلاپلا زور ئىشتىياق بىلەن ئوقۇشقا كىرىشىپ كەتكەن. ھەتتا ئۇنى پۈتۈنلەي يادلىۋالغان. شۇنىدىن تارتىپ تاكى ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بۇ ئەسەرنى تەكرار-تەكرار مۇلاھىزە قىلغان. ئۇنىڭدىكى ھېكمەتلەرنى ئۆزىنىڭ تەپەككۇرى، سەرگۈزەشتىلىرى، كىشىلىك ھايات، ئىلىم-مەرىپەت ۋە ئىلاھىيەت ساھەسىدىكى تەتقىقات تەجرىبىلىرى بىلەن بىرلەشتۇرۇپ، تېخىمۇ پىشۇرۇپ، قىيامىغا يەتكۈزگەن. ئاتمىش ياشقا يېقىنلاشقان نەۋائى شۇنىدىن كېيىن «لىسانىۇت-تەير»نى يۇزەكە چىقارغان.

«لىسانىۇت-تەير» پۈتكۈل ئوتتۇرا ئاسىيادا، جۈملىدىن ئۇيغۇر خەلقى ئارىسىدا چوڭقۇر تەسىر قوزغىغان. خەلقىمىز ئۇنى سۆيۈپ ئوقۇپ، كۆچۈرۈپ تارقىتىپ ۋە ئەتە-ۋارلاپ ساقلاپ كەلگەن. شائىرلىرىمىز بۇ ئەسەرگە تەقلىد قىلىپ، بەزى يېڭى ئەسەرلەر-

نى ياراتقان. بىر قىسىم ئەدىب ۋە ئالىملىرىمىز بۇ ئەسەر ھەققىدە تەتقىقات ئېلىپ بار-
غان. XVIII ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ياشاپ ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان ئىبنى يۈسۈپ خو-
تەنى ئاشۇ خىلدىكى شائىرلىرىمىزدىن بىرى. ئۇنىڭ «مەنتىقۇت-تەير»ۋە «لىسانۇت-تەير» ئۇسلۇ-
بىدا يېزىلغان بىر پارچە ئەسىرى «بۇلاق» ژۇرنىلىنىڭ 1988-يىللىق 3-سانىدا ئېلان قىلىنـ
دى. XVIII ئەسىرنىڭ ئاخىرى، XIX ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ياشىغان تالانتلىق ئەدىب، نەۋا-
ئى مۇللا سىدىق يەركەندى ئۆز دەۋرىدىكى يەركەنىنىڭ ھاكىمىيىتى مىرزا مۇھەممەد
ھۈسەيىن بەگنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن ئەلشىر نەۋائىنىڭ داستانلار سېكىلى بولغان «خەم-
سە» نى نەسرىلەشتۈرۈپ چىققان. بۇ جەريانىدا مۇللا سىدىق يەركەندى «خەمسە» دىكى
بىرىنچى داستان «ھەيرەتۈل-ئەبرار» نىڭ ئورنىغا «لىسانۇت-تەير» نى ئالماشتۇرۇپ،
بۇ ئەسەرنىڭ نەسرىي نۇسخىسىنى ئىشلەپ «خەمسە» گە قوشقان. ئاندىن بۇ قىسسە ھا-
لىتىگە كەلتۈرۈلگەن بەش پارچە ئەسەرگە «نەسرىي مىرزا مۇھەممەد ھۈسەيىن بەگ»،
«نەسرىي خەمسە نەۋائى» دېگەن ئىككى خىل نامنى قويغان. بۇلاردىن «لىسانۇت-تەير»
نىڭ ئەدەبىياتىمىزدىكى ئورنىنى ۋە ئۇنىڭغا بولغان تارىختىن بېرىقى ئىزچىل ۋارىسلىقىنى
كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

«لىسانۇت-تەير» تەسەۋۋۇپچىلىق ئىدىيىسى سىڭگەن ئەسەر. بۇ ئەسەردىكى ھۆپۈپ
ىلەن قۇشلار ئوتتۇرىسىدىكى سۆھبەتلەر ۋە بۇنىڭغا مىسال كەلتۈرۈلگەن ھېكايەتلەردە
سوپىزمنىڭ ئىلاھىيەت توغرىسىدىكى كۆز قاراشلىرىنىڭ بەزى مۇھىم ۋە نازۇك تەرەپلە-
رى شەرھىلەنگەن، دەلىللەنگەن. بىراق بۇنىڭلىق بىلەن «لىسانۇت-تەير» نىڭ نوقۇل سو-
پىستىك تېمىدىكى مىستېتىك ئەسەر دېيىشكە ياكى ئۇنىڭ دەۋرىمىزدىكى قىممىتىنى تۆ-
ۋەن مۆلچەرلەشكە بولمايدۇ. بۇ نۇقتىنى ئاساسلىقى مۇنۇ جەھەتلەردىن كۆرۈشكە بولىدۇ:
تەسەۋۋۇپ ئۆزىنىڭ پەلسەپىۋى قاراشلىرى، ئىلاھىيەت جەھەتتىكى تەبىر ۋە تەلە-
ماتلىرى، دىنىي ئېتىقاد مەزمۇنلىرى، ئېتىقاد شەكىللىرى، مەقسىتى ۋە باشقا جەھەتلەر-
دىكى بىر قاتار ئۆزگىچىلىكلىرى بىلەن پۈتكۈل ئىسلامىيەت دۇنياسىدا ئالاھىدە بىر ئېقىم
بولۇپ شەكىللەنگەن. بۇ ئېقىم ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان خەلقلەرنىڭ سىياسىي،
ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىي ھاياتىدا چوڭقۇر تەسىرگە ئىگە بولۇپ كەلدى. تارىختا ئۇنىڭ ئىلغار رول
ئويناغان چاغلىرىمۇ، پاسسىپ ئاقىۋەتلەرنى پەيدا قىلغان دەۋرلىرىمۇ بولدى. شۇنىڭ
ئۈچۈن بۈگۈنكى كۈندە سوپىزمنىڭ، سوپىزم تەشەببۇس قىلغان كۆز قاراش ۋە تەلىماتـ
لارنىڭ ئاللىبۇرۇن ۋاقتى ئۆتكەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئېقىمنىڭ ئاساسىي ئالاھىدىلىكلە-
رى، ئۇنىڭ ھەرقايسى مىللەت خەلقلىرىنىڭ تۇرمۇش ئادىتى، دىنى، ئەدەبىيات-سەنئەت
ۋە پەلسەپە تارىخىدىكى ئىپادىلىرىنى داۋاملىق تەتقىق قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. ھازىر
سوپىزم تەتقىقاتى مۇھىم بىر ئىلىم سۈپىتىدە ئېلىپ بېرىلىشقا باشلىدى. «لىسانۇت-
تەير» بۇ جەھەتتىكى تەتقىقاتنى ئىنتايىن قىممەتلىك ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلەيدۇ.

ئەگەر مۇھىمى شۇكى، «لىسانۇت-تەير» چوڭقۇر بىلىم، پىشقان بەدىئىي سەنئەت،
ئاجايىب يېتۈك تەپەككۇر ۋە ھېكمەت جاۋاھىرلىرى بىلەن تولغان بىر خەزىنە. بۇ ئەسەر-
نى ئوقۇغىنىمىزدا ئۇنىڭ ئىچىدە تولۇپ-تېشىپ تۇرغان ھېكمەت ئۇنچىلىرىگە مەھلىيا

بولمىز، سەنئەت گۈزەللىكلىرىدىن ھاياجانغا چۆممىز. ئۇنىڭدا مىسال كەلتۈرۈلگەن بەزى ھېكايەتلەر ئوقۇغۇچىلارنىڭ قەلبىنى لەرزىگە سالىدۇ، كىشىنى چوڭقۇر ئويغا سېلىپ، قايناق ھېسسىيات ۋە ئاجايىپ تەسىراتقا ئىگە قىلىدۇ. بۇلار بەدىئىي ئىستىدات ۋە تەپەككۇر جەھەتتە ۋايىغا يەتكەن بىر مۇتەپەككۇر (ئەلشىر نەۋائى) نىڭ پەلسەپىۋى قاراشلىرى، ئەخلاقىي پەزىلىتى، مەنىۋى دۇنياسى، كىشىلىك ھاياتىتىن يىغقان ئاجايىپ زور تەجرىبە - ساۋاقلىرى، شۇنداقلا تولغان سەنئەت ماھارىتىدىن مەلۇمات بېرىدۇ. بۇ ئەسەر- نى قانچە چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلغانسېرى شۇنچە مول مەنپەئەت ئالغىلى بولىدۇ. ئۇنى مەيلى يۇقىرى سەۋىيىلىك تەتقىقاتچىلار ئوقۇسۇن، ياكى ئادەتتىكى كىتابخانلار ئوقۇسۇن، ھەركىم ئۇنىڭدىن ئۆزىگە يارىشا نېسىۋىگە ئىگە بولالايدۇ. بۇ جەھەتتە «لىسانۇت- تەير» نى بىباھا ئەسەر دېمەي تۇرالمايمىز.

دېمەك، «لىسانۇت - تەير» دە بۇگۈنكى دەۋرىمىزدە ئاللىبۇرۇن ئىستېمالدىن قېلىپ، تارىخىي ھادىسىگە ئايلىنىپ قالغان سوپىستىك مەزمۇنلارمۇ بار. شۇنداقلا دەۋرىمىز ئۈچۈن ھەقىقەتەن ئەھمىيەتلىك بولغان، ھەتتا ئۆز قىممىتىنى مەڭگۈ يوقاتمايدىغان كۆپلىگەن ھېكمەت ۋە مەنىۋى كەشپىياتلارمۇ، سەنئەت ۋە تەپەككۇر جەۋھەرلىرىمۇ بار. ئوقۇغۇچىلارنىڭ بۇلارغا تارىخىي ماتېرىيالىزملىق نۇقتىئىنەزەر ۋە ئىلمىي پوزىتسىيىدە تۇرۇپ، پەرقلىق مۇئامىلە قىلىشىغا توغرا كېلىدۇ.

«لىسانۇت - تەير» نىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى بۇ يەشمىسى «نەسىرى مىرزا مۇھەممەد ھۈسەيىن بەگ»نىڭ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق تارىخىي مۇزېيىدا ساقلىنىۋاتقان 0.013 نومۇرلۇق قول يازما نۇسخىسى ئاساسىدا ئىشلەندى.

قۇشلار جامائەسىنىڭ جەم بولۇپ، ئىلگىرى - كېيىنلىك مەرتىۋىسى ئۈچۈن بىر - بىرى بىلەن ئۆچەكەشكەنلىكى

بىر كۈنى گۈلىستان قۇشلىرى، ئۇرمان ۋە باياۋان ئۇچارلىقلىرى يىغىلىدى. ئۇلار بىر يەرگە جەم بولۇپ، مەجلىس قۇرۇپ، شۇ ئارقىلىق ھەممىسى ئۆز گۈرۈھىنىڭ سۆيەتلىرىنى كۆرسەتمەكچى بولدى. بىراق بۇ مەجلىستە ئالا قاغا تۇتىنىڭ يۇقىرى بىسىدا ئولتۇردى. باشقا قاغىلارمۇ بۇلبۇل، پاختەكلەردىن ئالىيراق جايغا ئورۇنلاشتى. غاز شۇڭقاردىن ئالىيراق يەرگە جايلاشتى. سېغىزخان توزدىن ئىلگىرىرەك ماڭدى. ئۇلارنىڭ مەقسىتى ئۆز - ئارا قىزغىن مۇھاببەت بىلەن ئولتۇرۇش ئاسلاپ، كۆڭۈل ئېچىش، بەزمە تامام بولغاندىن كېيىن، كۆككە پەرۋاز قىلىشتىن ئىبارەت ئىدى. لېكىن ئۇلارنىڭ ھەربىرى ئۆز ئۇرنىنى تېپىپ ئولتۇرالماي، رەزىل ۋە نەسلى پەسلەر جامائىتى ئېسىل ۋە شەرەپلىك جامائەدىن ئۈستۈن ئولتۇردى. شەرەپ ئىلگىرى بۇنىڭدىن نارازى بولغان بولسىمۇ، تېگى پەس، رەزىل، پەسكەشلەر ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سالمىدى. قۇشلار ئارىسىدا تەرەپ - تەرەپتىن غەلۋە - غوۋغالار كۆتۈرۈلدى. بارا - بارا بۇ غوۋغالار ماجىراغا ئايلانىدى. قۇشلار بىر - بىرىگە قارىمۇ قارشى

بولۇپ، بىر-بىرىنىڭ ماجىرالىرىغا ھېسداشلىق قىلىمىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا جېدەل ۋە توپىلاڭلار بارغانسېرى ئەۋجىگە چىقتى. ئاخىر بۇ قۇشلار تائىپىسى بىر شەۋكەتلىك پادىشاھقا موھتاج بولدى. ئادەتتىكىلەر ۋە نەسلى پەسلەرنىڭ ئالىي ۋە شەرەپلىك، پەزىلەت ئىگىلىرىگە بەرھەم بەرمەسلىكى، پەزىلەتلىكلەرنىڭ يامان نەسىللىك خەسىس لەر ئالدىدا پەگاغا چۈشۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن، بىر ئىنسابلىق ھۆكۈمران ۋە ئادىل، ھوشيار خانىنىڭ بولۇشى زۆرۈر بولۇپ قالدى.

ئەمما، ھەربىر كۈرۈھ ئۆزىنى ئەزىز ۋە ھۆرمەتكە لايىق دەپ بىلەتتى. ئۇلار: «بىر ئەقىللىق پادىشاھ بولغان بولسا، بۇ جامائىلەرنى پەرقلەندۈرۈپ، ئېسىل، پەزىلەتلىكلەرنى ئۇلۇغلاپ، نەسلى پەس، ئادەتتىكىلەرنى ئۆزىگە مۇڭاپىق ئورۇندا تۇتۇپ تۇرسا» دەيىشەتتى. ھەممىسى ئۆزىنىڭ ئەھۋالىغا مەپىتۇن ۋە مەغرۇر ئىدى. ھېچقايسىسى ئۆزىنى ئادەتتىكىچە دەپ بىلمەيتتى. ھەممىسى قۇلمۇق ۋە خىزمەتكارلىقىغا رازى ئەمەس ئىدى، ئۆز ئەھۋالىدىن زارلىنىپ، غەمگە پېتىشاتتى. ئۇلار ئۆز پادىشاھلىرىدىن پۇتۇنلەي ئۈمىد ئۈزۈپ، نائۇمىدلىك ئاھاڭلىرىدا سايرىشاتتى. بۇ غەم-غۇسسە تۇپەيلىدىن ھەربىرىنىڭ كۆڭۈللىرى ئۆرتىنەتتى، چالا بوغۇزلانغان قۇشتەك بىتاقەت بولۇشاتتى.

قۇشلار تىلىگىنىنى تاپالمايى ھەيران بولغاندا، ھۆپۈپنىڭ سۇمۇرغدىن خەۋەر بەرگەنلىكى

ھۆپۈپ ئەقىل نۇرىدىن بەھرىمەن بولغان، ھەببەرلىك بەلگىسى بىلەن ئۇلۇغلانغان، شاراپەت مېراجى بىلەن ئىززەت تاپقانىدى. بېشىغا مۇڭەپپەقىيەت تاجى بەلەن زىننەت بەرگەنىدى. ئۇنىڭغا يوشۇرۇن سىرلار جەبرائىلغا مەلۇم بولغاندەك ئايان ئىدى. ئۇ ئەرش ئۈستىدە پەرۋاز قىلىپ، سەۋدايىلارچە شۇڭغۇپ بۇ بەزمىگە كىردى، مەقسەت شېمىنىڭ تۆسۈپىنى پەرۋانىلەرچە تەرىپلىگەن ھالدا مۇنداق دېدى:

ــ ئەي ھېچ نەرسىنى بىلمەيدىغان غاپىل كۈرۈھلار، نادانلىق ھاۋاسىدا ئەھۋالى ئاستىن-ئۈستۈن بولغانلار، سىلەرنىڭ شەك-شۇبھىسىز ۋە مىسلىسىز بىر پادىشاھنىڭ بار. ئۇنىڭ سۈپەتلىرىنى ئېيتىشتا يۈز مىڭلىغان ناتىق ۋە سۆزمەن تىلمۇ ئاجىز دۇر. ئۇ پادىشاھ بارچە ئالەم قۇشلىرىنىڭ ئەھۋالىنى يېپىدىن يېڭىنسىغىچە بىلىدۇ. ئۇ سىلەرگە يېقىن تۇغقاندۇر. ئۆزۈڭلار ئۇنىڭدىن يىراقلىشىۋاتىسىلەر. ئۇ پادىشاھنىڭ خۇسۇسىيىتى ھەمىشە ۋە ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا ۋىسال بەخش ئېتىشتىن ئىبارەت. سىلەر ئۇنىڭدىن قېچىپ، تەپرىقىچىلىك ۋە جۇدالىقتا قالدىڭلار. ئۇ پادىشاھنىڭ ھەربىر قانىتىدا يۈز تۈمەن خىل ئاجايىپ ھەڭلەر بار. ھەربىر ھەڭدە غارايىپ نەقىشلەر بار. ئەقىل ئۇ نەقىشلەرنىڭ ھەڭگىنى بىلىپ بولالمايدۇ. غاپىللارنىڭ ئەقىل-ھوشلىرى ئۇنى تېخىمۇ بىلەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇ ئاجايىپ-غارايىسباتلار ئەقىلدىن ئارتۇق، ئىدراكتىن زىيادە. ئۇنىڭ ئالدىدا ئەقىل-ئىدراك پىيادە بولۇپ قالدۇ. ئۇ بەھاجەتلىكىنىڭ كۆھىقاپىدا ئورۇنلاشقان. ئۇنىڭ كۆھىقاپتىكى لەقەمى «ئەنقا» دۇر. ئېكىن

جاهان ئىچىدە ئۇنىڭ شۆھرىتى «سۇمرۇغ» دېگەن نام بىلەن ناھايىتى مەشھۇردۇر. سىلەر ئۇ شاختىن بەكمۇ يىراقلىشىپ كەتكەن. ئەمما ئۇ سىلەرگە ئىنتايىن يېقىندۇر. بۇ خۇددى ئۇلۇغ تەڭرىنىڭ: «بىز ئادەملەرگە ئۆزىنىڭ كۆرەن تومۇرىدىنمۇ بەكرەك يېقىن (يەنى جېنىمدىنمۇ بەكرەك يېقىن)»① دېگەن ئايىتىنىڭ مەزمۇنىدەك ئەھۋال. مەسىلەك ئىگىلىرى بۇنداق مەرتىۋىنى «قۇربىيەت» (يېقىنلىق) دەيدۇ. مۇلاھىزە قىلىشنىڭ ئەككىنچى باسقۇچى شۇكى، بۇ باسقۇچتا مەسىلەك ئىگىلىرىنىڭ كۆڭلىدىكى ئازاب، ۋىجدانىي سوراق پەيدا بولىدۇ. بۇنداق مەرتىۋىگە يەتكەنلەرنى تەرىقەت ئەھلى دەپ ئاتايدۇ. كىشىگە تېرىكلىك ئالمىدە بۇنداق مەرتىۋىدىن بەخەۋەر ۋە يىراق بولۇشتىن كۆرە ئۆزلۇم ئەۋزەلرەكتۇر.

ھۆپۈپنىڭ سۇمۇرغدىن خەۋەر بەرگەنلىكى، قۇشلارنىڭ خۇشال بولۇپ، سۈرۈشتە قىلغانلىقى

قۇشلارنىڭ ھەممىسى ھۆپۈپنىڭ ئەتراپىغا يىغىلدى، ئۇلار چۈقان-سۈرەن سالغان ھالدا مۇنداق دېيىشتى:

— ئەي يولباشچىمىز، سېنىڭ نەپەسلىرىڭ بىزگە جان بەخىش قىلايدۇ، نۇتۇقلىرىڭ كۆڭۈلگە ياقىدۇ؛ جان ۋە كۆڭۈل سەندىن پايدا-مەنپەئەت ئالىدۇ. سەن سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمىتىگە قوبۇل قىلىنىش شەرىپىگە مۇشەررەپ بولدۇڭ. ئۇ پەيغەمبەر سېنى خەۋەرچى قىلىپ تەيىنلىدى. سەن ئۇنىڭ خىزمەتلىرى بەزمىسىدە ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ، ئەزىز ۋە ھۆرمەتلىك بولدۇڭ. ئۇنىڭ خىزمىتىدە ئۇزۇن يوللارنى باستىڭ، مەنزىللەرنى ئارىلىدىڭ. ئۇنىڭ پەرمانى بىلەن قانچىلىغان ۋادىلارنى كېزىپ، ئالىي مەنزىلگە يەتتىڭ. خۇددى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا جىبرائىل ھەمراھ بولغاندەك، سەنمۇ سۇلايمان ئەلەيھىسسالام قاياقتا ماڭسا، ئۇنىڭغا يولباشلىغۇچى بولدۇڭ؛ ئۇنىڭغا قايغۇلۇق كۈنلەردە ھەمراھ ۋە مۇڭداش ئىدىڭ، راھەت-پاراغەتتىمۇ سىر-داش ۋە ئۇلپەت ئىدىڭ. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام سېنى ئىچىدە سېنى تىلەكلىرىڭگە يەتكۈزۈپ، ئۆزۈڭنى مەخپىي سىرلىرىغا سىرداش ۋە ئۇلپەت قىلاتتى. شۇ تۇپەيلى بۇيۇك تەڭرى ساڭا ئالىي مەرتىۋە بېرىپ، بەدىنىڭنىڭ ھەر بىر ئەزاسىغا بىرخىل خاسىيەتنى ئاتا قىپتۇ.

① «قۇرئان كەرىم» مىللەتلەر نەشرىياتى 1986 - يىل نەشرى، 520 - بەت، سۈرە قاف، 16 - ئايەت.

ئەمدى بىز ئازغۇنلارنى ئۇ شاھنىڭ سىرلىرىدىن خەۋەردار قىلىپ، بىزگە ئۇنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى بىلدۈرۈپ، ھەممىمىزنى ئۇنىڭ يېنىغا باشلاپ بارغىن. بىزنى بۇ غەپلەت توزىقىدا قويمىغىن، بۇ قاراڭغۇلۇق بىلەن خارلىق تۇنىدىن چىقارغىن. شاھنىڭ سىرلىرىنى ئىزھار قىلىپ، ئۇنىڭدىن بىزنى مەنپەئەتدار قىلغىن. شۇ ئارقىلىق ھەممىمىزنى مۇۋەپپەقىيەت سۇيىغا يەتكۈزگىن. بىز نادانلىق دەشتىدە يىقىلغانلارنىڭ قولىنى تۇتۇپ، شاھىمىزنى ئىزدىشىمىزگە يولباشچى بولساڭ، مۇراد-مەقسىتىمىز ھاسىل بولۇپ تالاسا ئەجەب ئەمەس. ئەگەر شۇنداق قىلساڭ بىز سەندىن كۆپ مىنەتدار بولىمىز.

بۇ قۇشلار دىققەت بىلەن سورىغاندىن كېيىن، ھۆپۈپنىڭ سۇۋەرۇغدىن نىشانە ئېيتقانلىقى

ھۆپۈپ ئۆزىنىڭ تېنىقلىرىنى شېكەرەدەك قىلدى. ئۇ شېكەرنى ھېكمەتلەر بىلەن ئارىلاشتۇردى. قۇشلار تۆپىسى ئىچىدىكى ئىزتىراپنى كۆرۈپ، ئۇلارغا مۇنداق جاۋاب بەردى:

— ئۇ شاھنىڭ ئەھۋالىدىن بىلگىنىمنى بايان قىلىپ، سىرلىرىدىن كۆڭلۈمگە كەلگەنلىرىنى ئايان قىلاي. بىراق بۇ ئەپسانە بىلەن ئىش پۈتمەيدۇ، ھېچكىم سۆز بىلەنلا ۋىسال خەزىنىسى تاپالمايدۇ. نەزمە:

ئىش ئۇلۇغدۇر، شاھ ئۇلۇغ، دەرگاھ ئۇلۇغ،
يول قاتمىغ، ۋادى ئۇزۇن دىلخاھ ئۇلۇغ.

خوش، سىلەر ماڭا شاھنىڭ سىرلىرىنى بايان قىلغىن دەۋاتىسىلەر. ئەمما مەن ئۇ سىرلاردىن بىرسىنى مىڭ يىل بايان قىلغان تەقدىرىمدىمۇ سۆزلەپ تۈگىتەلمەيمەن. ھېچكىم ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ئىدراك خىياللىرىنى يۇرگۈزەلمەس. ئەمما ئۇنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىشنىڭ شەرتى شۇكى، ئېغىزلىرىنى ئابىھايات سۇيى بىلەن يۇز قېتىملاپ يۇيۇپ، چايقاپ، پاكىز قىلغاندىن كېيىن، ئاندىن ئۇنىڭ ئىسمىنى قورقۇپ، ئەيمىنىگەن ھالدا تىلغا ئالغاي. ئۇ شاھنىڭ بۇيۇك دەرگاھى مەن تەسۋىرلەپ بېرەلىگەندىمۇ ئالىي ۋە پايانسىز كەڭدۇر. ئەگىنى ھەممە قۇشلار ئۇ پادىشاھنىڭ سۇپەتلىرىدىن سۆز ئاڭلاشنى تەلەپ قىلدى. مەن شۇڭا ئۇنىڭ سۇپەتلىرىدىن مىڭدىن بىرىنى سۆزلەپ، سىلەردىن بىردىن مىڭغا بىلدۇرەي. بىزنىڭ شۇنداق بىر پادىشاھىمىز بارکى، ئۇ بارلىق شاھلارنىڭ شاھىدۇر. ئۇ بىزنىڭ بارلىق ئەھۋالىمىزدىن خەۋەردار. ئۇنىڭ ئۆزى يەككە-يېگانە، ئۇنىڭ شېرىكى يوق. سۇپەتلىرى بولسا مىڭدىن ئارتۇقراق تۇر. ئۇنىڭ سۇپەتلىرى جاھان ئىچىدە مەشھۇر، بۇ سۇپەتلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئىسمىغا باغلانغان. ئۇنىڭدىن ئىجازەت بولمىغۇچە ھېچكىم بىر تىنىق ئالالمايدۇ. سەلەر خاھ چوڭ، خاھى كىچىك بولۇڭلار، بىر ياكى مىڭ بولۇڭلار، ئۇ مىڭدىن قانچە

لىغان دەرىجىدە زىيادە ۋە مۇرەككەپ بو-
لۇڭلار، ھەممىگىلار ئۇچۇن ئۇ پادىشاھىنىڭ
قەدىمىي ئىلمى يەنىلا بىر كەڭ مۇھىتتۇر.
سىلەرنىڭ ھاياتلىق قانىتىلىرىنى ئېچىپ
ئۇچۇشۇڭلار ئاشۇ شاھىنىڭ ئىلتىپاتىدىندۇر.
شۇڭا ئۇ پادىشاھنى بارچە ئەزالىرىڭىزدىكى
قان، جىسمىڭلارنىڭ ھېس ۋە ھەرىكەتلە-
رىدىكى جان دەپ تونۇغايسىلەر، تېنىڭلار
ئېچىدە ئۇنى جاندىنمۇ يېقىنراق، بەلكى
يېقىندىنمۇ يېقىنراق بىلگەيسىلەر. بىراق
سىلەر ئۇنىڭدىن مىڭ يىللىق يىراقلىقتا
چۇشكەن، بەلكى بارلىق ئىمكانىيەتلەردىنمۇ
يىراقتا قالغان، كىمكى ئۇ پادىشاھتىن يى-
راقتا قالسا، ئۇنىڭ ھاياتىدىن ھېچ مەنە
پەئەت يوق. قايسى جان ئۇ پادىشاھتىن
بىخەۋەر بولسا، ئۇ جاندىن نېمە پايدا بار؟
ئۇنىڭ بىر نەپەسلىك ۋىسالىغا ئېرىشىش
ئىككى ئالەمنىڭ پادىشاھلىقىدىن ياخشىراق
تۇر. ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قېلىش ئۆلۈمدىنمۇ
خەۋپلىكتۇر. ئۇنىڭدىن ئايرىلغان كىشى
گە سەككىز جەننەتمۇ يەتتە دوزاختىن بەتتە
تاررەكتۇر. لېكىن بۇنداق شاھنىڭ ۋەسلى
گە يېتىش ئاسان ئەمەس. تەلەپكارلىق يو-
لىدا مىڭلارچە دىشۋارچىلىق يەتكەن تەق-
دىردىمۇ، ئۇنى ئىزدىمەي، بۇ يولدا قاتتىق
تىرىشچانلىق كۆرسەتمەي تۇرۇپ مەقسەتكە
يەتكىلى بولمايدۇ. بىر كىشى تەلەپ قىلى-
ماي تۇرۇپ، ئۇنىڭغا قانداقمۇ ئېرىشەلى-
سۇن؟! لېكىن بۇ ۋادىنىڭ ئۇزۇنلۇقى
چەك-چېگرىسىزدۇر. ئۇنى بېسىپ ئۆتۈش
تە بالايىئاپەتلەر سان-سانا قىسىزدۇر.
ئەگەر نەچچە كەرگەس①نىڭ ئۆمرىدەك
ھاياتلىققا ئىگە بولۇپ، ئىنسانىي قانىتلارنى
ئاشۇ تەلەپ يولىدا قاققان تەقدىردىمۇ مەنە-

زىلگە يېتىش قىيىن. بۇ يولدا قان-يى-
رىگىدىن، بەلكى قەزغۇچ زەھەردىن ھاسىل
بولغان دەريالار بار. يەنە قان تۆكۈش ئۇچۇن
ھاياسىزلىق ۋە ھاياالسىزلىق بىلەن پەلەككە
تىغ تەڭلەپ تۇرغان ھەيۋەتلىك تاغلار بار.
ئۇ يولنىڭ چۆللىرىدە ھارارەت دەستىدىن
تاشلارغىمۇ ئوت تۇتاشقان بولۇپ، ئۇ ئوت-
لار كۆككە قاراپ يالقۇنجاپ تۇرىدۇ. بۇ
يولنىڭ ئاپەتلىك جاڭگاللىرىدا يەنە ھې-
سابسىز ھالاك قىلغۇچى خەتەرلەر بار؛
ئۇنىڭ شاخلىرى غەم-ئەلەمدىن، ياپراقلە-
رى غۇسسە ۋە ماتەمدىن پۈتكەندۇر. ئۇ
ۋادىنىڭ ھاۋاسىدا بۇلۇتلار ئايلانغاندا يا-
غۇر ئورنىدا تاشلار ياغدۇرىدۇ، ئۇ بۇلۇت-
لاردىن چېقىلىپ، ئۇنىڭ تەپتە-
دىن ئالەمگە ئوتلار يېقىلىپ تۇرىدۇ.
ئۇ يەردە بىر ئاخشام قونغۇدەك ئۇۋا تاپ-
قىلى بولمايدۇ. يېيىش ئۇچۇن بىرەر تال
دانمۇ يوق. مىڭ تۇمەنلىگەن قۇشلار ئاشۇ
تەرەپكە قاراپ سەپەرگە چىقىپ، مىڭ يىل
ھاۋادا قانات قاققان تەقدىردىمۇ ئۇ يول-
نى تۈگەتكىلى بولمۇشنى بىر نېمە دېمەك
تەس، بۇ مەقسەتكە يەتكىلى بولمۇش بول-
ماسلىقىمۇ ئېنىق ئەمەس. لېكىن بۇ تە-
لەپ يولىدا جان بېرىش يۈزلەرچە ئەبە-
دىي ھاياتتىنمۇ ئەلادۇر. چۈنكى بۇ جا-
ھان بوستانىنىڭ ھەر تۈرلۈك قۇشلىرى
ئۆزىنىڭ ئۇچۇش ۋە قونۇشلىرىنى بىرنەچ-
چە كۈن كۆرسىتىپ باقسىمۇ، لېكىن ئاخىر
يەنە يوقلۇق بىغىنىڭ يىغا-زارىنى قىلە-
غان ھالدا، شۇ تەرەپكە يول ئالماي قال-
مايدۇ. شۇڭا بۇ ھىجران يولىنىڭ ۋادىسى-
دا ئۇلارنىڭ جانان ئۈچۈن جان بەرگىنى
ئەلادۇر. بۇ نېمىدېگەن ياخشى ئۆلۈم-ھە!

① كەرگەس-ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش بىلەن نام چىقارغان بىر خىل قۇش.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

بۇنداق ئۆلۈم يۈزمىڭلارچە هايات‌لىقتىن كۆزەل، بەلكى مەڭگۈلۈك ئۆمۈردىنمۇ ئەۋزەلدۇر. ئەگەر بەخت ۋە دۆلەت يار، مۇ‌ۋەپپەقىيەت ۋە ئامەت يولباشچى بولسا، ئۇ چېكى يوق دەشتىنى كېزىش نېسىپ بولغاي؛ ئۇ يولنىڭ ئۇزۇنلۇقى ۋە پايانسىز‌لىقى يۈرىدا بايان قىلىندى. بۇ يولدىن ئەبەدىي يالتايماي، دۈچ كەلگەن مۇساپە‌نىڭ هەممىسىنى بېسىپ ئۆتۈپ، ۋىسال گۈلزارىغا يېتىش مۇمكىن بولغاي، ئۇ شاهبىلەن مەڭگۈلۈك بىرلىك هاسىل قىلىپ، تەڭرىنىڭ سايىسىگە قوشۇلغاي؛ ئۇنىڭ يۈكسەك قەدەملىرى ئەرشىگە تەڭداش بولۇپ، ئۆزىنىڭ سايىسىدىن هەربىر شەپەرەڭنىمۇ بولغاي؛ ئۇ يولنىڭ ئۇزۇنلۇقى ۋە پايانسىز‌لىقى يۈرىدا بايان قىلىندى. بۇ يولدىن هۇمايۇن قۇشىدەك قىلغاي. ئەي ئالەمنىڭ يالتايماي، دۈچ كەلگەن مۇساپە‌نىڭ هەممىسىنى بېسىپ ئۆتۈپ، ۋىسال يارا‌تقۇچىسى، بۇ تىلەكلىرىمىزگە يەتكۈزگەيسەن.

قۇشلارنىڭ هۆپۈپىتىن سۇمۇرغىنىڭ دەسلەپكى پەيدا بولۇشى

هەققىدە سوئال سورىغانلىقى، هۆپۈپنىڭ بۇ مەنە هەققىدە ئېيتقانلىقى

قۇشلارنىڭ هەممىسى هۆپۈپىتىن مۇنداق دەپ سورىدى:

— ئەي يولباشچى، بىزگە ئىشنىڭ بېشىدىن خەۋەر بەرگىن، بۇ قۇشلار لەشكىرىنىڭ سۇلتانى مەخلۇقاتلار ئارىسىغا قانداق پەيدا بولغان؟ ئۇنى، ئۇنىڭ خۇي - مىجەزى، ئىسىملىرى، سۈپەتلىرى، ۋۇجۇدى ۋە هالەتلىرىنى كىم كۆرگەن؟ ئۇنى تاۋاپ ۋە زىيارەت قىلىشنىڭ كەيپىياتى ۋە ئۇنىڭ ئەمر - پەرمانلىرى، مەنئىي ۋە چەكلەشلىرى، شۇنداقلا باشقا خۇسۇسىيەتلىرىنى سۆزلەپ بەرگىن. بۇ سۆز ئەقىل - ئىدراكىنىڭ تاشقىرى مۇشكۈل، بۇ سوئال ئەقىل ئىگىلىرىنمۇ سەۋدايى قىلغۇسىدۇر.

چىن شەهىرىنىڭ سۈپىتى، ئۇ يەرگە سۇمۇرغىنىڭ پېيى چۈشكەنلىكى

هۆپۈپ سوئالغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى:

— بۇ ئىش مۇنداق يۈز بەرگەنمىش، مەشرىق تەرەپتە چىن دەپ ئاتىلىدىغان بىر شەهەر بار. بۇ جاهاندا ئۇنىڭدەك چوڭ شەهەر يوق. بۇ جاهان خەلقى ئۇ شەهەر ئىچىگە تامامەن يوشۇرۇنۇپ كېتەلەيدۇ. ئۇ شەهەر بېهىش گۈلزارىدىن خۇش هاۋا، ئۇنىڭ سۈلىرى جەننەت ئېرىقلىرىدىنمۇ يېقىملىقتۇر.

بىر كېچىسى ئۇ دۆلەت ئۇۋۇسىنىڭ پادىشاهى جاهان ئىچىدە پىنهان هالدا پەرۋاز قىلىپ، تاسادىپىي ئۇنىڭ سايا‌هىتى جەننەت كەبى چىن شەهىرىگە تۇغرا كېلىپ قاپتۇ. شۇ كېچىسى چىن مەملىكىتى پۈتۈنلەي يورۇپ كېتىپتۇ. خەۋەر تاپقانلارنى بۇ ئىش بەھۇش ۋە بىخۇد قىپتۇ. سۇمۇرغىنىڭ بىرلا سىلكىنىشى تۇپەيلىدىن بىر تال پەي چىن شەهىرىگە چۈشۈپ قاپتۇ، ئۇ ئەل شۇ پەيدىن زىننەت ۋە گۈزەللىككە ئېرىشىپتۇ. ئۇ پەيدە ئاجايىب - غارايىب نەقىش ۋە سۈرەت بار ئىدىكى،

ئۇنى شەرھىلەشتە قەلەم ئاجىزدۇر. ئەتىسى خالايىق ھوشىغا كېلىپ، ئۇ پەينىك رەڭگى، شەكلى ۋە نەقىشلىرىگە قارايدۇ، ھەر كىشى ئۆز خىيالى بويىچە قەلەم تەۋرىتىپ، ئۇ پەينىك سۈرەت ۋە نەقىشلىرىنىڭ تەسۋىرىنى ئىشلەشكە كىرىشىپ كېتىپتۇ. ھەممەيلەنىڭ خىيال - پىكرى مۇشۇ ئىشتا بوپتۇ. بۇ ئىش پۈتكۈل خالايىقنىڭ ھۇنەر ۋە كەسپىگە ئايلىنىپتۇ. ھەر بىر كىشى ئۇ نەقىشنىڭ خىيالى بىلەن تەسۋىرىي سەنئىتىگە كاماليەتكە يېتىپتۇ. ئۇلاردىن نەقاشلىقتا كاماليەتكە يەتكەنلەرنىڭ بىرى مانى ئىسىملىك كىشى ئىدى. ئۇنىڭ قەلىمى مۆجىزە كۆرسىتىدۇ، ئۇنىڭ سىزغان رەسىملىرىگە قارىغان كىشىنىڭ ھەيرانلىقى ئاشىدۇ. دانالار ئۇنىڭ نام - نەسەبىدىن خەۋەر تاپقان بولغاچقا، چىن شەھىرىنى مانىنىڭ كارخانىسى دەپ ئاتايدۇ. ھازىرمۇ ئۇ پەي گويا كى ھۇرگە ئوخشاش ئۇ جەننەت كەبى ماكاندا تۇرماقتا. ئۇ پەينىك پەيدا بولۇش ۋەقەسى مانا مۇشۇ. بۇنىدىن باشقىسىنى ھېچكىم تەسەۋۋۇر قىلالمايدۇ. ھېچ كىشى كۆزۈشنى ئېيتالمايدۇ. سۆزنى ئاخىرىغا يەتكۈزەلمەيدۇ. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ھېچ كىشى سۆز ئاچالمايدۇ. ھەر قانداق

ئۆتكۈر كۆزلۈكلەرنىڭ كۆزى بۇ ساھەدە ئەمادۇر. ھەر تەرەپتە ئۇ پەينىك بىردىن قىلى بار. بۇ ئۇنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ نەمۇنىسىدۇر. ئۇ پەينىك شەكلىدە سانسىزلىغان نەقىش - سۈرەتلەر نامايانداۇر. ئۇنىڭ كامالەتلىك ئېسىملىك ئەپسانىلىغا بۇلار گۇۋاھتۇر. بۇ پەينىك سان - ساناقسىز رەڭلىرى سۈمۈرغ ئىسىملىرىنىڭ ھۆكمىگە بىزنى ئىشەندۈرىدۇ ۋە ۋە مەپتۇن قىلىدۇ. ھېچ يەر ئۇنىڭ مەسلىكىدىن خالى ئەمەس، ئەمما ھېچ كىشى ئۇ مەسلەكلەرنىڭ ئەھۋالى ھەقىقىدە ئۇن چىقىرالمايدۇ. ئۇنىڭ بارلىق بۇيرۇق ۋە چەكلەشلىرى بەزگە پەرىزنىڭ ئۆزىدۇر. ئۇنى تەرك قىلغان كىشى ناھايىتى كۆپ دەشۋارچىلىق ۋە مۇشكۈلچىلىكلەرگە دۇچار بولغۇسى. ئۇ پەرمانلىرىنى بەجا كەلتۈرگۈچىلەرگە ۋىسالدىن ئۈمىد بېرىپ، ئاستى ۋە جاپاكارلارغا ئازابتىن خەۋەر بېرىپتۇ.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن قۇشلار ئارىسىغا شاۋقۇن - سۈرەن چۈشتى. ھەر بىرسىنىڭ كۆڭلىگە شەۋق ۋە ھاياجان پەيدا بولدى. بۇ قەۋم ئىچىدە ھەرقانداق بىر جانۋار ئۇ پادىشاھنى بىلمەي، غەپلەتتە يۈرسە، ئۇنىڭ يۈزمىڭ دەرد - ئەلەمگە دۇچار بولىدىغانلىقىنى بىلدى.

ھۆپۈپنىڭ سۈمۈرغ ئەپسانىسىنى سۆزلىگەنلىكى، قۇشلارنىڭ ۋۇجۇدىنى شەۋق ئوتى ئۆرتىگەنلىكى

قۇشلار ھۆپۈپكە مۇنداق دېدى: ئەي پېشىۋايىمىز، ئۇ پادىشاھتىن ئايرىلىپ تۇرۇش ئەندى بىزگە راۋا بولماس، دۇنيادا بىزنىڭ پۇتۇن ئەھۋالىمىزنى بىلىپ تۇرىدىغان پادىشاھىمىز بار ئۇرسا، بىز غەپلەتتە يۈرۈپتىمىز. بىز ئەمدى جۇدالىق ئازابىدا زار بولدۇق، ھىجران لەتچىلىكىگە گىرىپتار بولدۇق. ھوشيار كىشىلەر نەزەرىدە شۇنىسى ناھايىتى ئېنىق كى، غەپلەت بىلەن تېرىك يۈرگەنىڭ كۆرە، ئۆلۈم ياخشىراقتۇر. بىزنىڭ ئارىمىزدا سەنلا ئىشىنىڭ يولىنى بىلىسەن. شۇڭا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

هەممىزنىڭ ئىلتىماسىمىز شۇكى، هەممىمىزگە يولباشچى بولۇپ، بۇ سەپەردە بىزگە پېشۋالىق قىلىغايسەن. ئۇ پادىشاھىنىڭ يولىغا جان بىلەن يۈزلەنگەيمىز، بەلكى ئۇ يولىغا جانىنىمۇ ئالىقانغا ئېلىپ، كۆز ياشلىرىمىزنى ئاققۇزغان هالدا كىرگەيمىز.

هۆپۈپنىڭ قۇشلارنى سۆزلىرىدىن شادخۇرام بولۇپ، مۇنداق دېدى:

— ئەي دەرمانسىز دەردمەنلەر، بىزهەركە بۇ پەلەك يۆلەنچۈك، بەخت يارىگە يۆلەك بولسىلا، سىلەر ئىختىيار قىلغان بۇ مۇبارەك سەپەردە مەن جېنىمنىڭ بارىچە، جىسمىمدا قۇۋۋىتىمنىڭ يېتىشىچە هەممىڭلارغا هەمدەم بولىمەن. بارلىق مەنزىلىلەردە سىلەرنى ئاسرايمەن. يولدا سىلەرگە قانداق غەم - غۇسسە يەتسە، غەمخورلۇق قىلىمەن، هەمدەم بولىمەن، يوشۇرۇن دەردىڭلارغا دەرمان، جاراھىتىڭلارغا مەلىھەم بولىمەن. هەر قانداق مۇشكۈل ئىشىڭلار بولغان تەقدىردىمۇ تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، هەل قىلغايمەن. ئەگەر سىلەرنىڭ سەپىرىڭلاردا هەر قانداق ئەهۋال يۈز بەرگەندىمۇ ئۇنى ئاسان قىلىش، هەل قىلىشقا قىلچە ئۆزىنى ئايماسلىق قىلماستىن، زارلىماستىن كۆچ چىقىرىمەن، ئۇچقاندا تەڭ ئۇچىمەن، قونغاندا كۆزەتچىلىك قىلىپ، سىلەرنى مۇھاپىزەت قىلىمەن.

قۇشلار هۆپۈپنىڭ مۇددىئالىرىنى چۈشىنىپ، هەممىسى ئۇنىڭغا ياخشى تىلەك تىلەپ دۇئا قىلىشتى. هۆپۈپ بۇ يىغىلىشتا هېسابسىز سىرلارنى ئاشكارىلاپ ۋىسال ئارزۇسى بىلەن ئىزدىنىشتىن بىرەمگە توختىمايمىز. بۇ يولدا شۇنداق قانات قاقماقچى، قانچىلىغان سۇ ۋە قۇرۇقلۇقلارنى بېسىپ ئۆتىمىز. شۇ ئارقىلىق يا شاھ ۋىسالىنى تېپىپ مۇرادىمىزغا يېتىمىز ياكى شۇ ئارزۇ يولدا جاننى تەرك ئېتىمىز.

مەستخۇشلار ۋە بىهوشلار هەرپىدىن سۆز ئېچىپ مۇنداق دېدى:

— هەممىڭلار ئىلىم - ئىرپان سىرلىرىغا مايىل ۋە بۇ يوشۇرۇن خەزىنىلەرگە قايىل بولغانلار. ئەزەلدىكى يارىتىلىشتا بېهىش بېغىنىڭ شاخلىرىدا سايرىغۇچىلار. هەممىڭلار ئۇ پادىشاهنىڭ يولىغا قەدەم قويدۇڭلار ۋە بۇ يولدا بىر - بىرىڭلارغا هەمدەم بولدۇڭلار، ئۇ پادىشاهنى ئۇلۇغلاش ۋە تەرىپلەش سىلەرنىڭ بارلىق ئاۋازىڭلارنىڭ مەزمۇنىدۇر. شۇڭا يەيدىغان - ئىچىدىغىنىڭلارمۇ ئاشۇ پادىشاهنىڭ زىكرى ۋە يادى بولغاي، ئۇنىڭ زىكرى ۋە پىكرىدىن باشقا تىن تارتمىغايسىزلەر. مۇبادا بىر ئەخمەق ئاتقا كاچى كېلىپ، سىلەرنى ئۇركۈتۈپ، كۆزۈڭلەردىن ئەقىل شېمىنىڭ نۇرىنى يوشۇرۇپ، ئاراڭلارغا ئىختىلاپ ۋە تۇپىلاڭ سالسا، هەر بىرىڭلارنى ئاۋارە ۋە پاراكەندە قىلسا، ئۇنداقتا هەرگىزمۇ ئۇ ئالىي كۈلشەن ئەرەپكە يول تاپالمايسىز. هەممىڭلار ئۇ پادىشاهنىڭ يادى ۋە زىكرىنى ئۇنتۇپ، پۈتۈنلەي بۇ دۇنيانىڭ باغۇ - بوستانىغا مايىل بولۇپ قالسىلەر؛ بۇ تۇپراقنى ئۇۋا تۇتۇپ، بۇ غېرىب ماكاندا مۇقىملىشىپ قالسىلەر. كۆڭلۈڭلەردىن ئۇ

نازۇ ـ نەمەتنىڭ ۋە ئالىي مەنزىلىنىڭ ئارزۇ-ئارمانلىرى يوقىلىدۇ. شۇنداقتىمۇ بۇيۇك تەڭرى مۇۋەپپەقىيەت ئاتا قىلىپ، يەنىلا سىلەرنى كۆپ تىرىشچانلىقلار بىلەن ئۇ پادىشاھنىڭ ئاستانىسىگە يەتكۈزگۈسىدۇر. بۇ سەپەرنىڭ رەنج ـ مۇشەققەتلىرى سىلەرنىڭ كۆڭلۈڭلەرنى تازىلايدۇ، نەپسىگلارنىسى پاك ۋە ھالال قىلىدۇ. بۇ ئۇزۇن مەنزىللەرنىسى بېسىپ ئۆتۈش ئارقىلىق، سىلەرگە نۇسرەت يۇزلىنىدۇ. جىسمىگلار پاكلىنىدۇ، روھىگلار ئۇلۇغلۇققا ئېرىشىدۇ. سىلەرگە مۇقەددەس روھلار جىلۋىگەر بولىدۇ، ۋىسال كۈنلىرى ئاشكارىلىنىدۇ. كۆڭلۈڭلەردە ئۇ پادىشاھنىڭ سۈپەتلىرى ھەققىدە مەرىپەت ھاسىل بولىدۇ. جېنىگلار مەڭگۈلۈك ھاياتقا ئېرىشىدۇ.

ھۆپۈپنىڭ تۇتىغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دېدى:

ــ ئەي تاتلىق سۆزلۈك تۇتى، سەن شەرەپلىك نۇتقۇڭ بىلەن ئالىي مەرتىۋىگە يېتىپسەن. سەن ئۆزۈڭنىڭ كىيىۋالغان يېشىل تونۇڭ بىلەن خۇددى خىزىر پەيغەمبەرگە ئوخشايسەن. سەن بۇ مەسىلەكداشلارغا گويياكى خىزىردەك بول كۆرسەتكۈچى بولۇپ، بۇلارنى ئۇ پادىشاھ تەرەپكە باشلىغايسەن. سەن ئالدى بىلەن ئۇ مەنزىلگاھنى ياد قىلغىن، كۆڭلۈڭنى ئاشۇ ئۇمىد بىلەن شاد قىلغىن. سېنىڭ مەنزىلگاھىڭ ئەسلىدە ھىندىستان ئىدى. ئۇ يەردە شاھىنىڭ ھەرىمىدە بولغانتىڭ. ۋىسال شېكىرى سېنىڭ ئورنىڭ ئىدى. ئۇ شېكەرلەر دىن سۈرۈپ، شېرىن ھېكمەتلەرنى سۆزلەپ، شاھنىڭ ئالىقىنىنى ئۆزۈڭنىڭ ماكانىڭ قىلغانىدىڭ. سۆزلىرىڭنىڭ مەزمۇنىدىن ئۇ پادىشاھ خەۋەردار ئىدى. ئەمدى بۇ غېرىبلىق سارىيىدىن كۆچۈپ، ئۇ چىمەن تەرەپكە پەرۋاز قىلغايسەن.

ھۆپۈپنىڭ توزغا خىتاب قىلىپ، ھېكمەت ئېيتقانلىقى

توزغا مۇنداق دېدى:

ــ ئەي ئەزەل گۈلزارىنىڭ جىلۋىگىرى، بۇ دەۋرانىنى مەست قىلغۇچى جىلۋەڭنى كۆرسەتكىن. سېنىڭ بېشىڭ رەئىسلىك تاجىنىڭ ماكانى، تېنىڭ بولسا گۈزەللىك بايلىقىنىڭ خەزىنىسىدۇر. سېنىڭ قامىتىڭگە ھۆسن ۋە جامالىنىڭ ئۆزى لىباس بولۇپتۇ. ئۇنى تەرىپلەشكە تىل ئاجىزدۇر. لىباسىڭغا كۈزەللىك لايىق، ئۆزۈڭگە مەھبۇبلۇق مۇۋاپىقتۇر. لېكىن ئۆز ۋەتىنىڭنى يادىڭدىن چىقىپتۇ، شاھ ئالدىدىكى گۈلشەنىڭدە جىلۋە قىلىشلىرىڭ ئۇنتۇلۇپتۇ. سەن ئۇ بېغىڭنى ئېسىڭدىن چىقارما، بۇ ۋەيرانە جاھانىنى بىر يەرلى تەرك قىلغىن. شاھ بەزمىنىڭ ھاياجېنى بىلەن سايراپ، ئۇ ساراي بوستانىغا قاراپ پەرۋاز قىلغىن.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرى تارتىسى

ھۆپۈپنىڭ بۇلبۇل ناۋاسى

ھۆپۈپ بۇلبۇلغا مۇنداق دېدى:

ــ ئەي گۈلزارنىڭ زوق - شوقى بىلەن ناۋا قىلغۇچى بۇلبۇل، سايرىغىن. سېنىڭ ئاۋازىڭدىن ھاياجان سىرلىرى ناماياندۇر. سەن ئۆز ئاۋازىڭ بىلەن ئىشق ئاھاڭلىرىنى تۇزگىن. غەمكىنلەرنىڭ مۇڭ لۇق ئاۋازلىرىنى نامايان قىلغىن. ئۇ شاھ نىڭ گۈلىستانىدا مەست بولغىن، ئۇ گۈل نىڭ ئىشقىدا ئەزەل شارابىنى ئىچكىن. گۈل مەۋسۇمىدا ئوتتەك گۈللەر جىلۋىلىنىش

ھەققىدىكى ساداسى

بىلەنلا، گۈل بەرگىلىرى تېنىڭگە ئوت يېقىپ، ئۇ پاك گۈلشەندىن يىراق چۈشۈپ سەن. گۈل ھۆسنىگە ھەيران بولۇپ، جۇدالىقتا قېلىپسەن. ئەمدى ئۇ ساپ ھاۋالىق گۈلشەن تەرەپكە پەرۋاز قىلىپ، قىزىلگۈلنىڭ يېنىغا بارغىن. چۈنكى ئۇ پادىشاھنىڭ بوستانىدا يۈزلىگەن گۈللەر ئىچىلىپتۇ. سەن بولساڭ ھىجران ئوتىدا يۈزمىڭلارچە كۆيۈپ - ئۆرتىنىۋېتىپسەن.

ھۆپۈپنىڭ پاختەك ئاۋازى ھەققىدىكى ئاھاڭى

ھۆپۈپ پاختەككە مۇنداق دېدى:

ــ ئەي جاھان بوستانىنىڭ غەزەل خانى، غەزەل ئوقۇغىن. سېنىڭ غەزىلىڭدە جان ئاھاڭلىرى خاتىرىلەنگەن. سەن قۇشلار توپىنى بىر پەس ھەيران قىلىپ، ئۇلارنى ئاھاڭلىرىڭنىڭ ئاۋازى بىلەن بىھوش قىلغىن. بۇيىنۇڭغا ئاسانلىق تەسۋىمىنى سالغان بولساڭمۇ ئۇنىڭ تەرىپ - تۆسۈپىنى قىلىش مۇشكۈل ۋە دېشۋاردۇر.

چۈنكى سەن ھەربىر بوستاندا ئايلىنىپ يۈرۈپ، تۇپراق ۋە قانلارغا بۇلغىنىسەن، دەردمەنلەرچە ناله قىلىپ، ئىشق سەۋدا سىدا مەجنۇندەك يۈرىسەن. ۋىسال بېغىنى ئەسلەپ ئاشۇنداق پاراكەندە بولۇپسەن. ئەمدى ساڭا بېشارەت شۇكى، بۇ غەم بىلەن چۈشكۈنلىشىپ يۈرمەي، ئۇ پادىشاھ نىڭ گۈلشىنى تەرەپكە پەرۋاز قىلغىن.

ھۆپۈپنىڭ كەكلىك ساداسى ھەققىدىكى ناۋاسى

ھۆپۈپ كەكلىككە مۇنداق دېدى:

ــ ئەي پىراق تاغلىرىنىڭ خۇش ئاۋاز كەكلىكى، يۈرگىن، سېنىڭ كۆزلىرىڭ نىڭ ئىشتىياق دەردى ياقۇتتەك قىزارتىپتۇ. ھىجران دەشتىدە پەرھادتەك پىرقىراپ توختىمايسەن. تۇمشۇقلىرىڭنىڭ لاله رەڭ بولۇشى قان يۇتقىنىغانلىقىڭدىن دالالەت بېرىدۇ. ۋىسالنى ياد ئېتىپ، ھىجراندا بۇ قەدەر مۇ پەرياد چېكەمسەن؟! سېنىڭ يۇقىرى ئاۋازدا قاقاقلاشلىرىڭ ئەمەلىيەتتە ھەقىقىي كۈلكە ئەمەس، بەلكى ئۆز ماتىمىڭگە بولغان زەھەر كەبى ئاچچىق كۈلكەڭدۇر. ئۇ پادىشاھنىڭ ماكانى بولغان كوھىقاپقا يۈرۈپ، ۋىسالغا ئېرىشىش ئالدىدا ئۆرۈۋاتىسەن. ئەمدى ۋىسال يېقىنلاشتى. شۇڭا ۋىسال ئۈمىدى بىلەن بەزمە تۈزگىن. ھىجران تېغى ۋە تېشىدىن ئازاد بولسەن، بۇنىڭ ئۈچۈن خۇشال بولغىن!

ھۆپۈپنىڭ قىرغاۋۇل يۇرۇشلىرىنىڭ سۈرئىتى ۋە سەيىللىرى ھەققىدە تەل ئاچقانلىقى

ھۆپۈپ قىرغاۋۇلغا ھۇنداق دېدى: — ئەي گۈزەل قىرغاۋۇل، ناز-كەرەشمە قىلغىن، گۈلشەنىكى زىبا سەرۋى دەرىخى سېنىڭ قۇلۇڭدۇر. جامالىڭدىن گۈلىستان زىننەت تاپىدۇ، رۇخسارىڭ ئالدىدا گۈلمەرمۇ خىجىل بولىدۇ. سەن گاھى باغلاردا، گاھى تاغلاردا سەيلە قىلىسەن. سېنىڭ زىبالىقىڭدىن باغۇ-تاغلار پەخىرلىنىدۇ ھەم چىمەن ئەھلىگە ئۇلپەت بولسەن ھەم ئۇلپەتلىرىڭنىڭ كۆڭلىگە ياقسەن. گەرچە ھۆسىن بابىدا سېنىڭ زىبالىقىڭ ۋە رەنالىقىڭ چەك-چېگرىسىز بولسىمۇ، لېكىن گۈزەللىكىڭگە مەغرۇرلانما، ھۆسن-جامالىڭغا خۇشال بولۇپ كەتمە. ئۇ پادىشاھنىڭ ئەبەدىي ۋە نۇقسانسىز گۈزەل لىكىنى يادىڭغا ئېلىپ، ئۇ گۈلشەن تەرەپكە ئوتتەك شولا ئۇرۇپ بارغىن.

ھۆپۈپنىڭ دۇررا ج① خۇسۇسىيەتلىرى ھەققىدىكى سۆزلىرى

ھۆپۈپ دۇررا جقا ھۇنداق دېدى: — ئەي دۇررا ج، سېنىڭ گۈزەللىكىڭ خۇددى جان قۇشىغا ئوخشاش ھەممىمگە ياقىدۇ. سېنىڭ قەدىمىڭدىن ئورمانلار گۈزەللىشىدۇ. يۇرۇشلىرىڭ كۆكلەم-زارغا ھاياتىي كۈچ بەخش ئېتىدۇ. سېنىڭ مەسىتانە ئاۋازىڭ دىللارنى مەپتۇن قىلىدۇ، ئاڭلىغۇچىلارنىڭ كۆڭۈللىرىدىن چىدام ۋە سەۋرنى يوقىتىدۇ. سېنىڭ زىبالىقىڭ كۆڭۈلنى نى مەھلىيا قىلىدۇ. سۆرىتىڭنىڭ گۈزەللىكى بىلەن نۇتقۇڭنىڭ يېقىملىقلىقى جەھەتتە تەڭداشسىز بولۇپسەن. بۇ قەدەر گۈزەللىكىڭ ۋە يېقىملىق نۇتقۇڭ بىلەن ساڭا لايىق ئىش شۇكى، سەن بۇ يەردە باغلىنىپ قالماي، تېرىشچانلىق كۆرسىتىپ، ئۇ شاھنىڭ قولىغا چۈشكىن. ئۇنىڭغا جېنىڭنى پىدا قىلغىن. شۇ تەرەپكە سەپەر قىلىش بىلەن مەڭگۈلۈك ھاياتلىققا ئېرىشكىن.

ھۆپۈپنىڭ كەپتەر پەرۋازى ھەققىدىكى ھەۋەسلىرى

— ئەي كەپتەر، — دېدى ھۆپۈپ خىتاب قىلىپ، — پەلەك ئۈستىدە پەرۋاز قىلىپ، ھاۋادا چۆگىلەشنى باشلا. گەرچە سېنىڭ ئۇۋاڭ ھەرقانچە قاراڭغۇ بولسىمۇ، ئۆزۈڭ كەپتەرخانىدا غەشلىكتە قالغان بولساڭمۇ، لېكىن ئۇ پادىشاھنىڭ قەسىرىنى يادىڭدا تۇتۇپ، شۇ تەرەپكە قاراپ قانات قاققىن. چۈنكى سېنىڭ كۆڭلۈڭ پەرۋازدىن توختاپ قالمىتۇ. شاھ قەسىرىنىڭ تېمىدىن يىراقلاپ كېتىپسەن. ئۇ پادىشاھنىڭ ئالىي سۈپەتلىك قەسىرى ئۈستىدە ئۇچقانلىقىڭ پۈتۈنلەي ئېسىڭدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئەمدى خۇشال ھالدا ئۇ قەسىرنىڭ تېمىغا قونغىن. شۇ ئارقىلىق ئۇ تامنىڭ ئۈستىدە ئەزىز بولغايسەن. ئۇ پادىشاھ سېنى قىلتاق قۇرۇپ تۇتۇۋالسا، ئەسلى كەپتەرخانىڭغا يول ئالارسەن.

① دۇررا ج — كەكلىك ئالمىلىسىگە تەۋە بولغان بىر خىل قۇش، چىل.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى

ھۆپۈپنىڭ لاچىن ھۆسنى ۋە كامالىتى ھەققىدىكى باشلامچىلىقى

ھۆپۈپ لاچىنغا ھۇنداق دېدى:

— ئەي لاچىن، سەن گويا كىي پادىشاھلاردەك باي ۋە بەرەكەتلىكسەن. سېنىڭ شەكىل ۋە جامالىڭ ئىنتايىن چىرايلىق. بۇيۇڭ تەڭرى سېنى قۇشلار ئارىسىدا ئەزىز قىلىپتۇ. قابىلىيىتىڭ ھەممىدىن زىيادە بولۇپتۇ. شۇڭا پادىشاھلارنىڭ قولىدىكى سېنىڭ مەنزىلىڭ بولغان. شاھلار ساڭا ھەمىشە ئۆز قولى بىلەن تائام يېگۈزىدۇ، قانات ـ قۇيرۇقلىرىڭنى قوللىرى بىلەن سىيلايدۇ، تۇمشۇقلىرىڭدىن چاڭگال لىرىڭغىچە سىيلاپ چىقىدۇ. بۇ مەككار پەلەك ئۆزىنىڭ تەپرىقىچىلىكىنى نامايان قىلىپ، سېنى بىر مەزگىل ئۇ پادىشاھنىڭ قولىدىن يىراقلاشتۇرۇپتۇ، سېنى ھىجران دامىغا باغلۇاپتۇ، شۇڭا تەبىئىتىڭ پىراق كۇنلىرىگە ئۆگىنىپ قاپتۇ. ئەمدى يەنە قايتىدىن ئۇ پادىشاھقا ئوۋلانغىن. شاھنىڭ قوللىرىنى سۆيۈپ، ئەزىز ۋە بۇيۇكلۇككە ئېرىشكىن.

ھۆپۈپنىڭ شاھ سۇپەت شۇڭقار ھەققىدىكى مەدھىيىلىرى

— ئەي شۇڭقار، — دېدى ھۆپۈپ، — خۇش كەپسەن. ئۇ پادىشاھ سېنىڭ ئۇۋاڭنى پەلەكتەك يۇكسەك قىلىدى. مەنزىلىڭ ئۆز قولىغا ئورۇنلاشتۇردى. سېنى قۇشلار ئارىسىدا پادىشاھتەك تاجدار قىلىدى. بېشىڭغا ئالتۇن تاجنى لايىق كۆردى. سېنى پۈتكۈل تاجدار قۇشلارغا سەردار قىلىدى. ئۇ پادىشاھ سېنىڭ سۆھبىتىڭگە ئۆزى ئىنتىياق باغلىدى. شاھلار بەزمىسىدە سېنىڭ چەكسىز ھۆرمەت ـ ئىھتىرامغا ئىگە قىلىش ئۈچۈن تىرىشتى. ئۇ پادىشاھ ساڭا باشقىلاردىن ئون ھەسسە زىيادە جۇرئەت ۋە ھىممەت بەردى، قولىنى بوينۇڭغا مايىل قىلدى، گۆھەر ـ ياقۇتلاردىن بوينۇڭغا ھالقا سالدى. ئەمما بىر نەچچە مۇددەتتىن بېرى سەن پىراق دەشتىگە چۈشۈپ، ئۇ پادىشاھىتىن ناھايىتى يىراقلىشىپ كېتىپسەن. ئەمدى ھىجرانىنى ئۇنۇتقىن، شاھىڭ قولىغا چۈشۈپ ئورنىڭنى ئۇستۇن قىلدى. سېنى چەكسىز ئۇنىڭ ئالىقىنىدا ۋەتەن تۇتقىن.

قۇشلارنىڭ يولغا چىقىشقا بەل باغلىغانلىقى، جاپا ـ مۇشەققەتلەرنىڭ شىددىتى تۇپەيلىدىن بەزى قۇشلارنىڭ سەپەردە ئاجىز كەلگەنلىكى

ۋاقتىكى، ھۆپۈپ ئىشىق سۆزلىرىنى سۆزلەپ، ۋىسالدىن ۋە ھىجراندىن پىكىر بايان قىلدى. قۇشلارغا ئىشىق سىرلىرىنى بايان قىلدى. قۇشلارنىڭ ھەممىسى ھىجرانىدىن مالال بولدى. ۋىسالدىن ھەربىرىنىڭ

كۆڭلىگە يۇزلىگەن خىياللار پەيدا بولىدى. ئۇلار بۇ دەۋراندا ۋىسال ئادەتلىرىنى ئۇنۇتقان، ھىجران قائىدىلىرىنى تۇتقانىدى. ئۇلار بۇ ئىشتىق ئىلھامىدىن ئاجايىب ھالەتكە يۇزلەنىدى. ھۆپۈپىنىڭ سۆزلىرى ئۇلارغا ۋىسالى ھالەتلىرىنى ئەسلەتتى. ئۇلار ھەمىسى ھىجران دەردىدىن دىشۋارچىلىقتا قالغانىدى؛ سائادەت ۋە ھىدايەتتىن يىراق چۈشۈپ، پىراق ئازابىغا مۇپتىلا بولغانىدى. لېكىن ئۇلار ھۆپۈپنىڭ سۆزلىرى تۈپەيلىدىن نادانلىق ئارىسىدا دانالىقتا ئېرىشتى. ئۇلار ئىشىنىڭ يولىدىن ناھايىتى يىراقتا قالغانىدى. پىراق دامىغا مۇپتىلا بولغان، مەھرۇملۇق، ئۈمىدسىزلىك ئوتلىرىدا كۆيۈپ پىشقان، ھەربىرىنىڭ جانلىرىدىن تۈتۈن چىقىپ، ھايات شامى ئۆچۈشكە ئاز قالغانىدى. قۇشلارنىڭ ھەممىسى ئۈياتقا قالدى. ئۆز ئىشلىرىدىن شەرمەندە بولىدى. ئۆز ھەسلىكىدىن خىجىل بولۇپ، ھەسرەت زەرداپلىرىنى يۇتتى. دەرھال ئۆزلىرىنى ئەيىبلەپ، ئۆزىرە ئېيتىشقا باشلىدى. تاكى ھايات بولسىلا ئۇ پادىشاھنىڭ يولىدا قانات قېقىپ، باشلىرىغا مىسلىك تۇرلۇك بالا-قازالار كەلسىمۇ، ھەربىر بالايىئاپەتكە يۈزمىڭلارچە گىرىپتار بولۇپ قالسىمۇ، ئۇ تەلەپ ۋادىسىنى تاپمىغۇچە، بۇ يولباشچىنىڭ ئارقىسىدىن ھەرگىز چۈشۈپ قالماسلىققا ۋەدىلەر قىلىشتى.

ۋاقتىكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئەنە شۇنداق قارار قىلىشتى. بۇ دەۋرانغا نىسبەتەن پىراق مۇقاملىرىنى تووۇلاشتى. قۇشلارنىڭ ھەممىسى ھۆپۈپكە ئەگەشتى. ھۆپۈپ پۈتكۈل قۇشلارغا رەھبەر بولىدى. ئۇلار شۇ تەرىقىدە ھۈرمەت-ئېھتىرامىلار بىلەن يولغا چۈشتى. ۋىسال ئۈمىدى بىلەن تەڭ پەرۋاز قىلىشتى. ئۇلار نەچچە كۈن ئۈچۈپ، نەچچىلىگەن ۋادا ۋە باياۋانلارنى تىرىشىپ ئارقىدا قالدۇردى. بۇ يولدا ھەددىدىن تاشقىرى جاپا-مۇشەققەتلەر يۈز بېرىشكە باشلىدى. ئۇلار دەرد-ئەلەم ۋە رەنجۇ-غەمنىڭ شىددەتلىرىگە دۇچ كەلدى. قارىسا بۇ سەپەردە ئاجىز ۋە زەئىپ قۇشلارغا ھەددۇ-ھىسابسىز قىيىنچىلىقلار ۋە كۈلپەتلەر يۈزلىنىپتۇ. شۇڭا ئۇلار بوستانلاردا ئارام ئېلىپ، تۇبى دەرىخىدەك سايىلىك كاتتا دەرەخلەرنى ئارامگاھ قىلىشتى. ئۇلار يولنىڭ مۇشەققەتلىرى تۈپەيلىدىن پاراكەندە بولغانىدى. ھەر بىرىگە ھىسابسىز دەرد ۋە قىيىنچىلىق دۇچ كەلدى. ئۇلار پاك باغۇ-بوستانلارنى، خۇش ھاۋالىق گۈلزار ۋە چىمەنلەردىكى ۋەتەنلىرىنى سېغىنىدى. نەپسىنىڭ مۇرادى ئۇلارغا پاراغەتلىك ماكانى، ئەيش-ئىشرەتنىڭ گۈلشەنلىرىنى ئەسلەتتى. بەزىلىرى بۇ سەپەردىن يالتايدى. بۇ يولدا ئۆزىنى ئاجىز ۋە چولتا دەپ بىلىشتى. ناتۇانلىقلار بىلەن ھەر بىرى ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقى ۋە قۇسۇرلىرىنى بايان قىلىشقا، زەئىپ ۋە ناتۇانلىقىنى ئايان قىلىشقا باشلىدى. ھەرقايسىسى بىردىن باھانىنى كۆرسىتىپ، بۇ سەپەردىن ئۆزىنى چەتكە ئېلىشقا باشلىدى. ئۇلار ھەممىسى ھۆپۈپكە ئىلتىماس قىلىپ، مۇنداق دەيىشتى:

— ئەي يولباشچى، بىردەم توختىغىن، بىزدە بەزى ناتۇانلار بار. ئۇلارنىڭ خەستە جانلىرى يول يۈرۈشكە ئاجىز كەلمەكتە. بەزىلەرنىڭ ئالدىغا ناھايىتى ئېغىر مۇشكۈلچىلىكلەر يۈزلەندى. ئۇلار سېپىنىڭ پىكىر-تەدبىرلىرىنىڭ بىلەن نىجادلىققا ئېرىشىنى ئىستىمەكتە. يەنە بەزىلەرنىڭ ئال

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

دىغا ھېسابسىز مۇشەققەتلەر يولۇقتى. بۇ مۇشەققەتلەردىن ئۇلارنىڭ جانلىرى شۇنداق دەھشەتلىك ئازاب - ئوقۇبەتلەرگە دۇچار بولدىكى، ئۇنى بايان قىلىش ھەقىقەتەن زۆرۈر بولۇپ قالدى. ئۇنداق قىلمساق، يول يۈرۈشمىزگە چوقۇم تەسىر يېتىدۇ.

رەھبەر ھۆپۈپ بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بارلىق قۇشلارنى يىغىپ، بىر ۋادىدا قوندى. ھۆپۈپ قۇشلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاش ئۈچۈن ھاۋادىن پەسلەپ، قۇشلار ئارىسىغا چۈشۈپ ئولتۇردى.

— ھەرقايسىڭلار دەيدىغان سۆزۈڭلەرنى دەڭلار، — دەپ، ئۇلارنىڭ ئەرزىگە كۆڭۈل قويۇپ، كۆتۈپ تۇردى.

تۇتىنىڭ ئۆزرە ئېيتقانلىقى

قۇشلار توپى ئىچىدىن ئالدى بىلەن تۇتى ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى بايان قىلىپ، ئۆزرە ئېيتىشقا باشلىدى:

— مەن ھىندىستاننىڭ چەت، ئىسسىق ئايلىرىدا ماكان تۇتۇپ، سەيلە قىلىپ يۈرگەن بىر قۇش ئىدىم. خەلق ئارىسىدا گۈزەل نۇتقۇم بىلەن شۆھرەت قازانغانىدىم. ئاجايىب - غارايىب ھېكمەتلىرىم بىلەن غەمكىن كۆڭۈللەرنى سۆيۈندۈرەتتىم. ئۆزۈمنىڭ بەختىيارلىق مەنزىلىمنى قەپەس قىلغان، ھەر قانداق مالامەت توزىقىنى ئۆزۈمگە ھەمنەپەس قىلغانىدىم. نازىنىنلارنىڭ قولىدىن غىزا ئېلىپ يەيتتىم، ھەمىشە قەنىت ۋە شېكەر بىلەن پەرۋىش قىلىناتتىم. ماڭا گاھى بىر ئەينەكتەك گۈزەل يۈزلۈك نازىنىن ھەمراھ بولاتتى. ئۆمرۈمدە بەخت ۋە شادلىقتىن باشقىسىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. خالايىقا نۇتقۇمدىن يۈزلەپ خۇرسەنلىك يېتەتتى. ھازىرغىچە ئۆزۈمنى قاتتىق جاپا-مۇشەققەت ئىچىدە كۆرۈپ باقمىغان، مېھنەت، مۇشەققەتنىڭ ئاچچىق زەھىرىنىمۇ تېتىپ باقمىغانىدىم. ئۇ پادىشاھنىڭ دەرگاھىدا شۇنداق بۈيۈك ۋە ئالىي دەرگاھدۇركى، ئۇ يەردە بۈركۈتلەرمۇ پاشىچىلىك بىلىنمەيدۇ. بەلكى ھېسابسىز خالايىقلار بولغان تەقدىردىمۇ ئۇ يەردە پاشىدىنمۇ ئاجىزراق بولغۇسىدۇر. ئۆزۈمنى چاغلىماي ئۇ تەرەپكە سەپەر قىلىپ قاپتىمەن. مەن قانداقمۇ باشقا قۇشلار بىلەن تەڭ تۇرۇپ، بۇ يولىنى بېسىپ تۈگىتەلەيمەن؟ قانداقمۇ ساڭا ھەمراھ ۋە سەپەرداش بولالايمەن؟ ئەمدى مېنىڭ ئەھۋالىمنى چۈشىنىپ، ئۆزرەمنى قوبۇل قىلغايسەن.

ھۆپۈپنىڭ تۇتىغا جاۋاب بەرگەنلىكى

— بۇ ئۇزۇندىن ئۇزۇن سۆزلىرىڭنىڭ ھەممىسى پۈتۈنلەي خاتا، — دېدى ھۆپۈپ تۇتىغا جاۋابەن، — ئېيتقانلىرىڭنىڭ بىرىمۇ توغرا ئەمەس، جىمىسى بىمەنىلىك ۋە ئالجىغانلىقنىڭ بېشارىتىدۇر. بىمەزە نۇتقۇڭنى پاساھەت، بىھۇدە لەۋزىڭنى بالاغەت دەپ ئويلاپ قاپسەن. ئۆزۈڭنى خىلمۇ خىل، رەڭگارەڭ سۆزلەر بىلەن ماختاپ، ئاساسسىز سۆزلەرنى ئېيتتىڭ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئارتۇقچە ۋالاقلاش ۋە ئاساسسىز لاپ

ئۇرۇشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۆزۈڭنى كۆرسىتىپ ۋە ماختىنىپ، ئاشقىلىق دەۋاسى قىلىسەن. لېكىن سەن خورلۇق ۋە تۆتقۇنلۇققىلا لايىق. ئەينەك ۋە نۇتقۇڭ بىلەن پەخىرلىنىپ يۈرىسەن. ئەمما ئۇ نۇتۇقلىرىڭ كۆلكىگە ھۇۋاپىقتۇر. ھەقىقىي ئەينەك دېگەن شۇكى، يۈزلىگەن جاپا - ھۇشەقسەتلەرنى تارتىپ، كۆكلۈڭ لەۋھەسىگە شۇ ئارقىلىق نۇر ۋە جۇلا بەخش ئەتكەيسەن. ھەر بىر ھىندىنىڭ قېشىدا پادىشاھلىق دەۋاسىنى قىلىسەن. ھوشيارلار ھەرگىز بۇنداق ئارتۇقچە سۆزلەرنى قىلمايدۇ. سەن ھازىر ھەقىقىي شاھنىڭ يولىدىن يېنىپ، يولسىز ۋە قائىدىسىز سۆزلەرنى قىلىۋاتىسەن. ئۇ ئۆزۈڭنى ئاقلاش ئۈچۈن ھېكايەت سۆزلەپ بېرىشىڭ كېرەك. ئۇ ھېكايەت ئۆزۈڭنى ئاقلىمىسا، ئۇ ھالدا سېنى ئۆلۈمدىن باشقا ھېچبىر ھوشيارلىق يەتمەيدۇ. بۇ ئۇيقۇدىن ئويغانغىنىڭدا ھالىڭنىڭ دېشۋارچىلىقىتا ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالىسەن. ئۇ چاغدا پۇشايمان قىلغىنىڭ بىلەن پايدىسى يوق. قىلغان بۇ قىلمىشىڭغا يۈزلەرچە خىجالەتچىلىكتە قالىسەن. بۇ سۆزۈڭ تۈپەيلىدىن كۆپ كۈلپەتلەرنى چېكىسەن. پۈتكۈل بايلىق ۋە دەسمايىلىرىڭدىن ئايرىلىسەن. ۋۇجۇدۇڭ نەپسانىيەت بىلەن شەيتانىنىڭ مەسخىرىسىگە نىشان بولىدۇ.

غاپىللار دەللىلى ئۈچۈن مىسال قىلىنغان بىر ھېكايەت

بۇرۇنقى زاماندا بىر غاپىل ۋە ئازغۇن شەيخ بار ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بەدىقىلىق نەپسى ئۈچۈن بىر جامائە خەلقىنى ئۆزىگە تەۋە قىلىش نىيىتىدە بازارغا قاراپ قەدەم قويدى. ئۇ شەيخ دۇنياغا ھېرىسمەن كىشى ئىدى. رىزقىنى تېپىپ يېيىش ئۈچۈن ئۇستىبېشىغا بىر يېشىل يېپىنچىنى ئارتىپ، بۇ ئىش بىلەن يامان يولغا ئۇندىگۈچى نەپسىنى خۇشال قىلاتتى. ئۇ بازاردىكى بىھىساب نازۇ - نېمەتلەرنى كۆرۈپ، تاقىتى تاق بولغان ھالدا ۋە كۆكۈل سىرلىرىنى يوشۇرغان ھالدا ۋەز - نەسىھەتلەرنى قىلاتتى. ئۇنىڭغا بۇزغۇنچى نەپسى ئەگرى يولنى تۈز قىلىپ كۆرسەتتى. ئۇ ئاخىر قەلەندەرلىك مىكرىنى ئىشقا سېلىشقا كىرىشتى. گاھ يېتىملىق ماقالىلەرنى سۆزلىسە، گاھىدا «كەسىپ - كامالەت» لىرىنى كۆز - كۆز قىلاتتى؛ بەزىدە خەلق ئىچىدە ئۆزىنىڭ «كەشىپ - كارامەت» لىرىنى نەقىل كەلتۈرسە، يەنە بەزىدە ئەقىل ۋە شەرىئەت يوللىرىنى ئىزھار قىلاتتى. ئۇ شەيخ ھۇشۇل ئۇسۇل بىلەن يۈزلەرچە مىكىر ۋە ئەپسۇنلارنى ئىشقا سېلىپ، خالايىقتىن بىر لوقما تائام ياكى بىر دەرەم پۇلغا ئىگە بولاتتى. كىشىلەرگە ھىيلە ۋە مىكىر ئىشلىتىپ، يۈز قىسما نەيرەڭ ۋە ئويۇنلارنى كۆرسىتىپ، نەپسىنىڭ تىلىگىنىنى ئۇلاردىن ئېلىپ يەيتتى. نەشىنىڭ تەسىرى بىلەن ھەر نەپەستە يۈز قىسما بۇزۇق خىياللارنى قىلاتتى، كۆكلىدە مىڭلىغان خام تەمە ۋەسىمەنە نىيەتلەرنى قىلاتتى. ئۇنىڭغا بىر كۈنى تۇساتتىنلا بىر مەردانە ۋە ئۇلۇغ كىشى ئۇچراپ قالدى. ئۇ كىشى ناھايىتى كامالەتكە يەتكەن كارامەت ئىگىسى ئىدى. غاپىل شەيخ بۇ ئاقىل كىشىنى كۆرۈش بىلەنلا يامان ھالەتكە چۈشۈپ قالدى.

چىرايىنىڭ ئۆڭى ئۆچتى. ئۇ ئەزىز كىشى غاپىل شەيخكە:

ــ ئالدىنقىدىكى ئېرىشكەن نەرسىلىرىڭ نى ماڭا ئۇزاتقىن، تاپقان سەدىقىلىرىڭنى كۆرۈپ باقاي، ــ دېدى.

ئۇ زىددى پەس شەيخ ئۆزىنىڭ تاپ-قانلىرىنى كۆرسەتمەكچى بولۇپ، خالتىسىنىڭ ئاغزىنى ئاچقانىدى، خالتىنىڭ ئىچىدە پۇتۇنلەي ئىجاسەتلەر تۇرغانلىقىنى كۆردى. بۇنى كۆرگەن شەيخنىڭ خەستەك جىسمىغا ئوت تۇتاشتى. ئۇ مەردانە كىشى يەردىن بىر ئوچۇم تاش ئارىلاش توپىنى ئېلىپ، خەسىس شەيخنىڭ قولىغا بەردى - دە:

ــبۇنىڭ بىلەن كۈن ئۆتكۈزگەيسەن،ــ دېدى.

شەيخ ئېلىپ قارىسا، ئۇ پاك زاتنىڭ بەرگەن توپىسى ئالتۇن، تاشلىرى بولسا گۆھەر، ياقۇت، مەرۋايىتلارغا ئايلىنىپ قاپتۇ. كالتا پەم شەيخ بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ، ئالدىغا قارىغاندى، ئۇ پاك ئىنسان كۆز ئالدىدىن غايىب بولۇپتۇ. ئۇ ئەقلسىز شەيخ خىجالەتچىلىكتە قالدى، ھەسرەتلىك ئاھ چەكتى. ئەمما بۇنىڭ قىلچە پايدىسى بولمىدى. ئەي غاپىل، ساڭا ئاشۇ غاپىل شەيخكە ئۇچرىغان كىشى ئۇچرىغان تەقدىر-دىمۇ، ئۇنىڭ ئۆز ۋاقتىدا قەدىرىنى بىلمەسەڭ، ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن پۇشايمان قىلىپ، ناله - پىغان قىلغان بىلەن پايدا تاپالمايسەن. ۋاقىت گويا ئۆتكۈر قىلىچتۇر.

توزنىڭ ئۆزرە ئېيتقانلىقى

ــ سەن بارچىمىزنىڭ پېشۋاسى، ــ دېدى توز ھۆپۈپكە ئۆزرىخاھلىق ئىزھار قىلىپ، ــ مەن ئوردا - قەسىر گۈلشەنلىرىگە زىننەت بەخش ئەتكۈچى بىر قۇشمەن. ئالەم ئەھلى رەڭگى - رويۇم ۋە گۈزەل قىياپىتىمنى كۆرۈپ ھەيران بولۇشدۇ. سۈرىتىم گۈلشەنلەرنى گۈزەللەشتۈرىدۇ. قامىتىمنى كۆرگەنلەر شادلىققا چۆمىدۇ. مەنلا بولسام باغلار خازان پەسلىدىمۇ بوستاندەك تۇرىدۇ، ئورمانلاردا قىش ئوتتۇرىسىدىمۇ گۈلىستانلار نامايان بولۇپ تۇرىدۇ. ھەربىر كەت قىلغىنىمدا لىباسلىرىمنىڭ بېزەكلىرى باشتىن ئاياغقىچە ئىسكەندەر ئەينىكىدەك يالتىراپ تۇرىدۇ. كەرەملىك تەڭرى ماڭا ھۆسنى زىبالىقىنى ۋە قەددى رەنالىقنى ئاتا قىپتۇ. خەلق مېنىڭ ھۆسنۈمنى تاماشا قىلىپ، گۈزەللىكىمگە ئاپىرىن ئېيتىشىدۇ. تەڭرى ھەر كىشىنى بىر ئىش ئۈچۈن ئاپىرىدە قىلغان. بىرىنى بەخش ئېتىش ئۈچۈن، يەنە بىرىنى مەھرۇم قىلىش ئۈچۈن ياراتقان. بىرىنى راھەتئۈچۈن، يەنە بىرىنى مېھنەت ئۈچۈن ۋۇجۇدقا كەلتۈرگەن. دانالارغا ھەر قانداق ئىش ئىرادە قىلىنسا، ئۇ ئىشتىن قانداق نېسىۋىگە ئېرىشسە ئۇنىڭغا رازى ۋە خۇشال بولىدۇ. چۈنكى ھەربىر مەۋجۇداتقا ئۆز مەسلىكى تۈپەيلىدىن مەھرۇملۇق يۈزلىنىپتۇ. كۆرۈ-نۈشتە ئۇنىڭغا تاقىتى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭغا كۆنۈشكە مەجبۇر. بۈيۈك تەڭرىنىڭ ئەمرى تۈپەيلىدىن بىرى مۇھەببەت دەرگاھىغا يەتسە، يەنە بىرى لەنەتكەردى شەيتانغا ئوخشاش قوغلىنىپ خار بولغۇسىدۇر.

ھۆپۈپنىڭ توزغا جاۋاپ بەرگەنلىكى

ھۆپۈپ جاۋابقا تىل ئېچىپ، توزغا مۇنداق دېدى:

ــ ئەي يەڭگىلتەك، تۇراقسىز، سەن نادانلارنىڭ قىلقىنى قىلىۋاتسەن. بۇنداق سۆزنى سارائىلار ۋە كىچىك باللارمۇ قىلمايدۇ. ھەقىقىي دانالار كۆرۈنۈشتىكى گۈزەللىكى ۋە زىبۇ-زىننەتتىدىن ھەرگىزمۇ سۆز ئېچىپ ئولتۇرمايدۇ، ئۇنىڭدىن پەخىرلەنگۈچىلەر زادى ئەركەك ئەمەس. ناز ۋە ھۆسىن ئادەتلىرى خوتۇنلارنىڭ ئىشىدۇر. ئەركەكلەرنىڭ ئىشى دەرد ۋە مۇھەببەتتۇر.

بارچە گۈزەللىك ۋە ھۆسن ئىگىلىرىگە مۇھەببەتلىك بولۇش شەرەپ ۋە ئەۋزەللىكتىن دۇر. چۈنكى ئىشق شەكلەن گۈزەللىكتىن ھەنىۋىلىككە قاراپ يول ئالغۇسىدۇر. كۆرۈنۈشتىكى ئىشق بولسا ھەقىقىي ئىشقتا ۋاستە ياكى كۆۋرۈك بولىدۇ. سەن بولساڭ كۆرۈنۈشتىكى گۈزەللىككىلا باغلىنىپ قاپسەن. شۇ تۈپەيلىدىن خەلق ئارىسىدا مەسخىرىگە قاپسەن. ھېچكىم كۆرۈنۈشتىكى گۈزەللىكىگە پەخىرلىنىپ مەسخىرىگە قالغان كىشىدەك شەرمەندە بولمىسۇن.

مىسال كەلتۈرۈلگەن ھېكايەت

بىر ئۇسسۇلچى ھىندى بار ئىدى. ئۇزىنى ئىنتايىن چىرايلىق زىننەتلەپ ياساپ، ئاچايىپ ئويۇنلارنى كۆرسىتەتتى. بېشىغا تاج كىيىپ، ئۇ تاجىغا رەڭگارەڭ كۆزلەرنى قويغانىدى. تاج بىلەن تونلىرىنى زىننەتلەپ، تەتىللا لىباسلارنى كىيەتتى. ئۇسۇلغا قويقاندا يېنىدا بىر ناغرىنى ئېلىپ ۋېلىپ ئۇزى چېلىپ، ئۇزى ئويناياتتى. بىر كۈنى ئۇ ناغرىنى چېلىپ، بېشىنى بىر تەرەپكە، قولىنى بىر تەرەپكە، كاسسىنى بىر تەرەپكە قىلىپ، ھىندىچە ئۇسسۇل ئويناشقا باشلىدى. ئۇ گوياكى ھىندىستاننىڭ توزلىرىدەكگۈزەل ۋە يېقىملىق ھەربىر تەلىرى بىلەن بەزمىگە ھۆسىن قوشتى. مەيدان ئىچىدە سۈرەن چۇقانىنى ۋە شاۋقۇنلارنى تېزلەتتى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا باشباشتاقلار بارغانسېرى كۆچەپ سۈرەن سېلىشتى. شۇ ئەسنادا بۇ يەرگە تۈيۈقسىزلا مۇھتەسىبلەر① كېلىپ قالدى. ئۇ يىغىلىشتىكى كىشىلەر مۇھتەسىبنى كۆرۈپ، ۋەھىمىگە چۈشكەن ھالدا تەرەپ-تەرەپكە قېچىشتى. ئۇ دەۋرنىڭ يېگانە گۈزىلى بولغان ئۇسسۇلچى ھىندى تۇتۇلۇپ قالدى. ئۇنىڭ ناغرىسى بىلەن تاجىنى سۇندۇردى. ئۇزىنى يالىڭاچلاپ دەررە بىلەن شۇنداق ئۇردىكى، ئۇنىڭ زىننەت تاجىنىڭ ئورنىنى جاراھەت تاجىسى ئىگىلىدى. ئۇنىڭ گۈزەللىكى ئىبرەت ئالغۇدەك ھالەتكە چۈشۈپ قالدى.

بۇلبۇلنىڭ ئۆزرە ئېيتقانلىقى

ــ ئەي جامائەتنىڭ باشلامچىسى،ــ دېدى بۇلبۇل ھۆپۈپكە،ــ مەن گۈلنىڭ ھاۋايى ھەۋىسىدە خار ۋە زار بولغان بىر ئاشىق دېۋانىمەن. ئۇنىڭسىز ئەقىل، ھوش،

---

① مۇھتەسىپ ــ شەرىئەت قائىدىلىرىنىڭ ئىجرا قىلىنىشى ئەھۋالىنى تەكشۈرگۈچى ئەمەلدار.

سەۋر - تاقەت دېگەننى بىلمەيمەن. ئۇنىڭ سىز پۇرقەت ئازابىنى تارتىشقا مېنىڭ قانداقمۇ ماجالىم بولسۇن؟ شۇڭا مەن باغۇ بوستانلاردا ئايلىنىپ يۈرۈپ، مىڭلىغان ناۋالار بىلەن سىرلىرىم شەرھىنى، پىغانلار بىلەن كۆڭلۈم دەردىنى ئىزھار قىلىمەن. شۇنداق قىلغانسېرى گۈل ئىشقىدىن ھەر نەپەسته شىددىتىم ئېشىپ، ئۇنىڭ ھۆسنىگە بارغانچە ھەيرانلىقىم ئارتىدۇ. باغلاردىن گۈللەر يوقالغاندا سايراشقا ماجالىم قالمايدۇ. كېكەچ بولۇپ قالىمەن. گۈلنى ئەسلەش بىلەن باغ - بوستانلاردا ھىجران ئازابىدىن يۇز قىسما دەرد ۋە داغلاردا قالىمەن. گۈل مېنىڭ كۆڭۈل كۆزۈمدىنمۇ، تاشقى كۆزۈمدىنمۇ يىراق بولمايدۇ، كۆڭلۈمدىمۇ، جېنىمدىمۇ شۇ گۈل ئورۇن ئالغان. ئاشقىنىڭ مەشۇقتىن ئايرىلىشى راۋا ئەمەسلىكىنى ئۇ پادىشاھمۇ بىلىدۇ.

ھۆپۈپنىڭ بۇلبۇلغا جاۋاب بەرگەنلىكى

ھۆپۈپ بۇ ئەپسانىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، بۇلبۇلغا مۇنداق دېدى:

— سەن بۇ ئىشقىڭنىڭ غەلۋە - غوۋغاسىنى تولا قىلما. چۈنكى بۇ ئىشق ئەمەس، بەلكى پۈتۈنلەي ھاۋايى ھەۋەس. ئەي ئىش بىلمەس، جىم بول. جاھاندا سەندەك نادان يوقتۇر. نەپسىڭنىڭ پەرمانىنى تۇتۇپ ئۆزۈڭنى زورىغا ئاشىق ياساپ، ئىشق غوۋغاسىنى قىلىسەن. لېكىن ئۇ بىر چېچەكتىلا ئىبارەت بولۇپ، ئۇنىڭ ئۆمۈر بېغىدا ۋاپاسى يوقتۇر. چېمەن ئىچىدە يىلدا بەش كۈن ئېچىلىپ، ئون كۈن ئۆتەسىتىلا تۇپراق ئۇستىگە چېچىلىغۇسىدۇر. كىمكى بۇنداق مەۋجۇداتقا ئاشىقلىق دەۋاسىنى قىلسا، ئۇ كىشى ئاشقلىققا لايىق ئەمەس. ئۆزۈڭگە شۇنداق زاتنى مەشۇق دەپ بىلگىنىڭى، ئەگەر يۈزلەرچە خەستە ئاشىقلار ئۇنىڭ ئىشقى بىلەن ھالاك بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭغا قىلچە زاۋاللىق يەتمەيدىغان بولسۇن. گەرچە سەن ئۇ گۈلنىڭ ئىشقىدا ھەقىقەتەن شەيدالىققا قالغان بولساڭمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئاقىۋىتى يەنىلا رەسۋالىققا ئېلىپ بارىدۇ.

دەلىل كەلتۈرۈلگەن ھېكايەت

بىر پادىشاھ سەيلە - شىكار ئۈچۈن ئاتلىنىپ كېتىۋاتقىنىدا، يولدا بىر خىيال پەرەس گاداي شاھنى كۆرۈپ، ئاھۇ ئەپغانلارنى چېكىپ، خالايىق ئارىسىدا غەلۋە - غوۋغا قىلىشقا باشلىدى. ئۇمۇ سەنە دەك نالە - پىغانلارنى چېكەتتى، يۈزلىگەن داستانلارنى ئېيتىپ، زار - زار يىغلايتتى. بىر يەردە جىم تۇرماي، خۇددى تەلۋىلەرگە دەك گۈلخان ئىچىدە كۈلگە ئۆزىنى بۇلغاۋاتاتتى. پادىشاھقا ئۇنىڭ ئاشقىلقى مەلۇم بولدى. پادىشاھ كۆڭلىدە: «بۇ ئىشق سەۋدايىسىنىڭ ئاشقىلقىنى سىناپ باقاي» دەپ ئويلاپ، ئىمتىھان ئۈچۈن ئۇنىڭ گۈلخىنىغا قاراپ ئات سالدى. پادىشاھ ئۇ يەرگە يېتىپ كەلگەندىن كېيىن:

— بۇ ئازغۇننى سۆرەپ ئالدىمغا

ئەكىلىپ، بويىنىنى ئۇزۇتۇلار:— دەپ پەرمان قىلدى.

ياساۋۇللار ئۇ «ئاشىق» نى مەشۇقى بولغان پادىشاھنىڭ ئالدىغا سۆرەپ كەلدى. قارىسا شاھ ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋېتىپتۇ، ئۇ گادای بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، ئۆز جېنىدىن ۋەھىمە قىلىپ، قېچىشقا ھەرەكەت قىلدى. ئۇ خەۋپسىزلىكەن ھالدا ئۆز زىنىي ھەر تەرەپكە ئۇرۇپ يۈگۈرۈپ يۈرەتتى. توساتتىنلا ئۇ گۈلخان تەرەپكە يول ئالدى. قورقۇنچ بىلەن ھوشىنى يوقاتقان بۇ گادای خۇددىي بىلمىگەن ھالدا ئۆزىنى ئوتقا تاشلاپ ھالاك بولدى. لېكىن شاھنىڭ ئۈمىدى مۇنداق ئىدى: ئەگەر ئۇ ھەقىقىي ئاشىق بولسا، ئۆلۈم ھۆكمىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئەلۋەتتە بۇ ھۆكۈمنى قوبۇل قىلىدۇ. شاھنىڭ ئالدىدا جان - دىلى بىلەن ئولتۇرۇپ، ئۆلۈمگە رىزالىق بېرىدۇ. ئەگەر شۇنداق قىلسا، پادىشاھ ئۇنىڭغا كۆڭۈل قويۇپ، ئۆزىرە ئېيتىپ، ئۇنىڭ ھالىغا يەتمەكچى ئىدى. ئەگەر ئۇ گادای پادىشاھقا چىن كۆڭلى بىلەن ئىخلاس قىلغان بولسا، ئەلۋەتتە، پادىشاھقا سۆھبەتداش ۋە خاس مەھرەم بولۇپ قالغان بولاتتى. ئۇ گادای ئىشق ئىچىدە زىددىيەتلىك ۋە خىلاپلىق قىلغاچقا، ئۇنىڭ ئەھۋالى رەسۋالىقتا شۆھرەت تاپتى. شۇنىڭغا ئوخشاش ساڭگۇ گۈلدىن بىر تىكەن يەتسە، چېمەندىن كېچىپ، گۈلخانىنى ماكان قىلىشىڭ مۇمكىن.

پاختەكنىڭ ئۆزىرە ئېيتقانلىقى

پاختەك ھۆپۈپكە ئۆزىرە ئېيتىپ، مۇنداق دېدى:

— ئەي مۇبارەك پىكىر ئىگىسى، غاپىللار ۋە يولدىن ئاداشقانلارنىڭ رەھنىماسى، مەن چېمەنلەردىن چىقىپ باقمىغان بىر قۇش ئىدىم. باياۋانلارنى كېزىشنىڭ جاپاسىنى تارتىپ باقمىغانىدىم. ئۇچۇشتىن ھېرىپ ئاجىز ۋە زەئىپ بولغىنىمدا، شاخ ۋە بەرگلەر ئۇستىگە قونۇپ ئارام ئالاتتىم. بۇ جاھاننىڭ ئىسسىق - سوغۇقلىرىنى كۆرمىگەن، بېشىمغا قاتتىق - يىرتىق ئىشلار كەلمىگەنىدى. باغدىن باغقا سەپەر قىلىپ، شاختىن شاخقا قونۇپ، سەيلە قىلاتتىم. ئەمدى بۇ قەدەر مۇشەققەتلەرنى چەكتىم. ھەۋەس تۇخۇملىرىنى چېچىپ، ئۆز جېنىمغا ئۆزۈم جاپا سالدىم. يەنە بۇ سەپەرگە مېڭىۋەرسەم، ئۆز قېنىمنى ئۆزۈم تۆكۈشكە قەست قىلغان بولىمەن.

ھۆپۈپنىڭ پاختەككە جاۋاب بەرگەنلىكى

— ئەي ھىممەتى پەس لەقۋا،— دېدى ھۆپۈپ پاختەككە،— دەرد - ھاياجان ئىچىدە كۆڭلۈڭنى يارا قىپسەن. ئەگەر سەن باغلار ئىچىدە مىڭ يىل ماكان نۇتقان تەقدىرىڭدىمۇ شاخلار ئارىسىدىن ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمەيسەن. بەلكى يات جىنسلىرىڭ ئىچىدىن بىر مۇشۇك يولۇڭدا جىمجىت ھاراپ يېتىپ، بىر كۈنى قېنىڭنى ئىچىدۇ. ياكى بىرەر كىشى سېنى تاياق بىلەن ئېتىپ چۈشۈرۈپ، تىغ بىلەن

بوغۇزلايدۇ. ساڭا ئىشق ئىچىده بۇنىڭدىن باشقا مەقسەت، كۆلشەن ئىچىده بۇنىڭدىن ئۈزگه هۆرمەت نەسىپ بولمايدۇ. غەپلەت ئىچىده بۇنداق قەدىرسىز ئۆلگۈچه، ئۆزۈڭنى ئىلىشنى بىلمەيتتىڭ. دەرەخلەرنىڭ شاخ-پۇتاقلىرىنى ۋاقتى-ۋاقتىدا چاتاپ، دەرەختەك هالەتكه كەلتۈرەلمەيتى. ئۇرۇقنى ئۆز ۋاقتىدا چېچىشنى بىلمىگەچكه بىرەر تال گۈلنىمۇ ئېچىلدۇرالمايتتى. باغ ئىچىده ئەخلەت توشۇش، غازاڭ سۈپۈرۈش قاتارلىق بىھۇده ئىشلار بىلەن ئۆزىنى جاپاغا سېلىپ، ئۆمرىنى زايا قىلاتتى. باغۋەنىڭ

بىر باغۋەن بار ئىدى، باغۋەنلىك كەسپى ۋە هۈنەر-سەنئىتىدىن قىلچه خەۋەرسىز ئىدى. مېۋە هالاۋىتىنى هاسىل قىلىش ئۈچۈن دەرەخلەرنى ئۇلاپ، پەرۋىش قىلىشنى بىلمەيتتى. دەرەخلەرنىڭ شاخ-پۇتاقلىرىنى ۋاقتى-ۋاقتىدا چاتاپ، دەرەخته‌ك هالەتكه كەلتۈرەلمەيتى. ئۇرۇقنى ئۆز ۋاقتىدا چېچىشنى بىلمىگەچكه بىرەر تال گۈلنىمۇ ئېچىلدۇرالمايتتى. باغ ئىچىده ئەخلەت توشۇش، غازاڭ سۈپۈرۈش قاتارلىق بىھۇده ئىشلار بىلەن ئۆزىنى جاپاغا سېلىپ، ئۆمرىنى زايا قىلاتتى. باغۋەنىڭ

گەن، يار ۋەسالىنى تېپىشنىڭ يولىغا كىرگەن. سېنىڭ زەئىپ جىسمىڭ بۇ يولدا دەرد-ئەلەم، رەنجۇ غەم بىلەن پىشسا، بۇ سېنىڭ ئاشۇ باغدىكى ئەھۋالىڭ ۋە نومۇس قىلغۇدەك كۈنلەرنى يۈز هەسسە ياخشى.

مىسال كەلتۈرۈلگەن هېكايەت

هوشيار دوستلىرى ئۇنىڭ بۇ قەدەر جاپا-مۇشەققەت تارتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ:

— بۇ هوسۇلسىز ئىشىڭنى تاشلاپ، بىرەر پايدىلىق ئىش بىلەن شۇغۇللانغىن، — دەپ نەسىهەت قىلاتتى.

ئۇ نادان باغۋەن مېهنەت-مۇشەققەتتىن ئۆزىنى تارتالماي، ئۆزىنى ئۆزى جاپا-مۇشەققەتكه دۇچار قىلاتتى. ئۇ بىر كۈنى تال كېسىش ئۈچۈن ئېرىق ئىچىگه كىرىپ، ئايلىنىپ يۇرگىنىده يىلان چېقىۋېلىپ هالاك بولدى.

كەپتەرنىڭ ئۆزىره ئېيتقانلىقى

كەپتەر هۆپۈپكه ئۆز هالىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى:

— ئەي هىدايەت پېتىنىڭ پېشىۋاسى، ماڭا ئۇ مەكۈلۈك هايات ئىنكىسى قۇشلار ئىچىده ئالاهىده مەرتىۋه بېرىپتۇ. ئىنسانلارنىڭ قولىدىن ئاش-تاماق يەيدىغان قىلىپ يارىتىپتۇ. خالايىق مېنىڭ ئۆيۈم ۋە ئۇۋلىرىمنى ياساپ بېرىدۇ. سۇ بىلەن دانىنى ئالدىمغا ئەكىلىپ بېرىدۇ. مەن دۇنيادا خالايىقنىڭ ئەسىرى بولغانلىقىمدىن. شۇڭا ئۇلار بىلەن ئۇلپەتلىشىپ ياشايمەن. ئۇلۇغ تەكرى ماڭا مۇشۇ هالەتنى نېسىپ قىلدى. تەقسىمات داستىخىنىدىن مېنىڭ نېسىۋەمنى دائىم ئىنسانلار ئايرىپ بېرىپ تۇرىدۇ. تەكرى نېسىۋه بەرگەن يەردىن ئۆزىنى تارتىش ئەقىل قانۇنىغا ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. تەكرىنىڭ بەرگىنىگه شۈكۈر قىلىپ، ئۆمرۈمنى ئۇپراتماي، رەنجۇ مۇشەققەت چەكمەي ئۆتكىنىم ياخشىدەك قىلىدۇ.

ھۆپۈپنىڭ كەپتەرگە جاۋاب بەرگەنلىكى

ــ ئەي باھانە ـ سەۋدىكە ببرىلگەن ساختىپەز،ــ دېدى ھۆپۈپ كەپتەرگە،ــ ھىيلە ـ مىكىر بۇلۇڭلىرى ساڭا ماكان بوپ تۇ. ھالىتىڭدىن جىمىي قۇشلار ھەيران‌دۇر. چۈنكى سەندەك غەيرەتسىزدىن يەنە بىرى تېپىلمايدۇ. تەڭرى تائالا ساڭا بىر دەم دىلا پۈتكۈل كائىناتنى كېزىپ چىققۇدەك قاناتنى بېرىپتۇ. ئەمما سەن ئۆزۈڭنىڭ غەيرەتسىزلىكىڭ تۈپەيلىدىن خالايىقنىڭ پەرمانىغا قاراشلىق بولۇپ يۈرىسەن. دان ۋە سۇ ئۈچۈن ئۇلارغا ئەسىر بولۇپسەن. ئۇلار ھەمىشە سېنى باللىرىڭ بىلەن قوشۇپ قوغلايدۇ. باشلىرىغا لاتا ئارتىپ ئۇركۈتىدۇ. سەندىن ۋە بىچارە پەرزەنتلىرىڭدىن تاملىرىنى خالىي قىلماقچى بولىدۇ. سەن شۇنچىۋالا خار ۋە زار بولغان تۇرۇپمۇ ئۇ يەردىن باللىرىڭنى ئېلىپ كەتمەيسەن. باشقا بىر تامغا بېرىپ قونۇشقا تىرىشىپ باقمايسەن.

مىسال كەلتۈرۈلگەن ھېكايەت

خەلق ئارىسىدا بىر غەيرەتسىز كىشى بار ئىدى. خالايىق ئۇنىڭ ئۆلۈمىتۇك ۋە غەيرەتسىزلىكىنى كۆرۈپ، ھەر بىرى بىر-دىن مۇشت ياكى جاپا تەستەكلىرىنى ئۇ-راتتى. شۇ ئارقىلىق ئۇ كىشىلەردىن بىر لوقمىدىن نان ئېلىپ يەتتى. كىشىلەر قانچە قوغلىسىمۇ كەتمەيتتى. بەلكى ئۇ باغرى تاش زالىملارنىڭ ئۆيىدىن چىقمايتتى. كىشىلەر ئۇنى بۇ جاپالارغا ئۇگىتىۋالغاندى. ئۇنى خالىغان بىر كىشى كېلىپ تەپسە بىر چۆرگىلەپ توختايتتى. ئۇ غەيرەتسىز پەس كىشى بۇنىڭ بەدىلىگە تەپكۈچى كىشىدىن بىر نەرسە ئالاتتى. چۈنكى ئۇنىڭ نەرخى شۇنىڭغا توختىغانىدى. ھەر كىشى ئۇنىڭغا بىر پارچە نان بەرسە نەپسىنىڭ خاھىشى بويىچە ئۇنى ئېلىپ ئاغزىغا سالاتتى. نان بەرگۈچى شۇ ھامان بىر مۇشت سالاتتى ـ دە، ئۇ كىشى يەرگە يىقىلاتتى. گەرچە نانىنى يەپ قورسىقى تويسىمۇ، لېكىن مۇشتنى يەپ ھېچ نەرسە يېمىگەندەك يۈرەتتى.

تاغ كەكلىكىنىڭ ئۆزرە ئېيتقانلىقى

تاغ كەكلىكى ھۆپۈپكە ئۆزرىنىڭ ئاجىزلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى:

ــ ئەي قۇشلار جامائىتىنىڭ رەھبىرى، مەن تاغلار ئىچىدە ماكان تۇتقان بىر قۇش ئىدىم. ئۇ يەردە تىنىم تەڭرىگە ھەمدۇسانا ئېيتىش بىلەن مەشغۇل ئىدى. ئۆزۈم جاھان ئەھلىنىڭ غەلۋە ـ غوۋغالىرى-دىن ئېتىكىمنى سىلكىپ، تاغ ئېتەكىدە ئارام تاپقانىدىم. بەخت ـ تەلىيىم ماڭا يار بولۇپ، بۇ يەككە ـ يېگانىلىك مەنزىلىنى ماڭا نېسىپ قىلدى. تاغنىڭ بۇلۇڭ ـ پۇش-قاقلىرى ماڭا ئارامگاھ ئىدى. بۇنداق

سەپەر ماڭا لايىق ئەمەس. چۈنكى مەن تاغدا كانلار ئۇستىدە كېزىپ يۈرىمەن. بۇنىڭدىن ئارزۇيۇم گۆھەر ئىزدەپ تېپىش تەن ئىبارەت. مېنىڭ مەقسەت گۆھىرىم يەنىلا ئاشۇ تاغدىكى كانلاردا. سەن باشلىغان بۇ سەپەر بولسا مەن ئۈچۈن مەنىسىز سەيلىدىن باشقا نەرسە ئەمەس.

ھۆپۈپنىڭ تاغ كەكلىكىگە جاۋاب بەرگەنلىكى

— ئەي خىيالپەرەس، — دېدى ھۆپۈپ تاغ كەكلىكىگە، — بۇ قىلغانلىرىڭنىڭ ھەممىسى ئەمەلگە ئاشمايدىغان خام خىيال دۇر. مېنىڭدە ناھايىتى كۆپ خىياللار بار ئىكەن. سەن تېخى: «تاغلاردا يەككە - يېگانىلىق ۋە مەخپىي ئىستىقامەت قىلىش بىلەن مەشغۇلمەن» دەيسەن. ئەمما بۇ نەپسىڭنىڭ ھاۋايى ھەۋىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. بۇ يۈگۈرۈپ يۈرۈشلىرىڭ، تاغنىڭ باغرىلىرىدا پىرقىراپ يۈرۈپ قىلغان ئىشلىرىڭنىڭ ھەممىسى بىھۇدە ئاۋارىچىلىقتۇر. شۇنداق تۇرۇپ يەنە ھەر نەپەستە سەۋەبسىزلا قاھقاھلاپ كۈلۈشلىرىڭ ساراڭلارنىڭ قىلمىقىدۇر. گۆھەرلەرنىڭ گېپىنى قىلغانلىقىڭ تېخىمۇ نالايىق ئىش. ئەي ھوشسىز نادان، سەن كىم؟ مەنە گۆھىرى دېگەن كىم؟ نادانلىق بىلەن مەست بولغانلىقىڭ ئۈچۈن ئۆز پەرەس بواۋپ كېتىپسەن. مەنە گۆھەرلىرىدىن سۆز ئاچمىغىن، ئۆزۈڭگە بۇنداق يالغانلار بىلەن تۆھمەت قىلمىغىن. بۇ سېنىڭ تېگى پەس، بىمەنە ۋە خارلىقىڭنىڭ دەللىلى بولۇپ قالمىسۇن. بۇ يالغانلار بىلەن كۈن كەچۈرۈپ، يەنە قاھقاھلاپ كۈلۈپ يۈرسەڭ بۇ ئىشىڭدىن بېشىڭغا قاھقاھلاپ كۈلۈشلىرىڭ ساراڭلارنىڭ قىلمىقىدىن يۈزلىگەن بالا - قازالار يۈزلەنگۈسى.

مىسال كەلتۈرۈلگەن ھېكايەت

كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا بىر بەتبەخت ئادەم بار ئىدى. ئۆزىگە جاۋاھىرشۇناسلىق كەسپىنى مۇناسىپ كۆرۈپ، ئۆز ئىسمىنى جەۋھەرى دەپ ئاتىغانىدى. لېكىن ئۇ ئېشەك مونچىقى بىلەن پىروزىنىمۇ پەرق ئېتەلمەيتتى. نەپسىنىڭ كەينىگە كىرىپ، ئۆزىنى جاۋاھىرلارنى تونۇيدىغان كىشى دەپ داۋراڭ سېلىپ، گادايلىق تىن خالاس بولدى. بۇ جەۋھەرى ئاق تاشلارنى خىلمۇ خىل رەڭلەردە بويىاپ، ئۇنى گۆھەر، ھېقىق، ياقۇت دەپ ئاتاپ، بىھۇدە لاپ ئۇراتتى. ئۇنىڭ مۇجىمەل ۋە چالا - چولتا ئىشلىرىنى ئاۋام خەلقنىڭ ھەممىسى راست دەپ ئىشىنەتتى. بىر كۈنى ئۇ يۇقىرىقىدەك ھىيلە - مىكىر بىلەن بىرمۇنچە «جاۋاھىر» لارنى تەييارلاپ، بىر بايغا ساتتى. جەۋھەرى ئادەتتىكى تاشلارنى چىرايلىق رەڭدە بويىاپ ساتقاچقا، ئۇ بايدىن ھەددۇ ھېسابسىز پۇل ئۇندۇرۇالدى. شۇ كۈنى بۇ كىشى ئۇ پۇللارنى شۇنداق خىراجەت قىلدىكى، سېتىۋالمىغان ھېچ نەرسىسى قالمىدى. يېنىدا بىر يارماقمۇ قالدۇرماي سەرپ قىلىپ تۈگەتتى. «جاۋاھىر» سېتىۋالغان باي بۇ مەككارنىڭ بىر تىللالىق ئاق تاشنى

ياقۇت رەڭدىده بويىاپ، يۈزىدىكى تىللاغا ساتقانلىقىنى بىلدۈرۈپ قالدى. باي يالغان گۈھەر سودىسىنى بىكار قىلىپ، تىللالىرىنى قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

قارىسا جەۋھەرنىڭ يېنىدا بىر يارماق، بىر دەرەمگە چاغلىق پۇل قالمىغانىدى. ئۇنىڭ بۇنداق كاززاپلىقى ئۆزىنىڭ قىيىناپ ئۆلتۈرۈلۈشىگە سەۋەب بولدى.

قىرغاۋۇلنىڭ ئۆزرە ئېيتقانلىقى

گۈل يۈزلۈك قىرغاۋۇل ھۆپۈپكە مۇنداق دەپ ئەرز قىلدى:

— ئەي مۇۋەپپەقىيەت يوسۇنلىرىنىڭ باشلامچىسى، مەن گۈلشەن ئىچىدە ھۆسنۈم ھەممىدىن چىرايلىق، قامىتىم بارچىدىن يېقىملىق بىر قۇشمەن. ئۇلۇغ تەڭرى ماڭا گۈزەللىك، لاتاپەت ۋە رەنالىقنى نېسىپ قىپتۇ. جامالىمغا تەڭداشسىز گۈزەللىك بېرىپ، مېنى ھەممىدىن سۆيۈملۈك قىپتۇ. سۆيۈملۈكلەرنىڭ ئىشى جەبرۇجاپا ئەمەس، بەلكى نازـئىستىغنادۇر. ياخشىلارنىڭ رەنج ۋە مۇشەققەت چېكىشىنى ھېچكىم راۋا كۆرمەيدۇ.

ھۆپۈپنىڭ قىرغاۋۇلغا جاۋاب بەرگەنلىكى

— ئەجەبلىنىمەن، — دېدى ھۆپۈپ قىرغاۋۇلغا، — خىيالىڭدىن، خىسلىتىڭدىن ۋە سۆزـھەرىكىتىڭدىن تۇيۇلمۇ ئەجەبلىنىمەن. ئۆزىنىڭ ھۆسنى جامالىدىن لاپ ئۇرىدىغان بۇنداق سۆزنى ھېچكىم سۆزلەپ باقمىغان. بۇنداق سۆزنى گۆدەك بالىلارمۇ، گول ـ گوموشلارمۇ، سارىڭ ـ مەجنۇنلارمۇ قىلمايدۇ. پاھىشە ئاياللارمۇ خىلمۇ خىل ۋە رەڭگا ـ رەڭ كىيىملەرنى كىيىدۇ. ئەما سەن دېگەن سۆزلەرنى شۇلارمۇ ئار ـ نومۇس دەپ بىلىدۇ. بۇ خىل سۆزلەرنى قىلغۇچىلار ئەڭ ياخشىسى ئۇ پادىشاھنىڭ يولىغا قەدەم ئويمىغىنى تۈزۈك. سەن خورتۇن كىشىلەردەك ئۆزۈڭنى كۆرسىتىشكە ئامراق كەنسەن، ۋۇجۇدۇڭدا ئەركەكلىك نىشانىسى يوقكەن. چۈنكى بۇنداق دەۋالارنى قىلغانلارنى ئەركەكلەر قاتارىغا قوشقىلى بولمايدۇ. ئەركەكلەر ئۆزىنىڭ غەيرىتى ۋە ھىممىتى بىلەن ئەرەنلەر قاتارىدا تۇرالايدۇ. زىبۇ ـ زىننىتى بىلەن پەخىرلەنگۈچىلەر ئەر ئەمەس. بۇ ھەقتە ئۇلۇغلار: «زىبۇـزىننەت ۋە كىيىم بىلەن ماختىنىش ئاياللارنىڭ ئادىتى» دېگەن. ئەركىشىنىڭ گۈزەللىكى ۋە زىننىتى ياخشى ئەخلاق ۋە ياخشى ئەمەل بىلەن ھاسىل بولىدۇ. ئۇلار يېڭى زەرباپ تونىدىن كونا پالازنى ئەلا بىلىدۇ.

مىسال كەلتۈرۈلگەن ھېكايەت

ئېيتىشلارغا قارىغان بىر يېرىلدا ئىككى كىشى بىر ـ بىرىگە ھەمراھ بولۇپ سەپەر قىلدى. ئۇلارنىڭ بىرى مەسلەك يېرىلىرىدىن بىخەۋەر ئىدى. يەنە بىرى بولسا بۇ جەھەتتە يول تاپقانىدى. بىرى كالتە پەم ئىدى، يەنە بىرى كاماالەت تاپقانىدى. بىرىنىڭ ئىسمى مۇدبىر

(تەلىيى كاج، بەتبەخت) ئىدى، يەنە بىرى نىڭ ئىسمى مۇقبىل (بەختلىك، تەلەيلىك) ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى ئىسىغا ماس ئىدى. مۇقبىل ئاللانى تونۇغان، دىندار، دانا ۋە كامىل كىشىلەردىن سۆز ئاچاتتى. مۇدبىر بولسا خۇددى بۇددىستلار ئۆزىنىڭ بۇتىنى ماختىغىنىدەك پاسىق ۋە نۇقسانلىق كىشىلەردىن سۆز ئاچاتتى. مۇقبىل دەردىمەسرەتلىك ئەھۋالىدىن ھېكمەتلەرنى بايان قىلسا، مۇدبىر ئۆزىنىڭ ھۆسنى جامالى، زىبۇزىننەتلىك كىيىملىرى ۋە گۈزەللەر ئەھۋالىدىن بىرنەرسىدە سۆزلەرنى قىلاتتى. ئۇلار شۇنداق قىلىپ بىر-بىرىدىن ھېچبىر مەنپەئەت تاپالمىدى، ئاخىر بىر مۇبارەك شەھەرگە يېتىپ كەلدى. ئىككىسى بۇنى غەنىمەت بىلىپ بىر-بىرىدىن دەرھال ئايرىلدى. مۇقبىل پەقىرلەر كۆچىسىغا قاراپ ماڭدى. مۇدبىر مەيخانىگە يول ئالدى. ئۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى مۇقبىلنىڭ سۈپەتلىرى ۋە پەزىلەتلىرىنى ئاڭلاپ ئۇنى كۆرگىلى كەلدى. پادىشاھ مۇقبىلغا كۆپ ھۆرمەت-ئىھتىراملارنى كۆرسىتىپ، ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ كەمتەر ۋە ئاجىزلىقىنى ئىزھار قىلدى. دەل شۇ سورۇندا پادىشاھنىڭ ياساۋۇللىرى قاندۇر ۋە پاسىق مۇدبىرنى مەھكەم باغلىغان ۋە خارۇزار قىلغان ھالدا ئېلىپ كەلدى. ياساۋۇللار:

— بۇ كېچە باشباشتاقلار مەي ئىچىشىپ، يامان ئىشلارنى قىپتۇ، مۇشۇ ئەبلەخنىڭ سەۋەبىدىن قان تۆكۈلۈش ۋەقەسى يۈز بېرىپتۇ. بۇ نېمىدېگەن زىيانكار ۋە بەتقىلىق ئادەم-ھە! گەپنىڭ قىسقىسى بۇ ناكەس قاتىل ئۆلگۈچىنى خەنجەر بىلەن ئۆلتۈرگەن، — دەپ مەلۇم قىلدى.

پادىشاھ ياساۋۇللارنىڭ ئەرزىنى ئاڭلاپ، مۇدبىرغا دەرھال قىساس (ئۆلۈم) جازاسى ھۆكۈم قىلدى.

مۇقبىل ئۆزىنىڭ كەمتەرلىكى بىلەن ئالىي مەرتىۋىگە ئېرىشتى. مۇدبىر ئۆزىنىڭ مەنمەنلىكى تۈپەيلىدىن ھالاك بولدى.

قارچىغىنىڭ ئۆزىرە ئېيتقانلىقى

قارچىغا ھۆپۈپكە تۇمشۇقى ۋە چاڭگىلىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— مېنى باشقا قۇشلاردەك چاغلاپ قالما، مەن نۇرغۇن قۇشلارنىڭ خوجىسى بولىمەن، مۇنچىۋالا قۇشلار ساڭا سۆزلىرىنى بايان قىلدى. بىلگىنىكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا تائامدۇر. مېنىڭ ئارامگاھىم شاھلارنىڭ ئالقىنىدۇر. ئۇلار ھەر كۈنى ماڭا ئۆز قولى بىلەن يېمەكلىك يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. ھەرقانداق قۇشنى ئوۋلاش ئۈچۈن قانات-قۇيرۇقۇمنى ئاچىدىغان بولسام، بۇركۈت بولغان تەقدىردىمۇ چاڭگىلىمدىن قۇتۇلۇشى قىيىن. شاھلار ئالدىدا بۇ ئىشىم ئاللىقاچان ئىپتىبارغا ئېرىشكەن. پەزىلىتىم ۋە شەۋكىتىم ھەر ھالدا سۇمۇرغىچىلىك بار. شاھلارنىڭ قولى مېنىڭ تەختىمدۇر. بېشىمدا تاجىمۇ بار. شۇڭا سۇمۇرغ تەرەپكە بېرىشقا ئېھتىياجىم يوق.

ھۆپۈپنىڭ قارچىغىغا جاۋاب بەرگەنلىكى

— ھەي تەكەببۇر، — دېدى ھۆپۈپ قارچىغا، — مەغرۇرلۇقۇڭ تۈپەيلىدىن غۇرۇر قولدا خار بولۇپسەن. نادانلىق بىلەن غەپلەتكە ئەسىر بولۇپسەن. شاھلار

ئاياغلىرىڭغا چوڭ-چوڭ تاقاقلارنى سېلىپتۇ. بۇنىڭ بىلەنلا قالماي تېخى ھەربىر ئوۋچىنىڭ قولىغا باغلىنىپ قاپسەن. ئاچلىق ۋە ئۇيقۇسىزلىق سەۋەبىدىن سۆڭەكلىرىڭ ئۇستىدىكى ئەتلىرىڭ خۇددى يېنىۋاتقان شامدەك ئېرىپ كېتىپتۇ. زۇلۇم بىلەن بېرىلىدىغان بىر لوقما غىزا يېتىپ كەلگۈچە كۆپ پەرىيادلارنى چېكىسەن ۋە بەرگەن بىر پارچە گۆشنى غەنىيمەت بىلىپ يەيسەن. تەڭرى تائالا بەرگەن ئۆز نېسۋەڭنى يەيسەنۇ، لېكىن خارۇ-زارلىق بىلەن پەخسىق ئادەملەرگە موھتاج بولغان ھالدا يەيسەن. قۇشچى سېنى باشلاپ، ناغرىنى چېلىپ، ئارقاڭدىن قوغلاپ يۇرۇپ خالىغان ئوۋنى ئوۋلاتقۇزىدۇ. سەنمۇ ئاچ قورساقلىقىڭ تۈپەيلىدىن ئۆزۈڭدىن ئاجىزراقلارنى تېپىپ ئوۋلايسەن. ئاندىن ئوۋلىغىنىڭنى ئىتتائەتچانلىق بىلەن قوشچىغا تاپشۇرىسەن. ئۇ ساڭا نېمە بەرسە قانائەت قىلىسەن. مۇنچىۋالا خارۇ-زارلىقنى بېشىڭغا ئېلىپ يۇرۇپ، يەنە بىھۇدە سۆزلەيسەن، لاپ ئۇرۇسەن. مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا سەندە ھىممەت ۋە ئۈيات بولغان بولسىدى، نومۇستىن جىسمىڭدا ھايات بولمىغان بولاتتى. بىراق سەن ھەددىدىن زىيادە نادان بولغاچقا، نەپسىڭ يەنىلا مۇشۇنداق بىھۇدە سۆزلەرگە ھېرىسمەندۇر.

مىسال كەلتۈرۈلگەن ھېكايەت

بىر تاغلىق كىشى بىر ئېيىقنى تۇتۇۋالدى. ئۇنى كۆندۈرۈپ رام قىلىپ بولغىچە ئوت-خەس بىرىپ يېگۈزەتتى، كۈندە ئىنكىسى ۋاق ئۆلگۈدەك تاياق بېرەتتى. ئاچلىق ۋە تاياق ئازابى بىلەن ئۇ ئېيىقنىڭ ئىچى ۋە تېشىنى جاراھەتلەندۈرەتتى. ئۇ تاغلىق ھەربىر تاياق سالغاندا ئېيىق تۈپراق بىلەن تەڭ بولۇپ يېقىلاتتى. تاغلىق كىشى ئېيىقنى يېتىلەپ، ئىشكىمۇ-ئىشك يۇرۇپ ئويۇنچىلىق قىلاتتى. ئۆيىگە قايتار ۋاقتىدا بولسا ئوتۇنچىلىق قىلاتتى؛ ئۇ ئېيىققا ھەددىدىن تاشقىرى كۆپ ئوتۇننى يۈكلەپ، ئۆيىگە توشۇيتتى. كۆپ يۈك توشۇغانلىقتىن ئېيىقنىڭ تېنىدە بىر تالمۇ تۈك قالمىغانىدى. ئىمكاندىن ئارتۇق جاپا-

شۇڭقارنىڭ ئۆزرە ئېيتقانلىقى

— ئەي خالايىقنىڭ رەھبىرى، — دېدى شۇڭقار ھۆپۈپكە، — ھۇشيارلارنىڭ ھەممىسى سېنىڭ پەرمانىڭغا ئىتائەت قىلىدۇ. ماڭا ئۇلۇغ تەڭرىم ئالىي مەرتىۋە

ئاتا قىلىپ، مېنى بارچە قۇشلاردىن قۇدرەتلىك يارىتىپتۇ. بارلىق پادىشاھلار ماڭا زوقلىنىدۇ. ئىسمىمنى قۇشلار پادىشاھى دەپ ئاتايدۇ. بېشىمدا ئالتۇن تۇمۇغىدىن تاجىم بار. تەڭرى راستتىنلا مېنى تاجدار قىپتۇ. سەن پۈتكۈل ئەھۋالىمدىن خەۋەردار، قۇشلار تۈپى ئارىسىدىكى تەقى-تۇرقۇمنى ۋە ئات-ئابرويۇمنى ياخشى بىلىسەن. بىر پادىشاھ ئۆز بېشىغا شاھلىق تاجىنى كىيگەن تۇرۇقلۇق يەنە بىر پادىشاھقا ھاجەتمەنبولۇش ياخشى ئەمەس. مەن ئۆزۈم پادىشاھلىق قائىدىسىنى بىلىپ تۇرۇپ، يەنە نېمىشقا باشقا بىر پادىشاھقا تەۋە بولۇغۇدەكمەن؟

ھۆپۈپنىڭ شۇڭقارغا جاۋاب بەرگەنلىكى

ھۆپۈپ شۇڭقارغا مۇنداق دېدى:

— ئەي كۆڭلى قارا نادان، بۇ خىيالىڭ ۋۇجۇدۇڭغا قورقۇنچ سالغۇسى. ئۆڭنى پادىشاھ دەپ تەسەۋۋۇر قىلغانلىقىڭ ئاجايىپ كۆلكىلىك ۋە ھەددىدىن زىيادە خام خىيالدۇر. قاپقارا ساپالنى كاپۇر رەڭگىدە بويىپ، ئۇنى خەلق ئارىسىدا كاپۇر دەپ ئاتىغان تەقدىردىمۇ، قارا ساپال قۇرۇق نام بىلەنلا كاپۇر بولۇپ قالمايدۇ. كىشىلەر ئارىسىدا سۈلتان ئاتالمىش ئادەملەر ناھايىتى نۇرغۇن. ھەتتا بەزى نەسىلى پەس ئادەملەرمۇ ئاشۇ ئىسىم بىلەن ئاتىلىدۇ. شۇنىڭلىق بىلەن ئۇلار سۈلتان بولۇپ قالامدۇ؟ مەن ئەر دېيىش بىلەنلا ئەر بولۇپ قالامدۇ. قولدىن كەلمەيدىغان ئىشنى دېگىلى بولامدۇ؟ پەقەت نادان خەلقىلا سېنى پادىشاھ دەيدۇ. بۇ خۇددى بۇددىستلارنىڭ بۇتنى، زەردۇشتلارنىڭ ئوتنى خۇدا دېگىنىدەك بىر ئىش. ساڭا شاھماتتىكى شاھ ياخشى دەللىدۇر. شاھماتتىكى شاھ گەرچە ئۆزىنى شاھ دېسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ قارشى تەرىپىدە ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرىدىغان يەنە بىر شاھ بار. ئەخلەت-چاۋارلار ئارىسىدا يەنە شاھتارادەك «شاھ» لارمۇ بار، لېكىن ئۇنداق «شاھ» نى بىر شامال چىقسا گاھ ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ، گاھى يەرگە ئۇرىدۇ. سەن ئۇ ھەقىقىي شاھتىن ئىنتايىن يىراق، سېنىڭ بۇنداق شاھلىقىڭدىن گايلىق ياخشىراق.

مىسال كەلتۈرۈلگەن ھېكايەت

بىر پادىشاھ بىر مۇبارەك ئىمارەتنى لايىھىلىتىپ، بىنا قىلدى. ئۇ ئىمارەت بىلەن پۈتكۈل خەلق شادلىقىغا چۆمدى. ئۇ ئىمارەتكە شۇ قەدەر ھېسابسىز زىبۇزىننەت بېرىلگەن، ئۇنى قىياس قىلىپ بولغىلى بولمايتتى. بۇ ئىمارەت شەھەر خەلقى ئۈچۈن زىننەتلەنگەن بولۇپ، ھەممە-تەرىپى ئەينەك بىلەن بېزەلىگەنىدى. ئۇنىڭ راۋاق ۋە گۈمبەزلىرى سەنئەت قوللىرى بىلەن ياسالغان بولۇپ، ئىمارەت ئۇستىدە خۇددى پەلەك ئۇستىدىكى نۇرلۇق قۇياشتەك ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى. بۇ ئىمارەت ئۇستىلارنىڭ قولىدىن شۇ قەدەر چىرايلىق ۋە كۆركەم بولۇپ پۈتۈپ چىقتى. بۇنىڭدىن شەھەر خەلقى چەكسىز شادلانىدى. كىشىلەر بۇ شاتلىق ئۈچۈن مۇراسىم تۈزىدى.

ھەربىر كىشى ئۆز ئەپسۇنى بىلەن نۇرغۇن ئويۇنلارنى كۆرسىتىپ، كۆلكە ئۇچۇن ناما-يان قىلىشتى. ئۇلار بۇ ئارقىلىق شادلىقنى تېخىمۇ زىيادە قىلىشتى. كىشىلەر ئارىسى-دىن بىر بەھايا قاشاڭ كىشىنى ئويۇن ۋە مەسخىرە ئۇچۇن تېپىپ كېلىشتى. ئۇنىڭ ئىسمى بوۋىچى شاھ ئىدى. ئۇ بېشىدىن ئايغىچە بورا بىلەن ياسالغان كىيىملەرنى كىيگەنىدى. ئوقياسى ۋە قالقىنىمۇ بوردىن ياسالغانىدى. بوۋىچى شاھ ئۆزىگە ئوخشاش قاششاق، بەلكى مەسخىرىگە نىشان بولغۇچى ئەخمەقلەردىن بىر نەچچىنى ياساپ-جابدۇپ مەيدانغا ئېلىپ كىردى. ئۇلار-مۇ بورا كىيىملەرنى كىيىشىپ ئويۇن كۆرسەتتى. بوۋىچى شاھنى پادىشاھ دەپ ئاتاپ ھەر لەپەستە يېڭى-يېڭى قىلىقلارنى چىقىرىپ، خالايىقنى كۈلدۈردى. لېكىن بوۋىچى شاھ ھەزىل-چاقچاق بىلەن قىلغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى راست دەپ چۈشىنىپ، ئۆزىنى راست پادىشاھتەك ئويلاپ قالدى. شۇڭا مۇراسىم ئاخىرلىشىپ، ئويۇن توختىتىلغاندىن كېيىن، ئۇ ئەخمەق-لەن ئۆلگەن ئوخشايمەن دەپ، ئۆزىگە ئۆزى ماتەم تۇتتى. كىشىلەر ئۇنىڭ بورا چېدىرى، بورا تاجى، بوردىن پۇتكەن تونلىرىنىڭ ھەممىسىنى چۈۋۈپ تاشلىدى. بوۋىچى شاھ شۇنىڭدىن كېيىن چۈشەندىكى، ئۇنىڭ بۇ «شاھ»لىقى پۈتۈنلەي مەسخىرە ئۇچۇن ئورۇنلاشتۇرۇلغانىكەن.

بۇركۇتنىڭ ئۆزىرە ئېيتقانلىقى

— ئەي قۇشلارنىڭ خوجىسى، — دېدى بۇركۇت ھۆپۈپكە، — مېنىڭ ئەھۋالىم باشقا قۇشلارغا ئوخشىمايدۇ. خالايىق مېنىڭ خۇسۇسىيىتىمنى بۇلبۇل ۋە پەختەكلەرگە ئوخشاتىمايدۇ. ئاجايىپ شەكىل-سۈرىتىم ۋە قەھرىمانلىقىمنى زىيادىلىكى تۈپەيلىدىن تاغ ۋە شەھەرلەردە مەندەك قەھرىمان يوقتۇر. ھەر كۈنلۈكى غىزايىم ئۇچۇن نەچچە كەكلىك بولمىسا، كېچىسى ئۇيقۇم كەلمەيدۇ. ئەگەر ئۇزۇق ئىستەپ، كۆكتە پەرۋاز قىلسام، ھەيۋىتىمدىن قۇلۇنلار ۋە كىيىكلەرمۇ خاتىرجەم بولالمايدۇ. بىراۋنىڭ ئىشتىھاسى بۇنداق چوڭ بولسا، ئۇزۇق بولماي تۇرۇپ، بۇ يولنى قانداقمۇ داۋام-لاشتۇرالسۇن؟ مەن بۇ يولدا ئاچلىقتىن قاناتلىرىم تۆكۈلۈپ، يىقىلىپ قالدىم. سەن ئەمدى مېنى كەچۈرگىن.

ھۆپۈپنىڭ بۇركۇتكە جاۋاب بەرگەنلىكى

— ئەي مەقسەت ئىگىسى، — دېدى ھۆپۈپ بۇركۇتكە، — جاھان ئەھلى سەنداك مەخلۇقنى ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىغان. يولۋاسلىق سۈپىتى ۋە پاللىۋانلىق جاسارىتى سېنىڭ ۋۇجۇدۇڭغا خاستۇر. بۇ تۇمشۇقۇڭ، چاڭگىلىڭ ۋە شەۋكەتلىك قانات-قۇيرۇقلىرىڭغا نومۇس. شۇ قەدەر سالاپەتلىك بولساڭمۇ، لېكىن ئارزۇ-ئۇمىدلىرىڭنى ئىزدىمەي، قارنى يامانلىق ۋە ئاچلىقنى ئويلاپ ھەممىتى پەسلىك قىلىپ، يول يۈرۈشتىن ئاجىز بولۇپسەن. يولغا راۋان بولماي، قاناتلىرىڭنى تاشلاپسەن ئۇنداق چاڭگال تۇمشۇق ۋە قاناقلىرىڭدىن ئۇياتقىن، مۇشۇ ھالىڭ بىلەن يەنە تېخى ئۆزۈڭنى ماختاپ، شان-شەۋكىتىڭنى زورمۇ زور تەرىپلەيسەن. جاندىن كېچىپ، يولغا راۋان بولغىن. پاللىۋانلىق ۋە قەھرىمانلىق دېگەن ئەنە شۇ.

مسال كەلتۇرۇلگەن ھېكايەت

بۇرۇنقى زامان بىر مۇشتۇمزور پالۋان بار ئىدى. بىراق ئۇ پالۋان يول ئازابى تارتىپ باقمىغانىدى. يولنىڭ ئۇزۇنلۇقى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ساپلا دەشت-چۆللەردە يۇرۇشكە توغرا كەلگەنلىكى ئۈچۈن، نەپسى ياماناللرنىڭ ھالى ئىنتايىن يامان بولدى. پالۋانمۇ قورسىقى تويغۇدەك غىزالىغا ئېرىشەلمەي، ئۆز ھالىغا ھازا تۇتۇشقا باشلىدى. ئىككىنچى كۈنى ئۇنىڭ جىسمىدىن قۇۋۋەت ۋە ماغدۇر دېگەنلەر چىقىپ كەتتى. ئۈچىنچى كۈنى ئۇزۇق يەتمىگەنلىكتىن چۆللەدە ئۆلۈپ كەتتى. شۇنىسى ئاجايىپكى، بۇ يولدا ئۇششاق باللارمۇ، قېرىپ مۈكچىيىپ كەتكەن بوۋاي-مومايلارمۇ بار ئىدى، ئىككىن ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۈچ كۈن جاپالىق يول يۈرگەندىن كېيىن ساق-سالامەت ھالدا مەۋرچىلىقا ئۇلاشتى. ئۇ پالۋان بولسا بۇ مېھنەتلەرگە بەرداشلىق بېرەلمەي، ئەجەل ئالدىدا ئاجىز بولدى. ئۇنىڭ ھالاكىتىگە نەپسىنىڭ يامانلىقى سەۋەب بولغانىدى.

مۇشۇكيا پىلاقنىڭ ئۆزرە ئېيتقانلىقى

مۇشۇك يا پىلاق ھۆپۈپكە ئۆزىنىڭ ئاجىزانە ئەھۋالىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى:

— مەن بىر زەئىپ ناتىۋانمەن. بۇ يول بەك خەتەرلىك. مەن ۋەيرانىلەردە ماكان تۇتۇپ، بېشىمغا ئۆرۈلگۈدەك كۈلبىلەردە ھايات كەچۈرۈپ كەلگەن بولغاچقا، كۈنلىرىم دائىم غەم-ئەندىشە بىلەن ئۆتكەن. ماتەم دەستىدىن دەرد-پىغان چېكىپ يۈرۈشكە ئادەتلەنگەن. مەن ئاشۇ ۋەيرانلەردىن خەزىنە ئىزدەيمەن. شۇ ئۈمىد بىلەن يۈزۈمنى خاراب قىلمەن. بىر كۈنى ماڭا خەزىنە ئۇچرىشى مۇمكىن. شۇڭا ئۆمۈر بويى رەنج-مۇشەققەت چەكسەممۇ ھېچ ۋەقەسى يوق. مەن خەزىنە ئۈمىدى بىلەن دىۋانە بولغانمەن. شۇڭا كېچە-كۈندۈز ۋەيرانىدە يۈرىمەن. مەن كىم، سۈمۈرغ كىم؟ كوھىقاپ دېگەن قەيەر؟ مەن بۇ ئۇزۇن سەپەردىن ئۈمىدسىزلەنىدىم. مېنى ئەپۇ قىلغىن.

ھۆپۈپنىڭ مۇشۇكياپىلاققا جاۋاب بەرگەنلىكى

— ئەي ھەيلىگەر، — دېدى ھۆپۈپ مۇشۇكياپىلاققا، — ئىشلەرنىڭ ھەممىسى ھەيلە-مىكىردىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۇزۇن ئارزۇ-ھەۋەسلەرنىڭ جېنىڭغا زامىن بولغىلىۋېتىپتۇ. كۆڭلۈڭدە ئەمەلگە ئاشمايدىغان قۇرۇق ئۈمىدلەرنىڭ ئورۇن ئاپتۇ. مەسىلەن، خەزىنىگە ئېرىشتىگىمۇ دەيلى، ئۇنىڭدىن يۇزلىگەن بالا-قازادىن باشقا پايدا تاپالمايسەن. ھەر نەپەستە ئۆزگىچە غەملەرگە مۇپتىلا بولىسەن. ھەتتا شۇ تۇپەيلى خارۇ-زارلىق بىلەن ھالاك بولىسەن. ئۇ خەزىنە بولسا دۈشمەن قولىغا چۈشۈپ قارار تاپىدۇ.

مىسال كەلتۈرۈلگەن ھېكايەت

ئىلگىرى مەلۇم بىر دېياردا بىر دەۋانە بار ئىدى. كېچە-كۈندۈز ۋەيرانىلەر-دە يۈرەتتى. بۇ ئارقىلىق خەزىنە تېپىش ئۈمىدى بىلەن ئۆەرىنى ئۆتكۈزەتتى. ھەر كۈنى ئۇ ۋەيرانىنىڭ بىر تەرىپىنى قېزىپ، خەزىنە ئىزدەيتتى. ئۇ دەۋانە بۇ ئىش تۈپەيلىدىن ئىنتايىن كۆپ جاپا-مۇشەققەتلەرنى چەكتى. ئاخىر ئۇنىڭ تەلىيى خەزىنە تەرەپكە يول باشلىدى. ئۇ قازغان لەخمىدىن بىر ئىشىك پەيدا بولدى. كىرىپ قارىسا بىر چوڭ ساراي ئىكەن. ئۇنىڭ ئىچىدە پەرىدۇنىڭ بايلىقى، بەلكى قارۇنىڭ خەزىنىسىدەك كۆپ خەزىنە بار ئىدى. شاھانە كۈپتىن قىرىق دانە چوڭ كۈپتە دەپسى-دۇنيا بار ئىدى. ئۇ دەۋانە خەزىنىلەرنى كۆرۈش بىلەنلا ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى. ئۇ يەرگە توساتتىنلا بىر يارامسىز ناكەس ئادەم كىردى. قارىسا خەزىنە ئۈستىدە بىر كىشى ھوشسىز يېتىپتۇ، ئۇ يارتاس لەنتى بۇ دەۋانىنى ئۆزىگە خەۋپ دەپ بىلىپ، دەرھال تىغ تارتىپ، خەزىنە ئۈستىدىلا دەۋانىنىڭ قارنىنى يېرىپ تاشلىدى. خەزىنىلەر ئۇ ناكەسكە بىر ئۆمۈرلۈك دەسمايە بولدى، ئەمما دەۋانە بولسا بۇ ئىش ئۈچۈن جان دەسمايىسىنى قولدىن بېرىپ قويدى.

ھۇمايىنىڭ① ئۆزرە ئېيتقانلىقى

ھۇماي ھۆپۈپكە ئۆزرە ئېيتىپ مۇنداق دېدى:

— ئەي ئاداشقانلارغا يول كۆرسەتكۈچى، مېھىنىڭ ئورنىم ۋە مەرتىۋەم شۇنىڭدىن ئەلۋەمكى، سايەمنىڭ شاراپىتىدىن كىشىلەرگە بەخت ۋە ئىقبال يۇزلىنىدۇ. بۇيۇك ۋە پاك تەڭرى مېھنىڭ ۋۇجۇدۇمغا شۇ قەدەر شاراپەت بەردىكى، پەقەت سايەم تۈپەيلىدىنلا گادايلار پادىشاھ بولىدۇ. شۇڭا مەن دەك بىر شاھنىڭ يەنە بىر شاھنى ئىستە-

① ھۇماي — بىر خىل ئەپسانىۋى قۇش، بەخت قۇشى، دۆلەت قۇشى. قەدىمدە كىشىلەر بۇ قۇشنىڭ سايىسى كىمنىڭ بېشىغا چۈشسە، شۇ كىشى پادىشاھ بولىدۇ دەپ قارىغان.

شىمنىڭ كېرىكى يوق. بۇ يولدا ئۆزۈمنى مۇشەققەتكە سېلىشىمنىڭ ھاجىتى يوق. ئۇنىڭدىن كۆرە ھاۋادا سەيلە قىلىپ، ئۆز سايەم بىلەن پادىشاھلارغا باشپاناھ بولغىنىم ياخشى.

ھۆپۈپنىڭ ھۇمايىغا جاۋاب بەرگەنلىكى

ـ ئەي ئەپسانىچى، ـ دېدى ھۆپۈپ ھۇمايىغا، ـ بۇ سۆزلىرىڭنىڭ ھەممىسى قۇرۇق ئەپسانىدىنلا ئىبارەت. بۇنداق سۆزلەرنى دېۋانىلەرلا سۆزلەيدۇ. ئۆزۈڭ ئۆز ۋۇجۇدۇڭنى ھەممىدە يېتىلگەن دەپ چاغلاپ، «سايەمدىن كىشىلەرگە شاھلىق يېتىدۇ» دېگەن ئەپسانىنى بايان قىلدىڭ. ئەمما مەن بۇنىڭ بىلەن توغرا يولدىن ئازدىڭ. بىزگە مەلۇم بولغان شاھلاردىن ھېچقايسىسىنىڭ تارىخىدا سەن دېگەندەك ئەھۋالنىڭ بولغانلىقى يېزىلمىغان. بۇ خاتا ئەپسانە بىلەن ئۆزۈڭنى خۇش قىلىپ، بۇ ئىشەنچ بىلەن يارىماس خىياللارنى سۈرۈپ يۈرۈپسەن. مەسىلەن، سېنىڭ بۇ دەۋالرىڭنى راست دەپمۇ تۇرايلى، ئەگەر ئۇلۇغ تەكرى سېنىڭ سايەڭ سەۋەبىدىن بىراۋلارغا پادىشاھلىق ئاتا قىلغان تەقدىردىمۇ، بۇنىڭ ساڭا ھېچقانداق پايدىسى يوق. سەن يەنىلا ئىستقا ئوخشاش تىمىسقىلاپ، چۆللەردە قۇرۇپ، قاقشال بولۇپ قالغان سۆڭەكلەرنى يەپ يۈرىسەن. شۇنى بىلگىنىكى، سەن ئاقمايدىغان خىياللارنى تولا قىلغاچقا مۇشۇنداق تەمەگەرلىك ھالىتىگە چۈشۈپ قاپسەن.

مىسال كەلتۈرۈلگەن ھېكايەت

ئۇمان دەرياسىنىڭ ساھىلىدا ياشايدىغان بىر سودىگەر سودا ئۈچۈن دەريا ساھىلىغا باراتتى. سودىگەر جاۋاھىر ئۈچۈن غەۋۋاسلارغا بىر نەچچە دەرەم پۇل بېرەتتى. غەۋۋاسلار بېشىنى تۆۋەن قىلغىنىچە سۇ ئاستىغا شۇڭغۇپ، يۈزمىڭلارچە جاپا-مۇشەققەتلەر بىلەن دەريانىڭ تېگىگە يېتەتتى. ئۇ يەردىكى سەدەپلەرنى ئېلىپ چىقىپ سودىگەرگە بېرەتتى. ئۇ سەدەپلەرنىڭ ئىچىدىن يا ئۇششاق ئۈنچىلەر چىقاتتى يا كى بولمىسا بىرەر چوڭ گۆھەر تېپىلىپ قالاتتى. بۇنداق گۆھەرلەر شاھلار تاجىنىڭ شان-شەرىپى بولاتتى. لېكىن ئۇ غەۋۋاسلارنىڭ ئالدىغىنى ئازغىنا ئىش ھەققىدىنلا ئىبارەت ئىدى. سودىگەر شۇ قەدەر قىممەتلىك بايلىقنى قولغا چۈشۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن غەۋۋاسلارغا بىر-ئىككى يارماقتىن پۇل بېرىپلا بولىدى قىلاتتى. ھەر ھالدا ئۇ غەۋۋاسلار بىر-ئىككى يارماق بولسىمۇ ئىش ھەققى ئېلىپ، بەھرىمەن بولىدۇ. لېكىن سەن ھۇمايىغا ھېچكىم ھەق بەرمەيدۇ. ئىنت يەيدىغان سۆڭەكلەرنى يەپ، نەپسىگە ئارام بېرىسەن. شۇڭا ئەگەر ئەقىل ئىگىسى بولساڭ، بۇنداق بىھۇدە سۆزلەرنى قىلمىغىن. بۇنداق سۆزلىرىڭنىڭ ھەممىسى خاتا.

ئۆردەكنىڭ ئۆزرە ئېيتقانلىقى

ئۆردەك ھۆپۈپكە ئۆزرە ئېيتىپ مۇنداق دېدى:

ــ ئەي تەۋەرۈك زات، مېنىڭ ھاياتلىقىم پەقەت سۇ بىلەنلا مەۋجۇت بولالايدۇ. ئەگەر سۇدىن ئايرىلسام، گويا كېبەتلىق سۇدىن ئايرىلغاندەك قايغۇ ۋە ئىزتىراپ ئىچىدە قالىمەن. ۋۇجۇدۇم سۇ ئىچىدىلا ئارام تاپىدۇ. ماڭا مۇشۇنداق پاكلىق ئادەت بولۇپ قاپتۇ. مېنىڭ پاكلىقىنى ئادەت قىلغىنىم ئۈچۈن، گۈزەللىك سۈپەتلىرى ماڭا لايىق تۇر. سۇدىن بىر دەم ئايرىلىپ قالسام، پۈرقەت ئازابىدا يۈز خىل ماجىرالارنى قىلىمەن. قايناملاردىن ئىبارەت ئاجايىپ جەينامازنى سۇ ئۈستىگە سالغانمەن. سۇدىن ئىبارەت ئاشۇ ئەينەكتە ماڭا مەقسەتنىڭ چېھرىسى نامايان بولىدۇ. مەن پەقەت ئاشۇ سۇ بىلەنلا مەقسىتىمگە يېتىمەن. باشقا تەرەپكە سەپەر قىلسام خاتالاشقان بولىمەن.

ھۆپۈپنىڭ ئۆردەككە جاۋاب بەرگەنلىكى

ــ ھەي ھەق يولغا خىلاپلىق قىلغۇچى، ــ دېدى ھۆپۈپ ئۆردەككە، ــ بۇ سۆزۈڭ خاتا «جىسمىمنى سۇ بىلەن پاك قىلدىم»، «سۇ ئۈستىگە جەينامаз سالدىم» دەيسەن. سەن بەلكىم خىزىرنىڭ ئەھۋالىدىن بىخەۋەر ئوخشايسەن. ئۆزۈڭنى پاك دەپ ئويلاپ قالما، باشقىلارنى پاك ئەمەس دەپ، ئۆزۈڭ سۇدا يۈرىسەن. ئەگەر پاك بولساڭ نېمە ئۈچۈن سۇغا چۆمۈلىسەن. بۇزۇقلۇق ئۇرۇ قىنى تېرىغان ئادەملەر سۇغا چۆمۈلۈپ پاا بولىدۇ. سەن كېچە ـ كۈندۈز سۇغا چۆمۈلىدىكەنسەن. دائىم سۇغا چۆمۈلۈپ، شۇڭغۇپ تۇرساڭمۇ پاكلانمايدىغان قانداق جىنايىتىڭ، قانداق پاسىقلىقىڭ بار؟ سەن ئەگەر ئەركەك بولىدىغان بولساڭ، ئالدىڭدا يوقلۇق دەرياسى تۇرۇپتۇ، شۇ دەريادا شۇڭغۇغىن ـ دە، يوق بولغىن.

مەسەل كەلتۈرۈلگەن ھېكايەت

ھىندىستان دېيارىدا بىر سودىگەر بار ئىدى. سودا ساھەسىدە تەڭداشسىز ماھىر ئىدى. ئۇنىڭ مېڭىسىگە سودا دەسمايىسىنى كۆپەيتىش خىيالى كىرىۋېلىپ، خەتەرگە يولۇقۇش ئېھتىمالىنى يادىدىن چىقىرىپ قويدى. سودىدا پايدا تېپىش ئۈچۈن، بىر مەملىكەتتە تۇزۇكرەك ئون كۈن دەم ئالماي، تەرەپ ـ تەرەپكە سەپەر قىلاتتى. سودىگەر سۇ ئۈستىدە نەچچە يىلاپ ئاشۇنداق سەپەر قىلدى. دەريانى ھەرقانداق ئاپەتنىڭ ماكانى دەپ بىلسە بولىدۇ. بىر چاغلاردا ئۇنىڭ سودا كېمىسى مەككە ئەتراپىدا سۇ ئىچىدە ئايلىنىپ يۈرۈپ سودا قىلدى. مەككىگە يېقىن كېلىپ قالغان

بولسمۇ، لېكىن ھەج پەرىزىنى ئادا قىلماي ياندى. ئۇنىڭ كېيىنكى خالايىق سودىگەرگە:

— بۇ يەرگە كەلگەن بولغاندىكىن ھەج شەرىپىگىمۇ مۇيەسسەر بولغىن، — دەپ تەۋسىيە قىلدىشتى.

لېكىن پۇلغا بولغان ھېرىسمەنلىك سودىگەرنىڭ ھەج قىلىشىغا يول بەرمىدى.

بىر كۈنى دەريادا قاتتىق بوران چىقتى. دولقۇن پەيدا بولۇپ، كېمە گاھى پەسكە چۈشۈپ، گاھى ئېگىزگە سەكرەشكە باشلىدى. نەتىجىدە سودا ۋە پايدا قاينىمىغا غەرق بولۇپ كەتكەن بۇ كىشىنىڭ كېيىنى دەريادا غەرق بولۇپ تۇگەشتى. سودا خىيالى ھەجگە يول بەرمىگەن بۇ كىشى ئاخىر بىر بېلىققا غىزا بولدى.

توخۇنىڭ ئۆزرە ئېيتقانلىقى

توخۇ ھۆپۈپكە ئۆزىنىڭ ئۆزرىخاھلىق قىلىشنى ئاشكارە قىلىپ، مۇنداق دېدى:

— ئەي ئۇچارلىقلار جامائىتىنىڭ تاجدارى، تەڭرى تائالا ھەر ئىككىلىمىزگە تاج ئاتا قىپتۇ. لېكىن ھەر بىرىمىزگە بىر ئىشنى ئۆگىتىپتۇ. ساڭا رەھبەرلىك مەرتىۋىسىنى ئاتا قىلىپ، جەمئىي قۇشلارغا رەئىس ۋە پېشىۋا قىپتۇ. ماڭا بولسا دائىم خالاغىنىمچە تائەتكە چاقىرىش ئۈچۈن يېقىملىق ئاۋازنى ئاتا قىپتۇ. ئۇ قۇدرەت ئىگىسى ئۇچارلىقلار جامائىتىنى يارىتقاندا، ماڭا بىر يەردە تۇرۇشنى، ساڭا بولسا سەيلە ۋە سەپەر قىلىشنى ئىرادە قىپتۇ. مەن خورازنىڭ ئەرلىكى دائىم كۆچلۈك بولغاچقا، ماڭا نەچچە - نەچچىلەپ گۈزەل كېلىنچەكلەرنى ئاتا قىپتۇ. شۇڭا مېنى بۇ سەپەردىن قالدىك دەپ ئەيىبلىمىگىن. كوھىقاپقا، سۇمۇرغىنىڭ يېنىغا ئۇندىمىگىن.

ھۆپۈپنىڭ توخۇغا جاۋاب بەرگەنلىكى

— بۇ سۆزۈڭ ئۆزرە ئېيتىشقا سەۋەب بولالمايدۇ، — دېدى ھۆپۈپ توخۇغا، — ھېچكىم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىدىن بۇنداق سۆزلەرنى قىلمايدۇ. ساڭا ئوخشايدىغان يەنە بىر قۇش بار. ئۇ قۇش قانىتىنى ئاچماستىن سەدرە① دەرىخىنىڭ شېخىغا قونۇپ ئولتۇرىدۇ. ئۇ خىلۋەتگاھ ئۇنىڭغا ئارامگاھ بولىتۇرۇپ ئۇ قۇش بىر يەردە ئولتۇرۇپلا سەيلىگاھلارنى سەيلە قىلىدۇ. ئۇ سەدرە دەرىخىدە ئولتۇرۇپ ئەرشكە پەرۋاز قىلىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ پەرۋازىنى ھېچكىم كۆرەلمەيدۇ. ئۇ قۇش سۇمۇرغىدىن بىر نەپەسمۇ جۇدا بولمايدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ كۆڭلىدە باشقىچە بىر ۋىسال دۇنياسى بار. بېشىدا بولسا بەخىش ئەتكۈچىلەرنىڭ تاجى بار. ۋىسال مېراجى ئۇنىڭ جىلۋىگاھىدۇر. ئۇنىڭ جېنىغا ھىجران خەۋپلىرى يەتمەيدۇ. دائىم ۋىسال خىلۋەتگاھىغا گۈل چېچىدۇ. ۋىسالدىن شاد - خۇرام بولسمۇ لېكىن ئۇنى مەخپىي تۇتىدۇ، زادى ئاشكارىلىمايدۇ. ئۇ ۋىسال تاپقانلىقتىن، دەردتىن خالى، كۆڭلى خۇشال. لېكىن ئۇنىڭ

① سىدرە — رىۋايەت قىلىنىشچە ئەرشتىكى بىر دەرەخ.

كۆڭلىده بىلىدۇ. ئۇنىڭ ئاغزى سەدەپنىڭ ئاغزىدەك چىڭ. لېكىن سەن بولساڭ شۇنداق بىر قۇشسەنكى، كۆرۈنۈشتىكى خۇشاللىققا بېرىلىپ، ھەددىدىن تاشقىرى بەھۇدە ئىش قىلىسەن، بەھۇدە گەپ قىلىسەن ۋە ھاياسىزلىق قىلىسەن. كېچە - كۈندۈز قىلىدىغىنىڭ پاسىقلىق ۋە سەۋەبسىز غوۋغادىنلا ئىبارەت قالايمىقان ئىشلىرىڭ ناھايىتى تولا. مۇشۇنچىۋالا ياماق ئىشلىرىڭ بىلەنمۇ يەنە ئۆزۈڭنى ياخشىلاردىن قالىپ كۆرسەتسەن، تېخى ئۆزۈڭنى خوراز دەيسەن. لېكىن بۇنچىۋا سۇس ۋە ھورۇن بولىدىغان بولساڭ، سەن خوراز ئەمەس، مېكىيانكەنسەن.

قۇشلارنىڭ ھۆپۈپتىن ئۆزلىرىنىڭ سۆھبىتىگە بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى سۈرىغانلىقى

قۇشلارنىڭ ھەربىرى ھۆپۈپكە ئۆزرە خاھلىق ئېيتقىنىدا، ھۆپۈپ ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە ئۆز لايىقىدا تولۇق جاۋاب بەردى. قۇشلار جامائەسى ھۆپۈپنىڭ جاۋاب ھېكمەتلىرى ئالدىدا ئاجىز بولدى. شۇڭا باشقىلىرى ئۆزرە ئېيتىشقا ئىختىيار قىلمىدى، چۈنكى قۇشلارنىڭ ھەممىسى ئۆز ئەھۋالىنىڭ زەئىپلىكى تۈپەيلىدىن پەرىشان بولدى. ئۇلار ھۆپۈپتىن بىرلىشىپ تۇرۇپ سوئال سوراشقا باشلىدى:

— ئەي رىياسەتچىلىكىنىڭ يېگانە گۆھىرى، سېنىڭ بېشىڭغا ھىدايەت تاجى لايىقتۇر. سەن سەيلە ئۇچۇن دەشت - باياۋانلارنى كېزىپ، مەنزىللەرنى بېسىپ ئۆتەلەيسەن. يوللارنىڭ ھەممە خەۋپ - خەتەرلىرىنى بىلىپ، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇشقا چارە تەدبىر قىلالايسەن. ئەما بىز بولساق ئاجىز، خارۇ - زار ۋە زەئىپ جامائەتمىز. ھەممىزنى بەختى قارىلىق خار قىلغان. كۆڭۈللىرىمىزگە مەخپىي سىرلار ئايان ئەمەس. نادانلىقىمىز تولا، بىلىمسىز ئاز بولغاچقا خۇددى زەررىچىلەردەك چېچىلغان ۋە پاراكەندە بولغانمىز. ئۇ زاۋال تاپمايدىغان پادىشاھنىڭ مەنزىللىرى يۈكسەك ئاسماندىنمۇ ئېگىز ئىشلىرىڭ ناھايىتى تولا. مۇشۇنچىۋالا ياماق ئىشلىرىڭ بىلەنمۇ يەنە ئۆزۈڭنى ياخشىلاردىن قالىپ كۆرسەتسەن، تېخى ئۆزۈڭنى خوراز دەيسەن. لېكىن بۇنچىۋا سۇس ۋە ھورۇن بولىدىغان بولساڭ، سەن خوراز ئەمەس، مېكىيانكەنسەن.

قۇشلار يۇقىرىقىلارنى ئېيتقاندىن كېيىن مۇنداق سايرىدى، بېيىت:

شاھلار شاھى كېلىپ ئۇل پادىشاھ،
بىز گەدالارنىڭ گەدايى خاكى راھ.

قۇشلار يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— ئۇ پادىشاھ بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا نەسەب جەھەتتە قانداق مۇناسىۋەت ۋە ھېكمەتنىڭ بارلىقى بىزگە مەلۇم ئەمەس. بىز نادانلارغا بۇ ھەقتە سۆزلەپ بەرگىن. چۈنكى بۇنى بىز ئۆزئەقلىمىز بىلەن سېزەلمەيمىز. بىز بولساق ئىنتايىن خار ۋە ئەرزىمەس مەخلۇقلارمىز. ئۇنىڭ ئالىي دەرگاھى بىلەن بولغان نەسەب مۇناسىۋىتىمىز دەرىيا بىلەن تامچە ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتتەك بولسا كېرەك. بىر تامچە سۇنىڭ دەرىيا بىلەن قانداق ئورتاقلىقى بولسۇن؟

هۆپۈپنىڭ سۇمۇرغ ۋۇجۇدى ھەققىدە قۇشلارغا جاۋاب بەرگەنلىكى

هۆپۈپ قۇشلارغا يېتەرلىك ۋە پايدىلىق جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى:

ــ ئۇ شاھىنشاھى ئالىيجاناب ئەسلىده بىر مەخپىي خەزىنە ئىدى. ئۇنىڭ يوشۇرۇن ۋۇجۇدىنىڭ ھۆسنىگە جاھاننى يورۇتقۇچى قۇياش ئەينەك بولۇپتۇ. «مەن يوشۇرۇن خەزىنە ئىدىم» دېگەن ئىبارە شۇنىڭدىن بېشارەتتۇر. ئۇ پادىشاھ ئۆزىنى ئاشكارىلاش نىيىتىده جىلۋىلەندى. بۇ جىلۋىنىڭ ئۇنىڭ قۇياشتەك يۈز تۇمەنمىڭ سايىلىرى ئاشكارا بولدى. قايسى سايە پاكلىق بىلەن جىلۋىگەر بولسا، ئۇ پادىشاھ ئۇنىڭغا قۇدرەت كۆزى بىلەن نەزەر سالدى. شۇنى بىلگىنكى، بارچە ئالەم قۇشلىرى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنىڭ سايىسىدۇر. دېمەك، سىلەردەك قۇشلارنىڭ ۋۇجۇدىنىڭ ئاپىرىدە بولغانلىقى سۇمۇرغ بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىڭلارنىڭ ئاشكارا بولغانلىقىدۇر. ئەي ئەقىل ئىگىلىرى بۇنداق ھەقىقەت سىلەرگە ئاشكارا بولسا، ئۇنى ھەرگىز پاش قىلمىغايسىلەر. كىمكى بۇ مەخپىي سىرنى بىلسە، ئۇ كىشى ھەقىقەتكە چۆمۈلگەن بولىدۇ. ئەمما، ئۇ كىشىنى ھەقىقەت دەپ چۈشىنىپ قېلىشتىن خۇدا ساقلىسۇن. چۈنكى ھەقىقەتكە چۆككۈچىنى ھەقىقەت دېگىلى بولمايدۇ. بەلكى ئۇنى ھەقىقەتكە چۆمۈلگۈچى دېيىش كېرەك. سەن ئۆزۈڭنىڭ كىمنىڭ سايىسى ئىكەنلىكىنى چۈشەنسەڭ، ئۆز چۈشەنچەڭگە ئۇ ئۆزۈڭ كۈچلۈك دەلىل بولسەن. شۇنى بىلگىنكى، سۇمۇرغ ئۆز سايىسىنى چۈشۈرۈشنى خالاپ، ئۆزىنى كۆرسەتمىگەن بولسا ئۇ سايىسىنى چۈشۈرمىگەن بولاتتى. سۇمۇرغ ئۆزىنى يوشۇرۇشنى ئىستىگەن بولسا، ئۇنىڭ سايىسى ھەرگىز ئاشكارا بولمىغان بولاتتى. سايىنىڭ پەيدا بولغانلىقى سايە سالغۇچىنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىگە كۈچلۈك پاكىتتۇر. ئەگەر كۆزلىرىڭ سۇمۇرغنى كۆرەلمىسە، كۆڭلۈڭ ئەينەكتەك نۇرلانمايدۇ. كىمكى ئۇ يۈزنى كۆرەلمىسە ئۇ كور ئەمەس، ئۇمۇ ئۆزى كۆرگەن يۈزدىن باشقىسىنىڭ گېپىنى قىلمايدۇ. ئۇ بۈيۈك پادىشاھ ئۆز ھۆسنىگە ئاشىقلىقنى ئارزۇ قىلغاچقا، قۇياشتەك نۇر-لۇق ئەينەكنى پەيدا قىلدى. ئۇ ئاشۇ ئەينەكتە جىلۋىلىنىپ، ھۆسنىگە ئاشىقلىق ئىزھار قىلىشنى ئىستىدى. ئەي كامالەت ئىگىلىرى، ئۇ ئەينەك باشقا نەرسە ئەمەس، پاك كۆڭۈلدۇر. ئۇ بۈيۈك پادىشاھ ھەمىشە ئاشۇ ئەكنەكتە نامايان بولىدۇ. ئۇ ھەقىقىي پادىشاھ ئۆز ھۆسنىنى ئاشكارا قىلغاندا، سەن ئۆز كۆڭلۈڭ بىلەن ئۇنىڭغا ئەينەك بەلكى ئۇنى ھەقىقەتكە چۆمۈلگۈچى دېيىش تۇتقۇچى بولسەن.

ئۆز ھۆسنىنى ئاشكارا قىلىش ئۈچۈن، ئەينەكنى ۋاسىتە قىلغان پادىشاھنىڭ ھېكايىتى

مۇھەببەت سىرلىرىدىن سۆز ئاچقۇچىلار قەلبىدىن مۇنداق گۈھەرلەرنى تۆكتى:

بىر گۈزەل پادىشاھ بار ئىدى. ھۆسن-جامالدا شەرق قۇياشىدەك ئىدى. ئۇنىڭ قوشۇنلىرىمۇ پۈتۈنلەي ئاي يۈزلۈك

كۆزەللەر ئىدى. ئۇ پادىشاھنىڭ كېلىشكەن قامەتلىرىگە سەرۇبلەرمۇ بەندە ئىدى. نۇر-لۇق يۈزلىرى ئالدىدا قۇياشمۇ شەرمەندە ئىدى. يۈزلىرى پۈتكۈل ئالەمگە ئوت سالاتتى. چىرايىغا قاراش ئىنتايىن خەتەرلىك ئىدى. ئۇنىڭ كۆزەللىك غوۋغالىرى پۈتۈن جاھانىنى قاپلىدى. ئىشقىنىڭ قاراقچىلىرى جانلارغا ھۇجۇم قىلدى. ئۇنىڭ جاھانغا زىننەت بەرگۈچى چىرايىدا يۈزمىڭلىغان ناز ۋە ئۇلۇغلۇق نامايان ئىدى. ئۇ پادىشاھ گاھى ئاتلىنىپ، مەيدان ئىچىدە ئات چاپ-تۇرسا، ئۇنىڭ ئالدىغا ئۇدۇل كېلىپ قالغان كىشى، ئۇنىڭ ھۆسنىنى كۆرۈش بىلەنلا ھوشىدىن كېتىپ، جېنىدىن جۇدا بولاتتى. مەيداندىن يانغاندا ئۇ پادىشاھنىڭ ھۆسن-جامالىنى كۆرۈپ، ئۆلگەنلەرنىڭ تولىلىقىدىن يوللار توسۇلۇپ، جاھان ئىچىدە ھەدىدىن تاشقىرى كۆچلۈك سۈرەن - چۇقان پەيدا بولاتتى. ئۇنىڭ زۇلمىدىن جان مەملىكىتى بۇلاڭ - تالانغا ئۇچرايتتى. پادىشاھ خالايىقنىڭ ئۆلۈمىدىن مالال بولۇپ، كىشىلەرگە ئۆز چىرايىنى ئەينەن كۆرسەتمەسلىك نىيىتىگە كەلدى. شۇڭا پەرمان چۈشۈرۈپ بىر ئەينەك تەييار قىلدۇرۇپ، تەختىنىڭ ئالدىغا ئورناتتى. ئاندىن قەسىرنىڭ ئالدىدا بىر ئورۇن راسلاپ، ئۇ يەرگە جاھانىنى يورۇتقۇچى قۇياشتەك بىر ئەينەكنى ئور-ناشتۇردى. بۇ ئەينەك ئورنىتىلىشتىن بۇ-رۇن شاھنىڭ ھۆسنىدىن ھېچكىم مەنپەئەت ئالالمىغانىدى. ئەينەك تەييار بولغاندىن كېيىن پادىشاھمۇ ئەينەكتىن ئۆز ھۆسنىنى كۆرەلەيدىغان بولدى. خالايىقمۇ پادىشاھنىڭ ئەينەكتە ئەكس ئەتكەن ھۆسن - جامالىنى كۆرۈپ، مەنپەئەتلىنەلەيدىغان بولدى. بۇ گۈزەللىكتىن ئۆزىمۇ بەھرىمەن بولدى. باشقىلارمۇ بەھرىمەن بولدى.

ئەي مەسلەك ئىگىسى، سەنمۇ كۆڭلۈڭنى ئاشۇ ئەينەك دەپ خىيال قىلغىن. ئۇ مۇتلەق پادىشاھ ئۆز جامالىنىڭ ئەكسىنى سېنىڭ ئاشۇ كۆڭۈل ئەينىكىڭگە سالىدۇ. تېنىڭ قەسرىدە كۆڭلۈڭنى ئەينەك دەپ بىلگىن. شاھ ھۆسنىگە ئاشۇ ئەينەك تىن نەزەر سالغىن. سەن ئالدى بىلەن ئۇ ئەينەكنى تازىلاپ، نۇرلاندۇرمىساڭ، شاھ ئۆز ئەكسىنى ئۇ يەرگە سالمايدۇ. كۆڭلۈڭنى پاك تۇتقىن، ئاندىن ئۇ پادىشاھنىڭ گۈزەل ھۆسن - جامالىنىڭ ئەكسى كۆڭۈل ئەينىكىدە دائىم جىلۋىلىنىپ تۇرىدۇ. سەن ئۇ ئەينەككە ئۇدۇل تۇرۇپ، سولماس گۈ-زەللىكىنى تاماشا قىلغىن. كۆڭۈل ئەينىكىڭ قانچە پاك ۋە روشەن بولسا، ئۇ گۈزەل ھۆسنىمۇ ئۇنىڭدا شۇنچە نۇقسانسىز ئەكس ئېتىدۇ.

ئىسكەندەرنىڭ ئۆزى ئەلچىلىككە بارغانلىقى

مەنە سىرلىرىدىن بېشارەت بەرگۈچى لەر مۇھەببەت سەھىپىسىگە گۆھەر چاچقۇ-چى رەقەملەرنى مۇنداق يازدى:

بىر كۈنى ئىسكەندەر مەقسەتلىك ھالدا ئۆزىنى ئەلچى قىلىپ تەيىنلىدى. بۇ گويا سۇمۇرغنىڭ كەپتەر ئورنىدا خەت توشۇش ۋەزىپىسىنى بېجىرگىنىدەك ئىش بولدى. ئەلنىڭ زىننىتى بولغان ئىسكەندەر مەقسەت ئىلىگە ئەلچىلەر قىياپىتىدە يېتىپ كەلدى. كىشىلەرگە ئىسكەندەرنىڭ سۆزلىرى

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

نى يەتكۈزدى. قىزىقارلىقى شۇكى، بۇنى يەتكۈزۈۋاتقىنى دەل ئىسكەندەرنىڭ ئۆزى ئىدى. ئۇ ئەلچىلەردەك تەلەپپۇزدا سۆزلەيتتى. ئەمما ئەمەلىيەتتە ئۆزىنىڭ سۆزىنى ئۆزى بايان قىلىۋاتاتتى. ئۆز ھۆكمىنى ئۆزى يەتكۈزمەكتە ئىدى. كىشىلەر بۇ ئەلچىنىڭ ئىسكەندەرنىڭ ئۆزى ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى. ئىسكەندەر ئۆزىنى ئەلچى سالاھىيىتىدە كۆرسىتىپ تۇرۇپ، مەقسەت ھۆكۈملىرىنى ناھايىتى ئوڭۇشلۇق يەتكۈزدى. كىشىلەر ئۇنىڭ ئىسكەندەر ئىكەنلىكىنى بىلمەي، بۇ پەردىنىڭ ئىچىدە كىم باردۇ؟ دەپ قىزىقىشتى. سىلەر دەك قۇشلار مۇ ئۇ پادىشاھتىن ھېكمەتلەرنى ئاڭلاشنى ئارزۇ قىلىسىلەر. لېكىن ئاڭلىغانلىرىڭلارنى غايىبتىن بېرىلەن بېشارەت دەپ بىلىڭلار.

قۇشلار بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، يوشۇرۇنلۇق پەردىسى ئىچىدىكى سىرلاردىن خەۋەر تاپتى. ھەممىسى مەقسەتكە ئۇلاندى. ئارزۇ - ئارمانىغا ئۇلىشىت ۋە ئاشنالىق تاپتى- ھۆپۈپتىن ئىبارەت بۇ پېشۋا ئاشنالىق سۆزلىرى ئارقىلىق ياتلارنى ئاشنا قىلدى. يەنە ھەممىسى ھۆپۈپتىن سوئال سوراشتى:

— ئەي كامالەت ئىگىسى، — دېدى ئۇلار ھۆپۈپكە، — سەن ھىدايەت ئىشلىرىدا بىزنىڭ يولباشچىمىز. بىزلەر بولساق بىر توپ زار، زەئىپ ۋە بېچارە قۇشلارمىز. جىسمىمىز بىلەن جېنىمىز ئىنتايىن ئاجىز ۋە ناتىۋاندۇر. لېكىن بۇ ئىش ناھايىتى چوڭ ئىش، يولىمىز ئىنتايىن يىراق. قورقۇنچىمىز ھەددۇ ھېسابسىزدۇر. چۈنكى بىزنىڭ جانلىرىمىز ئىنتايىن خەۋپلىك ئەھۋالدا تۇرماقتا. قانداق قىلغاندا بۇ يولدا سەپىرىمىز ياخشى بولار؟

قۇشلار نىڭ يول كەيپىياتى ھەققىدە ھۆپۈپتىن سوئال سورىغانلىقى

ھۆپۈپ قۇشلارغا مۇنداق ياخشى جاۋابلارنى بەردى:

— سىلەر شۇنى بىلىڭلاركى، تەلەپ يولىدا ئىشق ھەممىگە كۇپايىدۇر. ئىشق ئەھلىدىن مەسلىھەت يىراقتۇر. كىمكى راست ئاشىق بولدىغان بولسا، جاندىن ئەنسىرىمەيدۇ. ئىمانغا پەرۋا قىلماي، كۇپۇرلۇقنى قوبۇل قىلىشتىنمۇ يانمايدۇ. ئەگەر ئاشىقنا جانان مۇيەسسەر بولدىغان بولسا، ئۇنىڭ جان ۋە جاھاندىن كېچىشى ناھايىتى ئوڭاي. جان بەلكى ئاشىقلارنىڭ يولىنى توسقۇچى سېپىلدۇر، گويا كىشىنىڭ يولدىكى ئورەككە ئوخشايدۇ. ئاشىقلار تەن، جان، ئەقل، ھوش، سەۋر - تاقەت، كۆيۈرلۇق، ئىمان دېگەنلەرنى تونۇمايدۇ. ئىشقنىڭ خۇسۇسىيىتى شۇكى، ئۇ جان ۋە جاھاننى، كۇپۇرلۇق ۋە ئىماننى پۈتۈنلەي ھاياجان ئوتلىرىدا كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ. ئاشىقلار ئار - نومۇستىن، نام - ئاتاقتىن، مىللەت ۋە ئىسلامدىنمۇ كېچىپ، دەرد بىلەن ئۆرتىنىشنى ئەلا كۆرىدۇ. چاقماقتەك چوڭقۇرلاپ، ھەيرانلىق ئىچىدە شەيدا بولىدۇ. كىمنىڭ ئىشقتىن دەردى بولسا، ئۇنىڭ جاننى تەرك ئەتكىنى ئەلا. ھەربىر تەلەپكارنىڭ ئەگەر جانانى تەرەپكە بېرىش تەلىپى بولسا، ئۇنىڭ جېنىغا ئاپەتلەر يەتكەن تەقدىردىمۇ پەرۋا قىلمايدۇ. غەم كېچىلىرىدە دەرد ۋە ئۆرتىنىش بىلەن

بولىدۇ. ئىشقتىن باشقا ھېچ ئىشقا مەشغۇل بولمايدۇ. جاننى ئۆرتىگۈچى ئاھ ئوتلىرى بىلەن كېچىلەرنى يورۇتىدۇ. پىراق ئازابى بولسا، ئىشق ۋە ئۆرتىنىشتىن بېشارەتتۇر. دەرد بولمايدىغان ئىشق بولمايدۇ.

ئەي سازەندە، بىر دەردلىك مۇقامنى باشلا، چۈنكى مەن دەردسىزلىك بىلەن ھالاك بولماقتىمەن. ئەي ساقىي، ماڭا دەرد شارابىنى ۋۇجۇدۇمنى خار ۋە ناتۋان قىلغۇدەك دەرىجىدە تۇتقىن. شۇ ئارقىلىق ئىشق دەردى كۆڭلۈمگە تەسىر قىلسۇن. سەن تۇتقان شارابنى ئىچىپلا، جاندىن قول ئۈزەي. ئەقىل - ھوشۇمدىن، سەۋر - تاقەت

شەيخ سەنئان (تەكرى ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغاي) نىڭ ھېكايىتى

رىۋايەتچىلەر دەرد بىلەن ئۆرتىگۈچى ئىشق سەھىپىلىرىگە مۇنداق رىۋايەتنى نەقىشلىدى:

ھەزرىتى شەيخ سەنئان (ئۇنىڭ سىرلىرى مۇقەددەس بولغاي) مەغپىرەت بارگاھىغا يەتكەن زات ئىدى. ئۇنىڭ كۆڭلى غايىب سىرلاردىن خەۋەردار ئىدى. ئۇلۇغ كەبىدە ئەۋلىيالار ئارىسىدا بۇ زات بەئەينى ئەسھابلار ئارىسىدىكى پەيغەمبەردەك ئورۇن ئالغانىدى. مۇقەددەس كەبىدە شەيخلەرگە مۇنداق جۈنەيد① ۋە شەيخ بايەزىددەك② ئۇلۇغلۇق ۋە كاماللەت ئىگىلىرىدىن ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى شەيخ جۈنەيد① ۋە شەيخ بايەزىددەك② ئۇلۇغلۇق ۋە كاماللەت ئىگىلىرىدىن ئىدى. ئۇلارنىڭ شەۋ

ۋە ئىمان دېگەنلەردىن بىراقلا كېچىپ كېتەتتى. كۈپۈرلۈك بۇتخانىسىدا ئورۇن ئېلىپ، چېركاۋ زۇنناری تەرەپكە سەپەر قىلاتتى. بۇتخانا راھىبى ئالدىدا مەست بولۇپ، «قۇرئان» نى كۆيدۈرۈپ، بۇتپەرەس بولاتتى. ئىشق مەيخانىسىدىن ئورۇن ئېلىپ، جېنىمنى ئىمانىمدىن خالاس قىلاتتى. بۇتخانىدا ساماۋى قوڭغۇراقنى چېلىپ، يەر سۆيگەن ھالدا بۇتقا سەجدە قىلاتتى. بەلىمگە زۇنناری مەھكەم باغلاپ، ئۆزۈمنىڭ بۇ كۈپۈرلۈقۇم بىلەن شادمان بولاتتى.

دا گادای بولۇشقا تەييار ئىدى. ھوشيارلار ئۇنىڭ قۇلى بولغانلىقىغا پەخىرلىنەتتى. ئۇ زات بىر غەمكىن ئۇچۇن قولنى دۇئاغا كۆتۈرسە، پەرىشتىلەر گۇرۇھىمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ «ئامىن» دېگىنىچە قولىرىنى ئاچاتتى. مەقسەتلەر چېھرىسى ئۇنىڭ ئالدىدىكى كۆڭۈل ئەينىكىدە جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بىلەن كېچە-كۈندۈز سۆھبەتتە بولىدىغان تۆت يۈز سۆھبەتداش ۋە مۇرىتى بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى شەيخ جۈنەيد① ۋە شەيخ بايەزىددەك② ئۇلۇغلۇق ۋە كاماللەت ئىگىلىرىدىن ئىدى. ئۇلارنىڭ شەۋ

---

① شەيخ جۈنەيد — تولۇق ئىسمى: ئەبۇلقاسىم زۇجاج قەۋارىرى ئۇ باغدادتا تۇغۇلغان، ھىجرىيە 297 - (مىلادى 910-) يىلى باغدادتا ۋاپات بولغان. شەيخ جۈنەيد دىنىي ئىلىملەردىن فىقھى ۋە تەسەۋۋۇف ئىلىملىرىنى چوڭقۇر ئۆگەنگەن. تەقۋادارلىق، زاھىدلىقتا كاتتا شۆھرەت قازانغان.

② شەيخ بايەزىد — پارسلاردىن چىققان مەشھۇر سوپىست ئالىم. ئۇ مىلادى 875 - يىلى ۋاپات بولغان.

كىتى بۇيۇك ئاسمانىنى ئاجىز قىلاتتى، ھىممىستى ئالدىدا مۇقەددەس ئەرشىنى تەۋەن كېلىپ قالاتتى. دەۋران ئاپەتلىرىدىن پۈتكۈل ئالەمنى قاراڭغۇ زۇلمەت قاپلاپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، شەيخ سەنئاننىڭ دۇئاسى بىلەن بىردەمدىلا نۇرلىنىپ، روشەن بولاتتى؛ ھەر قانداق كىشى بىر بالا-قازاغا دۇچار بولغان بولسا، ئۇنىڭ دۇئاسى بىلەن خالاس تاپاتتى. ئەرشتىن كەلگەن ئۇچۇرلاردەك، ۋەھىي ۋەقەلىرى ۋە ئىلھامدەك ئەقلىي چۈشەنچىلەر ئۇنىڭغا ئايان ئىدى. ئەقىل كۆزى بىلەن كۆرگەنلىرىنىڭ ھەممىسى رېئاللىققا بىر-بىرلەپ ئايان بولاتتى.

ئەلقىسسە، شەيخ سەنئان بىر چۈشىنى نەچچە كۈنگىچە تەكرار-تەكرار كۆرۈۋەردى. ئۇ چۈش شەيخنىڭ سەۋر-تاقىتىنى ئۆزەتتى. شەيخ ئويغانغان ھامان توۋا-ئىستىغپارلارنى ئېيتاتتى. لېكىن كۆزىنى يۇمسىلا يەنە ئاشۇ چۈش تەكرار ئايان بولاتتى. شەيخ سەنئان چۈشىدە رۇم شەھىرىنى تاۋاپ قىلىش ئۈچۈن بارغانمىش، ئۇ يەردە بۇتخانىنىڭ ئىچىدە بىر بىچارە مەستنى كۆرگەنمىش، ئۇ كىشى مەستلىك تۈپەيلىدىن خۇددى بۇتخانا راھىبلىرىغا ئوخشاشلا بۇتقا تەۋىنىۋاتقۇدەك.

شەيخ سەنئان بۇ چۈشنى تەكرار-تەكرار كۆرۈۋەرگەچكە، كۆڭلىدە: «ئۇ بالا-قازادىن قۇتۇلغىلى بولمىغىدەك. چۈنكى بىر كىشىنىڭ مەنزىل ۋە ئورنى مەيلى شەرەپلىك ھەرەم بولسۇن، ياكى بۇتخانا بولسۇن ئۆزىنگە قىسمەت بولغان تەقدىرنى كۆرمەي ئامالى يوق. ئەمدى رۇم ئېلىگە سەپەر قىلىشىم كېرەك. تەكرىنىڭ تەقدىرى قايساقتا بېرىشقا ئۇنىدەسە، شۇ تەرەپكە بېرىشىم لازىم. تەقدىر بىزنى شۇ تامانغا بېرىشقا پەرمان قىلسا، بېشىمىزغا كەلگەننى تارتماسلىققا ئىلاھىي جىسمىز يوق» دەپ ئويلىدى. شەيخ ئۆز ئەھۋالىغا چوڭقۇر ئويغا پاتقان ھالدا نەزەر سالدى. ئەمما شۇ تامانغا سەپەر قىلىشتىن باشقا چارە تاپالمىدى. ئۇ ھەرەمگە كىرىپ، ناله-زار قىلغان ھالدا شەرەپلىك ھەرەمنى تاۋاپ قىلدى. ئاندىن تارام-تارام كۆز ياشلىرىنى ئاققۇزغان ھالدا ھەرەم بىلەن خوشلاشتى.

شەيخ سەنئان مىڭلىغان دەرد-ئەلەم ۋە قايغۇ غەمگە پاتقان ھالدا ھەرەمنى تاۋاپ قىلىپ، ئاندىن بۇ مۇقەددەس جاي بىلەن ۋىدالاشتى-دە، رۇم ئىقلىمىغا قاراپ يول ئالدى. شەيخنىڭ ھەمراھىدىكى شاگىرتلىرى بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ، ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ يولغا چىقتى. تەرتىپ پېشۋاسى يولنى داۋام ئەتمەكتە، تۆت يۈز نەپەر تەرىقەت ئەھلى ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ يۈرمەكتە ئىدى. يول بويى شەيخنىڭ كۆڭلىگە ئۇنى نابۇت قىلغۇدەك دەرىجىدىكى ھاياجان ۋە سەۋدالار يېپىشىپ قالمىدى. ئۇ ھەر بىر قەدەمدە ھالاكەتلىك خىيالار بىلەن بەند ئىدى، بەلكى بالا-قازا قاينىمىغا غەرق بولغانىدى. ھەمراھلىرى شەيخنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ، ئۇنىڭ سەۋرى-تاقىتى ۋە ئەقىل-ھوشتىن ئايرىلىپ قېلىش ئېھتىمالىنى پەملىدى. شەيخنىڭ يېقىنلىرى ئۇنىڭدىن ئەھۋال سورايتتى. لېكىن ئۇنىڭ بۇ ئاجايىب-غارايىب ھالەتلىرىنىڭ سىرىنى بىلەلمەي ھەيران ئىدى، سوئاللىرىغا جاۋاب تاپالمای، شەيختىن ئارتۇقچىراق سارالىسىمگە چۈشكەنىدى.

ئۇلار شۇ تەرىقىدە ئۇزۇن يول يۈرۈپ ئاخىر مەقسەت قىلغان جايغا، يەنى رۇم ئېلىگە يېتىپ كەلدى. شەيخنىڭ كۆڭلىنى هاياجان، بەلكى شىددەتلىك توپسىلاڭ چىرمىۋالدى.

شەيخ هەر نەپەستە بىر جاينى كېزىپ كېتىۋاتاتتى. توساتتىن ئاجايىب بىر بۇتخانا كۆرۈندى. ئۇنىڭ گۈمبىزى ئاسمان گۈمبىزى بىلەن جۈپلىشىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ بىر جۈپ گۈمبىزدە ئاجايىپ كۆپ مەخپىي سىرلار يوشۇرۇنغانىدى. بۇ بىنانىڭ تاشلىرى غەم ۋە مۇشەققەت تاغلىرىدىن كەلتۈرۈلگەن، خىشلىرى دەرد ۋە بالا تۈپراق لىرىدىنىڭ لەيلىدىن ياسالغانىدى. بۇخىشلارنى كاهىشكارلار يۈزخىل مۇرەككەپ هۈنەرلەر بىلەن هەر خىل بويياقلارنى بىرىپ، تۈرلۈك-تۈرلۈك نەقىشلەر بىلەن زىننەتلەپ پىشۇرغانىدى. بۇ بىنانىڭ بالىخانىلىرىدىن پىتنە-پاساتلار قاراپ تۇراتتى. ئۇلار چارە-تەدبىر ئەھلىنى بىچارە قىلماقچى بولغانىدەك قىلاتتى. ئۇنىڭ هەر بىر تۆكلۈكىدىن ئىشق كۆزلىرىنىڭ نۇرىدەك يورۇقلۇقلار ئامايان ئىدى. بۇ تۆكلۈك لەردە بالا-قازالار ئورۇنلاشقانىدى. ئۇ بىنانىڭ كۈنگۈرىلىرىدىن ئىمانلارغىمۇ دەز يېتەكتى، بۇ كۈنگۈرىلەرنىڭ هەر بىرى ئىشق ئادىتى بويىچە ياسالغانىدى. هەر بىر كۈنگۈرىگە تىرەلگەن تاشلار ئەمەلىيەتتە ئىشق تىغى بىلەن كېسىلگەن باشلاردىن ئىبارەت ئىدى. ئۇنى ئىسلام ئەھلىنىڭ باشلىرىنى ئۇچۇرۇش ئۇچۈن، ياق، بەلكى پۈتكۈل ئالەم ئەھلىنى تاش بوران قىلىش ئۇچۈن تەييار قىلغانىدەك ئىدى. ئۇنىڭ دەرۋازىسى پىتنە-پاسات گۈرۈهىنىڭ ئۆتىدىغان يولى ئىدى. بۇ دەرۋازىنىڭ هالقىسى هەيلە-نەيرەڭدىن، زەنجىرى سارائىلىق، سەۋدايىلىقتىن پۈتكەنىدى.

ئۇ بۇتخانا ئىچىدە ئىشق ئوتىدىن هاسىل بولغان يۈز ئوتخانا بار ئىدى. ئۇنىڭ هەر بىرى ئەتراپىدا يۈز تۈمەنلىگەن سەۋدايى مەجنۇنلار ئورۇنلاشقانىدى. بۇتخانىنىڭ ئوستى ئوتخانىنىڭ ئۈستى-تۈتەكلىرى بىلەن خۇددى كۈپۈرلۈق زۇلمىتىدەك قاردىپ كەتكەنىدى. بۇ كونا ئالەم توختىماي سەيلە قىلغان بولسىمۇ، لېكىن بۇنداق بۇتخانىنى هېچ يەردە كۆرۈپ باقمىغانىدى.

شەيخ بۇ يەرگە كېلىپ، بۇتخانىنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ جىسمىدىن دەرمانى كەتتى. كۆڭلى بىتاقەت بولۇپ، ئىزتىراپقا چۈشتى. زەئىپلىك، دىشۋارچىلىق ئۇنىڭغا بارغانسېرى غالىب كەلمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە هىنە-تۈتەكلىرى بىلەن خۇددى كۈپۈرلۈق زۇلمىتىدەك قارىدىپ كەتكەنىدى. بۇ كونا ئالەم توختىماي سەيلە قىلغان بولسىمۇ، لېكىن بۇنداق بۇتخانىنى هېچ يەردە كۆرۈپ باقمىغانىدى.

شەيخ بۇ يەرگە كېلىپ، بۇتخانىنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ جىسمىدىن دەرمانى كەتتى. كۆڭلى بىتاقەت بولۇپ، ئىزتىراپقا چۈشتى. زەئىپلىك، دىشۋارچىلىق ئۇنىڭغا بارغانسېرى غالىب كەلمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە هەر تەرەپلەرگە چېچىلدى. ياق، ئۇ قۇياش ئەمەس ئىدى. بەلكى ئۇنىڭ هۆسنى شاھىنىڭ ئەتراپىدا يۈزلىگەن قۇياشلار پەرۋانە، ياق، بەلكى دۇانە ئىدى. ئۇنىڭ سىياقى بەئەينى روهنىڭ ئۆزى ئىدى. ئۇنىڭدىن روهقا هەر تەپەستە ئۆزگىچە

هالەتلەر يۈزلىنەتتى. ئۇ ھۆر سۈپەتلىك پەرىزات، بەلكى گۈل يۈزلۈك سەرۋى ئازادىنىڭ ئاجايىپ قىياپىتى روھلارنى سەرگەردان، جانلارنى ھەيران قىلاتتى. ھۆر پەرىلەر ئۇنىڭ گۈزەل سۈرىتى ئالدىدا ئۆزىنى يوشۇرغان، ئۇنىڭ جامالى ئالدىدا شەرق قۇياشىمۇ خىجىلچىلىقتا قالغانىدى. يۈزى قۇياش كەبى نۇر چاچسا، چاچلىرى كېچە زۇلمەتلىرىنى ھاسىل قىلغانىدى. ئۇ زۇلەمەت بىلەن نۇر ئۆزىگە كۈپۈرلۈق بىلەن مۇسۇلمانلىقنى مۇجەسسەملەشتۈرگەنىدى. ئۇنىڭ يۈزلىرى ئۇستىدىكى چاچلىرى ئىپارەك چېچىلىپ تۇراتتى، ئۇ چاچلار ئۇنىڭ يۈزلىرىنى يېپىپ، زۇلمەت ئىچىگە نۇرنى يوشۇرغانىدى. ئۇنىڭ چاچلىرى نۇر ئەھلىنىڭ زۇلمەتلىك دۇنياسى ئىدى. سەۋدايىلارنىڭ بۈيۈك مەنزىلى ئىدى. قاشلىرى كىشىلەر ئۈچۈن يېڭى ئاي ئىدى. سەۋدايىلار بۇنداق يېڭى ئايدىن ھەيران ئىدى. قاشلىرى گۈمبىزىنىڭ ئاستىدىكى كۆزلىرى خۇددى بۇتخانا گۈمبىزى ئاستىدا ئولتۇرغان ئۆزىدەك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ كۆزى ئەتراپىدىكى كىرپىكلىرى خۇددى پىتنە-پاسات قوشۇنىنىڭ سەپ تۈزگىنىدەك ئىدى. كۆزلىرى ئاستىدىكى مېڭى «بالا» خېتىنىڭ ئاستىدىكى چېكىتتەك كۆرۈنەتتى. بۇ مەك «بالا» ئاستىدىكى ۋە «يۈز» ئۈستىدىكى چېكىتتىن يۈزلىگەن مىساللارنى كەلتۈرەتتى. ئېغىزلىرى غايىب سىرلاردىن بېشارەت بېرەتتى. ئەمما ئۇ ئېغىزنىڭ ئۆزى غايىبلاردەك يوشۇرۇن ئىدى. ياقۇت لەۋلىرى جانلار جاراھەتلىرىنىڭ مەلھىمى ئىدى. سۆزلىرىدە بولسا ئەلەيھىسسالامنىڭ جان بەخش ئەتكۈچى نەپەسلىرى بار ئىدى. ئۇ ياقۇت لەۋلەر سۆيۈنۈش ۋە شادلىقلارنىڭ دەسمايىسى ئىدى. تىنىقلىرى، خەستە جانلارنىڭ ئوزۇقى ئىدى. زىناقلىرىدا يۈز مىڭلاپ جان ئەسىر ئىدى. بۇ قۇدۇق ئىچىدە بەئەينى يۈز مىڭلاپ كەنئان يۈسۈپى مەھبۇس بولغانىدى. ئۇ قۇدۇق ئىچىدىن كىشىلەرنى چىقىرىۋېلىش ئۈچۈن چاچلىرىنى سىرتماق قىلىپ سالسۇ، لېكىن بۇ چاچلار كىشىلەرنى ئازاد قىلماقتا يوق، بەلكى تېخىمۇ مەھكەمرەك باغلاپ، تۇتقۇن قىلاتتى. ئۇ زىناقلارنىڭ ئاستىدىكى «نۇن» كەبى ئەگىم ياكا قىلىرى خۇددى ئابىھايات ئۈستىدە ھاسىل بولغان كۆپۈكچىگە ئوخشايتتى. لېكىن ئۇ كۆپۈكچىنىڭ بېشى تۆۋەنگە قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ياش كۆچەتتەك قامىتى گويا جان كەبى يېقىملىق ئىدى. يۈرۈشلىرى خۇددى ھاياتلىق سۈيىنىڭ ئېقىشلىرىدەك سىيلىق ئىدى. كۆزلىرى بىلەن لەۋلىرى ئاجايىپ ھۇنەرلەرنى نامايان قىلاتتى، كۆزلىرى جاننى ئالاتتى، لەۋلىرى ھايات بەخش ئېتەتتى. بىرى ئۆلتۈرسە، يەنە بىرى تىرىلدۈرەتتى. ئۇنىڭ جىسمى گۈل رەڭلىك، كۆڭلەكلىرىمۇ گۈل رەڭلىك ئىدى. بۇ خۇددى گۈل ئۈستىگە گۈل بولغانىدى. ئۇنى كۆرۈپ يۈز مىڭلىغان كۆڭۈلمەر بىتاقەت بولاتتى. كۆڭلىكىنىڭ ئۈستىگە خىلمۇ خىل لىباسلارنى كىيگەن، ئۇ لىباسلارنى زىننەتلەش ئۈچۈن پۈتكۈل رۇم ۋە پەرەڭ ئەھلى جانلىرىنى پىدا قىلغانىدى. ئۇ لىباسلارنىڭ رەڭگى-قانچىكى قاتىل بولسا، ئۇنىڭ ئەتىرلىرىنىڭ خۇش پۇراقلىرىدىن يەنە يۈزلىگەن جانلار ھاسىل بولاتتى. ئۇنىڭ كاپىر سۈپەت كۆزلىرىنىڭ ھەممە مۇددىئاسى دىن ئەھلىنى قىرغىن قىلىشتىن ئىبارەت ئىدى. كىمكى ئۇ

گۈزەللىك چاچ ۋە زۇننارلىرىنى خىيال قىلسا، ئۆزىنىڭ دىن ۋەتىنىنى يەركە ئۇراتتى. ئۇنىڭ ھۆسن-جامالىنىڭ شو-لىسى دەۋرانغا ئوت سالسا، چوغدەك لەۋلىرى جانغا ئوت سالاتتى. ئاقىل ۋە ھوشيار كىشىلەر ئۇنىڭ ئىشق ئوتىغا-نىسىنى تاپقاندىن كېيىن، تەقۋادارلىقلىرىنى ئاشۇ ئوتتا كۆيدۈرۈپ، زاھىدلىقىنى تاشلىغانىدى.

دېمەك، ئۇ قەسىر ئىچىدىكى نىسارا قىزى، ياق، يالكى قۇياش قەسىرى ئىچىدىكى ئەيسا قىزى ئەنە شۇنداق سۆلەت-سالاپەت بىلەن نامايان بولدى. شەيخنىڭ كۆڭلىدە ئەنە شۇنداق چاقماق چېقىلدى، ئۇنىڭ جېنى ئوت دەرياسىغا غەرق بولدى. شەيخ تەكرار-تەكرار ئىستىغپار ئوقۇپ، بۇ شىددەتلەردىن ئۆزىنى ئاسرىماتچى بولاتتى. تەكبىرلەرنى پاناھلىق تىلەپ دىلاھەۋلە ۋەلا قۇۋۋەتە» ئايىتىنى ئوقۇيتتى، ئېكىن شۇ شوخ گۈزەل رۇخسارىنىڭ نۇرلىرىنى نامايان قىلىش بىلەنلا، بۇ شوللىلار شەيخ-نىڭ تووا-ئىستىغپارلىرىنى ۋە ئوقۇۋاتقان ئايەتلىرىنى كۆيدۈرۈپ تاشلىدى. شەيخنىڭ تېنى شۇ ھامان يەركە ئاغدۇرۇ-لۇپ چۈشكەن بولاتتى، ئېكىن قولىدىكى ھاسىسى ئۇنىڭ بەدەن ئۆيىگە بىرەدەم تۇۋرۇك بولدى. شەيخ بۇتخانىنىڭ تېمىغا ئارقىچىلاپ يۆلىنىپ قالدى. ئۇ كۆز ئالدىدىكى بۇ غارايىباتقا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ، ئېتىپ قالغانىدى. بىر پەستىن كېيىن شەيخنىڭ جىسمى ۋە ھاسىسىغۇ-شىكەستە يەتتى، شەيخ يەركە يىقىلدى. ئىشق ئۇنىڭ پاك جېنىغا كىردى ۋە قانغا ئوخشاش شەيخنىڭ يەتتە ئەزاسىغا قاراپ ئاقتى. شەيخ سەنەمان گاھ بىھوش بولاتتى، گاھ ھوشىغا كېلەتتى. ھەمراھلىرى ئۇنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ ئامالسىز قالدى. ئۇلار ھەيرانلىق بىلەن بىر-بىرىگە قاراپ، ئۆز ئالىقانلىرىنى مۇشتلايتتى. باشلىرىنى تۆۋەن سالغىنىچە غەم-ئەندىشە قىلاتتى، شەيخنىڭ ئەھۋالى تاكى ئاخشامغا قەدەر ئەنە شۇنداق ئەجەبلىنەرلىك ھالەتتە ئۆتىدى. بەلكى شەيخنىڭ ئۆزىمۇ ئۆز ئەھۋالىدىن ھەيران ۋە سەرگەردان ئىدى.

گويا كى بۇتخانا ئىچىنى كۈپۈراۋۇق كېچىسى قاپلىغاندەك، تۈن قاراڭغۇلۇقى كۈن يۈزىنى قارا قىلدى. شەيخنىڭ بېشىغا ئەنە شۇ تۈن كەبى قارا كۈنلەر چۈشكەن، بەختى ۋە روزگارىمۇ قارا بولغانىدى. ئۇنىڭغا تەۋە كىشىلەرگىمۇ قارا مۇسىبەت چۈشكەنىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئاشۇ ئاتەشپەرەسلەر بۇتخانىسىنىڭ ئۈپرىقىدا، ياق، ئۈپراق ئەمەس، بەلكى بالا-قازا تېغىدا قالدى. شەيخ شۇنداق كۈنلەرگە دۇچار بولدىكى، بۇنداق قاراڭغۇ تۈننى ھېچقانداق ئادەمزات كۆ-رۈپ باقمىغانىدى.

تۈن كۆك يۈزىگە بەختسىزلىكنىڭ قارا پەردىلىرىنى يېپىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە يۇلتۇز مىخلىرىنى قاقتى. پەلەك كۆز ياشلىرىنى ئاققۇزۇش ئۈچۈن ئىسرىق سالدى. ئۇنىڭ ئىس-تۈتەكلىرى پۈتكۈل ئەتراپنى قارايتىۋەتتى. ئاسمان ھەرىكەتلىنىشتىن توختاپ، ئۆز ئورنىدا خۇددى تاغ كەبى تەۋرىمەستىن تۇرۇپ قالدى. پەلەك دەردمەنلەرگە زۇلۇم سېلىپ، تاغ-تاغ قايغۇلارنى پەيدا قىلىپ تۇراتتى. جاھاننى ئاشۇ تاغلار ئارىسىغا يوشۇراتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە يەنە يۈز تۈمەنمىڭ تاشلارنى

ياغدۇراتتى. ئاسمان كۆزلىرىدىن يۇلتۇز ياشلىرىنى تۆكۈپ، شەيخىنىڭ ئەھۋالىغا ماتەم ئىزھار قىلىماقتا ئىدى. بۇ ماتەم سارىيى پۈتكۈل جاھان ئەھلىگە ئورتاق ماتەمى تۇيۇلى قارا كىيگۈزدى.

ئۇ ئاجىز، زەئىپ، بىچارە شەيخىنىڭ بېشىغا چۈشمىگەن كۈنلەر چۈشكەنىدى. ئۇ زالىم ئىشقىنىڭ كۈلپىتىدىن زار ۋە هالسىزلىنىپ، بۇتخانا تۆپرىقىدا خارلانغان هالدا ياتاتتى. ئىشق ئۇنىڭ جىسمى ۋە جېنىغا ئوت سالغان، كۆيۈرلۈق ۋە ئىمانلىرىنى بىراقلا كۆيدۈرۈپ تاشلىغانىدى. ئۇ كۆز ياشلىرىنىڭ كەلكۈنى ئىچىدە ياتاتتى. ئېكسىن ئۇنىڭ لەۋلىرى قۇرۇپ قاقشال بولغانىدى. چۈنكى ئۇنىڭ قەلب ئوتلىرىنىڭ يالقۇنلىرى ئاغزىدىن باشلىرىنى سوزۇپ چىقىپ تۇراتتى. ئىشق ئۇنىڭ تىرىكچىلىكىنى قارا قىلغان بولسا، تۇن ئۇنىڭ بار-يوقىنى قارا قىلغانىدى. يۇز تۇرلۈك بالا-قازا! ئۇ بىچارە شەيخكە قىسمەت بولدى. ئۇ غېرىب ئۆزىنىڭ هالىغا يىغلاپ، مۇڭداق دەپ ناله قىلدى:

— قايغۇ مۇسىبىتىم بارغانسېرى ئاشماقتا، ئەي پەلەك، ماڭا نېمىلەرنى قىلماقچىسەن!؟ مېنى خاتىرجەملىكتىن ئىشق تەرەپكە باشلىدىڭ، يۈزلەرچە يانار ئوت ئىچىگە ئاپىرىپ تاشلىدىڭ! كۆزۈمگە ئاۋۋال نۇرلۇق قۇياشنى كۆرسىتىپ قويۇپ، ئاندىن ئۇنى يوشۇرىدۇڭ- ده، مېنى غەم كېچىسىگە تۇتقۇن قىلدىڭ. غەم كېچىسى ئەمەس، بەلكى ئاسمان بوشلۇقىدىكى پۈتكۈل مەۋجۇداتنىڭ يۈزلىرىنى قارا قىلدىڭ! پۈتكۈل ئالەمنى غەم-دوزاخىنىڭ تۈتەكلىرى قاپلاپ كەتتى. دوزاخنىڭ ئوچقۇنلىرىنى كۆكلىمىنىڭ ئوتلىرى بىلەن يالقۇنجاتتىڭ. ئاللا-ئاللا، بۇ قانداق كېچە-كۈندۈز! ئەي تەڭرىم، مۇنداق مۇشەققەتلەر بولۇپ باقمامدۇ؟! مەن تالاي كۈلپەتلىك كېچىلەرنى ئۆتكۈزگەنىدىم، لېكىن بۇنداق ئازاب-ئوقۇبەتلەرنىڭ بولۇپ ئۆتكەنلىكىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. بۇ تۇن ئەمەس، بەلكى دوزاخ ئوتىنىڭ تۈتۈنى، ياكى پەلەكنىڭ قارا تۈتەكلىرى بىلەن تولغان دەردلىك ئاھى. ئەي خۇدا، بۇنداق تۇن زادى مەۋجۇت بولامدۇن، هېچ ئادەم بۇنداق تۇنگە گىرىپتار بولامدۇن. بىلمەيمەن، ماڭا چۈشكەن بۇ بالا-قازالارنىڭ كۇن بالاسى دەيمۇ ياكى تۇن بالاسى دەيمۇ؟! ئىشق تۇپەيلىدىن جىسمىم، بەدەن ئەزالىرىم، سەزگۈلىرىم ۋە ئەقىل-هوشۇمنىڭ هەممىسى يوقالدى، ئۇلاردىن ئىشق كۈلپىتىدە نابۇت بولماقتىن بىرەرسىمۇ قالمىدى. تېنىمدە ئۇنىڭ يولىدا كۆز يېشىچىلىك ماڭغۇدەكمۇ ماغدۇر يوق. بېشىمنى غەم تاشلىرىغا ئۇرۇپ سۇندۇرغۇدەكمۇ ماجالىم يوق. مەندە ئۇ ئاي يۈزلۈكنىڭ جاماللىغا نەزەر سالغۇدەك، ئۇ قۇياش نۇرلىرىدىن نۇر ئالالىغۇدەك كۆز قېنى؟ مەندە قۇل پادىشاهقا تەزىم قىلغاندەك ئۇ دەرگاهقا سۇرتمىدىغان يۈز قېنى؟! كۆكسۈمگە تاشلار بىلەن ئۇرۇپ، بېشىمغا تۇپراقلارنى چاچمىدىغانغا قوللىرىم قېنى؟! ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىشىمغا، ئەقلىمدىن ئېزىپ قالماسلىقىمغا ياردەم قىلغۇدەك هوش قېنى؟! ئىشلىرىمغا تەدبىر قىلىپ، بۇزۇلغان كۆڭلۈمنى ياسايدىغان ئەقلىم قېنى؟! دەردىمگە چارە قىلغۇدەك، يۇرىكىم يارىسىغا دەۋا قىلالىغۇدەك سەۋرى-تاقىتىم قېنى؟! هالىمغا غەم يېگۈدەك مەندە. كۆڭۈل

قېنى؟! هازىر كۆڭلۈم خۇددى ئۆلۈكتىك سالىدا بولۇپ قالدى. مەندە بىر تىنىق تىنغۇدەك جان قېنى؟! ئۇمۇ خۇددى كۆڭۈلگە ئوخشاش غايىب بولدى. ماڭا بۇ يول نېمىدېگەن بالا-قازالىق يول بولغان-ھە! ھەر قانچە دىشۋارچىلىق بولغان بىلەن بۇنىڭدىن ئۆتە بولماس. ھەي ئىسسىق، تىرىك بولمىغان بولسام، ھاياتىمدا بۇنداق دىشۋا چىلىقلارنى تارتماس ئىدىم. بىر خەتەر چاقمىقى چېقىلىپ، ۋۇجۇدۇم قوماۋشىزارىنى كۆيدۈرۈپ تاشلىغان بولسا نېمە دېگەن ياخشى بولاتتى-ھە؟! ئەي دوستلار، ماڭا ياردەم قىلساڭلارچۇ، ھەممىڭلار بىر بولۇپ، مەن ناتۇانىنى ئۆلتۈرۈپلا ئاتساڭلارچۇ؟! شۇنداق قىلساڭلار، جاھان مېنىڭ سەتچىلىكىمدىن قۇتۇلغان، جاھان ئەھلىمۇ، نالە-پىغانىمدىن قۇتۇلغان بولاتتى. ئەي ھەمراھلىرىم، ئەي دوستلىرىم، جېنىمغا ئۆلۈم تېغىنى ئۇرۇڭلار. جىسمىمنى كۆيدۈرۈپ، كۈلۈمنى تەرەپ-تەرەپلەرگە سورۇڭلار! بۇ ئالەمدە بۇقەدەر رەسۋالىشىپ تۇرۇۋەرمەي، ھەر نەپەستە يۈز قېتىملاپ ئۆلگىنىمدىن كۆرە، بىراقلا ئۆلۈپ تۈگىشەي.

ھەمراھلىرى شەيخنىڭ ھالىغا ھەيران بولۇپ يىغا-زارە قىلىشتى. شەيخنىڭ دەرد-ئەلەملىرى ئۇچۇن ھەممىسى قان يىغلاشتى. ئۇلار شەيخنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىپ، ئۇنىڭغا ھەر بىرى بىر تۈرلۈك تىنىن مەسلىھەت كۆرسىتىپ، نەسىھەت قىلىشتى. ئەمما شەيخ ئۇلارنىڭ پەندىنەسىھەتلىرىنى زادىلا ئاڭقىرالمىدى. سۆزلىرىنىڭ مەنىسىنىمۇ چۈشەنمىدى. ئۇلار شەيخكە ئەقىل مەزاقى بىلەن خىتاب قىلسا، شەيخ ئۇلارغا ئىشق يىنوسۇنى بويىچە جاۋاب قايتۇرادى.

ـ ئەي دىن ئەربابلىرىنىڭ پىسرى ئۇستازى، ـ دېدى ئۇلاردىن بىرى نەسىھەتىنى باشلاپ، ـ سېنىڭ ماڭغان ئىزلىرىڭ تەقۋادارلارنىڭ كۆزلىرىگە سۈرمە بولغۇسىدۇر. كىشىلىك ھايات يولىدا بۇنداق ئىشلار يۈز بېرىپ تۇرىدۇ. ئۆزىنى تۇتۇۋالالىغان كىشىلەرلا ئۇنىڭدىن خالاس بولىدۇ.

شەيخ جاۋاب بېرىپ:

ـ ئەي پەرزەنتىم، مەن ئاللىقاچان ئۆزۈمنى يوقىتىپ قويدۇم. ئۆزۈمنى تۇتۇۋالىدىغانغا مېنىڭ ئۆزۈلۈكۈم قېنى؟! ـ دېدى.

يەنە بىرەيلەن:

ـ ئەي تەرىقەت ئەھلىنىڭ پېشۋاسى، سېنىڭ قىلغىنىڭ بۇ شەيتانىنىڭ ئىشىدۇر. كىشى بۇنىڭدىن تەكرىنى ياد ئېتىش، زىكىر قىلىش ئارقىلىق قۇتۇلالايدۇ، ـ دېدى.

شەيخ جاۋاب بېرىپ:

ـ بۇنىڭ ئۇچۇن كۆڭۈل خاتىرجەم بولۇشى شەرت، مېنىڭ ئەھۋالىم مۇشۇنداق پەرىشان تۇرسا، بۇنداق قىلىشنىڭ نېمە خاسىيىتى بولسۇن؟! ـ دېدى.

يەنە بىرى مۇنداق دېدى:

ـ بۇ بالا-قازانى يوق قىلىش ئۇچۇن، نامازنى ئۆتەشلىرى كېرەك.

ـ ماڭا بۇ ھەقتە گەپ قىلما، ـ دېدى شەيخ، ـ مەن بىر تەلۋە، تەلۋىگە ھېچكىم ئەقىل ئۆگىتىپ ئولتۇرمايدۇ.

ـ قوپقىن، تەرەت ئېلىپ، ئەلنى ـ تائەت ئىبادەتكە باشلا، ـ دېدى يەنە بىرى.

شەيخ مۇنداق دەپ جاۋاب بەردى:

ـ تەرەتكە كۆز ياشلىرىمدىن ئۆزگە

سۈيۈم يوق. كۆزلىرىمنىڭ سۈيىمۇ جىگەر قانلىرىم بىلەن ئارىلىشىپ كېلىدۇ.

يەنە بىرى مۇنداق خىتاب قىلدى:

— غۇسلى تەرەت قىلىش ئارقىلىق كۆڭلۈڭنى پاكىزلاپ، ئۇنىڭدىن غەم-غۇسسىنى تازىلىغىن، ئەنە شۇ ئەڭ توغرا يول.

— مەن يوقلۇق دەرياسىغا غەرق بولغان كىشىمەن. مېنىڭدىن يەنە نېمە ئىستەيسىلەر؟ — دېدى شەيخ.

— سەن ئۆز تەسۈرىڭنى قولۇڭغا ئال، — دېدى يەنە بىرەيلەن، — شۇ ئارقىلىق بۇ چېچىلاڭغۇ ھالەتتىن يىراقلاشقىن.

شەيخ جاۋاب بېرىپ:

— تەسۈرىمنىڭ يېنى ئۆزۈلدى. ئۇنىڭ ئورنىغا زۇننار يېپىنى باغلىدىم، — دېدى.

يەنە بىرى نەسىھەت قىلىپ:

— سەن مىسۋاكقا① ئىلتىجا قىلغىن. ئۇنى ئاغزىڭغا سېلىپ، سۈننەتنى بەجا كەلتۈر، — دېدى.

— ئەگەر مىسۋاكقا ھەۋەس قىلىدىغان بولسام، ئاغزىمدىكى ئاجىزلىق ۋە ھەيرانلىق بارماقلىرىنىڭ ئۆزى كۆپايە، — دېدى شەيخ.

— سەندىن بىرەر خاتالىق سادىر بولغان بولسا، ئۆزرە ئېيتىپ، يەر سۆيۈپ سەجدە قىلغىن، — دېدى يەنە بىرەيلەن.

شەيخ كۆزلىرىدىن قان-ياشلىرىنى ئاققۇزغان ھالدا مۇنداق دېدى:

— مەن بەربىر بۇ ئىشكەتتىن بېشىمنى كۆتۈرمەيمەن.

— رۇمغىمۇ سەپەر قىلىپ بولدۇق، — دېدى يەنە بىرى، — ئەمدى قايتىپ، كەبىگە ئورۇنلاشقىنىمىز ياخشى.

شەيخ:

— ئۇيەردە ئىزدىگەنلىرىمنى بۇ يەردە تاپتىم. يەنە ئۇ تەرەپكە قايىتمەن دەپ نېمىشقا ئاۋارە بولغۇدەكمەن؟! — دېدى.

يەنە بىرەيلەن:

— ئەمدى سەھرا تەرەپكە يۈزلىنىپ، مەككىگە يول ئالدىغان ۋاقتىمىز يەتتى، — دېدى.

— مەن كەبىنى بۇ يەردە تاپتىم، — دېدى شەيخ، — رۇم تۇرغان يەردە مەككىنى نېمە قىلىمەن؟!

— چۈنكى ھازىر سەپىرىمىز تامام بولدى. ئەمدى ۋەتەنگە قايتقىنىمىز ياخشى، — دېدى يەنە بىرى سۆز ئېلىپ.

شەيخ مۇنداق جاۋاب بەردى:

— كەرەمىلىك تەكرىم ماڭا مۇشۇ بۇتخانىنى ۋەتەن قىلغان ئوخشايدۇ.

— باشقا شەيخلەر بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپسا، بىزگە قاتتىق ئاچچىقلايدۇ، تاپا-مالامەت قىلىدۇ، — دېدى يەنە بىرەيلەن.

— مېنىڭ ئۇلار بىلەن چاتىقىم يوق، — دېدى شەيخ، — چۈنكى مېنىڭ ئىستەيدىغان كىشىم خارابات ئىچىدە.

يەنە بىرى:

— سېنىڭ ئىلگىرىكى زوق-شوق بىلەن تائەت-ئىبادەت قىلغانلىرىڭ قېنى؟ زاھىدلىق، تەقۋادارلىق بىلەن ئۆتكۈزگەن پاكىز چاغلىرىڭ قېنى؟! — دېدى.

— بۇتخانىدىكى مۇشۇ ھالىتىم ئۈچۈن، ئاشۇ پاكىز ۋاقىتلىرىمدىن يۈزى بولغان تەقدىردىمۇ سەدىقە قىلمۇھتىمەن، — دېدى شەيخ.

① مىسۋاك — تەرەت ئالغاندا، چىشنى يۇيۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان سايمان.

ئۇ كېچىسى شەيخنىڭ ھەمراھلىرى ئۇنىڭ ئەھۋالى ئۈچۈن يۇزلەرچە كۆيۈپ-پىشىپ، پايپېپتەتەك بولۇشتى. شەيخكە تاپا-تەنىلەرنى قىلدى. لېكىن شەيخ قىلچە پەرۋا قىلمىدى. پەند-نەسىھەتمۇ قىلىشتى، ئەمما قىلچە تەسىر قىلمىدى.

تاڭ ئاتقۇچە بولغان ئارىلىقتا بۇتخانا ئەھلى چوقان كۆتۈرۈشۈپ دىن ئەھلىنىڭ بۇ خىل ھالەتلىرىنى تاماشا قىلدى. بۇ ئەھۋال تۈپەيلىدىن مۇسۇلمانلارنىڭ رەسىم-قائىدىلىرىنى مەسخىرە قىلىپ كۈلۈشتى. شۇ ئارقىلىق ئۆز دىنلىرىنىڭ تەرىقەتلىرىدىن سۆيۈنۈپ، ماختىنىپ كېتىشتى. ئۇلارنىڭ يولدىن ئازغان غىياللىرى شۇ دەرىجىگە بېرىپ يەتتىكى، «لات» (بۇت) نىڭ «لا» سىنى، «ئاللەتلاھ» نىڭ «لا» سى بىلەن تەڭ بىلىشتى. شەيخنىڭ ھەمراھلىرى بىر ياقتىن بۇنداق بەختسىزلىككە دۇچار بولدى. يەنە بىر تەرەپتىن بۇ ئىش تۈپەيلىدىن بۇتخانا ئەھلىنىڭ مەسخىرىسىگە قالدى. ئۇلار بۇتخانا ئەھلىگە ياخشىلىق ۋە يامانلىق ھەققىدە چۈشەنچە بېرىپ، سۆزلەپ باقتى. لېكىن شەيخ بۇتخانا ئەھلىنى قوللاپ، ھەمراھلىرىنى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى. تاڭ ئاتقۇچە بۇ خىل ئەھۋال داۋاملاشتى. مۇسۇلمانلار ئىنتايىن خىجالەتچىلىك ۋە قىيىنچىلىقتا قالدى.

ۋاقتىكى، تاڭ ئاتتى. يورۇقلۇق قاراڭغۇلۇقنى پەست قىلدى. بۇددىستلار ھەيۋەتلىك قوڭغۇراقلىرىنى چالدى. خۇددى نىسارا قىزى جامالىنى كۆرسەتكەندەك، پەلەك قۇياش نۇرلىرىنى ئاشكارىلىدى. بۇتخانا ئەھلىنىڭ شەيخ ئەھۋالى ۋە ئۇنىڭ كىرىپتار بولغان ئىشقى توغرىسىدىكى تالاش-تارتىشلىرى تېخىچە داۋاملاشماقتا ئىدى. ئۇلار بۇتخانا ئىچىگە يىغىلىپ، بۇتپەرەسلەرنىڭ مىللىتىگە قۇۋۋەت بەخش ئەتكۈچى بۇ ئەھۋالدىن سۆيۈنۈپ كېتىشتى. مۇسۇلمانلارنىڭ خىجالەتچىلىكى بارغانسېرى ھەددىدىن ئاشتى، ئۇلار ئۇيات ۋە نومۇسقا چىدىيالماي، شەيخنى يالغۇز قالدۇرۇپ، تارقىلىپ كېتىشتى. شەيخ سەنەمخانا بۇتخانىدىكى ئۇششاق باللارغىمۇ بىر مەسخىرە بولدى، باللار ئۇنىڭ بۇ ئەھۋالىغا مەززە قىلىپ كۈلۈشەتتى.

بۇ ياشانغان، بىچارە شەيخ ئاشىقىي زار بولغان ھالدا نىسارا قىزى تەرەپكە كۆز تىكىپ، يول ئۈستىدە ياتاتتى. ئۇتكەن-كەچكەن كىشىلەر ئۇنى خارلاپ، مەسخىرە قىلسىمۇ، ئىزا-ئاھانەتلەرنى قىلسىمۇ، ھەتتا بۇنىڭدىن يۈز ھەسسە ئارتۇق كۈلپەتلەرنى سالسىمۇ، شەيخ بۇنىڭغا پەرۋا قىلمايتتى. ئۇنىڭ چەككەن مېھنەت-مۇشەققەتلىرىگە بارا-بارا شۇ يەردە بار ۋە يوق كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ رەھمى كەلدى، ئازاب-كۈلپەتلەرنىگە مۆمىنلەر ۋە كۈپپارلارنىڭ ھەممىسى ئىچ ئاغرىتىپ، ئېچىنىشتى. بىراق شەيخنىڭ كۈنلىرىنى قارا قىلغان، ئۇنى دىن يولىدىن پاك-پاكىز خالاس قىلىپ، كۈپپارلار بۇتخانىسىدا رەسۋا قىلغان، ئالەمگە ئوت سالغۇچى ئۇ نىسارا قىزى ئۆزىنىڭ زار-زار بولغان ئاشىقىغا، ئەسىرگە چۈشكەن بۇ بىچارىگە پەردە ئارقىسىدىن يوشۇرۇنچە قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇ شەيخنىڭ پايمال بولۇپ ياتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ، غەپلەتتە قالغان بولۇۋېلىپ، ئۆزىنى بىلمەسلىككە سالاتتى. شەيخنىڭ ھالىغا يېتىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيتتى. ئۇ گەرچە

شەيخنىڭ دىنىغا قەست قىلغان، ھەتتا جەمئىيىتۇ تالان-تاراج قىلغان بولسىمۇ، لېكىن ئەتەي ئۆزىنى گول ۋە نادان قىلىپ كۆرسىتىپ، گويا كى ھېچ نەرسىنى چۈشەنمەيدىغاندەك ئولتۇراتتى.

ئۇ قىزنىڭ پۈرقىتى تۇپەيلىدىن شەيخنىڭ جانلىرى ئۆرتەنمەكتە، ياق، يەلكى ئۇنىڭ بارلىقى ۋە يوقلۇقىنىڭ ھەمىسى كۆيۈپ، كۈل بولماقتا ئىدى. ئەتىگەندىن-كەچكىچە ئۇنىڭ باغرى چاك-چاك بولاتتى. جۇدالىق ئازابى تۇپەيلىدىن كېچىلىرى تاڭ ئاتقۇچە بولغان ئارىلىقتا ھالاك بولۇش گردابىغا بېرىپ قالاتتى. ئۇنىڭ بۇ مۇشەققەت ئىچىدىكى ھەر بىر تىنىقى بىر ئايدىن ئارتۇق تۇيۇلاتتى. شەيخ بىر ئاي ۋاقىتنى شۇ خىل ئەھۋالدا ئۆتكۈزدى.

ۋاقتىكى، شەيخنىڭ دەرد ۋە ئازابلىرى ھەددىدىن ئاشتى. غەمكىن جىسمى تۇپراق بىلەن تەڭ بولدى. ئۇ ناز-كەرەشمىلىك كۈپپار قىزى ئۆزىنىڭ ھۆسن-جامالى ۋە ناز-كەرەشمىلىرى بىلەن ئالەمگە ئوت سالغان ھالدا، ئاشۇ پەردە ئارقىسىدىن يەنە نامايان بولدى. ئۇ خارۇ-زار بولغان شەيختىن ھال-ئەھۋال سورىدى:

— ئەي ئىسلام ئەھلىنىڭ رەھبىرى، ئىسلام دىنىدىكىلەرنىڭ پېشۋاسى، — دېدى ئۇ قىز پەرۋاسىز ھالدا، — سېنىڭ ھۇنىرىڭ ۋە ئادىتىڭ كەبىنى تاۋاپ قىلىشتىن ئىبارەت ئىدى، قانداق بولۇپ بۇتخانا ئىشىكىدە ئۆتۈپ قالدىڭ؟ سېنى كىشىلەر «دىنى ئەھلىنىڭ باشپاناھى» دەپ شەھەتتى، خوش، ئۇنداق بولسا، نېمىشقا كۈپپارلارنىڭ بۇتخانىسىغا ئەسىر بولدۇڭ؟ ھەر قانداق يولۇچى بىر جايغا چۈشكەندە، كېچە تۇرۇپلا، ئەتىسى ئۇ يەردىن يۈرۈپ كېتىدۇ. بىراق سېنى بۇ يەردە تۇرۇۋاتقىلى بىر ئاي بوپتۇ. بۇتخانا تۇپرىقىنى ئۆزۈڭگە ماكان قىلۋاپسەن. كۈپپارلۇق بۇتخانىسى سېنى ئارامگاھ بوپتۇ. سەن بۇ زۇلمەت ئەھلىدىن نېمە مۇددىئا ۋە مەقسەتنى ئىزدىمەكچىسەن؟

ئۇ قىزنىڭ جاھانغا زىننەت بەرگۈچى گۈزەل جامالىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ جان بەخش ئەتكۈچى سۆزلىرىنى ئاڭلاش بىلەنلا شەيخ سەنئانىنىڭ پۈتكۈل جىسمىغا ھاياجاندىن تىترەك ئولاشتى. ئۇنىڭ جىسمى گاھ ئېگىلىپ، گاھ تۇزلىنەتتى. شەيخ ھوشىنى يوقتىپ، ئۆزىدىن پۈتۈنلەي بىخەۋەر بولدى، تېنىدە ھاياتلىقتىن ئەسەرمۇ قالمىدى. بۇتخانىدىكىلەر ئۇنى كۆرۈپ، ئۆلدى دەپ گۇمان قىلىشتى، بەلكى مىڭ يىل ئىلگىرى ئۆلگەنلەر بىلەن تەڭ بولدى دەپ ھېسابلاشتى.

شەيخ شۇ ئەھۋالدا بىر كېچە-كۈندۈز ئۆلۈكتەك ياتتى. ئۇ سەنەم بولسا شەيخنىڭ بۇ ئەھۋالغا قاراپ ئەپسۇسلانغان ھالدا باشلىرىنى چايقىماقتا ئىدى. باشقا كۈپپارلارمۇ شەيخنىڭ بۇ خىل ھالىتىدىن ھەيران ئىدى. ھەتتا ئۇنىڭ ھالىغا ئاشۇ قان تۆككۈچى قاتىلىنىڭمۇ رەھىمى كەلدى، ئۇنىڭ بېشىغا بارلىق مۇسۇلمانلار ۋە كۈپپارلار يىغىلىپ، شەيخ تەڭ كامالەتكە يەتكەن ئىشق-مۇھەببىتىگە ئاپىرىن ئېيتىشتى. كىشىلەر شەيخنىڭ پېشىنى تۇپراقتىن كۆتۈرگەنىدى. ئۇنىڭ تېخىچە تىرىك ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى. ئۇنىڭ ئىشقى كىشىلەرنىڭ كۆڭلىگە تەسىر قىلىدى، ئۇ سەنەمۇ مۇئامىلىسىنى ئۆزگەرتىپ، ئىشق تۇپەيلى ھالاك بولغان بۇ شەيخنىڭ قېشىغا قەدەم قويدى. ئۇ خەستە

شەيخنىڭ دىماغلىرى مەقسەت ھىدىنى سەزدى - دە، گۈل يۈزلۈك مەشۇقىگە قاراش ئۇچۇن كۆز ئاچتى. لېكىن ئۇنىڭ چىرايىدا رەڭ، ئاغزىدا سۆزدىن ئەسەر يوق ئىدى. شەيخ بىر پەس ئەنە شۇنداق كاراڭ ۋە لال بولدى. ئۇنىڭ تىلىدا سۆز ئېيتىشقا ماجال يوق ئىدى.

ۋاقتىكى، ۋىسال زوقى شەيخنى ئۆز ھالىغا كەلتۈردى. ئۇ جاپاكار زالىم قىز شەيخكە يەنە مۇنداق دېدى:

— بىز شەيخنىڭ بۇ كەيپىياتىنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىش ئۈچۈن ھال - ئەھۋال سورىغاندۇق. بىراق شەيخ ھېيلە ئىشلىتىپ ئۆزىنى بىھوش بولغان قىلىپ كۆرسىتىپ، بىرەر ئىغىزمۇ سۆز قىلغىلى ئۇنىمىدى. مانا ئەمدى ئۆز ھالىغا كەلدى. بىزنىڭ ئىلگىرى سورىغان سوئاللىرىمىزغا جاۋاب بەرسۇن.

— ئەي كۆڭلۈمگە توپىلاڭ سالغۇچى، — دېدى شەيخ ئاھ ئۇرۇپ، كۆزلىرىدىن تارام - تارام ياش ئاققۇزغان ھالدا، — سېنىڭ سورىغانلىرىڭنى بايان قىلماي نېمە چارەم بار، ئۇنى مەن قايسى تەكەللۇپ بىلەن يوشۇرالايمەن؟! بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى مەخپىي سىر بولۇشتىن ئالىلىقاچان ئۆتتى. ئەمدى ئۆز باغرىمنى تىرنىغان ھالدا، ئۇنى ساڭا بايان قىلىمەن. مەن بۇ بۇتخانا ئىچىدە بۇ قەدەر خارۇ - زار بولدۇم، ئىشقىنىڭ قارمىقىغا گىرىپتار بولدۇم. جېنىم ھەر قىسما بالا - قازالارغا دۇچار بولدى. بۇنىڭغا سېنىڭ جامالىڭنى كۆرگەنلىكىم سەۋەبكار بولدى. گويا كى تۆتىنچى ئاسماندىن تۇغقان قۇياشتەك سېنىڭ ھۆسنىڭ بۇ بۇتخانىنىڭ ئاجايىپ بىر جايىدىن نامايان بولدى. شۇندىن بېرى مەندە سەۋر - تاقەت، ئەقىل - ھوش دېگەنلەردىن ئەسەرمۇ قالمىدى. ساڭا ئۆز ئەھۋالىمنى قىسقىچە ئىزھار قىلدىم، دەردلىرىمدىن سېنى خەۋەردار قىلدىم. ئەگەر دەردىمگە چارە قىلاي دېسەڭ، بۇ ساڭا ئاسان. ئەگەردە مېنى ئۆلتۈرىمەن دېسەڭ، بۇمۇ مەن ئۈچۈن مەڭگۈلۈك ھاياتتىن ئەلادۇر. ھال ئەھۋالىمدىن خەۋەر تاپتىڭ، ئۆلتۈرەمسەن ياكى رەھىم قىلامسەن، بۇنى ئۆزۈڭ بىلگىن.

ئۇ شوخ قىز بىپەرۋا ھالدا مۇنداق دېدى:

— ئەي ئالىي سۈپەتلىك پېشۋا، ئىسلام ئەھلىدە ئۇيات يوق ئىكەن. ئىسلام ئەھلىنىڭ سەندەك بىر يولباشچىسى مۇشۇنداق قالايمىقان سۆزلەرنى قىلسا، سەندە نە ھايا، نە ئەدەب - ئەخلاقتىن نىشان بولسۇن؟! سەن غەلىتە ئادەمكەن سەن، سۆزلىرىڭ ئۆزۈڭدىن ئۆتە غەلىتە؛ ئەي پېشۋا، كىمسكى ئىشق ئەھلى بولدىكەن ئۇ ئەدەب - ئەخلاق ۋە ھايا - نومۇسنىڭ كانىسى بولغان بولىدۇ. ئەي تەرىقەتچىلەرنىڭ پىر - ئۇستازى، بۇنداق بۇزۇق سۆزلەرنى ھېيقماستىن سۆزلەش گۈدەك بالىلارنىڭ قولىدىنمۇ كەلمەيدۇ. سېنىڭ شەيخلىق ساھەسىدە نام - ئاتىقىڭ يوقمۇ؟ ھەتتا ئاشۇ ئاق ساقىلىڭدىنمۇ ئۇياتمامسەن؟! يېشىڭ توقسان ياكى يۈزلەرگە بېرىپتۇ. شۇ تاپتا سېنى ھەم ياش ھەم قېرى دېسە بولغىدەك. ياشلار ئەقىلسىزلىكتىن، قېرىلار ئالجىپ قالغانلىقتىن مۇشۇنداق سۆزلەرنى قىلىدۇ. سەن ياش ئەمەس، بەلكى ئەقىلدىن ئازغان، ھەتتا ئالجىپ قالغان بىر قېرىكەنسەن. شۇنى بىلگىنكى، سەن دېگەن سۆزلەرنى

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كتاب توربىكتى

ئادەم بالىسى ئېغىزىغا ئالمايدۇ. ئەي بىكار تەلەپ، مېنىڭ كۆڭلۈمگە شۇنىسى شەكسىز ئايانكى، بۇ سۆزلەردە سېنىڭ قىلىڭ بىلەن دىلىڭ بىر ئەمەس. ھەقىقىي سىرداشلار ئۆز ئىشقىنى مەخپىي تۇتىدۇ. ئۇنى پاش قىلىشتىن قاتتىق ھەزەر ئەيلەيدۇ. ئىشقىنى خۇسۇسەن مەشۇق ئالدىدا مۇشۇنداق بايان قىلساڭ، بۇقەدەر يەڭگىلتەكلىك ۋە بىھايالىق قىلساڭ بولامدۇ؟ ئىشق دەردىگە مۇپتىلا بولغانلارنىڭ ئىش ۋە ئادىتى شۇنداق بولامدۇ؟ زاھىدلىق ۋە تەقۋادارلىق يولىنى تۇتقۇچىلارنىڭ چىدام ۋە سەۋر-تاقىتى شۇنچىلىك بولامدۇ؟!

ئۇ گۈزەل چېھرىلىك مەھۇەش شۇنداق سۆزلەرنى ئېيتقىنىدا، شەيخ ئۇياتتىن ئۆزىنى يوقاتتى.

— ئەي ئىنسان سۈپەتلىك ھۇر، — دېدى شەيخ ئىنتايىن خىجالەت بولغان ھالدا، — ئىشق مېنى شۇ قەدەر خارۇ-زار قىلدىكى، ئەقلىمنى يوقىتىپ، بىر سارائىغا ئايلاندۇرۇپ قويدى. ھېچ كىشى سارائىدىن ئەقىل ۋە ھوش تىلىمەيدۇ، سەۋدايىلىق بىلەن ئەپسانە بولغانلاردىن ھېچكىم ئەدەب-ھايانى كۆزلىمەيدۇ. سەۋدايىلىقىم تۈپەيلىدىن ھېيىقماي سۆزلەپ قويغان بولسام، مېنى كەچۈرگىن. چۈنكى مەن خۇدۇمنى بىلمەيمەن. ئەمما مېنىڭ دېگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى راست. سەن قانچە ئېتىراز بىلدۇرسەڭ مەن رازى. بىراق، ئەي نىگارىم، مېنىڭ بۇ كۆيۈپ-ئۆرتىنىشلىرىم ئۆزۈمنىڭ ئىختىيارىمدىن ئەمەس. تەنلىرىم قاچقىنىڭ قاقشىماقتا، كۆڭلۈم كۆيۈپ ئۆرتەنمەكتە. شۇڭا سەن ھالىمنى سورىغاندا ئىچىمدە بارلىق ھەممىسىنى دېدىم. مەن بۇنى ھەرقانچە يوشۇرسامۇ، سۆزلىسەمۇ، بەرىبىر ئوخشاش. مەندەك بىچارە زار ئاشىق قانداقمۇ «ئاشىق ئەمەسمەن، يار ۋەسلىنى ئىستىمەيمەن» دەپ ئېيتالايمەن؟

شەيخ شۇنداق قىلىپ، دېگەن سۆزلىرىدىن يانمىدى. مەشۇقىدىن يالۋۇرۇپ ئۆزرە سوراشقىسى ئۆتمىدى.

— ئەي تۇغما نادان، — دېدى ئۇ ئىتائەتسىز شوخ قىز، — ئۇنداقتا پېشانەڭگە پۈتۈلگىنىنى كۆرگىن. ئەگەر مېنىڭ ۋەسلىمگە يېتىشنى ئارزۇ قىلىدىغان بولساڭ، مۇنداق تۆت ئىشنى قىلىشىڭ كېرەك: بىرى، مەي ئىچمەن، ئىككىنچىسى زۇننار ① باغلايمەن، ئۈچىنچىسى «قۇرئان» نى ئوتقا سېلىپ كۆيدۈرىمەن، تۆتىنچىسى، بۇتقا سەجدە قىلىپ، بۇتپەرەس بولىمەن. بۇ تۆت ئىش ئىشقىنىڭ شۇكرانىسىدۇر. يەنە ئىككى ئىش بار، بۇ ئىككى ئىش بولسا ئىشقىنىڭ جەريانىدۇر. يۈقىرىقى تۆتى چوڭ يوقلىش بولسا، بۇ ئىككىسى ئۇنى تېخىمۇ تولۇقلاپ، كامالەتكە يەتكۈزىدۇ. بۇ ئىككى ئىشنىڭ بىرى: توڭغۇز (چوشقا) باقىمەن، يەنە بىرى ئاتەشپەرەسلەر ئوتخانىسىدا ئوت قالىغۇچى بولىمەن. ئەي شەيخ، ئەگەر مەن بۇ بۇتخانىدا ماڭا ھەقىقەتەن ئاشىق بولغان بولساڭ، ئىشق دەۋالىرىغا راستتىنلا سادىق بولساڭ، مەن بەجا كەلتۈرىدىغان شۇكرانە ۋە جەريانلار ئۈچۈن مۇشۇلاردىن ئىبارەت. جاھاندا بۇنىڭدىن ئارتۇق بالا-قازامۇ بارمۇ؟! ئەگەر مېنىڭ ۋىسالىمغا يېتىشنى تىلىسەڭ، مېنىڭ بىلەن بىللە بولۇشۇمنى خالىساڭ، بۇ دېگەنلىكە باغلايدىغان چۈلۈۋۇر، بەلباغ؛ خىرە-

① زۇننار — خرىستىئان دىنىدىكىلەرنىڭ تىمىنانىق بەلگىسى.

لىرىمىنى قوبۇل قىلىپ، ۋىسال يولىغا كەرىشىك كېرەك. ئەگەر بۇ ئىشلارغا مەشغۇل بولمايدىغان بولساك، كۈنىنى كەچ قىلماستىن يولۇڭغا مېڭىۋال.

— ئەي خەستە جېنىمنىڭ ئاپىتى، — دېدى شەيخ ئۇ شوخ قىزغا خىتاب قىلىپ، — ئىشقىڭنىڭ شىددىتى كۆڭلۈمنى، زوق-شوقلىرىڭنىڭ شولىسى ۋۇجۇدۇمنى، پۇرقىتىڭنىڭ چاقماقلىرى بار-يوقۇمنى ئۆرەتتى. مېنى غېرىب قىلدىڭ، ئاشىق قىلدىڭ، سەۋدايى قىلدىڭ، ئەقىل-ئىدراكتىن، سەۋر-تاقەتتىن ئايرىدىڭ. ئەمدى سەندەك پەرى يۈزلۈك گۈزەلدىن ھەرقانداق پەرماننى ئاڭلىسام، ئۇنى بېجىرمەسلىككە مەندەك سەۋدايى ئاشىقنىڭ نېمە ئىختىيارى بولسۇن؟! سېنىڭ نېمە تەلىپىڭ بولسا، بۇيرۇغىن. سەن ھاكىمسەن. مەن ھۆكمىڭنى ئورۇندىيال مىسام، زۇلۇم تېغى بىلەن بوينۇمغا ئۇرغىن.

شەيخ سۆزىنى شۇ يەردە توختاتتى. ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئۇ گۈزەلمۇ، بۇتخانا ئەھلىمۇ ماقۇل كۆرۈشتى. ئۇلار بۇتخانا ئىچىنى ئىنتايىن كۆڭۈل قويۇپ زىننەتلىدى. ئۇنىڭ تۆرىدە پەلەكتەك يۈكسەك بىر تەختنى ئورناتتى. ئۇ تەختنىڭ زىبۇزىننەتلىرىنىڭ ھەددى-قىياسى يوق ئىدى. ئۇ شوخ تەرسا① قىزى تەخت ئۈستىگە چىقىپ، شاد-خۇرام ھالدا ئولتۇردى. ئۇنى كۆرگەن شەيخ ھەر نەپەسته بىر ھەرتە ھالاك بولماقتا ئىدى. شەيخ ئىماملىرىنىڭ يۈزلىرىنى قارا قىلىش ئۈچۈن، ئۇنى بۇ ئولتۇرۇشنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىرىشتى. خاھى مۇساپىرلار بولسۇن ياكى شۇ يەرلىكلەر بولسۇن ھەممىسى بۇتخانىغا يىغىلىپ، بۇ بەزمىگە قاتناشتى. ئۇلار بۇ يەرگە كۆپ-كۆپلەردە مەي-شارابلارنى ئەكىلىپ تەق قىلىشتى. ھەرخىل نازۇ-نېمەتلەرنى تەييارلىدى. بۇتخانا قوڭغۇراقلىرىنىڭ ئاۋازى ۋە ئەرغۇنۇن سازلىرىنىڭ ناۋاسى شەيخ دىنىنىڭ ماتىمى ئۈچۈن ئۇن تارتىپ، مۇزىكا ياڭراتماقتا ئىدى. پۇتكۈل راھىبلار ئەتراپتا سەپ-سەپ بولۇپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلار: «بۇنداق ۋەقە ھېچقاچان يۈز بېرىپ باققان ئەمەس» دەپ مۇلاھىزە قىلىشاتتى. ئۇلار ئوتخاندىن ئوت ئېلىپ كېلىشتى. شەيخ ئېلىپ كەلگەن «قۇرئان» نى ئالدى. بۇتخانا ئەھلىنىڭ زۇننارىنمۇ تەييار قىلدى. ئاندىن ئۇ كۆڭۈللەرنى رام قىلغۇچى گۈزەل قىز يۈزلىگەن ئەپسۇنلار بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، مىڭلارچە مەغرۇرلۇق بىلەن تەختتىن چۈشتى، يۈز مىڭلارچە ناز-كەرەشمە بىلەن شەيخنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئىززەت-ئىكرام بىلەن ئولتۇردى. ئاندىن بىر جامدا ياقۇتتەك قىپقىزىل شارابنى ئېلىپ ئۆزى بىراقلا ئىچىۋەتتى. بۇنى كۆرگەن شەيخ ھاكۇاققىنىدىن ئېغىزلىرىنى ئېچىپ، قاراپ قېتىپلا قالدى. شەيخنىڭ ئەقلى-ھوشى بېشىدىن ئۇچتى. قىز ئىچىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ جامغا ئىكىنچى قېتىم لىپمۇلىق تولدۇرۇپ شارابنى قۇيدى-دە، ئۇنى شەيخكە تۇتتى.

— ئەي ئالىيجاناب ئىنسان، — دېدى ئۇ قىز شەيخكە، — بۇ يوقلىش شارابىنى پاك-پاكىز ئىچىۋەتكىن، بىر تامچە قېپقالسا، ھېساب ئەمەس.

ئىشقىۋاز شەيخ بۇ دىلنىاۋاز قىزنىڭ تۇتقان شارابىنى ھاياجان بىلەن قولىغا

① تەرسا — نەسارا، خرىستىئان دىنىغا تەۋە كىشى.

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئالدى. كۆزلىرىدىن تارام-تارام ياشلىرىنى تۆكۈپ، بۇ ياشلار بىلەن ئىسلامىدىن قوللىرىنى يۇيۇپ تۇرۇپ، ئاشۇ تەنتىق شارابنى ئىچتى. ئۇنىڭ بارلىقىنى شاراب ئوتلىرى ئۆرتەپ، باشلىرىدىن دۇد چىقىپ كەتتى. شەيخكە شۇ يوسۇندا بىر نەچچە نۆۋەت شاراب تۇتۇلدى. ئىشق ئۇنىڭ ئەقىل-سەزگۈلىرىگە زۇلۇم سېلىشقا باشلىدى.

ۋاقتىكى، شەيخ شارابنىڭ كۈچى بىلەن خۇددىنى يوقاتتى. ئۇ ۋىسال ئارزۇسىنى ئايان قىلغاندى، تەرسا قىزى:

— شەرىئىتىدىن تېخى بىرلا ئورۇندالدى، — دېدى.

— ئەي شوخ بىچەرۋا، — دېدى شەيخ ئۇنىڭغا، — نېمە شەرتىڭ قالغان بولسا ئۇيرۇغىن، ئۇنى ئورۇندىشقا تەييارمەن.

ئۇ ئاي يۈزلۈك گۈزەل قىز بۇتخانا ئەھلى ئىچىدىكى كۈپۈرلۈقنىڭ رەسىم-قائىدىسى ۋە ئۆرپ-ئادەتلىرىگە ماھىر راھىبلارنى چاقىردىپ، ئۇلارغا:

— سىلەر بۇ كىشىگە كۈپۈرلۈق ئادەتلىرىنى تەقدىم قىلىڭلار، ئۇنىڭغا بۇ قائىدە-يوسۇنلاردىن تەلىم بېرىڭلار، — دەپ پەرمان قىلدى.

شەيخلەر بۇ پەرمانىنى جان-دىلى بىلەن قوبۇل قىلىپ، شەيخلىق تونلىرىنى سېلىپ تاشلاپ، يالىڭاچ بولدى. ئۇنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرگەنلەر يىغلاپ كېتەر ئىدى. كۈپپارلار شەيخنى مەي كۆلچىكىگە تاشلاپ، شاراب ئىچىدە غۇسلە قىلدۇرۇپ پاكلاشقا باشلىدى. شەيخمۇ قىلچە ئەندىشە قىلماستىن كۆلچەك ئىچىدە مەيگە چىلىشىپ، شۇڭغۇپ يۈرەتتى. ئۇلار كۈپپارلار كىيىدىغان كىيىملەرنى ئېلىپ كېلىپ، شەيخنى باشتىن-ئاياغىغىچە يېڭىباشتىن كىيىندۈردى. بېلىگە زۇننارنى تۆت قات ئايلاندۇرۇپ مەھكەم باغلىدى. ئۇلار بۇ تەرىقەت پېشىۋاسىنى كاپىر قىلىپ، خارۇ-زار قىلغان ھالدا بۇتخانىغا ئېلىپ كىردى. شەيخ ئەرق مەست ھالەتتە بۇتنىڭ ئالدىدا سەجدە قىلدى. ئاندىن ئۆزىنىڭ ئىلگىرى كىيگەن شەيخلىق لىباسىنى ۋە ئېلىپ كەلگەن «قۇرئان» نى ئوتقا تاشلاپ كۆيدۈردى. ئۇ دەممۇ دەم ئۆزىنى مەست بولدى. مەستانە ھالەتتە بۇتپەرەس بولدى. بۇ پەلەك جاھاندا بۇنىڭ بېشىغا سالمىغان ھېچ رەسۋاچىلىق قالمىدى.

كەبىدىكى بۇ دىن پېشىۋاسىنىڭ مۇشكۈلىنى ئىشق ھەل قىلدى. ئىشق ئۇنى بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىپ، بۇتخانا بالىلىرىغا مازاق قىلىپ كۆڭۈل ئاچىدىغان ئەمەك قىلىپ بەردى. ئۇ دىن پېشىۋاسى مەست-مەستەغرەق ھالدا بۇتخانىدىكى پەرەڭ بالىلىرى بىلەن ئويناياتتى. ئۇ مۇبارەك خەسلەتلىك شەيخ بىر نەپەسمۇ ئۆز خۇدىنى بىلمەيتتى. قاچانكى ئۇ ھوشىغا كېلەي دېسە، ئۇنىڭغا يەنە مەي نۇتاتتى. ئۇ كېچە-كۈندۈز غەرق مەست ھالەتتە ئىدى. يا كېچىنى ياكى كۈندۈزنى سەزمەيتتى. شەيخ ئاشۇ ھالدا ئون كېچە-كۈندۈزنى ئۆتكۈزدى. ئاخىر ئۇنىڭ ئىشقى تاشقىنىغا ئايلاندى:

— ئەي كۆڭلۈمگە بۇ ئىنتىزارلىقنى سالغان، ۋۇجۇدۇم بىناسىنى ۋەيران قىلغان، ئىشقى بىلەن جەبىر-زۇلۇملارنى سېلىپ، دىن ۋە ئىمانىمنى بەرباد قىلغان ئىنسان! — دەپ پەريات قىلدى ئۇ بىر كۈنى تاكى سەھەردىلا، — كۈپپار ئەھلىنىڭ دىنىنى مۇشۇنداق بولامدۇ؟! ۋەدىسى، لەۋ-

زى، قائىدە - يوسۇنى مۇشۇنداق بولامدۇ؟! كىشىنىڭ تىلەك ۋە ھاجەتىنى مۇشۇنداق راۋا قىلامدۇ، ۋەدىسىگە مۇشۇنداق ۋاپا قىلامدۇ؟! مەندىن كۆڭلۈڭ نېمىنى خالىسا، شۇنى تەلەپ قىلدىڭ، مېنى يۈز تۆمەنلىگەن بالا - قازا چاقماقلىرى بىلەن ئۇردۇڭ. سېنى قايسى تىلىكىڭگە يەتكۈزمىدىم؟! سېنىڭ قايسى شەرتىڭنى بەجا كەلتۈرمىدىم؟! سېنىڭ ۋاپا قىلىش ۋاقتى كەلگەندە بىلمەسكە سېلىۋالدىغان خۇيۇڭ، ۋىسال پەيتلىرىدە بولسا كېسەل بولۇۋالىدىغان ئادىتىڭ بارکەن. كۆپۈرۈۋق زەنجىرىگە باغلانغان مەندەك غېرىب، قېرى، ناتۋانمۇ بارمۇ؟! سەن ماڭا كېچە - كۈندۈز لەپ مەي تۇتتۇڭ، مۇشۇ ئارقىلىق ماڭا قىلغان ۋەدىلىرىڭنى ئۇنۇتقۇزماقچىمۇ؟! سەن بۇ دەۋادىكى مۇنۇ گۇۋاھ - ئىسپاتلاردىن، يەنى مۇشۇ تۇرغان «لات» ، «مانات» ① لاردىنمۇ قورقمامسەن؟!

— تولا تاپا - تەنە قىلما، — دېدى ئۇ شوخ تەرسا قىزى، — ئەمدىلا تېخى تۆت شەرتنى ئورۇندىدىڭ. بۇ تۆت شەرت بولسا ۋىسالنىڭ شۇكرانىسى ئىدى. يەنە قېپقالغان ئىككىسى ئىشقىنىڭ جەريانىدا ئورۇندىلىدىغان ئەڭ مۇھىملىرى. ئەي ئۇۋالغۇرنىڭ پەخرى، بۇ جەريانغا مۇنۇلاردىن ئىبارەت: بىرى، سەن مالال كۆرمەي، ھەر ئاخشىمى تاكى سەھەر گىچە ئاشىقاھىتا مۇلازىم بولۇڭ، ئاتەشپەرەسلەر ئوتخانىسىغا ئوت قالايسەن. يەنە بىرى، خاپا بولماي، ھەر ئەتىگىنى تاكى ئاخشامغىچە چوپان بولۇڭ تۆگىڭىز باقسەن. بۇ ئىشنى بىر يىلغىچە داۋاملاشتۇرسەن. يىل تامام بولغاندىن كېيىن ۋىسال چاقىرىقىدىن ئۈمىد كۈتكىن. مەنمۇ ۋىسال بەرگىچە مۇشۇنداق تەييارلىق قىلىپ تۇرىمەن. سەنمۇ كۆڭۈپ ئارلار رەسىم - قائىدىلىرىنى تۆگىتىپ، جېنىڭنى ۋىسال بىلەن شاد قىلسەن. ئەگەر بۇ يولىغا قەدەم قويالمىساڭ، ئىشق رەسمىيەتلىرىدە چالا - چولتىلىق قىلىدىغان بولساڭ، دەرھال كۆڭۈلۈڭنى تاشلاپ، ئىسلامنى قايىتىدىن باشلاپ، بۇ بۇتخانىدىن كەبىگە قايتىپ كەتكىن. سەن نەچچە كۈندىن بېرى ئۇدا مەي ئىچىپ تازا يايرىۋالدىڭ. بوپتۇ، مەن سېنىڭ يۈز خاتىرىڭنى قىلىپ، بۇلارنى تىلىغا ئالمايمەن. سەنمۇ كۆيۈپ كەتكەن كىشىلىق شەيخىلىكىنى كېيىملىرىڭدىن كەچكىن، ئۇنىڭ ئارقا - ئۆڭۈشلىرىدىن سۆز ئېچىپ يۈرمە، ئەگەر ئۇ ئەسكى لىباسلىرىڭنىڭ دەۋاسىنى قىلىدىغان بولساڭ بۇمۇ مەيلى، مەندىن ئۇنىڭ ئۆز باھاسى بويىچە پۇلنى تۆلىتىپ ئالغىن، قايتقۇچە يولدا خىراجەت قىلىشقا ئۇچۇن چۆنتەكتىگە سالغىن. بۇ يەردە قىلغانلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى قىلمىدىم، بۇ بۇتخانا تەرەپكە ھاۋا يۇ - ھەۋەس ئېتىنى ماڭغۇزمىدىم دەپ بىلگىن.

ئۇ ئاي يۈزلۈك گۈزەلنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، شەيخنىڭ ئىشق دەرياسى جۇش ئۇرۇپ، مۇنداق شاۋقۇن چىقاردى:

— ئەي، جېنىمدا سېنىڭ ئىشقىڭنىڭ شىددىتى، سەن كۆڭلۈمنىڭ ئارامى، تېنىمنىڭ قۇۋۋىتى، مەن سېنىڭ قۇلۇڭمەن. نېمە مۇددىئايىڭ بولسا بۇيرۇغىن. ئورۇندىيالمىسام، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلغىن. بىراق جۇدالىق سۆزلىرىنى ئېغىزغا ئالما، بۇ ۋىسال ئىشرەتخانىسىدىن مەھرۇم قىلىدىغان سۆزلەرنى ئارىغا سالما، — شەيخ

① لات، مانات — ئەرەبلەرنىڭ ئىسلامىيەتتىن ئىلگىرىكى ئىلاھىي بۇتلارنىڭ نامىدىن.

شۇ سۆزلەردىن كېيىن ئورنىدىن دەس تۇرىدى ۋە مۇنداق دېدى ــ قېنى توڭغۇز- لىرىڭنى ئەكەلگىن - دە، گويا قوينى چوپانغا تاپشۇرغاندەك ئۇنى ماڭا تاپشۇرغىن. مەن ئازغۇنغا مەدەتكار بولۇپ، رەھىم - شەپقەت قىلىپ، ئاتەشگاھقا باشلاپ بارغىن.

ئۇ تەرسا قىزى بۇتخانىدىكى بارلىق كۇپپارلار بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، شەيخنى توڭغۇزلار قوتىنىغا باشلاپ بېرىپ، توڭ- غۇزلارنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى. ئاندىن ئۇنى ئاتەشگاھقا باشلاپ بېرىپ، خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇپ، مۇرادىغا يەتكۈزدى.

شەيخ كۈندۈزى توڭغۇز پادىسىدىن خەۋەر ئالاتتى. كېچىسى ئۇنىڭ ئورنى ئاتەشگاھتا بولاتتى. ئۇنىڭ تاڭ ئاتقۇچە قىلىدىغان ئىشى ئوت قالاش، يەنى بۇتخا- نىدا كۇپپارلار ئوتلىرىنى يالقۇنجىتىشتىن ئىبارەت ئىدى. قاپقارا زۇلمەت يورۇپ، سۇبھى ۋاقتى بولۇش بىلەنلا بۇتخانا قوڭغۇرىقى چېلىناتتى. شەيخ شۇ ھامان ئىس - تۇتەك ۋە كۈل قوقاسلار ئارىسىدىن گويا كى مەجنۇنىدەك، يەنى گۈلخان ئۈستە- گە دەسسەپ يۈرىدىغان سارائىلارىدەك چىقاتتى - دە، كۇپپارلارنىڭ ئادىتى بو- يىچە بۇتخانا قوڭغۇرىقىنىڭ ئاھاڭىغا ماس لاشتۇرۇپ غىڭشىپ كۈي كۈيلىگەچ تۇڭ- غۇزلار تەرەپكە ماڭاتتى. ئۇ يۈزدىن ئارتۇقراق تۇڭغۇزنى بېقىش، خەۋەر ئېلىش بىلەن مەشغۇل بولاتتى.

شەيخ بۇ ئىبغىر كۈلپەتكە گىرىپتار بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بىلىمى كەلگەن شاگىرتلىرى قايتىپ كېلىپ، شەيخكە كۆپ تەسىھە تلەرنى قىلدى، ھەددۇ ھىسابسىز چارە-تەدبىرلەرنى قوللاندى. لېكىن بۇلار شەيخكە قىلچە تەسىر قىلمىدى. شەيخنىڭ بۇ زۇلمەتتىن خالاس بولۇشىغا ئىمكانىيەت يوقلۇقىنى ھېس قىلغان بار- لىق مۇرىد - مۇخلىسلار تارقىلىپ كېتىشتى. شەيخ بۇ يەردە يالغۇز قېپقالدى. شەيخنىڭ مۇرىت - مۇخلىسلىرى ئىلگىرى ھەمىشە كە- بىنە مۇقىم ھالدا تۇراتتى. لېكىن ئۇلار بۇ قېتىم ئۇيات ۋە نومۇس تۇيغۇسىدىن كەبىنە تۇرالماي، ھەر بىرى بىر تەرەپكە قاراپ تارقاپ كەتتى.

شەيخنىڭ يەنە بىر مۇرىتى بار ئىدى. ئۇ تەسەۋۋۇپ ساھەسىدە ئۆزلۇكسىز يوقىتىپ قانىيلىق دەرىجىسىگە يەتكەن، ئىشق جامىدىن ھەددۇ - ھىسابسىز كۆپ شاراب ئىچكەنىدى. بۇ ئىخلاسمەن مۇرىت ئىلگىرى شەيخ بىلەن كۆپلىگەن سەپەر- لەردە ھەمراھ بولغانىدى. شەيخ بۇ سادىق مۇرىتىنىڭ ئىچكى دۇنياسىغا سەپەر قىلغان مەنىۋى كارۋانلارغىمۇ يولباشچى بولغا- نىدى. شەيخ قايتىپ بولسا، بۇ شاگىرتمۇ شۇ يەردە بولۇپ، ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ كەلگەنىدى. ئەمما شەيخ رۇم تەرەپكە سەپەرگە چىققاندا بۇ شاگىرتى باشقا بىر مەملىكەتتە تۇرۇۋاتاتتى. بۇ قۇتلۇق قە- دەملىك شاگىرت نۇرغۇن دىيارلارنى ئايلە- نىپ، مەككىگە قايتتى. ئۇ قايتىپ كەلگىچە ھىسابسىز كۆپ مۇساپىلەرنى بېسىپ ئۆتتى. ئۇ مەككىگە قايتىپلا شەيخنى پاناھ تارتىپ، كەبىگە كەلدى. ئۇ كېلىپ قارىسا، ئۇستازى يوق، خانىقا ئىچى ۋەيرانە، تۆت يۈز نەپەر تەقۋادار مۇخلىستىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى. ئۇ شاگىرت بۇ ئەھ- ۋاللارنى ياخشىلاپ سۈرۈشتە قىلغانىدى، كىشىلەر شەيخنىڭ بېشىغا ئاجايىپ ئىشلار- نىڭ چۈشكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ رۇم دىيا- رىغا كېتىپ قالغانلىقىنى ئېيتتىپ بەردى.

شەيخ مۇرتلىرىنىڭ بۇ خەلىپىسى (باشلىقى) شەيخنىڭ بارلىق مۇرىت-مۇخلىسلىرىغا، دوست-يارانلىرىغا ئادەم ئەۋەتىپ، زور تەرىشچانلىق بىلەن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى يىغدى. ئۇلاردىن شەيخنىڭ ئەھۋالىنى ئىنچىكىلىك بىلەن سوراپ، سۈرۈشتە قىلدى.

ئۇلار ھەممىسى شەيخنىڭ چۈش كۆرگەنلىكى، ئاندىن رۇمغا بارغانلىقى، ئۇ يەردە بۇتخانىغا كىرىپ، بىر گۈزەل تەرسا قىزنىڭ ئاشىق-بىقارار بولغانلىقى، ئۇ قىزنىڭ شەيخقا ھېسابسىز زۇلۇم-كۈلپەتلەرنى سالغانلىقى، شەيخنىڭ ئۆز ئىختىيارىنى قولىدىن بېرىپ قويغانلىقى، شۇڭا شاراب ئىچىپ، بىھايالارچە مەست بولغانلىقى، ئۆز دىنىنى تاشلاپ، بۇتپەرەس بولغانلىقى، ئاتەشگاھ ئىچىدە ماكان تۇتۇپ، «كالا مۇللاھ» («قۇرئان») نى ئوتقا سالغانلىقى، بىلىگە زۇننارنى راسا چىڭ باغلىغانلىقى، ئۇنىڭ ھازىر كىيىملىرى ئاتەشگاھتا ئوت قالاپ، كۈندۈزلىرى توڭگۈز بېقىۋاتقانلىقى قاتارلىق ئەھۋاللارنى بىر-بىرلەپ بايان قىلىشتى.

— ئەي نومۇسسىزلىق، ۋاپاسىزلىقتا توڭگۇزدىن بەتەر مەخلۇقلار! — دېدى ئۇ دەردمەن شاگىرت بۇ كىشىلەرگە، — سىلەر ئۇ دانىشمەن شەيخكە مۇرىت بولغان، ئۇنىڭ باشلامچىلىقىدىن ياخشىلىق كۆزلىگەن ئەمەسمىدىڭلار؟! تەسەۋۋۇپ شەرتى بويىچە سىلەر تەڭرىگە تەۋەككۈل قىلىپ، ئۇنىڭغا ئەگىشىشكىلار، قاياقتا باشلىسا، شۇ ياقتا مېڭىشكىلار، ئۇ نېمە ئىش قىلسا، سىلەرمۇ ئوخشاشلا شۇ ئىشنى قىلىشكىلار كېرەك ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ياخشى-يامان كۈنلىرىدە قانداق ئەھۋال سادىر قىلسا، سىلەرمۇ ئۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋالدا بولۇشۇڭلار، ئۇنىڭغا ھېسداش، تەقدىرداش بولۇشۇڭلار كېرەك ئىدى. تەرىقەت ئىچىدە سىلەردەك ۋاپاسىزلارغا نومۇس، سوپىلىق لىباسىڭلارغا، دەستار-سەللەڭلەرگە نومۇس! تىنچ-ئامانلىق پەيتىدە بەھۇدە لاپلارنى ئۇرۇاتقىلار، شەيخنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە، ئۆزۈڭلارنى چەتكە ئېلىپ، تەرەپ-تەرەپكە كېتىپسىلەر. پىر-ئۇستازىڭلارغا بەۋاپالىق قىلىپ، قىبلىگاھىڭلارنى بۇتخانىدا تاشلاپ قويۇپ قېچىپسىلەر. شەيخ كۈلپەتتە قالغاندا، ئۇ سىلەرگە تازا موھتاج بولغان چاغدا، تەڭرىدىن قورقماي، ئەلدىن ئۇياتماي، ھەممىڭلار قايتىپ كەپسىلەر. ئۆز پېشىۋايىڭلارنى تاشلاپ، ئۇنىڭ خىزمىتىدىن تويۇپ، شەكىل-سىياقتىن بېزار بولۇپ، يېنىپ كەپسىلەر. ئۆزۈڭلارچە بىر-بىرىڭلارنى تەقۋادار دەپ بىلىشىپ، ئۆزۈڭلارنى سۆيلەت-سالاپەتلىك ۋە دىيانەتلىك ھېسابلاپ، شەيخنىڭ نومۇس قىلدىڭلارمۇ؟! ئۇنداق زاھىدلىق، تەسەۋۋۇپ-ئىستىغپارلىرىڭلاردىن خىجىل بولمامسىلەر؟! بۇنداق مەسەلىكالاچ، تون-سەللىلىرىڭلاردىن ۋە ھاسىلىرىڭلاردىن ئۇياتمامسىلەر؟! ئەگەر شەيخ سىلەرگە پىر-ئۇستاز بولماي، ئىنت باققۇچى بولۇپ، بىرنەچچە ئىتنى بېقىپ، پەرۋىش قىلغان بولسىدى، ئۇنىڭغا پەلەك بۇنداق جاپاكارلىق قىلغان مەزگىلدە، ئۇ ئىتلار ۋاپادارلىق قىلغان بولاتتى، ئۇ ئىت لاردىن بەزىسى كېتىپ قالغان تەقدىردىمۇ، يەنە بەزىسى شەيخنىڭ يېنىدا قالغان بولاتتى. شەيخنىڭ ئەتراپىدىن يىراق بارماي، ئۇنىڭ دۇشمەنلىرى بىلەن تۇتۇشقان بولاتتى، شەيخنىڭ قايغۇ-ئەلەملىرى ئۇچۇن پەرياد چەككەن بولاتتى. بىراق ئىنسانلىق

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ۋاپاردارلىق يىراق، بۇ جەھەتتە ئۇنت ئۇنىڭدىن ياخشىراقكەن. چۈنكى ئۇ سىلەرگە ئوخشاش بىۋاپالىق قىلمايدۇ. ئەگەر سەلەردە مەردانىلىك بولغىنىدا ئىدى، ئىخلاسمەنلىك دەۋاسىدا ئاقىلراق بولغان بولاتتىڭلار. شەيخ ئاشۇنداق بالا - قازاغا دۇچار بولغانداۋا، بىراۋنىڭ ئىشتىغا مۇپتىلا بولۇپ ئۇنىڭغا ھەر تۈرلۈك جاپا مۇشەققەتلەر يۈزلەنگەندە، سىلەرمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەقدىرداش بولۇشۇڭلار زۆرۈر ئىدى. شەيخ ئۆزىدە نىسارالار سۈپەتلىرىنىڭزاھىر قىلغانداۋا، سىلەرنىڭمۇ شۇنداق قىلىشىڭلار لازىم ئىدى، چۈنكى پىر - ئۇستاز قانداق بولسا، مۇرىت - مۇخلىسمۇ شۇنداق بولۇشى كېرەك. ھەممىڭلار بۇ ئىشتا دەردسىز ئىكەنلىكىڭلارنى ئېيتىپ سىلەر، تەرىقەت يولىدا يۈز مىڭلارچە نامەردلىكەرنى ئىزھار قىپسىلەر. مەن ئەركەك دەپ ئۇرغان بىلەنلا ئەر بولۇپ قالامدۇ؟! بولىدىن كەلمەيدىغان ئىشنى دېگەن بىلەن ئىش ھاسىل بولامدۇ؟!

سۆزلىرى جانلارغا ئوزۇق بولغۇچى بۇ سادىق مۇرىدىنىڭ ھەر بىر ئېغىز سۆزى بۇ مۇخلىسلارنىڭ ئېغزىغا سۈكۈت مۆھۈرى بولۇپ بېسىلماقتا ئىدى. ئۇلار لام - جىم دېمەستىن سۈكۈت قىلىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇ مۇرىت بۇلارغا ئەنە شۇنداق كايىپ، ئاچچىقلانغاندىن كېيىن:

— ئولتۇرغان بىلەن ئىش پۈتمەيدۇ! — دەپ، رۇمغا قاراپ سەپەر قىلدى. بۇ جامائەتمۇ خالىسۇن - خالىمىسۇن، ھەر ھالدا ئۇنىڭ بىلەن بىللە يولغا چۈشتى.

ۋاقىتكى، ئۇلار چۆل - جەزىلەرنى كېزىپ، شەيخ تۇغقۇز بېقىۋاتقان جايىغا يېتىپ كەلدى. كۆردىكى، بۇ تۇغقۇز باققۇچى شەيخته ئىمان - ئىسلامدىن، ئەقىل - ئىدراكتىن، تەقۋادارلىق ۋە سالاھىيەت خىيالىلىرىدىن ھېچبىر ئەسەر ۋە نىشان قالمىغانىدى. سەۋدايىلىق ۋە ئاشقىلىق مەيلىرىنى ئىچكەن ۋە بەختىدىلىق دەردى بىلەن مەستۇ ھۇشتەغرەق بولغانىدى. شەيخ ئۆزىنىڭ بۇ مۇرىتلار جامائىتىنى تونۇمىدى. ئۇلاردىن يۈزىنى ئۆرۈپ، تۇغقۇزلار جامائىتى تەرەپكە يۈزلەندى. ئۇ ئىخلاسمەن مۇرىت بۇ ئىشنى كۆرگەندىن كېيىن، شەيخ ئۇچۇن كۆڭلى بۇزۇلۇپ، ئاھ ئۇردى، يۈزلىرىگە ھەسرەتلىك ياشلىرىنى تۆكتى.

— ئەمدى بۇ يەردە قاراپ تۇرمايلى، — دېدى ئۇ مۇرىت بارلىق مۇرىت - مۇخلىسلارغا قاراپ، — تەگىرىگە شۈكرى - سانا ئېيتىپ قايتايلى. بۇ كامىل ئۇستازسىز بولغان شەيخ ئىشقىنىڭ شىددەتلىرى تۈپەيلىدىن مۇشۇنداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قاپتۇ.

زامانىدىن زۇلۇم كۆرگەن بۇ مۇخلىسلار شەيخ سەنئىتان تۇرغان جايدىن يېنىپ، شەھەر ئىچىگە كىردى. بىر جايىنى تېپىپ، ھەممىسى شۇ يەرگە چۈشۈپ ئورۇنلاشتى. ئۇ پاك ۋە سادىق مۇخلىس تەگىرىنىڭ دەرگاھىغا ئىلتىجا قىلىپ، كېچە - كۈندۈز ياش تۆكۈشكە باشلىدى. شەيخنىڭ بۇ بالا - قازادىن خالاس بولۇشنى تىلەپ، تەگىرىگە مۇناجات ئوقۇپ، دۇئا قىلدى. ئۇ ئىزتىراپقا چۈشكەن ھالدا ھەددۇ ھېسابسىز دۇئا - تەلەپلەرنى قىلدى. ئۇنىڭ بۇ ئىلتىجا ۋە دۇئالىرى ھەقىقەتەن چىن ئىخلاس بىلەن قىلىنغان سەمىمىي تىلەك بولغانلىقى ئۈچۈن، كەزەملىك تەگىرى ئۇنىڭ دۇئا ۋە ئىلتىجالىرىنى ئىجابەت قىلدى.

بىر كۈنى ئۇ مۇرىت ھاجەتمەنلىك ئىشىكلىرىنى ئېچىپ، دۇئا - تىلاۋەت بىلەن يىغلاپ ھالىدىن كەتتى. ئۇ بىچارە زەئىپ-

لدك تۇپەيلىدىن ھالسىزلانغانىدى. ئاخىر تاك ئېتىشقا ئاز قالغان مەزگىلدە ئۇيقۇغا كەتتى؛ كۆز يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا مۇنداق بىر چۈش كۆردى:

بىر مۇبارەك نۇر پەيدا بولۇپ، نۇر ئارىسىدىن شۇنداق بىر قۇياش تۇغۇلدىكى، ئۇنىڭ ئەتراپىدا يۇزلىگەن قۇياشلار خۇددى زەرىچىلەردەك ھەيران ۋە سەرگەردانىدى. نۇر ئىچىدىن ئەنبىيالارنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى، پەيغەمبەرلەرنىڭ خاتىمىسى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تەبەسسۇم قىلغان ھالدا، جان بەخش ئەتكۈچى لەۋلىرى ئارقىلىق سۆز قىلىپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇ ناتۇان ۋە ساداقەتلىك مۇرىتقا بۇ سىر - ئەسرار خەزىنىلىرى ئايان بولغاندىن كېيىن، ھاجەتمەنلىك بىلەن سالام بەجا كەلتۈردى ۋە بۇ بېيىتنى ئوقۇدى.

كەي رىسالەت مۆلكىدە ساھىب لاسەرىر،
لۇتف ئىلە ئەفتادەلەرگە دەستگىر.
ھاجەت ئىبرىمەس ھاجەتىم قىلماق بەيان،
كىم ئىبرۇر رەۋشەن زەمىرىڭغا ئەيان.

ئۇ پەيغەمبەرلەر پادىشاھى يۈز مىڭ لارچە ئىلتىپات ۋە مەرھەمەت بىلەن مۇنداق دېدى:

— سېنىڭ بۇ قەدەر ساداقىتىڭ، تۇز نىيىتىڭ ۋە ئالىي ھىممىتىڭگە ئاپىرىن. سېنىڭ ئۇممىتىڭ بېغىدىن مۇراد گۈلۈڭ ئېچىلدى. مۇددىئايىڭنى شۇ قەدەر ئاجىزانە ئىلتىجالار بىلەن ئىزھار قىلدىڭ. تەڭرى رەھىم - شەپقەت قىلىپ، ئالەم - زارىڭنى ۋە ئەر - دادىڭنى قوبۇل قىلدى. پاك ۋە بۈيۈك تەڭرى ئۆزىنىڭ مەخپىي ھېكمەتلىرىنى مەسلەك ئىنكىلىرىگە سەيلە - سەپەر دەشتلىرىدە ۋە سۇلۇك ھەرىكەتلىرىدە ئايان - قىلدى. بۇ خىل سەرگۈزەشتىلەردىن پەقەت ئاشۇ تەڭداشسىز زاتنىڭ ئۆزى قۇتقازمىغۇچە- نىجاتلىق تېپىش مۇمكىن ئەمەس. شەيخنىڭ لارغا بۇ يولدىكى سەرگۈزەشتە شۇ قەدەر ئېغىر ئىدىكى، ھېچبىر يولۇچى مۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كېلىپ باقمىغانىدى. ئەمدى تەڭرى تائالا ئۇنىڭغا نىجاتلىق بەخش ئەتتى. سەن بۇنىڭغا شاد بولغىن، شۈكرى قىلغىن. ئەمدى سەن قايغۇ - مۇسىبەتتىن ئازاد بولدۇڭ. سېنىڭ تارتقان رەنجۇ مۇشەققەتلىرىڭ پىر ئۇستازىڭنىڭ نىجات تېپىشىغا سەۋەبچى بولدى.

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇ سىرلارنى ئايان قىلغاندىن كېيىن، ئۇ ساداقەتمەن مۇرىت ئىلتىجا يالىرىنى تۆكۈپ، ئاھ چەككىنىچە ھوشىدىن كەتتى. ئۇ ئاجىزلىق ۋە بىچارىلىك بىلەن خۇددىنى بىلمەستىن ئېڭرايىتتى. خۇددى ئىپار ئۇسۇ تىڭگە كاپۇر سېپىلگەندەك تۇن ئاقىرىپ، تاڭ سۈزۈلدى. شۇ چاغدا ئۇ ناتۇان مۇرىتنىڭ ھوشى ئەسلىگە كەلدى. قارىسا، بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى بولغانىدى. بۇ مۇرىت نامازغا ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، تەڭرى تائالانىڭ دەرگاھىغا سېغىنغان ھالدا شەيخ شەنىگە تەرەپكە يول ئالدى. شەيخنىڭ باشقا شاگىرتلىرىمۇ بۇ ئەھۋالىنى سۇراپ، خەۋەر تاپتى. ئۇلار بۇ يولباشچى مۇرىتقا ھەمراھ بولۇپ، پاراكەندە ھالەتتە يولغا كىردى. ئۇلار خۇددى سۇ ئۈستىدىكى ئوت - چۆپلەرنىڭ شامالدا يۇرگىنىدەك يۇرۇپ، ئىشتىۋاز شەيخنىڭ تۇرۇۋاتقان يېرىگە يېتىپ كەلدى.

بۇ چاغدا شەيخىمۇ ئازغۇنلۇق ۋە ئاسىيلىق ئىللەتلىرى يوقالغانىدى. ئۇنىڭغا

غايىبلىق دۇنياسىدىن خەۋەر يەتكەن. كۆڭلىگە مۇڭ‌پىەقىيەت گۇلشىندىن ئەسكەن شامال قاتتىق تەسىر قىلغاندى. ئۇ خىجالەت ياشلىرىنى تۆكمەكتە. نادامەت ئاھلىرى بىلەن ئوتلۇق شوللارنى ھاسىل قىلماقتا ئىدى. ئۇستىبېشىدىكى كۇپۇرلۇق لىباسلىرىنى سېلىپ تاشلاپ، باغلۇالغان زۇننارىنى ئۈزدى. بۇ ئەھۋالنى شەيخنىڭ شاگىرتلىرى كۆردى. ئۇنىڭ ئۆگۈشلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن ھەممەيلەن شادىمان بولۇپ، تەڭرىگە كۆپتىن كۆپ شۈكۈر قىلىشتى.

— ئەي دانىشمەن پىر - ئۇستاز، — دېدى ئۇلار شەيخكە، — ساڭا خۇش خەۋەر بولۇپ قالسۇنكى، ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سېنىڭ ھىمايىچىڭ بولدى.

شەيخمۇ بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقانىدى. ئۇ شاگىرتلىرىغا بۇ ھەقتە سۆزلىدى. ئاندىن ئۇلار ئىچىدە ئاشۇ ئىخلاسمەن شاگىرتىنى تېپىپ، قۇچاقلىدى. چۈنكى ئۇ شاگىرتى بىردەكلىك ۋە تەرەپدارلىق جەھەتتە مەردانىلىك كۆرسەتكەندى.

— ئەي ئەزىز پەرزەنتىم، جان - جىگەر ئادەم، — دېدى شەيخ ئۇنىڭغا، — ساداقەت بابىدا قىلچە تەۋرەنمەيدىغان، دوستلۇق مىزانىدا قىلچە كەمچىلىك سادىر قىلمىدىڭ. ساڭا بولغان مىننەتدارلىقىمنى تىل بىلەن ئىپادىلەپ بېرەلمەيمەن. بۇ سادىقلىقىڭنىڭ ئەجرىنى تەڭرى تائالا بەرگەي.

ئۇ ساداقەتمەن مۇخلىسىمۇ شادىمانلىق ياشلىرىنى تۆكۈپ. پىر - ئۇستازىنىڭ ئايىغىغا باش قويدى. پۈتكۈل مۇرىت مۇخلىسلار بىتاقەت بولغان ۋە ئىزتىراپقا چۈشكەن ھالدا، بۇزۇلغان كۆڭۈللىرىنى ياسىشىپ، بىر پىكىرگە كېلىشتى.

— ئەي ئالەمدىكى پەيشۋاسى، — دېدى ئۇلار شەيخ سەنئانغا، — تەڭرى ساڭا بۇ قەدەر بۈيۈك بەخت - سائادەتنى نەسىپ قىپتۇ. ئەمدى بۇ خەتەرلىك جايدىن كېتىشىمىز كېرەك. كەبە تەرەپكە قاراپ يولغا چىقايلى.

شەيخمۇ غۇسلى - تەرەت ئېلىپ، پاك بولۇپ، شەيخلىق لىباسىنى كىيدى. مۇرىت - مۇخلىسلارنىڭ ھەممىسى بۇ ئىشتىن سۆيۈنۈپ، شاد - خۇرام بولۇشتى. ئۇلار چىن ئىخلاس بىلەن يولغا راۋان بولدى. چۆل بایاۋانلارنى كېزىشكە قەدەم قويدى. شۇنداق قىلىپ شەيخ سەنئان ئۆزىنىڭ پۈتكۈل مۇرىت - مۇخلىسلىرى بىلەن بىرلىكتە مەككىگە قايتىش ئۈچۈن يۈرۈپ كەتتى.

ئەمدى ئاي يۈزلۈك تەرسا قىزنىڭ كېلەيلى:

ئۇ پەرى سۈپەت قىز ناز ئۇيقۇسىدا ئۇخلاۋېتىپ، چۈش كۆردى، چۈشىدە ئۇنىڭ يېنىغا شەرق قۇياشىدەك بىر نۇرانە سىيما كېلىپ، ئۇنى چاقىردى. ئاندىن ھەزرىتى ئەيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى يەتكۈزۈپ مۇنداق دېدى: «ئەي ۋاپادارلىق بابىدا پۈشۈپ يېتىلمىگەن ئىنسان، زامان ئەھلىنىڭ پىر - ئۇستازى ۋە پەيشۋاسى بولغان شەيخ سەنئان سېنىڭ بۇتخانىڭغا كېلىپ مېھمان بولغاندى، سەن ۋاپادارلىق ۋە مېھماندارچىلىقنىڭ قائىدە - يوسۇنىنى بىلمىدىڭ؛ مېھمانغا نۇرغۇن جاپا - كۈلپەتلەرنى سالدىڭ، شۇڭا ئۇ سېنىڭ بۇتخانىڭنىڭ مېھماندارچىلىقىنى تاشلاپ، ھەرەم شەرىپىنىڭ مېھمانداردىن ئۇچۇن كېتىپ قالدى. ئەمدى سەن تېز ئورنىڭدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭ كەينىدىن بارغىن؛ خىزمىتىنى قىلىپ، دىنىمغا مۇشەررەپ بولغىن. شەيخنىڭ ئەپۇ

سوراپ، ئۇنىڭ رەسىم - قائىدىسىگە كىرگىن.

شۇ چۈشتىن كېيىن تەرسا قىز ئۈيقۇدىن ئويغانىدى، ئورنىدىن تۇرۇپ، شەيخ نىڭ ئاياغ ئىزىنى ئىزدەپ، بۇتخانىدىن چىقتى. ئۇزىنىڭ شەيخقا قىلغان - ئەتكەنلىرى يادىغا يېتىپ، شادىمان كۆڭلىگە غەم قايغۇ ۋە نادامەت ئوتلىرى تۇتاشتى. ئاھ - پەرياد قىلغان ھالدا كەبەنىي ھەرەمگە قاراپ يولغا چىقىشنى قارار قىلدى. ئۇ قىز كۆز ياشلىرىنى پەلەكتىكى يۇلتۇزلار - دەك تۆكۈپ، لەيلى كەبى نالە قىلاتتى، مەجنۇنىدەك يىغا - زارە قىلاتتى. ئۇ ئاشۇ خىل ھالەت بىلەن شەيخ سەنئان ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى يۈرگەن تەرەپكە قاراپ گويا كى شامالدا يۈرگەن پاكىز گۈلدەك راۋان بولدى. ئۇ ھالسىراپ، ھۆمىدىگەن ھالدا يۈرمەكتە ئىدى. بۇنداۋۇ تەخور پەلەك ئۇنىڭ شەيخكە قىلغانلىرىنى ئۆزىگە ياندۇرۇپ بەرمەكتە ئىدى. قىز دەشتۇ باياۋاندا يۈرۈپ، ھېسابسىز جاپا - مۇشەققەتكە دۇچار بولدى. بارغانسېرى جەبرۇ جاپانىڭ شىددىتى ئاشتى. بەچارىلىك ۋە غەمكىنلىك غالىب كەلدى. قىزغا زەئىپلىك ۋە ئاجىزلىق يۈزلەندى. بىر ۋادىغا يېتىپ كەلگەندە ئازاب - كۈلپەت دەستىدىن قىز - نىڭ دەرمانى پۈتتى. ئۇ مۇنداق نالە - زار قىلىشقا باشلىدى: «ئەي تەكرىم، مەن - دەك ئاجىز سەرگەردانغا، كۆزى يۇرەك قېنى بىلەن بويالغان بىچارىگە رەھىم - شەپقەت قىلغىن. چۈنكى مەن يار - يۆلەكسىز بىر غېرىب بىچارىمەن. گەرچە مەندە گۇناھتىن ئۆزگە نەرسە بولمىسىمۇ، لېكىن سەن مېنىڭ پاناھىمسەن. سەلدىن ئۆزگە ھىما - يىچىم يوق.»

ئۇ قىز ئۆزىنىڭ يالغۇزلۇقى، بىچارە - مۇساپىرلىقىغا ئىلاج قىلالمای، زار - زار يىغلايتتى. ئۇ نازىنىنغا شۇ قەدەر شىددەت - لىك دىشۋارچىلىقلار يۈزلەندىكى، ئاخىر بەرداشلىق بېرەلمەي، قارا تۇپراق ئۈستىگە يىقىلدى. شۇ جايدىلا ھوشىدىن كەتتى. ئاغرىق ۋە دەرد - ئەلەم تۇپەيلىدىن خارۇ - زار بولۇپ ياتتى.

بۇ ئەھۋال شەيخ سەنئانىنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئىخلاسمەن مۇرتىنىڭ كۆڭلىدە ئايان بولدى. ئىككىسى دەرھال ئارقىغا يېنىپ، ئۇ ئاجىز ۋە غەمكىن گۈزەل ياتقان تەرەپكە قاراپ ماڭدى. شەيخ بىلەن ئۇنىڭ بۇ كامالەتكە يەتكەن مۇرتى باشقا شاگىرتلار توپىدىن ئايرىلىپ، ئارقىغا يېنىپ ماڭغىنىدا، ئۇ گۈرۈھتىكى كىشىلەر بۇ ئەھۋالنى زادىلا چۈشىنەلمىدى. ھەر بىر شاگىرتنىڭ كۆڭلىدە يۈز خىل خىيال لار پەيدا بولدى. ئۇلار: «بۇ يانماقتىن مەقسەت نېمىدۇ؟» دەپ ھەيران قېلىشتى.

شەيخ بىلەن ئۇنىڭ ۋاپادار شاگىرتى ئۇ گۈزەل يۈزلۈك، سەرۋى بويلۇق قىز ياتقان ۋادىغا يېتىپ باردى. ئارقىسىدىن باشقا مۇرىت - مۇخلىسلارمۇ ئەگىشىپ كەلدى. شەيخ گەرچە ئۇ نازىنىنغا كۆز ۋە كۆڭلىنى سالمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۆزىنى يىغدىن تۇتۇۋالالمىدى. شەيخ ئۇ بىھوش ياتقان نازىنىن قىزنىڭ بېشىنى قوينىغا ئالدى. ئۇنىڭ يۈزلىرىگە شەيخنىڭ كىرپىكلىرىدىن يامغۇر - دەك ياشلىرى تۆكۈلدى. گويا گۈل بەرگى ئۈستىگە گۈل سۈيى سېپىلگەندەك بولدى. قىزنىڭ ئۇيقۇ بىلەن مەست بولغان نەرگىس تەك كۆزلىرى ئېچىلدى. قىز ئۆزىنىڭ بېشىنى شەيخنىڭ قوينىدا كۆرۈپ، يۈزلىرىگە ھەسرەت - نادامەت ياشلىرىنى تۆكتى. زەئىپلىك تۇپەيلىدىن دەرماتسىز ۋە كۈچ -

سىز ھالدا ئېڭراپ، نالە قىلاتتى. يۈزلىرىدىكى جەڭەر پارىلىرىدىن ئاققۇز - ماقتا ئىدى.

ــ ئەي تەقۋادارلىقنى ئادەت قىلمىغۇچى، ئەي دىننىڭ ھىمايىچىسى، قايسى يۈزۈم بىلەن سەندىن ئەپۇ سورايمەن، قايسى تىلىم بىلەن ساڭا ئۆزرىخاھلىق قىلىمەن، بۈيۈك دەرەخ ھەممە كىشىنىڭ بېشىغا تەڭ سايە سالىدۇ. نېكەن قارغىش تەگكۈر ئۇششاق بالىلار دائىم دەرەخكە تاش ئاتىدۇ. گۈل شەنىدە گەرچە يۈزمىڭلىغان تىكەنلەر باشلىرىنى سوزۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن باھار يامغۇرى ھەربىر تىكەنىدە گۈللەرنى ئېچىلدۇرىدۇ. مېنىڭ گۇناھلىرىم ھەددۇ ھېسابسىز. ئەمما سېنىڭ شەپقەت ۋە مۇروۋىتىڭ ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ساڭا ئۆزرىخاھلىق قىلىمەن، بۈيۈك دەرەخ ھەممە كىشىنىڭ بېشىغا تەڭ سايە سالىدۇ. نېكەن قارغىش تەگكۈر ئۇششاق بالىلار دائىم دەرەخكە تاش ئاتىدۇ. گۈل شەنىدە گەرچە يۈزمىڭلىغان تىكەنلەر باشلىرىنى سوزۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن باھار يامغۇرى ھەربىر تىكەنىدە گۈللەرنى ئېچىلدۇرىدۇ. مېنىڭ گۇناھلىرىم ھەددۇ ھېسابسىز. ئەمما سېنىڭ شەپقەت ۋە مۇروۋىتىڭ چەكسىز ۋە پايانسىزدۇر. مەن ساڭا بەكمۇ ئەدەبسىزلىك قىلدىم. لېكىن ئەپۇ قىلىشىڭنى تىلەپ، قارا يۈز بولۇپ ئالدىڭغا كەلدىم. قىلغان ئىشلىرىمنىڭ ھەممىسى قەبىھ ۋە يامان ئىشلاردىن ئىبارەت بولدى. چۈنكى مېنىڭ دىن ۋە مەزھىپىمۇ يامان ئىدى. ھەزرىتىڭ گە بىرقانچە سىرنى ئېيتماقچى ئىدىم. ئەمما مېنى ئەجەل قىستاۋاتىدۇ. ئۆمرۈمنىڭ پۇرسەتلىرى ناھايىتى ئازلا قالدى، ــ ئۇ گۈزەل قىز شۇندىن كېيىن ئىسلام دىنىغا مۇشەررەپ بولۇش ئارزۇسىنى ئىزھار قىلدى ۋە ھەزرىتى ئەيسا رۇھۇللانىڭ بەرگەن بېشارىتىنى بايان قىلىپ، مۇنداق دېدى، ــ مېنىڭ بەختىدە سۆز - ھەرىكەتلىرىمنى ئەپۇ قىلغىن. ھازىر مېنىڭ بىر نەپسىلىك ئۆمرۈم قالدى. ئەمدى ماڭا ئىمان ئېيتقۇزغىن، مەن مۆمىن مۇسۇلمان بولاي.

شەيخ كۆز ياشلىرىنى تارام - تارام ئاققۇزغان ھالدا، تەرسا يارىغا ئىمان ئېيتقۇزغان ئىدى. ئىمانىنىڭ سەۋەبىدىن ئۇلارنىڭ مۇھەببەت رىشتىسى تېخىمۇ مەھكەم بولۇپ چېگىلدى. شۇندىن كېيىن ئۇ قىز شەيخ ئالدىدا ئاھ ئۇرۇپ جان تەسلىم قىلدى. بۇ ئەھۋالدىن پۈتكۈل دىن ئەھلى ئارىسىغا يەنە ھاياجان ۋە سۇرەن - چوقان چۈشتى. پۈتكۈل خالايىق يەنە ئاھۇ پەريات چېكىپ يىغلاشتى، ئەمما بۇ ئەھۋالنىڭ سەۋەبى ۋە تېگى - تەكتىنى دىندارلارمۇ، كۈپپارلارمۇ چۈشىنىپ يېتەلمىدى. بۇ ھەقىقەتەن ئاجايىپ، بەكمۇ ئاجايىپ بىر ئىش بولىدى. بىراق ئىشىق ساھەسىدە بۇنداق، ئاجايىپ - غارايىپلار ۋەقەلەر ناھايىتى كۆپ يۈز بېرىدۇ. ئىشق - مۇھەببەت بۇنداق قىزىق ئويۇنلارنى ئىنتايىن تولا كۆرسىتىپ تۇرىدۇ. ئىشق شۇ قەدەر پايانسىز. بىر دەريادۇركى، بۇ دەريا بۇزغۇنلىرىدىكى ھەر بىر كۆپۈكچە گويا كىچىك پەلەك گۇمبىزىدەك يۇكسەك ۋە

چەكسىزدۇر. ئىشق چەك - چېگرىسىز ۋە ھېسابسىز كەلگە بىر ئالەمدۇر. ئۇنىڭ ئاسمىنى چەكسىز يۇكسەكتۇر. ئۇنىڭ بۇلۇتلىرى بۇ يۇكسەك ئاسمانىنىمۇ پەستە قالدۇرىدۇ. بۇ ۋادىنىڭ ئاجىز پاشىسىمۇ ئەنقا (سۇمۇرغ) نىڭ ئاجىز قىلىدۇ. ئەگەر ئىشق ئوتىدىن بىرەر ئۇچقۇن يېتىپ كېلىدىغان بولسا، ئۇ يۇزلىگەن گۈلدۇرماملىق چاقماق لاردىنمۇ ئېغىر زىيان يەتكۈزىدۇ. ئەگەر ئىشق دېگىزىدىن بىر تامچە سۇ ئايرىلىپ يېتىپ كەلسە، ئۇ گۇياكى شىددەتلىك كەلكۈندەك يامراپ بۇ ئالەمنى خاراب قىلىدۇ. ئىشق تېغى يۈز مىڭ قېتىملاپ قىرغىنچىلىق قىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭدىن قىساس، خۇن ھەققى ياكى ئىنتىقام ئالغىلى بولمايدۇ. ئىشقتىن يۈزلەپ ئاپەتلەرنى كۆرگەن كىشىلەرنىڭمۇ بۇ ئازاب ۋە كۈلپەتلەر ئۇچۇن جان - دىلى بىلەن مىننەتدار بولۇشتىن ئۆزگە چارە - ئامالى يوق. يەنە ئىشق بوستانىنىڭ ئاجايىباتلىرىنى كۆرسەك ئۇنىڭ سۈيى ۋە گۈل - گىياھلىرىنىڭ رەڭگى بىگۇناھ كىشىلەرنىڭ قېنىدىن ھاسىل بولغان. بۇ بوستاندا ھەربىر كىرپىك يۇز مىڭ جانغا سانجىلغان تەقدىردىمۇ، بۇنىڭ دىن ئەجەبلەنمە. چۇنكى ھىندى قاتىلىنىڭ ئادىتى قىرغىنچىلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. بۇ بوستاندا بىر ئاجايىپ خال (مەك) يۇز تۇمەن كۆز قارىچۇقىنى خۇددى بىر ئارتۇقچە چېكىتنى يوقاتقاندەكلا يوق قىلىدۇ. ئىشق مەملىكىتىدە شاھ بىلەن گادايىنىڭ پەرقى يوق. بۇتخانىدا يولدىن ئازغۇچى بىلەن يول باشلىغۇچىنىڭ پەرقى بولمايدۇ. ئىشق ئىچىدە بالا - قازادىن، زۇلۇم ۋە جاپادىن باشقا نەرسە يوق.

شەيخ سەنئانىنى ئىشق شۇ قەدەر شەيدا قىلدىكى، ئۇنى ئالەم ئەھلى ئىچىدە رەسۋا ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويدى. ئۇنىڭ دىن كېيىن ئىشق ھېچ كىشىگە ماڭا سالغاندەك پاراكەندىچىلىك سېلىپ باقمىدى؛ ھېچكىمنىڭ كۆڭۈل مەملىكىتىنى ھېنىڭكىنى تالان - تاراج قىلغاندەك بۇلاپ - تالاپ باقمىدى. ئەي نەۋائى، كەل، ئەمدى سۆزۈڭنى تۈگەتكىن. ئىشق ئىچىدە كۆپ دەۋا قىلمىغىن. ئەگەر بىر نەچچە كۈن ئىشقتىن ئامان تاپسامىلا، ئىشقىم شەرھىنى نەزمە قىلىپ بىر داستان يازىمەن. سۆزۈمنىڭ راست ياكى يالغانلىقىنى ئىنساپلىق كىشىلەر شۇنىڭدىن بىلىۋالسۇن.

ئەلقىسسە، شەيخ سەنئان بۇتخانا ئىشلىرىدىن قول ئۈزدى. كەبىنىڭ تەييارلىقلىرىنى پۈتتۈردى. يارىنى ئىشق ئايۇنىمىدا، يەنى دىن ۋە ئىمان ئەھلىنىڭ گۆرىستانىدا دەپنە قىلدى. شەيخ ئۆز ۋاقتىدا كەبىدىن بۇتخانىغا سەپەر قىلغىنىغا ئوخشاش، ئەمدى بۇتخانىدىن كەبىگە قاراپ يول ئالدى. ئاندىن تەگرى تائالاغا تائەت - ئىبادەت قىلىپ، ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىغا توۋا - ئىستىغپار ئوقۇدى. تەگرىدىن مېھىر - شەپقەت ۋە مەرھەمەت تىلىدى. ئاخىر ئەجەل ئۇنى ئۆز يارىنىڭ ۋىسالىغا يەتكۈزدى.

قۇشلارنىڭ پېشىۋاسىنى قۇرئى سالغانلىقى ۋە قۇرئىنىڭ ھۆپۈپنىڭ نامىغا چۈشكەنلىكى

قۇشلار ھۆپۈپتىن بۇ ئاجايىپ قىسسىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ھەممىسى ھاياتلىقتىن ئۈمىد ئۈزۈشتى. ئىشق ئۇلارنىڭ قوللىرىدىن ئۆزلۈكسىز ۋە ئىختىيارسىز تارتىۋالدى.

بارجىسى شەۋق ئوتى بىلەن بىقارار بولدى. ئۇلار بۇ يولنى گويا چاقماقتەك شىددەت بىلەن باسماقتا ئىدى. بىر قانات قېقىش بىلەنلا مەغرىب بىلەن مەشرىقتىكى ئارىسىدىكى مۇساپىنى بېسىپ تاماملايتتى. قۇشلار زوق - شوق بىلەن ئالدىراپ قانات قاقماقتا، ھەر نەپەستە بىر خەتەرلىك ۋادىنى بېسىپ ئۆتمەكتە ئىدى. ئۇلاردىن بەزىلىرى بۇ مۇشكۈل يولنى بېسىشقا قادىر ئىدى. يەنە بەزىلىرى بۇ سەپەرنىڭ ئاخىرغا ئېلىپ چىقىشقا ئاجىز كېلىشكە باشلىدى. ئاجىز قۇشلار يولدا توپتىن ئايرىلىپ چۈشۈپ قالماقتا ئىدى. چۈنكى بىر قۇۋمنىڭ ئارىسىدا بىرەر باشلىق ياكى يولباشچى بولمىسا، قۇۋۇمنىڭ ھال - ئەھۋالىدىن خەۋەر ئالىدىغان بىرەر رەھبەر بولمىسا، بۇنداق قۇۋۇم چېچىلىپ، پاراكەندە بولۇپ كېتىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆز ھالىنى بىلەن ئاۋارە بولۇپ كېتىپ، ئاخىر ھەممىسى تۈگىشىدۇ. قويلارنىڭ باشقۇرۇپ، ئوت ۋە سۇغا قويىدىغان چوپان بولمىسا، بۇنداق قوي پادىسىنىڭ زايا بولىدىغانلىقى تەبىئىي ئەھۋال. ھەر قانداق بىر جامائىتىنىڭ پېشۋاسى بولمىسا، ئۇلارنىڭ ھەرقانداق يولغا قەدەم قويالىشى تەس.

ۋاقتىكى، قۇشلار ئۇ يولنىڭ ناھايىتى نازۇك ۋە يىراق يول ئىكەنلىكىنى بىلدى. ھەممىسى بىردەك پىكىرگە كېلىپ مۇنداق دېيىشتى:

— بىزدىن ئەقىللىق ۋە ھوشيار بىر سەردار چىقىپ، ھەممىمىزگە ھاكىم بولسا بولاتتى. يولىمىز بەكمۇ مۇشكۈل، ھەممىمىز ئاجىزلىشىشقا ۋە زەئىپلىشىشكە باشلىدۇق. بۇ مۇشكۈل ئىشلارنى بىلىدىغان بىرەر قابىل باشلىقىمىز يوق. بىرەر باشلىق تەيىنلىسەك، ئۇ بىزنىڭ بۇ جامائىتىمىزگە رەھبەرلىك قىلسا ئوبدان بولاتتى.

قۇشلار ئىچىدە يۇقىرىدىن تۆۋەنگىچە، چوڭدىن كىچىككىچە ھەممىسى بۇ رەھبەرلىك ئورنىغا ھۆپۈپنى كۆرسەتتى. بارچىسى بۇ ئىشقا ھۆپۈپنى لايىق كۆرۈشتى. لېكىن ھۆپۈپ ھۆكۈمەت ئىشلىرىدىن ئۆزىنى تارتتى.

— مەن سىلەرگە بىلگىنىمچە يول باشلاپ، مەنزىلگە ئېلىپ بارای، بىراق ماڭا بۇنداق مەيلىم يوق ئىشنى تەكلىپ قىلمىساڭلار. چۈنكى بۇ ئىش تۈپەيلىدىن ئارىمىزدا ئىناقسىزلىق يۈز بېرىشى مۇمكىن، — دەپ، رەھبەر بولۇشنى قوبۇل قىلمىدى.

قالغان قۇشلارنىڭ ھەممىسى رەھبەرلىك ئىشلىرىدىن خەۋەرسىز ۋە سەپەر ئىشلىرىدا بىلىمسىز ئىدى. ھەممەيلەن بۇ ئىشتا ئامالسىز قالدى. ئاخىر بۇ ئىش ئۇچۇن قۇرئى سېلىشقا كېلىشتى. ھەممەيلەنگە ئايرىم - ئايرىم ھالدا بىر - بىرلەپ قۇرئى سېلىپ كۆردى. قۇرئىدا رەھبەرلىك ئىشى يەنىلا ھۆپۈپنىڭ نامىغا كېلىپ چۈشتى. شۇنداق كېيىن ھۆپۈپمۇ بۇ ئىشتا ئۆزىرە ئېيتىشقا ئەپسانە، «ياق» دېيىشكە باھانە تاپالمىدى. رەھبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئامالسىز قوبۇل قىلدى. ھەممەيلەن ئۇنىڭغا بويسۇنۇشقا قول بەردى. ئۇنىڭ مەرتىۋىسى ھەممىدىن ئۈستۈن بولدى. ئۇنىڭ پىشۋا بولۇشىنى ھەممەيلەن قوللىدى. چۈنكى ئۇلارنىڭ مۇددىئاسىمۇ شۇ ئىدى. بۇ مۇددىئاسى ئەمەلگە ئاشتى. ئۇلار بىردەك ھالدا:

— بىز ھەممەيلەن ساڭا تەۋە، سەن بىزنىڭ پېشۋايىمىز. سەن قانداق پەرمان قىلساڭ بىز ئۇنى قوبۇل قىلىمىز. سەن

سەردار بولغىن، بىز ھەممىمىز ساڭا لەشـ كەر بولىمىز. يولدا بىزنى باشقۇرغىن، توغرا تەرەپكە يېتەكلىگىن، ــ دەپ ئىلتىـ ماس قىلىشتى.

بىر ۋادىنىڭ گىرۋىكىگە يېتىپ كەلگەندە، ئۇ يەردىكى مۇشكۈلچىلىكلەرگۇشـ لارنى ئامالسىز قالدۇرغانلىقى، بىر قۇشنىڭ ھۆپۈپتىن سوئال سورىغانلىقى

ھۆپۈپ قۇشلارغا رەھبەر بولغانىدىن كېيىن، قۇشلار سەپەرنى داۋاملاشتۇردى. بىر نەچچە كۈن كۆكتە پەرۋاز قىلىپ ئاخىر بىر ۋادىغا يېتىپ كەلدى. ئۇلار ۋادىنىڭ قىرغىقىغا كېلىپ قارىسا، ئۇ جايىنىڭ ھەدـ دى پايانى مەلۇم بولمىدى. ھەممە قۇشلار جانلىرىدىن ئۈمىد ئۈزۈشتى. چۈنكى بۇ ۋادىنىڭ چەك ـ چېگىرىسى يوق ئىدى. ھەدـ دۈـھىسابسىز جاپا ۋە كۈلپەتلىرى بار ئىدى. ئۇنىڭ مۇساپىسى ھىجران كېچىسىدەك چەكسىز ۋە پايانسىز ئۇزۇن ئىدى. ئۇنىڭغا نەزەر سېلىشنىڭ ئۆزىمۇ ئۆمۈر ۋە جانغا ئاپەت ئىدى. ئەمدىن بۇ ۋادىنى بېسىپ ئۆتىمەكتىن ئۆزگە چارە يوق ئىدى. بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ ھەممە قۇشلارنىڭ ۋۇجۇدىغا ۋەھشەت ۋە زىلزىلە چۈشتى. چۈنكى بۇ ۋادىنىڭ خەۋپ ـ خەتەرلىرىنىڭ دەھشەتلىك ئىكەنلىكىنى تىل بىلەن ئىپادىلەپ بولغىلى بولمايتتى. بۇ ۋادىغا ھېچكىمنىڭ قەدىمى يەتمىگەن، ئۇنىڭ ئاسمىنىدىن ھېچقانداق قۇش ئۇچۇپ ئۆتىمىگەنىدى. بۇ ۋادىنى كۆرگەندىن كېيىن بارلىق قۇشلارنىڭ تەنـ لىرى بوشىشىپ، قانات ـ قۇيرۇقلىرى سالـ پىيىپ قېلىشتى.

شۇ چاغدا بىر قۇش ھۆپۈپتىن:

ــ بۇ يولنىڭ جانلىقلاردىن خالى بولۇشنىڭ سەۋەبى نېمىدۇر؟ ــ دەپ سورىدى.

ھۆپۈپ بىرئاز ئويلانغاندىن كېيىن جاۋاب بېرىپ:

ــ بۇ يولنىڭ ئۇلۇس غوۋغالىرىدىن خالى بولۇشى شاھنىڭ ئىززەت ۋە ئۇلۇغلۇق جەھەتتىكى ئېھتىياجسىزلىقىنىڭ ئىپادىسىدۇر، ــ دېدى.

ھېكايەت

ھەزرىتى بايەزىد (ئۇنىڭغا رەھمەتلەر بولسۇن) بىر كېچىسى خىلۋەتتىن سىرتقا چىققانىدى. ئۇ ناھايىتى مۇلايىم، ھېسسـ ياتچان كىشى ئىدى. بۇ كېچە ئەتراپ ئاي نۇرى بىلەن شۇ قەدەر يورۇپ كەتكەنىدىـ كى، بۇ يۇلتۇزلۇق ئاسمان، بايەزىدنىڭ ئەتراپىدا خۇددى پايانسىز بىر گۈلشەندەك كۆرۈنەتتى. دېگىزدەك كۆپكۆك ئاسمانىدا يۇلتۇزلار شۇ قەدەر تاۋلىنىپ تۇراتتىكى، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى بىر پاك گۆھەردەك نۇر چاچماقتا ئىدى. پەلەكتىن ئىبارەت بۇ ئالـ لىي بارگاھ شۇ قەدەر يۇكسەك ۋە چەكسىز قىلىپ يارىتىلغان ئىدىكى، ئۇنىڭ ھەددى ـ پاـ يانىنى بىلىشتە ئەقىل ئاجىز، ئىدراكمۇ يەـ تەرسىز ئىدى. ھەزرىتى بايەزىد (تەڭرى ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغاي) بۇ ئالىي بارگاھ ئىچىدە قانچە ئىزدىگەن بولسىمۇ، ئەمكىن ھېچبىر مەخلۇقات ئىزناسىنى ئۇچرىتالمىدى.

كۆپ تەرىشچانلىق بىلەن قانچىلىغان شەھەر، دەشت ۋە تاغلارنى ئايلىنىپ، ئاخىر تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن بىرەر مەخلۇقاتنىڭ نىشانە تاپالمىدى. ئۆزىدىن باشقا بىرەر ناتىۋانىنىمۇ ئۇچرىتالمىدى.

ــ ئەي تەڭرىم،ــ دېدى بايەزىد ھەيران بولغان ھالدا،ــ بۇ بارگاھ نېمە ئۈچۈن دەرد ۋە ئىشتىياق ئەھلىدىن خالىيدۇر؟

بايەزىدقا غايىبتىن مۇنداق جاۋاب ئاڭلاندى: «سەن بۇ دەرگاھتىن خەۋەردار بولغىنىڭ، بۇ ئىززەت ۋە ئۇلۇغلۇق دەرگاھىدۇر. بۇنداق دەرگاھقا ھەرقانداق كىشىنىڭ يول تاپالىشى ناتايىن. ئۇ شاھىنىڭ ئىززەت ۋە ئۇلۇغلۇق ھەرىمىنىڭ پايانى يوق، بۇ ھەرەمگە مەھرەم بولۇشقا ھېچ كىشىنىڭ ئىمكانى يوق. تەلەپكارلار ئۆمۈر بويى بۇ يولدا جان پىدا قىلغان تەقدىردىمۇ بۇ بەخت ۋە دۆلەتكە يېتەلىشى مۇشكۈل.»

قۇشلارنىڭ قىيىنچىلىق ۋادىسى ھەققىدە سوئال سورىغانلىقى ۋە ھۆپۈپنىڭ جاۋاب بەرگەنلىكى

دانىشمەن يول باشچى ھۆپۈپ يۇقىرىقى ھېكمەتلەرنى بايان قىلغاندىن كېيىن، قۇشلارغا بۇ يولدىن ھېسابسىز قورقۇنچ ۋە تەشۋىشلەر يۈزلەندى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ چېكى يوق بالا ـ قازاغا، پايانى يوق كۈلپەت ۋە جاپاغا دۇچار بولغانلىقىنى ھېس قىلىشتى. دەرمانى يوق دەردكە مۇپتىلا بولغانلىقىنى بىلىشتى. بۇ ۋادىدا كۆلپەت ۋە رەنجۇ مۇشەققەت ئوتلىرى كۆكلەرگە باش سوزغانىدى، بۇ ئوتلار ئەرش ۋە كۇرسىنىمۇ كۆيدۈرۈپ تاشلايدىغاندەك قىلاتتى. بۇ ۋادىدىكى ئىستىغنا شامالىرى شۇنداق ئۇسۇل ئوينىماقتا ئىدىكى، ئۇنىڭ شىددىتىدىن پەلەكنىڭمۇ بېلى سونۇپ كىتىدىغاندەك تۇراتتى.

بۇنداق ئېغىر مۇشكۈلچىلىكلەر بىلەن تولغان يولنى جىسمى ۋە جانلىرى مېھنەت ۋە كۈلپەتكە مۇپتىلا بولغان قۇشلارنىڭ بەس-بەستە ئۈتەلىشى قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن؟! بۇنى خىيال قىلىشنىڭ ئۆزىمۇ بىئۇ مۇشكۈل ئىش ئىدى. ۋاقتىكى، بۇ قورقۇنچ ـ ۋەھىمە ئىلىم تۇپەيلىدىن قۇشلارنىڭ جىسمىدا جانىدىن ئەسەرمۇ قالمىدى. ئۇلار بىر يەرگە يىغىلىپ، ھۆپۈپكە كۆپتىن ـ كۆپ ئاجىزلىق، تۆۋەنلىك، يالۇۋرۇش ـ يېلىنىشلارنى ئىزھار قىلدى:

ــ ئەي ھەممىدىن ئەزىز ۋە ھۆرمەتلىك باشلىقىمىز،ــ دېدى ئۇلار ھۆپۈپكە،ــ ئۇلۇغ تەڭرى سېنى بىزگە رەھبەر قىلىپ تەيىنلىدى. شۇڭا بىزنىڭ ئاجىزلىقلىرىمىز، قىيىنچىلىقىمىزنى ئاڭلىشىڭ ساڭا پەرھىز دۇر. چۈنكى بۇ يولنى سەن بىلىسەن، شۇنداقلا بىزدەك ئازغۇنلارنى توغرا يولغا باشلىغۇچىسەن. بۇ يولدا بىز كۆپ مۇشكۈلچىلىكلەرگە دۇچار بولدۇق. بۇنىڭ ئىلاجىنى قىلىش بىز ئۈچۈن پەرھىزدۇر. ھەر بىرىمىز ساڭا ئۆز سۆزىمىزنى ئېيتىپ، ئۆزىمىزنىڭ ئەھۋالىدىن سېنى خەۋەردار قىلىشنى ۋە شۇ ئارقىلىق بۇ رەنج ۋە قايغۇدىن خالاس بولۇشنى ئارزۇ قىلىماقتىمىز. سەن ھەممىمىزنىڭ سۆزلىرىمىزگە جاۋاب بېرىپ، مۇشكۈلىمىزنى ھەل قىلغىن، ئۇلارنى تەپسىلي

شەرھلەپ بەرگىن. ھەربىر سۆزنىڭ تەپ-سىلاتى بولسۇن ۋە ئۇلارنىڭ ھەممىسى كۆك-لىمىزدە ئورۇنلىشىپ قالسۇن. ئۇلار خاتىر-رىمىزدىكى شۇبھىلەرنى قوغلاپ، كۆڭلىمىز-دىكى چېگىشلەرنى يەشسۇن. ھەممىزنىڭ دىلىمىزدىكى قىينىچىلىقلارنى تۆكتۈپ، بىز-نى ھەرخىل قىيىن ھالەتلەردىن قۇتقۇز-سۇن. ھېچقايسىمىزنىڭ كۆڭلىدە بىر قىل ئۇچىچىلىك ئىككىلىنىشكىمۇ ئورۇن قالمى-سۇن. بۇ يولنى بېسىپ ئۆتمەكچى بولغان ئىكەنمىز، كۆڭلىمىز تىنچ بولۇشى زۆرۈر. بىرئاز ۋاقىت بىر يەردە تۇختاپ، جاما-ئەتنىڭ كۆڭلىنى خەتەردىن تىندۇرغايسەن. كىمىكى ساڭا ئۆزىنىڭ مۇشكۈل سۆزلىرىنى بايان قىلسا، ئۇنىڭ ھەل قىلىش ئۇچۇن جاۋاب بەرگەيسەن. كۆڭلىمىزدە ھېچبىر خەتەر، خاتىرىمىزدە ھېچبىر خەتەردىن ئەسەر قالمىغاندىن كېيىن، خاتىرجەم ھالدا يولغا چۈشەيلى - دە، بۇ ئۇلۇغ مەقسەتنى ئەملگە ئاشۇرۇش ئۇچۇن، قەتئىي بەل باغ-لايلى. ئۇنداق بولمىغاندا، بۇ بىر - ئىككى كۈنلۈك يول ئەمەس. ھېچ كىشى ئۇنىڭ چېتىگە يېتەلمىگەن ئەمەس. بۇنداق يولنى بېسىپ ئۆتۈش ئۇچۇن كۆڭۈل خاتىرجەم بولۇشى زۆرۈر. شەك - شۇبھە بىلەن بۇ يولغا كىرىپ، مەنزىلگە يېتىش مۇمكىن ئەمەس.

بۇ ئىلتىماس قۇشلار رەھبىرى بولغان ھۆپۈپكە ماقۇل كەلدى. ئۇلارنىڭ ئۆتۈنۈ-شىنى قوبۇل قىلىپ:

— سوئال سورايدىغانلار بىر يەرگە يىغىلىڭلار، — دېدى.

ھۆپۈپ شۇنىدىن كېيىن بىر ئېگىز جايغا كېلىپ قوندى. باشقا قۇشلارمۇ ھۆ-پۈپنى ئەگىشىپ كېلىپ، ئۇ يەرگە چۈشتى. ھەربىرىدە ۋە ھېكمەت ئىگىسى بولغان ھۆ-پۈپ بارلىق قۇشلارغا خىتاب قىلىپ:

— كىمنىڭ قىيىن سوئالى بولسا، قې-نى سورىسۇن! — دېدى.

بىر قۇشنىڭ سوئالى

قۇشلاردىن بىرى سوئال بېرىپ، مۇنـ-داق دېدى:

— ئەي قۇشلار جامائىتىنىڭ ئەزىز پېشىۋاسى، سەن ۋە بىز ھەممىز بىر جىنىستىنمىز. ھەممىزنىڭ قانات - قۇيرۇقىمىز ئوخشاش. شۇنداق تۇرۇقلۇق، يەنە نېمە سەۋەبتىن سەن ھەممە سىرلاردىن خەۋەر-دار بولۇپ، بىز ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز قا-لىمىز؟ بۇ جەھەتتىكى پەرقنى ئېيتىپ بەر-گىن. بۇنداق بولۇپ قالىشىمىزنىڭ سەۋەبى قايسى ئىش ئىكەنلىكىنى ئېنىق دەپ بەرگىن.

ھۆپۈپنىڭ جاۋابى

ھۆپۈپ جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى:

— چۈنكى ماڭا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ نەزىرى چۈشكەن. تەڭرى تائالا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا نەزەر قىلىپ، ئۇنى ھەم پەيغەمبەر قىلغان، ھەم پۈتكۈل ئىنسانلار، جىنلار، ئۇچار - قاناتلار، ھاشا-

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

راتلار ئۇستىدە پادىشاھ قىلغانىدى. تەڭرى تىلىك لۇتپى - ئىبھانى تۆپەيلىدىن ئەنە شۇنداق سائادەت، سەلتەنەت ۋە دۆلەت ئىگىسى مەندەك بىر پەقىر - مىسكىنگە ئىلتىپات قىلدى. مېنىڭ قەدىر - قىممىتىم، ئىززىتىم - ھۆرمىتىم ۋە بېشىمدىكى تاج -

ئوتتىغاتلىرىمنىڭ يۇكسەك بوالۇشى ئاشۇ سەۋەبتىندۇر. پاك ۋە ئۇلۇغ كىشىلەرنىڭ نەزىرى كىمگە چۈشسە، ئۇ ئەزىز بولىدۇ. بۇنداق نەزەر تۆپراقنىمۇ ئالتۇنغا ئايلاندۇرىدۇ.

شەيخ نەجمىددىن كۆبرانىڭ ئىتتقا كۆزى چۈشكەنلىكى

شەيخ نەجمىددىن كۆبرا① (تەڭرى ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغاي) ئۆز زامانىنىڭ پېشۋاسى ئىدى. ئۇنىڭ نەزىرى بىرەر كىشىگە چۈشسە، ئۇ كىشىنىڭ كۆزى ئەۋلىيالىق نۇرلىرى بىلەن يورۇپ كېتەتتى، ئۇ كىشى ئۆزى ھەتتا ئۆزلۈكىدىنمۇ كېچەتتى. ھەزرىتى شەيخنىڭ ئىشلىرى شۇ دەرىجىگە بېرىپ يەتكىنى، ئۇ بىرەر مەخلۇقاتقا كۆز سالسا، ئۇ مەخلۇق شۇ ھامان ئەۋلىيالىق مەرتىۋىسىگە يېتىدىغان بولاتتى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە شەيخنىڭ مۇبارەك نەزىرى ئىتتقا چۈشۈپ قالدى. ئىت بۇ نەزەردىن مەنپەئەت تاپتى، ئۇ ئاشقىلىق لەززىتىدىن بەھرىمەن بولۇپ، ئىتلىق خۇسۇسىيەتلىرىدىن باش تارتتى. ئۇ ئىت ھەتتا شەيخ نەجمىددىن كۆبرانىڭ ئالدىدا ھاجەتمەنلەرچە باش قويدى. ئۇ ئىت ھەممە ئىتلار ئىچىدە ئەزىز بولدى. ھەممە ئىتلار ئۇ ئىتنىڭ ئەترابىغا ئولىشىپ، ئۇنىڭغا لەشكەر بولدى. شەھەر ئىچىدە قاياقتا بارسا، باشقا ئىتلار ئۇنىڭغا ئەگىشىپ باراتتى، ئولتۇرسا، چۆرىسىدە ھالقا قۇرۇپ ئولتۇراتتى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئىت پۈتكۈل ئىتلارغا پادىشاھ بولدى.

ۋاقتىكى، زامانلاردىن كېيىن ئۇ ئىتقا ئەجەل يېتىپ قازا تاپتى. كىشىلەر ئۇ ئىتنى شەيخنىڭ ئىشىكى ئالدىدا بىر ئورۇنغا دەپنە قىلىپ، ئۇنىڭغا خۇددى ئىنسانلارنىڭكىگە ئوخشاش قەبرە قاتۇردى. جىمى ئىتلار ئۇنىڭ ماتەمىدە پىغان تارتىشىپ، قەبرە ئەتراپىدا ماكان تۇتتى. ھازىرقى كۈندىمۇ تەرىقەت ئەھلى ئۇ ئىتنىڭ قەبرىگە يۈزلىرىنى يېقىپ، سادىقلىق يۈزىدىن ھاجەتمەنلىكلىرىنى ئىزھار قىلماقتا. بۇ ئىشلار خارەزم ۋىلايىتىدە ھازىرمۇ مەۋجۇت.

بۇ ئالەمدە بۇنىڭدىنمۇ ئاجايىپ سۆز بولماس. ئۇلۇغ كىشىلەرنىڭ نەزىرى ئىتقىمۇ مەنپەئەت يەتكۈزۈپتۇ. ئۇ نەزەر بىلەن ئىتنىڭ ۋۇجۇدىدا ئادەمىيلىك خۇسۇسىيەتلىرىنى پەيدا قىپتۇ. ئەۋلىيالارنىڭ تەربىيىتى تۆپەيلىدىن ئىتلار بۇ دەرىجىدە يۇقىرى مەرتىۋىگە يەتكەن تۇرسا، قۇشلار ئىسمى ئىھمەد بىننى ئۇممەر ئەل خىۋەقى، ئۇ خارەزملىق مەشھۇر شەيخ بولۇپ، نەجمىددىن كۆبرا دېگەن لەقەم بىلەن تونۇلۇپ، شۆھرەت قازانغان. مىلادى 1221 - يىلى ئۆرگەنچنى مۇھاپىزەت قىلىش مەزگىلىدە چىڭگىزخان ئەسكەرلىرى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن.

① شەيخ نەجمىددىن كۆبرا - ئەسلى خارەزملىق مەشھۇر شەيخ بولۇپ، نەجمىددىن كۆبرا دېگەن لەقەم بىلەن تونۇلۇپ، شۆھرەت قازانغان. مىلادى 1221 - يىلى ئۆرگەنچنى مۇھاپىزەت قىلىش مەزگىلىدە چىڭگىزخان ئەسكەرلىرى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن.

لارنىڭمۇ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرـ بىيىتى بىلەن يۇقىرى مەرتىۋىگە يېتىشى ھەرگىز ئەجەبلىنەرلىك ئەھۋال ئەمەس. ئەگەر قۇشقىمۇ پەيغەمبەر ئەزەر قىلسا، ئالەمدىكى بارلىق قۇشلارنىڭ ئاشۇ مۇبارەك ئەزەرگە ئېرىشكەن قۇشقا تەۋە بولۇشىدىن ئەجەبلەنگۈلۈك ئەمەس. بۇ جەھەتتە ئندىغان نېمىسى بار؟

يەنە بىر قۇشنىڭ ھۆپۈپتىن سوئال سورىغانلىقى

— ئەي ئەمىر،— دېدى يەنە بىر قۇش ھۆپۈپكە سوئال بېرىش ئۈچۈن تەرەننۇم قىلىپ، — سەن بارچە قۇشلارنىڭ سەرخىلىسەن. مەن بولسام بىر زەئىپ ناتـ ۋانمەن. بۇ يول بولسا ئىنتايىن مۇشكۈل. بىر پاشا ئەنـقا تـەرەپكە قاراپ سەپەر قىلالامدۇ؟ بۇ يولدا ھەر نەپەستە يۈز خىل مېھنەت ـ مۇشەققەت، يۈز تۈمەن شـددەت ۋە كۈلپـەت پەيـدا بولـۇپ تۇرىـدۇ. بۇ يولنىڭ بالايىئاپەت تاغلىرىـدىن پۈتكەن قىيىن ئۆتكەل، داۋانلىرى بار. بۇ يولنىڭ چاڭ ـ توزانلىرى كۆزلەرگە ئەجـەل تۆپـ راقلىرىنى چاچىـدۇ. ئۇنىڭ بوران ـ چاپـ قۇنلىرى بىزدەك زەئىپ بىچارىلەرنـى تاغ ئۈستىگە ئۇچۇرىدۇ، باشلىرىمىزنـى تۆپـ راقنى سورۇغاندەك سورۇپ تاشلايـدۇ. بۇ يولغا سەپەر قىلىشقا شـرلارمۇ پېتىنـالـ مايـدۇ، مەنـدەك زەئىـپ ۋە خەسـتـە بۇ سەپەرگە قانداقمۇ جۈرئەت قىلالايمەن؟

ھۆپۈپنىڭ جاۋابى

— ئەي ئاجىـز بـىچـارە،— دېـدى ھۆپۈپ جاۋاب بېرىپ، — سەن ھىممەتسىزـ كەنسەن، پەس تەبىئەتلىك مەخلۇقكەنسەن. بۇ تەن ھەرقانچەئاجىز ۋە زەئىپ بولغان تەقـ دىردىمۇ ئەگەرھىممەت يۇقىرى بولسا، بۇنىڭـ دىن ئەنسىرەشـنىڭ قىلچە ھاجىتى يوق. چـۈنـكى بۇ ئىـش شـەك ـ شـۈبـھـسـىز ئىشـق ئىشىدۇر. كىمكى ئاشىق بولمىسا، ئۇ كىشى ئەر ئەمەستۇر. بۇ ئىشقا ئىشـق ئاۋارىچىلىقى يېتـەرلـىكتـۇر. ھەرقـانـداق ھەۋەسـكار بۇ ئىشـنى ئەملىگە ئاشۇرۇشقا ئاجىـز. ئاشىقـلارنىڭ شاد ـ خـۇرامـلـىقـى ناتۈۋانلىق ۋە سەرسانلىقتىن ئىبارەتتـۇر. جانـدىن كېچىـش، بار ـ يوقىنى ئۇنتـۇپ، ئۆزىنى يوقتىـش، دائىـم يارنىڭ ئىشقـى بىلەن بولۇش ئاشىقلاردا ھەمىشە بولۇشقـا تېگىشلىك نىيەتتۇر. ھەر كىشىگـە ئاشىقـ لىق ھىممىتـى يار بولـسا، ئۇنىڭ ئاجىـز ۋە زەئىپلىكىنىڭ كارى چاغلىق. ئاشىقلارـ نىڭ مۇرادى ئىشق بىلەن جان بېرىشتـىن ئىبارەت. ئۇلار ئىشق باغـلىقـى ئىچىـدە بارلىق ئاسايىشلىق ۋە ئازادىلىكـنى قولـغا كەلتۈرىدۇ. ئۇلار ئىشق ئىچىدە ئۆلۈشنـى، بۇ يولدا جېنىغا خەتەر يېتىشنى ئۆزىگـە

شان ـ شەرەپ ۋە مەنپەئەت دەپ بىلىدۇ. ھەر كىشى بۇ ئالەمگە كۆكۈل باغلىغان بولسا، دۇنيانىڭ پىكىر ـ خىياللىرىدىن كۆڭلىگە سولغۇنلۇق ۋە غەم ـ غۇسسە چۈشكەن بولسا، بۇنداق سولغۇنلۇق ۋە غەم ـ ئەندىشە ھېچكىمگە ياخشى كۆرۈنمەيدۇ. ئاشقىلار بۇنداق سولغۇنلۇق ۋە غەم ـ غۇسسىلەرنى خوپ كۆرمەيدۇ. لېكىن ھەر كىشىگە ئىشق تۇيغۇسىدىن زەئىپلىك ۋە غەم ـ قايغۇ چۈشكەن بولسا، بۇنداق قايغۇ ـ ئەلەملەر ئۇ كىشىنىڭ مەقسەتكە يېتىشىدىكى سەۋەب بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى ئىشقتىن مەقسەت ئۆزۈمدۇر، قايغۇ ۋە زەئىپلىك ئۆزۈمگە يېقىندۇر. بۇنداق زەئىپلىك جاندىن كېچىشكە ئېلىپ بارىدۇ. بۇنداق قىلىشتىن ساقلىنىش غەلىتە ئەھۋال. ئىشق تۇيغۇسىدىن كېچىشنىڭ سەۋەبى جانانغا يېتىش ئۈچۈندۇر. زەئىپلىك چېكىگە يەتكەندە ئۆزۈمگە ئېلىپ بارىدۇ. جانان ئۈچۈن جان ۋە جاھانىنى پىدا قىلىپ ئۆزۈش ھەممىدىن ئەلا. چۈنكى سەن بۇ جاھان مەملىكىتىدە مەلىك يىل دەۋر سۈرسەڭمۇ بەربىر ئۆزۈمنىڭ دەرد ـ ھەسرىتىدىن خالى بولالمايسەن. بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، سەن ھامان ئەجەلدىن يىراق بولالمايسەن. ئۇنىڭدىن كۆرە مۇشۇ تەلەپكارلىق بىلەن ئۆزۈش ياخشىراق. ئەگەر ساڭا يارنىڭ ئۈمىدى بىلەن ئۆزۈش نېسىپ بولسا، بۇنداق ئۆزۈمنى مەڭگۈلۈك ھاياتلىق دەپ بىلگىن.

شەيخ ئەبۇ سەئىد ئەبۇلخەيرى① (تەڭرى ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغاي) نىڭ ھېكايىسى

ھەقىقەت سىرلىرىنى بىلگەن بۇ تەقۋادار شەيخ ئىشق يولىدىكى مەنزىل ھەم ۋادىلارنى بېسىپ ئۆتۈپ، يار ۋىسالىدىن نېسىۋىگە ئېرىشكەنىدى.

دەسلىپىدە ئۇ ئىشق تۇيغۇسىدىن ئىنتايىن بىچارە ۋە غەمكىن بولدى. يۈز خىل بالا ـ قازا تىغلىرى بىلەن باغرى تىلىنىدى. زەئىپلىك ئۇنى ئەسىر قىلدى. ئۇنىڭ ئاھۇ ئەپغانىدىن ئۆزگە ئىشى يوق ئىدى. ئۇنىڭ جېنىغا ئىشق چاقمىقىدىن ئوت چۈشكەنىدى. بۇ ئوتنىڭ يالقۇنلىرىدا شەيخنىڭ مەجرۇھ جىسمى ئۆرتەنگەنىدى. ئۇنىڭغا كېچە ئۇيقۇ، كۈندۈزى ئارام يوق ئىدى. ھەر دائىم ئىشقنىڭ غەم ـ قايغۇلىرى بىلەن مەشغۇل ئىدى. كۈندۈزنى يارنىڭ زىكرى ۋە پىكرى بىلەن ئۆتكۈزەتتى. ھىجران ئازابى تۇپەيلىدىن كېچىلىرى شەھەردە تۇرالماي، ئۆزىنى تاغ ۋە دەشتۇ ـ باياۋانلارغا تاشلايتتى.

ئۇ دەۋردە بىر ۋەيرانە جاي بار ئىدى، ئۇ خۇددى ھوقۇشنىڭ قەسرىدەك ۋەيرانە ۋە تاشلاندۇق بىر كۇلبە ئىدى. بۇ ۋەيرانە جايدا بىر چوڭقۇر قۇدۇق بار ئىدى. ئۇنىڭ چەكسىز سۇيىگە ھەرقانداق مېھنە دېگەن يېتىدە ئۆتكەن مەشھۇر شەيخ؛

① ئەبۇ سەئىد ئەبۇلخەيرـ خۇراسانىڭ ئۇ مىلادى 1048 ـيىلى ۋاپات بولغان.

كىشىنىڭ شادلىقى، غەرق بولۇپ كېتەتتى. شەيخ بۇ قۇدۇق بېشىغا كېلىپ، بېشىنى تۆۋەن قىلىپ ئېسىلغان هالدا زار-زار يىغلايتتى. قۇدۇققا بېشىنى سالىكىلىتىپ تاك ئاتقۇچە ئاهۇ-ئەپغان بىلەن كېچىنى ئۆتكۈزەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تامچە-تامچىلاپ قانلىق ياشلار قۇدۇق ئىچىگە تۆكۈلەتتى. شەيخ بۇ ئىشتى دەهشەتلىرى ئىچىدە ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلاتتى. لېكىن بۇ ئارزۇ-ئارمانىغا يېتەلمەيتتى. بەلكى ئىشقا-نىڭ ئالا-قازالىرى ئۇنىڭ جىسمىنى ناتىۋان قىلاتتى، ئۇ نالە-زار قىلىپ هالىدىن كېتەتتى.

شەيخ هىجران ئىچىده نەچچە يىل ئەنە شۇنداق ئېغىر ئەهۋالدا ئۆتتى. ئۇ ئاخىرى ۋىسال شارابىنى ئىچتى. ئەي هەۋەس كار، ئىشق ئىچىده ئەرەنلەرنىڭ ئىشى مۇشۇنداق بولۇشى كېرەك. كىشى ئۆلمىگۈچە بۇنداق ئەبەدىي دۆلەتكە ئېرىشەلمەيدۇ.

يەنە بىر قۇشنىڭ هۆپۈپتىن سوئال سورىغانلىقى

— مەن گۇناهلىرىمنىڭ تولىلىقىدىن ئىنتايىن خىجىلمەن، — دېدى يەنە بىر قۇش هۆپۈپكە، — بۇ ئۈيات ۋە نومۇس تۈپەيلىدىن بەكمۇ ئوسال ئەهۋالدىمەن. گۇناه بىلەن بۇلغىنىپ، ئۆزۈمنى نابۇت قىلدىم. بۇ پاراكەندىلىك غەملىرى هېنىڭ بۇ يولغا قەدەم قويۇشۇمغا توسالغۇ بولماقتا. چۈنكى نىجاسەت بىلەن بۇلغانغان چۈننىڭ سۈمۈرغ بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار؟

هۆپۈپنىڭ جاۋابى

— سەن ئۆزۈڭنىڭ گۇناهقا پاتقانلىقىڭنى ئېتىراپ قىلدىڭ، گۇناهلىق ئىشلىرىڭنى بوينۇڭغا ئالدىڭ، — دېدى هۆپۈپ ئۇ قۇشقا. — شۇنى بىلگىنكى، بۇ دۇنيا مەڭگۈلۈك تۇرۇپ قالغىلى بولمىغان جاي ئەمەس. هەرقانداق كىشى ئاخىر ئۆلۈم شارابىنى ئىچىدۇ. سېنىڭ ئەگەر ئاشۇ گۇناهلىق پېتىڭچە ئۆلگۈڭ كەلسە، سېنىڭ ئەهۋالىڭغا كىشىنىڭ كۈلگىسى كېلىدۇ. سەن بۇنداق نادانلىقىڭ ۋە غاپىللىقىڭ بىلەن ئەقىل ئىگىلىرى ئالدىدا ئۆزۈڭنىڭ تولىمۇ جاهىل ۋە پاراسەتسىز ئىكەنلىكىڭنى ناماياں قىلغان بولسەن. ئەي هاۋايىۋ-هەۋەسكە بېرىلگەن جانىۋار، ئەگەر سەن بۇ گۇناهلىرىڭدىن خالاس بولۇشقا هەۋەس قىلساڭ، بۇ تولىمۇ ئاسان. يامانلىقلاردىن نىجات تېپىشنىڭ چارىسى تۇۋا قىلىشتىن ئىبارەت. تۇۋا قىلىش گۇناه — ئىسيانلار قاراڭغۇسىدا چىراغ ياققانغا ئوخشاش ئىشتۇر. گۇناه ۋە يامان ئىشلاردىن هېچ

كىشى خالى بولالمايدۇ. ھېچكىم ئۆزىنى مەن پاك دەپ ئېيتالمايدۇ. تەكرى جانلىرىنى گۇناھتىن خالى قىلىپ ياراتقان. ئەي خەۋەرسىز، ئەگەر سەندىن گۇناھ سادىر بولمىسا، ئەپسۇ، كەچۈرۈم ۋە رەھمەت دېگەنلەر كەم ئۇچرۇن بارلىقتا كەلتۈرۈلگەندۇ؟ كىشىنىڭ چىرايى گۇناھ ۋە ئىسيان بىلەن سارغايغان بولسا، تووا قىلىش ئۇ سېھرىقلىقنى داۋالايدۇ. رەھمەت دەرياسى جۇش ئۇرۇپ ئۆركەشلىسە، سەن ۋە مەندەك يۈزلەرچە ناتىۋانلارنى گۇناھتىن پاك قىلىدۇ.

ھەزرىتى ئادەم سەپىيۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ھېكايىتى

ۋاقتىكى، بۇيۇك تەكرى ئىنسانىيەت تائىپىسىنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يارىتىپ، ئۇنىڭ بېشىغا ھىدايەت (توغرا يولغا باشلىغۇچىلىق) تاجىسىنى كىيگۈزدى. ئۇ تاجغا يەنە نۇبۇۋەت (پەيغەمبەرلىك) گۆھىرىنى تىكتى. ئالائىكلار ئۇنىڭ تۇپرىقىنى سەجدىگاھ قىلدى. يۇكسەك ئاسمان ئۇنىڭ ئايىغى ئاستىدىكى تۇپراق بولدى. جەننەت باغلىرىنى ئۇنىڭ ئۈچۈن سەيلىگاھ قىلدى. ئۇنى شۇ قەدەر ساپ ۋە پاك ياراتتىكى، ئۇنىڭ لەقەمىنىمۇ «سەپىيۇللاھ» (تەكرىنىڭ پاك ئەلچىسى) دەپ ئاتىغاندى.

ۋاقتىكى، بۇيۇك تەكرىنىڭ تەقدىرى بىلەن ئادەم ئاتىنىڭ ھال - ئەھۋالى گۇناھ ۋە ئىسيان بىلەن يامانلىشىپ، يۈزلىرى قارا بولدى. شۇقەدەر بۈيۈك مەرتىۋىگە ئىگە بولغان، ھەتتا پەرىشتىلەرگە سەجدىگاھ بولغان بۇ ئىنسانلار ئاتىسىنىڭ ئىشلىرى مەردۇدلۇققا بېرىپ يەتتى، ئۇنىڭ كۆكسىگە رەددىيە پەنجىسى يەتكۈزۈلۈپ، جەننەت بېغىدىن قوغلاپ چىقىرىلدى. ئۇنىڭ نەسۇسى يۈزلىگەن خىجالەتچىلىكلەردىن ئىبارەت بولدى. ئۇ جەننەتتىن ھىندىستان سەھرالىرىدىن بىرىگە چۈشۈرۈۋېتىلدى.

ئادەم ئەلەيھىسسالام ئۇ يەردە غېرىب-بىچارە ھالدا تىنماي ياش تۆكتى. ھەجران ئازابى ئىچىدە ئاھۇ - ئەپغانلار قىلىپ، ئەسرلەر بويى يىغلىدى، ناله - پەريات قىلدى. ئۇنىڭ جانلىرى خەس ۋە خەشەكتەك كۆيۈپ، ئۆرتەنگەنىدى. ئۇنىڭ بۇ تووسى يامان ئەھۋالدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسى بولۇپ قالدى.

رەھمەت بېغىدىن يەنە يېقىملىق شامالار ئېسىشكە باشلىدى. ئادەم ئەلەيھىسسالام ئۇ يەردە مۇشەققەتلەر ئىچىدە يەنە سالامەت قالدى. ھېچ نەرسىگە ئېھتىياجسىز بولغان بۇيۇك قۇدرەت ئىگىسى ئۇنىڭ توۋا - ئىستىغپارلىرىنى قوبۇل قىلدى. ئۇنى قايتىدىن يەنە ئۆزىنىڭ يېقىنلىقىغا كىرگۈزدى.

ئاشۇنداق بىر كىشىنىڭ مۇشكۈلى ئاسان بولغان يەردە، سەندەك بىر زەئىپ ۋە بەختسىزنىڭ ياخشىلىققا يېتىشمەسلىكى نېمىشقا مۇمكىن بولمىسۇن؟ ئەگەر سائا-دەتكە ئېرىشەي دېسەڭ توۋا قىلىپ، تەرىقەت يولىغا كىرگىن. شۇندىلا ھەقىقەتتىن ئىبارەت مەقسەتكە يېتىسەن.

يەنە بىر قۇشنىڭ ھۆپۈپتىن سوئال سورىغانلىقى

ــ ئەي تاجدار،ــ دېدى يەنە بىر قۇش ھۆپۈپكە،ــ مېنىڭ مەجەزىم خىلمۇخىل ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. تەبىئىتىم ھەر تۈرلۈك سۈپەتلەردە بولۇپ، مۇقىملىشالمايدۇ. گاھى پاسىق بولسام، گاھى پاكىز، تەقۋادار بولۇپ قالسامەن؛ گاھ خارابات ئەھلىنى ياقتۇرۇپ قالسام، گاھى مۇناجات ئەھلىگە خۇشتار بولىمەن. گاھى ھەرەم مەجلىسىدە خۇداگويلۇق قىلسام، گاھى بۇتخانىغا كىرىپ، بۇت ئالدىدا باش قويىمەن. مەن، دېمەك، مېنىڭ ئەھۋالىمدا ھېچبىر مۇقىملىق يوق. شۇ سەۋەبتىن مۇجىمەل ۋە چېگىش خىيالارغا چىرمىلىپ كېتىمەن. مەجەزىمنىڭ شۇملۇقى تۈپەيلىدىن ناچار ئىشلارغا ئادەتلىنىپ قالدىم. تەكرى رەھمەت قىلىپ ماڭا بىرخىل مۇقىم مەجەز ئاتا قىلغان، ماڭا يول كۆرسەتكەن بولسىدى، كاشكى. بىراق مەن ھازىرغىچە بۇ يولغا چىن ئىخلاس بىلەن قەدەم قويالمايۋاتىمەن.

بۇ قۇشقا ھۆپۈپنىڭ بەرگەن جاۋابى

ــ ھەي تۇتامىيوق بىمەنە جانۋار،ــ دېدى ھۆپۈپ جاۋاب بېرىپ،ــ شۇنى بىلگىنكى، ھەممە جانلىقنىڭ ۋۇجۇدىدا نەپسى بار. شۇنداقلا روھىمۇ بار. بۇلارنىڭ بىرىدىن شۇملۇق ۋە پالاكەتلىك كېلىدۇ. يەنە بىرىدىن بولسا، مۇۋەپپەقىيەت ۋە ياخشىلىقلار كېلىدۇ. ھەركىم ئۆزىدىكى نەپسانىيەتنى بارغانسېرى كېمەيتىپ، روھانىيەتنى كۈچەيتىش زۆرۈر. ھەر كىشىنىڭ ۋۇجۇدى مۇشۇنداق سۈپەت بىلەن سۈپەتلەشكە مۇناسىپ بولسا، ئۇنىڭ شەرەپلىك ئۆمرى پاك ئۆتىدۇ. ھەركىمنىڭ ئادىتى ۋە مىجەزى ئۆزگىرىشچان، تۇراقسىز بولسا، ئۇلار ئېپلاسلىق ۋە غەم-ئەندىشىدىن خالى بولالمايدۇ. ئۆمرى سېنىڭ ۋاقتىڭدەك نەتىجىسىز ئۆتۈپ كېتىدۇ. بۇنداق كېسەل جاپا-مۇشەققەت چېكىش ۋە رىيازەت تارتىش بىلەن شىپا تاپىدۇ. كىشىنىڭ مىجەزى رىيازەت چېكىش ئارقىلىق مۇقىملىشىدۇ. ھەركىم ئۆزىنىڭ نەپسىنى باركەن ھەممىدىن خالاس بولۇشنىڭ چارىسى ھۇرشىد ئالدىدا باش ئېگىپ، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشتىن ئىبارەت. بۇنداق كېسەلنى داۋالايدىغان تېۋىپ مۇرشىدى كامىلدۇر. خالايىق بۇنداق كامىل مۇرشىدلارنى «پىر» دەپ ئاتايدۇ.

مەسىلەن ئىگىلىرىدىمۇ نەپسىنىڭ قوشۇنلىرى تۈپەيلىدىن بەزى ئىللەتلەر پەيدا بولۇپ قالىدۇ. بۇنداق ئىللەتلەرنى ئۇلارنى خارلىق ۋە گۇمرانلىقتا ئېلىپ بارىدۇ. بۇ خىل ئىللەت «فېئىلى زەمىمە» (يامان قىلىق) دەپ ئاتىلىدۇ، تەكرى يولىغا كىرگەن ھەر بىر تەلەپكار بۇنداق ئىللەتلەردىن خالى بولالمايدۇ. كامالەتكە يەتكەن پىرلار بۇنداق ئىللەتلەرگە بىر تۈرلۈك ئىلاج بىلەن داۋا قىلىدۇ-دە، ھەقىقىي تەلەپكارلار شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىللەتتىن شىپا تاپىدۇ.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

بىلگىنكى، سېنىڭدىكى بۇ ئىللەت دەل يۇقىرىقى ئىللەتلەردىن بىرىدۇر. شۇڭا سەن ئۇنىڭغا رىيازەت چېكىش ئارقىلىق ئامال قىلىشىڭ شەرت. ئۆزۈڭنى ياخشى مۇئالىجەرلەپ، بېلىڭنى بۇ ئىشقا مەھكەم باغلىغىن. ئۇمىدسىزلىك شۇكى، تەڭرى سېنى ئۆز لۇتپى - مەرھىمىتىگە سازاۋەر قىلغاي. شۇ ئارقىلىق سېنى بۇنداق ھاۋايۇ - ھەۋەسلەردىن خالاس قىلغاي. بۇ دىشۋارچىلىقتىن خالاس بولۇپ، شادىمان بولغايسەن. ھەق يولىدىكى پاك يولۇچى بولۇپ قالغايسەن.

ئەبۇ تۇراب نەخشەبى (تەڭرى ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغاي) نىڭ ھېكايىسى

ھەقىقەت ھالقىسىنىڭ پاك ساماچىسى بولغان ئەبۇ تۇراب نەخشەبى① تەڭرى دەرگاھىغا يەتكەن زات ئىدى. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ بىر مۇرىتىنىڭ تەقى - تۇرقىغا نەزەر سالدى. ئۇ مۇرىت ھەر خىل زىبۇ-زىننەتلەر بىلەن ئۆزىنى پەرداز لىغانىدى. ئۇنىڭ دەرۋىشلىك كىيىمى بولغان خىرقىسى ساپ ماتادىن تىكىلگەن بولۇپ، ئۇنىڭغا قىزىل، يېشىل ۋە سېرىق رەڭلەر بىلەن نەقىش ئىشلەپ، گۈل چېكىلگەنىدى. ئۇ مۇرىتىنىڭ نەپسى گۈزەللىككە مايىل بولغانىدى. شۇڭا ئۇ پەقىرلىق ئىچىدىمۇ لىباسىنى زىننەتلىگەنىدى.

بىر ئۇنىڭ بۇ خىل ھاۋايۇ - ھەۋەسىتىن قۇتۇلۇشى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا كۆپ رىيازەت ۋە مۇشكۈلچىلىكلەرنى بۇيرۇدى. بىراق ئۇنىڭ ئەھۋالىدا ئۆزگىرىش بولمىدى. مۇرشىدى كامىل بۇ مۇرىتىنىڭ بېشىدىكى بۇ ۋەسۋەسىلەرنىڭ تېخىچە يوقالمىغانلىقىنى كۆرۈپ، ئاخىر مۇنداق پەرمان قىلدى:

— سەن قۇشخانىغا بېرىپ، قاسساپ-تەڭرى سېنى ئۆز لۇتپى - مەرھىمىتىگە سازاۋەر قىلغاي. شۇ ئارقىلىق سېنى بۇنداق ھاۋايۇ - ھەۋەسلەردىن خالاس قىلغاي. بۇ دىشۋارچىلىقتىن خالاس بولۇپ، شادىمان بولغايسەن. ھەق يولىدىكى پاك يولۇچى بولۇپ قالغايسەن.

باشقا مۇرىتلار بۇ مۇرىتنى قۇشخانىغا ئېلىپ بېرىشتى. ئۇلار قاسساپتىن نەچچە قوي-نىڭ ئۆپكە - قېرىن، جىگەر - ئۇچەي قاتارلىق ئىچكى ئەزالىرىنى قان - يىرىڭ ۋە نىجاسەتلىرى بىلەن قوشۇپ، بېشىڭ ئۈستىگە ئېلىپ ئەكەلگەن. شۇ تەقلىدتە ھەر كۈنلۈكى ئۆز نەپسىڭ بىلەن جەڭ قىلغىن.

باشقا مۇرىتلار بۇ مۇرىتنى قۇشخانىغا ئېلىپ بېرىشتى. ئۇلار قاسساپتىن نەچچە قوي-نىڭ ئۆپكە - قېرىن، جىگەر - ئۇچەي قاتارلىق ئىچكى ئەزالىرىنى قان - يىرىڭ ۋە نىجاسەتلىرى بىلەن قوشۇپ سېتىۋېلىپ، بىر سېۋەتكە قاچىلىدى. ئاندىن ئۇ سېۋەتنى مۇرىتىنىڭ بېشىغا قويدى ۋە مۇرىتقا سېۋەتنى مەھكەم تۇتۇشنى بۇيرۇدى. مۇرىت بۇ مەينەتچىلىك ۋە مۇشەققەتلەر تۈپەيلىدىن قان - زەردەپ يۇتتى. ئۇنىڭ سەللىسىدىن قان - زەردەپ ۋە نىجىس سۇلار تامچىلاپ تۇراتتى. مۇرىت سېۋەتنى ئاشۇ ھالەتتە نەسەف② بازىرىنىڭ ئاۋات كوچىلىرىدىن ئۆتكۈزۈپ شەيخنىڭ قارارگاھىغا ئېلىپ كەلدى. بۇ ئىش تۈپەيلىدىن ئۇنىڭ نەپسىگە قاتتىق ھاقارەت يەتتى. مۇرىت بۇ ئىشنى نەچچە (داۋامى 125 - بەتتە)

---

① ئەبۇ تۇراب نەخشەبى — نەخشەب (ھازىرقى قەرشى) شەھرىدە ئۆتكەن مەشھۇر شەيخ.

② نەسەف — ئوتتۇرا ئاسىيا (ماۋەرائۇننەھر) دىكى بىر شەھەرنىڭ نامى. بۇ شەھەر قاراخانىيلار دەۋرىدە «نەسەف»، «نەخشەب» دېگەن ناملار بىلەن ئاتالغان. ھازىر «قەرشى شەھرى» دەپ ئاتىلىدۇ.

مۇھەببەتنامە ۋە مەھنەتكام

نەشرىگە تەييارلىغۇچى: ئىسراپىل يۇسۇپ

مۇھەررىردىن: شائىر ھىرقەتى 17 - ئەسىر ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ مەشھۇر ۋەكىللىرىدىن بىرى. ئۇنىڭ دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلگەن ئەدەبىي مىراسى «مۇھەببەتنامە» ناملىق ئەسىرى بولۇپ، بۇ ئەسەر ئۆزىنىڭ چوڭقۇر مەزمۇنى، يۇقىرى بەدىئىي سەنئىتى ۋە نەپىس تىلى بىلەن كلاسسىك ئەدەبىيات خەزىنىسىدىن ئۆزىگە خاس ئورۇن ئالغان. شائىر ھىرقەتى «مۇھەببەتنامە ۋە مېھنەتكام» ناملىق ئەسىرىدە مۇھەببەتنى ئاساسىي تېما قىلىدۇ.

ھىرقەتى داستانىدا دىباچە (كىرىش سۆز)، ھەمدۇسانا، نەئت، پەيغەمبەرلەر ھەققىدە رىۋايەت قاتارلىق مەزمۇنلاردىن كېيىن ئاساسى تېمىغا كۆچىدۇ ۋە خاتىمە بىلەن داستانى ئاخىرلاشتۇرىدۇ.

شائىر ھىرقەتىنىڭ تەرجىمھالى ھەققىدە تەپسىلي مەلۇمات ساقلانمىغان. پەقەت ئۇنىڭ «مۇھەببەتنامە ۋە مېھنەتكام» ناملىق داستانىنىڭ دىباچىسىدە كۆرسىتىپ ئۆتكەن بەزى مەزمۇنلاردىن ئۇنىڭ ئىسمى، يۇرتى، كەسپى، ياشىغان دەۋرىگە ئائىت قىسمەن مەلۇمات بەلەرگە ئىگە بولالايمىز.

ئەسەرنىڭ دىباچىسىدە كۆرسىتىلىشچە: شائىر ئافاق خوجا دەۋرىدە ئۆتكەن. ئۆزىنىڭ ئىسمى مۇھەممەد ئىمىن، ئاتىسىنىڭ ئىسمى خاجەمقۇلى بولۇپ، ئۇ قەشقەرنىڭ تاز-غۇن يېزىسىدا تۇغۇلغان.

ئۇ ئافاق خوجىنىڭ ھۇزۇرىدا باغۋەنلىك مەنسىپى بىلەن چىراغچى، كاۋاپچى بولۇپ ئىشلەيدۇ. داستاننىڭ دىباچىسىدە، بۇ ھەقتە توختىلىپ مۇنداق مەلۇمات بېرىدۇ:

«...بەندىنى ئەۋلادى مۇھەممەد كاشقەر ۋىلايەتىدىن، تازغۇن دەھى، پىر ھىدايەتدىن خالى، ئازغۇن رەھىدىن قىشلاغى، باغچى ۋە سانى چىراغچى ۋە سالىسە كەبابچى. بۇ ئىشلار ۋە بۇ رەۋىشلەر زۇبدىنى پەيغەمبەرزادىلەر ۋە شەھ ئازادىلەر دەۋرىدۇر.»

ھىرقەتى ئالىي مەلۇماتنى قەشقەر مەدرىسىلىرىدىن ئالغان. ئۇ ئەرەب، پارس، ئۇردۇ تىللىرىنى پىششىق ئىگىلىگەن ۋە شۇ ئارقىلىق شەرق ئىسلام ئەدەبىياتى بىلەن چوڭقۇر تونۇشۇپ چىققان.

شائىر داستاندا «ھىرقەتى» (يەنى كۆيۈپ يانغۇچى) دېگەن تەخەللۇسنى قوللان-غان. بۇنى تۆۋەندىكى مىسرالار دەللىلەيدۇ:

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلار تور بېكىتى ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىسى

«ئىلاھا، ھىرقەتنى شاد قىلغىل. «ئىلاھا، قىلمە نەۋمىد ھىرقەتنى،
مۇھەببەت ئەھلى ئىچىر ياد قىلغىل» نەسىب ئەتمە جەمالىڭ قۇرقەتنى.»

ھىرقەتى بەزى تەزكىرىلەردە قەيت قىلىنىشچە، ئۆزبېكنىڭ لىرىك غەزەللىرى بىلەن ئەينى دەۋردە شۆھرەت قازانغان. شائىر ئۆزبېكنىڭ «مۇھەببەتنامە ۋە مېھنەتكام» ناملىق داستانىنى سەلاھىنىڭ «گۈل ۋە بۇلبۇل» داستانىدىن ئىلھاملىنىپ يازغان. بۇ ھەقتە ئۆزبېكنىڭ دىباچىسىدە: «كىتابى گۈلى بۇلبۇل نەزىرىمگە يەتتى، كۆڭۈل مۇرغى تەتەببۇئىغە پەرۋاز ئەتتى.» دەپ قەيت قىلىدۇ.

«مۇھەببەتنامە ۋە مېھنەتكام» ناملىق بۇ داستانىنىڭ تىرانسكرىپسىيىلىك تېكىستى تەتقىقاتچى ھەمىتۇللا جارىنىڭ جاپالىق مېھنىتى بىلەن 1957 - يىلى «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 4 - 5 - سانلىرىدا تۇنجى قېتىم ئېلان قىلىنىپ خەلقىمىز بىلەن يۈز كۆرۈشكەن. 1982 - يىلى يەنە ھەمىتۇللا جارى ئىشلەپ چىققان تىرانسكرىپسىيىلىك تېكىستى بىلەن يەشمىسى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن كىتابچە سۈپىتىدە نەشر قىلىندى. شۇ نەرسە ئېنىقكى، ھەر ئىككىلا قېتىم ئېلان قىلىنغان بۇ داستانىنىڭ ئىشلەشتە ئاساسلانغان قول يازمىسى ئەسلىدە باش - ئاخىرى يوقالغان قول يازما بولغاچقا، ھەر ئىككىلا قېتىم داستان كەم ئېلان قىلىنغان. ئۇنىڭ ئۈستىگە داستاندىكى ھەمدۇ سانا نەئت قىسمى مەلۇم سەۋەبلەر تۆۋەيلىدىن تولۇق ئېلان قىلىنمايۋاتقان.

يېقىندا ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېينىڭ ماتېرىياللار فوندىدىن بىر قول يازما نۇسخىسى بايقالدى. تەكشۈرۈپ كۆرۈشىمىزچە، بۇ نۇسخا خېلىلا مۇكەممەل ئىكەن.

بىز تەتقىقاتچىلىرىمىزنىڭ كېيىنكى تەتقىقات ئىشلىرىغا بۇ نۇسخىنىڭ ياردەم بېرەلەيدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتىمىز، ئۇنى ئايرىم نۇسخا سۈپىتىدە تولۇق ئېلان قىلىشنى لايىق تاپتۇق.

شۇنى قەيت قىلىپ ئۆتۈش كېرەككى، ھىرقەتنىڭ «مۇھەببەتنامە ۋە مېھنەتكام» ئەسىرى فېئودالىزم شارائىتىدا يارىتىلغاچقا، شائىر بۇ داستاننى يېزىشتا شۇ دەۋرنىڭ ئىدېيىسى چەكلىمىسىگە ئۇچرىمايۋالمىغان. شۇڭا ئەسەرگە تەنقىدىي مۇئامىلە قىلىشىمىز، شاكىلىنى چىقىرىۋېتىپ مېغىزىنى قوبۇل قىلىشىمىز لازىم.

* *

ھەمد بەھەد ۋە ستايىش بىئەدەد ئول شاھ ئەھەدغە، ئەجز نىياز بىشۇمار ئەللا-ھۇس - سەمەدغە فىدا بواسۇن خانمان بەلكى ئىككى جەھان ئول زاتغەكىم، ئىشق ۋە مۇھەببەتنامەسىنى ئانىڭ ئاتى بىلە ئارايىش قىلدىم، تا ئىشق تاغدىن بەدەن باغىغە نەسىمى يەتمەسە، كۆكۈل غۇنچەسى تەبەسسۇم ئەتمەس. سىدق ياغدىن كۆكۈل چىراغىغە قۇيۇلماسا، ئىخلاس فەتىلەسىگە ئىشق ئوتىنىڭ شەرارى تەزەللۇم ئەتمەس. مەئرىفەت چۇماغدىن ئاردى ئاياغىچە رەنج يەتمەسە، شىكەنجەسى تەكەللۇم ئەتمەس. مۇغەننى قا-نۇن قۇلاغىنى تابىغە سەرا - سەر كەلتۇرۇپ، باشدىن - ئاياغىغە بەرابەر تۇزۇپ نەۋاختە قىلماسا، بوزۇق تەرەننۇم ئەتمەس. كۆز بۇلاغدىن سۇ ئىچمەسە، ھۇسىن باغىنىڭ گۈلى كۆكەرمەس ۋە ھۇسن گۈلى ئاچىلماسا، نەزەر بۇلبۇلى نېگەران بولماس. ئىشتىياق با-دەسىن نوش ئەتسە، ۋەسىل شەرابىن ئىچمەيىن قالماس ۋە فىراق خۇمچەسى جۇش ئەتمەسە، ۋىسال ئاياغىن ئىستەيىن تاپماس. ئەگەر دەۋا ئىستەر ئىسەڭ ئەھلى دەرد بول. زەئىف كۇلفەتدىن رەنجگى زەرد بول. ئەگەر كىشى دەردمەند ئەمەس، تەبىبكە ھا-جەتمەند ئەمەس. ئولكى، رەنجىنىڭ ئەسىرى ئەمەس، سۆزىنىڭ تەئىسىرى بولماس.

بەيىت

بەيانى ئىشق - مۇھەببەتنى ئىپتىدا قىلايىن،
نىشانى مېھنەت ئىلە سۆزنى ئىنتىھا قىلايىن.

ئەئنى، ئاشىق مۇھەببەتسىز بولماس ۋە مۇھەببەت مېھنەتسىز. لۇقمە تۇزسىز بول-سە، بولۇر لەززەتسىز. مۇھەببەت تاتلىغ ئىچىۇر، مېھنەت ئاچچىغ. ئەمما مۇھەببەت ئىشىدىن مېھنەت تاپغۇسىدۇر ھەر نەچە بواسە قاتتىغ. مۇھەببەت ۋە مېھنەت بىر سۇرەتدە كۆرۈنۇر، ھەر-گىدىن «مۇھەببەت»، «مېھنەت» بولۇر. نۇقتەنىڭ سەرفىدىن «مۇھەببەت»ـــ يۇمشاغلىق ئىچىۇر، «مېھنەت»ـــقاتتىغلىق. ئانداغكى، قاتتىغلىقدىن پەيدا بولۇر تاتلىغلىق. «مۇھەببەت» بىلەن «مېھنەتـــنۇقتەدىن ئايرىلۇر، ئەگەر نۇقتە ئايرىلماسا سۆز قاچان يارىلۇر. نۇقتە مىسلى يۇكدۇر، سۇرەت ھەرف. مانەند بارگەش يۇكىنى گاھى ئۇستۇن، گاھى ئاستىن بارگەش ئۇستىگە ئالساـــمېھنەتدۇر، ئاستىغە ئالساـــراھەت. قاچان مەرھەم قويار تەندە بولمىسا جەراھەت.

نەزم

بىلىڭ، مېھنەتكە ئۆزىن سالدى دېھقان، تىكەنىنىڭ زەخمىدىن قانلار ساچىلدى،
ئىكىن جاي ئۇستىدە تا چەكتى كۆپ جان. كۆرۈڭ، باغدا ئاخىر گۈل ئاچىلدى.
ئاياغى خارۇ خەسىدىن بولدى رەنجۇر، مۇھەببەت بولمىسا - مېھنەت كېرەكمەس،
بۇ ئاچچىغ ئىشلار ئاخىر بولدى گەنجۇر. شەجەردە مېۋە يوقدۇر، شاخ ئېگىلمەس.

مۇھەببەت—تۇھفەئى مەئشۇق ئېرۇر ئاشىققە ۋە مېھنەت—لۇقمەئى مەتلۇب ئېرۇر ساددىغە. قەلب بىلىنمەكى مەھكدىن، باران كېلىنمەكى فەلەكدىن. ئەبر نەيسان ئەشكىن ساچماسا، سەدەف ئاغزىن ئاچماس. ئافتاب تۇلۇئ ئەتمەسە، زۇلمەت قاچماس. سەدەف ئىستەمەكدىن غەرەز—دۇردىن. قارا تاش باغرىدا لەئل ئولماقى—نۇردىن. غەرەز، راھەت ھەم ئاندىن، مېھنەت ھەم مەسكەنەت ھەم ئاندىن، دەۋلەت ھەم ئەسل دۇرەفشانلىق بىلە راندىن ۋە نۇر ئەفشانلىق خۇرشىد تاباندىن.

بەيىت

ئەگەر سۇ بولماسا گۇللار ئاچىلماس،
سەدەف يارىلماسا دۇرلار ساچىلماس.

ئەي بىنىشان، جۇملەئى ئالەم سېنىڭ نىشانەكدۇر، بۇ ئايەت مەزمۇنى بىرلە: «سەئەي بىنىشان، جۇملەئى ئالەم سېنىڭ نۇرىنىم ئاياتىنا فىل ئافاقى ۋەفى ئەنفۇسىمىم»①. ئەي بىزەبان، جۇملەئى ئالەم سېنىڭ زەبانىكدۇر، بۇ ھەدىس گۇۋاھلىقى بىرلە: «ئەل - ئالەمۇ كەلماتىللاھى تەئالا فاتىھەن» مۇھافەتەنەت سەندىن ۋە «لايىھەن» فىكرەت ھەم ۋە «زايىتەن» ھىممەت سەندىن ۋە «زايىقەن» سۇرب قۇربەت ھەم ۋە «لامىئەن» نۇر سەندىن ۋە «جامىئەن» ھۇزۇر ھەم ۋە «بالىغەن» كۇدۇر سەندىن ۋە «رايىھەن» سۇرۇر ھەم ۋە گويالىق تىلىنىڭ كەمالى سېنىڭ قۇدرەتىدىن. ئىلاھا، بۇ تەكەللۇمۇغە نۇتقۇڭ دەرياسىدىن سۇ كىگۇزگىل ۋە غۇنچەئى تەبەسسۇمۇغە لۇتفۇڭ بادىدىن بۇي يەتكۇزگىل تاكى سەندىن رەيھە ئېلتەيىن ۋە سۆزنى سەرىھە ئايتايىن.

بەيىت

بۇ كۆڭلۇم باغىدا گۇللار ئاچىلسۇن،
ۋۇجۇدۇم كانىدىن دۇرلار ساچىلسۇن.
ئاچىلسۇن لەب بۇ سۆزگە لالە يەڭلىغ،
تۆكۈلسۇن دۇر تەنىمدىن بالە يەڭلىغ.

ماڭا مېھرىڭ شەرابىدىن نەسىب ئەت،
يۈزۈم رەڭگىنى ئۇل سۇ بىرلە سىب ئەت.
ئاچىلىپ بەزم ئىچىدە گۇل بولايىن،
ئايىتىپ نۇكتەلەر بۇلبۇل بولايىن.

تاكى تەكەللۇم ھۇسنىغە سېنىڭ زىكرىڭدىن پەرداز بەرمەگۇنچە ھۇسن سۇخەن تابان بولماس ۋە كۆڭۇل گىرىھلارى تەبەسسۇمغە سېنىڭ فىكرىڭ باغىدىن نەسىمى تەگمەسە، لەب غۇنچەسى خەزان ئولماس. ئىشق - مۇھەببەتنىڭ زورى سۆزنىڭ كىسرەتىدىن مەئلۇم بولۇر ۋە ئىنس - ئۇلفەتنىڭ ھۇزۇرى كۆزنىڭ ھەسرەتىدىن مەفھۇم بولۇر. تاكى خۇدايىتەئالانىڭ زاتىدا جەمال نەمايىشى ۋە ھۇسن ئارايىشىنىڭ ئىشقى ھۇۋەيدا بولدى. سەبەب بەنىش جەمال ۋە ھەسەب دانىش ھال نۇرى مۇھەممەدنى پەيدا قىلدى. مۇرسەبەب ئاتى مۇھەممەدنى ئۆزىگە سىفاتى سەرمەد ئۇچۇن زۇھۇرغە كەلتۇردى ۋە ئاندىن بۇرۇن

① «قۇرئان كەرىم». مىللەتلەر نەشرىياتى 1986 - يىل نەشرى 478 - بەت. سۇرە فۇسسىلە 53 - ئايەت.

ئانىلىق مەسلىدا چەندان ھەمنام ۋە ئانىلىق قىسمىدا چەندان سۈرەتتى گۈلغام دۇرغىسە يەتكۈردى. ئاقىبەت، ھەرقايسىنى بىر رەۋىشدە مەقسۇدىغە يەتكۈردى، ناپەدىد قىلدى. مۇھەممەدنى بىر ئىشدا مەھمۇدىغە ئېلىتۈردى. تەلەب ئەسر مۇشەئىبد قىلدى. ئانداغكى، ئاي - يىل كەمالىغە يەتمەگۈنچە يەنە ئىلگەرىلىككە ۋە شىكەستەلىككە قەدەم قويۇپ، ئۆزىن ئەدەم قىلمايدۇر. غەرەزدە دىل ئېردى، گۈلنى ھىجاب قىلدى. ھەر ئايىنە بىر نىقاب بولمايدۇر. مەقسەد ئول ئېردىكى سۆز جەۋھەرىنىك بىبەھالىقدا ۋە ئۆز گەۋھەرىنىك خۇد نەمالىقدا ئېردى. تەكرىتەئالا ھەم دوستىغە نامە فۇرقانىنى ئىبەردى: «ئەر-رەھمانۇ ئەللەمەل - قۇرئان»① بەيانى ۋىرد ھالدۇرلار: «ئىننەللاھە جەمىلۇ ۋە يۇھىبۇل جەمال»دۇر.

نەزم

كۆڭۈل جان بىرلە ئىزدەر بىر يۈزى گۈل لەئلى قەند ئولسە،
چەراكى ساف دىللارنى ئۆزىگە تەكرى ھەم ئىزدەر.

يۈزىن كەرەشمەسى ئېردىكى ئەلگە فاش ئەتمەك،
بۇ شۇە بىرلە جەھان تەلئەتىن قوياش ئەتمەك.

ئىلاھا، تىلىمغە ۋەسفىكغە لايىق سۆز ئەتا قىل، غەيرى سۆزلەمەيىن ۋە ھۇسنۇڭغە مۇۋافىق كۆز نەماقىل، غەيرى كۆزلەمەيىن.

نەزم

دىلىم قۇفلىغە لۇتفۇكدىن كۇشايىش،
يەتۈرگىل، يەتمەسۇن تەبئىمغە كاھىش.
ياراتتىك بەندەنى مەئبۇد نەمالىق،
ماگا سۆز بەر ئاردىغ ھەمدىكغە لايىق.
بارى قۇللۇقدا قىل بەندەكنى سادىق،
مېنى قىلمە، ئىلاھىم، غەيرى ناتىق.
كۆڭۈل لەۋھىنى، يارەب، ئەيلە شۇستە،
مۇھەببەت خەتتىنى قىلغىل نەۋىشتە.
غەمكنى قىل ماگا ھەر يەردە ھەمدەم،
تىلىمغە ئىشق لەفزىن ئەيلە مەھرەم،
غەمكدىن ئۆزگە، يا رەب، غەم كېرەكمەس،
يېتەر دەردىك ماگا، مەرھەم كېرەكمەس.
مېنى سال مېھرىبانلىغ باغىك ئىچرە،
ئاچىل ئەي، لالە يەكلىغ داغىك ئىچرە.
كىشىدە يوق سېنىك دەردىك - كېسەكدۇر،
كىم ئولسە ئىشقسىز - بىشەك ئىشەكدۇر.
جەھاندا ئىشق ئېلى دۇررۇ گۇھەردۇر،
مۇھەببەتسىز كىشى، بىل، مۇھرەخەردۇر.
سېنىك فەزلىك ئېرۇر ئالەمگە يەكسان،
ۋەلىي ئىشقىك ئەۋامە بەرمەگەي جان.
ماگا ئىشق ئىچرە، يا رەب، بەرگىل ئىخلاس،
بېرىپ ئىخلاس ئۆزۈگىغە ئەيلەگىل خاس.

① «قۇرئان كەرىم»، مىللەتلەر نەشرىياتى 1986 - يىل نەشرى، 532 - بەت، سۈرە رەھمان 1 - ئايەت.

كۆكۈل ئۆيىنى دەردىگە ئىمارەت،
ياساپ، غەيرى غەمگىنى ئەيلە غارەت.
كۆكۈلگە دەرد ـ دارويى شىفادۇر،
فىراق ئەھلىگە ئول جەزب لىقادۇر.
نەسىب ئەتكىل ماڭا ئىشقىنىڭ شەرابىن،
ھەرام ئەت ئىككى ئالەم خوردۇ خابىن.
ئەلغدەك قىل مېنى ئىشقىڭ ئارا تۇز،
فەئالى ناردانىڭ رىشتەسىن ئۇز.
ياروت كۆڭلۈمگە ئىشقىڭنىڭ شەرابىن،
چىقار ئاندىن يەنەنىڭ دەردۇ داغىن.
مېنىڭ بەختىمنى ئويغات ئۇيقۇسىدىن،
مېنى قۇتقار جەھانىنىڭ قايغۇسىدىن.
مۇھەببەت بەھرىدىن ئەر ئاب زەۋقىم،
نەم ئولسۇن سۇ بىلە ئول تەھت فەۋقىم.
سېنىڭ يادىڭ سەقەردە بولسە ـ جەننەت،
ئېرۇر جەننەت سېنىڭسىز دەردۇ مېھنەت.
جەمالىڭ بولماسا كۆلدىن نەخۇشلۇق،
سۆزۈڭ يوق ئەلگە بۇلبۇلدىن نە خۇشلۇق.
سېنىڭ دەردىڭ ئېرۇر جانىمغە راھەت،
غەمىڭسىز يەتكۈرۈر مەرھەم جەراھەت.
ئىشىتمەس غەيرى نۇتقۇڭنى قۇلاغىم،
جەمالىڭ يوق، ئاقار كۆزدىن بۇلاغىم.
قاشىڭسىز يوقتۇ قورقۇنجىم قىلمچىدىن،
جەھان قايغۇسىنى قىل فارىغ ئىچىدىن.
كۆزۈڭ ۋەسفىنى زاكىر ئەيلە لەبكە،
لەبىڭ شۇربى ئۇچۈن سالغىل تەلەبكە.
كۆكۈل مۇرغىغە زۇلفۇڭدىن سەلاسىل،
سالىپ بىرك ئەيلە، قىل ھۇسنۇڭغە سايىل.
قاچان دەفئ ئولغۇسى ھەدسىز خۇمارىم،
تەلەب شۇربىغە يوق ھەرگىز قانارىم.

...ئول ۋەجھدىنكى «كىتابى گۈلى بۇلبۇل» نەزمىگە يەتتى. كۆكۈل مۇرغى تەتەبـ ئۇنغە پەرۋاز ئەتتى. بۇ پىشە غۇلغۇلەسىدىن ۋە ئەندىشە بۇلبۇلەسىدىن تەكەللۇم سۆيى ئەنداز ئەتتى. بۇ سەبەبدىن خامەتىلىنى نەم قىلىپ، نامە مەرزىئەسىغە زەم قىلىپ، دۇرـ لار ساچىپ، گۈلالار ئاچتى. نېچۈنكى، سۆز ئىشق تەجەللىسىدىن ئېردى، نامە مەھەللەـ سىگە كەلتۈردۈم ۋە ئۇششاق قەبىلەسىگە بۇ كەلىمەلەر جەمىلەسى يادكار بولسۇن. بۇ ھەـ دىقەئى گۈلزارنى ۋە ھۇققەئى دۇررى بارنى تابىتە ئەيلەپ، فەسىھەلەرگە رابىتە قىلدىم. بۇ كىتابغە «مۇھەببەتنامە ۋە دېھنەتكام» ئات قويدۇم. ئەگەر كىشى ساھىب تەسنىفنىڭ كەلامىن ئىشتىپ، نامىن بىلەيىن دېسە، مەجھۇل قالماسۇن، مەئلۇم بولسۇن ۋە مۇبھەم بولماسۇن، مەفھۇم بولسۇن دەپ، ھەدەف ناممنى ۋە تەرەف مەقاممنى تەئىين قىلدىمـ كىم مۇھەممەد ئىمىن خاجەمقۇلى ۋە ئازادەلەر باغىنىڭ بۇلبۇلى ۋە مېھنەت تاغىنىڭ گۈلى ۋە مۇھەببەت ئۇچاغىنىڭ كۈلى ۋە دوستدار تەرىقەئى خەلاسەئى ئەھمەد ۋە بەنـ دەئى ئەۋلادى مۇھەممەد كاشقەر ۋەلايەتىدىن، تازغۇن دەھى، پىرھىدايەتىدىن خالى، ئازغۇن رەھىدىن قىشلاغى، باغچى ۋە مەنسەبى ھەم باغچى ۋە سانى چىراغچى ۋە ساـ لسە كەبابچى. بۇ ئىشلار ۋە بۇ دەرۋىشلەر زۇبدەئى پەيغەمبەر زادەلەر ۋە شەھ ئازادەـ لەر دەۋرىدەدۇر.

نەزم

ئېرۇر باغ مېھتەرى قىشلاغى باغچى، كەبابچىلىق يەنە بىر مەنسەبىدۇر،
ئىككىنچى مەنسەبى ئېردى چىراغچى. كەباب قىلماق خاجەمنىڭ مەتلەبىدۇر.

ئەگەر ئەۋلادى پەيغەمبەرگە قۇلدۇر،
بۆلەك خەلق ئىچرە گويا تازا كۇلدۇر.
ئىرادەتدىن ئېرۇر ئەركە سەئادەت،
ئاسىغ ئەتمەس ئىرادەتسىز سىيادەت.
خۇدانىڭ لۇتفىدىن بولغاچ ئىنايەت،
نەسەب ئولدى ئاڭا پەرى ئىرادەت.
كىشى پەر ئىشكىگە ۋابەستە بولدى،
خۇدانىڭ لۇتفىغە پەيۋەستە بولدى.
ئەزازىل بولدى تا ئادەمگە سەركەش،
خۇدانىڭ قەھرىدىن ھەر دەم يېتەر غەش.
مەلائىك بارى باش قويدى زەمىنگە،
ۋىدا ئەتتى ئۇلار خەشم ئىلە كىنگە.
كىشى قۇل بولسە ھەق ئەمرىن بۇزارمۇ،
كۆڭۈلدىن مېھر قۇللابىن ئۈزەرمۇ.
مۇھىب ئولدۇر - نەئىش قىل دېسە، قىلماق،
تەقى قىلمە دېگەن ئىشدىن تېيىلماق،
ئەجەب قۇلدۇر بۇيۇرماس ئىشنى قىلسە،
قاچان قالغاي پۈتۈن تاشقە چاقىلسە.
ئەگەر ئىشق ئىچرە سادىقسەن، ئانى بىل،
ئەگەر ئوت ئىچرە كىرگىل دېسە كىرگىل.
بەھەر سۇرەت ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئالغىل،
ئانىڭ قۇربى ئىنانىن قولغە ئالغىل.
ئىشتىكىل بۇ ئىنايانى خەلىلنى،
نې يەڭلىغ تۇتتى فەرمانى جەلىلنى.

خۇداغە بەردى كۇللى ئىختىيارىن،
بەتەھقىق ئەتتى ئوت ئىچرە قەرارىن.
ئۆزىن تاپشۇردى ھەيىي لايەمۇتغە،
قاچانكىم ئاتتى ئىبراھىمنى ئوتغە.
قىلىپ ئىسبات ئاشقلىقنى ئول قۇل،
ئول ئەتتى ئوتنى بۇ قۇلغە قىزىل گۇل.
بۇ سىرنى ئاڭلاغىل، ئەي پەرى بەرنا،
ئەگەر بولساڭ زەمىرى ساف دانا.
ئەگەر بولساڭ خەلىلۇللاھ يەڭلىغ،
نەخوبدۇر چۈن فەلەكدە ماھ يەڭلىغ،
خەلىلدەك بولماساڭ ئىزدەپ جەلىلى،
نە ياخشىدۇر ئانىڭ بولساڭ زەلىلى.
ئەگەر ئول بولماسا بىر دوستدارى،
تاپىپ بول گۇل تەنىدە مىسلى خارى.
مۇڭا سىدق ئىلە قىلغىل ئاشنالىق،
بۇ ئىشدىن تاپقاسەن شايەد رىزالىق.
ئىشىت، بۇ سۆزنى فەھم ئەت ئىشق ئىشنى،
ئاياغىن تاپماسا ئىزدەر ئىزنى.
كۆرۈڭ مەجنۇن ئىشىن لەيلى ئىستىگە،
تەۋازۇئلار قىلىپ سۆيدى كۆتىگە.
بۇ مەجنۇن ئەتتى ئىسبات ئىشقى لەيلى،
بۇ ھۇرمەت ئېردى لەيلىنىڭ تۇفەيلى.
چېكىپ شىردن ئۇچۇن مېھنەتنى فەرھاد،
قازىپ تاغ ئول، قىلىپ شىرىننى دىلشاد.
بولۇپ تاشغە مەتىن ئۇرغان مەھەللى،
مۇڭا شىردن جەمالىدىن تەجەللى.

ئەگەر فەلەك قارا گىلەمىن كىيىپ باغلار كەبى باغرىنى داغلار قىلماسا، ئىشرەت نەغمەسىگە ئافتاب رەھمەت تامغاسىنى كۆرسەتمەس. تاكى ئافتاب شۇئلە رىشتەسىنى بافەستە قىلىپ جەھانغە ھۇللە كەيدۇردى. ھەممە زۇلماتى نۇرانە بولدى. جەۋرى زۇلمەت بولمىسا، ھۇرى رەھمەت جەمالىن ئاشكار ئەتمەيدۇر. راھەت كەلسە، مېھنەت قەرار ئەتمەيدۇر. ئەما قارا تاش ئولماسا، بەھاسى سەھل ئولۇر. لەئل

ئولماقى ئافتاب تابىدىن، جەھل ئولماقى مۇئەللىم ئىتابىدىن. ئەمما تاشغە ئافتاب تاخ پەردەسىدە تابىش قىلۇر، ئەمما كەبابنى ئوتقە يىراق تۇتماسا كەباب قالۇر، نەنبش.

نەزم

كى مېھرى جەمال بارچەغە بەردى كەمال،
تورت پەردە يۇزىگە تۇتتى، كۆرسەتتى جەمال.
نان تۇشسە كۆيەر ئوتغە، پىشار تابىشدىن،
بىسپەردە كۆرەرگە كۇن يۇزىن قىلما خەيال،

يەئنى بىۋاستە رابىتە بولماق مەھال، باغدىن مىۋە ھاسىل ئولماس كىشى قويماي نېھال. سۇنى زەرفغە ئالىپ ئىچەرلەر، قاچان ئاغىزغە ئارىق ئاچارلار.

نەزم

سۇنى ھەم ھەۋەزنىك قىراغدىن،
قاچان ئالۇر دەريانىك ئورتە ياغدىن.
خۇش دەۋلەت ئېرۇر بىر كۇلى رەئناسى بىلە
جان ئالسە ئانىك لەئل شەكەرخاسى بىلە.
ھەر كىم تىلەسە نەزەر ئەيلەرگە جەمال،
ئول قىلغۇسىدۇر ھەجر ئوقى ئاتماقنى خەيال.
ھىجران ئەلەمى يەتمەكۇچە ئاشىق ئېلىگە،
كۇل ئوغرىسىدەك بىلۇرمۇ ئول قەدرى ۋىسال.
نە خوب ياراشۇر ئاقىغە كۆزنىك قاراسى،
ئاي كۆكدەكىدەك كۇل يۇزى زۇلفى ئاراسى.

ھەزاران شۇكرى ئول شاھى ھۇكەمگە،
كۆكۇلگە ئىشق ئوتىن سالغان ئىگەمگە.
ماڭا ئىشق ئوتى سالدى قىبلە گاھىم،

بۇلبۇلنى تىكەن گەرچە جەراھەت قىلسە،
مەرھەم ئېتىبان يۇزىنى پۇتكەي يارا سى.
گۇل ئاچتى تەنىم باغى جەفا تاشى بىلە،
قاشى بۇ جانىم قەستىدە يولداشى بىلە.
بۇلبۇل قىلىبان ۋەفاغە جەفا تاپتى ئەۋەز،
گۇلنىك تىكەنىن سۇغاردى كۆز ياشى بىلە.
ئىلاھا، ھىرقەتىنى شاد قىلغىل،
مۇھەببەت ئەھلى ئىچرە ياد قىلغىل.
ئۇلارنىك سۇھبەتى ئىچرە تاتىپ مۇل،
ئۇ بولسۇن دەرد ئىشق ئىلكىدە مەقتۇل.

جەمالى فىكرىنى قىلغىل ئىگاھىم.
سالىسەن ئىشق قۇللابىن بويۇنغە،
ھېنى تىغلى غەمىنىك سالدى ئويۇنغە.

قىلىپ ئىشق ئېلىنىڭ قەبرىدىن تەدبىر،
سالىپسەن ھەلقەئى غەم بىرلە زەنجىر.
يىبەردىڭ ئىشىقسىزلارنى ئەدەمگە،
قاچان رەھىم ئەيلەدىڭ سەن ئىشقى كەمگە.
ياراتتىڭ ئىشق، ئەرز ئەتتىڭ فەلەككە،
زەمىنۇ تاغ بەھرۇ ھەم مەلەككە.
زەمىندىن ئۆزگەسى قىلماي تەھەممۇل،
زەمىنگە ئىشق نەقدىن بولدى مەھمۇل.
قىلىپ تا ئىشق تەھمىرىنى سۇرەت،
بېرىپ ھۇسنۇ مەلاھەت بىرلە زىينەت.
يۈزىدىن گۈل، لەبىدىن غۇنچە قىلدىڭ،
سەبەب ئىشق ئېردى، ئانى مۇنچە قىلدىڭ،
ئۇ گۈلغە بىركىتىپ قويدۇڭ قۇلاغ ئات،
چىقاردىڭ سۇيىغە كۆزدىن بۇلاغ ئات.
ئۇ سۇرەت تەرھىنى چۈن گۈلشەن ئەتتىڭ،
گۈلى غەمدىن تۇمەنمەڭ خىرمەن ئەتتىڭ.
ھەزاران سەرۇ ئول باغىڭدە ئۈندى،
تۇمەنمەڭ قۇمر ئانىڭ شاخىغە قوندى.
بۇ گۈلشەندىن چىقىپ بادى سەبالار،
قىلىپ ھەر نەۋئى بۇلبۇللار نەۋالار.
بۇنى ئاڭلاپ فەلەك ئۆرۈپ ئۈزىنى،
قىلۇر بىر كېچە خۇن ئەفشان كۆزىنى.
غەرەز ئىشق ئەتتى مەۋجۇدات ئالەم،
بۇ رەڭ ارتقىغە لايىق بولدى ئادەم.
كۆڭۈلنى ئەيلەدىڭ تەنىڭ چىراغى،
ئانىڭ سۇزىغە ئىشقىڭ ئېردى ياغى.
ياراتتىڭ بارچەنى زىكرىڭ قىلۇرغە،
دىلۇ جانى بىلە فىكرىڭ قىلۇرغە.
تىلىمنى ئەيلە ئاتىڭ بىرلە تاتلىغ،
ساڭا مەھشەر كۈنى بولماي ئۇياتلىغ.
تۇنۇ كۈن ئەيلە يادىڭ بىرلە مەشغۇل،
تىلىم بويىنىغە سال زىكرىڭ بىلە غۇل،
سېنىڭ يادىڭ بىلە جان چىقسۇ تەندىن،
ئىكى ئالەم رىزالىق ئەيلە مەندىن.
ئىلاھا، قىلمە نەۋمىد ھىرقەتىنى،
نەسىب ئەتمە جەمالىڭ فۇرقەتىنى.

نەئت رەسۇل ۋە سەردەفتەرى ئەھلى قەبۇل

دۇرۇدى بىھەد ئايتاي مۇستەفاغە،
نەچۇن ئۇممەت مەن ئول ياری ۋەفاغە.
ئانىڭ جىسمى ئېرۇر ئاينەئى زات،
كۆرۈنمەس جىسمدىن ئانىڭ بىجز زات.
يۇمۇپ كۆز جۇملە ئالەم لەززەتىدىن،
تاپىپ مېئراج قۇربەت ئىشرەتىدىن.
ئالىپ ۋۇسلەت مەيىدىن كۆپ ئەسەرلەر،
چىقىپ يارانىغە ئېلتىپ خەبەرلەر.
ئەگەرچە قەۋمىدىن كۆپ يەتسە زەخمەت،
تىلەر ئېردى ئانىڭ ئۇرنىغە رەھمەت.
ئانىڭدە يوق ئىدى بىر زەررە ئاچىغ،
بۇلۇر پىشقان ئۈزۈم ھەرب ئۇرسە تاتلىغ.
سەدەفنى تاش ئۇرۇپ يەنچىپ تېشەرلەر،
چىقادۇرلار ياردىپ دۇررۇ گۇھەرلەر.
زەمىننى يىرتىپ ئەتسە پارە - پارە،
سەمەر بەرگەي ئۇنۇپ بىھەد شۇمارە.
ئول ئېردى زاھىرى باتىنده يۇمشاغ،
نېكىم ياغنىڭ تېگى ھەم ئۇستىدۇر ياغ.
ئول ئېردى جۇملەئى ئالەمگە رەھمەت،
قاچان بولغاي، بىلىڭ، رەھمەتده زەخمەد.
ئانى كۆركەن بولۇپ غۇنچە چېكىلسە،
ئانىڭ ئېردى خۇيى گۈلدەك ئاچىلسە.

www.uyghurkitap.com

تۆلۈڭ ئەتسە ئەگەر خۇرشىد تابان، قاچان فەرق ئەتكۈسى گۈلۈ تىكەڭگە.
بۇلۇر رەۋشەن شەھەر، دەشتۇ بەيابان، ئول ئىردى كافىرۇ مۇئمىن يەكسان،
ئەگەر ياغسە بۇلۇت دەشتۇ چەمەنگە، ئۇلار ئۇچۇن يۇرمەك - باغرى ئىدى قان.

ھەزرەتى ئەبابەكر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مەدھىلەردە

پەيغەمبەرنىڭ ئىشىت بۇ بەكر سىددىق، ئىدى ھەم مۇقتەداسى، ئىنتىھاسى.
ھەممە قىلغان ئىشىغە قىلدى تەسدىق. چىقىپ كۈن شەرق ئەھمەددىن تاڭ ئاتتى،
تىگىپ ئىردى بورۇن ئىشقى مۇھەممەد، يۇرۇپ ئول شام ئەبۇبەكر ئىچرە پاتتى.
كۆيەر ئىردى ئانىڭ ھەجرىدە سەرمەد. قىلۇر ئىردى خەفى زىكر ئول تۇنۇ كۈن،
خەيالى ئىردى پەيغەمبەرنى كۆرمەك، يۇرەك-باغرى ئىدى بىر يان، كۆزى خۇن.
قاچان كۆردى نەبىنى، قىلمادى شەك. كېشى تۇتسە كەباب ئوتغە، سۆز ئۇشبۇ:
سەبەب بۇ ئىردى ئول سىددىق ئاتاندى، ئىسى چىقماي، سۇيى چىقماي قالۇرمۇ.
سەرى ئەسھاب ددپ تەھقىق ئاتاندى. مۇنىڭ مەخفى ئىشىن بىلدى ئىسىدىن،
ئىدى خۇرشىد پەيغەمبەرگە ئول سۇبھ، يەنەلەر تاپمادى ئانىڭ ئىشىدىن.
ئانىڭ فەئلى ئىدى مەھمۇد ئەمەس قۇبھ. ئىلاھا ھىرقەتىغە ئىشق بەرگىل،
يېتىشتى سۇبھ، كۈن نۇرىنى ساچتى، ئاڭا بۇبەكر ئىشىدىن سىدىق بەرگىل.
بۇ ئىش يەكلىغ نەبۇۋۋەت ئىشكىن ئاچتى. سېنىڭ يادىڭ بىلە بولسۇن، ئۆلسۇن،
ئىدى ئەسھابلارنىڭ ئىبتىداسى، سېنىڭ ئوتۇڭ بىلە كۆيسۇن، توزۇلسۇن.

ھەزرەتى ئۇمەرۇل - فارۇقنىڭ مەدھىلەردە

خەلىفە ئىردى، بىل، ئىككىنجى ئۇمەر، قۇتۇلماس ئىردى ئول دەم ئۇشبۇ غەمدىن
ئەدالەت ئۆزرە مانەندى شىرى نەر. كۆرۈپ قورقار ئىدى ئانى شىرى نەر،
جۇدا ئەيلەر ئىدى باتىلنى ھەقدىن. يوق ئىردى تۇتۇم ئارا مۇنداغ شىرىن ئەر.
دەلالەت كەلتۇرۇپ رەبىبل فەلەقدىن. تەجاۋۇز ئەتمەدى ھەق ئەمرىدىن قىل،
مۇنىڭ دەۋرىدە ھەق-ھەق ئىردى بىلگىل، بۇيۇردى بارچە ئەلگە ئەمرىدىن قىل.
قاچان شامىل ئىدى ھەق بىرلە باتىل. ئۇمەرنىڭ خۇلقى خۇش ئىردى خۇجەستە،
كېچە - كۈندۈز بىلە قاۋۇشماس ئىردى، بۇزۇپ باتىلنى قىلدى ھەقغە چۇستە.
ھەقۇ باتىل بۇرەك ياۋۇشماس ئىردى. ئىكى ئالەم سۆزىنى ئىردى تەشلەپ،
مۇنىڭ كۈن تىترەر ئىردى ھەيبەتىدىن، دېدى ھەق زىكرىنى قىلماقغە شەشلەپ.
نېچۈنكىم زاھىر ئىردى ھەي بۇتىدىن. فەنا بولدى تۇنۇ كۈن ددن تالاشىپ،
بۇشەدغە ئۆزگە غەم يوق ئىردى غەمدىن، ھارىپ ئول رەگ باتىل ددن تالاشىپ.

ئىلاھا، ھىرقەتىنى قىلمە باتىل، خەبەردار ئول‌نەفەس تاچىقتى لەبدىن،
كەرەم ئەيلەپ ئەتا قىل دىلرەباتىل. تۇزۇك تۇت ئەمرنى، ياچىق تەلەبدىن.

ھەزرەتى ئۇسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مەدھىلەردە

ھەياۋۇ ھىلم ئارا كوھ ئېردى ئۇسمان، قىزىل قان بىرلە رەڭ قىلدى كەلامىن.
چېكىپ جان خەلقى ئۇچۇن جەمئ ئەتتى قۇرئان. ۋەرەقلەر ئۇستىگە قانى ساچىلدى،
ئانىڭ ۋەسفىدە سۆزنىڭ ئىبتىداسىن، مەگەر گۈلشەن يۇزىدە گۈل ئاچىلدى.
تاپا ئالمام، نە بىلگۈم ئىنتىھاسىن. يىغىپ ھەق سۆزدىنى تاپتى شەھادەت،
چىقىپ يۇرسە بۇ ئۇسمان، بىل، سەمادا، كىشى تاپقانمىكىن مۇنداغ سەئادەت.
فەرىشتەلەر خىجىل بولغاي ھەيادا. يوق ئېردى شەك، بەتەھقىق ئول ئىدى لۇم،
مۇڭا ئەل قانچە ئىشلار قىلسە قاتتىغ، بۇ يەردە بولدى مېھرئەبر ئاستىدا گۇم.
قاچان تاتلىغ لەبىدىن چىقتى ئاچچىغ. بۇ قۇش ناگەھ بەقا مۇلكىگە ئۇچتى،
بۇ ئەردى بارچە مۇئمىنگە ساردىغ ياغ، قاراڭغۇ بولدى مېھرى، شەمئ ئۆچتى.
ياماڭ سۆزنى كۆتەرمەككە ئاغىر تاغ. ئىلاھا، ھىرقەتىنىڭ كۆز قاراغىن،
مۇھەممەد بەردى ئاڭا ئىككى نۇردىن، بۇ يەڭلىغ ئەر ئېتى باستۇرئاياغىن.
ئىكى كۆزدەك كۆرەر ئېردى ھۇزۇردىن. يارۇتقىل كۆڭلىگە مېھىردىن چىراغىن،
كەلامى ھەق ئۆزە ئول بەردى جانىن، جەمالىڭ بىرلە دەفئ ئەت دەردى داغىن.

ھەزرەتى ئەلى كەرەمەللاھۇ ۋەجھۇنىڭ مەدھىلەرى

ئەلى ئېردى، بىلىڭ، مېھرى ۋىلايەت، سەخاۋەتدە ئىدى دەريا مەسەلدىڭ،
يارۇپ ئاندىن ھەمە مۇلكى ھىدايەت. چۇچۇكلۇكدە ئىدى لەئلۇئەسەلدىڭ.
تاپىپ قۇۋۋەت ئانىڭدىن ئەھلى ئىسلام، تىلەپ ھەق يولىغە دۇشمەن باشىنى،
قىرىپ ... ئالىپ ئىلكىگە قەمقام. بېرىپ ئول شىر قايتارماي قاشىنى.
سۇرۇپ كۇفر ئىلىنى فىل دىماندەك، ئەگەر ئون كۈن لەبىگە تەگمەسە نان،
بۇزۇپ سەفلەنى ھەم شىرۇ ژىياندەك. قاچان تاپتى يېمەي ئول قىلدى ئېھسان.
بۇلۇتدەك گۆركەردىپ كەرسە ئۇرۇشقە، ئەگەرچە بىر دەرەم يوق، كىم‌تىلەر، بىل،
چاقىندەك تەگسە ئەر بارمۇ تۇرۇشقە. بېرۇر ئېردى ئاڭا ئوغلىن قىلىپ قۇل.
ياغىندەك ساچىلىپ ... ئەھلى‌قانى. سەخا بابىدا ئول ئەر ئېردى يەكتا،
قاچان قالدى بىرىنىڭ‌تەندە جانى. غەزا ئىچرە مۇڭا يوق ئېردى ھەمتا.
چاپىپ‌ھەر يان‌ئۇرۇپ ئول ئوڭنى-سولغە، ئەگەر قويسە قەدەم ئول ئەر يېرىگە،
ئالىپ بىرلەھزەدە مەقسەدنى قولغە. قىلۇر ئېردى پەسەند ئول يەر يېرىگە.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بىلۇرسەنمۇ مېنىڭ ئۇستۈمدە كىم بار،
شەرافەتدە مېنىڭ مىسلىمدە كىم بار؟
ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئۇسمان ئۆچۈن دان،
بىلىڭ تۆرتۈنچىسىنى شىرى يەزدان.
بۇ تۆرت ئەر ئېردى خۇرشىدى ھەقىقەت،
بىرى جان ئېردى، تۆرتى ئېردىسۇرەت.
بۇ تۆرت ئەر ھۇسنىدىن تاب ئەتتى خۇرشىد،
ئىشتىكىل، بىشەك ئېردى ...نۇر سەيد.
ئېرۇر لەفزان ئايتماغلىقغە بەش كۆن،
تۇغار، بىلگىل، بەتەھقىق كۆندە بىر كۆن.

ھەقىقەت نۇرىدىن كۆڭلىن يارۇتقان،
بۇ بەش ئەرنى بىلۇر بىر جىسىم، بىرجان.
ئەگەرچە زاھىرىدا بەش ئېرۇر ئات،
جۇدا ئېرمەس ئېرۇر باتىنىدە بىر زات.
ئىلاھا، ھىرقەتنى قىلمە نەۋمىد،
بۇ بەش ئەر نۇرىدىن تا ئەتتى ئۇمىد.
مۇڭا بەرگىل بۇ بەش ئەر شەمئىدىن نۇر،
بۇ بەش دەريادىن ئالسۇن ئىلكىگە دۇر.
كەرەم قىلغىل ئەلىنىڭ ھىممەتىدىن،
مېنى قىلغىل ئوشۇل شىرنىڭ ئاتىدىن.

ئاغاز كىتاب «مۇھەببەتنامە ۋە مېھنەتكام» ۋە ھۇللەئى بىستەدام ۋە شىكەستەئى جام «ئەۋۋەلەھۇ ۋەسۋاسۇن ۋە ئاخىرەھۇ ئىفلاسۇن» مۇھەببەتدىن نەئىشلار تەۋەللۇد قىلۇر، مېھنەت نە ئىشقە ئائىد بۇاۋۇر ئول سىرنى ئەيان ۋە ئۇل سۆزنى بەيان قىلماقدا بىلىكگىم تورت ھۇرۇف ئېرۇر
لەفزى مۇھەببەت ھەر ھەرف بولۇر يەتتە قىسمەت

بىلىڭ، تۆرت ھەرف ئېرۇر لەفزى مۇھەببەت،
ئانىڭ ھەر ھەرفىن ئەتتىم ھەفت قىسمەت.
بەيان ئەيلەي بۇ مەئىنىلەرنى، بىلگىل،
نىچۈك ئېركەن قۇلاق سالغىل، ئىشتىكىل.
بىرى: جانغە تېگىپ «مىم»ى چۇماغى،
مۇھەببەتنىڭ بولۇر ئاندىن بۇلاغى.
ئاقىزغاي دېدى ياش ئورنىدا قانلار،
بۇ مەھزۇن نالە ئۆرتەر خەستە جانلار.
ئىكىنجى: مەئىنەسىدۇر: مۇبتەلالىق،
بۇ ئىشىدىن ئىختىيار ئەتمەس جۇدالىق.
تەلەب دەردى بىلە ۋابەستە بولماق،
فەقىرۇ ئاجىزۇ دىلخەستە بولماق.
ئۈچىنجىنىڭكى: گەر نىشى مەلامەت،
مۇنىڭدىن ئىشق ئىلى ئىلتىمەس مەلامەت.
مەلامەت ئىشق مۇرغى بال بولغاي،

نىچۈن بۇ بال ئانىڭ ئىقبال بولغاي.
چەھارۇن زاھىرۇ باتىن مۇۋافىق،
بولۇر، گەر بولماسا دەرلەر مۇنافىق.
مۇنافىق ئولدۇرۇركىم ئىككى سۆزلەر،
مۇۋافىق ئىككى ئالەم بىرى كۆزلەر
بەشىنجى: يار جانىغە مۇرۇۋەت،
قىلۇر جانۇ دىلىدىن قەدر ھىممەت.
بۇ ئىشىنىدۇر مۇھەببەتنىڭ رەۋاجى،
يارۇر بۇ ئوتىدىن ئاشىقنىڭ سىراجى.
بولۇر ئالتىنجى دەردۇ غەمگە مۇنىس،
بۇ غەم ئالتۇن قىلۇركى بولسە ئول مىس.
بۇ يولدا دەردۇ غەمدۇر كىمىياگەر،
بۇ ئىشىدىن ئىشق ئېلىدۇر غەمگە چاكەر.
يەتىنجى: مۇتەسىل ۋەسل ئىچرە بولماق،
بۇ دەرگاھ ئىچرە خاك ئولماق يوق ئولماق.

جۇدالىق فىكرىنى كۆڭلۈڭگە سالمە،
مۇرادىڭ ئالمايسەن ھەسرەتتە قالمە.
يەنە بىر ھەرىكەت قىلساڭ ئاچايسەن،
ئول ئۆيدە نې ئېرۇر ئالىپ چىقايسەن.
ساچايسەن ئىشق ئىلى ئالىغە يەكسەر،
ئانىڭدىن كىم تەلەب قىلغانىن ئىلغەر.
مۇھەببەتنىڭ ئىكىنجى ھەرفى «ھ»① دۇر،
مۇنى شەرھ ئەيلەيىن مەئنىسى نېدۇر.
مۇنىڭدىن ھەم ئاچاي يەتتە دەرىجە،
كىرىپ ئىستەي، تاپاي بەختىم بارىجە.
ئىشتىكىل «ھ» ھەياتى جان باغىشلار،
ئەگەر كۆز قىلسە بارانەك باغىشلار.
ساچار باران، ئاچار گۈل يەر يۈزىدە،
بۇ يەڭلىغ جان ھەياتى ھۆل كۆزىدە.
ئىكىنجى ھىلم ئېرۇر تاغدەك ئاغىرلىق.
قاچان سەركەش بولۇربىر يان باغىرلىق.
سۈمۈر مېھنەت شەرابىن نېچە ئاچچىغ،
بولۇر تۈز ئۈستى ئاچچىغ ئاستى تاتلىغ.
ئۇچىنجىدۇر ھەيا مۇلكىنى ئالماق.
ئۇ يۈزدىن ئۆزگە يۈزدىن كۆزنى ئالماق.
ئۇيات ئۇلغاي بولۇپ كۆڭلى چەكىلەر،
ئۇيات ئۇلغاي قىلىپ رەشكنى كىلەر.
چەھارۇم دايىما ھەسرەت يولىدە،
بولۇر ئاغزى ئانىڭ نەگەر قولىدە.
بىكىتمەس دىلئارامى باسى زىكر بالىن،
ئەگەر ئىستەر دىلئارامى جەمالىن.
بەشىنجىدۇر خەيالى ھەززىدىن خوش،
نېچۈك قىلغاي ۋىسالى ئاجىزدىن نۇش.
ھەمىشە گۈل يۈزىدىن تەدبىرى ئەتكەي،
لەبىدىن تەلخ ئۇمرىن شىرىن ئەتكەي.
ئىرۇر ئالتىنجى ھازىرلىق بۇ ئىشتە،
رىزا جويەندەلىقدور ھەر رەۋىشتە.
يەتىنجى يارىدىن يەتكەن ھەقىرلىق.
مۇكاپ بولغاي شەھەنشەھدە ۋەقىرلىق.

گەداللىقدۇر بۇ يولىنىڭ ئىپتىداسى،
ھەقارەت كەسىپ ئېتەر ئىشق ئىنتەھاسى.
يەنە بىر ھەرف دۇررىن سىفتە ئەيلەي،
ئاچىلماس غۇنچەنى شۇكۇفتە ئەيلەي.
كۆكۈل دۇرجى ئاسىلسۇن، دۇر تېشىلسۇن،
تىزىپ خونلار قۇلاغىغە ئاسىلسۇن.
مۇھەببەتنىڭ ئۈچۈنجى ھەرفى «ب» دۇر،
قاچان دۇرجى مۇھەببەت ئېردى بەھدۇر.
بىلىك «ب» نۇقتەسىنى دۇررى غەلتان،
كۆكۈل مۇرغىغە ئول دۇرنى قىلىپ دان.
چوقۇپ بۇ مۇرغ ئول دانىنى، تۇتۇلدى،
تۇتۇپ بەند ئەتتىلەر، قايدىن قۇتۇلدى.
چاقىپ بۇ دۇرنى ھەم يەتتە قىلايىن،
تىشىپ ھەر دۇررىنى سىفتە قىلايىن.
بىرىنچى مەئنىسى: دەردۇبەلادۇر.
سالىپ ئوتقە، گەھى ئوتدىن ئالادۇر.
بەلا، ئىشق ئەھلىنىڭ ئىلغامچىسىدۇر،
بۇ يول دەرماندەسىنىڭ قامچىسىدۇر.
ئىكىنجى بەندەلىكدۇر ئەيش غەمدە،
ئەمەس خۇش ئەيشدە، غەمكىن ئەلەمدە.
بىرى، سۈنغاي رىزايى ھەققە بەندە،
لەبىن زاھىر يۇمار، باتىندە خەندە.
ئۇچۇنجى بەھرەمەند بولماق تەلەبدىن،
بۇ ئىشنى قويماغاي جان چىقسە لەبدىن.
قويار جۇز بەندەلىكدىن ئۆزگە ئىشنى،
تىلەرمۇ يارىدىن ئۆزگە كىشنى.
ئىرۇر تۆرتىنجى بىل، دايىم بۇكادۇر،
ئەگەر مەئشۇق ئىشق مۇتەكادۇر.
كۆزىدىن دۇررۇ مەرجانلارنى بىسيار،
تۆكەر ۋەسلىغەكىم بولسە خەريدار.
بەشىنجى، ئىلگەرى ئىستەپ تاپار باب
يىلاندەك ئەيلەگەي ئول يار ئەر باب.
كىشى ئىستەر ئىسە ئۆينىڭ ھۇزۇرىن،
ئىشىك تاپماي كۆرەرمۇ ھۇسىن نۇرىن.

① بۇ يەرىدىكى «ھ» ئەرەب ئېلىپبەسىدىكى «ح» ھەرپىنى كۆرسىتىدۇ.

ئىشىت ئالتىنجىسىدۇر باقى بولماق، ئۇزۇلمەكدىن - چىكىلمەك، يوق تۇزۇلمەك.
ئىچىپ باقى شەرابىن ساقى بولماق. تۇگۈن بولماي دېسەك ھەرگىز ئۇزۇلمە،
بەقا تاپماق ئىشىن قىلساڭ، فەنادۇر، تۇگۈنلۈكتىن يازىلىپ ھەم تۇزۇلمە.
فەنا يوقدۇر، بەقا قايدىن بەقادۇر. بەلادۇر ئىشق بەھرى دۇررى تابى،
يەتىنجى بەستەلىكدۇر، يوق ئۇزۇلمەك، مۇھەببەت لەفزى پۇتمەس يوقتۇ تابى.

بەيان ھەرف «ت»

قىلاي، ئەي دىل، يەنە بىرنىڭ سىفاتى، كىشى تا بىرنى قويماي، بىرنى تۇتقاي،
بۇ تۆرتىنچى ھۇرۇفنىڭ «ت» دۇر ئاتى. بۇ بىرسى قاشىغە قايدىن ياۋۇتقاي.
مۇنىڭ ھەم يەتتە تۈرلۈك مەنىسى بار، بەشىنجى مەنىسىدۇر، ئاكلا، تەبە،
ئۇ باغنىڭ ھەم نە يەكلىغ مېۋەسى بار، بارابەر قايدا بولسۇن باغ ئىلە تە.
كىرىپ بۇ باغ ئارا مېۋ تىرەيىن، خىلافى ھەقغە يەكسەر بولما بېۋش،
سۇساغەنغە ئالىپ چىقىپ بىرەيىن. ھەلال ئولسە شىكار ئەھلى سالۇر قۇش.
بىرىنجى مەنىسىدۇر تەۋبە قىلماق، ئىبرۇر ئالتىنجىنىڭ مەنىسى تەسلىم،
تەلەب جويىدا سۇ يەكلىغ ئاقىلماق. ئەگەر ئالساڭ دىلۇ جان بىرلە تەئىلىم.
ئەمەس تەۋبە قىلىپ ئول كىشى يانغاي، بىرەۋدىن ئۆزگەگە ئەگسەڭ بويۇنى،
خوشكدىن سۇ تاشىپ ئالدىدا ئاقماي. ئەمەس تەسلىم، ئۇيان قويغىل ئۇيۇننى.
ئىكىنجى مەنىسى تەنزىيەدۇر، بىل، تەئەسسۇف ئول ئىرۇر تا تاپدى بەھرە،
كۆكۈلدىن خارى خاشاكىن ئارتىغىل. يەنە تاپماق ئۇچۇن يارىلسە زەھرە.
كى ئول ئۆينى پاك ئەتمەك ھەم سۇفۇرمەك، قاچان تاپقانىنى ئىلكىدىن ئىبەرگەي،
بەس ئاندىن ئۆيگە مېھمانىنى كىيۇرمەك. خۇمار ئالۇدە مەي ئىچكەي، تىرىلگەي.
ئۇچىنجى ئىشق ئىبلى تەدان كىرەكدۇر، دېمەس تالىب نەچە تاپسە تەكەللۇف،
غەرەز سۇرەت ئىچىدە جان كىرەكدۇر. يەنە تا قىلماسە قىلغاي تەئەسسۇف.
ھەر ئىشدە ھەر كىشىدە يوق ھەقىقەت، ئىلاھا، ھىرقەتىنى ئەيلە تالىب،
ئول ئىشقە ئولتۇرۇشقە قىلمە نىيىەت. ۋىسال ئىستەرگە قىل ئىنقىنى غالىب.
ئىبرۇر تۆرتىنجى تەرك ئەتمەك دىلۇجان، مۇنىڭ كەج ئىشلەردن لۇتفۇڭ بىلە تۇز،
جەھانۇ خانۇمان نې بۇدۇر ئىمان. تەرەھھۇم ئەيلە مەقسۇدىغە يەتكۈز.

«نارەللاھىل - مەۋقىدەتىل - لەتى تەتتەلمۇ ئەلەل - ئەفئىدە» بۇ ئايەت مەزمۇ-
نىدىن ئىشق ئوتى شەرارە قىلىپ ئاشىق تەرەفىگە نەزارە قىلىپ،
نە سۇرەتىدە ياد قىلادۇر ۋە نە سىفەتىدە تەجەللى قىلادۇر ئانىڭ بەيا-
نى ۋە ئول سەرۋەرنىڭ ئىنايەتى ۋە ئىنانى ئادەمگە كۇندۇم تەل-
ئەتىدىن ئىشق تىگىپ، بېھىشت ئىشرەتىنى تەرك ئېتىپ
كۇندۇم مېھنەتىدىن مەقسەتكە يەتكەنى

نەزم

ئىشىت، ئەي دىل، ئۇزاتتى دەستى قۇدرەت، يىغىپ رويى زەمىندىن مۇشت تۇفراق،
مۇھەببەت خانەسىن ئەيلەر ئىرادەت. قىلىپ خالىق بۇ تۇفراقنى ئۇسۇل تاق.

ياغىپ لەقم ئەبرىدىن دۇررۇ گۈھەرلەر،
بۇ دۇردىن لەم قىلىپ تا قىلدى پەيكەر.
ياساپ بىر مۇشت گىلدىن شەمئى ئەنۋەر،
قىلىپ ھەق ئىشقىغە بۇ گىلنى مەزھەر.
بۇ تىيرە تەنگە جاننى قىلدى چۈن شەمئ،
بۇ نۇردىن رەۋشەن ئولدى چەشم،تىل، شەمئ.
قۇلاق فەھم ئەتتى، تىل ھەم سۆزگە كىردى،
ئىشىت كۆرمەك زىياسى كۆزگە كىردى.
بۇ تەن بىرلە ئەزىز جان بولدى پەيۋەست،
ئەلەستىنك ۋەئىدەسىگە سۇندى تىل دەست.
ئۇرۇپ ئادەم، دېدى: ئەلھەمدۇلىللاھ،
جەۋاب ئايدى تەرەھھۇمدىن ئوشۇل شاھ.
بۇ تەنگە رۇھدىن ھەق بەردى زىينەت،
بۇ مۇشتى گىلنى ھەق لەئل ئەتتى قىيمەت.
ئەگەرچە ھەر نېچۈك ئالەم ياراتتى،
بەلالىق ئىشق ئۇچۈن ئادەم ياراتتى.
دېدى: بىزلىك ماڭا ئۇ پادىشاھلىق،
ئىكىلىك بەندەگە ۋەھم گەدالىق.
دەبان ھەۋۋانى ئادەمنىك تەنىدىن
ئالىپ، خەلق ئەتتى، تەكرىم، چەپ ياندىن.
بىرىنى بىرىگە چۈن قىلدى مەھرەم،
غەمۇ راھەت كۆنىدە بولدى ھەمدەم.
نەچە كۈن ئىككىسى ئالەمدە يۈردى،
كى بىر كۈن سەيرى جەننەتكە بۇيۇردى.
كىرىپ جەننەت ئىچىگە قىلدىلار سەيىر،
بۇلاردىن باشقە مۇندا يوق ئىدى غەيىر.
قاچان ئەمرئەيلەدى: «جەننەتكە كىر» دەپ،
ئىكەۋ سەيىر ئىلە جەننەت نېئىمەتىن يەپ.
ۋەلېكىن «يېمەگىل كۈندۇمنى ھەرگىز،
يېسەڭلەر بولغۇسى قەھرۇ غەزەپ تىز».
دېدى تەكرى، بۇلار ئۇچماقغە كىردى،
بەغايەت نېئىمەتى كۆپ باغقە كىردى.
قىلىپ تەكرىگە ھەر دەم ھەمدۇ مىننەت،
قىلىپ ئانداغ تەماشا سەيرى جەننەت.
يىدىلەر مۇندە ھەر تۈرلۈك غىزانى،

بەناگەھ كۆردى كۈندۇم جانغەزانى.
يېتىپ بۇيى مۇڭا كۈندۇم ئىسىدىن،
فەرامۇش بولدى ھەق ئەمرى ئىشىدىن.
تەجەللى ئىشق كۈنىدۇمدىن دۇرەخشان
قىلىپ، ئادەمدىن ئالدى ئەقل ئىلە جان.
ئەمەس كۈندۇم ئىدى ئول دانەئى ئىشق،
سەدەفدىن پۈتمەگەن دۇردانەئى ئىشق.
بەھىشتدە بار ئىدى ھەر نەۋئى نېئىمەت،
قاچان خالىلاسا ھازىر جامۇ شەربەت.
دۇرۇ مەرجانۇ گەۋھەر، ھۇرۇ غۇلمان،
ئەدەسىز مېۋە، ئەتلەس نەچچە ئەلۋان.
ئىپارۇ زەئفەرانۇ ئۇدۇ ئەنبەر،
مۇئەتتەر سۇنبۇلۇ شەمشاد، ئەر ئەر.
خۇدادىن ئۆزگە كىم بىلگەي ھىسابىن،
ئانىڭدىن ئۆزگە كىم بەرگەي جەۋابىن.
قاچان قىلدى نەزەر ئادەم بۇلارغە،
تۇشۇپدۇر دانەئى كۈندۇم نەزەرغە.
يىدى كۈندۇمنى ئادەم ئۇشبۇ سائەت،
بۇ پاك ئۆي ئىچرە تا قىلغاي قەباھەت
غەزەب بادى ئېسىپ مېھنەت تاغىدىن،
چىقاردىلار قۇۋۇپ ئىشرەت باغىدىن.
چىقىپ ئادەم قالىپ سەيرى بېھىشتى،
نېچۈنكىم ئىشق ئىلى، بەل، سەرنەۋىشتى.
بىلىگلار ئىشق زۇلمىن، ئەي يارانلار،
قىلۇر ئىشق ئەھلىنىك باغرىنى قانلار.
تەجەللى دانەسىن قۇد ئەيلەگەن ئەر،
بەقاسىز ئىشق فىكرىنى قاچان يەر.
دىلۇ جان بىرلە زاھىد ئىستەگەن جا،
كۆرۈك ئاشقغە ئول بولدى سەراجا.
ئىشىتكىل ئىشق شۇربى دەردۇ غەمدۇر،
ۋە گەر نە قۇۋۋەتى تەن قايدا كەمدۇر.
كىشى ئاشق ئېسە جەننەت تىلەرمۇ،
مۇھەققەر باغ ئۇچۈن ھەقدىن كېچەرمۇ.
يىدى ئول ۋەقت ئادەم دانە كۈندۇم،
كۆرۈندى ھەشتى گۈلشەن مار گەزدۇم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بەزاھىر كۆزگە كۆندۈم دانە ئېردى،
ھەقىقەت، جىسىم، ئادەم جان ئېردى.
چىقىپ جەننەت ئاتىن ئالمادى لەبگە،
ئۇياتتىن زارىلىپ تۇشتى تەلەبكە.
دېدى ئول: «رەببەناۋۇ ھەم زەلەمنا،
ئۆزۈمدىندۇر گۇناھ، ئەفۇ ئەيلە مەننا.
قىلىپمەن بىلنەگەندىن سەيرى گۇاشەن،
بۇ جانىم بۇلبۇلى سەيرىگە گۇاشەن.
مەن ئەمدى شەربەتى ئىشقىڭنى ئىچتىم،
غەمىڭ مەن ئەيلەگەن جەننەتنى ھەجتىم».
ئۇياتتىن تەكرىگە قىلدى مۇناجات:
«رەۋا قىل، دەپ، خۇدايا، جۇملەھاجات.
غەمىڭ باغىغە سال، جەننەتنى كۆرمەي،
خەيالىڭ شەربەتى يەتكۈر پەيا - پەي.»
دېدى، فىكر ئەتمەدى غەيرى خۇدانى،
سەبەب بولدى بۇ ئىشقە ئىشقدانى.
لەبىدىن ئىشق ئوتى قىلدى شەرارە،
جەھانغە ئوت تۇتاشتى بارە - بارە.
يۇرەكىن لەئل ئېتىپ، جىسمىن قىلىپ كان،

كۆزى جامىدا ساچتى دۇررۇ مەرجان.
كۆزىدىن قان ئاقتىپ خۇمچە - خۇمچە،
كۆڭۈل غەمدىن دىلىدۇر غۇنچە - غۇنچە.
ئىشتىكىل، بۇ ئىدى ئالەمنى ھالى،
ئانىڭ دايىم لەبىدە ئىشق بالى.
بىلىڭ ئىشق ئەھلىگە سۇنىنەت بۇ ئىشدۇر،
قاچان ھەج ئەھلى بىزەممەت ئىمشدۇر.
ئەگەر قىلسە كەبانى ئوتدە بىريان،
بولۇر پىشقانسېرى ئوت ئىچرە گىريان.
كىشى راھەتدە بولسە شاد خۇررەم،
ئەمەس ئول ئىشقىنىڭ سىررىغە مەھرەم.
كۆڭۈلگە ئەكسەكىم تۇخمى مۇھەببەت،
كۆرەر خىرمەندە ئاخىر دانە مېۋىنەت.
سۆزىڭ يەكلەپ بەھىشت ئىستەرگە بول سەخ،
ئېرۇر ئاشىقغە جەننەت مىسلى دەۋزەخ.
ئىلاھا، ھىرقەتىغە ئىشقدىن دان
نەسىب ئەت، بولسۇن ئول دىل جانىغە جان.
ئاڭا بەرمە غەمىڭدىن ئۆزگە قايغۇ،
تىلىغە غەيرى زىكرىڭ ئەيلە ئاغۇ.

ھەزرەتى نۇھ ئەلەيھىسسەلامغە ئاۋتۇق دەرجەسى مەفتۇھ بولۇپ، ئىشق رەيھىدىن روھ تاپقانى، ھەقدىن فەرمان بولۇپ كېمە چاپقانى، كېمە سۇرەتىدە ئىشق تەجەللى قىلىپ، مەقام ئەسلىنى تاپقانى، سۇ ئۈستىدە جەھاننى تۇفان ئەيلەپ، تۇفان بەلاسىدىن خ ۇق ئەتمەي، ئىشق مۇلكىدە ئەمان تاپقانى

نەزم

ئىشتىكىل، نۇھىڭ ئىشقى رەمۇزىدىن،
تىگىپ ئىشق ئوتى تاپقان دەردۇ سوزىدىن.
ئاڭا كىم ئىشق باغىدىن ئاچىپ دەر،
دىماغىدىن ئىشق ئىسى قىلدى مۇئەتتەر.
نە يەڭلىغ ئىشق ھەقدىن بولدى مەفتۇھ،
نە يەڭلىغ تاپتى جىسمى ئىشقدىن روھ.
ئەيان ئەيلەي ساڭا بۇ سىرنى، ئەي جان،

كۇشاد ئەتسە سۇخەن ئەقدىنى سۇبھان.
تەكەللۇم رىشتەسىغە دۇر تىزايىن،
بەس ئاندىن نامەئى شەرھىن سىزايىن.
بۇلۇپ ئىلتافى ھەق نۇھ نەبىغە،
يىبەردى ئىشقنى جانۇ تەنىغە.
بەناگەھ ئىشق مېھرى بولدى تابان،
بولۇپ رەۋشەن مۇنىڭدىن جىسىم ئىلە جان.

ئەچەغە قىلىدى ئىشق ئانداغ تەجەللى،
بۇ مەي مەست ئەيلەدى تۇفان مەھەللى.
رىسالەت يەتكۈزۈپ قەۋمىغە ئۇل نۇھ،
بۇ ھەيۋان سۈيىدىن ئەل تاپمادى روھ.
ئانىڭ قەۋمىن قەبۇل ئەتمەي بەقانى،
ئەدەب تەرك ئەيلەدى، تۇتىتى ياقانى
تىلەپ نۇھ نەبى ھەقدىن بەلانى،
دېدى: «يارەب، جەھاندىن يوق قىل ئانى.»
«كېمە قىل،ــ دېدى ھەق نۇھ نەبىغە،ــ
مۇسۇلمانلارنى سال ئېلىتپ ئىچىغە.»
«يىمىرەي قەۋمىڭە تۇفان بەلاسىن،
قىلاي نابۇد بالا، ئاتا ـ ئاناسىن.
چىقىپ سۇ يەردىنۇ ھەم ئاسماندىن،
قۇرۇلسۇن كۇفر ئېلى ئۇشبۇ جەھاندىن.
ئەمان تاپسۇن ساڭا قىلغان ئىتائەت،
ئىتائەت قىلماغان تاپسۇن ھەلاكەت.»
تۇتۇپ ھەق ئەمرىنى چاپتى كېمىنى،
بەس ئاندىن ئىچىگە سالدى ھەمەنى.
چىقىپ يەردىن يەنە ھەم ياغدى يامغۇر،
بۇ ئالەمنىڭ ئىچىگە تولدى سۇ پۇر.
كۆتەرىلدى كېمە يەرنىڭ يۈزىدىن،
تىڭىپ ئىشق ئوتى، نۇھ كەتتى ئۆزىدىن.
بولۇپ نۇھ نەبى مەستى ئىلاھى،
تۇتۇندەك، ئىشق ئوتىدىن، چىقتى ئاھى.
سۇدا ئۆردەك مەسەللىك ئەيلەدى تەۋف،
سۇدىن كۆكلىگە ھەرگىز يەتمەدى خەۋف.
ئىچىدىن ئىشق توفانى قىلىپ جۇش،
بۇ توفاننىڭ سۇيىغە بولدى سەر خۇش.
ئىچىپ جامى مۇھەببەت بولدى سەر مەست،
تەۋھىمۇم ئىشق زوردىن قالىپ پەست.
قىلىپ جانىنى تىيرى ئىشق مەجرۇھ،
خەلاس ئولدى بەشەردىن ھەزرەتى نۇھ.
بالىقدەك سۇ ئىچىدە قالدى خەلق،
قاچان خەۋف ئەيلەدى دەريادە بەلىق.
خەتا قىلدى مۇنى چۇن ئىشق زەۋقى،
بەرابەر بولدى تۇفان تەھت فەۋقى.
سۇدىن ۋەھىم ئەيلەگەي كىم بولسە زىندە،
تىگى ۋە ئۇستىنى تەڭ بولسە مۇردە.
مۇنى ئانداغ تەجەللى ئەيلەدى غەرق،
سۇمۇ، يەرمۇ ئىكەننى قىلمادى فەرق.
بولۇپ مەللاھى ھەق نۇرى نەبىگە،
بولۇپ نۇھ نەبى كىشتى ئىلىگە.
قىلىپ توفان سۇيى ئۇستىدە سەيلان،
ھەۋادا قۇش مەسەللىك بولدى تەيران.
ئىبرۇر كىشتى سۇنىڭ ئۇستىدە چۇن نان،
كېمە ئىبردى سەدەف، نۇھ ـ دۇررى غەلتان.
كەرەشمە ئەيلەگەندەك شىشەدىن مەي،
بۇ ئەلگە جىلۋە قىلدى نۇھدىن ھەي.
قىلىپ نوھ نەبىنى ئىشق سەرمەست،
كېمە ئەھلىن قىلىپ جا مەي قىلىپ پەست.
كېمە ئىبردى كۆرۈنۇر كۆزگە زاھىر،
ئىدى مەئنى ئىلىگە ئىشق تاھىر.
ئىچۇردى نۇھغە ھەق كوھنە مەينى،
ئانىڭسىز كۆرمەدى ئۇل ھىچ شەينى.
تۇلۇدۇ ئەتسە فەلەكدىن مېھرە ئەنۋەر،
بارى ئالەمگە يەكسان پاش ئىتەر زەر.
كورەر چىقىقانىنى كىم بولسە كۆزلۈك،
بولۇر رەۋشەن ئانىڭدىن يەرمۇھەم كۆك.
ئىبرۇر ئەئماغە كۈندۈز كېچە بىردەك،
نېچۈنكىم يوق ئىبرۇر ئەئماغە كۆرمەك.
بۇ ئىبردى نۇھغە بەل ئىشق جۇدى،
كۆيۈپ بۇ ئوتدا مەھۇ ئولدى ۋۇجۇدى.
كېمە سۇ ئۇستىدە تەختە رەۋاندەك،
يۈرۈر سەيلان ئىتىپ گويا يىلاندەك.
بۇلارغە يەتمەيىن ھىچ يەردىن ئافەت،
كۆڭۈلگە يەتمەي ئافەتدىن مۇخافەت.
ئىبرۇر گويياكى گۇلشەن ئىچرە راھەت،
بىردىپ ھەق يار جانىغە ھەلاۋەت.
ئىبرۇر ئىشق ئىچرە تەڭ پەستۇ بەلەندى،
ئاڭا بىردەك ئىبرۇر سۇدا گەزەندى.

ئاڭا مەرھەم بولۇپدۇر ئىشق دەردى.
ئاڭا ئالتۇن ئوشۇلدۇر رەڭگى زەردى.
شەراب ئىچمىش غەم ئىچرە يۈتمادى قان،
تىرىكلىك ئىشق بىرلە بەرمەكى جان.
كۆزى ياشى ئاڭادۇر دۇررۇ مەرجان،
ھۇزۇرىدۇر ئەلەمدىن ئاھۇ ئەفغان.
يۈرەك قانى ئاڭادۇر لەئل گەۋھەر،
شەرابى غەم نې بىلگەي ئاب كەۋسەر.
قارا ساچى باشىغە تاجى ئەفسەر،
ئانىڭ مەئمۇرى بولسە ھالى ئەبتەر.
دورۇستىدۇر ئانىڭ نەفسى شىكەستى،
بەلەندىدۇر ئانىڭ ئىشق ئىچرە پەستى.
ئانىڭكى دەۋلەتى بولغاي فەقىرلىق،
ئاڭا فەقرى ئىچرە ئىززەتدۇر ھەقىرلىق.
ئانىڭكى شادلىقىمۇ دىل خەراشى،
يۈرەك خونابىدۇر ھەسرەتدە ئاشى.

سۈدىن راھەت ئەمەس ئوتدىن ھەرارەت،
ھەلاۋەتدۇر - ئەلەم، غەمدۇر - فەراغەت.
يوق ئىھرىمش ئىشقدەك قىيمەت بەھادۇر،
دىلۇ جان بەرمەكۈنچە كىم ئالادۇر.
دۇر ئىھرىمسدۇر گەدالارنىڭ نەسىبى،
ئەمەسدۇر ئىشق شاھلارنىڭ نەسىبى.
يىراقدۇر ئىشق بىلە شاھ گەدادىن،
مۇنەززەھدۇر بۇ دۇر ئەرزۇ سەمادىن.
ئالۇرغە يوق ئىھرۇر ئانىڭ بەھاسى،
يوق ئىھرمش ئىبتىداسى، ئىنتىھاسى.
بىھرۇر ھەق ھەر كىشىگە قىلمىسە خاھىش،
قاچان نەفئ ئەيلەگەي بۇنۇدە كاھىش.
ئىلاھا، ھىرقەتىغە شەربەتى ئەزب،
نەسىب ئەتكىل، قىلا كۆر ئۆزۈڭگە جەزب.
شەرابى ئىشقنى تاكىم ئىچەيىن،
دىلۇ - جان ئىككى ئالەمدىن كېچەيىن.

نەمرۇد مەردۇد ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنى ئوتغە تاشلاغانى، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام رىزا زەنجىرىغە بويۇن ئۇزاتىپ، ھەزرەتى رەببىل جەللىنىڭ ئۇتفى مەرھەمەتى بىرلە ھەزرەتى خەلىلۇر - رەھمان ئىشق شەربەتىنى تاتقانى ۋە ئول ئوت گۈلىستانى سەبزەئى خۇررەم بولغانى

ئىشتىكىل سۆزنى ئىبراھىم خەللىدىن،
نېچۈك ئۇتقى ئولدى، بىل، رەببىل جەللىدىن.
خۇدادىن ۋەھيى كەلدى نەچچە سائەت:
«بارى قەۋمىڭغە يەتكۈر،— دەپ،— رىسالەت.
تانۇتغىل ئەلگە مېنىڭ بىرلىكىمنى،
ئىشتىتۈرگىل سېنىڭ ئەلچىلىكىنى.
ساڭا قىلسۇن ئوشۇل قەۋمىڭ ئىتائەت،
مېنى خۇشنۇد ئېتەي دەپ قىلسۇ تائەت
مېنى قىلسە رىزا، جەننەت بېرۇرمەن،
فەراۋان ئەيش ئىلە راھەت بېرۇرمەن
ئىتائەت قىلمايىن، قىلسا ساڭا غەش،

ماڭا ھەم قۇلۇق ئەتمەي، بولسە سەكرەش،
بويۇن سۇنماي ئەگەر قەۋمىڭ بولۇر شەخ
گۇمان يوقتۇر، ئانىڭكى جايى دەۋزەخ.
سالاي ئول ئەلنى مەن دەردۇ ئەلەمگە،
گىرىفتار ئەيلەي ئانى غۇسسە - غەمگە.»
خۇدانىڭ ئەمرىدىن ئىبراھىم تۇتۇپ پاس،
دېدى ئەلنى: «ئىشىت، يائەييۇھەننا س!
خۇدا بىردۇر، ئانىڭكى ئەلچىسى مەن،
خۇدانى ئىستەگەننىڭ باشچىسى مەن.
خۇدا ئىھرمەس بۇ نەمرۇد، بەندە دۇركەم،
خۇدا - سۈرەت ئەمەس، جانمۇ ئەمەس ھەم،

خۇدا جىسم ئىلە جاندىندۇر مۇنەززەھ،
مەكانسىز، ھەر زەمان ھازىردۇر ئول شەھ.
ئېرۇر مەئلۇم ئانىڭ ئىسمى سىفاتى،
بارى ئەنىڭ كۆزىدىن مەخفى زاتى.
ئانىڭ نېچمە تلەرنى قىل تەسەۋۋۇر،
ئانىڭ زاتى نې دەپ قىلمە تەفەككۇر.
ئېرۇر ياالغۇز، سېنى، مېنى ياراتقان،
ئانى ئېرمەس يەنە كىشى ياراتقان.
مېنىڭ ئايغان سۆزۈمگە قىل قەنائەت،
نې دېسەم، ئەل، ئاڭا قىلغان ئىتائەت.
قويا كۆرمە جەھاندا بەندەلىكنى،
ئەگەر كۆرمەي دېسەڭ شەرمەندەلىكنى.»
دېبان ھەر نەچچە يەتكۈزدى رىسالەت،
قەبۇل ئەتمەي، زىياد ئەتتى جەھالەت.
بواۋۇپ ئەلدىن جەھالەت خەمر دەرخۇش،
ئەداۋەت شەربەتىنى ئەيلەدى نۇش.
خەلىنى خەلق ئۆلتۈرمەكچى بولدى،
سالىپ ئوت ئىچرە كۆيدۈرمەكچى بولدى.
خەلىنى سالدى تاكى مەنجەنەقغە،
ربزاجۇ قىل فەنا تا بولدى ھەقغە.
يېتۈشتى بىر فەرىشتە ئىمتىھاندىن:
«فەنا مەندىن تىلە، ۋەھم ئەتسەڭ ئاندىن.
ئۆچۈرەي، ياغدۇراي ئوت ئىچرە باران،
بۇ كۈفر ئەھلى بۇ ئىشقە قالسۇ ھەيران.»
يەنە بىرسى دېدى: «ئەي رەھبەرى خەلق،
مېنى قىلدى مۇئەككەل بادغە ھەق.
شامال چىقسۇن،— دېدى،— بۇ باشەرەفكە،
يىبەرسۇن ئوتنى ساچىپ ھەر تەرەفكە.»
بۇلاردىن سوردى بۇ سۇلتانى ئالەم:
«مېنى كۆرمەمدۇ،— دەپ.— خەللاقى ئالەم.»
فەرىشتەلەر دىدى: «نە بىلمەسۇن زەپ،
بارى ئالەم ئارا ھازىر ئېرۇر» — دەپ.
بۇلارغە دېدى ئىبراھىم مۇرسەل:
«مېنىڭكى مۇشكىلىمنى ئول قىلۇر ھەل،
.....

تىرىك قويسۇنۇ ئۆلتۈرسۇن، ئۇ بىلسۇن.
ربزاسىدۇر ئاندىكى، كۆيمەكىمگە،
ربزا بەردىم ئول ئىشىدىن ئۆلمەكىمگە.»
مۇنى ئايدى، مەلەكلەر ياندى، كەتتى،
بۇ كۈفر ئەھلى خەلىنى ئوتقە ئاتتى.
غەردز ھەر ئىشتا خالىقغە سېغىنماق،
سېغىنماقدىن بىغەيرئەز ھەق يىغىلماق.
خەلىۋاللاھ بەناگەھ تۇشتى ئوتقە،
سۇ يەتمىغ راھەتىن كۆركۈزدى فۇتقە.
سېغىنىدى زاتى پاكى بىنىيازغە،
خۇدا قىلدى مۇبەددەل قىشنى يازغە.
قىلىپ ئېردى خەلىل ھەقغە تەۋەككۈل،
خۇدا قىلدى قىزىل ئوتنى ئاڭا گۈل.
ئۇلار: «سالدىم خەلىلغە،— دېدى،— مېھنەت».
خۇدا مېھنەت ئىچىدە بەردى راھەت.
خەلىلغە بولدى ناگەھ ئىشق ساقى،
كۆرۈندى ئوت ئىچىدە ۋەجھى باقى.
خۇدا قىلدى تەجەللى ئوت ئىچىدە،
ماڭا بەردى تىرىگلىك مەۋت ئىچىدە.
خۇدا ئەمر ئەيلەدى ناری كەرىمەن
«بولا كۆر دوستۇمە بەردەن سەلامەن.»
ساۋۇغىن دەپ، دېمەس گەر ئوت سەلامەت،
قاتىپ مۇزلاپ بولۇر ئېردى ھەلاكەت.
تۇرتكەن بولسە ئول ئىسسىغ ساۋۇقنى،
قىلۇر بىشەك بىلىك جەننەت تامۇقنى.
ئىشتكىل ئىشقنىڭ خاسىيەتىنى،
ئانىڭ ئاشقغە بەرگەن لەززەتىنى.
ئەگەر ئوت ياقسە ھەم قىلماس تەۋەھھۇم،
خۇدانىڭ زاتىغە ئاشىق بولۇر گۇم.
خەلىل ۋەھم ئەتمەدى بۇ ئوتمۇ يا سۇ،
تەنۇ جانىدە ئېردى زىكرى: ياھۇ.
قاچان سۇ، ئوت ئىتتەر ئاشىقغە تەئىسىر،
قاچان ئاشىق بولۇر مېھنەتكە دىلگىر.
تەقى ئىشق ئوتى ۋەھمىدىن ئۇتو سۇ،

كېتەر تاقەت قىلالماي قاچنىپ ھەر سۇ.
بولۇرمۇ ئىشق يەكلىغ دۇررۇ گەۋھەر،
بولۇرمۇ ھەر نەچۈك قۇلغە مۇيەسسەر.
خەلىل ئېردى قاچان ئوت ئىچرە سوزان،
ئىدى گۈلشەن ئىچىدە نار خەندان.
كىشى دىلدار ئىلە بولسە تىكەن گۈل،
بولۇر راھەت ئەگەر بويىنىدادۇر غۇل.
زەھەر بولسە ئەگەر ئىچكەن شەرابى،
بىلۇر ئاشىق ئانى شەككەر ھەل ئابى.
كىشى يارى بىلە گەر بولسە چۆلدە،
دېگەي: بولدۇم گۈلستان بىلە كۆلدە.
خەلىلۇللاھ تەجەللى نۇرىدىن كام
ئالىپ، مەقسەدكە يەتتى، تاپتى ئارام.
ئەگەر ئىشق ئەيلەسە ئوتىدىن تەجەللى،
ئول ئوتىدىن بولغۇسى ئاشقىنىڭ ھەللى.
خەلىل تا بولدى ۋەھدەت بەھرىغە غەرق،
قاچان دەريادا بولدى قەترەئى فەرق.
كىشى بىر كوزە سۇ دەريادىن ئالسە،
بولۇر دەريا يەنە دەريا غە سالسە.
ئايىرماق دەريادىن ئول سۇنى مۇشكىل،
نېچۇنكىم بولدى ئول ئەسلىگە ۋاسىل.
تۇلۇئ قىلسە ئەگەر مېھر ئاسماندىن،
كۆتەرگەي تىيرەلىكنى بۇ جەھاندىن.
ھەمە ئالەم بولۇر كۇن بىلە ھەمرەڭ،
ئەگەر ئايىنە ساف ئولسە، كېتەر زەڭ.
ئەگەر ساف ئولسە شىشە، رەڭ بېرۇر مەي،
خەلىل جىسمى بىلە زاھىر ئىدى ھەي.
ئوتۇن گەر ئوتغە تۇشسە، بولغاي ئاتەش،
دېمەس سىز دەم ئانى ئول بولسە نى دەرش
مۇنى فەھم ئەيلەگەي ئول تەندەدۇر دىل،
كۆرۇنمەس يۇز ئېرۇر ئايىنەدە گىل.
مۇنى فەھم ئەيلەگىل دوست ئىچرەدۇر دوست،
مۇگەكدۇر تەن ئىچىدە تاشىدا پوست.

بۇ يەكلىغ ئەرنى تاپىپ قىل ئىتائەت،
قىلۇر ئاسىغە مۇنداغ ئەر شەفائەت.
ئەگەر بەزمدە ئىچسەڭ قەترەئى سۇ،
ھەقىقەتدىن كېلۇر ئول سۇ بىلە بۇ.
بۇ يەكلىغ ناردىن تاپساڭ نەزەر سەن،
نە دەپ جامىڭغە غەم زەھرىن ئىزەرسەن.
ئىشىتكىل، بار ئىدى نەمرۇددا بىر قىز،
يوق ئېردى ھۇسنىدىن ئول قىزدا ھەرگىز.
يارىتىپ ئېردى ئانى ئالەمۇل غەيب،
بىرىپ ئېردى ئاڭا ھېچ سانى يوق ئەيب
خەلىلنى تاشلادى ئول ئوتقە گۇمرەھ،
كۆرەي، دەپ چىقتى قەسر ئۆزرە ناگەھ.
بۇ قىز ناگەھ خەلىلۇللاھغە باقتى،
مۇھەببەتدىن كۆزىنىڭ ياشى ئاقتى.
خۇدا دوستى يۇزىنىڭ ھۇرمەتىدىن،
مۇنى پاك ئەتتى بارچە ئىللەتىدىن.
ئىشىتكىل كىم ئەياتى جەلىلنى،
مۇبەددەل قىلدى سۆھبەتكە ئەلىنى.
يۇزىنى قىلدى ھەق خۇرشىد تابان،
تەقى رەشك ئەتتىلەر جەننەتتە ھۇران.
ئىبەرتىپ جىبرەئىلدىن شاھى ئالەم،
كى يەتمىش ھۇللە كەيدۇردى ئوشۇلدەم.
ئەجەپ ئېرمەسكى رەھمەت خامەسىدىن،
گۇنەھ بولسە مۇبەددەل نامەسىدىن.
نېچۇن ئول ئىشقىنىڭ خۇم خانەسىدۇر،
ئىنايەت بەھرىنىڭ دۇردانەسىدۇر.
ئانىڭدەك مېھرىنىڭ تۇشسە زىياسى،
نېچۇك كەتمەس شەبىستانىنىڭ قاراسى.
كىلۇ لۇتف ئەت ھەرقەتىغە دەرد بارى،
ئانىڭ ئۇستىگە قويغىل ئىشق بارى.
ئانى ئۆرتەپ يوق ئەتسۇن ئىشق نارى،
بولۇپ ئاتەش، قارالتق كەتسۇ نارى.

ھەزرەتى ئىسمايىل ئەلەيھىسسەلامغە قۇربان قىچاقىدىن فەرمان، ئاياقىدىن ئىشق تەجەللى قىلىپ، قىچاقدىن ئىتتىكرەك بويۇن سۇنغانى

خەلىلغە تەكرىدىنكىم بولدى فەرمان:
«قىل ئىسمائىلنى،ـــدەپ،ـــيولۇمدا قۇربان.»
خەلىل ئول دەم خۇدانىڭ تۇتتى ئەمرىن،
خەبەردار ئەتتى ھەم ئوغلىن ئول ئىشتىن.
خۇدا ئەمرىگە ئىسمائىل يۈز ئۇردى:
«مېنى قىل قەتل»ـــدەپ، مەردانە تۇردى.
دېدى: «ئاتا، مېنى تىز ئەيلەگىل قەتل،
مۇبادا بولماسۇن،ـــدەپ،ـــئەمرى ھەق ئەتل.
بۇدۇر بىر جان، ئاڭا قۇربان قىلايىن،
تەنىمدە بولسەگەر مىڭ جان، قىلايىن.»
خەلىل ئالدى ئىتتىك قىچاقنى قولغە،
نەچە سۇردى كېسەي دەپ ئوڭۇ سولغە.
قىچاق ھەم تىترەدى، دەستى خەلىل ھەم،
يېمەس ئوغلى قىچاقدىن زەررەئى غەم.
قىچاقنى ھەلقىغە سۇرگەن مەھەللى،
دىلىغە ئىشقدىن تۇشتى تەجەللى.
بۇ ئىسمائىل ياتادۇر: «پات سۇرۇڭ»ـــدەپ،
«تۇتۇڭ تەگىردىم سۆزىنى، ئۆلتۈرۇڭ»ـــدەپ.
قىچاق ھەلقە بولۇپ كەسمەدى، ياتتى،
كى ئىسمائىل ياتسېپ، بويىنىن ئوزاتتى.
خەلىل ئىسمائىل ئىلە تۇتتى فەرمان،
قىچاقى كەسمەگەنگە بولدى ھەيران.
بەناگەھ ئول قىچاق ھەم تىلغە كەلدى،
ھەق ئەمرى بىرلە «قالۇ-قىل» غە كەلدى:
«سىلەر دەيسىزلەر: ‹ئىسمائىلنى كەس› دەپ،
خۇدادەر: ‹كەسمەكىڭ قىلماھەۋەس› دەپ.»
بۇلار بۇ سۆزنى ئاڭلاپ بولدىلار پەست،
قىچاق سۇرمەك ئىشىدىن يىغدىلار دەست.
ئەجەبدۇر ئىشق تىغى قەتل سۇرمەك،
قاچان بولغاي مۇنىڭدا يۈز ئۆگۈرمەك.
نەچۇن بۇ تىغدىن جان تازەلىغدۇر،
بۇ قاندىن جان يۈزىگە غازەلىغدۇر.
بۇ ئىش قەتئ ئولماسە ئول ھەر دۇ ئالەم،
ئېرۇر بۇ ئىشقدىن جام دەما - دەم.
بۇ بولسە ئىبتىدادىن - ئىنتىھاغە،
ئەجەب دەۋلەت ئېرۇر مەردى خۇداغە.
ئەگەر ئالسە بۇ ئىشدىن كىمسە لەززەت،
ھەمىشە ئۆلتۈرۈر ئاتى بۇ ھەسرەت.
ئىلاھا، ھىرقەتىغە ئەيلە فەرمان،
كى ئىسمائىل يەڭلىغ بولسۇ قۇربان.
لەبىدىن بولماسۇن كەم ئىشق جامى،
نەچۇن ئىشق ئەھلىنىڭ بۇ بولدى كامى.

ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىسسەلامغە تۇت دەرەختىنىڭ ئاراسىدا ئىشق جەمال كۆرسەتكەنى ۋە ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىسسەلامغە ئول ھالدا لەززەت يەتكەنى ۋە ئول لەززەتنى دائىملىك - ئەۋقاتى ھەسرەت ئەتكەنى

ئىشتىكىل زىكرىيانىڭ ۋاقىئاتىن،
نەسەب ھەق ئەتتى نەچۇك ئىشق زاتىن.
بەناگەھ كۇفر ئەلدىن قاچتى ئول ئەر،
قاۋۇدى كۇفر ئىلى ئول ئەرنى يەكسەر.
يۇگۇردى ھەر تەرەف بۇ تەگرى دوستى،
قايان بارسە بۇ ئەل ئالدىنى توستى.
دەر ئېردى كۇفر ئىلى بىر-بىرىگە: «تۇت.»
بۇ ھەم بىر يەرگە يەتتى، بار ئىندى تۇت.
يارىلدى ئۇزمە ئول دەم بۇ زىكرىيا،
كەپ ئۇزمە ئىچىدە بولدىلار جا.

كى شەيتانى لەئىن كىرگەننى بىلدى،
پىشىدىن ئەندەكى ئىلكىدە ئىلدى.
قاۋۇپ ئارقەسىدىن كۇپر ئىلى يەتتى،
كۆزىدە لەھزەدە ھەق غايىب ئەتتى.
قايان كۇپر ئىلى بارغاي بولدى ھەيران،
كى ھازىر بولدى ئول پۇرسەتدە شەيتان.
دېدى: «كىردى ئوشۇل ئۇجمە ئىچىگە،
بۇ سۆز بولمادى باۋەر ھېچ كىشىگە.
پىشىنىڭ ئۇچىنى كۆرسەتتى شەيتان،
دېدى بۇ ئىشقە كۇپر ئەھلى:«نە ئىمكان.»
دېدى: «قوي ئۇجمەنىڭ باشىغە ئەررە،
تەجاۋۇز ئەيلەمە بۇ سۆزگە زەررە.
باشىدىن تا ئاياغىغە تېگىپ كەس،
دۇبارە بولماغۇنچە بولماغىل بەس.»
باشىغە تەگدى ئەررە ئول زەمانى،
ئەجەب لەززەت ھۇزۇرى تاپتى جانى.
دېدى تەڭرى نەبىغە ئۇشبۇ سائەت:
«نېدۇر كۆڭۈلدە،ئەي دوستۇم، نە ھاجەت.»

دېدىم: تەڭرىم، تەلەب ئەيلەرمە سەندىن،
دەرىغ ئەتمە، كۆتەرمە ئانى مەندىن.
ھەمىشە قويسەلەر باشىمغە ئەررە،
بۇ ئىش كەم بولماسۇن مەندىن بۇ بەھرە.
مېنىڭكى تاپماغان مەقسۇدۇم ئۇشبۇ،
مېنىڭ بېھبۇدۇم، ئەي مەئبۇدۇم، ئۇشبۇ.
تىلەكىم ئۇشبۇدۇر ئىككى جەھاندا
مۇنىڭدىن ئۆزگە مەقسەد يوقتۇ جاندا.
دەۋا دەردىمغە ئولدۇر، ئۆزگەسى دەرد،
ئېرۇر جەمئىغە راھەت رۇھ پەرۋەرد.
ماڭا بو يەتسە، ئەي تەڭرى، تەلەبدىن،
كى بۇ دەرمان ئىلە جان چىقسە لەبدىن.
ئەجەب دەۋلەت، ئەجەب ئىززەت ماڭا بۇ،
ئەجەب ئىشرەت، ئەجەب نىئمەت ماڭا بۇ.»
ئىلاھا، ھىرقەتىغە ئىشق زەررە
ئەتا قىل، قويسەلەر باشىمغە ئەررە.
قاشىن قايتارماسۇن، ھەر بارە تىلسۇن،
بۇ ھەم ئىشق ئەھلى سانىغە قاتىلسۇن.

ھەزرەتى، يۇنۇس ئەلەيھىسسەلامغە ئۇچ تىيرەلىكدە ئىشق چىرە بولغانى، تىلى مۇشاھىدەنىڭ قىلىغە پەرە بولغانى

ئىشىت، نېچۇن تەجەللى تاپتى يۇنىس،
نە يەڭلىغ ئىشق مۇرغى بولدى مۇنىس.
كى بۇ يۇنىس نەبىنى يۇتتى ماھى،
ئۇشۇل ھال ئېردى، يەتتى ئىشق شاھى.
ئىدى يۇنىس مەگەر بالىق ئىچىدە،
يۇنىسنىڭ ئېردى ئول خالىق ئىچىدە.
ئىچىپ ئىشق ئىلكىدىن جامى فەنانى،
بەقا تاپتى، ئۇنۇتتى ماسۇانى.
ۋەلى ئېردى نەسىبى ئۇچ قاراڭغۇ،
جىلا تاپتى جەمالى ئىشقدىن بۇ.
دېدىكىم «لائىلاھە» ئۇشبۇ يۇنىس،
كى «ئىللا ئەنتە» لەفزىن ئەتتى مۇنىس:

«ئېرۇرسەن ئادىلۇ سۇبھان، غەففار،
ئېرۇرمەن جانىمە زالىم سىتەمكار.»
ھەمىشە تىلىدا تەسبىھ بۇ ئېردى،
سەۋادىن جانغە تەرجىمى بۇ ئېردى.
ئىدى دەريا بالىق ئالەم قاراسى،
بارىن مەھۇ ئەيلەدى ئىشقى جىلاسى.
ماڭا بولغاچ مۇھەببەت ساقىسى بار،
قاچان قىلدى قاراڭغۇ ۋەھمىسى كار.
ئىلاھا، ھىرقەتىغە رەۋشەنالىق
نەسىب ئەت، ئىشقدىن كەتسۇن قارالىق.
تىلىدە بولسۇن ئول يۇنىس نەۋاسى،
كى مەھۇ ئەت غەيرى ئىشقىڭىڭ ھەۋاسى.

ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىسسەلامغە رەنج سۇرەتىدە ئىشق كەنجى تاپىلغانى. ئەئىسم دۇنيا تەرەقىدىن يۇزىگە پەردە يېپىلغانى

تەجەللى تاپقى قۇرت رەنجىدىن ئەييۇپ،
يېدى ئانداغ تەنىيۇ ئۇستىخانى،

تەنى قۇرتى كۆرۈندى بارچەدىن خوپ،
تەقى قالدى يۇرەكى بىرلە جانى.

جۇدا بولدى جەھاننىڭ نېئىمەتىدىن،
ئەگەر بىر قۇرت ئۆزىنى يەرگە سالدى،

ئەسەب ئىشق ئولدى تەكرى رەھمەتىدىن.
يەنە ئورنىدا، ئەييۇب قويدى، ئالدى.

تاپىپ بۇ زەئىدىن ئانداغ ھەلاۋەت،
بۇ ئەييۇپ ئىشقىنىڭ پەرۋانەسىدۇر،

يېتىشمەي رەنج بىھەددىن مەلامەت.
بۇ قۇرتى كەنجىنىڭ دۇردانەسىدۇر.

نېچۈنكىم ئىشق بۇ رەڭ جىلۋە قىلدى،
بۇدۇر ئىشق ئىچرە تاپقان نەقد ئەۋقات،

دەرەختى ئىشق مۇنداغ مىۋە قىلدى.
بارى راھەت ئىبرۇر، لېك ئىبردى ئافات.

تەنىن يەپ قۇرت ئانداغ ئەيلەدى جەبر،
ئىلاھا ھىرقەتىغە لۇتف كۆرگۈز،

نەچە جەبرى فۇزۇن غالىپ ئاڭا سەبر.
مۇڭا كۆرسەت جەمالى ئىشقىدىن يۇز.

ئىشق ئەسەر قىلغانى، گەدالمغدىن ئۆزگەسىدىن گۈزەر قىلغانى

ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىسسەلامغە شەھلىق سۇرەتىدە گەدالىق سىيرەتىدىن

سۇلەيمان جۇملە ئالەمگە ئىدى شەھ،
بۇ شەھلىق ئىبردى ئانىڭ ئىمتھانى،

ۋە لېكىن ئىشقىدىن ئول ئىبردى ئاگاھ
ۋە لېكىن جانى ئۈچۈن ئىشق كانى.

ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىسسەلامغە دەر سۇرەتى زەن ئور يا ئىشق نابۇد گورۇگەر ۋە بى سۇرەتى مۇلك تەنبەھ ئۇ سۇدگەر ۋە دەۋا

جەمالى زەمدىن ئولدى ئىشق داۋۇد،
ۋۇھۇشلار ھەم داغى پەررەندە قۇشلار،

ۋۇجۇدى لايىنى ئىشق ئەتتى نابۇد.
مۇنىڭ تەئىسىرىدىن قىلدى خۇرۇشلار.

بۇ ئىشق ئوتىدا ئەينى دەرد بولدى،
زەمىنو ئاسمان ھەم يىغلادى قان،

سەۋايى ئىشقدىن ئول فەرد بولدى.
كەسەكلەر نالەسىدىن تاپدىلەر جان.

ئىكى كۆز چەشمەسى بولدى ئىكى بەھر،
ئىبرۇر بۇ ۋادىدا خاسىيەتى ئىشق،

شەكەر بولدى بۇ بەھر ئۇپقانىدىن زەھر.
داغى بىلەن ئىبرۇز ماھىيەتى ئىشق.

بۇرۇن يوق ئىبردى ئاھىدىن ئەسەرلەر،
ئىلاھا، ھىرقەتىنى شاد قىلغىل،

بەناگەھ بولدى پەيدا سىيمە زەرلەر.
زەمىنى ئىشق ئىلە ھەمخانە قىلغىل.

كى تاش سۇ بولدى ئانىڭ نالەسىدىن،
ئۇنۇپ ئول ئىشق باغىدا گۈل ئولسۇن،

چەمەنلەر تازە بولدى ژالەسىدىن.
ۋە لېكىن ئەل كۆزىگە بۇلبۇل ئولسۇن.

ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىسسەلامغە شەھلىق سۇرەتىدە گەدالىق سىيرەتىدىن ئىشق ئەسەر قىلغانى، گەدالمغدىن ئۆزگەسىدىن گۈزەر قىلغانى

سۇلەيمان جۇملە ئالەمگە ئىدى شەھ،
بۇ شەھلىق ئىبردى ئانىڭ ئىمتھانى،

ۋە لېكىن ئىشقىدىن ئول ئىبردى ئاگاھ
ۋە لېكىن جانى ئۈچۈن ئىشق كانى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

دېدى: «تەكرىم، ماڭا بۇ مۇلك بەردىلك،
شەرەفدە جۇملە ئالەمدىن كۆتەردىلك.
ۋەلې بۇ مۇلكنى ھەركىمگە بەرمە،
بۇ دەۋلەت راھەتنى مەندىن ئىبەرمە.»
سۇلەيمان ئەيلەدى دائىم مۇناجات،
رەۋا قىل، دەپ، خۇدايا جۇملە ھاجات.
مۇنى خەلق ئەيلەدى شەھلىقغە تەئىبىر،
ۋە لېكىن ئىشق ئىدى بۇ سۆزگە تەقسىر.
گەدالىقنىڭ ئىدى شەھلىق لىباسى،
سۇلەيمانىنىڭ ئىدى ئىشق ئىختىساسى.

مۇڭا ئىشق ئىلكى بىرلە مۇبتەلالىق،
رەھالىق ئېردى قىلمادى جۇدالىق.
سۇلەيمانغە بۇ يەڭلىغ ئىشق يەتتى،
جەھاندىن ئۇشبۇ ئىشرەت بىرلە كەتتى.
مۇنىڭدىن ئۆزگە يوق ئېردى خەيالى،
گەدالىقدا ئىدى شەھلىق كەمالى.
ئىلاھا، ھىرقەتى قىلدى مۇناجات،
گەدايى ئىشق ئەتكىل جۇملە ئەۋقات.
ساڭا قىلسۇن بارى - يوقىنى ئول سەرف،
كى ئىشقىڭدىن بۆلەك ئۆزگەتمە بىرھەرف.

ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامغە ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىسسەلام سۇرەتىدە ئىشق جەمال كۆرسەتكەنى، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلام ۋە ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىسسەلام بەيتىل - ئەھزاندا ئىشرەت ئەتكەنى

كەمالى ئىشق تاپتى جانى يەنقۇب،
ئاڭا يۇسۇف جەمالى بولدى مەتلۇب.
ئانىڭ بولدى دىلۇ جاندا يۇسۇف،
مۇنىڭسىز ئېردى جاندا تەئەسسۇف.
بۇ ئىشقە، ئاڭلاغىل، رەشك ئەيلەدى ھەق،
دېدى: «يۇسۇف ئاتىنى دېمە مۇتلەق.»
ۋەلې يۇسۇف ئارا تۇشتى جۇدالىق،
ۋە لېكىن بولمادى كەم مۇبتەلالىق.
ئانىڭ جانىغە تۇشتى ئىشقدىن شور،
كۆزى بولدى يۇسۇفنىڭ ياددە كور.
قارادى، يوق ئىدى بەيتۇلھەزەنىدە،
ئۇشۇل فىكرەتدە ئېردى سەرەفكەندە.

قاچانكىم قىلدى يەئقۇب ئىشق باغىن،
قىلىپ گۈلزارى جانغە دەردۇ داغىن.
بارۇر ئېردى سوراپ ئول ھەر گۈزەرگە،
بىرەۋ كەلسە مەگەر ناگاھ نەزەرگە.
كېتۈرگەي دەپ تىلىغە يۇسۇف ئاتىن،
دېگەي دەپ ناگاھان ياخشى سىفاتىن.
كى يەئقۇبى نەبىغە ئۇشبۇ سۇرەت،
نەما قىلدى ئەرۇسى ئىشق تەلئەت.
ئىلاھا، ھىرقەتىغە تەلئەتى خۇب
ئىلە بولغايمۇ تۇش ئول ئىشقىدىن كۆپ،
كۆزى نۇرى ئۇشۇل يۈز بىرلە كەتكەي،
ئانىڭ يادى بىلە جان ئىشرەت ئەتكەي.

ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىسسەلامغە بىبەھالىق ھۇسن بىلە كەم بەھالىقدا ئىشق تولۇۋ ئەتكەنى، بۇ نىيەتلىك بىلە مەستلىقغە رۇجۇۋ ئەتكەنى

ئىشىتكىل قىسسەئى يۇسۇف نەبىنى،
نەچۈك مىندى جۇدالىق مەركەبىنى،
بەناگاھ تۇشتى يەئقۇب ئىلە نۇرقەت،

نەسىبىي بولدى زىللەت بىلە ئىززەت.
تالۇن ئايدەك جەمالى بىبەھاسى،
زىلەيخانىي زەمان ئىبردى گەداسى.

تەئەججۇپ، كۆر، بۇ يەڭلىغ بىمبەها قۇل،
بەھاسى بولدى ئون سەككىز پۇچەك پۇل.
سەرىھلىك ئىشقىدا بولغاي پۇچەكلىك،
فۇزۇنلۇق بولدى ئىشق ئەھلىغە كەملىك.
تەجەللى ئەتتى ئىشق يۇسۇفكە بۇ رەڭ،
بەھادا يوق ئىدى ھېچكىم ھۆكۈمدا تەڭ.
ئاشۇل يۇسۇفكە ئىشق ئىچرە بۇ زىللەت،
سىغەتكە راست كەلمەس ئېغىر ئىززەت.

بۇ ئىشتىن ئارتتى ئانىڭكى كەمالى،
مەھى بەدر ئولدى كەملىكتىن جەمالى.
ئەزىزى مىسر بولدى خارلىقتىن،
بەھالىق بولدى كەم بازارلىقتىن.
ئىلاھا، ھىرقەتتىنى سەن ئەزىزئەت،
شەرابى ئىشق ئۇچۇرۇپ قەندىرىز ئەت.
ئاڭا ئىززەتتىن ئەفزۇن ئولسە زىللەت،
بۇ رەڭ قىلغاي كەبى دەۋزەخنى جەننەت.

ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىسسەلامغە مەقامى ھەياتدا نەئىمۇل جەننات بىلە مۇھەببەت ئۇرۇغىنى تىككەنى، ئىشقنىڭ جەمالى پەرتەۋىدىن كەمالىغە يەتكەنى

ئىشىت ئىدرىسنىڭ تاپقان ھۇزۇرىن،
خۇدا زاتىغە سالغان ئىشق نۇرىن.
تىرىك، ئۆلمەي تۇرۇپ كىردى بېھىشتكە،
فەراغەت جايى ئول ئەنبەر سىرىشتكە.
ئاڭا يەتمەي ئەجەل ساقىسىدىن مەي،
تىرىكلىك لەززەتىنى تاپىدى، ئۆلمەي.
ھۇمايى ئىشق سەرمەد سايەسىدىن،
يېتىشتى ئۇمر باقى مايەسىدىن.
بۇ جىسمى خاكىدىن جان فانى بولماي،

ھەياتى مۇلكىنىڭ سۇلتانى بولماي.
بۇ ھەمدۇر ئىشقنىڭ ئۆزگە نىشانى،
بىرۇر ھەر قىسمى جەۋھەر ئىشق كانى.
تەجەللى ئەتتى ھەر مۇرسەلغە باشقە،
نېچۈك كۇن تاب ئېتەر ھەر قىسمى تاشقە.
ئىلاھا، ھىرقەتنغە ئۇمر باقى
نەسىب ئەت، ئىشق بولسۇن ئاڭا ساقى.
ئىچۈرگىل ئىشق سەرمەد جامىدىن مەي،
بېھىشتدە جاي تاپسۇن ھەرگىز ئۆلمەي.

ھەزرەتى مۇسا كەلىم ئەلەيھىسسەلامغە كۇھى تۇردىن ئىشق نۇرى تۇلۇئ ئەتكەنى

بارىپ تۇر ئۆزرە مۇسا ئاڭلادى راز،
ھۆكۈم ئول يەردە بولدى ئىشق دەر باز.
دېدى ناگاھ مۇسا «رەببى ئەرنى نى،
جەۋابىغە ئىشىتتى «لەن تەرانى نى.
ۋەلى مۇساغە بولدى شەۋق غالىب،
جەمالى ھەقغە بىھەد بولدى تالىب.
نەمايان ئولدى ناگاھ زەررەئى نۇر،
نەچە پارە ۋە رىزە بولدى ئول تۇر.

يېقىلدى، بۇلدى مۇسا تاكى بىھۇش،
نېچۈنكىم ئىشق خەمرىن ئەيلەدى نۇش.
بۇ يەڭلىغ ئىشق بىرلە تاپدى ۋەھدەت،
بولۇپ خۇرشىد تەنها كەتتى كىسرەت.
بۇ ھەم بولدى تىرىك تۇپراقغە پىنھان،
قاچان چىقتى تەنى تۇپراغدىن جان.
كۆرۈگىم ئىشقىنىڭ ھەر ئىشلارى بار،
كىم ئەتكەي فەھم، نې قىلمىشلارى بار.

ئىچىپ ئېردى كەلنىڭ ئىشق ئىلكىدىن مەي، ئىلاھا، ھىرقەتىغە ئىشق موسا
نەچۈك ھەي ئېردى كەتتى دۇنيادىن ھەي. ئەتا قىل، بولسا ۋەھدەت ئىشكىدىن جاھ.
كىشى بىلمەس، ئاڭا ھېكمەت نە ئېردى، كى بولسۇن جىسمى جانى ئىشق ئىلە بىر،
ماڭا ئىشق ئەھلىدىن قۇربەت نە ئېردى. ئاڭا مەئلۇم بولسۇن فەھم ئەمەس سىر.

ھەزرەتى ئىيسا ئەلەيھىسسەلامنى ئىشق تەجرىد ئېتىپ تەفرىد ئولغانى ۋە سوفى سىفەت بەيتىل مەئمۇرغە مەئمۇر ئولغانى

قىلىپ ئىيسانى ئانداغ ئىشق تەجرىد، بۇ مەۋسىم ئىشقنىڭ بىر شۇەسىدۇر،
نەسىبى بولدى ئانىڭ جايى تەفرىد. كى ئىيسادا بۇ يەئلىغ جىلۋەسىدۇر.
ئانىڭكى خانىقاھى بەيت مەئمۇر، قىلۇر ھەر كىمگە بىر نەۋئى كەرەشمە،
ئىچىپ مەي، مەست بولدى، ئېردى مەخمۇر. بېرۇر ھەر كىمسەگە بىر قىسمى ئىشۇە.
فەلەككە چىقتى ئېردى چۈنكى ئول رۇھ، ئېرۇر بۇ ئىشقنىڭ سىفەتلەرى كۆپ،
نېچۈنكىم كۆك ئۆزە جەۋلان ئېتەر نۇھ. ئەرۇسى ئىشقنىڭ رەئىفەتلەرى كۆپ.
تەنى بىرلە چىقىپدۇركىم سەماغە، تۇلا ئاشىق ئېرۇر ئىشق ئاڭا باقماس،
مەلەكدىن ئۆزگە جايى بى غىزاغە. جەمالى ئۇتىنى ھەر كىمگە ياقماس.
ئىچۇرگەچ ئىشق خەمارى ئاڭا راھ، ئىلاھا، ھىرقەتىنى ئەيلە تەجرىد،
ۋۇجۇدىدۇر فەلەك خاتۇنىدىن لاھ. كى ئىيسادەك نەسىب ئەت مۇلكى تەفرىد.
تەنى گۇلزارىدە يوق نەفس خارى، ئاڭا دەرۋازەئى ئىشق ئولسە مەفتۇھ،
فەقەد ئايىنەدۇر، يوقدۇر، غۇبارى. كى جىسمۇ جاندەك كىم ئەيلەگىل رۇھ.

ھەزرەتى سەييىدۇل مۇرسەلىن ۋە خاتەمۇن نەبىيىن سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋە سەللەمگە ئىشق فەقىر سۇرەتىدە تەجەللى قىلىپ، ھەقىرلىق جامىدا بادە ئىچىپ، ماسۋادىن كۆز يۇمغانى

ئىشىت، ئول ۋەقت ئىدى ناگاھ شەبى داج، نە تىل بىرلە ساڭا دەي «قال» ئىلە «قىل».
مۇھەممەد مۇستەفاغە بولدى مېئراج. سەنا ئايغىل، خۇدايا، ئۆز - ئۆزۇڭگە،
يېتىپ ئېردى ئوشۇل دەم ئىشقدىن خەمر، فەنادۇرمەن سېنىڭ ئايغان سۆزۇڭگە.
ماڭا ئايغىل سەنا» دەپ، ھەق ئېتىپ ئەمر. بىلە ئالمام، ئىلاھا، مۇندا مەن كىم،
ئول ئېردى ئىشق ئەھلىگە ئەتا بەك، ئىكىلىك فەھمىغە يەتمەسمە سەن كىم.
كېلىپ جۇنبىشغە ئېردى جۇملەئى رەگ. مەقامى ئىشق ئىچىدە گۇفتگۇ يوق،
يېتىپ ئېردى تەنى جانى فەناغە، قوشۇلسە ئاڭا دەريا، ئول بولور يوق.
نىلى ئەزم ئەتتى «لائەھسا سەنا» غە مۇھەممەد تاپتى جايى «لى مەئەللاھ»
نە ئەقلىم بار، نە ھۇشۇم، مەندە نە تىل، كى مۇرغەم بولدىلار خۇرشىد ئىلە ماھ.

ئۇرۇجىدىن مەگەر يالىدى زەمىنگە،
مۇھەممەد ئەلنى تەكلىف ئەتتى دىنگە.
دېدى ئۇلدەم ھەدىسى مەن رەئانى
نە شەك، تەھقىق كۆردى ئول خۇدانى.
نەدۇر «كۇلل» بىلە «جۇز» نىك ئىتتىھادى،
ئىكى بىر بولسە كىم ئىككى ئاتادى.
مۇھەممەدنى ھەق ئەتتى جەزب مۇتلەق،
نەچە تەسدىقدىن سۆز بۇزمادى ئول.
ئۆمەرگە ئەدلىدىن قىلدى تەجەللى،
ئەدالەت ئىلكىدىن تا بولدى ھاللى.
ئۇنۇتماي ئەدل ئىشىنى ھېچ ھالەت،
يوق ئەتتى زۇلم ئىشىن بى ھەددى غايەت.
تەجەللى قىلدى ئۇسمانغە ھەيادا،
ھەلەكلەر تەھسىن ئەتتىلەر سەمادا.

ھەزرەتى ئەبۇبەكر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە سىدق سۇرەتىدە، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەدل سۇرەتىدە، ھەزرەتى ئۇسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ھەيا سۇرەتىدە، ھەزرەتى ئەلى كەررەمەللاھۇ ۋەجھۇغە سەخا سۇرەتىدە ئىشق تەجەللى قىلغانى

ئەبۇبەكر ئولدى ۋەھدەت ئىشق بىرلە،
ئاچىلدى ئىشق ئەقدى سىدق بىرلە.
كى ھەرگىز سىدقىدىن ئايرىمادى ئول،
نەچە تەسدىقدىن سۆز بۇزمادى ئول.
ئۆمەرگە ئەدلىدىن قىلدى تەجەللى،
ئەدالەت ئىلكىدىن تا بولدى ھاللى.
ئۇنۇتماي ئەدل ئىشىنى ھېچ ھالەت،
يوق ئەتتى زۇلم ئىشىن بى ھەددى غايەت.
تەجەللى قىلدى ئۇسمانغە ھەيادا،
ھەلەكلەر تەھسىن ئەتتىلەر سەمادا.
ھەيادىن چۇن ھەيا گۇل يۇزدە شەبنەم،
كۆزىدىن گۇل يۇزىدە روزۇ شەب نەم.
تەجەللى ئىشق قىلدى ئول ئەلغە،
سەخادا بىبەدەل بولغان ۋەلغە.
سەخاۋەت نۇرىدىن تاپدى سەئادەت،
مۇڭا نېچۇنكىم ئول ئىشق ئېردى ئادەت.
ئىلاھا، ھىرقەتىغە بۇ بەش ئەرنىك
ئىنايات نەسىب ئەت بى بەشەرنىك.
بۇلارنىك پەيرەۋىدىن يىغماسۇن قول،
تەرىقى ئىشقى ھەقدىن ئۇزمەسۇن ئول.

پەرۋانەگە شەمئىنىك جەمالىدىن ئىشق تەجەللى قىلغانى، پەرۋانە شەمئ ئوتىغە ئۆزىنى ئۇرۇپ، كۆيۈپ كۇل بولۇپ يىقىلغانى

ئىشىت پەرۋانە بىرلە شەمئ ئىشقىن،
ياروت كۆڭلۈك ئۆيىگە ئىشق شەمئىن.
قىلىپ ئول شەمئ ئىلە رەۋشەن دىلىڭنى،
ئۇزات سەن ھەم ياقاي دەپ ئوت تىلىڭنى.
چىقارىپ لەبدىن ئول دۇانەۋار ئەت،
بىر ئوت يۇزلۈكنى كۆر پەرۋانەۋار ئەت.
بۇ رەڭ ئۆرتەندىلەر پەرۋانەئى شەمئ،
ئىشىت نې يەڭلىغ ئېردى سال ئاڭا سەمئ.
بەناگەھ كۇن جەھاننى قىلدى سەيران،
كەچ ئولدى بۇلھەۋەسلەر قالدى ھەيران.
يىغىلىپ تەئىين ئەيلەپ ئىتتىفاقىن،
ھەر ئانچە قىلدىلار مەجلىس يىراغىن.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تور بېكىتى

يامانۇ ياخشىلار تا بولدىلار جەمئى،
بىر ئۆيۈ ئىچرە مۇبادا ياقتىلار شەمئى.
كىرىپ ئول ئۆيۈ ئىچىگە تۇزدى مەجلىس،
يىغىلدى ھەر تەرەفتىن ئاندا ھەر جىنس.
بۇ ئۆيدە بىر - بىرىسىنىڭ ھەۋاسى،
قاچان بۇ شەمئىنىڭ گەر مۇبتەلاسى.
غەرەز بۇ شەمئىنى ئۆيگە يارۇتسە،
بىرى بىرسى بىلە كۆڭلىن ئاۋۇتسە.
بارى قىزۇ جەۋاندا نازۇ شىۋە.
قىلىپ ياخشى قىلىق، ھەر نەۋئى جىلۋە.
ئانىڭ نازى كىشىلەرنى قاراتسە،
بەھەر سۇرەت ئۆزىن ئەلگە ياراتسە.
قىلىپ رۇخسارە ئۆزرە تۇرلۇك ئەفشان،
بولۇپ گويا كى خۇرشىدى دۇرەخشان.
قاشىنى سەبزە ئەيلەپ ھۇسمە بىرلە،
ۇزىگە زىبۇ زىننەت كەسمە بىرلە.
ولۇپ مەجلىس ئارا ھۇرۇ پەرىدەك،
بولۇپ باشتىن ئاياغ گۇل بەرگى تەردەك.
قۇلاقۇ بويىنىد دۇررۇ گۇھەرلەر.
قىلىپ ئاغىشتە دۇرغە سىيمۇ زەرلەر.
كىيىپ ئالۇ ياشىل ھەر رەڭ لىباسىن،
نەمايىشغە بەلەند ئەيلەپ ھەۋاسىن.
بارىسى ئۆزىنىڭ ھۇسنىگە ئاشىق،
بۇلاردا بەغەير ئەز خۇد نەمالىق.
بۇ ئۆيۈ ئىچرە جەمئى پىرۇ بەرنا،
مۇغەننى بىرلە مۇترىب زىشت رەئنا.
يىگىتلەرنىڭ كۆزى قىزۇ جەۋاندا،
دىلۇ جانى بىلە ئاھۇ فىغاندا.
جەۋانۇ قىز دۇرەخشان بولسە چۈن ماھ،
ھەۋەس ئەھلى ئۇرار ئاھ ئۇستىگە ئاھ.
يىگىتلەر زەۋق بىرلە تارتىپ ئەفغان،
ئۆزىگە مايىل ئەتمەكتىن يۇتۇپ قان.
نىسار ئېتسە ئاڭا رۇھى رەۋانىن،
فىدا قىلسە جەھان ھەم خانۇ مانىن.
مۇبادا بىر - بىرىنىڭ تۇتسە مەيلى،
بۇ مەجنۇن بولسەۋۇ ئول بولسە لەيلى.
فىرۇزان قىلسالار بۇ جەمئى ئۇرىن،
بۇ ئەل بىر - بىرىدىن تاپسە ھۇزۇرىن.
چىراغى تىيرە ئولسە ياغ قۇيماق،
كىلىپ رەۋشەن قىلىپ، ئورنىغە بارماق.
ھەمە ئۆز خەلقىغە خەندانۇ مەسرۇر.
بولۇپ ئايدەك جەمالى بىرلە مەغرۇر.
بۇلار ئەيلەر بىرى - بىرگە نەزارە،
ئىستىپ خۇشلۇقنى ئول ھەددىن گۇزارە.
كۆرۈنمەس شەمئىدىن بىر - بىرگە دىيدار،
قاچان بار ھۇسنى شەمئىگە خەرىدار،
بۇلارنىڭ ھەر ھۇزۇرى شەمئىدىندۇر،
قاچان ئۆيۈ ئىچرە بولغان جەمئىدىندۇر.
بۇ شەمئى ھۇسن ئىلە ھېچكىم ئىشى يوق،
ھۇڭا نەززارە ئەيلەرگە كىشى يوق.
تەنىدە قالمادى بىر زەررە ئارام،
ھۇھەببەت خەمىدىن نۇش ئەيلەگەچ جام.
بەناگاھ بولدى بىر پەرۋانە پەيدا،
ئۇ بولدى شەمئىنىڭ ھۇسنىگە شەيدا،
يىراقدىن شەمئىگە قىلدى نەزارە،
تىلىن تەبرەتتى شەمئى ئەتتى شەرارە.
بەناگاھ شەمئى ئۆزىن قىلدى نەمايان،
ئالىپ پەرۋانەدىن يۈز كۆرسەتىپ جان.
ئىچۈردى ھۇسنى جامى بىرلە شەربەت،
كىتىپ ھۇشى ھۇنىڭ مەست ئەتتى ھەيرەت.
نىگارى جىلۋەگەر بولسە كۆزىدە،
قالۇرمۇ ئاشقى بىدىل ئۆزىدە.
كىشىنىڭ بەزم ئىچىدە بولسە يارى،
قاچان زار ئەتمەسۇن ئايتىپ قەرارى.
قىلىپ پەرۋانە ھەردەم ئىزتىراب ئول،
كۆيۈپ شەمئى ئوتىدا بولسە كەباب ئول،
شەرارىدىن تۇشۇپ پەرۋانەگە ئوت،
ھۇھەببەت ئاھەنىدىن كەيدى ساۋۇت.
خەيال ئەتتى ئۆزىن ئوتقە ئۇراي دەپ،
قاچان فىكر ئەيلەدى بىردەم تۇراي دەپ.

تەنىدە قالمادى بىر زەررە ئارام. بولۇر مەئشۇقىغە جاندەك مۇۋاپىق.
مۇھەببەت خەمرىدىن ئوش ئېلىگەچ جام. قاچان پەرۋانە كۆيمەي [بولدى دىلجەمئ]،
بولۇپ ئول شەمئىنك پەرران باشىدىن. قاچان ئوت ياقماسا شەمئ ئۆزرەدۇر شەمئ.
مۇھەببەت جۇش ئۇرۇپ ئىچۇ تاشىدىن. ئىشتكىل ئاقىلاء پەرۋانەدىن سۇد،
كېيىن يانىپ گەھىكى ئېلىپ ئىقبال، قىلىپ جانىن پىدا ئوتقە ئۇرار دۇد.
كۆرۈك پەرۋانەگە بۇ نەۋئ ئىبرۇر ھال. ئىچىرك قىلماس كىشى جانىنى قۇربان،
قاچان پەرۋاسى بار ئول بەزم ئىچىدىن، خۇدايىغە كىشىگە بەرسە ئول جان.
مۇڭا يەتمەس ئەسەر مەجلىس يەلىدىن. كۆرۈك پەرۋانە فانىغە بېرۇر جان،
قىلۇر ئول شەمئ بىرلە ئىشقبازلىق، .نەچۈك باقىغە بەرمەس ئاقىل ئىنسان.
مۇڭاجان ئويناماقىدۇر كار سازلىق. ئۆزى بەرگەن بىلە قىلسە ئۆزىن خۇش،
ئۇرۇپ شەمئ ئوتىغە گاھى قەناتىن، نەچۈك دەۋلەت ئىبرۇر، بىل، ئاڭا بەھۇش.
ئۆزەي دەپ دۇنيەدىن تارى ھەياتىن. خۇداجۇ بولسە كىم، قىل ئاشنالىق،
گەھى باسىپ ئۆتەر ئەلىنىڭ باشىغە، ئوشۇل تالىب ئەمەس قىلغان جۇدالىق.
ئۇرار گاھى ئۆزىدن قۇربەت قاشىغە. كىشىكىم بولماسا ئۆزى خۇداجوي،
باشىدىن ئايلانىپ جۇت چەرخى دەۋۇار، ئۆزىن پاك ئەيلەمەي كىمنى قىلۇر شوي.
يېقىلىپ شەمئ ئالدىغە نىگۇنسار. ئىشتكل، شەمئ ئۆزىنى ئۆرتەدى پاك،
كېتىپ ھالدىن، بولۇپ ئەفتانۇ خىزان، ئالىپ پەرۋانە جانىن، ئەيلەدى خاك.
قەناتى چۆركەلىپ چۇن بەرگى سىزان. خۇداجوي دېمە، ئول جەننەت تەلەبدۇر.
بارىپ، گاھى يانىپ ئۆرتەپ ۋۇجۇدىن، ئوشۇل گۈلشەن سۇيىغە تەشنەلەبدۇر.
ئىبەرسە يەل كەبى ئول كۆككە دۇدىن. نەچۈك بولغاي خۇداجوي، ئول ئېرۇر نەفس،
تەنى قالغاي ئاياغ ئاستىدا ئەلىنىڭ، تىلەر ئىشرەتنى دايىم گەردەنى غەس.
مۇڭا تەقدىردۇر ئىزۇ ۋە جەلىنىڭ. ئېرۇر تالىبغە تەڭ ئەيىش ئولسە نىئمەت،
ئەزىز جانى كېتەر تەن مۇلكىدىن پاك. باردىغە شۇكر ئېتەر، بىل، ئەھلى ھىممەت.
بولۇپ پەرۋانە جىسمى يەنجىلىپ خاك. چېكىپ جان ئەتمەيىن چاك يەرنى دېھقان،
بولۇپ پەرۋانە شەمئ ئوتىغە ۋاسىل، قاچان تازە زەمىنگە فاش ئېتەر دان.
قۇچۇپ مەئشۇق، ئېتىپ مەقسۇد ھاسىل. ئۇنەرمۇ دان ئەگەر نەرم ئولماسا يەر،
تۆكۈلدى جان سۇيى، تەن زەرفى سىندى، چۆمۇپ دان بىخ ئۇرۇپ بەس كۆرسەتۇر پەر.
فەنا بولدى يېقىلدى، كۆڭلى تىندى. ئېرۇر نېئمەت ئەگەر مېھنەت ئىچىدە،
كۆرۈك پەرۋانەنىڭ ھالىنى ئىنسان، بىلىنىڭ، زەر ساف ئولۇر ھىرقەت ئىچىدە.
بولۇر تۇفراق، بىرىپ ئول شەمئىگە جان. خۇدا دوستىغە ئۇردى نىشى غەمنى،
ئېرۇر تالىبغە تەڭ ئەيىش ئولسە نىئمەت، ئەدۇغە بەردى ئەيش دەم - بەدەمنى.
بارىغە شۇكر ئېتەر، بىل، ئەھلى ھىممەت. ئىلاھا، ھىرقەتىغە قىل نەزارە،
چېكىپ جان ئەتمەيىن چاك يەرنى دېھقان، جەمالىڭ شەمئىنى كۆرسۇن شەرارە.
قاچان تازە زەمىنگە فاش ئېتەر دان. ئاڭا بۇ چەۋرۇلۇپ بىز، دانە بولسۇن،
ئۇنەرمۇ دان ئەگەر نەرم ئولماسا يەر، فىداجان ئەتكەلى مەردانە بولسۇن.
چۆمۇپ دان بىخ ئۇرۇپ بەس كۆرسەتۇر پەر.
ئېرۇر نېئمەت ئەگەر مېھنەت ئىچىدە،
بىلىنىڭ، زەر ساف ئولۇر ھىرقەت ئىچىدە.
خۇدا دوستىغە ئۇردى نىشى غەمنى،
ئەدۇغە بەردى ئەيش دەم - بەدەمنى.
ئىلاھا، ھىرقەتىغە قىل نەزارە،
جەمالىڭ شەمئىنى كۆرسۇن شەرارە.
ئاڭا بۇ چەۋرۇلۇپ بىز، دانە بولسۇن،
فىداجان ئەتكەلى مەردانە بولسۇن.

جەھان گۈللار باغىدا ئاچىلغانى، بادى سەبا بىر تەرەپكە قۇشدەك ئاتىلغانى، سەبا گۈلشەننى سەيران ئېتىپ ھەممە گۈللارنى خەندان ئېتىپ ۋە ھەممە گۈللار ھەقىقەتنى ئاڭلاپ، بارچەسىدىن قىزىلگۈلنى تاڭلاپ، بۇ گۈلغە خەبەردار، ئوتتەك يۈزىگە زار، ھەر قۇشدىن سوراغلاپ، بۇلبۇلنى يىراغلاپ، گۈلنىڭ ۋەسىنى بۇلبۇلغە يەتكۈزۈپ، بۇلبۇلنى گۈلغە شەيدا ەەسىگە كەلتۈرۈپ، بۇل بۇل گۈل ۋەسلىغە ئۇلاشىپ، گۈلنىڭ كۆزىدىن بۇلبۇلنىڭ جانىغە ئىشق تەجەللىسىدىن ئوت تۇتاشىپ، شەۋق مەۋجى تاشىپ، ۋىغانى ھەددىن ئاشىپ، بۇلبۇلغە گۈل سۇرەتىدە ئىشق ئۆزىن كۆرگۈزۈپ، غەم جەلادى خىيال تىيغى بىرلە ئۇرۇپ، نالە قۇشىن ئۇچۇرماققە ئاغزىن ئاچىپ، جەھان ئىچرە ئوت ساچىپ، كۆز خەزانەسى ئىشكىن ئاچىپ، ۋەسل بەيئىغە دەرەم ساناغانى، بۇلبۇلنى ئىشق دەردۇ ئەلەم زىندانىغە قاباغانى، بۇلبۇل كۆز ياشىدىن گۈلنىڭ نىھالىغە سۇ كىرگۈزگەنى، بۇلبۇلنى ۋىراق تىيغى بىرلە ئۆلتۈرۈپ، ۋەسل شەرابىدىن تىرگۈزگەنى

ئىشت، شەرھ ئەيلەيىن مەن قىسەئى گۈل،
نە يەكىلىغى بولدى ئاشىق گۈلغە بۇلبۇل.
خۇدا ھەر جىنسى مەخلۇق ئەتتى پەيدا،
بىرىن بىرىگە ئانداغ قىلدى شەيدا.
ياراتتى ھەر خەرىدارىغە دەللال،
تۇرەتتى جۇملە مۇشكىللەرگە ھەللال.
بۇ گۈلشەن ئىچرە يۈزمىڭ گۈل ياراتتى،
ئانىڭ ھەرقايسىغە بۇلبۇل ياراتتى.
قىزىلگۈل غۇنچەسىن خەندان ئېتەرگە،
يۈزىن سەير ئەھلىگە تابان ئېتەرگە.
سەبانى ئەيلەدى تەگزى سەھەرخىز،
تىگىپ گۈلغە ئۆزىنى ئەنبەر ئامىز.
كېلىپ ھەر ساری بويى خۇش يەتۇرمەك،
جەھان خەلقى مەشامىغە تېگۈرمەك.
قىلىپ جارى مۇھەببەت ئوتىنى تىز،
ئېتىپ دەرد ئەھلى كۆزىنى گۇھەرىز.
قىلۇر ھەقكى پەرىند ئەتتى سەبانى،
يورۇتتى ھەر تەرەف ئول بەنەۋانى.
بەناگاھ گۈلشەن ئىچرە گۈل ئاچىلدى،

ياشىل بەرگ ئۆزرە گۈيا قان ساچىلدى.
سەبا ئىبردى جەھان ئىچرە سەبۇك سەير،
قىلۇر ئىبردى جەھان گۈلزاردا تەير.
سەبا كەلدى بەناگاھ بىر چەمەنگە،
مۇنىڭ ھەر گۈلى ئىبردى مىڭ تۇمەنگە.
كۆرەركىم ئاسمان ئاستىن، يەر ئۈستۈن،
بارى يۇلدۇز قۇمدۇر، يوقارى كۈن.
ئەمەس مەئلۇم، بۇ يەرمۇ يا فەلەكمۇ؟
فەلەك دەپ بولمادى، يەر ھەم دېمەكمۇ؟
بىلە ئالماس فەلەك جىسمى سۆكۈلدى،
فەلەكدىن يەر ئۆزە يۇلدۇز تۆكۈلدى.
چەمەندۇر روھ ئەفزا، دىلكۈشايى،
كىشى كۆرسە دېگەي: «جەننەت بە جايى.»
يۇز ئەلۋان گۈل ئىبرۇر ساريغ، ياشىل ئال،
ھەزاران مۇرغ ئاغزىدىن تۆكەر بال.
ئۈنۈپدۇر لالەلەر چۈن كاسە ـ كاسە،
ئالۇر كۆز نۇرىنى ھەركىم قاراسە.
تەئەججۇپ بولسۇ سۆزلەر بولسە كۈندۇز،
جەھاندا يەر يۈزىدە تۇغسە يۇلدۇز.

تۇمەن تۇرلۈك سەچەك فەسلى بەھارى،
جەھان باغدە پەيدا قىلدى بارى.
قاراۋۇ زەرد، سۇرۇخ، كۆك گۈل ئىرقۇر كۆپ،
ۋە لېكىن بىل، قىزىل گۈلچە ئەمەس خوب،
تەقى تۇرلۈك سەچەك ھەم ئەرغۇۋانى،
ياشىلۇ ئال ئاقۇ زەئفەرانى.
ئەدەتسىز گۈل - گۈلىستان ئىچرە كۆپ بار.
ئۇلارنىڭ بىرىدىن سەن ئەيلە ئىزھار.
ئىرۇر بىسيار گۈل رەئنا ۋە زىيبا،
قىزىل گۈلدۇر بۇ گۈللار ئىچرە يەكتا.
يەنە گۈللاردە بولسە رەڭ ئىلى روي،
نەزاكەتتە قىزىل گۈل تۇرپە خۇشبۇي،
سەبا گۈلشەندە ھەر رەڭ گۈلغە تەگدى،
بىرىن سىندۇردى بىرنىڭ شاخى ئىگىلدى.
كىرىپ ئىسكەپ يۇرۇپ ھەر قايسىسىنى،
ھەز تەرەپ گۈللار ئىسىنى.
قىزىل گۈلدىن بىلەك گۈللەر ساسىغدۇر.
ساسىغ بولسە ئانىڭدىن نە ئاسىغدۇر.
قىزىل گۈلدىن مەشامى جان مۇئەتتەر،
قاچان بولغاي بۇ گۈلدەك مۇشك ئەنبەر.
سەبا ئايدى گۈل ئولماس مۇنچە ياخشى،
ئەجەپ تەھسىن بۇ گۈلنىڭ تۇرفە نەخشى
بىرەۋ بولغاي مۇڭا نەززارى قىلسە،
بۇ گۈل غەمكىن كۆڭۈلگە چارە قىلسە.
مۇڭا بولسە ئىكەن بىر ئاشقى زار،
دىلۇ جانى بىلە زەۋق ئەتسە ھەر بار.
بۇ گۈل ئەھسەنگە بىر ئاشىق كىرەكدۇر،
مۇھەببەت يولىدا سادىق كىرەكدۇر.
بۇنىڭدا بولسە مۇنداق ياخشى دىيدار،
ئەجەبدۇر بولماسە ھېچكىم خەرىدار.
ياماندىن ياخشى قىممەت بولسە ياخشى،
يامانلار ئاڭا ھۇرمەت قىلسە ياخشى.
يامانۇ ياخشىلار بارسى تەڭدۇر،
كۆرۈڭكىم ياخشىغە نامۇس نەڭدۇر.
سەبا كۆڭلىدە فىكر ئەتتى بۇ سۆزنى،
يەقىن كەلدىيۇ گۈلغە تىكتى كۆزنى.
دېدى گۈلغە: «سەباكىم بىر سۆز ئەيتاي،
قۇلاق سالغىلكى مەئقۇل بولسە ئايتاي.»

سەبا گۈلغە زەۋق قىلىپ، ئەفسۇس يەپ، سۆز مەئقۇل قىلىپ، گۈلنىڭ دىيدارىغە خەرىدار ئىستەپ بارىپ بۇلبۇلنى تاپقانى

سەبا لەب ھۇققەسىنىڭ بەندىن ئاچتى،
شەكەرنىڭ شەربەتىن گۈل ئۆزرە ساچتى.
دېدى: «ئەي گۈل، سېنىڭدەك بولسە دىلبەر،
ساڭا لايىق ئىرۇر بىر زارۇ ئەبتەر.
جەمالىڭغە قاراپ ئول بولسە ھەيران،
نىسار ئەتسە جەمالىڭغە ئەزىز جان.
قىغانلار قىلسە شاخ بەرگى ئىچىدە،
فەرەھلەر قىلسە ئەھلى باغ ئىچىدە.
جەھاننى ئىستەپ ئانداغ قۇشنى تاپسام،
ئالىپ كېلىپ ئانى ۋەسلىڭغە قاتسام.»
سەبانىڭ سۆزى مەئقۇل بولدى گۈلغە،
دېدى: «ئانداغ ئىسە بول مەشغۇل ئىشىغە.»
سەبا ناگەھ بۇ يەردىن بولدى پەيدا،
بىرەۋنى تاپسە، قىلسە، گۈلغە ھەيران،
سەبا يۈردى سالىپ كۆز ھەر تەرەفكە،
تاپىپ بىر كىشى يەتكۈزگەي شەرەفكە.
سەبا سەيران ئىتىپ كەزدى جەھاننى،
غەرەزدۇر تاپسە ئانداغ باغرى قاننى.
كېلىپ دەشتۇ بەيابانۇ چەمەنگە،
كىردىپ باغقە، چىقىپ تاغۇ تۇبەنگە.
بارى قۇش ھالىدىن بولسە خەبەردار،
تاپىپ لايىقنى گۈلغە ئەيلەسە يار.
سەباغە ئۇچرادى مۇرغان چەندىن،
بۇ ئىشنى سوردى تا زاغۇ - زەغەندىن.

سەبا تاپسام دېدى بىر قۇش مۇۋافىق،
ئەگەر گۈل خىزمەتىنە بولسە لايىق.
جەھان قۇشلارىدا تاپمادى لەززەت،
سەبا ھەر دەم بۇ ئىشقە قىلدى ھەيرەت.
ئۇچۇپ ئانداغ سەبايى پەيك مەئشۇق،
بار ئېردى كۆڭلىدە بىر قۇش ئۇچۇن شەۋق.
كىزىپ ئىستەپ جەھاندا يار قابىل،
بەناگاھ بولدى بۇلبۇلغە مۇقابىل.
ئىشتىكىل قىسسەئى بۇلبۇلنى ئەيىيار،
سەبا بولدى نېچۇك بۇلبۇلغە دۇچار،
سەبا ناگاھ يۇرۇپ بىر يەرگە يەتتى،
كۆزىنى رەڭ-بەرەڭ گۈلەر قاماشتى.
تەلەب كۆردى سەبا ئۇشبۇ چەمەننى،
ساچىپدۇرلار مەگەر لەئل سىمەننى.
فەلەكنىڭ خانىدىن يا تۆكتى مەرجان،
ساچىلدى زەخم تاپقان ھۇققەدىن جان.
چەمەننىڭ سەھىننى تۇتتى قىزىللىق،
مەگەر ھەر گۈشەدە مەخمەل يايىغلىق.
ئەجەب مەنزىل ئېرۇر رەئناۋۇ دىلكەش،
تۇمەننىڭ گۈل بىلە ئېردى مۇنەققەش.
مەگەر بىلمەم بۇ كەرمان زىلچەسىدۇر،
دېگىل نەقشىن مەلەكنىڭ خانچەسىدۇر.
مەگەر نە نۇقرە يا كىمخاب، زەربەف،
خىتايى بارچەلەرنى يايدى سەف-سەف.
قارا ۋە سۇرخ، سەبزە، ئەرغەۋانى،
ساريغۇ كۆكۇ ئالۇ زەئفەرانى.
تۇمەن گۈلدۇر ئەدەدسىز، سانى يوقدۇر.
بۇ يەردىن ئۆزگە گۈلنىڭ كانى يوقدۇر.
بىنەفشە، سۇنبۇلۇ رەيھان دېسەڭ بار،
گۈلى ئەببىاس نافەرمان دېسەڭ بار.

ئەبىرۇ ئەنبەرۇ رەئناۋۇ سەۋسەن،
خۇخا گۈل ياسىمەن ھەم مىسلى گۈلشەن،
گۈلى سەد بەرگ، قامچى گۈل ھەبىدان،
تىۋە قۇيرۇق قەلەقى، گۈلى خوبان.
گۈلى ئەھمەش، بەھارى، گۈلى نەرگىس،
خۇرۇ بەس، تاجىگۈل، قەھتە گۈلى شەمس،
گۈلى كاككۇك، گۈلى نەسرىنۇ لالە،
گۈلى ھىندۇ گۈلى كەشمىرو ۋالە.
ھەممە گۈللەر با، ئەمما يوق قىزىل گۈل؛
سەبا كۆڭلىدە بىر ئىش قىلدى مەئقۇل.
چەمەنىدە بارچە قۇشلار سالدى غۇل-غۇل،
بارىدىن ياخشى سۆزلەر ئېردى بۇلبۇل.
سەبا ئايدى: «بۇ قۇشنىڭ كىم يۇزىدىن.
يانار نۇر، ئوت يانار ئايغان سۆزىدىن.»
سەبا ئايدى: «سوراي بۇ قۇشتا سىر بار،
سۆزى تەئسىر ئېتەر ئۇن قىلسە ھەر بار.
قىلۇر تۇرلۇك نەۋا بەھەد دىلئاۋىز،
بولۇر ئانىڭ نەۋاسىدىن شەكەررىز.
نەۋا قىلسە ئۇنىدىن جان تامادۇر،
سىزىپ باغرى، كۆزىدىن قان تامادۇر.
قىلادۇر زەۋق تۇغيان قىلسە پەرۋاز،
چىقادۇر دەرد بىرلە دىلكەش ئاۋاز.
يۇرۇر يالغۇز، بۇ قۇشلارغە قاتىلماي،
چىقار ئوت ئاغزىدىن بىر لەھزە تىنماي.
سورای، دېدى، بارىپ ئول قۇشنىڭ ھالىن،
ئىشتەي لەھزەئى شىرىن مەقالىن.»
سەبا كەلدى يەقىن بۇلبۇل قاشىغە،
قارادىكى ئاياغىدىن - باشىغە.
سەبا سوردى: «سېنىڭ ئاتىڭ نە بولغاي؟
خەبەر بەرگىل ماڭا، زاتىڭ نە بولغاي؟

سەبا بۇلبۇلنىڭ ھالىن كۆرۈپ سوئال قىلغانى، بۇلبۇل سەباغە جەۋاب ئايتقانى

دېدى: «قايدىن بولۇرسەن، مۇرغى خۇشخان؟»
دېدى: «نە ۋەجھىدىن ئەيلەرسەن ئەفغان؟»
دېدى بۇلبۇل: «مەكانىم ئېرمەس ئەنىان.»
دېدى: «بىر گۈل ئۇچۇن باغرىم مېنىڭ قان.»

دېدى: «شەرھ ئەت مەيى پەيمانەسىدىن؟»
دېدى: «ئىچتىم ئەزەل مەيخانەسىدىن.»
دېدىكىم: «نە سەبەب بۇدۇر مەكانىڭ؟»
دېدى: «تەقدىر ئولۇپدۇر ۋەجھى ئانىڭ.»
دېدى: «ئوتدەك چىقار ئاھىڭ شەرارى؟»
دېدى: «ئول ئوت ئېرۇر ئىشقىم ھەرارى.»
دېدى: «بۇ سوزۇ ئىشقىڭدۇر قاچاندىن؟»
دېدىكىم: «بىخەبەردۇرمەن بۇ جاندىن.»
دېدىكىم: «سەن نە يەڭلىغ قۇش ئېرۇرسەن؟»
دېدى: «بىلمەم نەچۈك بەۋش ئېرۇر مەن.»
دېدى: «ئەي قۇش، ماڭا ۋەسفىن بەيان ئەت؟»
دېدى: «چىھرەمنى كۆر سىررىم ئەيان ئەت.»
دېدى: «بىر ئىش ئېرۇر سەندىن گۇمانىم؟»
دېدى: «غەمدۇر مېنىڭ سىررى نىھانىم.»
دېدى: «غەم سىررىنى، ئەي قۇش، ئەيان قىل؟»
دېدى: «بۇ سۆزگە، بىل، كوتەھ ئېرۇر تىل.»
دېدى: «غەمدىن سېنىڭ نەدۇر مۇرادىڭ؟»
دېدى: «مۇشكىل مەسائىلنى سورادىڭ.»
دېدىكىم: «شەرھ قىل غەمنىڭ نە سودى؟»
دېدى: «ئول سۇزنىڭ يوقدۇر ۋۇجۇدى.»
دېدى: «ئالەمنى ئۆرتەر دەدۇ ھالىڭ.»
دېدى: «بولسۇن مۇبارەك ياخشى فالىڭ.»
دېدى: «نېچۇن سېنىڭ ھالىڭ تەبەھدۇر؟»
دېدى: «دايىم كۆكۈلدە تەھ ـ بەتەھدۇر.»

دېدى: «ھالىڭ نەدۇر، ئەي مېھرىبانىم؟»
دېدى: «بىر لەھزە يوق غەمدىن ئەمانىم.»
دېدى: «ئەي خەستە، ھالىڭ نەكېچەدۇر؟»
دېدى: «غەمدىن ماڭا كۈندۈز كېچەدۇر.»
دېدى: «نە ۋەجھدىن كۆكدۇر بۇ پەيكەر؟»
دېدى: «ئوتدۇر ئىچىم، بىل، تاشىم ئەخكەر.»
دېدى: «شەرھ ئەيلەگىل ھالىڭ خەرابى؟»
دېدى: «ئىشق ئوتىدىن باغرىم كەبابى.»
دېدى: «جىسمىڭ نەدىندۇر پىچۇ تابى؟»
دېدى: «جامسمدادۇر مېھنەت شەرابى.»
دېدى: «كۆيدۇردى تەئسىرى فىغانىڭ؟»
دېدى: «ئىشق ئوتىدىندۇر ئەسلى ئانىڭ.»
دېدىكىم: «ئىشق نە رەڭدۇر، بەيان ئەت؟»
دېدى: «يوق سۇرەتى، ئايتاي نە سۇرەت.»
دېدى: «جانىڭغە بۇ ئوتنى نە ياقتى؟»
دېدى: «بۇ كۆز بەناگەھ گۈلغە باقتى.»
دېدى: «ھالىڭ نەدۇر، ئەي مېھرىبانىم؟»
دېدى: «بىر لەھزە يوق غەمدىن ئەمانىم.
دېدى: «ئىشق ئوتى ساربغمۇ قىزىلمۇ؟»
دېدى: «رەڭگىن كىشى كۆرمەي بىلمۇرمۇ.»
دېدى: «بۇ ئىشق ئوتىن جاندىن ئۆچۈرگىل.»
دېدى: «بۇ سۆزنى كۆڭلۈڭدىن كۆچۈرگىل.»
دېدى: «ئەي قۇش، ماڭا ئاتىڭنى ئايغىل؟»
دېدى: «ئايتاي، قۇلاق سالغىل، ئىشتىكىل.»

بۇلبۇلنىڭ سەباغا ئاتىنى ئاشكارا ئىتىپ، سەبانىڭ كۆڭلىنى بەرقەرار قىلغانى

سەبا سوردى: «سېنىڭ ئاتىڭ نەدۇر؟ ـــ دەپ،
ماڭا ئاتىڭنى تەقدىر ئەيلە، قىل گەپ.»
دېدى: «ئاتىم مېنىڭكى خەستە بولبۇل،
بۇ گۈللار ئىچرە بىر گۈلغە ئېرۇر قۇل.
يۇرەدۇرمەن چەمەندە زار يىغلاپ،
كۆكۈلدە سەبر يوق، جىسمىمدەدۇر تاب.
بولۇپدۇرمەن بۇ غەمدىن زار ھەيران،
كۆكۈلدۇر تەھ ـ بەتەھ قان، چەشم گىريان.
زەمانى تاپمايىتن غەمدىن فەراغەت،
ماڭا دەردۇ ئەلەمدۇر، قايدا راھەت.
مېنىڭ جانىمدا، بىل، غەم ئۆزرە غەمدۇر،
مېنىڭكى ئاھۇ نالەم دەم ـ بەدەمدۇر.
خەيالىم مەست ئېتىپ بىريان ئۇچارمەن،
يەنە گۈلنىڭ ئايغىنى قۇچارمەن.

مېنىڭ دايىم ئىشىمدۇر ئاھۇ ئەغغان،
بۇ يەڭلىغ دەرد بىرلە چىقماغان جان.
سەھەرلەر ئويغانىپ فەريات ئېتەرمەن،
خۇداغە زار يىغلاپ داد ئېتەرمەن.
ئەگەر يادىمغە كەلسە ئول پەرىۋەش،
خەيالىدىن تۇشەر جانىمغە ئاتەش.
ئانىڭ ئىشقىدا كىرمەس كۆزگە ئۇيقۇ،
ھەمىشە جان ئارا غەم بىرلە قايغۇ.
ئۇ يوقلاسام بەناگەھ ئويغانۇرمەن،
يىلانىدەك ھەر تەرەپكە تولغانۇرمەن.
مېنىڭ كاردىم ھەمىشە پىچ ئىلە تاب،
تۇنۇ كۈن زارىلەپ، كۆزدىن تۆكۈپ ئاب.
ماڭا ھەر بارە قىلسە، ئول كەرەشمە،
كۆزۈمدىن ياش ئاقادۇر چەشمە - چەشمە.
كۆرۈنسە، كۆزۈمە ھەردەم نىگارىم،
كېتەر ھۇشۇم بىلە سەبرۇ قەرارىم.
يۇرەكىم چاك ئېتىپ دىۋانەلەردەك،
بولۇرمەن ھۇسنىكە پەرۋانەلەردەك.»

سەبا بۇلبۇلدىن مەئشۇقىنىڭ ئاتىنى سوراغانى، بۇلبۇل دەرد بىلە ئاھ ئۇرغانى، ئاقىبەتۇل - ئەمر بىچارە بولۇپ مەئشۇق ئاتىنى تىلىغە كەلتۈرۈپ، مەئشۇقىنى تەئرىف قىلىپ، ھوشىدىن كېتىپ يىقىلغانى

سەبا ئايدى: «ئايا دىلخەستە بۇلبۇل،
نەگۇلدۇر مەئشۇقۇڭ، ئاتىنى قۇل - قۇل.
ئىشىتەي دىلبەرىڭنىڭ ھەسب ھالىن،
ماڭا كۆرسەت ئانىڭ ھۇسنۇ جەمالىن.
كۆرەي، نېچۈك ئېرۇر تۇرفە سياقى،
بىلەي قىلسە ئىنايەت ۋەجھى باقى.»
دېدى بۇلبۇل سەباغە: «ئەي نىكوكار،
مېنىڭ ھالىمغە رەھم ئەت، بەرمە ئازار.
سۇرارسەنمۇ مېنىڭدىن مۇشكىل ئىشنى،
خۇدا ئۇچۈن كەچۈر مۇنداغ دېمىشنى.
ئاتىن ئايتۇرغە ئاجىزدۇر زەبانىم،
كۆيەر، يادىمغە كەلسە، جىسمۇ جانىم.
[نىگارىم] كەلتۈرە ئالمام دىلىمغە،
نېچۈك ئاتىن كەتۈرەيىن تىلىمغە.
ئانىڭ فىكرى ئېرۇر جانىمغە ھەمدەم،
قاچان زىكرىن قىلايىن تىلغە مەھرەم.
ئانىڭدەك گۈل ئاچىلغان يوق جەھاندا،
ئەگەر بولسە بەيان ئەت بۇ زەماندا.
ئېرۇر نازۇك بەدەن، رەڭگى لەئەلگۈن،
جەمالىدىن بولۇر ئانىڭ خىجىل كۈن.
قاچان ئوخشار يۈزىگە شەمئ مەھتاب،
ئانىڭ مىسلى تاپىلماس ئەسرۇ ناياب.
ئاچىلسە، خەندەلەر ئەيلەپ سەھەردە،
قىزارىپ تۇرسا ئوت يەڭلىغ نەزەردە.
تۇمەنمىڭ جىلۋە قىلسە ئول دىلئارام،
غەرىب جانغا تەنىمدە قالماس ئارام.
سەپەرمەن سۇ ئاياغىغە كۆزۈمدىن،
كېتەرمەن ئاھ ئۇرۇپ ھەردەم ئۆزۈمدىن
مېنىڭ ھالىم ئانىڭ يادى خەرابى،
دىلۇ جانىم ئانىڭ ئىشقى كەۋابى.
ئانىڭ يادى مېنىڭدۇر غەم گۇزارىم،
تۇگەنمەس ئىشقىدە فەريات زارىم.»
سەبا ئايدى: «تۇلا قىلمە سىفاتىن،
ماڭا تەقرىر ئەيلە ئايغىل ئاتىن.
نە يەڭلىغ گۈل ئېرۇر مەئلۇم ئېتەيىن،
ئىشىتىپ ئۆز دىيارىمغە كېتەيىن.»
ئىلاجىن تاپمادى بۇ بۇلبۇلى زار،
زەبانىغە ئاتىن كەلتۈر دى ناچار.

دېدى: «ئاتى ئانىڭدۇر كۈلى قەھقەھ،
چەمەنىڭ كۈللارىغە ئول ئېرۇر شەھ.»

ئاتىن ناگەھ سەباغە ئايدى بۇ قۇش،
تۇتاشىپ جانىغە ئوت، بولدى بىھۇش.

سەبا بۇلبۇلغە يارى مۇۋاپىق ۋە ئاشىقى سادىق مەئلۇم قىلىپ بۇلبۇلنىڭ كۆڭلىنى گۈلى قەھقەھىدىن تەھرىم قىلىپ، قىزىل گۈل قاشىغە تەكلىپ قىلغانى

سەبا بۇلبۇلغە ئايدى: «ئەي بەرادەر،
ساڭا بۇ سۆزدىنۇ بىلگىل سەرا-سەر.
كىشى ئېرمەس ئانىڭكى دەردى بولماس،
خەزاندەك رەڭگى ئاھى سەردى بولماس.
ئەگەر يوق دەردى جانىڭدا تەن ئاڭا چىن،
ئوشۇل گۈل بۇيى يوق گۈلشەن ئاڭا چىن.
نېچۈك بىلگۈڭكى سەير ئەتمەي جەھاننى،
جەھاندا كۆرمەيىن ياخشى ياماننى.
بۇ يەر بولسا، سېنىڭ دائىم مەكانىڭ،
بۇ گۈل بولسا، سېنىڭ زىكرى زەبانىڭ.
جەھاندا ياخشىدىن ياخشى تاپىلمۇر،
كىم ئىستەر كىشىنى تاپىپ قاتىلمۇر.
نەزاكەت گۈل ئېرۇر گۈلشەندە بۇلبۇل،
نە ياخشىدۇر بارىپ بولساڭ ئاڭا قۇل.
قىزىلگۈلدۇر ئاتى، رەڭگى نەزاكەت،
كۆڭلۈغە، جانغەدۇر بۇيى لەتافەت.
قىزىلگۈلدەك كىشىنىڭ يارى بولسا،
نەخۇشدۇر جايى دەۋزەخ ناري بولسا.
كىشىنىڭ بولسا يارى مەھرىبانى،
نە خۇش سەرف ئەتسە گەر مىڭ بولسا جانى.
نە خوب مەئشۇق بولسا گەر قەدىردان،
ئانىڭسىز زىندەگانلىقدىن ئېسىز جان.
جەھاندا يار كۆپ، ھەمدەم تاپىلماس،
كۆڭۈلنىڭ سىررىغە مەھرەم تاپىلماس.
دىلئارام كۆپ ئېرۇر، دىلدار كەمدۇر،
بۇ ئىشتىن جانىغە يۈز دەردۇ ئەلەمدۇر.
تاپىپ دىلدار قىل، بول تەندە جان بار،

ئوشۇل دىلدارىڭىز بولسا ۋەفادار.
سۇغۇر كۆڭلۈڭ ئۆيىدىن خارۇ خەسنى،
كۆڭۈل غەششان بولۇر [كۆرسە] مەگەسنى.
قىزىلگۈلدۇر ئاتىن، گۈلشەندە گۈلبار،
بارى گۈللار ئانىڭ ئالدىدا چۈن خار.
كۆزۈڭ شەمئىنى گۈل ھۇسنىگە ياندۇر،
كۆرۈپ قاندەك يۈزىن، كۆڭلۈڭنى قاندۇر.
گۈلى قەھقەھدە ئېركەن مەھز بىر روي،
قىزىلگۈل تاق ئېرۇر ئالەمدە خۇشروي.
بۇ گۈلدىن ئىشقىنىڭ ئوتىن ئۆچۈرگىل،
قىزىلگۈل ئالدىدا ئۇمرۇڭ كەچۈرگىل.
دېدىكىم، — ھەيف ئۇمرۇڭ بۇ چەمەندە،
ئۇلانغىل ياخشىغە جان بولسە تەندە.
كى ئەي بۇلبۇل، بارا كۆرگىل قاشىغە،
ئانىڭ فەرۋانەدەك ئۆيرۈل باشىغە،
سېنىڭدەك گۈل قاشىدە خۇش تەۋا خوب،
ئاشۇل گۈلغە سېنىڭدەك مۇبتەلا خوب
بەھار ئولسە ئاچىلۇر رەڭ-بەرەڭ گۈل،
قىزىلگۈل شاھ ئېرۇر، گۈللەر ئاڭا قۇل.
ئېرۇر لەئلى بەدەخشان رەڭگى رويى،
كىگۈرۈر جىسمىغە جان ياخشى بويى.
سەھەر بولسە ۋەرەقلەرى يازىلۇر،
كەرەشمە ناز ئىلە ھەر يان ئىگىلۇر.
مەي ئىچكەن قىز كەبى تۇرسە قىزارىپ،
كېتەر ئۆزگە سىچەكلەر رەڭ قۇۋارىپ.
ياراشۇر باغ ئىچىگە غۇنچە ۋە گۈل،
تەقى خۇشلۇق باغىشلار ساقىيى مۇل.

كېتىپ قىش بولسە گەر ۋەقتى بەھارى،
كېشىنىڭ يارى بولسە گۈل ئۇزارى.
كىرەر ۋەختى سەھەرى گۈل كۆرەي دەپ،
نىگارىم بەزم ئىچرە يەتكۈرەي دەپ،
كۆرەر باغ ئىچرە گۈللار ئاچىلىپدۇر،
كى ھەريان شاخۇ بەرگى ساچىلىپدۇر.
نەخۇشدۇر گۈللار ئاچىلسە سەھەردە،
كۆڭۈلنى شاد ئېتەر بولسە نەزەردە.
بىرى ئاچىلسە بولغاي بىرى غۇنچە،
كۆڭۈل تاپماس قارار بىر ئۇزمەگۈچە.
نە ياخشى زىنىب ئېرۇر ئول گۈلغە رەڭگى،
كېتەر ئەلنىڭ ئىچىدىن غۇسسە زەڭگى.
ياراشۇر گۈل يانىدە ئۇرسە غۇنچە،
ھەزاكەت ئىچرە ھېچ گۈل يوقتۇ ھۇنچە
گۈلى خوب، بەرگى ھەم خوب، غۇنچەسى خوب،
پەرىلەر قەددى يەڭلىغ خىفچەسى خوب.
بەھار ئولسە شەجەرگە سۇ يۇگۈرۈر،
گۈل ئاچىلسە يېگىت - قىزلار سۆيۈنۈر.
قىلۇر ئۇھفە كېسىپ گۈل، يارى بولسە،
بارۇر ھەر كىشىنىڭ گۈلزارى بولسە.
ھۇھەببەت خەمر ئەيلەپ كۆڭلىدىن جۇش،
بارىپ گۈلنىڭ تەگىدە مەي قىلۇر نۇش.
كېسىپ گۈلنى چىلاپ قويغاي تەبەققە،
ئىچەرلەر مەينى ئانداغ لەققە - لەققە.
ھۇغەنلەر نەۋا ئەيلەپ قاشىدا،
ئىلىكدە مەي، قىزىلگۈللار باشىدا.
بۇ گۈلشەن ئىچرە بولماس غەير قەھقەھ،
نە خۇشتۇر گۈل نەزەردە ئۇرسە تەھدىتەھ.
نە راھەت سەيرى گۈلشەنىنىڭ ھەۋاسى،
نە رۇھ ئەفزا ھۇغەنلەر ئەۋاسى.
قىلۇر ھەر كىم بىلۇر ياخشى قىلمقلار،
غەزەلخانلىق بىلە رەققاسلىقلار.
گۈلۇ مەي زەۋقىدىن ھەر يان ئېگىلىپ،
قاچان ئولتۇرغىسى كۆڭلى چىگىلىپ.
بۇ گۈلشەندە گەدا بولسۇن ۋە گەر شاھ،
قولىدا قەرس بولغاي، ئاغرىدە ئاھ.
پەرىدەك دىلرەبالار باشىدا گۈل
قىزارىپ ئوت ھەسەللىك ئىلكىدە ھۇل.
نە زىبىنەتدۇر گۈل ئۇزرە گۈل ئاچىلىپ،
ئەگەر تۇرسە ساچى ھەر يان ساچىلىپ.
ئەگەرچە دىلرەبادۇر نەچچە رەئنا،
ئانىڭ گەر زىبىنەتىدۇر گۈلى ھەمرا.
كۆلۈپ قەھقەھ ئەمەستۇر غۇنچە لالە،
دېگىل لەئلى بەدەخشانى پىيالە.
تىشىدۇر ھۇققەئى ياقۇت ئارادۇر،
كۆرۈپ سەھەت تاپار گەر بولسە زەنجۇر.
ھۇنىڭدەك ماھۇشىنىڭ زىبىنەتى گۈل،
بولۇر ھەر قانچە خۇش رۇھ، گۈل ئۇچۇن قۇل
بولۇپ ۋەقتى بەھارى گۈل ئاچىلسە،
باغ ئىچرە جۇملە قۇشلار نالە قىلسە.
تەماشاغە كىلۇر پىرۇ جەۋانلار،
قىلۇر گۈل زەۋقى بىرلە تازە جانلار.
قىلىپ گۈلنى يېگىتلەر بەستە - بەستە،
يىبەرۇر مەئشۇقىغە دەستە - دەستە.
كېسىپ گۈل غۇنچەسىدىن تال چىبىقلار،
يېگىتلەر ياڭغە ئويناپ ئاچىقلار.
بۇ خۇشلۇق بائىسىدۇر بارچە گۈلدىن،
ئىچىپ گۈلشەندە بولماق مەست مۇلدىن.
قىلىپ پەرۋاز بۇلبۇل بۇ چەمەندىن،
قىلىپ سەيران، قۇتۇل بەيتۇل ھەزەندىن.
قىزىلگۈل تۇرسە، نە بار بۇ چەمەندە،
ئەگەر ئىشرەت خەيالى بولسە تەندە.
يۇرە كۆز تۇرماغىل بىرگە بارالى،
قىزىلگۈل بەزمىدە ئىشرەت قىلالى.»
دېدى بۇلبۇلغە، گۈلنى قىلدى تەرىف،
ھەبا قىلدى مۇنى گۈل ساڭا تەكلىف.

بۇلبۇل سەبادىن گۈلنىڭ ۋەسىمنى ئاڭلاپ، كۆڭلى گۈلغە تالىب بولۇپ، بارغۇرغە راغىب بولۇپ سەبادىن بىر نەچچە سوئال قىلغانى

بولۇپ بارماغقە بۇلبۇل كۆڭلى مايىل،
سەبادىن سورغالى سۆز بولدى سايىل.
بۇ سۆزنى ئاڭلادى بۇلبۇل سەبادىن،
كۆڭۈلنىڭ رىشتەسىن ئۈزدى يەنادىن.
سەباغە ئايدى ئول دەم بۇلبۇلى زار؛
«ئەگەر بارسام، بولۇرمۇ گۈل ماڭا يار.
بولۇرمەنمۇ ئانىڭ ۋەسلىغە مەھرەم،
غەمىمدە گۈل ماڭا بولغايمۇ ھەمدەم.
سالۇرمۇ ئول مېنى يا دەردۇ غەمگە،
يولۇقتۇرغايمۇ ھەر كۈن مىڭ ئەلەمگە.
ئانى دەپ بۇ چەمەن گەر چىقسە قولدىن،
ئانىڭ مەھرى مېنى ئازغۇرسە يولدىن.
ئانىڭ كۆڭلى ئەگەر بولسە يەنادا،

ئۇ بولسە قاشدا، مەن بولماي تالادا.
بۇ يەردىن مەن ئەگەر بارسام ئانى دەپ،
ئۇ يۇرسە گەھ ئانى، گاھى مېنى دەپ.
ئانىڭدىن قىلماسا ئول گۈل جۇدالىق،
بۇ يەڭلىغ بولماغاي ھېچ مۇبتەلالىق.
كىشىنىڭ يارىغە بەرسەم كۆڭۈلنى،
ئەگەر ئول قىلسە ھەم غەمكىن كۆڭۈلنى.
جۇدا بولسام كىشىنىڭ يارىنى دەپ،
ئۆزۈمنىڭ يارىدىن بۇ ئىش ئەمەس ئەپ،—
دېدى بۇلبۇل،— بۇ سۆزنى سورا گۈلدىن
ئايتقىل بىر نەچە سۆزنى بۇ قۇلدىن.
مېنىڭدەك قۇلنى گەر ئول كۆرسە مەئقۇل،
بولاي ئاندىن كېيىن بارماقغە مەشغۇل.»

سەبا بۇلبۇلنى گۈلغە خەبەر قىلىپ بۇلبۇلنىڭ مۇھەببەتى گۈلغە ئەسەر قىلغانى، بۇلبۇلنى ئەگەر گۈل ۋەسلىنى خالاساڭ بىر ئەرزداشت ئىبەرگىل، دەپ ئايتقانى، بۇلبۇل سەبادىن گۈلغە ئىشتىياق تارتىپ نامە بىتىپ ئىبەرگەنى

غەزەل

سېنىڭ، ئەي گۈل، كەمالىڭنى ئىشىتتىم،
قىزىل ئوتىدىن جەمالىڭنى ئىشىتتىم.
ئەدەبسىز ۋەسفىڭ ئاڭلاپ مەن سەبادىن،
جەھاندا يوق مىسالىڭنى ئىشىتتىم.
سۇچۇك بولدى مېنىڭ جىسم ئىلە جانىم،
ئوشۇلدەم شەھدۇ بالىڭنى ئىشىتتىم.
سىنانى ئىشق بۇ جانىمغە تەگدى،

بۇ رەڭ نازۇك نىھالىڭنى ئىشىتتىم.
بولۇپ قۇل، خىزمەتىڭ قىلماقغە بارسام،
غۇلام ئىستەر خەيالىڭنى ئىشىتتىم.
لەبىڭنى قەنىدىدىن قىلدىم تەمەننا،
سېنىڭ شىرىن زىلالىڭنى ئىشىتتىم.
ئۆلەرمەن، دەرگەھىڭدىن كەتمەگەيمەن،
بەغايەت شەرھى ھالىڭنى ئىشىتتىم.

سەبا بۇلبۇلنىڭ ئەرزىنى گۈلغە يەتكۈزۈپ، گۈل شاد بولۇپ، بۇلبۇلنى ياد قىلىپ، سەبادىن: بۇلبۇل كېلۇرمۇ، دەپ سۇرغانى، سەبا: مەن ۋەسفىڭنى بەيان قىلدىم، سەندىن نامەئى ۋەفا بارسە كېلۇر دەپ ئايتقانى

سەبا ئۇچتى چەمەندىن گۈل ساريغە،
ۋىدائ ئەتتى باقىپ بۇلبۇل ساريغە.

قىلىپ سەيران چىقىبان دەشتۇ تاغقە،
نەچە كۈنلەر يۇرۇپ تا يەتتى باغقە.

سەباكىم باغقە كىردى، گۈلنى كۆردى،
ئاياغىغە كېلىپ يۈزىنى سۈردى.
سەبا گۈلغە بەجا ئەيلەپ ئەدەبنى،
ئىتىپ قەۋلىنى كىم شەرھ ئەتتى گەپنى.
سەبادىن سوردى گۈل: «ئەي پەيك مەھرەم،
كېتىپ مۇندىن، بولۇپسەن كىمگە مەھرەم؟
نە يەرگە باردىڭ سەن قايدە ئېردىڭ؟
يۈرۈپ ئالەم ئارا نە يەرنى كەزدىڭ؟»
سەبا ئايدى ئاڭا: «ئەي زىينەتى باغ،
ساڭا قۇل تاپقالى جاندا ئىدى داغ.
چىقىپ كەزدىم يۈرۈپ تاغۇ چەمەننى،
نەزەردىن ئۆتكەزىپ زاغۇ زەغەننى.
بەناگەھ بىر چەمەننى ئەيلەدىم سەير،
تۇمەن تۇرلۇك قۇش ئاندا قىلادۇر تەيسر.
ئۇ يەردە بار ئىكەندۇك ياخشى بىر قۇش،
ئۆزى غەمكەش ئىكەن، ئاۋازى دىلغۇش.
كېلىپ سوردۇم ئانىڭكى ھەسبۇ ھالىن،
ئىشىتتىم مەن ئانىڭكى قىلغۇ قالىن.
جەھاندا كۆپ ئېرۇر قۇش قايىسىدىن
سوراپ مەن تاپمادىم بىر ئىشق ئېلىدىن.
ئانى قۇشلاردا كۆردۇم ئاشىقى زار،
كۆرۈنۈر شەكلىدىن يارى ۋەفادار.
سۇدەك ئالدىدا مەن ۋەسفىنى سىزدىم،
مۇھەببەت رىشتەسىغە دۇرنى تىزدىم.
ئاتى ئېركەن ئاشۇل قۇلنىڭكى بۇلبۇل،
گۈلى قەھقەھ دېگەن گۈلغە ئىكەن قۇل.
دىدىم: بۇلبۇل قىزىلگۈل تۇرفە گۈلدۇر،
فەقىرۇ شاھ ئانىڭ ھۇسنىگە قۇلدۇر.
دېدىم سەن بارچەدىن فايىق ئىكەنسەن،
قىزىلگۈل بەزمىغە لايىق ئىكەنسەن.
ھەر ئىش قىلدىم، ئانىڭ كۆڭلىن ئاۋۇتتۇم،
گۈلى قەھقەھ دېگەن گۈلدىن ساۋۇتتۇم،
سېپىنىڭ قاشىڭغە ئول كەلمەكچى بولدى،
گۈلى قەھقەھنى تەرك ئەتمەكچى بولدى.
مېنى ئايدىكى: «گۈل قاشىغە بارغىن،
ۋەفاسى بارمۇدۇر گۈلنىڭ، سوراغىن.
باراي، گۈلنىڭ ئەگەر بولسە ۋەفاسى،
دىلۇ جانىم بىلە تارتاي جەفاسى.»
دىبان، بەردى مۇھەببەتنامە سىزگە،
ئەگەر كەلسە دېسە، خىدمەت بەرسە بىزگە.»
دېدى، ئۇقۇدى ئول بەرگەن غەزەلنى،
مەگەر گۈل ئالدىدا تۆكتى ئەسەلنى.
مۇنى ئاڭلادى گۈل دىلشادى بولدى،
بۇزۇق كۆڭلى ئانىڭ ئاباد بولدى.
سەباغە ئايدى گۈل: «بۇلبۇلنى كەلسۇن،
كېچە - كۈندۈز مېنىڭ قاشىمدە تۇرسۇن.
ئەگەر بولسە ماڭا بۇلبۇل ۋەفادار،
نې دەپ بولماي ئاڭا مەن يارۇ غەمخار.
قاشىمدا بولسا ئانداغ يارى ھەمدەم،
نېچۈك قىلماي ئانى سىررىمغە مەھرەم.
جەھاندا مەن كەبى دىلدار بولسە،
نە خوب، جىسمىمغە بۇلبۇل زار بولسە.
مېنىڭ بەزمەمدە بولسە نەغمە پەرداز،
مۇھەببەتدىن چىقارسە دىلكەش ئاۋاز.
ئەگەر غەم نەشىغە ئول قويسە مەرھەم،
ئاڭا ئاۋاز خۇشدىن بەرسە بەرھەم.

قاسىم شېئىرلىرىدىن

نەشرىگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقادىر سادىر

مۇھەررىردىن:

يېتىمندا گۇما ناھىيىسىدىن بىر قول يازما تېپىلدى. بۇ قول يازمىغا ئەلشىر نەۋائى، ئايازى، ئەرشى، فۇتۇھى، زەللى، نەۋبەتى، ۋەفايى، ھەيرەتى، ئەبدۇررەھمانى، غەيباسى، ئەھمەدى ۋە قاسىمى قاتارلىق شائىرلارنىڭ شېئىرلىرى كىرگۈزۈلگەن. قول يازما بايازغا شەكلىدە تۈزۈلگەن بولۇپ، ئۇنىڭغا كىرگۈزۈلگەن شېئىرلار غەزەل، مەسنەۋى، مۇخەممەس، قەسىدىلەردىن ئىبارەت. بۇ شېئىرلار خوتەنلىك يېپەك قەغەزگە ئارىلاشما تەرزدە خۇشخەت بىلەن كۆچۈرۈلگەن.

بىز بۇ قول يازمىغا ئەسەرلىرى كىرگۈزۈلگەن شائىرلار ئىچىدىن قاسىمى ئىسىملىك شائىرنىڭ شېئىرلىرىنى تاللاپ تونۇشتۇردۇق.

شائىر قاسىمى خوتەنلىك گۇما ناھىيىسىدىكى كىلىياڭ يېزىسىدىن بولۇپ، ھاياتىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئۆز يېزىسىدا ئۆتكۈزگەن. ئۇ ئۆزىنىڭ ئايرىم شېئىرلىرىدا كىلىياڭنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىپ ئۆتىدۇ. مەسىلەن:

«ماڭا مەرغۇب كىلىياڭ ئىچرە بۇ مەنزىلدە سائىللىق،
يەنە مەۋزىدە شەھلىق كۆسىدىن خەيلى ھەشەم بىرلە».
«ئىلتىفات ئەيلەپ تىلىم خەتتى مۇسەللەم بەر ماڭا،
تاكى كىلىياڭ ئىچرە دارخۇنلۇققا ھەد بەركەمل ماڭا».
«كىلىياڭ ئىدى بەلكى بۇ ئالەم سەدەف،
ئىپردى بەلكى گەۋھەرى تاجى شەرەف».

يۇقىرىقى مىساللار شائىر قاسىمنىڭ خوتەنلىك گۇما ناھىيىسىدىكى كىلىياڭ يېزىسىدىن ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

«ئارسلانخان تەزكىرىسى» دە شائىر قاسىمنىڭ XVI ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا، XVI ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ياشىغانلىقى قەيت قىلىنغان. ئۇنىڭدىن باشقا شائىر ئەينى دەۋردە گۇمدا ئۆتكەن «مۇقەررەب شاھ خوجا» ئىسىملىك بىر ھۆكۈمدار ھەققىدە مەرسىيە يازغان. مۇقەررەب شاھ خوجا XIX ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ياشىغان. شائىرنىڭ تۇغۇلغان ۋاقتى، ۋاپاتى ۋە ئىجادىي پائالىيىتى ھەققىدە ھازىرچە ئېنىق مەلۇمات يوق.

قاسىمنىڭ قول يازمىغا كىرگۈزۈلگەن شېئىرلىرى بەدىئىي سەنئەت جەھەتتىن بىر-قەدەر يۇقىرى، تىلى راۋان. بۇنىڭدىن قارىغاندا، ئۇنىڭ غەزەلىياتىمۇ بولغان بولۇشى

مۇمكىن. بۇ قېتىم قاسىمىمنىڭ يېڭىدىن تېپىلغان بۇ شېئىرلىرىنى ئېلان قىلىشىمىزدىن مەقسەت ــ تەتقىقاتچىلىرىمىزغا ۋە بۇ ساھەدە ئىزدىنىۋاتقانلارغا بىر يېڭى ئۇچۇمنى مەلۇم قىلىش ئارقىلىق، مەزكۇر شائىرنىڭ ئەسەرلىرىنى تولۇقى بىلەن تېپىپ چىقىپ، ئەدەبىيات تارىخىمىزدىكى بىر قىسىم بوشلۇقنى تولدۇرۇشتىن ئىبارەت. ئىشىنىمىزكى، شائىر قاسىمىمنىڭ ئەسەرلىرى كۆپچىلىكنىڭ ياردىمى ئاستىدا يورۇقلۇققا چىقىپ، ئەدەبىيات تارىخىمىزدىن ئۆزىگە لايىق ئورۇن ئالغۇسى.

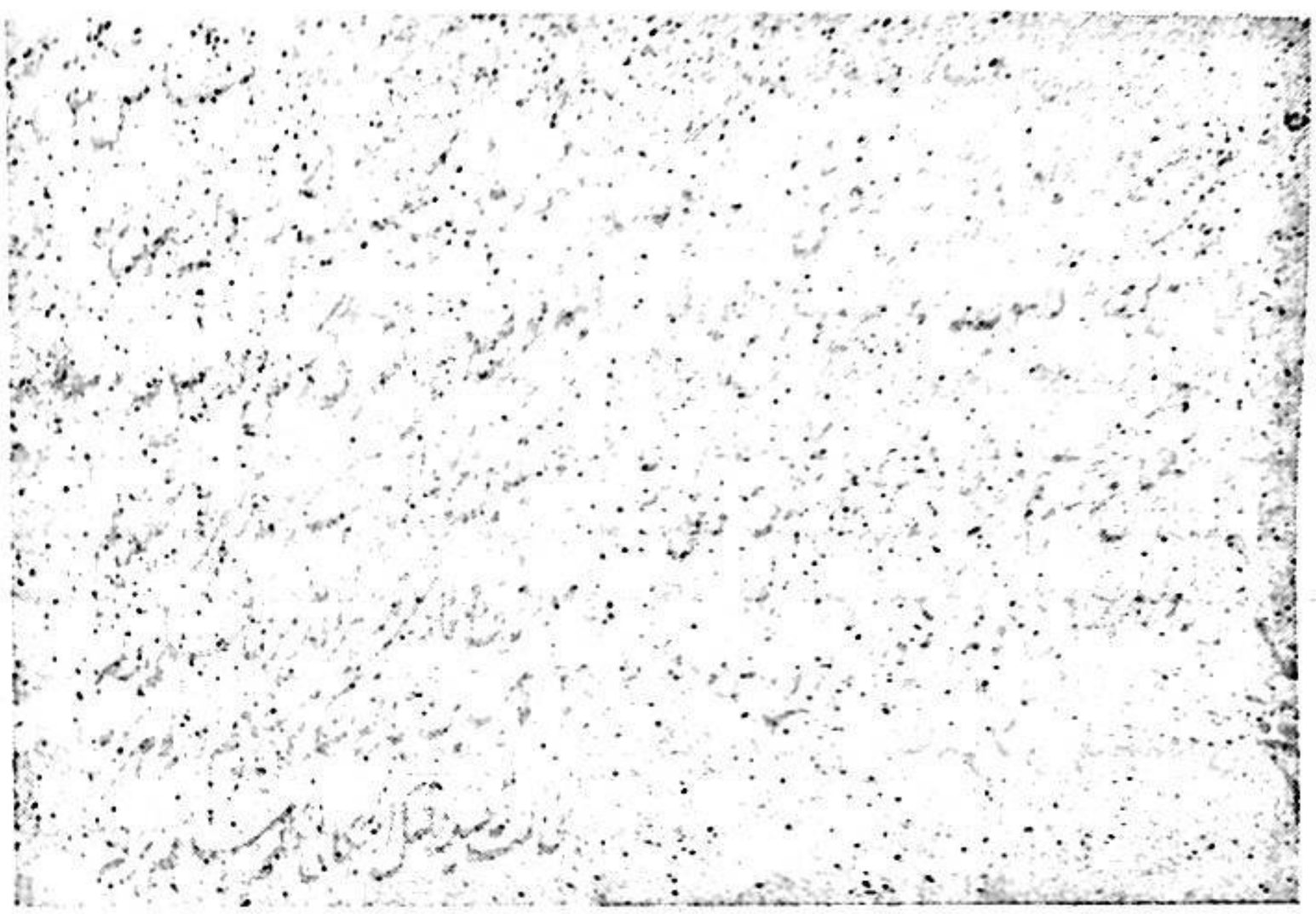

× ×

ياربەب، جەھان باربچە ئولارنى ئەماندا تۇت،
ھەر كىمكى دۇشمەن ئولسە، ئۇلارنى زىياندا تۇت.

تۇتىيائىي ئەھلى بەسارەت، مەسنەدنىشىن بارىگاھى نەزاكەت، تەراۋەت بەخش بوستانى ئىززەت، زىينەت فەزايى گۈلشەنى رىئاسەت، نەۋنىھال بوستانى مۇھەببەت ۋە يەكتائى غۇنچەئى گۈلىستانى مۇرۇۋۋەت. ئول سەلابەت پىشەسىنىڭ شىر غەيرانى ۋە جەلالەت مەيدانىنىڭ رۇستەمى ـ داستانى، فەساھەت مەجلىسىنىڭ ئەمىر ئەلىشرانى ۋە سەخاۋەت سىپىھرىنىڭ خۇرشىد زەرەفشانى، دانىش باذەسىدە ھەممەدىن دانا، فىترەت مەئرىكەسىدە بارچەدىن بالا ئەئنى ئول مەدارى مەملىكەت ۋە سۇمرۇغ بەلەند ھىممەت، ئىدلىم ئەھلىنىڭ تەكىيەگاھى، فەقر تايىپەسىنىڭ پۇشتى ـ پەناھى، داۋەرى مېھرىبان ۋە مۇرەببى قەدىردان.

جۇدالىغ دەردىدىن بولغان يۇرەك يۇز پارەسىن دەيمۇ؟
ۋەيا غۇربەتكە تۇشكەن بۇ غەرىب ئاۋارەسىن دەيمۇ؟

ھۇۋەل ـ فىراق ۋە ھازەل ـ ئىشتىياق، لەتافەت گۈلشەنىنىڭ گۈلى رەئىناسى ۋە نەزاكەت بوستانىنىڭ دۇررى يەكتاسى ۋە ھۇسن ئىقلىمىنىڭ شاھىسۋارى مەلاھەت گۈلىستانىنىڭ تاجدارى ۋە دەۋلەت ئاسمانىنىڭ ئاتى ۋە ئۇلۇغلۇق ئىقلىمىنىڭ ساھىبزاتى، زىرەكلىكتە يەكتا ۋە دانىشمەنلىكتە بىھەمتا، ئەئنى گۈلروي ۋە سۇمبۇل ھوي، ئافتاب تەلئەت ۋە

مۇشتەری سەئادەت، ئاھۇ كۆزلۈك ۋە شىرىن سۆزلۈك، جاندىن ئەزىز ۋە قەندىن لەزىز ئۇل يار نازەنىن بۇۋەپاغە، بۇ فەقىر دىلشىكەستەنىك ئەرزى ۋە نىيازى ئولكىم، تاكى ھالىم بىلمەسسەن ۋە دەردىم بىھەد ئاڭلاماسسەن. ياكى ئىشق رەھۇزى تابىئ ھەرف سۆرەت ئىبرەمىس، ياكى، مۇھەببەت سۆزى تەقدىرغە راست كەلمەس، غەمگۇزارى يوق كىم مەرھەمەت بىلە دەردىم ئۇلەشكەي. غەمدىن ئۆزگە مەھرەم، ئەلەمدىن ئۆزگە ھەمدەم تاپماي، ناچار سۆزۇمنى ياخشى ـ يامانغە قىلماي، بىخۇدانە ئىنشا قىلدىم. دۇبا-رەك خاتىرلەرىغە خۇتۇر كەلگەي. چۈنكى، دەرياغا خەستىن ئار يوق، شىكەرگە مەگەس-تىن ئازار يوق. نە ئوت ئىبردىكىم جانسىغە تۇشتى، بۇ بەدبەخت ۋاڭگۇن سەببەندىن كۈندىن ـ كۈنگە زىيادە بولدى. دىدارىڭىز تالىئىم زەبۇنلىغدىن بۇ فەلەك غەددار ۋاڭگۇن كاج رەفتار نەسىب قىلمادى. بۇ ئەجەب ۋاقىئىدۇركىم، جەمالىڭىزنى كۆرمەي پەرۋانەدەك ئۆرتەنگەيمەن. ھىجران شەمالىدا تۇفراقتەك سورۇلۇپمەن. جەمالى جەھان ئارايلارنىڭ ئارزۇسىدا يىمەكىم غەم، ئىچمەكىم زەھىرى ئابى ئەلەم بولۇپ، سەن ۋە-فا گۈلىنىڭ غۇنچەسى بولۇپ، مەن بۇۋەفالىق چەمەنىنىڭ تەنها بۇلبۇلى بولۇپ، سەن خوبلۇق مەھەللەسىنىڭ لەيلىسى بولۇپ، مەن بۇزۇغلۇق كوھەنىنىڭ مەجنۇنى بولۇپ، سەن ئاباد شەھرىنىڭ دۇررى نايابى بولۇپ، مەن بەلا دەشتىنىڭ قۇمرى گۇياسى بولۇپ، نىتەيكىم ھالىم خەرابدۇر، جىگەرلەرىم كەبابدۇر. ياخشى سائەتتە قەبۇلىيەت بوـۇپ تاپ-قاي، بىران دەۋلەتىڭ سايەسى بىزلەرگە تۇشسە نى ئەجەب.

«كەل ئەي مەھبۇبى مەتلۇبىم، سېنىڭ ياشىڭ ھەزار ئولسۇن،
نىقاب ئاچقىل كۆرەي يۈزۈڭ، جەمالىڭ ئاشكار ئولسۇن.»

مەزمۇنى بىرلە غەرىب ھېكايەدۇركىم، ھۆسن بىقۇسۇرۇڭىزنى ئىشىتتىم. بۇ ئوت مېنىڭ جانىمغە تۇشتى. خانۇمانىمنى كۆيدۇردى. بۇ ئىشقە ھەيران ئىبردىم، يۈسۈف زىلەيخاغە ئاشىق بولدى. مەجنۇن لەيلىنىڭ كويىدا ئاۋارە بولدى. سۆزى ئالەمگە تولدى. فەرھاد شىرىنىڭ كويىدا ۋەيران بولدى. ھەرگىز كۆرمەپ ئىبردى بىستون تاغىنى تىرناغى بىرلە كەستى. بۇلار ئۆتۈپ، بۇ ئوت يالغۇز مېنىڭ باشىمغە قالدى. شايەد ھەق سۇبھانەھۇ ۋەتەئالا تاش باغرىڭنى ئىبرىتىپ ۋەسلىڭ نېمەتىگە مەئمۇر قىلغاي، ئىنشائەللاھ.

سەبا تەھىيەتى شەۋقىم بەئىنجەناپ رەسان،
نىياز زەررەئى مىسكىن بەئافتاب رەسان.

ئۇل زات بابەركات، خوجەستە سىفات، فايىزۇلبەرەكات، تۇغرايى بەيازى خۇش فەساھەت، خۇش فىترەت مەجلىسى بەلاغەت، ئالىي مىقدار ئىززەت، ئاسار خۇرشىدى زەمان، مۇرشىدى دەۋران، ئول ئەدافەھىم نۇكتە سەنج ۋە مەئانى پۇرگەنج، قۇررەتۇلئەيىن ئۇلۇل-ئەبسار ئىززەت سىرىشت سەئادەت ئاسار ھەزرەتى... ئەقدەت بادىيەسىنىڭ سەرگەشتەسى، مۇھەببەت زىلالىنىڭ لەب تەشنەسى، مۇخلىس يىرىنە ئىنتىباھ مەھجۇر ۋەسلىنە... دىن تۇمەن ـ تۇمەن تۇھفەئى تەھىيات تەقسىرانە ۋە چەمەن ـ چەمەن گۈلدەستەئى شەۋقىيات ھەم سەرانە ياخشى سائەتتە شەرىف تەبىئىلەرىغە ۋەلەتىف زىھىنلەرىغە مەقبۇل بولغاي.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىنچى تورىسى

«چەرخ ئەگەر يۈز يىل يىراق سالسە ۋىسالىڭدىن مېنى،
قۇتقۇرالماسلار خەيالىڭ مۇددەئاسىدىن مېنى.»

مەزمۇنى بىرلە جەمالى جەھانلارنىڭ ئارزۇسىدا ئافتابىنىڭ لەمئەسى كۆڭۈل ئايىنەسىدىن غايىب بولمادى. ئەلمەك ناسەف ئۇلاغاتى مەزمۇنى بىرلە، رۇقئەتى كىرفىڭ قەلەمىدىن كۆز قاراسى بىرلە مەھبۇب نەزەرىغە كەلگەي، دېپ رەقەم قىلىندى.

بەيىمت:

تىرىك تۇتسام تۇزدەنى گەر، ۋىسالىڭ ئۈچرە سالغايمەن،
فراقىڭ شىددىتىدىن ئالماسام خۇد يىغلايالغايمەن.

× ×

ئىشۋە بىرلە كۆڭلۈم ئالغان دىلغىكارىم شۇمدامۇ؟
جانىمە يۈز داغ قويغان گۈلئۇزارىم شۇمدامۇ؟
ئۇلگەلى تۇردۇم كويۇڭدا غەم بىلە ئەي بىۋەفا،
بىرگىسنە سورساڭ نە بولغاي شول نىگارىم شۇمدامۇ؟
ھېچ يەردە تاپمايمن كەندىم بۇ دەم مەيخانەغە،
ھاسىدا، بەرگىل خەبەر ئول بادە خارىم شۇمدامۇ؟
ئەيلەدى بىر مەردى دىل ھىجران زىمىستانى مېنى،
قىلغالى كۆڭلۈم ھەرىمى نەۋ بەھارىم شۇمدامۇ؟
دىلىرەبالار خاكىپايى جان ئىمان مەرزەئى،
پايىمال ئەيلەرگە جىسمىم شەھسۇۋارىم شۇمدامۇ؟
ھۇنتەزىرلىق جۇش ئۇرار ھەردەم جەفانى كۆڭلىنە،
شوخ شور ئاشۇب ئول نازىك خەيالىم شۇمدامۇ؟
تەشنەلىك دەفئىنى قىلماس كەۋسەر ئىلە سەلسەبىل،
لەبلەرى سىيراب بىر كۆزى خۇمارىم شۇمدامۇ؟

× ×

ھۇر يەڭلىغ سۆزى تاتلىغ مەرىبانىمغە سەلام،
سەرۋى يەڭلىغ بويى چاغلىق بويى تالىمغە سەلام.
مەست بولدۇم غەمزىسىدە قالمادى زەررە مەجال،
غەمزىسى مەستانە ئول كۆزى خۇمارىمغە سەلام.
يېڭى باغنىڭ گۈللاردەك ئاچىلىپتۇر رەڭبەرەڭ،
شول قىزىل گۈلدەك ئاچىلغان گۈلئۇزارىمغە سەلام.
مەندە يوقدۇر زەررە بى ئارام، سەندە كام دىل،
جىلۋە قىلغان ھەر تەرەف كۆزى خۇمارىمغە سەلام.

× ×

ئىشكىدىن قوغلاغىل، ياقەتل قىل بىكەس گەدايىڭ مەن،
تەرەھھۇم ئەيلەغىل، يارەھم قىلغىل بىنەۋايىڭ مەن.
ئەزەلدىن تائەبەدغە بىر ئەسىرى ھۇبتەلايىڭ مەن،

ۋەيا ئازاد قىل باشىگدىن ئۆرۈپكىم گەدايمىك مەن،
ئەزدىم، دىلبەردىم، جانىم خېنىم، ئەي يار جانانىم،

× ×

ھالى تەقدىرى ماھى مۇنىرىكى خوبلۇق سېپھىرى ئەۋجىدە ئۇلۇس كەۋاكىبلارى خەيل نۇرى سەرۋەرىدىن ئەيشۇ نەشات كەسب ئەتمەككە ئاشكارە پىنھان مۇقەررەب بولغاي. ئاھ، ئول سەييارە ھالىغە كىم، فىراق تۈنلەرى بىقەرارلىق بادىيەسىدە ئۆزلۈك پويەسى جۇدا ئېھتىمامىدىن ۋىسال سەرمەنزىلىغە مۇشەررەف بولماغاي. ۋاھەسرەتا، خۇرشىد جەھانتابكىم ئىنئام ۋە ئېھسان نۇرى بىرلە ئالەمىيان زۇلمى دەفئىنىك كوشىشى ئۇچۈن تىيرەخاك مەنازىلىغە قەلەك خىرگاھىدىن قەرىب بولغاي.

سەدئايمكىم، ناتەۋانلىق دىۋارىنىك خارلىق كۇنجىدا نىشمەن تۈزگەن، مۇشتاق خەفقاشى ھەسرەت كۆزىن ئول نۇر شۇئلەسى بىرلە يورۇتماق نەسىب بولماغاي دەرىغا، كىلىياك① بەلكى جەھان مەدىنەسىنىك خەيلى خەدىچە② مەخزەنىنىك دۇررى سەمىنەرى رەۋاجى مەۋجىنىك③ ئەۋجىدىن تەلەب سەۋداسى قەتئىدە شائەرەب باشلىق چاكىرى بولغان. سەدداغ گەدايى مۇھتاج مۇبارەك گۇھەر تەرەب ئامىز ۋە ئەھمەدا ئەزىز سەييىدا كەرام لەتافەت ئامىز دۇررى جەۋاھىرلارىنىك دېۋرى - مۇھەببەتى ئۇرتى زەۋق ۋە شەۋقى تەنوردا ئەزىمەتى شەرارەسى ئالەمى ئەفلاكدىن ئۆتسە تەدبىرى مۇۋافىقەتىغە تەقدىرى مۇخالىفەتىدىن ئۆزگە مەدەدكار بولماغاي.

جۇدالىق داغىدىن دايىم ئىشىم بولمىش نەدەم بىرلە،
قاۋۇشماق ھەسرەتىم شەرھىن ئەدا بولمىش قەلەم بىرلە.
خۇرۇشى دەردناكىم تەئىسىرىغە ئوخشاماس ھەرگىز،
كى مەئىسنى ئەرغەنۇن تارىنى چەكسە زىلۇ بەم بىرلە.

×

ئۇل شۇجائەت مەيدانىنىك سىپەھسالارى ۋە مۇبارىزەت شەھرىستانىنىك شەھسۇۋارى، ئۇمەرا ئەھلىنىك ھۇشمەندى، ۋۇزۇرا خەيلىنىك دانىشمەندى، دىيانەت مۇلكىنىك تاجدارى، فەساھەت ئەيۋانىنىك رەۋاجدارى، ھۆكۈمەت فىرقەسىنىك مانىئى، فەراغەت شەھرىدە راھەتلىك ۋە راھەت ئۆيىدە فەراغەتلىك، غەرىبلەر ھالىدىن خەبەردار ئولماغان يادلانىپ كۆيۈنۈپ ھالىنى سورماغان، مۇرۇۋۋەت تەرىقىن فەراموش قىلغان. غەرىب دەشتىدە ئاۋارە بولغان، مەقسەدغە يەتمەي بىچارە بولغان فەلانىدىن خىرمەن - خىرمەن سەرئەفكەندەئى بەلانىھايە ئەداسىدىن مەفھۇم ئولكى، ھەر ئىككىلا جانىب ئەھۋالاتى ھەق سۇبھانەھۇ ۋەتەئالا سۇھبەتىنىك گۇلىستانىدا گۇلدەك شاد - خۇررەم ۋە سەرۋىدەك ئازاد بىغەم ئەيلەپ، سانىيەن ئەۋۋەلقى ھالدا بىز ئىكەۋ ھەمىشە ئەرتە ۋە ئاخشام بىر - بىر - مىزگە يارۇ مەدەدكار ئەردۇك.

---

① جاي ئىسمى (گۇما ناھىيىسىنىك كىلىياك يېزىسى)؛ ② كىلىياكلىق مەكتەبىشى مۇقەررەپ شاھنىك ئاياالى؛ ③ جاي ئىسمى (گۇما ناھىيىسىنىك موجى يېزىسى).

× ×

ئىشتىكىل يار مەھۇەش فۇرقەتىڭدە مەن غەرىبدۇر مەن،
نېتەي ئولكۇن كۆرۈپ تالدەك نېھالىڭ ئايلانىپدۇرمەن.
كى سۇنبۇل كاكۇلۇڭ دامىغە مەھكەم باغلانىپدۇرمەن،
جەمالىڭ شەمئىغە پەرۋانە يەڭلىغ ئۆرتەنىپدۇرمەن.
كۆرۈپ گۈلدەك يۈزۈڭنى ئەندەلىبدەك تەلپۈنۈپدۇرمەن.

كى بىر كۆرمەك بىلە قەتلىمغە تارتتى ئوقيا قاشىڭ،
ئاتىپ باغرىمنى ئوتلۇق تىغ بىلە قىلدى يارا قاشىڭ.
مېنى ھەجرىڭ غەمىغە قىلدى نەيلەي مۇبتەلا قاشىڭ،
ئالىپتۇر جانۇ ئەقلىمنى كى سەييادى قارا قاشىڭ.
قىلىچ يەڭلىغ قاشىڭ ئۇستىدەدۇر باشىم، نەھىغدۇرمەن.

ساڭا بىلمەي يولۇقتۇم بىر كۈنى، ئەي بەۋەفا دىلبەر،
كى ئۆتتۈڭ جىلۋە بىرلە خەندە ئەيلەپ ئەي پەرى پەيكەر،
قارا كىرفىكلەرىڭ سىينەمگە ئۇردى ئۇل زەمان نەشتەر،
ئۇنىڭكى زەخمىدىن بۇ سۇرخ چېھرەم بولدىكىم زەئفەر،
تۆكۈپ يەر ئۆزرە قانىمنى سامانداڭ سارغارىپدۇرمەن.

مېنى قەتل ئەيلەمەككە ئۇچراغان خۇنخار شەھلا كۆز،
سالىپ ئىشق ئوتى جانىمغە باقىپ دەۋۋارە، شەھلا كۆز.
مېنى بىخۇد قىلىپ تاشلاپ ئېتىپ خۇمارە، شەھلا كۆز،
بولۇپ ئەۋۋارە ئىشقىڭ دەشتىدە مەن تەشنەلەبدۇرمەن.

ئاچىلغان گۈل مەسىلىڭ جىلۋە قىلغاچ ئىككى رۇخسارىڭ،
كى رۇخسارىڭنى كۆردۈم غۇنچە لەب لەئلى شەكەر بارىڭ،
كۆكۈلنى سەيد ئېتەر بىر لەھزە قىلساڭ شەھد گۇفتارىڭ،
لەبى لەئلىڭ ئارا كۆردۈم ئون ئالتە دەۋرى ئەھمارىڭ،
تىزىلغان ئونچىدەك ئاق تىشلارىڭنى مەن سانا پدۇرمەن.

لەتافەت قامەتىڭنى مەن ئۆتەر يولۇڭ ئارا كۆردۈم،
كۆكۈلگە يۈز تۈمەن ئافەتلەرىڭ زۇلفۇڭ ئارا كۆردۈم.
قىزىلگۈلدەك نەخۇش زىننەتلەرىڭ ھۇسنۇڭ ئارا كۆردۈم،
كى ئىككى ئالما يەڭلىغ ئوقلارىڭ كۆكسۈڭ ئارا كۆردۈم،
نىشانە ئوقلارىڭغە خەستە كۆڭلۈمنى تىكسىپدۇرمەن.

كۆرۈپ ھەجرىڭ ئوقىغە خەستە باغرىم بىرلە چۈلغاندىم،
كەباب يەڭلىغ ھەمىشە تابەئى ئىشقىڭدا داغلاندىم،
خەبالۇت ئۇيقىدا ياتسام كويۇڭدا ئاھ دەپ ئويغاندىم،
ئوت ئىچرە قىل مەسەللىك ھەريانىمغە نەچچە تولغاندىم،
سەمەندەردەك ئۆزۈمنى بىلمەيمن ئوتغە سالىپدۇرمەن.

مېنى ئاشۇفتە ھال قىلدى نېتەي، ئەي دىلبەرىم ئىشقىڭ،
قىلىپ ھۇسنۇڭ - جەمالىڭغە ئەجەب ئاشىق نەدىم ئىشقىڭ.
كى ئافەت سۈرەسىن يەتكۈردى جانغە بىرەھىم ئىشقىڭ،
كى يەتكۈرگەچ دىماغىمغە مۇھەببەتدىن نەسىم ئىشقىڭ.
گەھى مەستۇ گەھى ھۇشيار، گەھى يىغلاپ - كۈلۈپدۇرمەن.

بۇ رەڭگىمدۇر كويۇڭدا دەردلىغ بۇ دەردى مەھزۇندەك،
فىراقىمنىڭ يۈكىدىن بولدى بۇ تۈز قامەتىم نۇندەك،
كۆتەردىم ئىشق تاغىنى كۆرۈڭ فەرھاد - مەجنۇندەك،
فىراقىم ئىچرە قان تولغاچ كۆرۈپ قەددىڭنى گۈلگۈندەك،
چىۋىنچە يوق ۋۇجۇدۇم كوھى ھەجرىڭدە يۇرۇپدۇرمەن.

× ×

ماڭا مەرغۇب كىلىياڭ ئىچرە بۇ مەنزىلدە سائىللىق،
يەنە مەۋزىئىدە شەھلىق كۆسىدىن خەيلى ھەشەم بىرلە،
ۋە لېكىن بارغالى كۆپ جەھد ئىلە تەدبىرلەر قىلدىم،
مۇۋافىق بولمادى تەدبىر تەقدىرى قەلەم بىرلە.
بارالماسىدىن يېتەر غەم لەشكەرى باشىم ئۆزە ھەردەم،
خىجالەت تېغىدا قەتل ئەتكەلى زۇلمۇ - سىتەم بىرلە.
يەقىنىدىن يىراق ئالغان نەخۇشدۇر بىر يولى ئۆلمەك،
كى ھەر كۈن ئۆلگىچە يۈز مىڭ تۇمەن دەردۇ ئەلەم بىرلە.
كەل ئەي قاسىم، فەنا جامىنى غەم دەفئى ئۈچۈن نۇش ئەت،
يۇرۇرسەنمۇ ھەمىشە دەھر ئارا بۇ نەۋئى غەم بىرلە.

× ×

خۇش كەلدىڭ، ئەي پەرىۋەش، سەنسىز ئىدىم مۇشەۋۋەش،
ھەر بارە ئايتۇر ئىبردىم يوقتۇر بۇ نەۋئى مەھۋەش.
يارۇتكى تىيرە كۈلبەم، شەمئى جەمالىڭ ئەيلەپ،
جانۇ جەھانىم ئولسۇن ھەر مەقدەمىڭغە پىش كەش.

مېھرايىمن ئاشكارا بۇدۇر مەھەللى شادى،
گەر مەن گەدايى پىشىمەن سەن شەھ قەبايى زەركەش.
مىرئات جان گەدادۇر خەير ئەت يۈزۈڭ زىياسىن،
ئايىنە ساف رەۋشەن ھەي - ھەي خۇش ھۆسىن بەغەش.
ئەي ساقى، تەشنەلەبمەن، كەلتۈر مەيى مۇسەففا،
مۇترىب تەرەننۇم ئەيلەپ يەتكۈر سەدايى ددلكەش.
قاسىم يەخمل قۇلۇڭنى زۇلفى ساری سۇناردىن،
جانان لەتىف نازۇك سەن تىۇرفە شوخ سەركەش.

× ×

بىر غەمزەدىن شىكەستە مېنى مەست خاب قىل،
كۆرگۈز موللا قازىيۇ جىگەرنى كەباب قىل.
سەنسىز ماڭا ھوزۇر فەراغەتمۇ يار، ئاھ،
ئۆلگۈنچە ئىشىكىڭدە ماڭا سەن ئەزاب قىل.
مەخمۇر كۆزلەرىڭگە تىلەرمەن بۇ جامنى.
قانىم بىلە لە بالەب فەر جۇلاب قىل.
ھەسرەت بىلەكى ئۆلتۈرەسەن، ئەي سەنەم، مېنى،
بوينۇمغە يەتتە يەكرەڭ تەناب قىل.
قاسىمغە يار بولدى ئىنايەت بىلە رەقىب،
خاھى تەھەممۇل ئەيلە خاھى ئىزتىراب قىل.

× ×

ئۆتتى دەۋر، ئەي مۇغبەچە، تىز ئول دەما - دەم جام تۇت،
قىلمە تەئخىر ئۆتتى فۇرسەت بەزم ئىلە بىر جۇرئەتۇت.
قەترە بىل ۋەقتىڭنى خۇش دەريا سەرى ئەزم ئەيلەكىم،
تاشلا بەرگىڭ ئەي شەجەر يەتمەي خەزان شاخىڭ قۇرۇت.
يوق مەھەل، ئەي تۇن - كۇن، ئۆت سۇبھى پەردەڭ چاك قىل،
ئاچتى يۇز خۇرشىد ئالەم، يۇم فەلەك كۆز ئىچ يارۇت.
چۇست بول مەللاھ كىشتىڭ پاتتى ھەسرەت لايىغە،
مەۋج دەريا يەتتى ماھى تۇرمە سۇ ئۇزنى يۇرۇت.
يەتتى ھاكىم ئەھلى ئىسيان بول فۇشەيمان ۋەقت تەڭ،
ئىزتىراب ئەت ئەقل، ئاددل سور ئۆزۇڭ ياقۇت سورۇت.
ۋەقت زايىئ زۇھىد باتىل زاھىدا سىدق ئەيلەكىم،
ھېرس باغلاپ مەيغە، قاسىم، ئۆزگەدىن كۆڭلۇڭ ساۋۇت.

× ×

خەبەر ئالۇرغە كىلەم، ياردىن خەبەر بەرمەك ئەر،
قولۇمدا ھەرنەكى باردۇر سۆيۈنچىگە ئالمىك ئەر.
خەبەرسىز ئەرسەڭىز ئەر، ئايتماك جەۋابىنى بات،
قاياقغە تۇشسە گۇزارىم بارام ھەمە قالماك ئەر.
دەر ئەرسەك كارىگە مۇنداغ كۆپ ئىزتىراب ئېتەسەك،
ئىبارەت ئاڭلاتماك ئەر مەنىنەسىنى ھەم بىلمەك ئەر.
كۆتەرگەلى پۇتىنى غەملىكىم تۇنامايت،
ھىدايەت ئەھلى، نەسىھەت بىلە ئەدەب بەرمەك ئەر.
ساتام بۇ ئىككى جەھانىنى ھەقىقى بەيىنى بىلە،
تۇم بەرگەلى بىر خان كەپەك بەرمەپ ئالمىك ئەر.
تەمام ئەرشىيۇ كۇرسى، زەمىنىنى سەير ئەتتىم،
تاپالمادىم نېتەيىن كويىغە دېنى ساتماك ئەر.
دېسەڭكى، قاسىمى بىر يىل يولۇمدا قەتل ئولدى،
پەرىشتەلەرغە ئىدا قىل: نامازىغە كېلمەك ئەر.

× ×

بۇ سوفى ناتەۋانىنى سالمەپ كۆزىنكى خار ئەتمە،
بولۇر - بولماس كىشىلەرنى كۆرۈپ ئۆزۈڭگە يار ئەتمە،
جەمالىڭ شەۋقىنى كۆرسەت ئانى سەن ئىنتىزار ئەتمە،
مەلامەت كويىدا قاسىم قۇلۇڭنى خار - زار ئەتمە،
رەھىم قىلساڭ بولماسمۇ قۇلۇڭنى خار قىلغۇنچە؟
خەلايىق خار - زارىدىن قۇتۇلغان خەلقىنى كۆردۇم،
خەلايىقتا مالائىككە قوشۇلغان خەلقنى كۆردۇم،
كۆڭۈل مەئمۇرى تەن مۇلكى بۇزۇلغان خەلقنى كۆردۇم،
پەنا دەشتىدەكى ئاۋارە بولغان خەلقنى كۆردۇم،
جۇنۇن تۇغيان ئېتىپدۇر ھەر بىرىنى دەر - بەدەر تەنها.

× ×

تۇمەن مىڭ ھەمدكىم ئول شاھ سانىيسغە يۈز ئەھسەنىد،
سېنىڭ دەرگاھىڭە شاھۇ گەردا رىزقىغە ھاجەتمەنىد.
نېتەڭ ئالەم ئېلى قويسە ئاياغىڭغە دەما - دەم باش،
شەھىنشەھلەر غۇلامىڭدۇركى ئەسلىڭ پاك بەمانەنىد.
شىئارىڭ يوقنى بار ئەتمەك، يوق ئەتمەك بارلارنى ھەم،

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

بەھارىستان ئېرۇر سۇنئۇك تەفەككۇر ئەيلەسەم ھەرچەند
مۇلاھىزدىن ۋۇجۇد ئىچرە مۇھەسسەن سەن كەبى بايان،
ھەمە مەۋجۇد ئېرۇر كەفكى دىلى ئەئما كۆرەردىن بەند.
ئېرۇر خۇش زۇھد ئېلى كۆڭلى يېتىشكەچ تائەتلىك ئۇرى،
خەيالاتى يۇزۇك بىرلە ئېرۇر ئىشق ئەھلى ھەم خۇرسەند.
نېدۇر قاسىمغە بۇ ئادەت سېنى ياد ئەيلەگەن ھالەت،
گەھى ساقۇ، گەھى بەھۇش، گەھى نالانۇ، گاھى خەند.

مەرسىيە

ئول مۇقەررەب شاه① ئىدى فەرخۇندە فال،
يوق ئىدى ئۆز ۋەقتىدە ئاڭا مىسال.
مەئدەنى ئەسرار ئىلاھى ئىدى،
مەئرىفەت ئەھلى ئۆزە شاھى ئىدى.
باشىدىن - ئاياغ جۇد سەخاۋۇ كەرەم،
ھەرنە ئىشى خوب، يوق ھېچ كۇسە - كەم.
ھەر ئىشكىم ھەق ئاڭا ئېردى رىزا،
ئۇمرىكى بار ۋەقتىدە قىلغان ئەدا.
چۇن فەلەكى تائەت ئۆزە ماھ ئىدى،
نۇكتەئى تەۋھىددىن ئاگاھ ئىدى.
زاھىرىدا مىك باشلىق خىلئەتى،
فەقرفەنا سەيقەلىلغ سىيرەتى،
كىلياك ئېردى بەلكى بۇ ئالەم سەدەف،
ئېردى ئۇلار گەۋھەرى تاج شەرەف.
ۋاسىلى دەرگاھ خۇداۋەندە پاك،
بولدى ئەجەل ئىلكىدە ئاخىر ھەلاك.
رەھمەتى ھەق بولغاي ئۇلارغە نىسار،
تابئىغە بولغاي ھەمە ئىشتا يار.
قالدىلار ئەزۋاج ھەمە تابئى،
كىلياك ئىدى بەسرە، ئۇلار رابئى.
چىقسە خەدىچە دەپ ئاتى تەمام،
ياخشى سىفەت ئەيلەر ئىدى خاسۇئام.

زۇلمەتى ئىسيان ئەسىرىدىن يىراق،
نامە تەۋفىقى دىلۇ جانى ئاق.
كېچەلەرى تائەتۇ زارى بىلە،
كۇندۇزى خەيىر ئىشلارى كارى بىلە.
ئانچە نەماز، روزەۋۇ خەيرۇ سەخا،
باشىدىن - ئاياغ ھەمەسى سىدقۇ سەفا.
زاھىرى مەزلۇم ئىدى، مەئنىدە ئەر،
راھى ھەقىقەتىدىن ئىدى باخەبەر.
قانچە دېسە تەئرىفى ئاندىن فۇزۇن،
قىسسەئى شەرھىدۇر ئۇزۇندىن - ئۇزۇن.
تۇتتى مەيى بىخۇد ئەجەل ساقىسى،
ئىچتى تەمام قالمادى ھېچ باقىسى.
دىن فەلەكدە مەھى تابان ئىدى،
بىرلەرى خۇرشىد دەرەخشان ئىدى.
جەننەتى دىيدار نەسىب ئەيلەگەي،
جەننەتى جاۋىد قەرىب ئەيلەگەي.
ھەق سۆزىدىن قىلسا كىشى سۆز بەيان.
ياشى ئىدى چەشمەئى ئابى رەۋان.
مەنبەئى ئەسرار ھىدايەت ئىدى،
مەھزەنى ئەنۋار سەئادەت ئىدى.
يارەب، ئوشۇل پاكلارنىڭ ھۇرمەتى،
قاسىمە ھەم قىل نەزەرى رەھمەتى.

---

① مۇقەررەب شاھ ــ ئۆز دەۋرىدە كىلياك يېزىسىدا ئۆتكەن مىكىبىشى.

ئەي مۇقەررەب شاھ خوجا، ئەرز ئەتكەلى كەلدىم ساڭا،
مەن مۇسافىر ھالمنى داد ئەتكەلى كەلدىم ساڭا.
رەھىم ئېتىپ شەفقەت بىلە لۇتفى كېرەم قىلساڭ ماڭا،
بىرۇبار ئەللاھتەئالا يار بولغايلار ساڭا.
ئىككى ئالەمدە ئەزىز ئەيلەپ شەرەف بەرگەي ساڭا.

ئۇل رەسۇلى مۇستەفا ئىككى جەھاننىڭ سەرۋەرى،
ھەم شەرىئەت ئافتابى، ھەم تەرىقەت رەھبەرى،
ھەم ھەقىقەت بەھرىدىن چىققان سەدەفنىڭ گەۋھەرى.
ئەۋۋەل - ئاخىر ئەنبىيالار خەيلىنىڭ سەردەفتەرى،
روزى مەھشەردە شەفائەت چادىرىن ياپقاي ساڭا.

.....

رەھىم ئېتىپ، دادىمغە يەت، دەھرى سۇلەيمان بەر ماڭا،
ئىلتىفات ئەيلەپ تىلىم خەتتى مۇسلىم بەر ماڭا،
تاكى كىلياڭ ئىچرە دارخۇنلۇقغە ھەد بەرگىل ماڭا،

.....

(بېشى 76 - بەتتە)

كۆنگىچە داۋاملاشتۇردى. ئۇنىڭ خىرقىسى ۋە دەستارلىرىدا گۈزەللىكتىن ئەسەرمۇ قالمىدى. رەنالىق ۋە زىبالىق ھەۋەسلىرىمۇ ئۇنىڭ بېشىدىن چىقىپ كەتتى.

ۋاقتىكى، بۇ مېھنەت - مۇشەققەتلەر بىلەن ئۇنىڭ نەپسى ھالاك بولدى. مۇرشىدى كامىل شۇنىدىن كېيىن ئۇ مۇرىتنى غۇسلە قىلىپ، پاكىز بولۇشقا بۇيرۇدى. مۇرشىد ئۇنىڭدىكى ئىللەتنى كۆيۈۋاتقان ئەنە شۇنداق ئۇسۇل بىلەن ساقايتتى.

(داۋامى كېيىنكى سانىدا)

كېيىن بۇ مۇرىتمۇ ۋىسال ئايۇنىغا قەدەم قويدى. ئۇزۇنىڭ پۈتكۈل تەلەپ ۋە مۇرادلىرىنىڭ ھاسىلاتلىرىغا ئېرىشتى.

ئەمدى سەنمۇ نەپسىنى مۇشۇنداق رەنج - مۇشەققەتكە دۇچار قىلغىن. شۇنىڭ بەدىلىگە سەن گەنج ۋە خەزىنىلەرگە ئېرىشىسەن. ئۇنداق بولمىغاندا ئۆزۈڭنى ھالاك بولدۇم دەپ بىلگىن، تۇراقسىزلىق. ئۆزگىرىشچانلىق دوزىخىدا كۆيۈۋاتقان ئەنە شۇنداق ئۇسۇل بىلەن ساقايتتىڭ. دەپ ھېسابلىغىن.

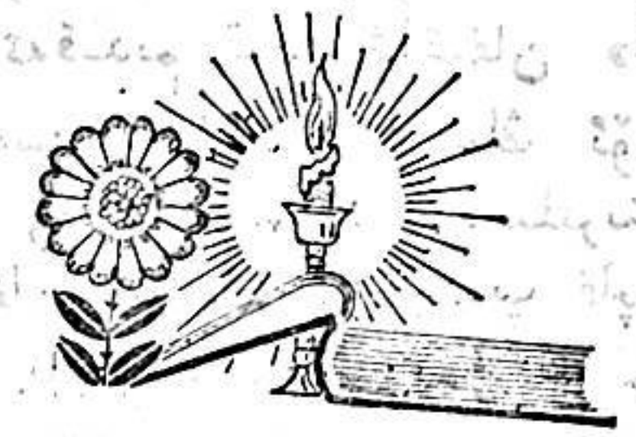

www.yenihurkitap.com
ینی هور کتاب نور یکتی
ئینگلیزچه بیلگی لیرسی

نەۋابىنىڭ كىلەم

ئەللامە زەمەخشەرى

ئەرەبچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى: رەھمەتۇللا جارى

مۇئەللىپ ھەققىدە بىر - ئىككى سۆز

ئوتتۇرا ئەسىرنىڭ ئەڭ مەشھۇر تىلشۇناس ئالىمى ئەبۇلقاسىم شەھابىددىن مەھمۇد بىننى جارۇللانىڭ نامى ئەرەب دۇنياسىدا، شۇنىڭدەك شەرق ئەللىرىدە «ئەللامە زەمەخشەرى» دەپ كەڭ تارقالغان، «ئەللامە» سۆزى ئەرەبچىدە «بۇكسەك بىلىملىك ئالىم» ياكى «ئاكادېمىك» دېگەن مەنىدە.

مەنبەلەرگە ئاساسلانغاندا، بۇ ئەللامە 1075 - يىلى كونا خارەزىمنىڭ زەمەخشەر يېزىسىدا تۇغۇلغان بولۇپ، باللىق ۋە ياشلىق چاغلىرىنى ئۆز ۋاتىنىدا ئۆتكۈزگەن. كېيىنرەك ئۇ ئىلىم تەھسىل قىلىش مەقسىتىدە چوڭ ئىلىم مەركەزلىرى ھېسابلانغان بۇخارا، خۇراسان، ئىسفاھان، نىشاپۇر، باغداد، شام (سۈرىيە)، ھىجاز قاتارلىق شەھەرلەردە زىيارەتتە بولغان، مەككىدە ئۇزاق مۇددەت تۇرغان.

زەمەخشەرىنىڭ ئەرەب تىلىدا يازغان تىلشۇناسلىق، ئىسلامىي ئۇسلۇب (ئىستىلىستىكا)، ناتىقلىق سەنئىتى، شېئىرىيەت، جۇغراپىيە، تەپسىر، ھەدىس، فىقھىگە ئائىت 50 پارچىدىن ئوشۇق ئەسىرى ئىسلام دۇنياسىدا ئالاھىدە شۆھرەت قازانغان. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى قايتا - قايتا نەشىر قىلىنىپ تۇرغان.

ئۇنىڭ ئۆز ۋاقتىدا تۈزگەن ئەرەب تىلى گرامماتىكىسى 10 ئەسىردىن بۇيان مەكتەپ - مەدرىسەلەردە مۇھىم دەرسلىك بولۇپكەلگەن. «كافىيە» دەپ ئاتالغان بۇ دەرسلىك جامىنىڭ «شەرھىي موللاجامى» دېگەن كىتابنىڭ مەتنىسى ئىدى.

بۈيۈك پارس شائىرى شەيخ سەئىدى 1210 - يىلى قەشقەرگە كەلگەندە ھېيتگاھ جامەسىدە «كافىيە» نىڭ مۇقەددىمىسىنى يادلاۋاتقان بىر تالىپ يىگىتكە كۆزى چۈشۈپ، ئۇنىڭ بىلەن چاقچاقلاشقان («گۈلىستان» 5 - باب).

زەمەخشەرىنىڭ «كافىيە»سى قەشقەر ۋە باشقا شەھەرلەرنىڭ مەدرىسەلىرىدە مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىغا قەدەر كلاسسىك دەرسلىك سۈپىتىدە ئوقۇلۇپ كەلگەن.

بىز كىتابخانىلارغا تەقدىم قىلىۋاتقان «نەۋابىغۇل - كىلەم» (جۇشقۇن سۆزلەر) نامىلىق نادىر ئەسەر مۇئەللىپنىڭ ئۆمرى ئاخىرلىرىدا يازغان ئۇزۇن يىللىق ھاياتىي كۆزىتىشلەر ۋە تۇرمۇش تەجرىبىلىرىنىڭ مەھسۇلى بولۇپ، بۇ ئەسەر يۇقىرى ماھارەت بىلەن يېزىلغان ئىخچام ۋە جۇپ قاپىيىلىك ھېكمەتلىك سۆزلەردۇر. ئۇنىڭدا ئۆز دەۋرىنىڭ بەزى ناچار ئىللەتلىرىمۇ ئايىماستىن تەنقىد قىلىنغان.

— تەرجىماندىن.

(1)

اَللّٰهُمَّ اِنَّ مِمَّا مَنَحْتَنِي مِنَ النِّعَمِ السَّوَابِغِ اِلْهَامُ هٰذِهِ الْكَلِمِ الثَّوَابِغِ

خۇدايا سەن ماڭا تارتۇق قىلغان كاتتا نېمەتلىرىڭدىن بىرسى ھەقىقەتەن مۇشۇ «جۇشقۇن سۆزلەر» ناملىق كىتابىمنىڭ ئىلھامى بولدى.

(2)

نَاطِقَةٌ بِكُلِّ زَاجِرَةٍ وَمَوْعِظَةٍ وَحَائِمَةٌ عَلَى كُلِّ عِبْرَةٍ مُوقِظَةٍ

بۇ كىتاب ساقلىنىشقا تېگىشلىك بولغان بارلىق ئىشلارنى ۋە پايدىلىق نەسىھەتلەرنى سۆزلىگۈچى ناتىق بولۇپ، كىشىنى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىدىغان ھەر بىر ئىبرەتلىك سۆزنى بىلەن ئادەم كۆڭلىگە ئوت ياقىدۇ.

(3)

كَمَانِّي اُلْقِنُ بِهَا حِكْمَةَ لُقْمَانَ وَاَصِفُ بِهَا مَجَّانَةَ اَصَفَ سُلَيْمَانَ

مەن بۇ كىتابىم بىلەن گويا لوقمان ھېكمەتلىرىنى شەرھىلىگەن ۋە سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ ۋەزىرى ئاسەف كىتابىنى بايان قىلغان بولىمەن.

(4)

وَلٰكِنَّ ثَمَّةَ آذَانٌ عَنِ اسْتِمَاعِ الْحَقِّ مَسْدُودَةٌ وَاَذْهَانٌ عَنْ تَدَبُّرِهِ مَصْدُودَةٌ

لېكىن بۇ يەردە قۇلاقلار ھەق سۆزنى ئاڭلاشتىن بېكىتىپ تاشلانغان ۋە ئۇنى تەپەككۇر قىلىپ ئويلاپ كۆرۈشتىن زېھىنلەر توسۇۋېتىلگەن.

(5)

وَنَاسٌ لَهُمْ مَضْجَعٌ مِنَ الْغَفْلَةِ مَهْدُودٌ يَقَلُّ فِي اَجْفَانِهِمُ السُّهُودُ كَاَنَّهُمْ فُهُودٌ

شۇنداق كىشىلەرمۇ باركى، ئۇلارنىڭ ياتاقلىرى غەپلەت بۆشۈكىگە ئايلانغان. خۇددى مۆشۈك ـ قاپلانلارغا ئوخشاش ئۇلارنىڭ قاپاقلىرىدا ئويغاقلىق كەم.

(6)

فَهَبْ لَهَا مَنْ يَرْغَبُ فِي الْاٰدَابِ السَّنِيَّةِ اَلسُّنِيَّةَ وَالْعِظَاتِ الْحَسَنَةَ الْحَسَنِيَّةَ

خۇدايا بۇ كىتابىم ئۈچۈن ئەدەب ـ ئەخلاق ۋە توغرا يولدا مېڭىش جەھەتتە رىغبەت قىلىغۇچىلارنى ھەمدە پايدىلىق ۋەز ـ نەسىھەتلەرنى ياخشى كۆرگۈچىلەرنى ئاتا قىلغايسەن.

ئۇيغۇرچە كىتابلار تور بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىنچى تورىسى

(7)

وَيَهْتَزُّ لِلتَّزْيِينِ بِمَا حِيكَ مِنْ وَشْيِهَا وَصِيغَ مِنْ حَلْيِهَا

بۇ كىشىلەر سۆزلىرىمىزدە زىننەت ئۈچۈن كەلتۈرۈلگەن رەڭگارەڭ بويالغاردىن ۋە چېكىلگەن تۈرلۈك نەقىش - بېزەكلەردىن ھاياجانلانسۇن.

(8)

وَخُذْ بِأَيْدِينَا إِلَى كَسْبِ مَا تُحِبُّ وَتَرْضَى وَوَفِّقْنَا لِمُدَاوَاتِ هٰذِهِ الْقُلُوبِ الْمَرْضَى

ئۆزۈڭ ياخشى كۆرۈدىغان ۋە رازى بولىدىغان كەسىپكە قولىمىزدىن تۇتۇپ يېتەكلەپ دەردلىك قەلبىمىزنى داۋالاشقا بىزنى مۇۋەپپەق قىل.

(9)

اَلْاَبُ اَعْرَفُ وَاَشْرَفُ اَلْاُمُّ اَرْحَمُ وَاَرْءَفُ

ئاتا بولغان كىشى نامۇ نەسەب جەھەتتە مەشھۇرراق ۋە ئابرويى ئۈستۈنرەك كېلىدۇ، ئانا بولسا ھەممىدىنمۇ تەلەپچان ۋە مېھرىبانراقتۇر.

(10)

اِسْتَنِدْ اَوِ اسْتَعِدْ

ئالىملارغا تايان ياكى ئۇلاردىن پايدىلان.

(11)

اِذَا سَمِعْتَ بِالْمَنَادِبِ فَاحْضُرْ وَاِذَا دُعِيتَ اِلَى الْمَآدِبِ فَاحْذَرْ

قايغۇ - مۇسىبەت بولغان جاينى ئاڭلىساڭ، ئۇ يەردە ھازىر بول. تەۋە - تاماشالارغا چاقىرىلساڭ، چېكىنگىن ئېشىپ كەتمىسۇن، ھەزەر قىل.

(12)

اُذْكُرُ النَّاسِيَ نَاسِ وَاَرِقِّ الْقُلُوبِ قَاسِ

ئادەملەرنىڭ خاتىرىسى ئەڭ كۈچلۈك بولغىنى ئۇنۇتقاق كېلىدۇ، ئەڭ يۇمشاق كۆڭۈل بولغىنى رەھىمسىز كېلىدۇ.

(13)

اَلْاِسْرَافُ اِتْرَافٌ وَالْاِسْلَافُ اِتْلَافٌ

بىسرا پچىلىق، توغرا يولدىن چىقىش دېمەكتۇر، پۇلى بەق بولمىغان (نېسىي) سودا مالنى زايە قىلىش دېمەكتۇر.

(14)

اَصْحَابُ السُّلْطَانِ اَعْظَمُهُمْ خَطَرًا اَعْظَمُهُمْ خَطَرًا وَاَبْعَدُالنَّاسِ مَرْقًى فِي الْجَبَلِ اَشَدُّهُمْ حَذَرًا

پادىشاھقا يېقىن ئادەملەرنىڭ ئورنى قانچە يۇقىرى بولسا، ئۇلارغا بولغان خەتەرمۇ شۇنچە چوڭ. تاغنىڭ چوققىسىغا چىققان ئادەمنىڭ دۇمبلاپ چۈشۈشىدىن قاتتىق ساقلىنىشى لازىم بولىدۇ.

(15)

اِذَا اَخَذَتْكَ الزَّعَازِعُ لَاتُغْنِ عَنْكَ الْوَعَاوِعُ

(خۇدا كۆرسەتمىسۇنكى)، قايغۇ ـ ئەلەمنىڭ قاتتىق بورىنى ئىچىدە قالساڭ، قاتتىق ھادۇ پەرياد كۆتۈرۈشتىن ھېچ پايدا يوق.

(16)

اِذَاغَبَّ اَخُوكَ فَحُلَّ عَلَى اُسْمَةٍ وَتَحَفَّظْ مِنْ كَيْدِهِ وَطَلْسَمَةٍ

ئەگەر بۇرادىرىڭ ساڭا خىيانەت قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ئىسمىنى قىرىپ تاشلا، ئۇ-نىڭ ھىيلە ـ مىكىرلىرىدىن ساقلان.

(17)

اِذَاحَصَلْتَكَ يَاقُوتٌ هَانَ عَلَى الدُّرِّ وَالْيَاقُوتِ

ئەي ئوزۇق ـ تۆلۈك، سېنى ھاسىل قىلغان ۋاقتىمدا، ماڭا ياقۇت ـ مەرۋايىتلارنى تېپىش ئوڭاي بولدى.

(18)

اِفْتِخَارُ الدُّنَى بِشَرَفِ الْاٰلِ كَاغْتِرَارِ الضَّمَانِ بِلَمْعِ الْاٰلِ

پەسكەش ئادەملەرنىڭ نەسلى ـ نەسەبى بىلەن ماختىنىشى ـ خۇددى سۇغا تەشنا بولغان كىشىنى سەرئاب (سىراب) بىلەن ئالدىغاندەكلا بىر ئىش.

(19)

اِذَا وَقَعَتِ الْمِحْنَةُ تَوَاكَلْتُمْ وَ اِذَا كَانَتِ النِّعْمَةُ تَأَكَّلْتُمْ

باشقا ئىغىرچىلىق چۈشكەندە باشقىلارغا يېقىنچىلىق قىلىسىلەر، ئىمەت - بايلىقنى ئېرىشكەندە يېقىن كىشىلىرىگىلارنىمۇ تاشلايسىلەر.

(20)

اَمِدَّ مُتَقَادِمِ الْمَعْرُوفِ بِقَادِمَةٍ فَاِنَّ حَوَافِّيَ الرِّيشِ مَدَدٌ لِلْقَوَادِمَةِ

بۇرۇن قىلغان ياخشىلىقلىرىڭنى يېڭىسى بىلەن تولۇقلاپ تۇرغىن. چۈنكى قۇشلارنىڭ قانىتىدىكى يېڭىدىن ئۆسۈپ چىققان ئۇششاق پەرلەر ئۇزۇن پەرلەرگە مەدەتتۇر.

(21)

اَعْمَالُكَ نِيَّةٌ اِنْ لَمْ تَنْضَجْهَا نِيَّةٌ

ئىخلاس بىلەن (ياخشى نىيەت بىلەن) قىلىنمىغان ئىش ياخشى ئۇنۇم بەرمەيدۇ.

(22)

اَلْاَحْمَقُ لَايَجِدُ لَذَّةَ الْحِكْمَةِ كَمَا لَايَنْتَفِعُ بِالْوَرْدِ صَاحِبُ الزُّكْمَةِ

زۇكام بولغان ئادەم خۇش پۇراق گۈلدىن بەھرە ئالالمىغىنىدەك، ئەخمەق (دۆت) ئادەممۇ ھېكمەتتىن لەززەت تاپالمايدۇ.

(23)

اُذْكُرْ اَخَاكَ بِاَذْكَى مِنَ الْمِسْكِ الشَّحِيقِ وَاِنْ كَانَ مِنْكَ فِي الْبَلَدِ السَّحِيقِ

قېرىنداشلىرىڭنى تازا ئىپارىدىنمۇ خۇش پۇراق سۆزلەر بىلەن ياد قىل. گەرچە ئۇ سەندىن يىراق شەھەردە تۇرسىمۇ.

(24)

اَمَارَةُ اَدْبَارِ الْاِمَارَةِ كَثْرَةُ الْوَبَاءِ وَقِلَّةُ الْعِمَارَةِ

بىر مەملىكەتتە ۋابا (ئاغرىق سىلاق) كۆپ بولسا، داۋالاش ياخشى يولغا قويۇلمىغان بولسا، قۇرۇلۇش ئىشلىرى تاز بولسا، بۇ ھال ئاشۇ مەملىكەتنىڭ ئارقىغا كېتىشىنىڭ ئالامىتى.

(25)

اَلَا اِنَّ فَوْتَ الْمَوْتِ اَشَدُّ عَلَى الْحُرِّ مِنَ الْمَوْتِ

ئاگاھ. بولۇڭلاركى، ۋاپادار ئادەملەرنىڭ يوقىتىلىشى ئالىيجانابكى ئۆچۈن ئۆلۈمدىنمۇ قاتتىقراقتۇر.

(26)

اِنْ وَالَيْتَ قَرِيْنَ السُّوْءِ اَعْدَاكَ بِدَائِهٖ فَكُنْ مِنْ اَعْدَائِهٖ تَنْجُ مِنْ اَعْدَائِهٖ

ياماق ئادەم بىلەن بىللە بولساڭ، ئۇنىڭ ئەسىرىگە ئۇچرايسەن، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ دۈشمەنلىرى قاتارىدا بول، شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ ئەسىرىدىن قۇتۇلسەن.

(27)

اَهَيْبُ وَطْئَةً مِنَ الْاَسَدِ مَنْ يَمْشِى فِى الطَّرِيْقِ الْاَسَدِ

تىوغرا يولدا ماڭغان كىشىنىڭ يۇرۇشى شىرنىڭ يۇرۇشىدىنمۇ ھەيۋەتلىكرەك.

(28)

اَلْاَمِيْنُ آمِنٌ وَالْخَائِنُ خَائِنٌ

ھالال، ئىشەنچلىك كىشى تىنچلىق - ئامانلىقتا، خىيانەت قىلغۇچى دائىم بىئارام‌لىقتا.

(29)

اِنْ شَجَّ فَقَدْ آسَا وَاِنْ شَجَّ فَقَدْ آسَا .

ئەگەر بېشىڭنى يارغان بولسا (ھېچگەپ يوق) ئەلۋەتتە داۋاسىنى قىلىدۇ، ئۇ ساڭا بېخىللىق قىلغان بولسا، ئەلۋەتتە سىخىلىقىمۇ بار. (بىر كىشىنىڭ مەلۇم سەۋەب بىلەن ئۆز يېقىنى ياكى دوستىدىن كۆڭلىنى قالغاندا باشقا بىر ئاقىل كىشى تەسەللى بېرىپ ئېيتقان سۆز).

(30)

اِذِ الْخَصْمَ الْبَاطِلُ فَاَنْتَ اَسْمَعُ مِنْ سَمِعٍ وَاِنْ هَمْهَمَ الْحَقُّ فَكَاَنَّكَ بِلَاسَمْعٍ

پايدىسىز، ساختا ئىشلارنىڭ سەل - پەل تەۋسىنى سېزىپ قالساڭ، قۇلقىڭنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلايسەن (قۇلقىڭ بۆرە كۆچىكىدىنمۇ سەزگۈر بولىدۇ)، ئەگەر ھەق سۆزنىڭ ئاچچىق سادالىرى چاراڭلىسا، قۇلاقسىز كاس بولۇۋالىسەن.

(31)

آكْرِمْ حَدِيْثَ اَخِيْكَ بِانْصَاتِكَ وَصْمَةً عَنْ وَصْمَتِ التَّفَاتِكَ

دوست - بۇرادىرىڭنىڭ سۆزىنى سۆكۈت قىلىپ، ھۆرمەت بىلەن ئاڭلا، دىققەت - ئېتىبارسىز قالدۇرۇشتىن ساقلان.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

(32)

اِيَّاكَ وَ فِتَاكَ الْمَفْتُوْنِ وَ اِنْ اَفْلَاكَ الْمَفْلُوْنَ

سىنالغان كىشى بىلەن پەس - مۇنازىرە، تالاش - تارتىش قىلىشتىن ساقلان، گەرچە ساڭا شۇنداق قىلىشقا پەتىۋا بەرمىگەن تەقدىردىمۇ.

(33)

اِذَا صَحَّ السِّرُّ صَحَّ الْعَلَنُ وَ اِلَّا فَلَمْ وَلَنْ

ئادەمنىڭ ئىچ سىرى تۈزۈك بولسا، تاشقى ئەمەلىيىتىمۇ تۈزۈك بولىدۇ. ئۇسى تۈزۈك بولمىسا، بۇسىمۇ تۈزۈك بولمايدۇ.

(34)

اِنَّ الْبَرَا طِيلَ تَنْصُرُ الْاَبَاطِيلَ

پارا بېرىش بۇزۇق - يامان ئادەمنى ئۆز زالىملارغا يارىدەم بەرگەنلىكتۇر.

(35)

اِنْ لَمْ تَمْلِكْ فَضْلَ لِسَانِكَ مَلَّكَتَ الشَّيْطَانَ فَضْلَ عِنَانِكَ

تىلىڭنىڭ ئارتۇقچە سۆزلەپ قويۇشىنى چەكلىيەلمىسەڭ، ئۇنىڭ تىزگىنىنىڭ ئۇچىنى شەيتانغا ئىگىلەتكەن بولىسەن.

(36)

اَنْتُمُ الْاَدِلَّاءُ وَالْاَعِزَّاءُ مَالَمْ يُصِبْكُمْ دَاءٌ اَوْ غَزَاءٌ

سىلەر ئاغرىق - سىلاقتىن خالى بولغان ۋە پېشكەلارغا قايغۇ - مۇسىبەت چۈشمىگەن چاغدىلا بىر - بىرىڭلارغا دوست ۋە قەدىرلىكسىلەر.

(37)

اَيُّهَا الْخَوْلُ الْقَلْبُ اِمْنَ حِيلَتِكَ اَنْ تَجْمَعَ الْمَالَ لِاَجْلِ خَلِيلَتِكَ

ئەي ھىيلىگەر، ساختىپەز كىشىلەر! (سىلەر ھىيلىگەرلىك بىلەن شۇنچە مال توپلايسىلەر، بۇ مال خوتۇنۇڭلارنىڭ كېيىمىنكى ئۈچۈنمۇ؟

(38)

اَكْثَرُ النَّاسِ عَنِ الْحَقِّ مَزْوَرٌ وَدَعْوَاهُمْ بَاطِلٌ وَزُوْرٌ

ئۇرغۇن كىشىلەر ھەقىقەتتىن خالى تۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ دەۋالرىمۇ قۇرۇق، يالغان.

(39)

أَهْلُ الْفِكْرِ وَالْكُفْرَانِ أَبْعَدُ مِنَ الْعُقْرِ مِنَ الْغُفْرَانِ

يامان نىيەتلىك كىشىلەر بىلەن ياخشىلىقنىڭ قەدرىنى بىلمەيدىغان تۇزكور ئادەملەر قاۋان توڭكۇزدەك ناپاك بولۇپ، ئاللانىڭ مەغپىرەت - ئەپۇ قىلىشىدىن يىراقتا.

(40)

بَدْرٌ فِي مَنْظُرَةٍ بُرْغِي مَطْمُورَةٍ

يامغۇرلۇق يەرگە چۈشكەن ئۇرۇق ئامبارغا سېلىنغان بۇغداي بىلەن ئوخشاش.

(41)

اَلتَّاجِرُ مَجْدُهُ فِي كِيسِهِ وَالْعَالِمُ مَجْدُهُ فِي كَرَارِيسِهِ

سودىگەرنىڭ يۈز - ئابرويى يانچۇقىدا، ئالىمنىڭ يۈز - ئابرويى كىتابلىرىدا.

(42)

تَسْوِيدُ بِخَطِّ الْكَاتِبِ أَمْلَحُ مِنْ تَوْرِيدِ بِخَدِّ الْكَاعِبِ

كاتىپنىڭ ھۆسنى خېتىدىكى ھەربىر چېكىت، گۈزەل قىزنىڭ مەڭزىدىكى خالدىن گۈزەلرەكتۇر.

(43)

تَغَنَّقُ بِاللَّحْمِ حَتَّى تَغَنَّقُ بِالشَّحْمِ

گۆشنى چېكمىدىن ئارتۇق يەۋېرىپ، ئاخىرىدا سېمىزلىكتىن قارنىڭ يېرىلدى.

(44)

تَقُولُ أَنَا صَائِمٌ وَأَنْتَ فِي لَحْمِ أَخِيكَ صَائِمٌ

مەن روزا تۇتقان دەيسەن، ھالبۇكى دوست - بۇرادىرىڭنىڭ گۆشنى يەيسەن، (ئۆزۈڭنى پاك ئادەم چاغلايسەن، غەيۋەت قىلىپ، خەقنى غاجايسەن).

(45)

هٰذَا الصَّادِقُ إِذَا رَعَدَ وَالصَّادِقُ إِذَا وَعَدَ

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

ھاۋا كۈلدۈرلىگەندە ياغقان يامغۇر ئاۋازى ۋە راستچىل ئادەمنىڭ ۋەدە قىلغان چاغدىكى سۆزى قۇلاققا نەسىھەتكەن يېقىملىق ئاڭلىنىدۇ - ھە!

(46)

اَلْحُرُّ لِاَبُدَّ عَلَى الْعِصَابِ وَلَا يُبْدِلُ وَاِنْ مُنِّىَ بِالصِّعَابِ

مەغلۇبىيەتكە ئۇچراش بىلەن مەرد - ئالىيجاناب ئادەمنىڭ مەرتىۋىسى تۆۋنىلەپ كەتمەيدۇ، قىيىن ئىشقا دۇچ كەلگەندە خار بولمايدۇ.

(47)

حُرٌّ غَيْرُ مَطْوِرٍ حُرٌّ اَنْ يَكُونَ غَيْرَ مَطْوِرٍ

ئەتراپىغا قۇش قونمايدىغان ئۆڭ — يامغۇر چۈشمەس ئۆڭيدۇر (كىشىگە نەپ تەگمەيدىغان بېخىلنىڭ ئۆڭيى نامراتچىلىق، قاقاسلىققا ئايلىنىدۇ).

(48)

حَلَّ الشَّيْبُ بِفُودَيْكَ فَحَبْهَل وَتَبَصَّرْ هَلْ تُدْرِكُ الْمُهَل

ئىككى چېكەڭگە ئاق سانجىدى، قېنى تېزرەك ئويلاپ كۆر، ئەجەلنى كېچىكتۈرۈش قولۇڭدىن كېلەمدۇ؟

(49)

اَلْحَيْلُ مَعَ الْحَوْلِ لَاتَسْتَغْنِي عَنْهُ الْحَوْلِ

ھىيلىگەرلىك ئاچكۆزلەرنىڭ جورىسى، ئاچكۆزلەر ھىيلىگەرلىكتىن ھەرگىز ئايرىلالمايدۇ.

(50)

خُذْ بِمَا هُوَ لَدَيْكَ وَعَرْضُكَ مَصُون وَلَاتَأْخُذْ بِمَا هُوَ عَلَيْكَ مَهُون

ئۆز دىنى - ئېتىقادىڭ ۋە ئابرويىڭنى ساقلاشقا پايدىسى بار نەرسىنى تارتىنماستىن ئال، قەدرى - قىممىتىڭنى چۈشۈرىدىغان نەرسىنى ئالما.

(51)

خَفِّ عَلَى الصَّدْرِ الْسَّرِي مِنْ ذَوِي الْقَدْرِ الزَّرِي

قەدرى - قىممىتى تۆۋەن پەس ئادەملەردىن قورقمىغىن، ئۇلار مەرد - ئالىيجاناب ئادەملەرنى ئالدام خالتىسىغا چۈشۈرمەسۇن.

(52)

غَيْمُ النَّقْصِ وَالْجَدُّ طَنِيبُهُ وَ سَافِرُ الْفَضْلِ وَالْحَدُّ جَنِيبُهُ

يارامسىز ئادەم چېدىر تىكسە بەختۇ تەلەي يار بولدى، ئىلىم - پەزىلەت ئىگىسى سەپەر قىلسا يوقسۇللۇق، بەختسىزلىك ھەمراھ بولدى.

(53)

اَلدَّابَةُ اِذَا رُحِمَتْ مَرَحَتْ وَاِذَا مَرِحَتْ رَمَحَتْ

ھايۋانغا رەھىمى - شەپقەت قىلىنسا، سۆيۈنۈپ كېتىدۇ، سۆيۈنگەن چاغدا شوخلۇق قىلىپ ئىگىسىنى تەپىدۇ.

(54)

اَلدُّنْيَا مَمْلُوءَةٌ عِبَرًا مَشْحُونَةٌ عِبَرًا

دۇنيا ئىبرەت بىلەن تولغان، شۇنىڭدەك ئىبرەت ئالمىغۇچىلارنىڭ كۆز ياشلىرى بىلەنمۇ تولغان.

(55)

دَوَاءُ الْمُسْتَكْبِرِ فِي اِطَارَةِ نَعْرَتِهِ وَنَزْعِ شَيْطَانِهِ مِنْ نَخْرَتِهِ

تەكەببۇر ئادەمنىڭ شىپالىق داۋاسى بۇرنى ئۇچىدىكى چۈننىنى ئۇچۇرۇۋېتىشتۇر، ھەمدە ئۇنىڭ تەكەببۇرلۇقا قۇتراتقان شەيتىنىنى دىمىغىدىن قوغلاشتۇر (ئانچە - مۇنچە بۇرنىنىڭ بېزىنى ئېلىپ قويۇش كېرەك).

(56)

اَلدَّهْرُ يَهْدِمُ سُورَ الْخَوَرْنَقِ كَمَا يُمَزِّقُ بَيْتَ الْخَدَرْنَقِ

زامان «خەۋەرنەق» نامىلىق ئەڭ مۇستەھكەم سارايلارنىمۇ ئۆمۈچۈك تورىنى بۇزغاندەك ۋەيران قىلىپ تاشلايدۇ. (زامانىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئەڭ مۇستەھكەم بىنالارمۇ چىداش بېرەلمەيدۇ).

(57)

رُبَّ زَعَمَاتٍ يُسَمِّينَ عَزَمَاتٍ

ئەملگە ئاشمايدىغان گۇمانلىق پەرەزلەر تولا چاغلاردا جەزمەن ئەملگە ئاشىدىغان ئىشلار دەپ قارىلىدۇ. (ئەما نەتىجە بۇنىڭ تەتۇرىسىچە بولۇپ چىقىدۇ).

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرىسى

(58)

رُبَّ صَدَقَةٍ مِنْ بَيْنِ فَكَّيْكَ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ مِنْ بَيْنِ كَفَّيْكَ

ئىككى لەۋلىك ئارىسىدىن چىققان سەدىقە كۆپ چاغلاردا ئىككى ئالقىنىڭ ئارىسىدىن چىققان سەدىقىدىن ياخشىراق. (ئاغزىڭدىن چىققان ياخشى مەسلىھەت قولۇڭ بىلەن بەرگەن ماددىي ياردەمدىن ئەۋزەل).

(59)

رُبَّ كَانَتِ الْحِيلَةُ مِنَ الْقُوَّةِ اَغْلَبْ وَالزَّبِيْنَةُ يَصْطَادُ بِهَا كُلَّ لَبِيْبٍ اَصْلَبْ

تولا چاغلاردا ھىيلە - مىكىر كۈچ - قۇۋۋەتتىن ئۈستۈن بولۇپ چىقىدۇ. كۈچلۈك شىرلارنى ھىيلە بىلەن كولانغان ئورا ئارقىلىق توزاقتا چۈشۈرۈش (ئووۇ قىلىش) مۇمكىن.

(60)

رُبَّ زَائِدَةٍ هِيَ نُقْصَانٌ فَائِدَةٍ وَالْكَفُّ يُنْقِصُهَا الْاِصْبَعُ الزَّائِدَةُ

تولا چاغلاردا بىر نەرسىنىڭ ئوشۇق بولۇشى يەتكۈزۈۋاتقان پايدىسىنىڭ كەمچىلىكى ولۇپ قالىدۇ. مەسىلەن، ئالتە بارماقلىق قولدىكى ئوشۇق بارماق نۇقسان كەلتۈرگەندەك.

(61)

اَلرَّجُلُ يَتْرُكُ بِرَّ اَدَانِيْهِ وَهُوَالَى الْاَبَاعِدِ يُحْسِنُ وَالنَّعَامَةُ تَهْجُرُ بَعْضَهَا وَبَيْضَ اُخْرٰى تَحْضُنُ

بەزى ئادەملەر ئۆزىنىڭ يېقىن كىشىلىرىگە ياخشىلىق قىلىشنى تاشلاپ، يات ئادەملەرگە ياخشىلىق قىلىدۇ. تۆگە قۇشى ئۆزىنىڭ تۇخۇمىنى تاشلاپ، باشقا قۇشنىڭ تۇخۇمنى بېسىپ ياتقىنىدەك.

(62)

رُبَّ قَوْمٍ بَلَوْنَكُمْ حِبَالاً وَلَاٰيَا لُونَكُمْ حِبَالاً

بىرمۇنچە كىشىلەر بارىكى، ئۇلار سىزگە پىلىكتەك چىرمىشىپ مۇلازىمەت قىلىدۇ- ئەمما، پۇرسەت كۈتۈپ، ياماناتلىق قىلىش قەستىنى تاشلىمايدۇ.

(63)

رُبَّ تَكْلِيمٍ بِالْمَقُوْلِ اَشَدُّ مِنْ تَكْلِيمٍ بِالْمِفْصَلِ

تىل يارىسى كۆپ چاغلاردا قىلىچ يارىسىدىن ياماندۇر.

(64)

رُبَّ قَوْلٍ أَوْرَدَكَ مَوْرِدَ الْقِتَالِ أَوْ رَدَكَ مَوْرِدَ الْقِذَالِ

كۆپ سۆزلەر باركى، سېنى سوقۇشۇپ هالاك بولۇش ئاقىۋىتىگە ئېلىپ بارىدۇ، ياكى هالاك بولۇش دەرىجىسىدىن ياندۇرىدۇ، بۇرۇنكى گۈزەل قىزارتىپ قايتۇرىدۇ.

(65)

رُبَّ بُكَاءٍ وَتَصَلِّيَةٍ شَرٌّ مِنْ بُكَاءٍ وَتَصَدِّيَةٍ

رىياكارلىق بىلەن هۆكۈرەپ يىغلاش ۋە ئاۋاز چىقىرىپ دۇئا ئوقۇش تولا چاغلاردا گىسقىرتىپ، چاۋاك چېلىشتىن يامانراق.

(66)

زِينَةُ الْأَرْضِ بِالْمَاءِ وَالْكَوَاكِبُ زِينَةُ السَّمَاءِ

يەرنىڭ زىننىتى ئالىملار بىلەن، ئاسمانىنىڭ زىننىتى يۇلتۇزلار بىلەن.

(67)

اَلسُّوقِيَّةُ كِلَابٌ سَلُوقِيَّةٌ

هايانكەشلەر سەلۇقىيە ئىتلىرىغا ئوخشايدۇ (سەلۇق يەمەندىكى بىر جايىنىڭ ئىسمى بولۇپ، مەككار ئوۋ ئىتلىرى چىقىدۇ. مۇئەللىپ بۇ يەردە هايانكەشنى يالغان قەسەم ئىچىپ، هالال سودا قىلمايدۇ دېمەكچى).

(68)

سَوْرَةُ السُّفَهَاءِ تَكْسِرُهَا الْحُكَمَاءُ وَالنَّارُ الْمُضْطَرِمَةُ يُطْفِيهَا الْمَاءُ

بىئەقىل نادانلارنىڭ بەمەنە سۆزلىرىنى دانىشمەن ئادەملەر سۈندۈرۈپ تاشلايدۇ. خۇددى يالقۇنجاپ كۆيۈۋاتقان ئوتنى سۇ ئۆچۈرگىنىدەك.

(69)

اَلشَّرَهُ عَلَى الطَّعَامِ مِنْ أَخْلَاقِ الطَّغَامِ

تاماغا هەددىدىن زىيادە ئاچكۆزلۈك قىلىش پەس ئادەملەرنىڭ خۇلقىدۇر.

(70)

لَا تُشَارِكِ الشُّرَكَاءَ وَإِنْ أَرَدْتَ الشِّرَاكَ

ئۆزۈڭكە نېمە لازىم بولسا، ئۇنى سېتىۋال، بۇنىڭ بىلەن قەدرى - قىممىتىڭنى ئەرلىكىڭنى ساقلاپ قالسەن، (ئەگەر لازىملىق نەرسىنى بىراۋدىن سورىساڭ، ئۇ سەن سورىغان نەرسىنى بەرمەي، كېرەكسىز نەرسىنى بېرىدۇ، ئۆزۈڭ سېتىۋالساڭ ئېھتىياجىڭ قامدىلىدۇ).

(71)

شُعَاعُ الشَّمْسِ لَا يَخْفَىٰ (٢٥) وَ سِرَاجُ الْحَقِّ لَا يُطْفَىٰ

كۈن نۇرى توسۇلماس، ھەقىقەتنىڭ چىرىغى ئۆچمەس.

(72)

شَيِّعِ الْحَسَنَةَ بِحُسْنِ الْجَزَاءِ فَمَا اَحْسَنَ الشَّعْرَىٰ خَلْفَ الْجَوْزَاءِ

ياخشىلىق قىلغانغا ياخشىلىق بىلەن جاۋاب قايتۇر: جەۋزا يۇلتۇزى پاتقاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئورنىغا «شېئىرا» يۇلتۇزىنىڭ پارقىراپ چىقىشى نېمىدېگەن ياخشى!

(73)

صُعُودُ الْاَكْلَامِ وَهُبُوطُ الْغِيطَانِ (٢٥) خَيْرٌ مِنَ الْقُعُودِ بَيْنَ الْحِيطَانِ

تاغ - داۋاندىن ئېشىپ، ساي - ئويمانلارنى كېزىپ سەپەر قىلىش — تۆت تام ئىچىدە ئاچ ئولتۇرۇشتىن ياخشىراق.

(74)

صَاحِبُ الْقِمَارِ يَغْتَنِمُ حَنُوءَ الْقَمَرِ (٨٥) وَمُحِبُّ السَّمَرِ لَا يُبَالِي بِالسَّهَرِ

قىمارۋازلار ئاي يورۇقىنى غەنىمەت بىلىدۇ، كېچىسى چۆچەك ئېيتىشقا ئامراق كىشىلەر ئۇيقۇسىزلىقتىن قايغۇرۇپ كەتمەيدۇ.

(75)

صِنْوَانِ مَنْ مَنَحَ سَائِلَهُ وَمَنَّ (٩٥) وَمَنَعَ نَائِلَهُ وَضَنَّ

كىمكى بىر نەرسە سورىغان كىشىنىڭ ھاجىتىدىن چىقسا، ئەمما مىننەت قىلسا، ياكى سورىغان نەرسىنى بەرمەي بېخىللىق قىلسا، ھەر ئىككىسى بىر تۇپ دەرەختە ئۆسكەن ئىككى تال شاخقا ئوخشايدۇ.

(76)

طَالِبُ عُقْبَى الْعَالَمِينَ تَطَايُرُ نُقْبَى الْعَالَمِينَ

ئالىملارنىڭ ئىزىنى باس، دۇنيادا ئۇستۇن ئورۇندا تۇرىسەن.

(77)

طَهِّرْتَ ذَاكَ بِمَسَاوِيكَ لَوْلَا اَنْ تَجْسَتَهُ بِمَسَاوِيكَ

ئاغزىڭنى مىسۋاك (چوتكا) بىلەن تازىلايسەن، كاشكى غەيۋەت ـ شىكايەت بىلەن پاسكىنا قىلمىساڭ ياخشى ئىدى.

(78)

عَضُوكَ بِالْمَلَامَةِ وَ وَعْظُوكَ لَمْ عَنْ رُقَادِالْغَفْلَةِ اَيْقَظُوكَ

سېنى مالامەت بىلەن چىشلەپ تارتسۇ، بىر مۇنچە ۋەز ـ نەسىھەت قىلدى، كاشكى بۇنداق قىلغىچە سېنى غەپلەتتىكى ئۇيقۇسىدىن ئويغاتسىچۇ.

(79)

اَلْعِلْمُ دَرْسٌ وَتَلْقِينٌ لَاطْرْسٌ وَتَرْقِينٌ

ئىلىم ــ ئوقۇش ۋە ئوقۇتۇش دېمەكتۇر، ھۆسنى خەت بىلەن يېزىپ قويۇش ۋە قەغەز بويىاش ئەمەس.

(80)

عَلَيْكَ مَنْ يُنْذِرُكَ الْا بْلَاسَ وَاِيَّاكَ مَنْ يَقُولُ لَابْاَسَ وَلَاتَاْسَ

سېنى خاپىچىلىقتا ئۇچراشتىن ئاگاھلاندۇرغۇچى كىشىگە ياخشى مۇئامىلىدە بول، «قورقما، ھېچگەپ يوق» دەپ يۇپاتقۇچىدىن يىراق بول.

(81)

عَمَلٌ فِيهِ رِيَاءٌ مَاعَلَيْهِ ضِيَاءٌ

رىيابار ھەرقانداق ئىشتا زىيا يوق (رىيا بىلەن قىلىنغان ئىش رونىق تاپمايدۇ).

(82)

غَضُّ الْعَدُوِّ اَفْعَالَكَ اَشَدُّ مِنْ غَضِّ الْاَفْعَى لَكَ

سېنىڭ ئىشلىرىڭدىن دۇشمەنىنىڭ كۆز يۇمۇشى سېنى يىلان چاقىقاندىن يامانراق ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كتاب تور بېكتى ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

(83)

اَلْغَرَسُ لَا بُدَّلَهُ مِنَ السَّوْطِ (٢٢) وَاِنْ كَانَ بَعِيدَ الشَّوْطِ

ئاتقا ھەرقاچان قامچا لازىم، گەرچە يىراقتا چاپىدىغان ئات بولسىمۇ.

(84)

فِي قَرْعِ بَابِ اللَّئِيمِ قَلْعُ نَابِ الْكَرِيمِ

نامەرد - بېخىلنىڭ ئىشىكىنى قېقىش — ئالىيجاناب، سېخىي ئادەم ئۇچۇن ئالدىنقى چىشلىرىنى يۇلغاندەك قاتتىق ئازاب.

(85)

قَدْ يَصْحَبُ الْجَاهِلُ اُولِي النُّهَى وَالْفَرَاقِدُ مَعَهَا السُّهَى

نادانلارنىڭ دانالار بىلەن بىرھەبەتداش بولۇپ قېلىشى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس، چۇنكى نۇرلۇق فەرقەد يۇلتۇزى كىچىك يۇلتۇز سۇھا بىلەن بىللە بولۇپ قالسا، فەرقەد نىڭ نۇرى كېمەيمەپ كەتمەيدۇ.

(86)

كَانُوا يَأْخُذُونَ رِجَالَ الْفَضْلِ بِزَنَانِهِمْ دَنَانِيرَ حَتَّى فَضَّلُوا عَلَيْهِمُ الْكِلَابَ وَالسَّنَانِيرَ

ئۇتكەن زامانلاردا ئىنسان - پەزىلەت ئىگىلىرى پادىشاھلاردىن ئىنئامغا ئۇزى بىلەن تەڭ ئالتۇنلارنى ھەدىيە ئالاتتى. ئەمما زامانلارنىڭ ئۇتۇشى بىلەن ئالىملارنىڭ قەدرى - قىممىتى ئازىيىپ، ئىت - مۇشۇكلەر ئۇلاردىن ئۇستۈن بولۇپ قالدى.

(87)

كَفَاكَ عِبْرَةً اَنْ صُدِّرَ فُلَانٌ ثُمَّ صُودِرَ وَالسَّتُوسِرَ بَعْدَ مَاسْتُوزِرَ

بىراۋنىڭ يۇقىرى مەنسەپكە ئېرىشىپ، كېيىن مال - مۈلكىنىڭ مۇسادىرە قىلىنىشى ۋەزىر بولۇپ مەلۇم ۋاقىتتىن كېيىن قولغا ئېلىنىشى — بۇ ساڭا ئىبرەت بولۇش ئۈچۇن كۇپايە.

(88)

كُلُّ حَيٍّ يَحْتَضِرْ فَطُوبَى لِمَنْ يَحْتَضِرْ

هەربىر تىرىك جان مۇقەررەر ئۆلىدۇ. ئۇبا دەرىخى پەقەت فانىي دۇنيادا ياخشى ئىشلارنى قىلغان كىشىگە ساۋاب ھازىرلايدۇ.

(89)

كُلُّ قَرِيبٍ لَكَ عَلَيْكَ رَقِيبٌ يَوَدُّ أَنْ تَقْبُرَ عَنْ قَرِيبٍ

هەربىر يېقىن كىشىنىڭ ئۆلۈمىنى كۈتۈپ تۇرىدىغان رەقىب، ئۇلار پاتراق قەبرىگە كىرىشىنى تىلەيدۇ.

(90)

كَمْ رَأَيْتُ مِنْ أَعْرَجٍ فِي دَرَجِ الْمَعَالِي أَعْرَجَ

وَكَمْ مِنْ صَحِيحٍ قَدَمٍ لَيْسَ لَهُ فِي الْخَيْرِ قَدَمْ

قانچىلىغان ئاقساق ئادەملەرنى كۆردۈمكى، ئۇلار بالداقمۇ بالداق ئۆرلەپ ئەمما يۇقىرى ئورۇننى ئىگىلىدى * قانچىلىغان پۇتى ساق ئادەملەرنى كۆردۈمكى، ئۇلار خەير لىك قەدەملەرنى باسالمىدى.

(91)

اَللَّئِيمُ مَلُومٌ بِكُلِّ لِسَانٍ وَالْكَرِيمُ مُكَرَّمٌ فِي كُلِّ مَكَانٍ

بېخىل ـ نامەرد ئادەم ھەرىبىر تىلدا لەنەتلىنىدۇ، ئالىيجاناپ سېخىي ئادەم ھەربىر جايدا ھۆرمەتكە ئىگە.

(92)

لَحْمُ الْحُرِّ يَأْكُلُهُ أَهْلُ الْجَدِّ كَمَا يَأْكُلُ النَّمْلُ وَلَدَ الْأَسَدِ

قۇرت ـ قوڭغۇزلار شىرنىڭ بالسىغا يېپىشىپ، تەرەپ ـ تەرەپتىن تالايدۇ (ئەمما بىر تال مويىغا زەرەر يەتكۈزەلمەيدۇ)، خۇددى شۇنىڭدەك ھەسەتخورلار ئالىيجاناب ئادەملەرنىڭ غەيۋىتىنى قىلىپ، ئارقىسىدىن غاجايدۇ. (ئەمما ھېچقانداق قۇسۇر يەتكۈزەلمەيدۇ).

---

* ئەللامە زەمەخشەرىنىڭ پۇتىغا سوغۇق تەككەنلىكتىن، بىر پۇتى تىزىدىن كېسىلگەن. ئاقساق تۆمۈرمۇ دۇفيادا مەشھۇر سەركەردە بولغان. ن لغا. تسا. بلة

(93)

اَلْمَحبَةُ حِلْيَةٌ مَالَمْ تَطُلْ عَنِ الطَّلْيَةِ

ساقال بويۇندىن ئۆزىراپ كەتمىگەن تەقدىردە ئادەمگە زىننەت.

(94)

مَاوَرَاءُ الْخُلُقِ الذَّمِيمِ اِلَّاالْخُلُقُ الذَّمِيمُ

بەت چىراي ئادەمنىڭ ئارقىسىدا پەس خۇلقتىن باشقا ھېچنېمە يوق.

(95)

مَاالْجِدُّ اِلَّا عَزِيزَةٌ وَهِيَ فِي النَّاسِ عَزِيزَةٌ

ئىجتىھات ـ تىرىشچانلىق تەبىئىي نەرسە، ئەمما ئۇ خەلق ئىچىدە ئەزىز، كەم نەرسە.

(96)

مَتَى اَصْبَحَ وَاَمْسِي وَيَوْمِي خَيْرٌ مِنْ اَمْسِي

شۇنداق سەھەر ۋە ئاخشامنى قاچان ئۆتكۈزەرمەنكى، بۈگۈنكى كۈنۈم تۈنۈگۈنكى كۈنۈمدىن ياخشىراق بولسىدى.

(97)

مَنْ زَرَعَ الْاَحَنَ حَصَدَ الْمِحَنَ

كىمكى ئاچچىق ـ ئاداۋەتنى تېرىسا، ئېغىرچىلىقنى ئورۇۋالىدۇ.

(98)

مَنْ لَمْ يُقَوِّمْهُ التَّانِيبُ لَمْ يُقَوِّمْهُ التَّادِيبُ

ياخشى سۆز بىلەن تۈزەلمىگەن ئادەم ئۇرۇش ـ قىيناش بىلەن تۈزەلمەيدۇ.

(99)

مَنْ صَدَقَتْ فَطَانَتُهُ قَلَّتْ سَقَطَاتُهُ

ئەقلى راست بولغان ئادەمنىڭ خاتالىرى ئاز بولىدۇ.

(100)

مَنْ لَمْ يَرْكَبِ الْاَذَىٰ لَمْ يَشْرَبِ الْمَاذِيَّ

دولقۇنلۇق دېگىز كېمىسىگە ئولتۇرۇپ سەپەر قىلمىغان، يەنى جاپا ـ مۇشەققەتنىڭ شورلۇق سۇيىدىن ئىچمىگەن ئادەم ئاق سۇ (تاتلىق سۇ) ئىچەلمەيدۇ (مۇشەققەت چەكمىگىچە راھەت كۆرمەيدۇ).

(101)

مَنْ تَنَازَحَتْ اَمْوَالُهُ تَنَازَحَتْ اَحْوَالُهُ

مال ـ بايلىقى ئۆزىدىن يىراقتا بولغان ئادەمنىڭ ئەھۋالى يامانلىشىپ، ھالاكەتكە يولۇقىدۇ.

(102)

مَنْ اَرْسَلَ نَفْسَهُ مَعَ الْهَوٰى فَقَدْ هَوٰى فِي اَبْعَدِ الْهَوٰى

كىمكى ئۆز نەپسىنى مەيلىگە قويۇپ بەرسە ئۆزىنى ئۆزى چوڭقۇر ھاڭغا تاشلايدۇ.

(103)

مَحَكُّ الْمَوَدَّةِ وَالْاِخَاءِ حَالُ الشِّدَّةِ دُونَ الرَّخَاءِ

دوست ـ بۇرادەرلىرىڭ باياشات ۋاقتىدا ئەمەس، بەشكىغا كۈن چۈشكەندە سىنىلىدۇ.

(104)

مِنْ سَجِيَّةِ الْحُرِّ اَنْ يُسْجِيَ مَثَالِبَ اَخِيهِ وَاَنْ يَعُدَّ بِمَسَاوِيهِ فِي جُمْلَةِ مَسَاعِيهِ

ئالىيجانابلىق ـ مەرد ئادەمنىڭ كۆزىگە خۇلقلىرىدىن بىرى شۇكى، ئۇ ئۆز بۇرادەرلىرىنىڭ ئەيىب ـ نۇقسانلىرىنى يېپىپ، ئۇنىڭ ھەممە ئىشلىرىنى ئۆز ئىشى بىلەن تەڭ كۆرىدۇ.

(105)

مَاذُو هِمَّةٍ مُشْمَعِلَّةٍ كَمَنْ يَتَشَبَّثُ بِكُلِّ عِلَّةٍ

ئۆز ۋەدىسىدە تۇرماي، تۇرلۇك باھانىلەرنى كۆرسىتىدىغان ئادەم مەرد ـ ھىممەتلىك ئادەملەر جۈملىسىگە كىرەلمەيدۇ.

www.uyghurkitap.com

(106)

مَنْ تَثَبَّتَ بِأَذْيَالِ الْمُقْبِلِينَ أَقْبَلَ مُرَادُهُ وَمَنْ تَعَجَّلَ مُرَادُهُ

ئىلىم ـ كىم مۇقبالى پارلاق كىشىلەرنىڭ پېشىنى تۇتسا، مۇراد ـ مەقسىتىگە يېتەرلىك مالىغان يېرىدىن تۇنۇپ چىقار.

(107)

مَنْ عَرَفَ الْمَعَارِفَ عَفَّرَ الْمَرَاعِفَ

ئىلىم ـ مەرىپەت ئىگىلىرى بىلىمسىز نادانلارنىڭ كىبىرىنى يەرگە ئۇرىدۇ.

(108)

مَاالثَّمَرُالْيَانِعُ تَحْتَ خُضْرَةِ الْوَرَقِ بِأَحْسَنَ مِنَ الْخَطِّ الرَّائِقِ فِي بَيَاضِ الْوَرَقِ

يېشىل ياپراقلار ئاستىدا پىشقان مېۋە ئاق ۋاراقتا يېزىلغان خەتتىن گۈزەل ئەمەس.

(109)

مَنْ لَمْ تَزِنْهُ السِّيَرُ لَمْ تَزِنْهُ السِّيَرَاءُ وَمَنْ لَمْ يَتَّقِ الْحُوبَ لَمْ تَتَّقِ لَهُ الْحُوبَاءُ

ئىچكى دۇنياسىنى ياخشى سۈپەت ۋە گۈزەل خۇلق بىلەن زىننەتلىمىگەن ئادەم قانچىلىك ئىسىل كىيىملەرنى كىيىۋالغان بىلەنمۇ سالاپەتلىك بولالمايدۇ.

(110)

هَيْهَاتَ مَنْ نَقَلَ الصَّخْرَ مِنَ الْقُنَنِ أَهْوَنُ مِنْ حَمْلِ الْمَنِّ

ئاسمانغا تاغدىن تاش تۇشۇپ چىقىرىۋېتىلىش، مىننەت يۈكىنى كۆتۈرۈشتىن كۆپ يېنىك.

(111)

نَظَرَتْ إِلَيْكَ السَّبْعُونَ وَأَنْتَ سَبُعٌ وَتَضْبَعُ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ فِي ثُلَّةِ ضَبُعٍ

ئەتىمىش ياش ساقىنا نەزىرىنى تىكىپ تۇرۇپتۇ. ئەمما سەن ھايۋان ھالىڭدا يىرتقۇچ ھايۋان دەك مال ـ دۇنيا ئۈچۈن چىش بىلەيسەن.

(112)

اَلسَّلَامُ مَنْ مَرَّنَ قَلْبَكَ بِالْغَرَامِ اَلصَّفْنَ اَنْفَاكَ بِالسَّقَامِ

خوتۇن كىشى قەلبىڭنىڭ ئۆزىگە ئىلىنىپ قالغانلىقىنى بىلىپ قالسا، بۇرنۇڭنى يەرگە يېپىشتۇرىدۇ (يەنى سېنى بوزەك قىلىپ خارلايدۇ).

(113)

هُجُومُ الْاَزْمَاتِ يَقْمَعُ الْعَزَمَاتِ

ئىغىر چىلىق بىلەن يوقسۇزلۇقنىڭ هۇجۇمى پىلانىڭنى (نىيىتىڭنى) بۇزۇپ تاشلايدۇ.

(114)

اَلْهُمُومُ بِمِقْدَارِ الْهِمَمِ

باشقىلارنىڭ قايغۇسىغا ئورتاق بولۇش هىممىتىڭنىڭ قانچىلىك بولۇشىغا باغلىق.

(115)

وَيْلٌ لِكُلِّ رَئِيسٍ مِنْ عَذَابٍ بَئِيسٍ

هەقىقەت ۋە ئادالەت بىلەن ئىش يۈرگۈزمىگەن هەربىر باشلىقنىڭ هالىغا ۋاي، ئۇلار ئاقىۋىتىتە قاتتىق ئازابقا قالىدۇ.

(116)

وَيْلٌ لِلْمَسَاكِينَ مِنَ الْمَسَاكِينَ

پېقىر ـ مىسكىنلەرگە بېرىشكە تېگىشلىك سەدىقىلەرنى ئادا قىلمىغان بېخىل بايلارغا چەھەننەمدە «ۋەيل» ئىسىملىك چوڭقۇر هاك بار.

(117)

لَاخَيْرَ فِي جُودِ الْمَطَّالِ وَاِنْ كَانَ كَالْجُودِ الْهَطَّالِ

شەرت بىلەن قىلىنغان سېخىيلىقتا ياخشىلىق يوق. گەرچە قاتتىق ياغقان يامغۇرغا ئوخشاش بولسىمۇ.

www.uyghurkitap.com

(118)

لَاخَيْرَ فِي وَأْيٍ اِنْجَازُهُ بَعْدَ لَأْيٍ

تورۇندىلىشى كېچىكتۈرۈلگەن ۋەدىدە ياخشىلىق يوق.

(119)

لَاغَرْوَ مِنْ سِبَاعٍ فِي غِيَاضٍ وَمِنْ حَيَّاتٍ فِي رِيَاضٍ

تورمانلىقتا شىرلارنىڭ، باغلاردا يىلانلارنىڭ بولۇشىدىن ئەجەبلىنىشنىڭ ھاجىتى يوق.

(120)

لَاتَرْضَ نَفْسَكَ تَمْلِكْهَا وَاِلَّا لَمْ تُمْسِكْهَا

نەپسىگە بويسۇنمىساڭ، ئۇنىڭغا ئىگە بولالايسەن، ئۇنداق بولمىغاندا تىزگىنىدىن ئۆتالمايسەن.

(121)

لَاغَرْوَ اَنْ يَرْتَفِعَ اُولِي الْجَهْلِ وَيَنْحَطَّ الْعَالِمْ فَقَدْ يَتَدَلَّى سُهَيْلٌ وَيَسْتَقِلُّ النَّعَائِمْ

بىلىمسىز نادانلارنىڭ يۇقىرى ئورۇنغا چىقىشى، ئالىملارنىڭ تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈپ قېلىشى ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس، چۈنكى بەزى چاغدا سۇھەيل يۇلتۇزى جەنۇبىي قۇتۇپتا بولغاندا تۆۋەنگە چۈشۈپ قالىدۇ، ئەمما نە ئائىم دەپ ئاتىلىدىغان ئۇششاق يۇلتۇزلار ئالەمنىڭ ئوق مەركىزىدە تۇرىدۇ.

(122)

لَاتُصْلِحُ الْاُمُورَ اِلَّا اُولِي الْاَلْبَابِ وَاِلَّا رَجَاءُ لَاتَدُورُ اِلَّا عَلَى الْاَقْطَابِ

ھەرقانداق مۇشكۈل ئىش پەقەت ئەقىل ئىگىلىرى تەرىپىدىن يۈرگۈزۈپ كېتىدۇ. سەييارىلەرمۇ پەقەت ئۆز قۇتۇپلىرى ئەتراپىدا ئايلىنىدۇ.

(خەلق داستانى) *

نەشىركە تەييارلىغۇچى: مۇھەممەتئىمىن تۇردى

رىۋايەتچىلەر ئاجايىپ-غارايىپ قىسسە-لەردىن شۇنداق نەقىل كەلتۈرىدۇكى، شاھ-زادە سەيپۇلمۇلۇك بولسا شاھ ئاسىم ئىبنى سەپۋاننىڭ ئوغلى ئىدى. بەدىئۇلجامال بولسا ئىبرەم پادىشاھى شاھبال ئىبنى شاھ-رۇخنىڭ قىزى ئىدى. بۇ ئىككىسى بىر-بىرىگە ئاشىقى شەيدا ئىدى.

ئەلقىسسە، مىسىر شەھىرىدە بىر پادىشاھ بار ئىدى. ئىسمى ئاسىم ئىبنى سەپۋان ئىدى. كۆڭلىدە ئەدل-ئادالىتى كۆپ، زۇلمى ئاز ئىدى. خۇداگۆي، زېھنى ساغلام كىشى ئىدى. لېكىن پەرزەنتى يوق ئىدى. شاھ ئاسىم بىر كۈنى تۇساتتىن مۇنداق ئويلىدى: «ئۆمرۈم يۇز يەتمىشكە يېتىپتۇ، مەندە ھازىرغىچە پەرزەنت بولمىسا، بىر كۈن قەزاۋۇ قەدەر يېتىپ، ئۆلۈپ كەتسەم مالۇ رەختىم، تاجۇ تەختىم كىمگە قالار؟». پادىشاھ شۇنداق كېيىن ئالەمدىن كۆڭلىنى سوۋۇتۇپ، ئۆزىنىڭ خاس ھۇجرىسىغا كىرىپ، ئىشىك-نى ئىچىدىن مەھكەم ئېتىپ، ئاھ ئۇرۇپ، چىن ئىخلاس بىلەن خۇدايىتەئالاغا ئىبا-دەتكە مەشغۇل بولدى. ئۇمەرالىرى ھەر كۈنى پادىشاھقا كۆرۈنۈشكە كەلدى. ئەمما كۆرۈشەلمىدى. پادىشاھنىڭ سالپە ئىبنى ھەمىد ئاتلىق بىر ۋەزىرى بار ئىدى. بىر كۈنى پادىشاھنىڭ يېنىغا كىرىپ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتى. بۇ ۋەزىر تولىمۇ ئەقىل-لىق، ھەرقانداق ئىشتا كامالەتكە يەتكەن، تەدبىرلىك كىشى ئىدى. ئۇ پادىشاھقا:

— ئەي كەرەملىك پادىشاھ، ئۆزلىرىگە نېمە مۇشكۈلچىلىك دۇچار بولدى؟ نېمىگە بۇنچىۋالا پەرىشان بولدىلا؟ خۇدا-ھەققى، قانداق ئەھۋال بولسا ئاڭلىساق، ئۇنىڭغا ئىلاج ۋە تەدبىر قىلساق، — دېدى.

پادىشاھ ھەسرەت چەككەن ھالدا:

رىۋايەتچىلەر ئاجايىپ-غارايىپ قىسسە-لەردىن شۇنداق نەقىل كەلتۈرىدۇكى، شاھ-زادە سەيپۇلمۇلۇك بولسا شاھ ئاسىم ئىبنى سەپۋاننىڭ ئوغلى ئىدى. بەدىئۇلجامال بولسا ئىبرەم پادىشاھى شاھبال ئىبنى شاھ-رۇخنىڭ قىزى ئىدى. بۇ ئىككىسى بىر-بىرىگە ئاشىقى شەيدا ئىدى.

ئەلقىسسە، مىسىر شەھىرىدە بىر پادىشاھ بار ئىدى. ئىسمى ئاسىم ئىبنى سەپۋان ئىدى. كۆڭلىدە ئەدل-ئادالىتى كۆپ، زۇلمى ئاز ئىدى. خۇداگۆي، زېھنى ساغلام كىشى ئىدى. لېكىن پەرزەنتى يوق ئىدى. شاھ ئاسىم بىر كۈنى تۇساتتىن مۇنداق ئويلىدى: «ئۆمرۈم يۇز يەتمىشكە يېتىپتۇ، مەندە ھازىرغىچە پەرزەنت بولمىسا، بىر كۈن قەزاۋۇ قەدەر يېتىپ، ئۆلۈپ كەتسەم مالۇ رەختىم، تاجۇ تەختىم كىمگە قالار؟». پادىشاھ شۇنداق

* بۇ داستان ھىجرىيە 1315 — (مىلادى 1897 —) يىلى خوتەندە كۆچۈرۈلگەن قول يازما نۇسخىغا ئاساسەن نەشىركە تەييارلاندى.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرى نۇرىسى

— تۆت يۈز شەھەرستان مېنىڭ ئەمرى-پەرمانىمدا بولماقتا، ئۆمرۈم يۈز يەتمىش ياشقا يەتتى. ھېچ نەرسىگە ئېھتىياجىم يوق. ئەمما مەندىن بىر پەرزەنت يادىكار قالغىنى يوق. ئۆلسەم خەزىنە دەپنىلىرىم، تاجۇ دۆلىتىم كىمگە قالار؟ شۇڭا دۇنيادىن كۆڭلۈم سوۋۇپ، جاھاندارچىلىق ھەۋەسلىرىم يوقالدى، شۇنچە يىل ئادىللىق بىلەن پادىشاھ بولدۇم. ئەمدى بەس، قالغان ئۆمرۈمدە نەپسىمنىڭ خاھىشىدىن كېچىپ، تائەت-ئىبادەت بىلەن بولغىنىم ياخشى. بۇ مەن ئۈچۈن مىڭ يىللىق پادىشاھلىقتىن ئەلالاقتۇر. چۈنكى بۇ دۇنيا ھېچكىمگە ۋاپا قىلغىنى يوق، — دېدى.

ۋەزىر تەزىم قىلغان ھالدا مۇنداق دېدى:

— جانابىي ھەزرەتلىرىگە بىرنەچچە دىقىقە ۋەقىمىز بار ئىدى، دېسەم بىئەدەبلىك بولىدۇ، دېمىسەم يۈرت ۋەيران بولغۇسىدۇر، — دېدى.

— ھەر نېچۈك سۆزۈڭ بولسا ئېيتقىن، — دېدى پادىشاھ.

ۋەزىر مۇنداق دېدى:

— ھەر تەرەپتە دۈشمەنلىرىمىز ناھايىتى كۆپ، ئۇلار ھامان بىر كۈنى لەشكەر تارتىپ كېلىپ قالسا، ئىش قىيىن بولىدۇ. شۇڭا، كۈندۈزى تەختتە ئولتۇرۇپ، ئادالەت بىلەن يۈرت سورىغايلا، كېچىسى تائەت-ئىبادەت قىلغايلا. شۇنداق قىلىشلا بەلكىم قۇدرەتلىك تەڭرىم مەقسەتلىرىگە يەتكۈزگەي.

بۇ مەسلىھەت پادىشاھقا ياقتى. شۇنداق كېيىن پادىشاھ تەختكە چىقىپ ئولتۇردى. ۋەزىر رەمبال مۇنەججىملەرنى يىغدى.

— ئەي رەمبالىلار، — دېدى پادىشاھ ئاسىم، — مېنىڭ ئىبتىمغا قۇرئىسى سېلىپ، بىلىپ بېقىڭلار، بۇيۇك تەڭرى ماڭا پەرزەنت بەرەمدۇ-يوق؟

رەمبالىلار «بىسمىللاھىر-رەھمانىر-رەھىم» دەپ قۇرئىنى سالغاندىن كېيىن، مۇنداق دېدى:

— ئەي كەرەملىك سۇلتان، يەمەن پادىشاھىنىڭ قىزدىنى ئالسىلا، تەڭرىنىڭ ئۇ قىزدىن بىر ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىدىغانلىقى ھەققىدە بىشارەت بار. بەلكىم پەرزەنت كۆرۈپ قالار ئىدىلە.

پادىشاھ ناھايىتى خۇشال بولۇپ، مۇنەججىم، رەمبالىلارغا كۆپ ئىنئام-ئېھسانلار قىلدى. ئاندىن يۈز تۆگە ئالتۇن-كۈمۈش، يۈز تۆگە ھەر خىل ئەتىۋارلىق رەخت، يۈز تۆگە لەئلى-جاۋاھىرلارنى ئېلىپ، يۈز توپچاق ئات، ئۈچ يۈز نەپەر ئاي يۈزلۈك قىز ۋە باشقا كېرەكلىك جابدۇقلارنى تەييار قىلىپ، ياخشى-يامانىنى بىلدۈرگەن، ئىسسىق سوغۇقنى بېشىدىن كەچۈرگەن دانىشمەن ئەمىرلەرنى بۇ ئىشقا تەيىنلىدى. ئۇلارنىڭ قوللىرىغا بىر پارچە مەكتۇپ يېزىپ بەردى. بۇلارغا ۋەزىر سالىھ ئىبنى ھەمدانى باش قىلدى.

سالىھ ئىبنى ھەمىد ئەللىك مىڭ كىشىنى باشلاپ، مىسىر شەھىرىدىن چىقىپ، نەچچە كۈن يول يۈرۈپ يەمەن شەھىرىگە يەتتى. بىر كۈنلۈك قالغاندا سۈزۈك سۇلار ئېقىپ تۇرغان، ھەرخىل قۇشلار سايراپ تۇرغان، گۈللەر ئېچىلىپ دىماغنى مەست قىلىدىغان بىر گۈلىستانغا كېلىپ چۈشتى. بۇلارنىڭ كەلگەن خەۋىرى يەمەن پادىشاھىغا يەتتى. ئايغاقچىلار: «مىسىر تەرەپتىن

بىر بۆلۈك لەشكەر پەيدا بولدى. قەيەردىن كەلگەن ئەل ئىكەنلىكىنى، نېمە سەۋەبتىن كەلگەنلىكىنى ئۇقمىدۇق» دەپ مەلۇم قىلدى.

يەمەن پادىشاھى:

— پۈتكۈل سەھرا خەلقى شەھەرگە كۆچۈپ كىرسۇن، شەھەر دەرۋازىلىرى مەھكەم ئېتىلسۇن. مۇبارىزلار جەڭ ئەسۋابلىرىنى تەييار قىلسۇن، — دەپ جاكارلىدى. نامدار باھادىرلارنى چاقىرىپ خەزىنىلەرنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ مۇبارىزلارغا باشتىن-ئاياغ تون كىيدۈردى. نۇرغۇن ئىنئام-ئېھسانلارنى ۋەدە قىلىپ چىقاردى.

باھادىرلار جەڭ ياراقلىرىنى ئۆزلىرىگە ھەمراھ قىلىپ ناغرا، كاناي، دۇمباقلارنى تەييارلاپ تەڭ بولۇپ تۇردى.

يەمەن پادىشاھى ئاشۇ ھالەتتە تۇرۇپ تۇرسۇن، ئەمدى سالىھە ئىبنى ھەممىدىن ھېكايەت ئاڭلايلى.

ئەلقىسسە، سالىھە ئىبنى ھەمىد لەشكەرلىرى بىلەن يۆتكىلىپ يەمەن شەھىرىنىڭ ئالدىغا كېلىپ چۈشتى. ئاۋۋال ئىشىنىڭ يولىنى بىلىدىغان ئەسكەرلەرنى تەييارلاپ نۇرغۇن سوۋغا-سالاملار بىلەن يەمەن پادىشاھىنىڭ خىزمىتىگە بۇيرۇدى. بۇ ئەسكەرلەر ناھايىتى كەمتەرلىك، ئاجىزلىق ۋە كىچىمەك پېئىللىق بىلەن يەمەن پادىشاھىنىڭ ئالدىغا باردى، تەزىم بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن، رەسمىگارەك سوۋغىلارنى ئېلىپ كىرىپ، يەمەن شاھىغا تەقدىم قىلدى. مەكتۇپنى باشلىرىغا قويۇپ، تەزىم قىلىپ تۇردى. شاھ ئۇلاردىن ھاردۇق سورىدى. ئۇلار مەھتۇپنى پادىشاھقا باشلىرى بىلەن ئۇزاتتى. مەكتۇپنى كۆرۈپ پادىشاھنىڭ كۆڭلى تەسكىن تاپتى. خۇشال-خۇرام بولۇپ ئەتراپلىرىنى ئىززەت ۋە ئىكرام بىلەن ئالسىي ئوردىغا چۈشۈرۈپ، ئۈچ كېچە-كۈندۈز مېھمان قىلدى. ئەگەر بۇ مېھماندارچىلىقنى تەرىپلەشكە توغرا كەلسە مىسىر پادىشاھىدىن كەلگەن مەكتۇپنى يۇز-كۆزىگە سۈرتۈپ، تەزىم بەجا كەلتۈرگەن ھالدا جاۋاب يازدى:

«ئەي بۈيۈك پادىشاھ، ئەي قەدىمىي سۇلتان، ئەي مۆھتىرەم باشپاناھ، ئەي ھاجەتمەنلەرنىڭ قىبلىسى، جاھان شاھلىرىنىڭ تاجى، جېنىمدىن ئەزىز قىزىمنىڭ موھتاجى، ئالەمنىڭ يەككە-يېگانىسى بولغان مىسىر پادىشاھى، ئۆمۈرلىرى ئۇزۇن، دۆلەتلىرى زىيادە بولسۇن. بۇ كەمىنە بەندە ۋە مۇخلىسلىرىغا كاتتا ئىلتىپات قىلدىلا. بۇ ئۇلۇغ ئىلتىپاتلىرى ئۈچۈن تەزىم بەجا كەلتۈرۈشىمىز زۆرۈر بولدى. ئۆزۈم كۈتمىگەن بۇ ئىلتىپاتتىن چەكسىز خۇشال بولدۇم. دوست-دۈشمەن ئارىسىدا ئابروي ۋە ئىززەتكە ئېرىشتىم. ھېلىغۇ بىر قىزىم بار. ئەگەر يۇز قىزىم بولسىمۇ جانابلىرىنىڭ خىزمەتلىرىگە ئەۋەتكەن بولاتتىم. ئۆزلىرىنىڭ ھەممە تەكلىپلىرىنى جان-دىل بىلەن قوبۇل قىلدىم. نامە تامام، ۋەسسالام» دەپ مىسىر پادىشاھىغا ئىبەردى.

ئاندىن كېيىن يەتتە كېچە-كۈندۈز توي قىلىپ، مەلىكە بانۇنى ئۆز يۇرتىنىڭ

قائىدە ـ رەسمىيەتلىرى بويىچە نىكاھ قىلىپ، يۇز قاتار تۆگىگە پادىشاھانە تون ـ سەرۇپايـ لارنى يۈكلەپ، يەتتە پىلغا ئالتۇن ـ كۈمۈش، ئۇنچە ـ ياقۇت، مەرۋايىتلارنى يۈكلەپ، يۈز نەپەر ئاي يۈزلۈك نازىنىن قوشۇپ، ئاسىم شاھنىڭ خىزمىتىنى قىلىش ئۈچۈن مىسىرغا ئەۋەتتى. ۋەزىر سالىھ ئىبنى ھەمىد خۇشال بولۇپ ئەللىك مىڭ لەشكىرى بىلەن تويىنى تۈگىتىپ، يولغا راۋان بولدى.

نەچچە كۈندە شەھەرمۇ شەھەر، ۋىلا ـ يەتمۇ ۋىلايەت يۇرۇپ مىسىر شەھىرىگە يېقىن كەلدى. يەمەن پادىشاھىنىڭ ئەلچىسى ئالدىن كېلىپ، مىسىر پادىشاھىغا مەكـ تۇپنى بېرىپ، پادىشاھنىڭ كۆڭلىنى سۆيۈنـ دۈردى. پادىشاھ يارلىق قىلىپ:

ــ ئەي يۇرت خەلقى، مېھمان كېلـ ۋاتىپتۇ، ئالدىغا چىقىڭلار، ــ دېدى.

يۇرت خەلقى پادىشاھانە سەرۇپايلار كىيىپ تۇپچاق ئاتلارنى مىنىپ، تامام ۋەزىر ـ ئۆلىمالار ئۆزلىرىنى ياساپ، كىيـ مىگەن ئىگىنلىرىنى كىيىشىپ، مىنمىگەن ئاتلىرىنى مىنىپ، ئولاش ـ چولاش ھالدا مېھمانلارنىڭ ئالدىغا چىقتى. ئۇچ كۈنلۈك يولغىچە ئالدىغا بېرىپ، ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن كۆرۈشتى. ئۇلارنى باشلاپ كېلىپ، ئوردا ئالدىغا چۈشۈردى. مېھمانلار تارقـ ىغاندا پادىشاھ قىز قېشىغا كىرىپ كۆرۈشـ تى. شاھ ئۇنى كۆرگەن ھامان ئاشىق بولدى. مەجلىس تۈزۈپ، شاراب ئىچىشكە مەشغۇل بولدى، دىماغلىرى قىزىپ پەر ـ دىنى تارتتى. ئۇنىڭدىن كېيىنكىسى ئىشنى پېزىشقا تىل ئاجىزدۇر.. پادىشاھنىڭ خۇشال لىقىدىن بەشى ئاسمانغا يەتتى. قىز شۇ كېچە ھامىلدار بولدى. بۇ ھالدا رەمبال، مۇنەججىم، ئۆلىمالارغا ئىنئام ۋە ئېھسان قىلماق لازىم ئىدى. بىراق پادىشاھ ئۇنـ تۇپ قالدى. چاھارباغ مەۋىلىرىگە باشلـ غۇچىلارنىسى ئۇنۇتقان سەۋەبتىن، تەگىرى ھىجران دەشتىدىن دان ئېلىپ كېلىپ، پادىشاھ بىلەن خانىشىنىڭ جىگىرىگە تىگـ تۇردى. ھەركىم خەيىر ئېھسانىنى تەرك قىلىپا، خەزىنە ـ دەپتىنى ئۆزىگە كۆتۈر ـ تۇپ ئېلىپ بېرىپ، لەشكەر ۋە خەلقى بىلەن قوشۇپ دەريا غا يۈتتۇرغىدۇر. ئالىملارنى خار كۆرگۈچىلەرنىسى تەگىرى ئاخىر بىر بالاغا گىرىپتار قىلغۇسىدۇر. سىدقى دىل بىلەن ھەر ئىشقا قەدەم قويسا ئاخىر مۇرادىغا يەتكۈسىدۇر.

ئەلقىسسە، قىز توققۇز ئاي ئون كۈنـ دىن كېيىن بىر ئوغۇل تۇغدى. چىرايى ئاپتەپتەك نۇرلۇق ئىدى. سائادەتكە ئالەم خەۋىدار ئىدى. ئالەمدە ھېچكىم ئاڭا تەڭ ئەمەس ئىدى. شۇ كېچە ۋەزىر سالىھ ئىبنى ھەمىدنىڭ ئايالىمۇ بىر ئوغۇل تۇغدى. ئۇمۇ ئاپتاپ كەبى نۇرانە ئىدى. پادىشاھ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ «ۋەزىر پەرزەنتىنى ئېلىپ كەلسۇن» دەپ ئادەم ئەۋەتتى. ۋەزىر سالىھ پەرزەنتىنى ئېلىپ كەلدى. پادىشاھ ئۆز ئوغلىغا «سەيپۇلمۇـ لۇك» دەپ ئات قويدى. ۋەزىرنىڭ ئوغـ لىغا «سائىد» دەپ ئات قويدى. بۇ ئىككى ئوغۇل ئىسمىكداش بولدى. نەچچە زامان ئۆتتى. كۈنلەردىن بىر كۈنى يەنە پادـ شاھ رەمبال، مۇنەججىملەرنى يىغىپ:

ــ بالىلارنىڭ ئېتىغا قۇرئى سېلىڭلار، بۇلارغا دۇچ كېلىدىغان ھەرقانداق ھادـ سىدىن خەۋەر بېرىڭلار، ــ دېدى.

رەمبالىلار قۇرئى سالغاندىن كېيىن:

ــ ئەي پادىشاھى ئالەم، شاھزادىنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن، دۆلەتلىرى زىيادە بولىدۇ،

ئەمما ئون تۆت ياشقا يەتكەندە بىر چوڭ هادىسىكە يولۇقىدۇ. يۈز مىڭ مېھنەت-مۇشەققەتلەر بىلەن مۇراد-مەقسىتىگە يېتىپ يەنە مىسىرغا پادىشاھ بولىدۇ، — دېيىشتى.

پادىشاھ بۇ سۆزدىن پەرىشان بولدى ۋە ئۇلارنى پال سېلىشقا بۇيرۇغىنىغا پۇشايمان قىلدى. شۇنداق بولسىمۇ رەمۇ بال-مۇنەججىملەرگە ئىنئام بەردى. ئۇلار-نىڭ كۆڭلى خۇشال بولۇپ: «ئەي تەڭرىم، بۇ مۇشكۈللەرنى ئاسان قىلغىن» دەپ دۇئالار قىلدى. ئۇلارنىڭ دۇئالىرى ئىجابەت بولدى. تەڭرى سەيپۈلمۇلۈكنى دەريانىڭ زۇلمىدىن ساقلاپ مۇشكۈلنى ئاسان قىلغۇسىدۇر.

ئەلقىسسە، شاھزادە سەيپۈلمۇلۇكنى ناھايىتى ئەتىۋارلاپ باقتى. ئۇ يەتتە ياشقا كىرگەندە مەكتەپكە بەردى. ئىلىم-ئەدەب ئۆگەندى، ئات چاپتۇرۇش، ئوق ئېتىش، قىلىچ چېپىش، شاھمات ۋە قارت ئويناشقا كامىل ۋە مۇكەممەل بولدى. ھەر-قانداق ھۈنەرنى كامالەتكە يەتكۈزۈپ، ھەمىسىنى ئۆگەندى. ھۆسنى جامالدا كىشىلەرنىڭ ھەۋىسىنى كەلتۈرەتتى. پۈتكۈل خەلق ئۇنىڭغا ئاشىق شەيدا ئىدى. شاھ زادە قاچانكى جاھاننى تاماشا قىلىشقا چىقسا، كىشىلەرمۇ ئۇنىڭ ھۆسنىنى تاماشا قىلىشقا چىقاتتى. شاھزادە ئون تۆت ياشقا يەتتى. پادىشاھ شاھزادىنىگە بىر ئالىي ئوردا بىنا قىلدۇردى، بۇنداق ئىمارەت يەر يۈزىدە ئەسلا يوق ئىدى. پادىشاھ بىر كۈنى تامام خەلقنى يىغدۇرۇپ، مېھمان قىلدى ۋە شاھزادىنى سائىد ۋە باشقا ھەمراھلىرى بىلەن بىللە چاقىرىپ زىيا-پەت بەردى. شاھزادىنىڭ ھەممە ئىشلىرى ۋە سۆزلىرى پادىشاھنىڭ كۆڭلىگە يېقىپ كەتتى. پادىشاھنىڭ قىزغىنلىقى ئېشىپ خەزىنىچىلەرگە: «پالانى رەڭلىك ساندۇقنى كەلتۈر» دېدى. ساندۇق كەلتۈرۈلدى. شاھ ئۆز قولى بىلەن ئاچتى. ساندۇقتىن بىر تون، بىر ئۈزۈكنى ئېلىپ، يۈز-كۆزىگە سۈرتۈپ ئوغلىغا بەردى. بىر ئات كەلتۈر-دى، ئاتنى سائىدغا بەردى. ئۇلار شاھقا تەزىم بەجا كەلتۈرۈشتى. يەنە بىر مەزگىل ئىچىشتى، ئاندىن پادىشاھ ئۇلارغا رۇخسەت بەردى. ئۇلار ھۇجرىلىرىغا قايتىشتى. ھۇجرىدا بىر پەس ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن شاھزادىنىڭ سائىدتىن باشقا ھەمراھلىرى قايتىشتى، شاھزادە بۇ ھۇجرىدا سائىد بىلەنلا قېپقالدى. بىرەمدىن كېيىن سائىد ئۇخلاپ قالدى. شاھزادىنىڭ ئۇيقۇ-

سى كەلمىدى، ئولتۇرۇپ زېرىكتى، تونىنى ئېچىپ كۆردى، تۇندا بەدىئۇلجامالنىڭ سۈرىتىنى كۆردى، ئاشىق شەيدا بولدى، كۆپ ئاھ-دەرد تارتىپ بىھوش بولدى، يەنە ھوشىغا كەلدى. سائىددىن ئۇيىلىپ يەنە بىر ئۆيگە كىرىپ، تېنىگە سوغۇق سۇ سەپتى. باغرىنى ھۆل يەرگە يېقىپ ياتتى. شۇ سۈرەتنىڭ ئىشقىدا شاھزادىنىڭ ۋۇجۇدىغا ئوت تۇتىشىپ قۇرۇق ئوتۇنغا ئوخشاش يالقۇنجاپ يېنىپ، كۆيۈك دەردە پەريات قىلغۇر ئىدى. سائىد ئۇيقۇدىن بىدار بولدى. قارىسا شاھزادە يوق، ھەيران بولۇپ ھەر تەرەپنى ئىزدەپ تاپالمىدى. بىر پەس ئويلاپ تۇرۇۋۇندى، يەنە بىر ئۆيدىن ئاھ ئۇرۇپ ناله قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى. كىرىپ قارىسا، شاھزادىنىڭ باغرى چاك، كۆكلى غەمناك بولۇپ يېتىپ تۇ. چىرايى زەپىرانىدەك سارغىيىپ، بىھوش بولۇپتۇ. سائىد شاھزادىنى بۇ ھالدا كۆرۈپ بىر بېشىغا، بىر ئايىغىغا يۈگۈردى. بېشىنى تىزىغا ئېلىپ يېڭى بىلەن يۈز-كۆزىنى سۈرتتى، كۆز ياشلىرىنى تۆككەن ھالدا شاھزادىدىن:

— ئەي مېنىڭ غەمگۇزارىم، كېچە-كۈندۈز سىرداش بولغان ھەمراھىم، قانداق ھاۋايى ھەۋەسىنىڭ تەتۈر شامىلى سېنىڭ كۆكلۈڭگە تەسىر قىلدى؟ — دەپ سورىدى.

شاھزادە جاۋاب بەرمىدى. يۈز-كۆزلىرىگە ئۇرۇپ شۇنداق ناله قىلىدىكى، يەر ۋە ئاسمان لەرزىگە كېلىپ، دەريالار شاۋقۇن سالدى، سائىد بىسىلاج بولدى. پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ يىغلاپ تۇرۇپ، ئەھۋالنى ئەرز قىلدى. پادىشاھقا يورۇق جاھان قاراڭغۇ بولدى، تېزدىن ئوغلىنىڭ قېشىغا كەلدى. ئوغلىنىڭ ئۆز جىسمىنى يوق قىلغۇدەك دەرىجىدە ئېغىر ھالەتتە ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ شىپا تېپىشىغا ئالدىراپ، كۆپ سايى-سەۋەبلەرنى قىلدى. لېكىن پايدا بولمىدى. بۇ ۋاقىتلاردا قۇدرەتلىك تەڭرى ھەجران ئۇرۇقىنى پادىشاھ بىلەن خانىشىنىڭ جىگىرىدە ئۇندۇرۇپ، ھەر سائەت بەلگىلىرىنى شاخلاتقان بولسا كېرەك.

بەس، تەقدىر ئىشىغا ھېچ تەدبىر تېپىلمىدى. شاھزادىنىڭ ھالى كۈندىن-كۈنگە خاراب، جىگەرلىرى كاۋاپ بولدى. رەڭگى - رويى سارغايدى. پادىشاھ كۆڭلىدە: «رەببالىلار بۇ بالا ئون تۆت ياشقا يەتكەندە بىر چوڭ ھادىسە يۈز بېرىدۇ دېگەنىدى، بۇ ھادىسە شۇ ئوخشايدۇ» دەپ جەزم قىلدى. ھەممە خالايىق شاھزادىدىن ئۈمىد ئۈزۈشتى. سالمە ئىچىنى ھەمىد:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، سائىد بارسۇن، شاھزادىنىڭ ئاياغلىرىغا يىقىلسۇن، شاھزادىنىڭ سىرىنى كىشىگە ئېيتماسلىققا شەرت قىلسۇن. شۇنداق قىلسا شاھزادە ئۆز دەردىنى سائىدقا ئەلۋەتتە ئېيتار، ئەگەر ئېيتمىسا سائىد: «ئۆزۈمنى ئۆلتۈرىمەن» دەپ، قورقۇتسۇن، — دېدى.

بۇ مەسلىھەت بارلىق ۋەزىر، ئەمىرلەرگە ماقۇل كەلدى. ئۇلار سائىدنى بۇ ئىشقا بۇيرۇدى. سائىد شاھزادىنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— ئەي پادىشاھىم، — دېدى ئۇ شاھزادىگە، — ھازىرغىچە بىللە ئويناپ، بىر ئانىنىڭ ئىمىپ چوڭ بولدۇق، ھېچقانداق سىرنى مەندىن يوشۇرمايتتىڭ، بىللە ئەمگەن ئاق سۈت ھەققى، سېنىڭ نېمە سىرىڭ بارلىقىنى ئېيتىپ بەر.

سائىد شاھزادىنى قاتتىق قىستىدى، لېكىن سىرنى ئېيتقۇزالمىدى. قانچىلىغان سۆزلەرنى دەلىل كەلتۈرۈپ ۋەدە بەرگەن بولسىمۇ، شاھزادە ئىشەنمىدى. سائىد قولىغا خەنجەر ئېلىپ:

— ئەي شاھزادە، مەندىن رازى بولۇڭ، سىرنى مەندىن يوشۇردىڭىز، ئىزا تارتتىم، — دەپ بۇ بەيىتنى ئوقۇدى:

خەلق ئارا يۈز مىڭ ئەلەمدىن، ئۆلگىنىم كۆپ ياخشىدۇر.
كۆندە مىڭ تولغانغىچە، بىر سىنغىنىم مىڭ ياخشىدۇر.

ئاندىن خەنجەرنى كۆكسىگە قويدى. سائىدنىڭ كۆكسىدىن جان سۈيۈقلۇقى (قان) چىقتى. شاھزادە دەرھال قوپۇپ دوستىنىڭ قولىنى خەنجەر بىلەن بىللە قوشۇپ تۇتتى.

— بىر ئاز سەۋر قىلغىن، — دېدى ئۇ سائىدقا.

سائىد بىردەم سەۋر-تاقەت قىلىپ تۇردى. شاھزادە يەنە ئېيتمىدى. سائىد خەنجەرنى يەنە كۆكسىگە تەڭلىدى. شاھزادە يەنە سائىدنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ:

— سەۋر قىلغىن، سائىد، مەن ئېيتسام، سەن يەنە باشقىلارغا ئېيتسەن، مەن پەست ئېيتسام، سەن ئۇنلۇك ئېيتسەن، — دېدى.

سائىد:

— مەن ئىشەنگەن دوستۇم ماڭا ئىشەنمەي بىر ئېغىز سۆزنى مەندىن يوشۇرغىچە بولسا، مەن بۇنداق ھاياتنى نېمە قىلاي، — دەپ، يەنە خەنجەرنى كۆكسىگە ئۇدۇل قىلدى. شاھزادە دەرھال ئۇنىڭ قولىنى توستى:

— ئەي مېھرىبان دوستۇم، ئەي قەدىرلىك ئۇلپىتىم، مەن كۆرگەننى سىز كۆرسىڭىز، مەندىن زىيادە رەسۋا بولسىڭىز. ئاتام بەرگەن تونداق بىر مەھبۇب دىلدارىنىڭ سۈرىتىنى كۆردۈم، ئۇ سۈرەتكە ئاشىق بىقارار بولدۇم. بۇنى كۆتمىگەندە باشقىلارغا ئاشكارا قىلسام، بىر سۈرەت ئۈچۈن يىغلاۋاتقىنىمنى باشقىلار بىلسە، ئۇلارنىڭ مالامەت ۋە مەسخىرە ئوقىغا نىشانە بولۇپ قالىمەن دەپ، بۇ سىرنى يوشۇرغانىدىم، — دېدى.

يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلىدۇ: بىر ئايال بار ئىدى. ئىنتايىن ئاقىل ۋە مەككار ئىدى. يېتىلگەن ھەييار ئىدى، ھەممە ئىشقا تەييار ئىدى. ئۇ ئايال بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن پادىشاھقا:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ئۆزلىرى مەن كېنىزەكلىرىگە ئىنئام-ئېھسان قىلا، ئىنشائاللا، شاھزادىنى مەن سۆزلەتسەم ئەجەب ئەمەس، — دېدى.

پادىشاھ خۇشال بولۇپ، ئۇنىڭغا ئىنئاملار بەردى ھەمدە كۆپ ۋەدىلەر قىلىپ، ئۇ ئايالنى شاھزادىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ئايال ئاجايىپ شېرىن سۆزلەر بىلەن تۇرلۇك ئەپسانىلەرنى سۆزلەشكە باشلىدى:

— ئەي شاھزادەم، — دېدى ئۇ سەيپۇلمۇلۇككە، — «دەردى يوق كىشەك، ئىشقى يوق ئېشەك» دەيدىغان تەمسىل بار. بۇنداق ئىشلار ھەركىمنىڭ بېشىغا تولا كەلگەن. چوغنى پاختا ئارىسىدا ساقلايمەن دېسىش مۇمكىن ئەمەس، ھامان ئاشكارا بولغۇسىدۇر. ئىچ سىرنىڭىزنى ئېيتماي قىينىلىۋاتقىنىڭىزغا نەچچە كۈن بولدى. غەرەزنى ئوقماي تۇرۇپ مەقسەتنىڭىز ھاسىل بولامدۇ؟ يىغلاش بىلەن ھېچ ئىش پۈتمەيدۇ. كۈلمەك ئەرلەرنىڭ

ئىشى، يىغلىماق ئايالىلارنىڭ ئىشى. بۇ سىرنى يوشۇرغىنىڭىز خۇددى زەرگەر ئوغرۇل بىلەن خان ئايىمنىڭ ھېكايىسىگە ئوخشايدۇ، — دېدى.

— ئېيتقىنچۇ، ئۇ قانداق ھېكايە، — دېدى شاھزادە.

ئۇ ئايال ھېكايىسىنى مۇنداق باشلىدى:

بۇرۇنقى زاماندا بىر زەرگەر يىگىت بار ئىدى. ھۆسن جامالىدا، ئۇنىڭ بارا-بىرىدە ھېچ كىشى يوق ئىدى. ئۇنىڭغا تېخى مەجنۇنلۇق ئوتى تۇتاشمىغان بولۇپ، بۇنداق ئىشتىن بىخەۋەر ئىدى. يىگىت ھەمىشە ئۇنچە جاۋاھىر ساتاتتى، ئۇنىڭغا ئاشىق بولغانلار يىگىتنىڭ دۇكىنى ئەترا-پىدا «ئاھ»، «ۋاھ» دەپ ياتاتتى. ئۇنىڭ رۇخسارىنى توپلىشىپ كېلىپ كۆرەتتى.

ئۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىنىڭ بىر قىزى بولۇپ، خۇددى قۇياشتەك نۇرانە ئىدى. ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئايغا قارىسا، ئاي خىجالەتتىن بۇلۇت ئارىسىغا قاچار ئىدى. قىز بىر كۈنى مونچىغا باردى، يېنىپ كېلىۋاتقىنىدا يولدا تەتۇر شامال چىقىپ، مەپىنىڭ پەردىسىنى ئېچىۋەتتى. بۇ پۇر-سەتتە مەلىكىنىڭ كۆزى زەرگەر يىگىتنى كۆرۈپ قالدى. كۆرگەن ھامان مەلىكىگە ئىشقىنىڭ ئوقى تېگىپ، بىھوش بولدى. يېنىدىكى خىزمەتچىلىرى بۇنىڭدىن بىخە-ۋەر ئىدى. ئۇلار قىزنى ئوردىغا ئېلىپ كەلدى. ئوردىغا كەلگەندىن كېيىن، مەلىكە ھوشىغا كەلدى. ئىنىكىسى مەلىكىگە قارىغانىدى، مەلىكىنىڭ يۈزى سارغىيىپ تۇنۇغۇسىز بولۇپ كېتىپتۇ. ئانا ئۇنىڭ ئىشقى ئوتىغا كۈيۈپتار بولغانلىقىنى پەملىدى.

— ئەي قىزىم، ئەپتىڭىز ئۆزگىرىپ قاپتۇ، نېمە مەقسىتىڭىز بولسا ئېيتىڭ، تەدبىر-مەسلىھەت بىلەن بولامدۇ ياكى پۇل-مال بىلەن بولامدۇ، بىر ئىلاجى قىلايلى، مېنىڭىزنى ساپ ۋە تازا تۇتۇڭ، — دېدى.

مەلىكە ھېچنېمە دېمىدى. بىراق ئىنىكىسىنا كوچىلاپ سوراۋەرگەچكە ئاخىر ئەھۋالنى ئېيتتى.

— توساتتىن بىر تەتۇر شامال چىقىپ، مەپىنىڭ پەردىسىنى ئېچىۋەتتى-دە، كۆزۈم تۇيۇقسىز بىر ئاپتاپ تەل-مۇتلىك يىگىتكە چۈشۈپ قالدى. ئۇنى كۆرگەن ھامان، بۇ ھالەتكە گىرىپتار بول-دۇم. ئۇ يىگىتنىڭ ياكى ھۇر ياكى پەرى نەسلىدىن ئىكەنلىكىنى بىلمىدىم.

— ئەي قىزىم، — دېدى ئىنىكىسىنا، — بۇ تەس ئىش ئەمەس، سىز زەرگەر يىگىت-نى كۆرگەن ئوخشايسىز.

ئىنىكىسىنا مەلىكىنى پۇقراچە كىيىملەر بىلەن ياساندۇرۇپ، زەرگەر يىگىتنىڭ دۇكىنىغا ئېلىپ كەلدى. ئىنىكىسىنا مەلىكىنىڭ يۈزىنى ياپتۇرۇپ، ناز-كەرەشمىلەرنى قىلغان ھالدا دۇكانغا كىر-دى. يىگىت ھەرخىل جاۋاھىرلارنى ئېلىپ، مەلىكە بىلەن ئىنىكىسىغا كۆر-سەتتى. مەلىكە بەزىسىنى تاللىتىپ ئالدى، بەزىسىنى يانداۋرۇپ بەردى. بىر پەستىن كېيىن ئىنىكىسىنا زەرگەر يىگىتنىڭ خەۋەر-لەندۇرۇپ قويۇپ، مەلىكىنىڭ يۈزىدىن نىقابنى ئاچتى. زەرگەر يىگىتنىڭ كۆزى مەلىكىگە چۈشۈش بىلەنلا بىر سوغۇق ئاھ تارتتى-دە، بىھوش بولۇپ يىقىلدى. مەلىكە بۇنى كۆرۈپ بىرمۇنچە يىگىنە، بىر قاشتېشىنى زەرگەر يىگىتنىڭ قوينىغا

سېلىپ قويۇپ كەتتى. يىگىت بىر سائەتـ تىن كېيىن هوشىغا كەلدى. قارىسا قويـ لىرى بىرەۋنچـە يىگىنـە، بىر قاشـتېشـى تۇرۇپتۇ. بۇنىڭغا هەيران ۋە سەرگـەردان بولۇپ، چىرايى سارغىيىپ كەتتى. يىگىت ئاشقانە ئاۋازدا بۇ بېيىتنى ئوقۇدى.

دەۋاسىز دەردكە بىچارە زەرگەر مۇپتىلا بولدى
نازاكەت بابىدا يەكتا يىگىت ئەردى ئادا بولدى.
كىشىگە بولسا ئاشىق هەركىشى، هەرگىز تاپاقسىلماڭ
سېرىغ بولدى چىرايى ئاشىقى سادىق راسا بولدى.

يىگىت دۇكانىنى يېغىپ ئۆيىگە كەلـ دى، زەرگەرنىڭ ئايالى ناھـايىتـى زېرەك ۋە سەمىمىي ئىدى. ئەقىل بابىدا هەرقانـ داق دانىشمەنلەرمۇ ئۇنىڭغا شاگىرت ئىدى. ئايال ئېرىنىڭ سارغىيىپ هالىدىن كەتكەن چىرايىنى كۆرۈپ:

— نېمـە بولـدۇڭ، كىمـنىڭ ئىشق ئوقىنى تەگكۈزۈۋالدىڭ؟ — دەپ سورىدى.

يىگىت:

— قانداق قىز ئىدىكىن، مەن دۇكانـ دا ئۇنـى كـۆرۈش بىلەنـلا ئىشـق ئوتىـدا خەس ـ خەشەكـتەك كـۆيـدۇم، ئاھ، قانداق قىـلاي، بىچـارە بولـدۇم، ئۇنىڭ دەردى پىراقى بىلەن ئۆلىدىغان بولـدۇم، — دەپ ناله ـ زار قىلدى.

ئۇ ئايالنىڭ ئېرىنگە ئىختىيارسىز هالدا رەھىمى كەلدى. چۈنكى ئۇ كـۆڭلى كەڭ، رەھىمدىل، باغرى يۇمشاق، سەۋرچان ئايال ئىدى. شۇڭا ئۇ يىگىتتىن سورىدى:

— هېچ بىر نىشانە قويۇپ قويماپتىمۇ؟

يىگىت:

— بىرنەچچە يىگىنـە، بىر قاشتېشى قوينۇمدا تۇرىدۇ، — دېدى.

— ئۇنداق بولسا پادىشاهنىڭ قىزى ئىكەن، — دېدى ئايالى.

يىگىت:

— بۇنى قانـداق بىلىسـەن؟ — دەپ سورىدى.

— قالدۇرغان نىشانلىرىدىن بىلدىم، — دېدى ئايال جاۋاب بېرىـپ، — يىگىنىدىن مەقسەت شۇكى، ئەگەر مېنى ئىزدىمەكچى بولساڭ يىگىنەپـۇرۇچلار كـوچىسى بىلەن كەلگىن دېگەندىن ئىبارەت. ئۇ كوچا بىلەن پادىشـاهنىڭ ئوردىسىغا بارغـىلى بولىـدۇ. قاشتېشىدىن مۇراد شۇكـى، مېنـى ئىزدەپ كەلسەڭ ئوردىـنىڭ ئالدىدىـكى قاشتېشىدىن ياسالغان شاهـانە سـۇپىغا كـەلگىن دەپتۇ. ئەگـەر سىز مەنـدىن رازى ۋە مىننـەتدار بولىدىغان بولسىڭىـز، بۇ ئىشنىڭ ئىلاجىنى مەن قىلاي.

زەرگەر يىگىت:

— ئەگـەر سىز مـەندىن رەنجىمـەي، بۇ ئىشقا ئامـال قىلسىڭىـز، مەن سىزدىـن ئىككىـلا ئالـەم رازى ۋە مىننەتـدار بولـ مەن، — دېدى.

— بەس، ئۇنداق بولسا ئاشۇ سۇپىغا بېرىـڭ، مـۇرادىـڭىزغا يەتـكەيسىز، — دېدى ئايالى.

بۇ بىچارە يىـگىت يىـگىنـەپۇرۇچـ لارنىڭ كـوچىـسى بىلەن يۇرۇپ، ئوردا ئالدىغا باردى. ئاندىن ئۇ سۇپىنى كۆردى. مەلىكىنىڭ سۇپىسى خۇددى قـاشتېشىدەك سۇزۇك، داقىيانۇسـنىڭ تۇراسـىدەك ئېگىـز ئىدى. يىگىت يـۇز مىـڭ مۇشـەققەتـلەر بىلەن سۇپىـغا چىقتـى. قاراپ ئولتۇر ـ غانىدى، بىر سـائەتـتىـن كېيىـن مەلىـكە راۋاقتىن چىقىپ بىر قاراپ قويۇپ كىرىپ كەتتى. بىر پەستىن كېيىن مەلىـكە قولىدا

بىر ئەينەك ئېلىپ چىقىپ، ئەينەكنىڭ بىر ئالدىنى، بىر كەينىنى كۆرسىتىپ قويۇپ كىرىپ كەتتى. يەنە بىر پەستىن كېيىن قولىدا بىرئاپتوۋا سۇ ئېلىپ چىقىپ، سۇنى تۆكۈۋېتىپ كىرىپ كەتتى. يەنە بىر پەستىن كېيىن، بىر تارغاق ئېلىپ چىقىپ، چىشلىرىنى سۇندۇرۇۋېتىپ كىرىپ كەتتى. يەنە بىر مەھەلدىن كېيىن قولىدا بىر دەستە گۈلنى كۆتۈرۈپ چىقتى - دە، بىر-ئاز توختاپ تۇرۇپ، قايتىپ كىرىپ كەتتى. يىگىت يەنە چىقار دەپ كۆز تىكىپ ئولتۇردى. مەلىكە چىقمىدى. ئولتۇرا - ئولتۇرا، كەچ بولدى. يىگىت ئۈمىدىنى ئۈزدى. ئىلاجسىز يىغلا - يىغلا ئۆيىگە قايتىپ كەلدى، ئايالىغا كۆرگەن ئەھۋاللارنى بايان قىلدى. ئايالى:

— مەلىكىنىڭ ئىما - ئىشارەتلىرىنى چۈشىنەلمىدىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ھېچ زېھنىمگە ئالالمىدىم، — دېدى يىگىت.

ئايالى كايىپ:

— ھەي ئەخمەق، بۇنچىلىك ئاددىي ئىشنى زېھنىڭگە ئالالمىساڭ، قانداقمۇ ئاشىق بولالايسەن؟ بىلگىنىكى، ئۇنىڭ ساڭا ئەينەكنىڭ ئوڭ يۈزىنى كۆرسەتكەنلىكى: سېنى كۈندۈزى كېلىپسەن دېگەنلىكى؛ ئاندىن چەپ يۈزىنى كۆرسەتكەنلىكى: كېلەر بولساڭ كېچىدە كەلگىن، ئاشىقلار تىلىسىمغا كېچە ئەك مۇئاپىق دېگەنلىكى بولىدۇ. ئاپتوۋىدىكى سۇنى تۆككەنلىكى مۇبادا كېلەر بولساڭ، ئېرىقنىڭ ئىچى بىلەن كەلگىن دېگىنىدۇر. تارغاقنىڭ چىشىنى سۇندۇرغانلىقى سۆڭگۈچلەرنىڭ قوزۇقلىرىنى ئۇشتۇپ كېلىڭ دېگەنلىك بولىدۇ. بىر دەستە گۈلنى كۆرسەتكىنى مۇبادا مەن چىققۇچە كېلىپ قالساڭ گۈللۈكتە ساقلاپ ئولتۇرۇڭ دېگىنى بولىدۇ، دېدى.

ۋاقىت كەچ بولدى، ئايال ئېرىنى چاھارباغقا ئەۋەتتى. يىگىت مەلىكىنىڭ ئېيتقان ئىشارىتى بويىچە بېرىپ، گۈللۈكتە ساقلاپ ئولتۇردى. خېلى ئۇزۇن كۈتكەن بولسىمۇ، مەلىكە چىقمىدى. زەرگەر يىگىت ئىنتىزارلىق ئىلكىدە ھەيران بولدى ۋە بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

تەلمۈرۈپ تۇردۇم يولىغا مەشۇقۇم تېز چىقمىدى.
خەستەدىلنى شاد ئېتەرگە ئول شەكەر نېز چىقمىدى.
ۋەدە بەردى بۇ كېچە پۇرسەت چىققايمە دەپ
شۇنچە تارتتىم ئىنتىزارلىق خانىكاقنز چىقمىدى.

يىگىت ئاھۇ - پەريات قىلىپ ئولتۇرا-ئولتۇرا، ئۇيقۇنىڭ لەشكىرى غالىپ كېلىپ يىگىت ئۇخلاپ قالدى.

مەلىكە ۋاقىتنىڭ غەنىيمەت بىلىپ ئەل ئايىغىنى جىمجىتۇرۇپ، راۋاقتىن چۈشۈپ گۈللۈككە كەلدى. قارىسا زەرگەر يىگىت ئۇخلاپ قاپتۇ. چىققىنىغا پۇشايمان قىلىپ يىگىتنىڭ قوينىغا بەش - ئالتە ياڭاق سېلىپ قويۇپ، يېنىپ كىرىپ كەتتى. يىگىت بىرەر سائەت ئۇخلاپ ئويغاندى. ھەر تەرەپتە توخۇلار چىللاپتۇ، مۇئەززىنلەر ئەزان ئوقۇۋېتىپتۇ. يىگىت: «مەلىكە چىقمىغان ئوخشايدۇ» دەپ گۇمان قىلدى. ئۇ ئورنىدىن قوپقانىدى، شاراق - شۇرۇق ئاۋاز چىقتى، قارىسا قوينىدا بەش - ئالتە ياڭاق تۇرغۇدەك. بۇنى كۆرۈپ، يۈرەك باغرىدىن سوغۇق ئاھ تارتىپ، بۇ ئەزمىنى ئوقۇدى:

ۋادەرىغا، مەن سېنىڭ ئىشقىڭدا ئۆلسەم كاشكى.
ھىجرى تىغىدا يۈرەكنى ئىككى بۆلسەم كاشكى
ھەممە يەرگە خۇددى سەيياددەك قۇرۇپسەن

دام ـ توزاق

قۇش كەبى چۈششەم توزاقىغائىلىنىسەم كاشكى.

قەتل قىلسالاك كىرپىكىڭ تىغى بىلە، ئەي ماھۇەش،
نۇش ئىبتىپ ئابى ھايات ئىگىدىن تىرىلسەم كاشكى.

تاتىرىك بولسام سېنى شامۇسەھەر ئىزدەپ يۈرۈپ،
خۇددى بىر دىۋانە ئىتتەك كەينىڭدە يۈرسەم كاشكى.

ـ ھەي بەختسىزلىكىم، شور پېشانەم، ـ دېدى يىگىت، ـ تەلىيىم تەتۈر بولۇپ مىسا ئۇخلىماس ئىدىم، ـ دەپ ئۆزىنىڭ كۆكسىگە ئۆزى مۇشتلاپ يىغلىغان ھالدا ئۆيىگە ياندى. يولدا نەچچە يەردە مۈدۈرۈلۈپ يىقىلىپ، سۇلارغا چىلىشىپ، پاتقاقلارغا مىلىنىپ قايتىپ كەلدى.

ـ ئەي يىگىتىم، ـ دېدى ئاياللى ئۇنىڭغا، ـ نېمانچە ھېرىپ كەتتىڭىز، ئاشقىلىق قىلغانلىقىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن. يىگىت ئايالىغا:

ـ مەن ئۆلدۈم، يەنە ئۆلتۈرەي دەمسەن؟! ـ دەپ گۈلدۈكتە ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قالغانلىقىنى، ئويغىنىپ قارىسا قوينىدا بەش ـ ئالتە ياشاق پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى، يۈزىمىڭ مېھنەت ـ مۇشەققەتلەر بىلەن ئارىن قايتىپ كەلگەنلىتكىنى بىر ـ بىرلەپ بايان قىلدى.

ـ ھەي دۇەك، ـ دېدى ئايالى، ـ ئۇخلىماي ئولتۇرۇك دېمىگەنمىدىم؟ ئىسسىت، مەلىكە چىقىپ، سىزنى ئويقۇلۇق كۆرۈپ، يېنىپ كىرىپ كېتىپتۇ. قوينىڭىزدىكى ياشاقلاردىن نېمىنى چۈشەندىڭىز؟

ـ ھېچنېمىنى ئاڭقرالمىدىم، ـ دېدى زەرگەر يىگىت.

ئايالى ئۇنىڭغا:

ـ مۇنداقمۇ «چېچەن» بولارمىكىن؟ مېنىڭ پەمىمچە، مەلىكە سىزنى «سەن كىچىك بالا ئىكەنسەن، بېرىپ كۆدەك باللار بىلەن ياشاق ئويناغىن، ئاشقىلىقتا يارىمايدىكەنسەن» دەپتۇ، بۇ ئاخشام يەنە بارغىن، زىنھار ئۇخلىمىغىن، ئەگەر ئۇخلاپ قالساڭ، بۇ قېتىم جەزمەن سېنى ئۆلتۈرىدۇ، ـ دېدى. ئاندىن يىگىتنىڭ چىمچىلاق قولىنى كېسىپ، يارا ئۈستىگە تۇز سېپىپ قويدى. بىچارە يىگىت يەنە كېلىپ گۈللۈكتە ئولتۇردى، بىر تەرەپتىن قولىنىڭ ئاغرىقى، يەنە بىر تەرەپتىن مەلىكىنىڭ دەردى قوشۇلۇپ يىگىتنى قىيناشقا باشلىدى. شۇڭا ئۇ ئۇخلىماي يىغلاپ ئولتۇردى. بىر ھازا ئۆتكەندىن كېيىن مەلىكە چىقىپ كەلدى. قارىسا، يىگىت ئويغاق ھالدا مەلىكىنى كۈتۈپ، ئۇنىڭ جامالىغا خېرىدار بولۇپ ئولتۇرۇپتۇ. يىگىت مەلىكىنى كۆرۈپ، يۈگۈرۈپ رۇپ قويۇپ تەزىم بىجا كەلتۈردى مەلىكە:

ـ ئەي يىگىت، بۇ قېتىم ئۇخلاپ قالغان بولساڭ سېنى ئۆلتۈرگەن بولاتتىم، ـ دەپ ئۇنى قولىدىن تۇتۇپ، ئوردىغا ئېلىپ كىردى. ئاندىن شاراب ئىچىشكە مەشغۇل بولدى، مەجلىس ئەۋجىگە چىقتى، ئۇلارنىڭ مېگىلىرى قىزىدى. ئۇلار ئۇچ كېچە كۈندۈزگىچە خۇشال ـ خۇرام ئۆتتى.

بۇ كۈنلەردە مەلىكىنىڭ دادىسى ئۇيغا چىقىپ كەتكەن، شەھەرنى ۋەزىرگە تاپشۇرغانىدى، ۋەزىر: «مەن ھەممە تەرەپتىن خەۋەردار بولۇۋاتىمەن. ئەمما ئوردىدىكى بىخەۋەر قاپتىمەن» دەپ ئويلاپ، تەكشۈرۈپ كۆرۈش ئۈچۈن مەلىكىنىڭ خاس ھۇجرىسىغا كەلدى. ۋەزىر ئۆگزىگە چىقىپ قارىسا، مەلىكە بىر يىگىت بىلەن بەزمە

تۇزۇپ، ئويۇن ـ كۈلكىگە مەشغۇل بولۇپتۇ. ۋەزىرنىڭ ھوشى كاللىسىدىن ئۇچتى، قونـجىغا ئوت چۈشـتـى، ئۆگزىدىن چۈشۈپلا زەرگـەر يـىگـىت بىلەن مەلىكىنى تۇتۇپ، زىندانغا سالدى، مەلىكە زەرگەر يىگىتكە:

ــ ۋاي ئىسىت، ئاجايىپ قاباھەتلىك ئىش بولدى. قانداق قىلارمىز؟ ئەي يىگىت، مەن قىلغان ئىشـا ـ ئىشارەتلەرنى كىمدىن ئۆگەندىڭىز؟ ــ دېدى.

ــ بۇلارنى ماڭا ئايالىم ئۆگەتكەن، شۇ ئارقىلىق جامالىڭىزغا مۇشەررەپ بولغـانـدىم، ــ دېدى يىگىت جاۋاب بېرىپ.

مەلىكە ناھايىتى خۇشال بولدى. زىندان قاراۋۇلىنى چاقىرىپ:

ــ ئەي ئاكا، قۇلاق ۋە بوينۇمدىكى زىبۇ ـ زىننەتلىرىمنى سىزگە بېرەي، بىر خىزمىتىم بار قوبۇل قىلغايسىز، ــ دەپ ئالـدۇن جابدۇقلىرىنى زىندان قاراۋۇلىغا بەردى.

زىندان قاراۋۇلى خۇشال ھالدا خىزمەتكە تەييار بولۇپ تۇردى. مەلىكە:

ــ ئەي ئاكا، سىز بۇ ئۇچ تاشنى ئېلىپ بېرىپ، بىرىنى زەرگەر يىگىتنىڭ دەرۋازىسىغا ئۇرغايسىز، يەنە بىرىنى ھويلـىمىڭ ئوتتۇرىسىغا تاشلىغايسىز، يەنە بىرىنى ئۆگزىسىگە تاشلىغايسىز، ــ دېدى.

زىندان قاراۋۇلى تاشنى ئېلىپ بېرىپ، بىرىنى دەرۋازىغا ئۇردى. زەرگەرنىڭ ئايالىسى ئاۋازنى ئاڭلاپ، تېز ئورنىدىن تۇردى ۋە «ئاھ ئېسىت، ئېرىم كىشىنىڭ قولىغا چۈشۈپتۇ» دەپ ئويلاپ تۇراتتى. يەنە بىر تاش ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشتى. ئايال: «ۋاي خۇدايىم، ئېرىم زىندانغا چۈشۈپتۇ» دەپ قايغۇرۇپ تۇرسا، يەنە بىر تاش كېلىپ ئۆگزىگە چۈشتى. ئايال: «مېنى بېرىپ قۇتقۇزسۇن» دەپتۇ دەپ جەزىم قىلدى. دەرھال بىر قازان ھالۋا تەييار قىلىپ، ئىككى كىشىگە كۆتەرتىپ زىنداننىڭ ئېلىپ باردى. زىندان بېگىنى ئويغاتتى:

ــ ئەي ئاكا، ــ دېدى ئايال زىندان بېگىگە، ــ ئېرىم سودىگەر ئىدى. سودا قىلىش ئۈچۈن يىراقتا كەتكەنىدى. ئۆلۈپ كەتتىسى دېگەن خەۋىرى كەلدى. بىر ئاق ساقاللىق كىشى ماڭا بېشارەت بېرىپ: «زىنداندىكى گۇناھكارغا ئۆز قولۇڭ بىلەن تائام بەرگىن» دېگەنىدى. شۇڭا بۇ ھالۋىنى بەرسەم بولاتتى.

ئايال شۇنداق كېيىن زىندان بېگىنىڭ ئالدىغا بىر ئاياق ھالۋا قويدى:

ــ ئەي زىندان بېگى، رۇخسەت بەرسىلە كىرەي، رۇخسەت بەرمىسىلە كېتەي، ــ دېدى.

زىندان بېگى رۇخسەت قىلدى. قالغان ھالۋىنى زىندانغا ئېلىپ چۈشۈپ، مەلىكە بىلەن زەرگەر يىگىتنىڭ ئالدىغا قويدى. ئۇلار يۈزىڭ خىجالەت بىلەن يېدى. زەرگەرنىڭ ئايالى ئۆز كىيىمىنى زەرگەر يىگىتكە كىيدۈردى ـ دە، ئۇنىڭغا قازان، ئاياقنى كۆتەرتىپ زىنداندىن چىقاردى. يىگىت نەرسە ـ كېرەكلىرىنى ئېلىپ ئۆيىگە باردى. قۇتۇلغانلىقى ئۈچۈن تەڭرىگە شۈكرىلەر قىلدى.

ئەتىسى پادىشاھ ئۇيقۇدىن يېنىپ كەلدى، قارىسا قىزى كۆرۈنمەيدۇ. ئوردا قىزلىرىدىن سورىدى، بىلمىدى. پادىشاھ ۋەزىرىدىن سورىدى. ۋەزىر:

ــ ئەي پادىشاھى ئالەم، قىزىڭىز نامەھرەم بىلەن بەزمە تۈزگەنىكەن، شۇ نامەھرەم بىلەن بىرگە زىندانغا سالدۇردۇم، ــ دېدى.

پادىشاھ:

ــ ئەگەر بۇ ئىش راست بولسا، ئۇلارنىڭ زىندانىدىن چىقىرىپ، تاش - كەم - سەك ئېتىپ ئۆلتۈرۈڭلار، ــ دەپ بۇيرۇدى. ياساۋۇللار زىندانغا بېرىپ تەكشۈرۈپ كۆرسە، ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى ئايال ئىكەن. ئۇلارنىڭ زىندانىدىن چىقىرىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ياسا - ۋۇللار پادىشاھقا:

ــ بۇلارنىڭ ۋەزىر خاتا تۇتقانىكەن، مەلىكەمگە تۆھمەت قىپتۇ، ــ دەپ مەلۇم قىلدى. پادىشاھ مەلىكىدىن:

ــ بۇ نېمە ۋەقە قىزىم، ــ دەپ سورىدى.

مەلىكە:

ــ بۇ ئايال يېقىندا كېلىپ مېنىڭ يېنىمدا قونغانىدى. ۋەزىر ئىككىمىزنى زىندانغا سالدى، گۇناھىمنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن، ــ دەپ يىغلاپ كەتتى.

پادىشاھ ئەمر قىلىپ، ۋەزىرنىڭ تاش - كېسەك ئېتىپ ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇدى. مەلىكىنى بولسا ئىززەت - ئىكرامىلار بىلەن ئوردىسىغا ئېلىپ بېرىپ، ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلەن ئولتۇرغۇزدى.

ــ ئەي شاھزادە، ــ دەدى ئايال ھېكايىسىنى تۆگەتكەندىن كېيىن، ــ سەرىگىزىنى ئېيتمىسىگىز مەقىتىگىزگە يېتەلمەيسىز، ــ دەدى.

شاھزادە ئايالنىڭ ھېكايىسى ۋە نەسىھەتلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، بۇ بەيتنى ئوقۇدى. بەيىت:

ئىشقىنى ھەرقانچە پىنھان تۇتسا
نومۇستىن كىشى،
ئاقىۋەت ئۇ كىشىنى خەلق ئىچرە رەسۋا
قىلغۇدەك.

ــ ئەي مەزلۇم، ــ دەدى شاھزادە ئۇ ئايالغا، ــ مەن كۆرگەننى ھەرقانداق كىشى كۆرسە، ھەندىنمۇ بەتتەر رەسۋالىققا قالغان بولاتتى. مەن ئار - نومۇسنى دەپ، بۇ سىرنى ھېچكىمگە ئېيتمىغانىدىم، سائىدقىمۇ ئېيتمىغانىدىم، چۈنكى مەن ۋەزىر ئۆسرا - لار، ئاتا - ئانام ۋە باشقىلارنىڭ ئەيىبلىشىدىن قورقۇپ، بۇ سىرنى مەخپىي تۇتقانىدىم.

شۇنداق قىلىپ شاھزادە سىرنى دەپ بەردى. ئۇ ئايال بۇنى ئاڭلاپ، پادىشاھقا مەلۇم قىلدى. پادىشاھ:

ــ ئۆزۈمگە ئۆزۈم قىپتىمەن، بىر كۈنى ئولتۇرسام بىر قارا بوران پەيدا بولدى. بىر سائەتلەردىن كېيىن، بوران پەسلەپە ھاۋا ئېچىلدى. بىر پەرىزات پەيدا بولدى. ماڭا سالام قىلىپ، بىر تون، بىر ئۈزۈك ئالدىمغا قويۇپ، «بۇلارنى ھەزرىتى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئەۋەتتى» دېدى. مەن تەزىم قىلدىم. ئۇنى يۇز - كۆزۈمگە سۈرتۈپ، ئېچىپ كۆردۈم. توندا بىر سۈرەت بار ئىكەن. سۈرەتنى كۆرۈپ، ئىشق - مۇھەببەتكە مۇپتىلا بولدۇم. تاقەت ئۇ پەردىن: «بۇ كىمنىڭ سۈرىتى» دەپ سورىدىم. پەرىزات: «بۇ شەھبال ئىبنى شاھرۇخنىڭ قىزى بەدىئۇلجامالنىڭ سۈرىتىدۇر، ئۇ پەرىلەرنىڭ پادىشاھىدۇر» دېدى. مەن بۇ تون بىلەن ئۈزۈكنى يۇزكۆزۈمگە سۈرتۈپ، تەۋەررۈك بىلىپ، خەزىنەمدە ساقلىغانىدىم. بۇ ۋەقە بولۇشنى بىلىسەم ئوغلۇمغا ئەسلا بەرمەس ئىدىم. ئەمدى قىيىن بولغىنى شۇكى، ھەزرىتى سۇلايمان پەيغەمبەر ھاياتمىدۇ؟ باغى

ئېرەمسى ياكى بەدبۇلجامالنى كىم بىلگۈ-
سىدۇر. ئەمدى قانداق قىلارمەن؟ — دەپ
غەمكىن بولدى.

يۇنۇس ئىسپاھانى، سالىھ ئىبنى
ھەمىد قاتارلىق ۋەزىر ئەمىرلەر ۋە ئاقىل،
دانىشمەنلەر مەسلىھەت قىلىپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، نەچچە
ئاقىل ۋە دانالار ئەتراپى ئالەمنى بىر يىل
ئىزدىسە، بەلكى باغى ئىرەمدىن ياكى بە-
دبۇلجامالدىن خەۋەر ئېلىپ كەلگەي. بىر
يىلغىچە بۇ ھەۋەس شاھزادىنىڭ كۆڭلە-
دىن چىقىپ كەتسىمۇ ئەجەب ئەمەس، —
دېدى.

بۇ مەسلىھەت پادىشاھقا ماقۇل كەل-
دى. پادىشاھ بۇ مەسلىھەتنى سائىدقا ئېيىت-
تى. سائىد شاھزادىگە يەتكۈزدى، شاھزادە
خۇشال بولۇپ، كۆڭۈللىرى تەسكىن تاپتى،
ناله - پىغانلىرىنىڭ مىڭدىن بىرى قالدى.
بېشىدىن ئايىغىچە قايتا كىيىم كىيدى،
تائام يەپ، سۇ ئىچتى، ئىشرەت سارىيىدا
كۈتۈپ ئولتۇردى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ئەتىسى يارلىق
چۈشۈرۈپ، ئەمىر ئىختىيارنى باش قىلىپ،
لازىملىق نەرسىلەرنى تەييار قىلىپ بەردى.
ئۇلارغا:

— بىر يىل ئالەمنى كېزىڭلار، باغى
ئىرەمدىن، بەدبۇلجامال قىزدىن خەۋەر
ئېلىپ كېلىڭلار، — دېدى.

ئەمىر ئىختىيار يۈز ئادەمنى باشلاپ
يولغا راۋان بولدى. ئۇلار بىر يىل شە-
ھەرمۇ شەھەر، ۋىلايەتمۇ ۋىلايەت، كە-
نتمۇ كەنت كەزدى. ئەمما ئېرەم گۈلىستا-
نى بىلەن بەدبۇلجامالنىڭ خەۋىرىنى ھېچ
يەردىن ئالالمای يېنىپ كەلدى. ئۇلار
پادىشاھ بىلەن كۆرۈشتى. پادىشاھ ئۇلارغا
كۆپ ئىلتىپاتلارنى قىلدى. ئۇلار:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، مەغرىبتىن
مەشرىققىچە، جەنۇبتىن شىمالغىچە ئىزدىدۇق،
بەدبۇلجامالنىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلالمىدۇق،
لېكىن يۈز نەپەر گۈزەل قىزنىڭ سۈرىتىنى
سىزىپ كەلدۇق، — دېدى.

پادىشاھ ئۇمىدسىز بولۇپ:

— ئوغلۇم ئاڭلىمىسۇن، — دېدى.

شاھزادە كۆپ ئۆتمەيلا بۇ ئەھۋالنى
بىلىپ قالدى. ئۇنىڭ ناله - پەريادى كۆك-
تىن ئېشىپ، ئەرش - ئەزىمگە يەتتى.
يېمەك - ئىچمەكتىن، ئۇخلاش ۋە سۆزلەش-
تىن قالدى. ھەمىشە ئاھ، ۋاھ بىلەن باغ-
رىنى ھۆل يەرگە يېقىپ ياتتى. كۈندىن-
كۈنگە چىرايى سارغىيىپ ھالى ئۆلۈمگە
يېقىنلاپ قالدى. بىر كۈنى پادىشاھ ئوغلى
قېشىغا كىرىپ:

— ئەي ئوغلۇم، كۆز نۇرۇم، نېمە
ئۈچۈن ھۇنچە بىتاقەت بولىسىز؟ سىزگە
نېمىشقا نەسىھەت كار قىلمايدۇ؟ بۇ ئالەم
چەكسىز كەڭرۇ، شۇنچە ئىزدەپ ئۇنى تا-
پالمىدۇق. بارلىق ئىلاجىنى قىلغىلى بولدۇ.
پەرى دېگەن پەرىگە مۇۋاپىق كېلىدۇ.
سىزگە مۇۋاپىق كەلمەيدۇ. بۇ ئەمەلگە
ئاشىدىغان ئىش ئەمەس. ئىزدىگىلى چىق-
قانلار ئىنسانلار ئارىسىدىكى يۈزنەچچە
ساھىبجامالنىڭ سۈرىتىنى سىزىپ كەپتۇ.
قايسىسىنى كۆڭلىڭىز خالىسا، شۇنى ئېلىپ
بېرەي، بۇ نىيىتىڭىزدىن يېنىڭ، — دېدى.

شاھزادە بۇ سۆزنى ئاڭلاپ يىغلاپ
تۇرۇپ بۇ بەيىتنى ئوقۇدى:

باۋەر ئەتكەن بۇ سۆزۈمگە، ئەي رەفىقى
دەردمەندە،
تاشقا يامغۇر كار قىلماس، مۇزغا سۇ،
ئاشىقىقا پەندە.

ئاندىن مۇنداق دېدى:

ــ ھاۋايى، ھەۋەس مېنىڭ بېشىمغا چۈشۈپتۇ. رۇخسەت بولسا، ئۆزۈم ئىزدەپ تاپقايمەن، بۇ سەپەردە ئۆلسەممۇ ئىرادەمدىن قايتمايمەن، بارلىق ئۇرۇق ـ تۇغقانلار، دوست ـ يارەنلەر مەندىن رازى بولسۇن.

پادىشاھ شاھزادىنى مىڭ خىل باھا ـ نىلەر بىلەن توسۇپ باقتى. لېكىن ياندۇ ـ رالمىدى. ئاخىر پادىشاھ ئىلاجسىز ھالدا، مىڭ خىل ياخشى سەرەنجانلاردىن تەييار ـ لاپ، مىڭ كېمىگە جايلاشتۇردى. پادىشاھقا لايىق كېلىدىغان بارلىق نەرسىلەرنى كېمە ـ گە سالدى. ئىشەنچلىك ئادەملەردىن مىڭ كىشىنى ۋە ئاقىل، دانالارنى خىزمىتىگە بەردى. سائىدنى ھەمراھ قىلدى. شۇنىڭ بىلەن شاھزادە سەيپۇلمۇلۇك بىلەن سائىد يىغلاشقان ھالدا يۇرت بىلەن خوشلىشىپ، يولغا راۋان بولدى. پادىشاھ، خانىش ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقان قاياش ئاغچىلار، يۇرت ئەمرىلىرى، پۈتكۈل خەلق ماتەمدار بولۇپ، يۈزلىرىنى يىرتىپ، چاچلىرىنى يۇلۇپ، باشلىرىغا تۇپراق چېچىپ يىغلاپ: «ئەي بۇيۇك تەكرىم، سەن ھاجەتمەنلەرنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلغۇچىسەن، ھەرقانداق مۇشكۈلنى ئاسان قىلغۇچىسەن. بۇ ھاۋايى ـ ھەۋەسنى ئوغلۇمغا ئۆزۈڭ سالدىڭ، مۇشكۈللەرنىمۇ ئۆزۈڭ ئاسان قىلغايسەن. پۈتكۈل سىرلارنى ئۆزۈڭ بىلسەن، ئوغلۇمنى ساق ـ سالامەت قايتۇرغايسەن دەپ خوشلاشتى. شاھزادە سەيپۇلمۇلۇك يىغلاپ، بۇ بەيىتنى ئوقۇدى:

خۇدانىڭ تەقدىرى بىرلە ئاتامدىن ئايرىلىپ قالدىم،
بويىي گۈلدەك ئۆزۈى غۇنچە ئانامدىن ئايرىلىپ قالدىم.
قازاغا رازى بولماقلىق، بالاغە سەۋردۇر مەندىن،
ماڭا بۇ تارتقۇلۇق قىسمەت ئۇلاردىن ئايرىلىپ قالدىم.

شاھزادە يىغلا ـ يىغلا يولغا راۋان بولدى. پادىشاھ كۆز ياشلىرىنى ئاققۇزغان ھالدا بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

دەريا، مەن نېتەي، مۇنداق جىگەر پا ـ رەمدىن ئايرىلدىم،
كۆزۈم نۇرى، تىزىمنىڭ قۇۋۋىتى جانىم ـ دىن ئايرىلدىم.
خۇدايىم قۇدرىتى بىرلە بېرىپ ئەردى ماڭا مېھمان،
يەنە ئۆز قۇدرىتى بىرلە بۇ مېھماندىن ئايرىلدىم.

دەپ يىغلاپ، كېلىپ ئوردىسىغا چۈشتى.

شاھزادە سەيپۇلمۇلۇك قەپەستىن ئاجىز رىغان شاتۇتىدەك يولغا راۋان بولدى. بۇ شادمانلىقتىن ئاخىرى يەنە قەپەسكە گىرىپتار بولغۇسى.

پادىشاھ بىلەن خانىشنى ھىجرا دەرىخى سايىسىگە ئالدى. يېمەك ـ ئىچمەك لىرىگە مېۋىلەرنى بېرەتتى. باشقا تاتلىلار ـ دىن قالدى.

شاھزادە دەريادا قىرىق كېچە ـ كۈن ـ دۈز كېمە بىلەن يول يۈرۈپ فەغفۇرى چىن شەھىرىگە يېتىپ كەلدى. ئۇلارنى بىر قەلئە خەلقى كۆرۈپ، چىن خاقانىغا: «بىر قىسىم لەشكەرلەر كېلىپ چۈشتى، قايسى ئەلدىن، نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى بىلمە ـ دۇق» دەپ مەلۇم قىلدى. خاقان دىلىغۇل بولۇپ: «شاھەر دەرۋازىسىنى تاقاڭلار، جەڭ ئەسۋابلىرىنى تەييار قىلىپ تۇرۇڭلار!» دەپ پەرمان قىلدى. ئەتىسى سەيپۇلمۇلۇك شە ـ ھەر دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ چۈشتى.

ھېچكىمگە دەخلى ـ تەرۇز قىلمىدى. ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز شاراب ئىچىپ ئولتۇردى. فەغفۇرى چىن كىشىلىرىدىن تارتۇق ئەۋەتىپ:

ـــ ئۇلاردىن سوراڭلار، قايسى ئەلدىن كېلىپتۇ، قايسى ئەلگە بارىدىكەن،ـــ دەپ جېكىلىدى.

تارتۇق ئاپارغانلار كېلىپ، شاھزادىگە تەزىم بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن:

ـــ سىلەر نېمە ئادەملەر؟ نېمە ئىشقا كەلدىڭلار؟ـــ دېدى.

ـــ مەن مىسىر پادىشاھىنىڭ ئوغلى،ـــ دېدى شاھزادە ئۇلارغا،ـــ ئالەمنى سەيلە-تاماشا قىلىشقا چىققانىدىم، ھازىر مېھماندۇرمەن.

شاھزادە بۇ كەلگەنلەرنى باشتىن-ئاياغ تۇن ـ سەرۇپاي كىيدۈرۈپ ياندۇر-دى. ئۇلار بېرىپ خاقانى چىنغا ئەھۋالنى ەلۇم قىلدى. خانىنىڭ كۆڭلى تەسكىن تاپتى.

ئەلقىسسە خاقانى چىن شاھزادىنى كۆرگىلى كەلدى. شاھزادە خاقانىنى ئۆز چېدىرىغا باشلاپ ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز مېھمان قىلدى. بۇلارنىڭ دوستلۇقىنى ئاسمان، ئاي ۋە قۇشلار كۆرۈپ تەھسىنلەر قىلدى. خاقانى چىن ئۇچ كۈندىن كېيىن كېمىدىن يېنىپ ئوردىسىغا قايتتى ۋە شاھ-زادىنى تەكلىپ قىلدى. يەتتە كېچە ـ كۈندۈز مەجلىس بەردى. ئادەملەر يەرگە ئاپىرىدە بولۇپ زېمىندا مۇنداق مېھماندارلىقنى كۆرمىگەن بولغىيتتى. شاھزادە بەزمە ئاخىرلاشقاندا خاقانى چىندىن، گۈلىستانى ئېرەم بىلەن بەدىئۇلجامالنىڭ ئىز ـ دېرىكىنى سورىدى. لېكىن ئۇنى ھېچكىم بىلمىدى. شاھزادە پەرىشان بولدى. خاقانى چىن: «ئۇ قىز بۇ يىگىتنىڭ ئاشىقى ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ:

ـــ بىر قەھرى كىشى بار، ئۇ كۆپ ئىشلارنى كۆرگەن ۋە ئاڭلىغان. بەلكىم شۇ كىشى بىلىسە ئەجەب ئەمەس،ـــ دەپ ئۇ كىشىنى كەلتۈرۈپ سورىدى. ئۇ كىشى:

ـــ مەن بىلمەيمەن، ئېھتىمال بىلسە قۇستەنتەنەدە بىلىدىغان كىشى بولۇشى مۇمكىن،ـــ دېدى.

شاھزادە:

ـــ قۇستەنتەنەگە نەچچە كۈندە يېتەرمىز،ـــ دېگەندى. بۇ قەھرى كىشى:

ـــ تېز ماڭساڭلار ئۈچ ئايدا يېتەرسىزلەر،ـــ دېدى.

شاھزادە خاقان بىلەن خوشلىشىپ، كېمىگە كىرىپ قىرىق كېچە ـ كۈندۈز يۈرىدى. قىرىق بىرىنچى كۈنى قارا بوران پەيدا بولۇپ ھاۋا تۇتۇلدى، دەريا بۇلغىنىپ ـ داۋالغۇپ، كېمىلەرنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىپ، بىر ـ بىرىگە چېقىلىشقا باشلىدى. يامغۇر سۇدەك قۇيۇلدى. دەريا جۇش ئۇرۇشقا باشلىدى، ئادەملەر بىر-بىرىنى كۆرەلمىدى. ھەممىسى ئۆز جانلىرىدىن ئۈمىد ئۈزدى. ھاۋا يولۋاس ھۆركىرىگەندەك گۈركىرەپ، ھەر خىل تاۋۇشلار پەيدا بولدى. بىر سائەتتىن كېيىن بىر قۇيۇن پەيدا بولۇپ دەريانىڭ سۈيىنى قاينىتىشقا باشلىدى. قاينام كېمىلەرنى بىر-بىرىگە چېقىپ ئۈستۈرۈپ پارە ـ پارە قىلدى. تامام خەلق دەريادا غەرق بولدى. شاھزادىنىڭ كېمىسىدىن بۆلەك كېمە قالمىدى. بۇ كېمىگۇ سۇ كىرىپ كەتتى. سۇنى سىرتقا چاچتى، بولمىدى. ئاخىر ئالتۇن-كۈمۈش، لەئەل ـ جەۋاھىراتلارنى دەريا غا تاشلۇۋەتتى. سائىد سەيپۇلمۇلۇككە قاراپ:

ـــ مانا ئەمدى ھەقىقىي ئاشىق بولدىـ
ڭىز، ئاشىقنا ھېچ نەرسە كېرەك ئەمەس،
ھەتتاكى بىـزمۇ بولمىساق ئىدى. ئاندىن
سادىق ئاشىق بولۇر ئىدىڭىز. بىزگە تەڭـ
رىنىڭ قەھرى ـ غەزىپى كەلگەن ئوخشايـ
دۇ، ـــ دېدى.

دەل شۇ ئەسنادا كېمىچنى دەريا
دەم تارتىپ كەتتى. كېمە توتقۇسىدىن
ئاجراپ پارە ـ پارە بولدى. سائىد ئون
تۆت كىشى بىلەن بىر پارچە تاختاي ئۇستـ
دە، شاھـزادە يىگىرمە كىشى بىلەن بىر
پارچە تاختاي ئۇستىدە قالدى. بىر سائەتتىن
كېيىن ھاۋا ئېچىلدى. كۈن چىقىپ ئالەم
نۇرانە بولدى. شاھزادە قارىسا سائىد يوق،
ئۆز لەشكەرلىرىمۇ يوق. شاھزادە قايغۇرۇپ:
«بىزمۇ تىرىك قالمىغۇدەكمىز» دەپ ياقىسىنى
يىرتىپ پارە ـ پارە قىلدى. قالغانلارنى ھەر
تەرەپتىن يىغىپ كەلدى. ساناپ كۆرگەنـ
دى ئەللىكچە كىشى قاپتۇ. ھايات قالغانلار
خۇدايىتائالاغا شۈكرى سانالار ئوقۇدى.

سەيپۇلمۇلۇك مۇسىبەتكە چۆككەن
ھالدا:

غەم غۇسسە بىلەن بالاغە ھەمدەمدۇرمەن
ئاھۇ سىتەمۇ جاپاغە ھەمدەمدۇرمەن.
بىرلەھزە جاپاۋۇ جەۋرىدىن خالى ئەمەس
يارەبكى نېچۈك بالاغا قالغاندۇرمەن.

دەپ گۈياكى باھار بۇلتىدىن تۆكۈلگەن
يامغۇردەك يىغلاپ ماڭماقتا ئىدى. ھاۋا
تېخىمۇ سۇزۇلدى. ئالدىغا قارىغانىدى. بىر
نەرسىنىڭ كېلىۋاتقانلىقى كۆرۈندى. ئۇلار
يېقىنلاشقاندا مەلۇم بولدىكى، ئۇلار ئادەم
يەيدىغان زەڭگىلەر ئىكەن. ئۇلارنىڭ ھەر
بىرىنىڭ قولىدا بىردىن تۆمۇر زىخ بار
ئىدى. ئۇلار كېلىپلا ئۇرۇشۇشقا چۈشتى،
سەيپۇلمۇلۇكنىڭ ئادەملىرى بىرمۇنچە سو-
قۇشۇپ باقمان بولسىمۇ، لېكىن ئاخىر زەڭـ
گىلەر يىڭىۋېلىپ، شاھزادىنى ئادەملىرى
بىلەن قوشۇپ تۇتۇۋالدى. ئېچىرقاپ كەتكەن
زەڭگىلەر دەرھال بەش ئالتە ئادەمنى
كاۋاپ قىلىپ يىدى. سەيپۇلمۇلۇكنى سەك
كىز كىشى بىلەن پادىشاھقا ئاپىرىپ
تارتۇق قىلدى. زەڭگىلەرنىڭ پادىشاھى
ئالتە كىشىنى كاۋاپ قىلىپ يىدى. سەيپۇل-
مۇلۇكنى ئىككى كىشى بىلەن قوشۇپ
كاۋاپ قىلىپ يېيىشى ئۈچۈن، قىزىغا
ئەۋەتتى.

ئەلقىسسە، زەڭگىنىڭ قىزى شاھزا-
دىنى كۆردى. شۇ ھامان ئۇنىڭ ھۆسن-
جامالىغا ئاشىق ۋە شەيدا بولدى، ئۇ مۇلا-
زىملىرىغا پەرمان بېرىپ:

ـــ بۇ جانىۋارلارنى چاھارباغقا
ئېلىپ بېرىپ ئوبدان بېقىڭلار، ئۇلار
ناھايىتى ئوروق ئىكەن، سەمرىتىپ ئاندىن
يېگەيمىز، ـ دېدى.

زەڭگىلەر ئۇلارنى چاھارباغقا ئېلىپ
بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا قەنت، ناۋات،
ھەسەل، پىستە، بادام، خورمىلارنى قويدى.
سەيپۇلمۇلۇك شۇنچە كۆپ ئازاب چەككەن
بولسىمۇ، قىرىق بەش كۈنگىچە تاۋام
يېمىدى. ئۇ «سېمىز بولسام زەڭگىلەر كاۋاپ
قىلىپ يەپ كېتىدۇ» دەپ ئويلايتتى. يەنە
بىر تەرەپتىن بەدىئۇلجامالنىڭ ئىشقىدا
شاھزادىنىڭ يەيدىغىنى غەم ـ غۇسسە بول-
غانلىقتىن، ئۇنىڭغا باشقا تاش ـ تاۋاملىرىنىڭ
كېرىكى يوق ئىدى. شۇڭا ئۇ ھەددۇ-
ھىسابسىز دەرىجىدە ئورۇقلاپ كەتتى.

ئەلقىسسە، زەڭگىنىڭ قىزى شۇ كۈنى
سەيپۇلمۇلۇكنى كۆرۈپ ئاشىق بولغاندىن

تارتىپ، ئۇ تىنچ - ئارامليق، سەۋر - تاقەت، يېمەك - ئىچمەك، ئۇيقۇدىن قالدى. ئۇ كۆكلىدە: «مۇنداق يېتىۋېرىپ، ئۆلۈپ كەتسەم بولماس، بېرىپ ئۇنى كۆرەي، لەۋلىرىدىن بىرمۇنچە نەشپۇتنى ئۈزەي، كۆكلۈمنىڭ ئارزۇ - ئارمانلىرىنى ئۇنىڭدىن هاسىل قىلاي» دەپ ئويلىدى - دە، ئۆزىنىڭ رەسىم قائىدىسى بويىچە ئۆزىگە ۋە يۈزلىرىگە شۇنداق زىننەت بېرىپ ياساندىكى، ئۇ ئۆز كۆكلىدە ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئايغا ئوخشىدى. شاهزادە سەيپۇلمۇلۇك مېنى بۇ زىننەتلىرىم بىلەن كۆرسە بىر قاراپلا ئاشىق - شەيدا بولىدۇ. دېگەن ئۈمىد بىلەن چاهارباغقا باردى. سەيپۇلمۇلۇك كۆردىكى، بىر بەتىھەيۋەت نەرسە كېلىۋاتىدۇ، ئۇنىڭ يۈزى گويا قاپقارا ئىس - تۈتەككە ئوخشايتتى. قەددى مۇنار-دەك، كۆزلىرى قازاننىڭ تۈۋىدەك، قۇلاق-لىرىنىڭ هەربىرى گىلەمدەك، ئاغزى تېكىلىك① تېغىنىڭ غارىدەك، تىلى ئەجدىهانىڭ قۇيرۇقىدەك، چىشلىرى سوقىدەك، بۇرنى موردەك، ئىچىگە ئۇنگەن تۈكلىرى سولاقمىدىكى قومۇشلاردەك. بۇرنىنىڭ تۆشۈكى دۇم دەرۋازىسىنىڭ قوۋۇقىدەك، ئەدىچەك-لىرى گويا سۇ ئالغان تۈلۈمدەك، قۇلىقىغا سالغان سىرغىسى خۇددى تارازىنىڭ تېشىدەك ئىدى. ئارپا ئۇندەك بەش پاتمان گەجنى يۈزىگە سۈرتكەندى. چوشقىنىڭ يېغىدا ئەكلىك ئېتىپ، ناۋايىنىڭ بىر تاغار كۆمۈرىدە قاشلىق ئەتكەندى. جۇۋىنىڭ تېرىسىنى تەتۈر ئۆرۈپ، ئۇنى بېشىغا چاچ قىلىپ كىيگەن، قارا تاغارنىڭ يېپىدا چاچ بېغى سالغانىدى.

زەڭگى قىزى ئەنە شۇنداق زىب-زىننەت قىلىپ بىلەن يېتىپ كەلدى. سەيپۇل-مۇلۇك ئۇنى كۆرۈپ شۇنداق قورقتىكى، خازانىدەك تىترەشكە باشلىدى، سۆزلىگۈدەك ماجالى قالمىدى. خۇددى هازىرنىڭ ئۆزى-دىلا جېنى چىقىپ كېتىدىغاندەك هالەتكە كېلىپ قالدى. زەڭگىنىڭ قىزى كېلىپ ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇردى:

— ئەي شاهزادە، ساق - سالامەت بارمۇسەن؟ مېنىڭسىز هالىڭ قانداق ئۆتتى، — دەپ شاهزادىنى قۇچقىغا ئالدى - دە، ئۇنىڭ لەۋلىرىدىن بىرنەچچە نەشپۈت ئۈزدى.

سەيپۇلمۇلۇك بىهوش بولۇپ يىقىلدى. زەڭگىنىڭ قىزى: «مەندەك چىرايلىق نازىنىنىنى كۆرۈپ ئاشىق بولغىنىدىن بىهوش بولۇپ قالدى» دەپ ئويلىدى، ئاڭقىچە شاهزادە هوشىغا كەلدى. زەڭگىنىڭ قىزى سۆز تاشلاپ يېقىنچىلىق قىلىشقا باشلىدى. لېكىن شاهزادىنىڭ قىلچە تەسىر قىلمىدى. زەڭگى قىز كۆكلىدە بۇ بەچچە ئۇنداق چىرايلىق سۆزلەرنى فەهم قىلالمىغۇدەك، ئۇنىڭغا ئىسسىقلىق ياراشمىغۇدەك، جاپا قىلسام ۋاپا كۆرسىتىغان ئوخشايمەن» دەپ ئويلاپ، زەڭگىلەرگە:

— بۇ جانۋار تېخى ئوبدان سەمرە-مەپتۇ. مەن شۇنچە زىب - زىننەت قىلىپ كۆرگىلى كەلسەم، ناز - كەرەشمە بىلەن چىرايلىق سۆزلەرنى قىلسام ماڭا قىيا كۆزى بىلەن قاراپمۇ قويمىدى. مەن مۇ-داق ئىزا - ئاهانەتنى كۆتۈرەلمەيمەن. مەن كەتكەندىن كېيىن، بۇ جانۋارنى كۈندۈزى ئوتۇن توشۇشقا سېلىڭلار، كېچىسى يارغۇ-چاقتا قوشۇڭلار، — دەپ تاپىلاپ قويۇپ قايتىپ كەتتى.

① خوتەندە قاراقۇرۇم تېغىنى تېكىلىك تاغ دەپمۇ ئاتايدۇ.

زەڭگىلەر شاھزادىنى يارغۇنچاقىقا قوشتى. ئازغىنا بىكار قالسا ياكى ئول تۇرسا، گەدەنلىرىگە ئۇردى. شاھزادە ناله ـ زار قىلىپ بۇ بېيتنى ئوقۇدى.

ئىلاھا، رەھىم قىلمەن ئاسى بەندەڭنىڭ ھالىغا
دەرىخامەن قالمىتۇرمەن بۇ يارغۇنچاق بالاسىغا
كېچە بولسا سالادۇر يارغۇنچاقىقا،
ھايال بولسام ئۇرادۇر شاقىقا ـ شاقىقا.

ئەلقىسسە، شاھزادە بۇلارنىڭ قولىغا چۈشكىلى ئۈچ ئاي بولدى. بۇ جاپالاردا نازۇك بەدەنلىرى تېشىلدى، يىلىكلىرى سىزدى. شۇڭا بىر زەڭگى بېرىپ:

— ئۇ جانۋارنىڭ يارغۇنچاق تارتقۇدەك ماجالى قالمىدى، — دەپ زەڭگىنىڭ قىزىغا مەلۇم قىلدى. زەڭگى قىزى:

— كۈندۈزى ئوتۇن كەستۈرۈڭلار، كېچىسى ئاتىنى قېتىپ بېرىپ، ئوتۇن توشۇتۇڭلار، — دەپ بۇيرۇدى.

زەڭگىلەر شاھزادىگە بىر پالتا، بىر ئارغامچا بەردى. كۈندۈزى ئوتۇن يۈدۈپ، ئوتۇن يىغدى. كېچىسى ئاتنى قېتىپ ئوتۇن توشۇدى. تۆت ئاي ۋاقىت ئۆتتى. شاھزادىنىڭ ئۆچلىرى تېشىلىپ يېغىر بولدى. ئوتۇن توشۇغىدەك ماجالى قالمىدى. تاقەت قاچىسى تېشىلدى. ئۇ كۆڭلىدە: «بۇ يەر-دىن قېچىپ كەتمىسەم بۇلاردىن قۇتۇلالمىغۇدەكمەن» دەپ ئويلاپ سال ياسىدى. مېۋىلەردىن تېرىپ سالغا سالدى. سالنى دەريا‌غا چۈشۈرۈپ ئىككى ھەمراھى بىلەن بىللە ئۆزىنى سالغا ئالدى. سالنى سۇنىڭ ئېقىشىغا قويۇپ، ئانداغ قاچتىكى، گويا مىلتىقىنىڭ ئوقىدەك تېز ماڭدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە قارا بوران چىقىپ سالنى تېخىمۇ تېز ئېلىپ ماڭدى. شاھزادە ئىمان ئېيتىپ، مۇناجات ئوقۇپ يىغلا ـ يىغلا كېتىپ باراتتى. ئۇ سالدا ئالغا قاراپ مېڭىۋەردى. ئىككى ئاي ماڭدى. قورسىقى ئاچسا ئېلىپ ۋالغان زىق، ئالمىقات قاتارلىق مېۋىلەرنى يېدى. دەريادا كېتىۋېتىپ ئاجايىپ ـ غارا-يىپلارنى كۆردى. كېچە بولسا تۇرلۈك بېلىقلار سۇ ئىچكىلى كەلگەن يولۋاس، ئېيىقلارنى يۇتۇپ كېتەتتى. ھاۋادا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قۇشلارنى دەم تارتىپ كېتەتتى. تۈيۇقسىز بىر ئارالغا يەتتى، سالنى دەرەخكە باغلاپ دەرەخلەردىن ھەر تۈرلۈك مېۋىلەرنى ئېلىپ يېدى ھەمدە خۇدائىيىتائالاغا شۈكرى ـ سانا ئېيتىپ بىر تۈپ چوك دەرەخنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇردى. كۆردىكى، ھەرخىل جانىۋارلار دەريادىن چىقتى. ئۇلار توڭگۇزدەك، ئېيىقتەك، شىر، بۆرىدەك يىرتقۇچ ھايۋانلار سۇ ئۈستىدە ئاياغلىرى سۇغا تەگمەي يۈرەتتى. ئۇلار جەڭ دۇمباقلىرى ۋە كانايلىرىنىڭ ئاۋازىدەك ئاۋاز چىقىرىپ يۈرسە، يەنە بىر بۆلەك بېلىقلار ھاۋا گۈلدۈرلەپ چاقماق چاققاندەك قىچقىراتتى. ئۆزگە جانىۋارلار ئۇلارنىڭ ئاۋازىنى ئىشتىپ دەريا‌غا چۆكۈپ كېتەتتى. قۇيرۇقىنى ھالقا قىلىپ تاشلىسا دەريادا چىراغ يانداۋۇرغاندەك ئوت چاقنار ئىدى. شۇ كېچىسى تاڭ ئاتقۇچە شاھزادىنىڭ ئۇيقۇسى كەلمىدى. تاڭ ئاتتى. قارىسا ھېلىقى جانىۋارلار دەريا‌غا كىرىپ كەتتى. شاھزادە: «بۇ خەتەرلىك يەر ئىكەن، بۇ يەردە تۇرساق بولمىغۇدەك» دەپ بىرمۇنچە مېۋە ئېلىپ دەريانىڭ تۆۋىنىگە راۋان بولدى. بىرنەچچە مۇددەت ماڭغاندىن كېيىن، مېۋىلىرى تۈگىدى. ئاستىن قارىسا سۇدىن، ئۈستۈن

قارىسا كۆكتىن ئۆزگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى. ھەمراھلىرى تاتام دەپ زارلانماقتا ئىدى. سەيپۇلمۇلۇك بەدىئولجامالنىڭ دەردىدە «ئاھ» دەپ ناله ـ زار قىلاتتى. ھەر قېتىم «ئاھ» دېسە، ئاۋازى بىر كۈنلۈك يەرگە يېتەر ئىدى. ئۇلار يەنە بىر قۇرۇقلۇققا يەتتى. ئۇ يەردە ھەر تۈرلۈك مېۋىلەردىن ئېلىپ يىدى. بۇ يەردە بىر جانىۋارنى كۆردى. ئىسمىنى «قەھقەھ» دەپ ئاتايتتى. كېچىلىرى بۇ يەردە ئادەمگە ئوخشاش جانىۋارلار پەيدا بولاتتى. بۇ يەردە يەنە ئاجايىپ دەرەخلەر بار ئىدى. مېۋىلىرى كېچە كىرگەن ھامان يەرگە چۈشۈپ تاڭ ئاتقۇچە «ئاللا ـ ئالـلا» دەپ تاڭ يورۇغان ھامان يەنە سەكرەپ، ئاۋۇالقى ئورنىغا چىقىپ تۇراتتى. يەنە بىر تۈرلۈك دەرەخلەرنى ۆيدى. ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسى ئادەمنىڭ شىغا ئوخشاش ئىدى. قاش ـ كۆزى، بۇرۇن ۇلىقى بار ئىدى. ئۇ مېۋىنىڭ تەمى باشقا مېۋىلەردىن بەكرەك لەززەتلىك ئىدى. يەنە بىرقىسىم دەرەخلەر بار ئىدى. ئۇنى «ۋاق ـ ۋاق دەرىخى» دەپ ئاتايتتى. كېچىسى بولسا، يەرگە چۈشۈپ «ۋاق ـ ۋاق» دەپ قىچقىرىپ تۇراتتى، كۈندۈزى سەكرەپ چىقىپ ئۆز ئورنىدا تۇراتتى. يەنە بىر تۈرلۈك دەرەخلەر بار ئىدى. كېچە بولسا ئوت كۆيگەندەك پۈتكۈل ئارالنى يورۇتاتتى. ئادەم قارىسا ئارالدا ئوت كۆيۈۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. كىشى: «بۇ يەردە ھېچ نەرسە قالماي كۆيۈپ تۈگىگەندۇ» دەپ ئويلاپ قالاتتى. ئەمما تاڭ ئاتقاندا قارىسا ھەممە نەرسە ئۆز پېتىچە تۇراتتى. ئۇ مېۋىلەرنىڭ يورۇقىدا پىلنىڭ كەركىدانىنى خارتۇمنغا ئېلىپ تاشلىۋاتقانلىقى، كەركىدان بولسا مۈڭگۈزى بىلەن پىلنى ئېلىپ تاشلاۋاتقانلىقى، بەزى پىل ۋە كەركىدانلارنىڭ دەرەخلەرگە ئىلىنىپ قالغانلىقى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. شاھزادە «بۇ يەر بەك خەتەرلىك ئىكەن، بۇ يەردە تۇرساق بولمىغۇدەك» دەپ ھەرخىل مېۋىلەردىن كۆپلەپ ئېلىپ ئۇلارنى سالغا قاچىلىدى. ئاندىن سالغا ئولتۇرۇپ، سۇنىڭ ئېقىش تەرىپىگە راۋان بولدى. ئىككى ئاي ئەتراپىدا سال بىلەن يۈرۈپ يەنە بىر ئارالغا يەتتى. بۇ خۇش بۇي گۈلمەر ئېچىلىپ تۇرغان ھەددۇ ـ ھېسابسىز چىرايلىق جاي ئىدى. گۈزەللىكتە بۇ جايىنىڭ دۇنيادا تەڭدىشى يوق ئىدى. ئادەملەر بۇ دۇنيادا ئۇنداق خۇش ھاۋالىق يەرنى كۆرۈپ باقمىغانىدى. گۈللەرنىڭ بەرگىلىرى نۇرلۇق بېھىشنىڭ ئەتىرلىرىنىڭ ئۆزى ئىدى. ئېرىقلاردا ئېقىپ تۇرغان سۇلىرى خۇددى ئابىھايات ئىچىدىن سالغا ئولتۇرۇپ، سۇنىڭ ئېقىش تەرىپىگە راۋان بولدى. بۇ سۇلار شېرىلداپ تەكرىگە ھەمدۇ سانا ئېيتقان ھالدا ئاقاتتى. تۈتى، بۇلبۇل، پاختەك، توز قاتارلىق رەڭگا رەڭ قۇشلار سايرىشىپ تۇراتتى. يەنە بەزى قۇشلار بارئىدى، ئۇلارنىڭ قاناتلىرى ئالتۇندىن، تۇمشۇقلىرى ياقۇتتىن، قۇيرۇقلىرى زۇمرەتتىن ئىدى. ئۇ قۇشلارنى ئادەملەر بىلىپ بولمايتتى. ئۇلار بۇ مەنزىرىنى تاماشا قىلىشقا قىزىقىپ بىر يەرگە كېلىپ قالدى. تۇيۇقسىز باشلىرى ئىتنىڭ بېشىدەك، باشقا ئەزالىرى ئادەمگە ئوخشاش رەڭگى ئاپئاق كالپۇرغا ئوخشاش ئاجايىپ كۈچلۈك مەخلۇقلار ئۇلارنى ئۇچرىدى. ئىت باش مەخلۇقلار ئۇلارنى تۇتۇۋالدى. شاھزادىنىڭ ئىككى ھەمراھى سېسىپ بولغاچقا، ئۇلارنى شۇ ھامانلا يەۋەتتى. شاھزادىنى ئۆز پادىشاھىغا

تۆھپە قىلدى. شاھزادە ئورۇق بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالغانىدى. ھەركىم سېمىز بولسا گۈناھ، خارۇ - زارلىق، ئازاب - ئوقۇبەت، پالاكەتچىلىك ۋە ئۆلۈمگە يېقىن بولىدۇ.

شاھزادە ئوردىغا ئېلىپ كېلىندى. قارىسا بىر چىرايلىق پادىشاھ تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپتۇ، شاھزادە سالام قىلدى، پادىشاھ كۆرۈپ، ئورۇندىدىن تۇرىدى ۋە يۈگۈرۈپ كېلىپ، شاھزادىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ، يېنىغا ئەكېلىپ ئولتۇرغۇزدى. ئاش - تاماق يېگۈزدى. ئۇلار ھال - ئەھۋال سوراپ مۇڭداشتى. ھەرقايسىسى ئۆزلىرىنىڭ كۆرگەن مېھنەت - مۇشەققەتلىرىنى بىر - بىرىگە ھېكايە قىلىپ سىرداشتى ۋە يېغلاشتى. بىرنەچچە كۈن بىرگە بولغاندىن كېيىن، شاھزادە سەيپۇلمۇلۈك:

— ئەي پادىشاھىم، نېمە بولۇپ بۇلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدىلا، — دەپ سورىدى.

پادىشاھ يېغلاپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— ئەي بۇرادىرىم، مەنمۇ سىزدەك ئەھۋالغا دۇچار بۇلۇپ، توساتتىنلا بۇلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغان. مەن جاھانىنى سەيلە قىلىمەن دەپ يولغا چىققانىدىم. نەتىجىدە سىز كۆرگەن مېھنەت - مۇشەققەتلەرنى مەنمۇ تارتىپ كۆردۈم. بۇ ئەلنىڭ پادىشاھلىق ئادىتى قەدىمدىن تارتىپ مۇنداق بىر قائىدە بويىچە بولىدىكەن. ئۇلار: «بىزنىڭ پادىشاھىمىزنىڭ بىزدىن پەرقى بولسۇن» دەپ بىزگە ئوخشاش كىشىلەرنى تېپىپ پادىشاھ قىلىدىكەن. ئۆز ئىچىدىن بولغان پادىشاھلاردىن نومۇس قىلىپ، ئۇلارنى كۆزگە ئىلمايدىكەن. بۇلارنىڭ ئىلگىرىكى پادىشاھى ئۆلۈپ كېتىپ ئۆزلىرىگە پادىشاھ قىلىش ئۈچۈن ئادەم ئىزدەپ يۈرۈۋاتقان ۋاقتىتا، ئۇلارغا توساتتىن مەن ئۇچراپ قاپتىمەن. ئۇلار مېنى تۇتۇپ كېلىپ ئۆزلىرىگە پادىشاھ قىلدى. ئىلگىرىكى پادىشاھنىڭ ئىككى قىزى بارىكەن. چوڭىنى ماڭا ئېلىپ بەردى. بارار يەرنىڭ قارارى يوق مۇشۇ يەردە تۇرۇۋاتىمەن.

بۇ پادىشاھ سەيپۇلمۇلۈككە شۇنداق مېھرىبانلىق قىلدىكى، ئۇنىڭغا خۇددى ئۆز ئاتىسىدەك كۆيۈنىدى. ئۇلارنىڭ كۆڭلى بارغانسېرى بىر - بىرىگە رام بولۇپ قالدى. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن پادىشاھنىڭ ئايالى شاھزادىنى كۆرۈپ:

— سىڭلىمغا خۇدايىم ئەر يەتكۈزدى، نېمىلا بولمىسۇن سىڭلىمنى ئۇنىڭغا ئېلىپ بېرەيلى، — دېدى.

شۇنىڭ بىلەن سىڭلىسىنى كەلتۈردى. ئۇلار سىڭلىسىنى شاھزادىگە ئېلىپ بەردى. خالىمىسۇن - خالىمىسۇن ئىككىسىنى بىر ئۆيگە سولاپ قويدى. قىز كېچىسى يالاپ، ئىززەت - ئىكرام قىلاتتى. شاھزادە بولسا، ۋەھشىي ھايۋاندىن قاچقاندەك ئۇ بۇلۇڭدىن بۇ بۇلۇڭغا قاچاتتى.

— ئەي كەرەملىك سۇلتانىم، — دېدى شاھزادە بىر كۈنى پادىشاھقا يېغلاپ، — تەقدىرى ھەققى مېنى بۇ بالا - قازادىن قوتقۇزسىڭىز.

پادىشاھنىڭ رەھمى كېلىپ، شاھزادىنى ئېلىپ ئۇۋغا چىقىپ كەتتى. ئۇلار دەريا بويىغا كەلدى ۋە سال ياسىدى، ئاندى ئوردىغا قايتىپ كەلدى. كېچىسى پادىشاھ شاھزادىگە لازىملىق نەرسىلەرنى ئىت باشلاردىن ئوغرىلىقچە تەييارلاپ بەردى.

شاهزاده قېچىپ ده‌ريا لېۋىگه باردى. سالنى ده‌رياغا سالدى، ئۆزىنى سالغا ئالدى. ته‌ۋه‌ككۈلىنى خۇداغاقىلىپ، يولغا راۋان بولدى. نه‌چچه كۈن ده‌ريادا يۈردى. ئۇزۇقى تۈگىدى. هه‌ر هالدا قورسىقى ئاچسا ئالىقات بىلەن زىق ئېلىپ يەپ ماڭدى. ماڭا ـ ماڭا يەنه بىر ئارالغا يەتتى. ئۇ يەرده هه‌ر تۈرلۈك مېۋىلەر بارىكەن. ئېلىپ يەپ يۈره‌تتى. تۈيۇقسىزلا بىر ئاده‌مگه يولۇقتى. ئۇ ئاده‌مىنىڭ پەقەت بېشىلا يوق، قالغان هەممه ئەزالىرى بار ئىدى. بۇ مەخلۇق شاهزادىنى تۇتۇۋالدى ۋه شاهزادىنىڭ ينىغا مىندى ـ ده، ئاياغلىرى بىلەن سره‌ۋالدى. «ئېشكىم يوق ئىدى، خۇدا ىم بىر ئېشەك به‌ردى» ده‌پ شاهزادىنىڭ گه‌ده‌نلىرىگه سانچىلىپ، هه‌ر ته‌ره‌پكه يۈگۈرۈتتى. ئاخىر ئۇنى ئۆز مەنزىلىگه ئېلىپ باردى. بۇ مەخلۇقنى «رودىپاي» ده‌پ ئاتايتتى. قۇلىقى تۈۋىدىنلا يوق ئىدى. ئەگه‌ر ده‌ره‌خقه چىقار بولسا، ده‌ره‌خنى چىرماپ چىقاتتى. چۈنكى بۇ مەخلۇقنىڭ پۈتلىرى كۆكسىده ئىدى. ئۇ مەخلۇق سەيپۈلمۈلۈكنى ئاياغلىرىدا چىرماپ تۇتۇپ تۇراتتى. كېچىدىمۇ شاهزادىنى ئاياغلىرىدا چىرماپ ياتاتتى. بىر كۈنى باشقا بىر يەرگه باردى، قارىسا، بىر زور تاشنىڭ ئۈستىگه ئۇزۇملەر چۈشۈپ بۇزۇلۇپ ئېقىپ تۇرۇپتۇ.

شاهزاده بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن:

ـ ئەي رودىپاي، بۇ نېمه شەرـ به‌ت، ـ ده‌پ ئۇنى سۈمۈرۈپ ئىچكەن بولۇپ تۇردى.

رودىپاي بولسا تويغۇچه ئىچتى. ئاندىن ئۇنى ئۇيان ـ بۇيان ئېلىپ يۈردى. رودىپاي ئاخىر مەست بولدى.

شاهزاده ته‌گىرى تاتالاغا مۇناجات قىلىپ «ئەي ته‌گىردم، سه‌ندىن ئۆزگه پاناهىم يوق، مېنى بۇ بالالاردىن قۇتقۇزغايسه‌ن» ده‌پ يىغلىدى. ته‌گىرىنىڭ ته‌قدىرى بىلەن رودىپايىنىڭ پۇتلىرى بوشىدى. شۇنىڭ بىلەن ئاستا رودىپايىنىڭ ئايىغىدىن ئاجراپ، بىر ئېغىر تاشنى رودىپايىنىڭ ئاينىغا قويۇپ قېچىپ كه‌تتى. شاهزاده ده‌ريادا مېڭىپ يەنه بىر ئارالغا چىقتى. بۇ ئارالدا هه‌ر تۈرلۈك مېۋىلەر، ره‌گىگا ره‌ڭ جانىۋارلار بار ئىكه‌ن. مېۋىلەردىن يەپ، شۈكرى سانا ئېيتىپ، سەيلى قىلىپ يۈره‌تتى، بىر بۆلۈك مايمۇنلار كېلىپ، شاهزادىنى تۇتۇۋالدى ۋه ئېلىپ بېرىپ پادىشاهىغا تۆھپه قىلدى. شاهزاده سەيپۈلمۈلۈك قارىسا، بىر قارا ساقال يىگىت ته‌خت ئۈستىده ئولتۇرۇپتۇ. سەيپۈلمۈلۈك: «ته‌گىرنىگه ته‌شه‌ككۈر، ئاده‌مـ

نىمۇ كۆرگىلى نېسىپ قىلدىڭ» دېدى.
تەختكە قارىسا، تەختنى بىرخىل خۇش پۇراق ياغاچتىن ياساپ ئۇنىڭغا جەۋاھىرلاردىن كۆز قويۇپتۇ. شاھ-زادە ئەدەب ۋە تەۋازۇ بىلەن سالام قىلدى. ئۇ پادىشاھ يۈگۈرۈپ قوپۇپ ئىززەت-ئىكرام بىلەن شاھزادىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ، تەختكە ئېلىپ چىقىپ، ئۆز يېنىدىن ئورۇن بەردى. بىرقانچە كۈن ھەمسۆھبەت بولدى، ھال-ئەھۋال سوراشتى. يەغلاشىپ سىرداش بولۇپ، مەقسەتلىرىنى ئاڭلاشتى. پادىشاھ شاھزادىنى نەچچە زامان يېنىدا تۇرغۇزۇپ، ھەر كۈنى لۇكى ھەر خىل مېھماندارچىلىق قىلىپ كۈتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بىر-بىرىگە ئاتا-بالىدەك يېقىن ئەقىدە ئىخلاس قىلىشىپ ئۆتتى. كۈنلەردىن بىر كۈنى پادىشاھ شاھزادىگە:

— ئەي ئەزىز بۇرادىرىم، قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدىڭىز؟ — دېدى.

سەيپۇلمۇلۇك ئاتىسىدىن تۆرىلىپ، ئانىسىدىن تۇغۇلۇپ، تاھازىرغىچە بولغان ئىشلارنى ۋە كۆرگەن ھادىسىلەرنى بىر-بىرلەپ بايان قىلدى. بۇلارنى ئىشتىپ پادىشاھمۇ يىغلىدى.

شاھزادە سەيپۇلمۇلۇك:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ھەزرەتلىرى نېمە بولۇپ، بۇ مايمۇنلارنىڭ ئارىسىغا كېلىپ قالدىلا؟ — دەپ سورىدى.

پادىشاھ كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ:

— پېقىرمۇ سىزگە ئوخشاش جاھان تاماشىسىغا چىققانىدىم. سىز تارتقان مېھنەت-مۇشەققەتلەرنى مەنمۇ تارتقان. تۇيۇقسىز مايمۇنلار تۇتۇۋېلىپ كېلىپ ئۆزلىرىگە پادىشاھ قىلدى. بۇلارنىڭ ئادەت قائىدىسى بويىچە: قاچانكى پادىشاھى ئۆلسە، ھەر تەرەپكە تارقاپ چىقىپ بىرەر ئادەم يولۇقسا، ئۇ ئادەم خالىسۇن - خالىمىسۇن ئېلىپ كېلىپ، ئۆزلىرىگە پادىشاھ قىلىدىكەن. مەنمۇ تۇيۇقسىز بۇلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ دۇشمۇ كۈنگە قالدىم، — دېدى.

ئۇلار ئاھ-زار قىلىشىپ يىغلاشتى. ئۇلار بىرنەچچە كۈن بىر ئۇياقتا، بىر بۇياقتا تاماشا قىلىپ يۈردى. مايمۇنلار بولسا «بۇ پادىشاھىمىزنىڭ قېرىندىشى ئوخشايدۇ» دەپ گۇمان قىلدى. شاھزادە سەيپۇلمۇلۇك بىر كۈنى ۋاقتىنى غەنىيمەت بىلىپ:

— ئەي ئەقىللىق ۋە ئادىل پادىشاھ، مېنىڭ سەندىن ئايرىلىشقا تاقىتىم يوق. بىر ياقتا باردىغانغا تېخى قۇۋۋىتىم يوق، لېكىن تۇرۇپ قېلىشقا ئامالىم تېخىمۇ يوق. بىزنى بۇ ئايرىلىش ئەندىشىگە سالماقتا. بۇ بىزگە تەقدىر قىسمەتتۇر. ئۆزلىرى باغى ئىرەم ۋە بەدىئۇلجامال ھەققىدە بىرەر مەلۇمات ئاڭلىغانمۇ؟ — دەپ سورىدى.

پادىشاھ:

— خۇدا ھەققى، مەن بۇنداق ئىسىمنى ئاڭلاپ باقمىغان. ئەمما پالانى يەردە لايەئىتا ئىسىملىك بىر تېرى كىشى بار ئىسمىش، بەلكىم شۇ كىشى بىلىشى مۇمكىن، — دېدى.

پادىشاھ سەيپۇلمۇلۇكنى بىر يولباشلىغۇچى بىلەن بىلله ئۇ يەرگە ئەۋەتتى. ئۇلار نەچچە پەرسەخ يول يۈردى. ئاخىر كۆزلىگەن مەنزىلگە يەتتى. ئۇ قېرى سال كىشى بىلەن كۆرۈشتى. ئۆزىنىڭ مەقسىتىنى سۆرىدى. ئۇ مويسىپىت كىشى:

— بىلمەيمەن، — دېدى.

شاھزادە يەنە:

— ئەي بوۋا مەرۋايىت نېمىدىن پەيدا بولىدۇ، — دەپ سورىدى.

ئۇ كىشى:
— بۇ يېقىندا بىر تاغ بار، ئۇنىڭدا مەرۋايىت تولا، — دېدى ۋە شاھزادىنى غايەت ئېگىز بىر تاغقا باشلاپ باردى.
شاھزادە يەنە سورىدى:
— ئەي بوۋا مەرۋايىت نېمە سەۋەبتىن سېرىق بولىدۇ؟
ئۇ كىشى جاۋاب بېرىپ:
— ئۇنىڭ رەڭگى ئەسلىدە ئاق. كۈن نۇرىنىڭ ئىسسىقىدا سارغىيىپ قالغان. ئۇ يەتتە يىل كۈن نۇرى كۆرگەندىن كېيىن قىزىرىپ مەرۋايىتقا ئايلىنىدۇ، دەيدىغان قاراش بار، — دېدى.
شاھزادە سەيپۇلمۇلۇك بىرمۇنچە زىق، ئالىقات ئالدى. ئاندىن ئۇ مويسېپىت بىلەن خوشلىشىپ پادىشاھىنىڭ ئالدىغا كەلدى. بۇ ئىككىيلەن بىر-بىرىگە مۇڭ ئېيتىشىپ، ھەر كۈنى بىر ياكى ئىككى قېتىم يىغا-زارە قىلىشاتتى. بۇلارنىڭ يىغىسىغا چۆل-جەزىرە، تاغ-دەريالار مۇ ھەيران ئىدى. ھەر كېچە مەجلىس تۈزگەندە، تاك ئاتقۇچە بىر توپ مايمۇنلار ئۇلارنىڭ بېشىدا چىراغ تۇتۇپ تۇراتتى. يەنە بىر توپ مايمۇنلار ھەر خىل لاتىلارنى ياغاچقا يۆگەپ، تۇغ-ئەلەم قىلىپ كۆتۈرۈپ تۇراتتى. نەچچە كۈنلەر ئەنە شۇنداق ئەيش-پاراغەت بىلەن ئۆتتى. شاھزادە باغى ئېھرەم بىلەن بەدىئۇلجامالنى يادىغا ئالدى. ئۇنىڭ ئىشق-مۇھەببىتى قاينىاپ تاشتى. شۇڭا يىغلاپ تۇرۇپ پادىشاھتىن رۇخسەت تىلىدى. پادىشاھمۇ يىغلاپ تۇرۇپ:
— ئەي ۋاپادار سىردىشىم، مەن يالغۇز قالسام قانداق قىلارمەن. نېمە بولۇپ كېتەرمەن. بىر نەچچە زامان بىرگە تۇرساق، — دېدى.
شاھزادە سەيپۇلمۇلۇك كۆز ياشلىرىنى تۆككەن ھالدا:
— ئەي كېھرەملىك پادىشاھىم، ھەزرىتلىرىدەك ئاتا ماڭا ھېچ يەردىن تېپىلماس، بىر سائەت ئايرىلىشقا تاقىتىم يوق. قانداق قىلاي؟ بۇ ھاۋايى-ھەۋەس مەنىڭ بېشىمغا چۈشۈپتۇ، تارتماسقا مەندە چارە يوق، — دەپ بۇ بەيتنى ئوقۇدى:

ھەرچەند خاھلىساڭ رىزامەن،
بىچارەۋۇ تابىئى قازامەن.

پادىشاھ شاھزادىنىڭ يىغىسىغا قارap، ئۇنىڭغا ئېچىنىپ ئىختىيارسىز ھالدا يىغلاپ كەتتى. ئاندىن كېيىن شاھزادىگە باشتىن ئاياغ كىيىم كىيدۈرۈپ، پادىشاھانە ئالتۇن-كۆمۈش، مارجان-زۇمرەت، ياقۇت ۋە كېچىنى نۇرانە قىلىدىغان نۇرلۇق گۆھەر-لەرنى ئىلتىپات قىلدى. ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىش ئۈچۈن بىر مايمۇنغا:
— بۇ دوستۇمنى ئۇزىتىپ بارىسەن، قەيەردىن يانىدۇرسا، شۇ يەردىن يانغىن، — دەپ تاپىلىدى. ئۆزىمۇ ئۈچ كۈنلۈك يەرگىچە بىرگە بېرىپ، يىغلاشقان ھالدا خوشلىشىپ يانىدى.
شاھزادە سەيپۇلمۇلۇكنى مايمۇن يول باشلاپ ئېلىپ ماڭدى. ھەرقېتىم ئات ماڭغىلى ئۇنىمىسا، مايمۇن ئاتنىڭ قۇلىقىنى چىشلەپ ماڭدۇراتتى. بىر جايغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن مايمۇنغا رۇخسەت بېرىپ، پادىشاھقا قۇللۇق ئىزھار ئەيلەپ يانىدۇردى. ئۆزى يولغا راۋان بولدى. نۇرغۇن مۇساپىلەرنى باستى. شاھزادىگە غېرىبچىلىق تەسىر قىلدى. ئاتا-ئانىسىنى،

(داۋامى 201 - بەتتە)

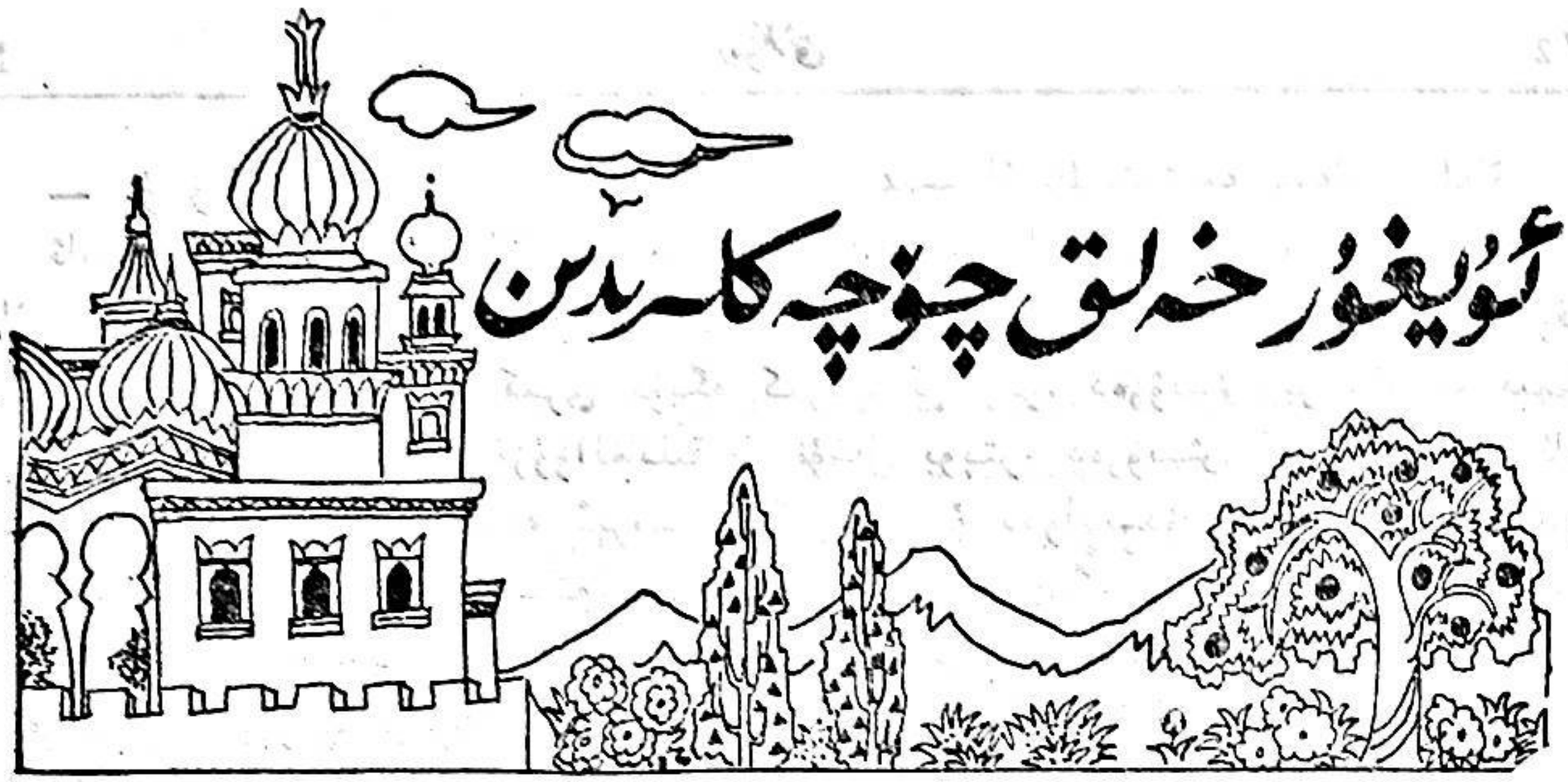

ئۇيغۇر خەلق چۆچە كالىرىدىن

جەننەتتىن كەلگەن ئادەم

بىر ئايال ئىككىنچى قېتىم ياتلىق بوپتۇ. كېيىنكى ئېرى ئۇنىڭغا تۇنجى ئېرىدىكى ياخشى مۇئامىلىدە بولماپتۇ. دائىم دەككە-بىرىپ دىلىغا ئازار يەتكۈزۈپتۇ. قەدىناس ئېرىنىڭ قەدرى ئۆتۈلۈپتۇ. بىر كۈنى بۇ ئايال ئاشخانىدا تاماق ئېتىپ ئولتۇرۇپ، ئۆلۈپ كەتكەن تۇنجى ئېرىنى ئەسلەپتۇ. ئۇنىڭ بىلەن ياخشى ئەر-خوتۇن بولۇپ ئۆتكەن كۆڭۈلدۈك كۈنلەرنى بىر-بىر يادلاپتۇ. ئايال ئاشۇ خىياللار بىلەن مۇڭلىنىپ ئولتۇرسا، بىر دەرۋىش ئىشىك ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇ. ئايال ئۇنىڭدىن:

— ئۆزلىرى قەيەردىن كەلدىلە؟— دەپ سوراپتۇ.

— جەننەتتىن — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ دەرۋىش.

«جەننەت» دېگەن سۆزنى ئاڭلاپ بۇ ئايالنىڭ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلۈپتۇ.

— نېمىگە يىغلايلا؟— دەپ سوراپتۇ دەرۋىش.

— مېنىڭ ئېرىم جاھىللا مۇندىن ئىككىسى يىل ئىلگىرى ئالەمدىن كەتكەن. ئۇ كىشىنى جەننەتتە كۆردىلىمۇ؟

دەرۋىش بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھاڭ-تاڭ بولۇپ قاپتۇ ۋە دەرھال ئەقىل يۈرگۈزۈپ:

— ھەئە، شۇنداق. مەن ئۇنى كۆردۇم،— دەپتۇ.

ئايال يىغا سېلىپ:

— نۇرغۇن بايلىق يىغىپ، ئاخىر ئۇ دۇنياغا بايلىق ئەسقاتماي، بىر ماتا كېپەن بىلەن كەتكەن مۇرەببەم،— دەپ زارلىنىپتۇ.

دەرۋىش ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ تەسەللى بېرىپتۇ. ئايال ئۆزىنى توختىتۇبلىپ:

— سىلە يەنە جەننەتكە كېتەملا؟—دەپ سوراپتۇ.

— ھەئە، ئەتىلا كېتىمەن.

— ئۆزلىرى كىم بولىلا؟

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

— رۇھۇللا.

ئايال كۆڭلىدە بۇ خۇداغا يېقىن ئۇلۇغ زات بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ ئۆيىگە باشلاپ داستىخان سېلىپ مېھمان قىپتۇ. دەرۋىشكە يەنە كىيىم - كېچەك، نان - توقاچ يوللۇق تۇتماتچى بولۇپ ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ. دەرۋىش بۇ ئۆيدە مېھمان بولۇپ قورسىقىنى راسا تويغۇزۇۋالغانلىقىغا خۇشال بوپتۇ. دەرۋىش ئىچىدە «بۇ ئايال تازىمۇ ساددا ئىكەن. جەننەتتە ئېرىمنى كۆردىلىمۇ دەۋاتىدۇ» دەپ تۇرۇشىغا، ئايال ئاپئاق كۆڭلەك - ئىشتان، نان - توقاچلارنى بىر بوغچىغا چىگىپ دەرۋىشكە سۇنۇپتۇ. ھەمدە جەننەتكە قايتىپ بارغاندا ئېرىگە كۆپتىن - كۆپ سېغىنىپ سالام ئېيتىشنى ۋە بۇ نەرسىلەرنى بېرىپ قويۇشنى تاپىلاپتۇ. دەرۋىش ئايالنىڭ قولىدىن بوغچىنى ئېلىپ خوشلىشىپ چىقىپ كېتىپتۇ.

ھايال ئۆتمەي ئايالنىڭ كېيىنكى ئېرى قايتىپ كەپتۇ. بۇ ساددا ئايال ئېرىگە ھېلىقى دەرۋىشنىڭ جەننەتتىن كەلگەنلىكىنى ھەمدە ئۇنىڭغا بەرگەن نەرسىلىرىنى دەپ بېرىپتۇ. ئېرى خوتۇنىدىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ناھايىتى خاپا بولۇپ، خوتۇنىغا كايىپتۇ.

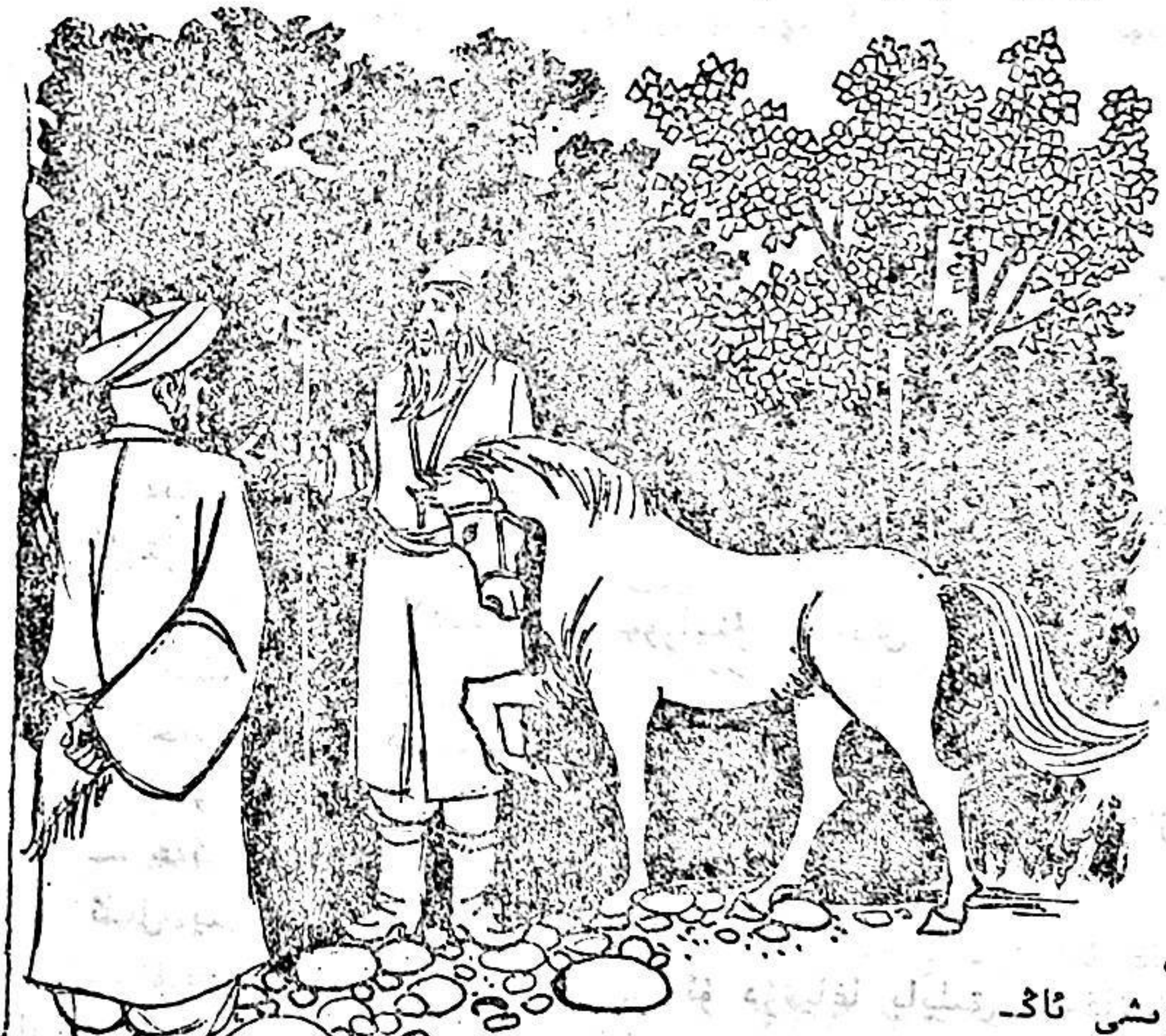

— ھۇ، مېڭىسى يوق كالۋا خوتۇن. دۇنيادا مۇشۇنداق مۇ گول - ھاماقەت خوتۇن بولامدۇ، مەن ھازىر ئارقىسىدىن قوغلاپ بېرىپ ئۇنى تۇتۇپ كېلىمەن، — دەپتۇ - دە، دەرھال ئېتىغا مىنىپ دەرۋىشنى قوغلاپ مېڭىپتۇ.

دەرۋىش بوغچىنى كۆتۈرۈپ خۇشال ھالدا كېتىۋاتسا، ئارقىدىن ئاتىنىڭ تۇياق تىۋىشى ئاڭلىنىپتۇ. شۇنداق بۇرۇلۇپ ئارقىسىغا قارىسا، يىراقتىن بىر ئادەم ئات چاپتۈرۈپ كېلىۋاتقۇدەك. دەرۋىش كۆڭلىدە: «ھەرقاچان ئاشۇ ئايالنىڭ ئېرى كەلدى بولغاي» دەپ، قولىدىكى بوغچىنى دەرھال يول ئۇستىدىكى قويۇق دەرەخزارلىققا تاشلىۋېتىپ ھېچ نەرسىنى بىلمىگەن كىشى بولۇپ كېتىۋېرىپتۇ.

ئاتلىق ئادەم دەرۋىشنىڭ ئارقىسىدىن يېتىپ كېلىپ:

— قولىدا بوغچا كۆتۈرۈپ ماڭغان بىر ئادەمنى كۆردىڭلىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھەئە كۆردۇم. ھېلىقى قولىدا بوغچا كۆتۈرگەن بىر ئادەم ئاۋۇ تەرەپكە ئۆتۈپ كەتتى، — دەپ ئورمانلىقنىڭ باشقا بىر تەرىپىدىكى ئات ماڭالمايدىغان يولنى كۆرسىتىپتۇ. ئۇ ئادەم ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ دەرۋىشكە:

— ئېغىر كۆرمەي ماڭۇ ئاتنى تۇتۇپ تۇرسىلا، مەن ئۇ ئادەمنى ئىزدەپ تېپىپ كېلەي، — دەپ ئاتنى دەرۋىشكە تۇتقۇزۇپ قويۇپ، ئۆزى ئورمانلىق ئىچىگە كىرىپ كېتىپتۇ.

دەرۋىش ئورمانلىق ئىچىگە تاشلاپ قويغان بوغچىنى ئېلىپ كېلىپ، ئاتقا مىنىپلا بۇ يەردىن بەدەر قېچىپتۇ. ھېلىقى ئادەم بوغچىنى ئېلىپ كەتكەن كىشىنى ئىزدەپ تاپالماي، قايتىپ ھېلىقى ئاتنى تۇتقۇزۇپ قويغان جايغا كەلسە، ئادەممۇ يوق، ئاتمۇ يوق.

ئۇكىشى: «ھەي ئېسىت، خوتۇننى ئالداپ بوغچىنى ئېلىپ ماڭغان دەرۋىش شۇ ئىكەن. بىلمەي قاپتىمەن. مېنى ئالداپ ئاتنىمۇ ئېلىپ قېچىپتۇ» دەپ ئاھ ئۇرۇپ، خاپىچىلىقتا ئۆزىنى ئۆزى تەستەكلەپتۇ ۋە ئۆز - ئۆزىگە: «مەن خوتۇندىنمۇ گالۋاڭ، ئەخمەق ئىكەنمەن. ئاتنى ئۆز قولۇم بىلەن ئۇنىڭ قولىغا تاپشۇرغىنىمنى دېمەمدىغان، ۋاي ئېسىت...» دەپ نائىلاج ئۆيىگە قايتىپتۇ. ھېرىپ - ئېچىپ ئۆيىگە كەلسە، ئايال ئېرىنىڭ توپا تەلەت پىيادە كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ:

— ئات قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئاتنى ھېلىقى دەرۋىشنىڭ جەننەتكە پاتىراق بېرىپ، سەن بەرگەن بوغچىنى ئېرىڭگە يەتكۈزسۇن، دەپ بېرىۋەتتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئېرى.

ئېيتىپ بەرگۈچى: مۇھەممەتئاخۇن، رەتلىگۈچى: ئابدۇراخمان مۇمىن

مۇشتەرىلەر دىققىتىگە:

ژۇرنىلىمىزنىڭ 1993 - يىللىق 2 - سانىدا بېسىلغان نومۇرى ئالمىشىپ كەتكەن لىكتىن، 193 - بەت بىلەن 194 - بەت بىر - بىرىنىڭ ئورنىغا ئالمىشىپ قالغان. يەنە ژۇرنىلىمىزنىڭ 208 - بەت ئۇستىدىن بىرىنچى قۇردا «ئەدەبىيات» دېگەن سۆز «ئەدەبىسىات»، ئىككىنچى قۇردا «تۇغۇلغان» دېگەن سۆز «تۇتۇلغان» بولۇپ قالغان. تۇزىتىپ ئوقۇشىڭىزلارنى سورايمىز.

ئۇيغۇر كتاب تورىيكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يىگانە تورىدىسى

دەرد

بۇرۇنقى زاماندا قۇددۇس ئىسىملىك داڭدار بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن. بۇ بۇككىدە ئورمان بىلەن ئورالغان گۈزەل بىر شەھەرگە ھۆكۈمرانلىق قىلىدىكەن. بۇ شەھەر ئاۋات، مولچىلىق، پۇقرالىرىنىڭ تۇرمۇشى پاراۋان ئىكەن.

قۇددۇس پادىشاھنىڭ ئون ئىككى ئايالى بولۇپ، ھەر بىر ئايالىنىڭ ھۇجرىسىدا بىر ئايدىن مېھمان بولۇپ، ئۆمرىنى كەيپ-ساپا ئىچىدە ئۆتكۈزىدىكەن. ئۇنىڭ ئايالىلىرىمۇ ئۆز نۆۋىتىدە پادىشاھنى بەسلىشىپ كۈتىدىكەن.

شۇ ۋەجىدىن پۇقرالار پادىشاھنى «دەردى يوق» دەيىشىدىكەن.

كۈنلەر ئۆتۈپ بۇ گەپ قۇددۇس پادىشاھنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. شۇندىلا ئۇ ئۆزىنىڭ «ئېغىر دەردى» نىڭ بارلىقىنى ھېس قىپتۇ. چۈنكى ئۇ ئاتمىشقا ئۇلاشقان بولسىمۇ، تېخى پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەنىكەن.

ئۇ يېشى چوڭايغانسېرى پەرزەنت ئىشقىدا ھەسرەتچىكىدىغان بوپتۇ. ئۇنىڭ كۆزىدىن ئۇيقۇ قېچىپ، چىرايى زەپىرانلىققا تولۇپتۇ. ئۇ 11 ئايغىچە 11 ئايالى بىلەن بىللە بوپتۇ. بىراق ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنىڭ دەردىنى چۈشەنمەپتۇ.

ئون ئىككىنچى ئايالى مەلىكە ناۋاتنىڭ خانىسىغا مېھمان بولغان ئۈچىنچى كۈنى، مەلىكە ناۋاتنىڭ ئاغزىدىن كۆڭلىدىكىدەك گەپنى ئاڭلاپ بۇ ئايالىدىن تولىمۇ خۇرسەن بوپتۇ.

پادىشاھ مەلىكە ناۋاتتىن خۇرسەن بولسىمۇ، يەنىلا ئىچ سىرىنى خۇپىيانە تۇتۇپتۇ. ئۇ مەلىكە ناۋاتنىڭ مەخسۇس خانىسىدا ئۆتكۈزگەن بىر ئاي ئىچىدە ئۇيان ئويلىنىپ، بۇيان ئويلىنىپ «دۇنيادا دەردى يوق ئادەم بارمىدۇ؟ بۇ سىرنى يېشىش ئۈچۈن دۇنيانى بىر ئايلىنىپ چىقىشىم كېرەك» دېگەن قارارغا كەپتۇ.

شۇنداق قىلىپ پادىشاھ مەلىكە ناۋاتنى ئۆزىنىڭ ئورنىغا ئون يىللىق خان قىلىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ ئۆزى سەپەرگە چىقىپتۇ.

پادىشاھ بىر كۈنلۈك يولغىچە ئۇزىتىپ كەلگەن مەلىكە ناۋاتقا ئايرىلىش ئالدىدا شۇنداق ۋەسىيەت قىپتۇ:

— ئەي گۈزەل مەلىكەم، مەن جاھاننى ئايلىنىپ چىقىشنى نىيەت قىلدىم. مۇبادا جېنىم تېنىمدە بولسا ئون يىلدا قايتىپ كېلىمەن. سىز مېنىڭ ئورنىمدا ئون يىل شاھ بولىسىز. مەن كەلگىچە يۇرتنى ئادىل باشقۇرۇڭ. پۇقرالارنىڭ قورسىقى توق، كىيىمى

پۇتۇن بولسۇن؛ مەن قايتقاندا سىزگە خەۋەر بېرىمەن. مېنىڭ ئالدىمغا سىزدىن تۇغۇلغان 8 ـ 9 ياشلاردىكى ئوغلۇم، ئالا ئاياغ، قاشقا تورۇقتىن تۆرەلگەن تۆلپارنى مىنىپ قارشى ئالغىلى چىقسۇن...

پادىشاھ مەلىكە ناۋاتقا شۇلارنى ئېيتىپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ.

مەلىكە ناۋاتنىڭ دىلى غەمگە، كۆزى نەمگە چۆكۈپ ھەسرەت بىلەن شاھنى ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

پادىشاھنىڭ ۋەسىيىتى مەلىكە ناۋاتقا يېڭى دەرد قالدۇرۇپتۇ. چۈنكى ئۇ پادىشاھ بىلەن ئۆتكەن بەش يىللىق ئەر ـ خوتۇنلۇق ھاياتىدا بىرەر پەرزەنت كۆرمىدى. ئەمدى پادىشاھ ئون يىلغىچە يېنىدا بولمىسا ئۇنىڭدىن تۆرەلگەن پەرزەنتنى تېپىش مۇمكىنمۇ؟! ئۇنىڭ ئۈستىگە «ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپكەنسەن» ئالا ئاياغ، قاشقا تورۇقنى شاھ مىنىپ كەتسە، ئۇنىڭدىن تۆرەلگەن تۆلپارنى نەدىن تاپقۇلۇق.

مەلىكە ناۋات بۇ دەردتىن قۇتۇلۇشنىڭ چارە ـ تەدبىرلىرىنى ئويلاپتۇ. ئويلا ـ ئويلا ئاخىر بىر ئەقىل تېپىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ مەلىكە ناۋات ئەل ـ يۇرتنى ئادىل باشقۇرۇپتۇ. خەلقنىڭ تۇرمۇشى شاھ قۇددۇس ئويلىغاندىنمۇ بایاشات بولۇپ كېتىپتۇ. خەزىنىسى ئالتۇن ـ يامبۇلار بىلەن تولۇپتۇ. مەلىكە ناۋات يەنە بىر قىسىم چەۋەندازلارنى تاللاپ مەخسۇس تەربىيىلەپتۇ. چەۋەندازلار ئىشلارنى مەلىكىنىڭ كۆڭلىدىكىدەك بەجا كەلتۈرىدىغان دەرىجىگە يېتىپتۇ. مەلىكىنىڭ نام ـ شۆھرىتى خەلقى ـ ئالەمگە پۇر كېتىپتۇ. مەلىكە ناۋاتنىڭ ئادەملىرى شاھ قۇددۇسنىڭ نەگە بارغانلىقى، نېمە ئىش قىلغانلىقىدىن ھەر ئۇچ كۈندە بىر نۆۋەت مەلىكە ناۋاتقا خەۋەر بېرىپ تۇرۇپتۇ. مەلىكىمۇ ئۆز پىلانىغا پۇختا تەييارلىق قىپتۇ.

مەلىكە ناۋات ئۆز پىلانىنى تۆزۈۋەرسۇن، ئەمدى گەپنى ئۇنىڭ «ۋاپادار» ئىرى شاھ قۇددۇستىن ئاڭلايلى:

شاھ قۇددۇس پۇقراچە كىيىنىپ، ئالا ئاياغ تۆلپارنى يورغىلىتىپ شۇ ماڭغىنىچە چۆل ـ جەزىرە، تاغ ـ داۋانلاردىن ئۆتۈپ، سانا قسىز كېچىكلەرنى كېچىپتۇ. تومۇز ئايلىرىنىڭ تونۇرىدەك ئىسسىقىدىن كېيىم ـ كېچەكلىرى تەرگە چىلىنىپتۇ، كالپۇكلىرى گەز باغلاپ، تاڭلايلىرى قۇرۇپتۇ. ئۇ نۇرغۇن شەھەر، يېزا ـ قىشلاقلارنى ئارىلاپ، ئۆزى ئۇچ-رىغانلا ئادەم بىلەن ھەمسۆھبەت بوپتۇ. بىراق بىرەرمۇ دەردى يوق ئىنسانىنى تاپالماپتۇ. بىر ئايدىن كېيىن كاتتا بىر شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. بۇ شەھەر شاھ قۇددۇسقا ئۆز شەھىرىدىن چوڭ، گۈزەل ھەم ئاۋات كۆرۈنۈپتۇ.

شاھ قۇددۇس بۇ ئاۋات شەھەرنى ئارىلاپ، پادىشاھنىڭ ئوردا راۋىقى ئالدىغا كېلىپ قاپتۇ. قارىغۇدەك بولسا راۋاقتا كېلىشكەن، قامەتلىك بىر پادىشاھ ئايلانما ئورۇندۇقتا ئولتۇرغۇدەك. ئەتراپىدا ئالتە پەرىزات پادىشاھقا ھەمراھ بولۇپ، بىرى بېشىنى تۇتسا، بىرى ئايىغىنى تۇتقۇدەك. بىرى ئالتۇن ساپلىق يەلپۈگۈچ بىلەن پادىشاھنى يەل-پۇسە، بىرى قىزىلگۈل، ئەتىرگۈللەرنى شاھقا سۇنغىدەك؛ يەنە بىرى قەدەھكە قۇيۇلغان

مەينى شاھقا تۇتساۋ يەنە بىرى قۇشلارنىڭ كۆشىدە ياسالغان نازۇ - نېمەتلەرنى تۇتۇپ تۇرغۇدەك.

شاھ قۇددۇس «دۇنيادا دەردى يوق ئادەم مۇشۇ پادىشاھ ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپتۇ.

قۇددۇس شاھ دەرۋازىۋەنگە پادىشاھ بىلەن كۆرۈشۈش ئارزۇسىنى ئېيتىپتۇ. دەرۋازەن شاھقا خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ. شاھ قوبۇل قىپتۇ.

بۇ پادىشاھ ئەمدى قىرىقلاردىن ئاشقان، ئىسمى يولۋاس ئىكەن، ئۇنىڭ راسا قىران چاغلىرى بولۇپ، ئىسمى جىسمىغا لايىق باتۇر، قامەتلىك، نام-شۆھرىتى ئالەمگە مەشھۇر شاھ ئىكەن. بۇ پادىشاھنىڭ پەرزاتتەك ئۇچيۈز ئاتمىش خوتۇنى بار ئىكەن.

شاھ قۇددۇس، شاھ يولۋاس بىلەن تونۇشۇپ ئۇنىڭ ئېسىل مېھمانلىرى قاتارىدا كۆتۈلۈپتۇ.

ئاردىدىن ئۇچ ئاي ئۆتۈپتۇ. شاھ يولۋاس شاھ قۇددۇسنى مەنزىرىسى گۈزەل تەڭرىقۇت تېغىنىڭ ساپ ھاۋالىق، زەمزەم سۇلۇق، قېلىن ئورمانلىق، گۈللەرگە پۈركەلگەن ئارامبەخش يايلىقى بولغان «گۈل چوققا» غا سايahەتكە ئەپچىقىپتۇ. شاھانە چېدىرلار تىكىلىپ، خىزمەتكارلار جان-دىلى بىلەن خىزمەت قىلىشىپتۇ، شاھلار بەزىدە يەپ-ئىچىپ شاھمات ئويناپ ئوۋۇلاپتۇ. كېچىلىرى ئۇدۇنيا، بۇ دۇنيانىڭ گەپلىرىنىڭ قىلىشىپتۇ.

شۇ كۈنلەردە شاھ قۇددۇس، پۇرسەتنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى سېزىپ، شاھ يولۋاستىن «سىزنىڭ دەردىڭىز بارمۇ؟» دەپ سوراپتۇ.

شۇ سوئال بىلەن تەڭ شاھ يولۋاس، «ئاھ دەردىم» دەپتۇ-دە، ھوشىدىن كېتىپتۇ.

شاھ قۇددۇس سۇ چېچىپ يۇرۇپ شاھ يولۋاسنى ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ.

شاھ يولۋاس ئۆز دەردىنى شاھ قۇددۇسقا بايان قىپتۇ:

— مەن يىگىرمە بەش ياش مەزگىلىمدە ئۇرۇشتا ياردارلىنىپ ياۋلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدىم. مېنى ئۆلتۈرۈۋەتمىدى، بىراق ئاختا قىلىۋەتتى، راستىنى ئېيتسام مېنى تىرىك ئۆلۈك قىلىپ قويدى. مەن ياۋلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ بىر ئاي بولغاندا، دادام لەشكەرلىرى بىلەن دۈشمەننى يوقىتىپ مېنى قۇتۇلدۇردى. دادام ئۆلۈپ، شاھلىق ماڭا قالدى. ھازىر مېنىڭ ئۇچيۈز ئاتمىش ئايالىم بار. بىراق مەندىن ئۇلار ھېچقانداق ھۇزۇر ئالالمايدۇ. ئايالىرىم ئوردا ئىچىنى رەسۋاچىلىققا سېلىۋاتىدۇ، بۇنى مەن كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمەن، دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ ئۆتۈۋاتىمەن. دۇنيادا بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق دەرد بولامدۇ.

شاھ قۇددۇس شاھ يولۋاسنىڭ دەردىگە، ئۆزىنىڭ دەردىنىڭ ياماقچىمۇ بولمايدىغانلىقىنى بىلىپتۇ ۋە شاھ يولۋاسقا قاتتىق ئىچىنىپتۇ.

ئىككى دەردمەن بىر-بىرىگە ئۆزلىرىنىڭ دەردلىرىنى تۆكۈۋاتقان شۇ كۈنلەردىنمۇ ھەشىمەتلىك بىر سەھەرلىكى، «گۈل چوققا» يايلىقىدا شاھ يولۋاسنىڭ چېدىرىدىنمۇ ھەشىمەتلىك بولغان شاھلارغا خاس، چېدىر تىكلىنىپتۇ. بۇ چېدىر شاھ يولۋاسنىڭ چېدىرىدىن بەشىۋز مېترلا نېرىدا ئىكەن. بۇ يايلاقتا ھەرقانداق پادىشاھ شاھ يولۋاسنىڭ ئىجازىتىنى ئالماي

كېلەلىمەيدىكەن. شۇڭا بۇ ئىش شاھ يولۇاسنى ھەم غەزەپكە ساپتۇ ھەم ھەيرانلىقتا قالدۇرۇپتۇ.

قارشى تەرەپ پادىشاھنىڭ ئەلچىلىرى شاھ يولۇاسنىڭ چېدىرى ئالدىغا كېلىپتۇ. شاھ يولۇاسقا مەكتۇپ سۇنۇپتۇ. مەكتۇپتا مۇنداق يېزىلغانىكەن:

«مۆھتىرەم شاھ يولۇاس، ئالدى بىلەن سىزگە ئالىي ئىھتىرام بىلدۇرىمەن. كېچىكى تۇندە، سىزنىڭ بۇ زېمىنىڭىزدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، سىزنىڭ بۇ يەردە ئىكەنلىكىڭىزنى ئاڭقىرالمىغانلىقىم ۋەجىدىن، سىزدىن بىسوراق بۇ يايلاقتا قونۇپ قالدىم. گۈناھىمنى كەچۈرۈپ مېنىڭ بۇ يەردە بىرەر كۈن تۇرۇشۇمغا ھەمدە سىزگە ۋە سەپداشلىرىڭىزغا چاي بېرىشىمگە ئىجازەت قىلغايسىز...

ھۆرمەت بىلەن: مەشرىقدىن مەغرۇپقا سايادەت قىلغۇچى جاھانگەزدى پادىشاھ قۇدرەت»

شاھ قۇددۇس مەكتۇپنى ئوقۇپ قاتتىق سۆيۈنۈپ كېتىپتۇ. چۈنكى ئۇ، جاھانگەزدى پادىشاھ قۇدرەتنىڭ ئىسمى-شەرىپىنى، داڭقىنى ئاڭلىغان، لېكىن كۆرمىگەن ئىكەن. شۇ ۋەجىدىن بولسا كېرەك، شاھ يولۇاس، شاھ قۇددۇس بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، چايغا باردىغانلىقىنى مەقسەت مەكتۇپ يېزىپ، قۇدرەت پادىشاھنىڭ ئەلچىسىگە ئىككى قوللاپ بېرىپتۇ.

«گۈل چوقما» يايلىقى شۇ كۈنى قاينام-تاشقىنلىق بەزمە سورونىغا ئايلىنىپتۇ. شاھ يولۇاس، شاھ قۇددۇس ھەمدە ئۇلارنىڭ خىزمەتكارلىرى، لەشكەرلىرى، شاھ قۇدرەتنىڭ مېھمانداوستلۇقىغا، خىزمەتكارلىرىنىڭ چۆرىلىكىگە، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان نەغمە-ناۋا ئەقىل-پاراسىتىگە قايىل بوپتۇ.

شاھ قۇددۇسنى ھەممىدىن بۇرۇن، شاھ قۇدرەتنىڭ پەرىزاتتەك جامالى، بۇلاقتەك شەھلا كۆزلىرى كۆيدۇرۇپتۇ. بىراقتا ئۇنىڭ گۈمانلىرىنى قۇدرەت پادىشاھنىڭ يارىشىملىق شاپ بۇرۇتى، ئەرلەرگە خاس ئاۋازى ھەم ھەربىيتى يېڭىپ چۈشۈيتۇ-دە، ئىككى پادىشاھ، ئالدىدا ئەدەبسىزلىك يولمىسۇن،..دەپ ئېھتىيات قىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ شاھلار ئوتتۇرىسىدىكى مېھمانداوستلۇق، بىر-بىرىنى چاقىرىش بىر كۈندىن ئۆتۈپ ئۈچ كۈنگە داۋاملىشىپتۇ. شاھلارنىڭ خىزمەتكارلىرى، لەشكەرلىرىمۇ بەزمە سورۇندىن ھۇزۇرلىنىپتۇ.

شاھلار ئۆزئارا شاھمات ئويناۋشىپتۇ. بىرىنچى كۈنى ئۇلار كىم يېڭىلسە، يەڭگۈچى شاھنىڭ خانىسىغا بىر پەرىزات ئايالنى بىر كېچە كىرگۈزۈپ بېرىشنى شەرت قىلىشىپتۇ، بۇ كۈندىكى شاھمات مۇسابىقىسىدە شاھ قۇددۇس، شاھ قۇدرەتنى يېڭىۋاپتۇ.

شاھ قۇدرەت ئاخشىمى ئەرەنچە كېينىلىرىنى، بۇرۇتلىرىنى ئۆزگەرتىپتۇ. ئەسلىدە بۇ مەلىكە ناۋات بولۇپ، شاھ قۇدرەتنىڭ شەكلىگە كىرىۋالغانىكەن. بۇنى شاھ قۇددۇس سەزمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شاھ قۇددۇس، مەلىكە ناۋات بىلەن «گۈل چوقما» يايلىقىدا بىر كېچىسى بىللە بوپتۇ. شۇ كېچە مەلىكە ناۋاتنىڭ خىزمەتكارلىرى كۈيىگە كەلگەن ساغلام تورۇق بايتالنى، شاھ قۇددۇسنىڭ تۈلپارى ئالا ئاياغ قاشقىغا قوشۇۋېتىپتۇ.

خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن مەلىكە ناۋاتنىڭ بويىدا قاپتۇ. تورۇق بايتالمۇ ئايغىردىن چىقىپتۇ.

ئەتىسى شاھ قۇدرەت، شاھ يولۋاسنى يېڭىپتۇ. ئۇچىنچى كۈنى شاھ قۇدرەت شاھ قۇددۇسنى يېڭىپ شەرت بويىچە، ئۇنىڭ ساغرىسىغا تامغا بېسىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن يايلاقتىكى ئۇچرىشىش - بەزمە ئاياغلىشىپتۇ. شاھ قۇدرەت ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. شاھ يولۋاس بىلەن شاھ قۇددۇسمۇ يايلاقتىن شەھەرگە قايتىپتۇ.

يايلاقتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، شەھەردە بىر ئايدىن ئارتۇق دەم ئالغان شاھ قۇددۇس، شاھ يولۋاسقا رەھمەتلىرىنى يايان قىلىپ يەنە سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. كونا كېسلى قوزغىلىپ، جاھاندا دەردى يوق ئادەمنى ئىزدەپ دەشتى - چۆل، تاغ - دەريالاردىن ئېشىپ ئۆز كۆڭلىگە پۈككەن ئىشنى ئىشلەپ يۈرۈۋېرىپتۇ.

جاھاننى دەرد ئىچىدە بىر ئايلىنىپ چىققان شاھ قۇددۇس، دەردى يوق ئادەمنى يەر يۈزىدىن تاپالمايۇ، ئون يىل سەرگەردانلىق ھاياتىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، ئاخىرى ئۆز يۇرتىغا قايتىپتۇ.

ئۇ ئۆز شەھىرىگە ئون چاقىرىمدەك قالغاندا ئۆمرىدە ئۇچرىتىپ باقمىغان ھەيۋەتلىك قارشى ئېلىشقا ئۇچراپتۇ. پۈتۈن شەھەر خەلقى يولغا پايانداز سېلىپ، ئىككى ياقتا دەستە - دەستە گۈللەرنى تۇتۇپ قارشى ئاپتۇ. شاھنى ئالدى بىلەن قارشى ئالغىنى ئالا ئاياغ، قاشقا تورۇق تۇلپارغا مىنگەن، شاھ قۇددۇسقا خۇددى سويۇپ چاپلاپ قويغاندەك ئوخشايدىغان توقۇز ياشلىق بىر شاھزادە بوپتۇ.

شاھزادە «سالام ئاتا!» دەپ ئاتتىن چۈشۈپ شاھ قۇددۇسنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. شاھ قۇددۇسمۇ سالامنى قوبۇل قىلىپ «بالام» دەپ قۇچاقلاپتۇ. پادىشاھ ئوردىغا بالىسىنىڭ ھەمراھلىقىدا كېلىپ، ۋەزىرلەر، خىزمەتكارلار، ئايالىرى بىلەن كۆرۈشۈپتۇ.

مەلىكە ناۋات شاھنى شۇ كۈنى ئۆزىنىڭ مەخسۇس خانىسىدا مېھمان قىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، شاھ قۇددۇس مەلىكە ناۋاتنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە قايىل بوپتۇ. ھەمدە ئۆزىنىڭ «مىراسخورى» دىن پەخىرلىنىپ دەردىنىڭ تۈگىگەنلىكىنى تىلغا ئاپتۇ.

رەتلىگۈچى: ئىلمىياس تاھىرى.

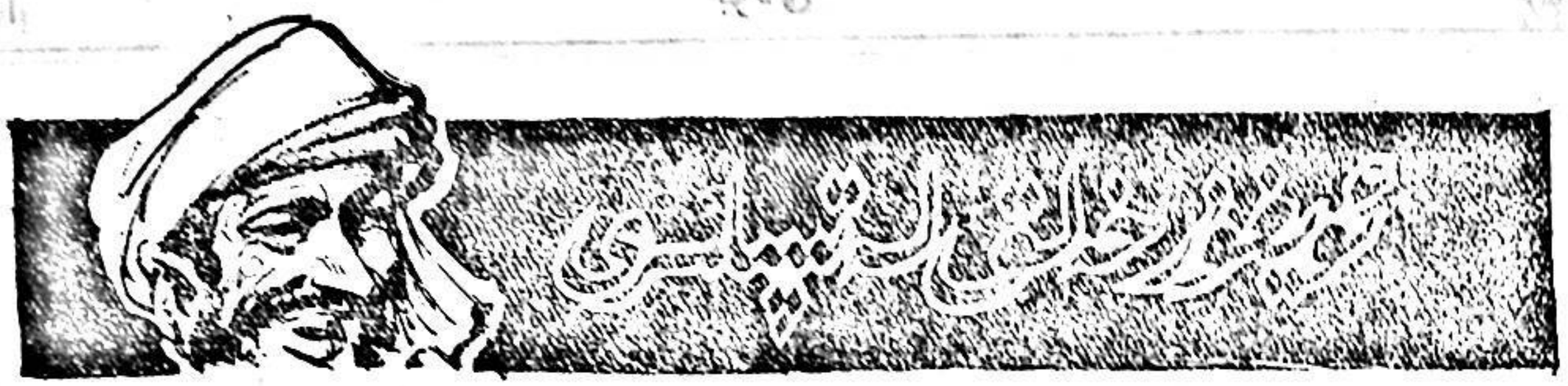

ئەپەندى لەتىپلىرى

يۆتكىۋەتمىسلە

ۋىلايەتتىن كەلگەن ئامبال بىر كۈنى ئەپەندىم تۇرۇشلۇق يېزىغا كېلىپ كۆپچىلىكتىن:

— يۇرتداشلار، هازىر بۇ ناهىيىگە يېڭى هاكىم بەلگىلەش زۆرۈر بولۇۋاتىدۇ. قېنى كۆپچىلىك ئىچىتىپ باقسۇن، بۈرۈنقى هاكىمنىڭ ئورنىغا كىمنى هاكىم قىلىپ بەلگىلىسەك بولار؟ — دەپ سوراپتۇ.

كۆپچىلىك نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي، ئارىسالدا بولۇپ تۇرۇۋاتقاندا، ئەپەندىم دەررۇ ئورنىدىن تۇرۇپ:

— مۆھتىرەم ئامبال، كۆپچىلىكنىڭ ئارزۇسى شۇكى، جانابلىرى هازىرقى هاكىمنى يۆتكىۋەتمەي، داۋاملىق ساقلاپ قالسىلا، — دەپتۇ.

ئەپەندىمنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ئامبال ئەجەبلەنگەن هالدا:

— بۇ قانداق گەپ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ هاكىم، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بۇ ناهىيىدە مەنسەپكە ئولتۇرۇشتىن ئىلگىرى ئۆزى ئورۇق ئىدى، ئۆي - بىساتى قۇرۇق، قورۇ - جايىمۇ يوق ئىدى. بىزگە هاكىم بولۇغاندىن كېيىن، بېيىپ، سەمرىپ ئۆزى چاپىنىغا، بىساتلىرى ئايۇنىنىغا سىغمايدىغان بولۇپ كەتتى. شۇڭا بىرنەچچە ئورۇندا مەشىمەتلىك قورۇ - جاي ۋە قەسىر - ساراي سالدۇردى. بۇ هاكىمنىڭ كىم نەرسىلىرىنى تولۇقلاپ بېرىمىز، دەپ ساقاللىرىم ئاقاردى. ئەمدى بىزگە يېڭى هاكىم كېلىدىغان بولسا، ئۇنىڭمۇ توققۇز-زىنى تەل قىلىپ بېرىمىز، دەپ تۇگەشكىنىمىز شۇ.

قارايدۇ ۋە سانايدۇ

بىر كىشى ئەپەندىمدىن:

— ئەپەندىم، ئۆزلىرى خىلىلا ياشىنىپ قاپلا، بالىلىرى ئانچە-مۇنچە قارامدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— قارايدۇ، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئۇ كىشى يەنە:

— قانداقراق قاراۋاتىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەندىن قالىدىغان مىراسلارنى قانداق بۆلۈشۈش كويىدا، ئۆي - بىساتلارنى ۋە لىم ياغاچلارنى پات - پات قاراپ ساناپ قويىدۇ.

ئەنسىرەش ئادەم

— مەھەللىنىڭ ئىمامى بىر قېتىملىق نەزىرده ئەپەندىم بىلەن بىللە ئولتۇرغانىكەن، داستىخان ئۈستىده ئولتۇرۇپ:

— بەزىلەر كۆشكە ئۆزىنى ئۇرۇپ، شورپىسىنى ئانچە قىلمايدىكەن، ئەمەلىيەتته ئادەمگە كۈچ بولىدىغان ۋە مەنپەئەت قىلىدىغىنى گۆش ئەمەس، بەلكى

ئۇيغۇر كتاب تورىدىن قوبۇلكتى www.uyghurkitap.com

شورپا، بىر-ئىككى جىك گۆش يېگەندىن كۆرە بىر پىيالە شورپا ئىچكەن ملك ئەلا، دەپ ۋەز ئېيتىپتۇ.

بىر پەستىن كېيىنلا گۆش ۋە شورپىلار مېھمانلارنىڭ ئالدىغا كېلىشكە باشلاپتۇ. ئەپەندىم ساھىبخانىنىڭ قولىدىكى بىر تاۋاق گۆش بىلەن بىر پىيالە شورپىنى ئاپتۇ-دە، شورپىنى ئىمامنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. گۆشنى ئۆزىنىڭ ئالدىغا قويۇپ، گەپ-سۆز قىلماي يېيىشكە كىرىشىپ كېتىپتۇ.

ئىمام ئەپەندىنىڭ بۇ ئىشىدىن ئىنتايىن غەزەپلەنگەن هالدا:

— ئەپەندىم، مېنىڭ ئالدىمدا بىر پىيالە شورپىنى قويۇپ، ئۆزىڭىز بىر تاۋاق گۆشنى غېمىڭىزدە يوق يەپ ئولتۇرىسىزغۇ؟ ئىنساپ بىلەنراق ئىش قىلسىڭىزچۇ؟! — دەپتۇ.

— ئىمام ئاخۇنۇم،— دەپتۇ ئەپەندىم،— مەن ئىنساپلىق ئادەم بولغاچقا، ئۆزلىرىنى- مەھەللىنىڭ تەۋرەڭكى دەپ، كۆچ-قۇۋۋەت بولغانغان يىرنى ئۆزلىرىنىڭ ئالدىغا لىرنغان قويدۇم.

بۇلاڭچىدىن قېچىۋاتقان

ئەپەندىم ئالما سېتىپ ئوقەت قىلىۋاتسا، باجگىر كېلىپ، ئەپەندىمنىڭ ھارۋىسىدىكى ئالمىدىن يوغان سومكىسىغا بولۇشىغا قاچىلاپتۇ-دە، پۇلىغا بەرمەي، گەپنى قىلماي كېتىپ قاپتۇ.

بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئەپەندىم بازاردا ئىلگىرىكىدەكلا ئالما سېتىۋاتسا، هېلىقى باجگىر يەنە پەيدا بولۇپ، ئەپەندىمگە سالام بېرىپتۇ. ئەپەندىم بۇ كىشىنىڭ سالىمىنى ئېلىك ئالماي، ئالدىراپ-تېنەپ، ئالمىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، هارۋىسىنى سۆرەپ مېڭىپتۇ. بۇنىڭدىن ئەجەبلەنگەن باجگىر ئەپەندىمدىن:

— ئەپەندىم، نېمە بولدىڭىز، مېنى كۆرۈپلا كەتكىلىۋاتسىزغۇ؟ باجگىردىن قالغان چىدىغان بولۇپ قالدىڭىزمۇ-نېمە؟— دەپ سوراپتۇ.

— مەن باجگىردىن ئەمەس، بۇلاڭچىدىن قېچىۋاتىمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم.

سىزنى خۇدا ساقلاپتۇ،

ئەپەندىم قاسساپقا:

— ئۇستام، گۆشتىن ئىككى جىك تارتىپ بېرىڭ،— دەپتۇ.

قاسساپ ئازغىنە گۆشنى تارازىغا سېلىپتۇ-دە:

— ئەپەندىم، مانا قارىڭ، ئېغىر ئىككى جىك دېگەن مانا شۇ. تارازىدىكى گۆش ئىككى جىمىدىن جىق بولغاچقا. تارازىنىڭ سېپىنى لىككىدە كۆتۈرۈۋەتتى،— دەپ هېجىيىپتۇ.

قاسساپنىڭ مۇغەمبەرلىك قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ئەپەندىم:

— ئۇستام، سىزنى خۇدا ئۆز پاناهىدا ساقلاپتۇ، ئەگەر سىز بېسىقىپ تارازىڭىزغا ئىككى جىك گۆش سېلىپ قويغان بولسىڭىز، تارازىنىڭ سېپى كۆزىڭىز-

گه تېگىپ كېتىپ، سىزنى كور قىلىپ قويارکەندۇق،ــ دەپتۇ.

ئەھۋالغا قاراپ بۇيرۇلغان دورا

ئەپەندىم ئوردىدا تېڭىپلىق قىلىپ يۈرگەن كۈنلىرىدە، بىر كىشى كېلىپ، كېسەل كۆرسىتىپتۇ.

ــ سىزنىڭ كېسىلىڭىز كەم ماغدۇرلۇقتىن بولغان. سىز كۆپرەك گۆش يەڭ. شۇنى ھەرگىز ئېسىڭىزدىن چىقارماڭكى، گۆش بەدەننى قۇۋۋەتلەندۈرىدۇ. تۇرلۇك كېسەللەرگە شىپا بولىدۇ،ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ــ ئەپەندىم، ــ دەپتۇ ئۇ كىشى ھەيران قالغان ھالدا، ــ ئۆتكەن يىلى سىزنىڭ ئالدىڭىزغا كېسەل كۆرسەتكىنىمدە گەلىسەم ئۈزۈكسىز ماڭا «گۆش يېيىشتىن پەرھىز قىلىڭ، گۆش تۇرلۇك كېسەللەرنى پەيدا قىلىدۇ» دېگەنىدىڭىز. قانداق قىلىپ بۇ يەل تۇرلۇك كېسەلگە گۆش شىپا بولىدىغان بولۇپ قالدى؟ بۇ قانداق دورا بۇيرۇغىنىڭىز؟

ــ مۇشۇنىمۇ چۈشەنمىدىڭىزمۇ؟ ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ــ بۇ ئەھۋالغا قاراپ دورا بۇيرىغىنىم. چۈنكى ئۆتكەن يىلى دۆلتىمىزدە چارۋا ناھايىتى ئاز ئىدى، بۇ يىل بولسا زور دەرىجىدە كۆپەيدى ـ دە.

ھېچكىم كېيىمگەن رەخت

ئەپەندىم دۇكان ئېچىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، باينىڭ خوتۇنى ئەپەندىنىڭ دوكىنىغا كىرىپتۇ ۋە قاش ـ كۆزىنى ئوينىتىپ تۇرۇپ:

ــ ئەپەندىم، دۇكىنىڭىزدا ھېچكىم كىيىمگەن رەخت بولسا، يارىشىملىققىنە بىر كۆڭلەك كىيىپ، خەلقىنى ھەيران قالدۇرغۇم كېلىدۇ، ــ دەپتۇ.

ئەھۋالغا قاراپ بۇيرۇلغان دورا

ئەپەندىم ئوردىدا تېڭىپلىق قىلىپ يۈرگەن كۈنلىرىدە، بىر كىشى كېلىپ، كېسەل كۆرسىتىپتۇ.

ــ سىزنىڭ كېسىلىڭىز كەم ماغدۇرلۇقتىن بولغان. سىز كۆپرەك گۆش يەڭ. شۇنى ھەرگىز ئېسىڭىزدىن چىقارماڭكى، گۆش بەدەننى قۇۋۋەتلەندۈرىدۇ. تۇرلۇك كېسەللەرگە شىپا بولىدۇ،ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ــ ئەپەندىم، ــ دەپتۇ ئۇ كىشى ھەيران قالغان ھالدا، ــ ئۆتكەن يىلى سىزنىڭ ئالدىڭىزغا كېسەل كۆرسەتكىنىمدە گەلىسەم ئۈزۈكسىز ماڭا «گۆش يېيىشتىن پەرھىز قىلىڭ، گۆش تۇرلۇك كېسەللەرنى پەيدا قىلىدۇ» دېگەنىدىڭىز. قانداق قىلىپ بۇ

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە تور بىكتى

دۇرۇپ، كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋېتەي دەپ
كەتتىم، قانداق بارمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.
ــ بار، ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ئاندىن بىر
كاناپ تاغارنى ئېلىپ چىقىپ، بايىنىڭ خو-
تۇنىنىڭ ئالدىدا قويۇپ، ــ خانىم، مانا بۇ
ھېچ كىشى كىيىپ باقمىغان رەخت، ــ دەپتۇ

ئۇنداقتا مەنمۇ شۇنداق قىلاي

ئەپەندىمنىڭ ئىشلىرىدىن ئانچە رازى
بولماي يۈرگەن خوتۇنى دائىم:
ــ ئەپەندىم، سىلى قوشنىمىز سەمەت
ئاخۇن قېلىۋاتقان ئىشلارنىڭ ئوننىڭ بىرى-
نىمۇ قىلالمايدىلا. ئەگەر سىلىمۇ شۇ كىشى-
نىڭ كەينىگە كىرىپ، نېمە ئىش قىلسا
شۇنى قىلغان بولسىلا، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزمۇ
تازا يۈرۈشۈپ كەتكەن بولاتتى، ــ دەپ
ئاغرىنىدىكەن.
بىر كۈنى ئەپەندىمنىڭ خوتۇنى
يىگە كىرىپلا ئەپەندىمگە:
ــ ئەپەندىم قارىسىلا، قوشنىمىز
سەمەت ئاخۇن خوتۇننىنى قويۇۋېتىمەن،
دەپ قازىنىڭ ئالدىغا كەتتى ــ دەپتۇ.
ئەپەندىم خوتۇننىڭ سۆزىنى ئاڭلاش
ىلەنلا، ئورنىدىن تۇرۇپ:
ــ ئۇنداقتا، يۈرۈكلار خوتۇن، بىزمۇ
دەرھال قازىنىڭ ئالدىغا بارايلى، ــ دەپتۇ.
ئەپەندىمنىڭ خوتۇنى ھەيران بو-
لۇپ سوراپتۇ:
ــ ئەپەندىم، ساراڭ بولۇپ قالدىلە-
مۇ؟ بىز قازىنىڭ ئالدىغا بېرىپ نېمە
قىلىمىز؟
ئەپەندىم جاۋاب بېرىپ:
ــ سىلىنىڭ سۆزۈكلار بويىچە،
سەمەت ئاخۇن قىلغان ئىشنى مەنمۇ قىلىپ
باقاي دەيمىنا، ــ دەپتۇ.

ئادا قىلىپ بولدۇم

مەھەللىنىڭ ھەج قىلىپ كەلگەن ئىما-
مى بىر كۈنى مەسچىتتە جامائەتكە ھۇنداق
ۋەز ئېيتىپتۇ:
ــ ئەي جامائەت، ھەرقانداق ۋاقىت
ۋە ھەرقانداق جايدا بىز خۇدانى ياد ئې-
تىپ تۇرساق، بىزنىڭ بارلىق ئارزۇ ــ ئارما-
نىمىز چوقۇم ئەمەلگە ئاشىدۇ. مانا مەن
خۇدادىن ھاجى بولۇپ كەلسەم دەپ كې-
چە ــ كۈندۈز تىلىۋىدىم، تىلىكىم ئاخىر
ئەمەلگە ئېشىپ ھاجى بولۇپ كەلدىم. كې-
تابتا ھەربىر مۆمىن ــ مۇسۇلمان ئۆمىرىدە
بىر قېتىم ھەرەمگە بېرىپ ھەج قىلىپ كې-
لىشنى ئارزۇ قىلسا، شۇ كىشىنىڭ نىيەت ــ
ئارمانىغا ئاللا يەتكۈزىدۇ. ناۋادا ئارزۇ ــ
ئارمانلىرى ئەمەلگە ئاشماي قالسىمۇ، ئاللا
تائالا يەنىلا شۇ كىشىگە يېرىم ھەجلىك سا-
ۋابىنى بېرىدۇ. بىر قېتىم ھەرەمگە بېرىش-
نى ئارزۇ قىلسا، يېرىم ھاجى بولغاندەك
بولىدۇ، دەپ بايان قىلىنغان، ــ دەپتۇ.
شۇنىڭدىن كېيىن بىرنەچچە ۋاقىت
ئۆتۈپتۇ. ئىمام بىر كۈنى يولدا بىر توپ
كىشىلەر بىلەن پاراڭلىشىپ تۇرغان ئەپەنـ
دىمىنى چاقىرىپ:
ــ ئەپەندىم، ئاڭلىسام پۇلىڭىمۇ خېلى
تېپىپسىز، پۇلنى دەپ خۇدانى ئۇنتۇپ
قالساق بولمايدۇ. بۇ ئالەم خۇدالىق ئالەم،
شۇڭا خۇدا يولدا بىرەر قېتىم بولسىمۇ
ھەرەمگە بېرىپ ھەج قىلىپ كەلسىڭىز بول-
مامدۇ؟ ــ دەپتۇ.
ئەپەندىم:
ــ ئىمام، ئۆزلىرىنىڭ سۆزلىرى بويـ-

چە، «ھاجى» بولۇپ بولدۇم، ئەمدى بېرىشـ
نىڭ ھـاجـىتـى قالـمـدى، ــ دەپ جاۋاب
بېرىپتۇ.

ئىمام ئەپەندىمگە ئاچچىقلىنىپ:

ــ ئەپەندىم، نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟ سىز
ھەرەم تۇگۈل كەنتىمىزنىڭ سىرتىغىمـۇ تۇـ
زۇكرەك چىقىپ باقمىسىڭىز، سىزنى قانداق
ھۇ «ھاجى» دەپ ئاتىغىلـى بولسۇن؟! ــ
دەپتۇ.

ــ ئۇزىلىرى: «بىر قېتىم ھەج قىلىشـ
نى ئارزۇ قىلسا، يېرىم ھاجـى بولـغاندەك
بولىدۇ» دېگەنىدىلە، مەن مۇشۇ بىر نەچچە
كـۈن ئىچىدە ھەج قىلىشـنى ئۇدا ئىككـى
قېتىم ئارزۇ قىلدىم، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ئۇنداق بولسا مەنلا ئادا قىلمۇيتەي

ــ مەھەللىنىڭ ئاچكـۆز ئىـمامـى بىر
كۈنى ئەپەندىمنىڭ ئالدىنى توسۇپ:

ــ ئەپەندىم، ھەرەمـگە بېرىـپ ھەج
قىلىپ كېلىـمـەن، دەپ يـۈرگـىنىڭـىزگـە
ئىككى ـ ئۈچ يـىل بولـدى، بىراق بـېرىپ
بولالمىدىڭىز. مانا مەن خـۇدا خـالـىسا بۇ
يىل ھەرەمگە سەپەر قىلىمەن. ئەگـەر خا-
لىسىڭىز ھەرەمگە ئاتاپ قويغان پۇلـىڭىزنـى
ماڭـا بەرسەڭـىز، مەن سىزنىڭ نامـىڭىزدا
ھەج قىلىش پەرھىزىڭىزنى ئادا قىلىپ كەلـ
سەم قانداق دەيسىز؟ ـ دەپ سوراپتۇ.

ــ ناھايىتى بەلەن گـەپ بولدى، ــ
دەپتۇ ئەپەندىم، ــ شۇنداق بولىدىغان بول-
سا، ئۆزلىرى ياشـىنىپ قالدىلا، سالامەتلىك
لىرىمـۇ ياخـشى ئەمەس، شۇڭـا ئۆزلىرىـنى
مالال قىلماستىن ئىككى كىشىلىـك ھەجـنى
مەنلا ئادا قىلىپ كېلەي، ھەجـگە ئاتـىغانـ
لىرىنى ماڭىلا بەرسىلە.

يەر شارىنىڭ ئوتى ئۆزۈلۈپ كېتىپتۇ

دائىم كىشىلەرنى قاقتى ـ سوقتى قى-
لىپ كۈپـتەك سەمرىـپ كەتـكەن باي، بىر
كۈنى كىشـىلەر بىلەن پاراڭـلىشىپ تۇرغان
ئەپەندىمنى چاقىرىپ:

ــ ئەپەندىم، بەزىلەر يەر شارى قۇ-
ياش ئەتراپىنى ئايلىنىپ ھەرىكەت قىلىدۇ،
شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن، يەر شارىدىكى
جىمى مەۋجۇدات، قىسقىسى ئىنسانلارمـۇ
ھەرىكەت قىلىپ تۇرىدۇ، دەيدۇ، بۇ راسـ
ھۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ راسـت، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ
ئەپەندىم.

باي ئەپەندىمنى مازاق قىلماقچى
بولۇپ، سامان تىققان قاپتەك بولۇپ كەتـ
كەن قورسىقىنى ئىككى قولى بىلەن سىلاپ
تۇرۇپ:

ــ خوش، ئۇنداق بولـسا ئەپـەندىم،
مەن نېمە ئۈچۈن ھەرىـكەت قىلـمايمەن، بىر
يەردە قاققان قوزۇقـتەك جىم تۇرىـمەن؟ ــ
دەپتۇ.

ــ ئەلـۋەتـتە جـىم تۇرۇدىلا ـ دە، ــ
دەپتۇ ئەپەندىم، ــ چۈنكى ئۆزلىرىنى كۆـ
تۈرەلمـەي، يەر شارىـنىڭ ئوقـى سـۇنۇپ
كېتىپتۇ. شۇڭا ھەرىكەتتىن توختاپتۇ.

شۇنىمۇ بىلمىدىلىمۇ

مەھەللىنىڭ ئىمامى بىر سورۇندا جاما-
ئەتكە دادلاپ:

ــ جامائەت، ئالـىملار قاچان قار ـ يا-
غۇر ياغىدىغانلىقىنى، ھەتـتـا قاچان بوران
چىقىپ، قاچان توختايدىغانلىقـىنى بىلىدە-
كەن. مانا مەن خوتۇن بىلەن ئۆي تۇتقىلى
توپتوغرا ئوتتۇز يىل بوپتۇ. بىراق مەن ئۇ-

www.uyghurkitap.com

نىڭ قايسى ۋاقىتتا كۆلۈپ خۇشال بولىدى-غانلىقىنى، قايسى ۋاقىتتا خۇيى تۇتۇلۇپ قاپقى تۇرۇلۇپ قالىدىغانلىقىنى زادىلا بىلەلمىدىم، — دەپتۇ.

— ئىمام ئاخىرى نۇم، ئوتتۇز يىل ئۆيۈ تۇتۇپمۇ تاكى ھازىرغا قەدەر خوتۇنلىرى-نىڭ مىجەزىنى بىلىپ بولالمىدىمۇ؟ — دەپتۇ ئەپەندىم ئىمامغا. — مانا مەن خوتۇنلىرى بىلەن ئۆيۈ تۇتۇشمىغان بولسامۇ، ئۇنىڭ مىجەزىنى بەش قولدەك بىلىمەن. ئۆزلىرى توي - تۆكۈن، نەزىر - چىراغلارغا بارغاندا، پۇل ۋە نەرسە - كېرەكلەرنى جىق - جىق كۆتۈرۈپ كىرسىلە، خوتۇنلىرى كۆلۈپ، گۈلقەلىرى ئىچىلىپ كېتىدۇ. مۇبادا قۇرۇق قول قايتسىلا، شۇ ھامان خوتۇنلىرىنىڭ قاپاقلىرى تۇرۇلۇپ خۇيى تۇتۇلۇپ قالىدۇ ئەمەسمۇ؟

ئېلىپ كېتەلمەيدۇ

سەمرەپ كۆپتەك بولۇپ كەتكەن باي ئۆزىدىن ئەنسىرىگەندەك بولۇپ، ئەپەندىمدىن سورايدۇ:

— ئەپەندىم، ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن، پەرىشتىلەر گۆرگە كىرىپ مۇرىدىدىن سوئال سوراپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنى گۆرلۈكتىن ئەپچىقىپ كېتىدۇ دەيدۇ، راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— خاتىرجەم بولسىلا باي، — دەپتۇ ئەپەندىم تەسەللى بېرىپ، — ئۆزلىرى يار-ىمجان كۆتەكستەك سەمرەپ كەتكەن ئادەم، شۇڭا ئۇلار سىلىنى ھېچ يەرگە ئېپكىتەلمەيدۇ.

ئەينەككە قارالا

پارىنى تولا يەپ تۇلۇمدەك سەمرەپ كەتكەن قازى جامائەت بىلەن بىر سورۇندا ئولتۇرۇۋېتىپ، ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ھازىر كىشىلەر ھەدىسىلا «ئۇ بۇنداق پارىخور ئادەم، بۇ مۇنداق پارىخور ئادەم» دېگەن گەپلەرنى تولا قىلىدىغان بولۇپ قالدى. زادى پارىخور دېگەن قانداق بولىدۇ؟

— باي بېگىم، مۇشۇ ۋاقتا قەدەر «پارىخور» نىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمىگەن بولسىلا، بۇ تولىمۇ ھەيران قالارلىق ئىش بوپتۇ، ئۆزلىرىنىڭ بۇنى بىلمىكى تولىمۇ ئاسان. ئۆيلىرىگە كىرىپ، تىكلىمە ئەينەككە شۇنداقلا قارايدىغان بولسىلا، پارىخورنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى شۇنىڭدىن كۆرۈۋالىلا، — دەپتۇ ئەپەندىم.

توپلاپ رەتلىگۈچى: قاھار ئابدۇرىشىت

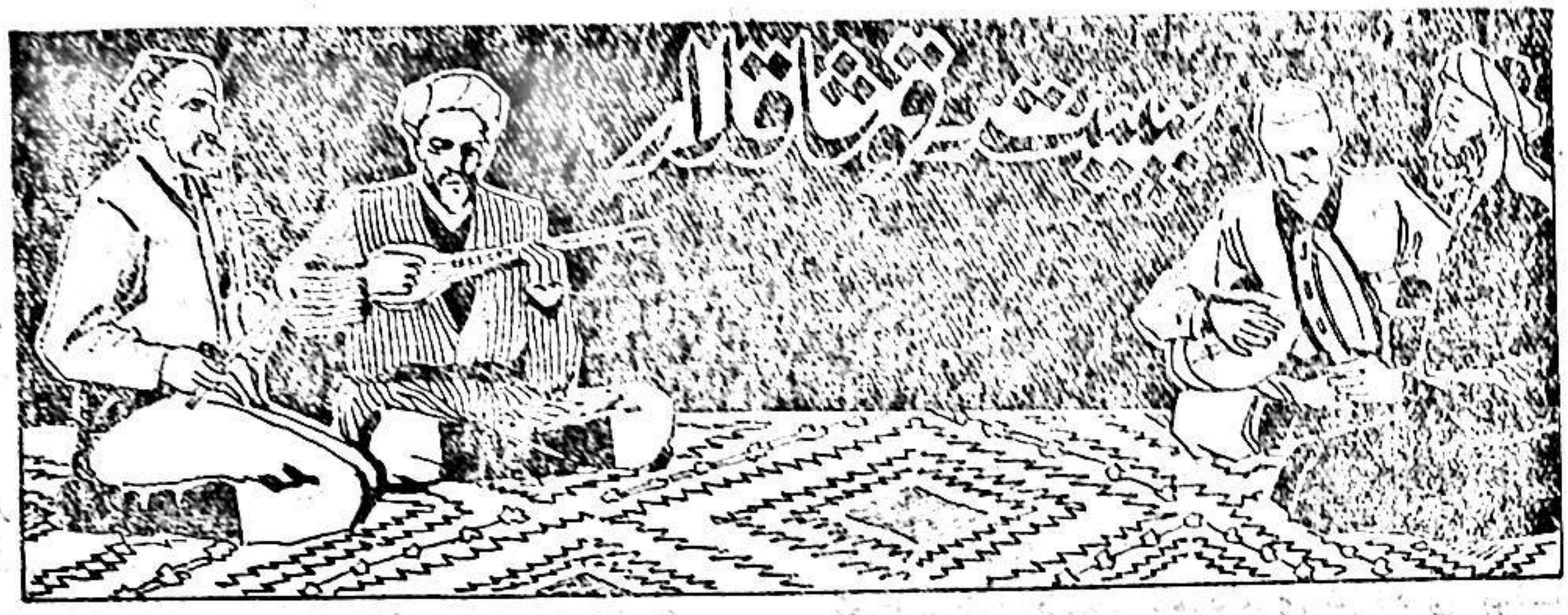

لوپنۇر خەلق قوشاقلىرىدىن

مەن كۆزلەككە بارادىمەن پىيادە،
سېنى ئوتۇك ماڭا بولىدۇ زىيادە.
ساقالىمغا ئاق چالماي تۇرۇۋالدى،
قېرى بىلەن تەڭ بولمادىم، ئىرادە.

ئاتنى قاتتىپ بارادىمەن ئورماغا،
بوغۇز سالىپ كەلتۇرەرمەن تورۋاغا.
موسا ئاكە ماڭا تولا گەپ قىلما،
ئاتىم چۈشمەس سەن تاشلاغان سالماغا.

سەھەر ۋاختا ئاچىلغانىنى كۆردۈڭمۇ،
تورغاي خانىم، مەندىن كۆڭۈل بۆلدۈڭمۇ.
مەندىن كۆڭۈل بۆلگەنىڭگە ئاغرىنمايمەن،
ئۆز خىلىڭنى تاپىۋالىپ سۆيدۈڭمۇ؟

بانا قىلىپ بارادىمەن ئارىگە،
گەپىڭ بولسا ئايتىپ قويغىن قارىگە.
ئوتۇكدا مەن كاۋاپ بولۇپ يۇرۇيمەن،
ۋەھىڭ كېلىپ قويار بولساڭ سايىگە.

قاغا بولۇپ ئىشىكىڭدە غاقتادىم،
ئۆلگۈچەكدە نامازىڭنى ساقتادىم.
سەن كىچىك نادان بالا بىلمەيسەن،
يامان گەپتە ئۇستىخانىڭنى ئاقتادىم.

ئوتۇك يۈزۈڭگە چاقى پەلەك چۆرۈلۈپ،
توختامايدۇ مېنىڭ كۆڭلۈم ئۆرۈلۈپ.
ئارىغا ئىككى دۈشمەن پەيدا بولدۇ،
ئۆتۈپ كەتتى ئوقا① قۇشتەك سوزۇلۇپ.

چاقى پەلەك يارا شىپتۇ خىلىدە،
قويۇۋۇددىم بالاسىنى ئۆزىدە.
تاغقا چىقىپ يايلانغالى كېتۇرلار،
كېلىدۇلار مىنىدىغان ئىلىدە.②

شامال كەلسە ئىرغانادۇ كامپاشى③
يارىم كەلسە ئېتىلادۇ ئوڭ قاشى.
ئاستا ئولتۇرۇپ ئۇزۇننۇ خىيال قىلسام
سەندىن بۆلەك يوقتۇر كۆڭلۈم قاياشى.

ئەللەر دەيدۇ، تولا ماڭدىڭ چاراغا،④
قارامادىڭ پۇتۇڭدا قى ياراغا.
ماڭىپ ـ ماڭىپ يېتالمادىم يارىمغا،
نېمە گۇناھ قىلىۋىدىم خۇداغا؟

تولا ماڭسام نېمە بوپتۇ، ئۆز يۇرتۇم،
يول ماڭىشقا يارىتىلغان بۇ پۇتۇم.
خۇدا ئىگەم ئاسان قىلار يولۇمنۇ،
مەنمۇ ئەندى بەدگۇپانى ئۇنۇتتۇم.

---

① ئوقا — تاج پۆپۈكى رەڭدار، بىر خىل ئەتمۇرلىق قۇش. ② ئىلىندە — يىلىدا.
③ كامپاشى — قومۇش پۆپۈكى. ④ چارا — جاي ئىسىمى.

No3

تولا ماڭدىم ئېشەككە خۇرجۇن ئارتىپ،
ئۇزۇن يولدا دەردىمدىن قوشۇق① قاتىپ.
قوشۇقۇمدا ئەرزىمنى بايان قىلاي،
دەرد ـ ھالىمدىن دوستلارىم بولسۇن ۋاقىپ.

قوشۇلادۇ قويلار كەتسە تارىلىپ،
كىم ئۆلۈپتۇ ئويناشىدىن ئايرىلىپ.
شەيتان دېگەن ئالا باغىر②، بەدگۇيا،
ھەر كىشىگە نازلىنىدۇ قايرىلىپ.

× ×

قۇندۇز ئوخشاش قاشقىزنىڭ قارىسى،
قۇرغۇي ئوخشاش بويۇقىزنىڭ تاناسى.
تىل تورغايسىم، بىزنى شۇنچە كۆيدۈرۈپ،
لىققادايدۇ③ قوش ئالماقىز ئارىسى.

يار، چېلەكىڭ تۇرۇدۇ قوزۇقۇڭدا④،
ماڭا ئېيتار سۆزۈم كۆپ قورسۇقۇمدا.
ەي خالايىق، كۆپ دەرد كۆردۈم مەن يارىدىن،
ھەسرەت ـ ئەلەم، پۇشمانلارىم قوشۇقۇمدا.

ئەللەر دەيدۇ سارغايىپتۇ چىرايىڭ،
شامال ئوخشاش ئۇچۇپ يۈرەر خىيالىم.
ئارامىزدا دۇشمەننىڭ كەپى تولا،
جەمە⑤ كەپكە كۆڭۈل بۆلمە گۈلئايىم.

شۇ ئاشقىنىڭ تەمى قاپتۇ تىلىمدا،
سەن يارنى دەپ ئوت كۆيەدۇ دىلىمدا.
دەردتە سىزدىم بولۇم قالدىم ئۇستىخان،
كۆرسەڭ مېنى جان قالمادى تېنىمدا.

ئۆلۈپ كەتمەي كۆيۈپ سېنىڭ ئوتۇڭدا،
ئۆلسەم رازى پىلا⑤ بويلۇق قوينۇڭدا.
ئۆكال قىلماي ئارا تۇرغىن جانىمغا،
ئو ئالەملىك قەرز قالماسۇن بوينۇڭدا.

ياڭ، مېنىڭ ھايداشىم ياغاچ پەيپەي⑥،
قىزىلگۈلۈم، دەردىڭدە قانداق ئېتەي.
ئوت ـ كۆيۈكنىڭ دەردلىرى شۇنداق بولسا،
تەركىن ئەيلەپ يۇرتۇڭدىن چىقىپ كېتەي.

چىقىپ كېتەي يۇرتۇڭدىن تەركىن قىلىپ،
مۇساپىرلىق توختاپتۇ ماڭا كېلىپ.
چىقىپ قالار ماڭا باشقا ھەمراھلىق،
يا ئاتام يوق، يا ئانام، مەن بىر غېرىب.

× ×

قاشى قارا، ساچى سۇمبۇل، ئانار يۈز،
كىيىك كۆزلۈك مېھرىبانىم ياخشى قال.
جۇدالىقتا يۈرەك ـ باغرى داغلانغان،
خۇش كۆڭۈللۈك ۋاپادارىم ياخشى قال.

تېخى يولغا چىقماي باغرىم ئېزىلدى،
غۇنچە بويلۇق چېچەن يارىم خوش ئەمدى.
يالغۇز غېرىب باشىم سىلاپ، جۇپ قىلغان،
جان جېنىمغا، دىل خۇمارىم خوش ئەمدى.

دەرد بىلەن ناله قىلدىم چۆلگە ئاتلاندىم
تىلى تاتلىق تىلتورغۇيۇم خوش ئەمدى.
سەھەر تاڭدا سايراپ دىلنىم خۇشلىغان،
جۇپتىگارىم، جان قۇرغۇيۇم خوش ئەمدى.

---

① قوشۇق ـ قوشاق؛ ② ئالا باغىر ـ قويمای ئارغاماق قوزۇقتا ئېسىپ قويىدۇ؛ ③ لوپنۇرلۇقلار چېلەكنى يىگەردە ئالا كۆڭۈل؛ ④ جەمەكەپ ـ پىتنە ـ پاسات؛
⑤ پىلا ـ پىلە؛ ⑥ پەيپەي ـ ياردىياغا ئوخشايدىغان ياغاچ ھارۋا.

× ×

غېرىب بولۇپ چىقىپ كەتتىم مەن سايغا،
سالامىمنى ئېلىپ بارامسەن قاغا.
بارغانىكلار دۇنيايى سالام دەكلار،
سۆزى تاتلىق، تورغايخان گۈزەل يارغا.

قاغا، بارساك ئالىپ بار سالامىمنى،
خۇدايىتالا قىلىپتۇ ئامانىمنى.
كۆنچۈنۇ توقايىدا قوي باقىپ،
قوكۇرچاق① يىرتۇالدى چاپانىمنى.

تاغ تەرەپتىن شامال كەلدى بىز سايان،
تورغايىمغا مەن كۆيۈپ بولدۇم سامان،
قاشىكىزغا باراي دەپ ئارمان قىلسام،
يوللۇرۇمغا ئۇنۇپ توستى تاغ - داۋان.

ئۇنۇنچۇ ئايدا ئۇيۇيدۇ② ئاققان تارىم،
بۇ يىلقىلدا بۇ مېنىك كۆكلۈم يارىم.
چەككەن جاپا - دەردىمنى بىلمەيمۇسەن،
نەدە قالدى شۇنچە يول ماكىغانلارىم.

ماكىسىپ كەتتى دەپ ئاكلاپ كەلدىم كېيىن،
بىزگە ئاياپ دېمەپسەن ئاغىز يېلىك.

دۆكىگە چىقىپ قاراسام كۈمانى يوق،
دەردىكىزدە ئېزىلىپ كەتتى تېنىم.

ئەمدى قوپاي تۇخۇ چىللاپ تاك ئاتتى.
قىزىلكۈلۈم غاپىل ئۇيقۇدا ياتتى.
كۈنۈم ئۆتتى كۈپالىقتا يار - يار دەپ،
يارىم ئۇكال قىلىپ ماكا تاش ئاتتى.

كېچە - كۈندۈز خىيالىم سېنىك بىلەن،
توزاق يوقلاي بارامسەن مېنىك بىلەن.
تۇكۈرمەندە يالغۇز قالدى دەيدۇلا،
يۇرۇيسەندۇ ئۇندا سەن كېمىك بىلەن.

كۆكلۈكىدەكى گەپنى قىلساك كېتەتتىم،
سېنى ئالسام مۇرادىمغا يېتەتتىم.
تورغاي خانىم، باغرىم كۆيۈپ قالمادى،
داۋاسىغا زەھەر بەرسەك ئىچەتتىم.

پات قىلماغىن دۆكىدە تۇرغان مەلەكىنى،
نېمە قىلاي يىمىشى يوق سايەكىنى.
دۇشمەنلەرىم يۇرەر ئىكەن تالاشىپ،
بېرىۋەتتىم گۈپاسى يوق ئالەمنى.

توپلاپ رەتلىگۈچى: ھۆيدىن سايىت

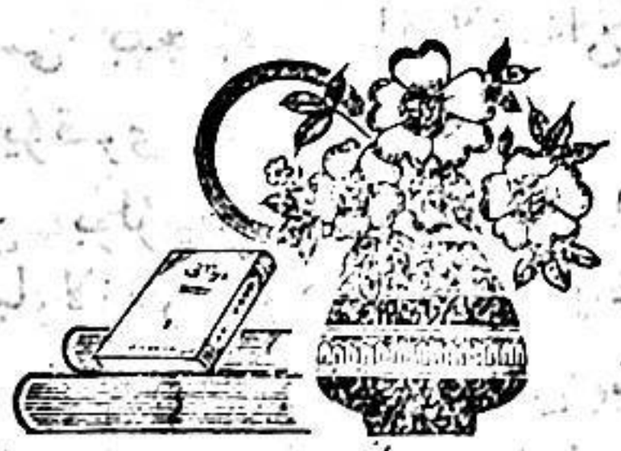

① قوكۇرچاق — ئاق تىكەن.
② ئۇيۇيدۇ — مۇز تۇتىدۇ، مۇز قاتىدۇ.

قەدىمكى «كروران گۈزىلى» قەبرىسىنىڭ تېپىلىشى

ۋە ئۇنىڭ تەتقىق قىلىنىشى ھەققىدە

ئابدۇقېيۇم خوجا

1979 - ، 1980 - يىللىرى شىنجاڭ ئارخېئولوگىيە خادىملىرى دۇنياغا مەشھۇر لوپنۇر رايونىدىكى لوپنۇر كۆلى ئەتراپى، كروران پادىشاھلىقىنىڭ پايتەختى — كروران شەھىرىنىڭ خارابىسى، كۆنچى دەرياسىنىڭ يۇقىرى ئېقىمى، تۆۋەن ئېقىمى ۋە تېمەن دەرياسى ئەتراپىدىكى چۆل - باياۋانلارنى قېدىرىپ، بۇ جايلاردىن قۇم ئاستىغا كۆمۈلۈپ كەتكەن بىر تۈركۈم ئەگرى قەدىمكى قەبرىلەرنى، خارابىلارنى تاپتى. بەزى قەبرىلەر قېزىپ تەكشۈرۈلگەندە، ئۇلاردىن كەم ئۇچرايدىغان، ئېسىل، خىلمۇخىل مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى تېپىلدى.

بىز تونۇشتۇرماقچى بولغان «كروران گۈزىلى» نىڭ قەبرىسى 1980 - يىلى ئېلىپ بېرىلغان ئارخېئولوگىيىلىك تەكشۈرۈشتە بايقالغان. بۇ قەدىمكى قەبرە كۆنچى دەرياسىنىڭ تۆۋەن ئېقىمى (يەنى لوپنۇر كۆلىگە قۇيۇلىدىغان ئېقىمى) بىلەن تېمەن دەرياسىنىڭ قولتۇقى (ئۇچ بۇرجەك ۋادىسى) غا توغرا كېلىدىغان بىر ئېگىزلىككە جايلاشقان بولۇپ، ئۇنىڭ نىسپىي ئېگىزلىكى 7 - 8 مېتر كېلىدۇ. بۇ ئېگىزلىككە جايلاشقان قەدىمكى قەبرە قېزىپ تەكشۈرۈلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئەسلى ئابىيومى تۆۋەندىكىچە بولغان: لەھەت سوقىچاق تۆت چاسا قېزىلغان بولۇپ، چوڭقۇرلۇقى بىر مېتر ئەتراپىدا، ئۇزۇنلۇقى 1.74 مېتر، كەڭلىكى 0.7 مېتر. لەھەت ئىچىگە بىر ئايال (كروران گۈزىلى) نىڭ جەسىتى ئوڭدىسىغا ياتقۇزۇلغان پېتى دەپنە قىلىنغان. يۈزىگە كەندىر چۈپىلىرى ۋە باشقا نەرسىلەردىن ناھايىتى قېلىن ۋە زىچ قىلىپ قاتۇرۇپ توقۇلغان بىر خىل ئالاھىدە ياپقۇ يېپىلغان. ئايالنىڭ بېشىغا قوڭۇر رەڭلىك كىگىزدىن تىكىلگەن ئۇچلۇق قالپاق كىيگۈزۈلگەن بولۇپ، قالپاقنىڭ سول يېنىغا ئىككى تال قۇش پېيى (قۇشنىڭ قانات پېيى بولۇشى مۇمكىن، قالپاقنى قىستۇرۇلغان. پەيلەرنىڭ بىرسى بېجىرىم ساقلانغان، يەنە بىر تەلى بۇزۇلغان) قىستۇرۇلغان. ئۇچىسىغا (بەدىنىنىڭ يۇقىرى قىسمىغا) قوڭۇر رەڭلىك يۈك يېپىن قوپال توقۇلغان يۈك توقۇلما يۆگەلگەن بولۇپ، كېپەنلىك قىلىنغان بۇ يۈك توقۇلمىنىڭ چۆرىسى (قىرغاقلىرى) ئۇچلاپ تەييارلانغان بېگىزسىمان ياغاچلار (يۇلغۇن چۈپىلىرى) بىلەن ئىلىپ قويۇلغان؛ مەيىتنىڭ سول يېنىغا (باش بىلەن سول مۇرىسىگە يېقىن جايدا) لوپنۇر كەندىرىنىڭ چۈپىلىرى ۋە باشقا نەرسىلەردىن ناھايىتى قېلىن ۋە زىچ قىلىپ قاتۇرۇپ توقۇلغان، تەكتى يۇمىلاق بىر خىل ئالاھىدە بۇيۇم (بۇ خىل ئالاھىدە توقۇلغان بۇيۇمدىن سۇ ئۆتمەيدۇ) قويۇلغان. پۇتىغا بۇغا تېرىسىدىن تىكىلگەن پوپۇچ كىيگۈزۈلگەن. ئايالنىڭ ئېگىنىدە سەل ئۇچلۇق، كۆزلىرى يوغان ۋە چوڭقۇر، قاش - كىرپىكلىرى ئۇزۇن ۋە قويۇق، بۇرنى قاقشارلىق ۋە ئىنچىكە، كالپۇكى نېپىز، چاچلىرى سۇس قوڭۇر

بولۇپ، مۇرىسىگە چۈشۈپ تۇرىدۇ. مەيىت تەبىئىي شارائىت (قۇرغاق ھاۋا) ۋە قۇرغاق قۇم - تۇپراق ئاستىدا نەچچە مىڭ يىلدىن بۇيان كۆمۈلۈپ ياتقانلىقتىن، جەسەتتىكى گۆش-مايلىرى تەبىئىي ھالدا رېئاكسىيىلىنىپ، قۇرۇپ قېتىپ قالغان؛ مەيىتنىڭ ھەممە ئەزاسى تولۇق ھەم ئۆز جايىدا بولۇپ، باش، گەۋدە، پۇت - قوللىرى ياخشى ساقلانغان. قەبرىدىن ئېلىنغان ياغاچ ئەۋرىشكىلىرىنى بەيجىڭ داشۆ ئارخېئولوگىيە فاكۇلتېتىنىڭ كاربون 14 (C14) تەجرىبىخانىسى ئانالىز قىلىپ، بېكىتكەن يىل دەۋرى بۇنىڭدىن 95±3880 يىل بۇرۇن.

شاڭخەي تىببىي داشۆسى بىلەن شاڭخەي تەبىئەت مۇزەيىنىڭ جەسەتنى بىرلىكتە ئانالىز قىلىش نەتىجىلىرىگە قارىغاندا، ئۆلگۈچىنىڭ يېشى 40 — 45 ياشلار ئەتراپىدا، بوي ئېگىزلىكى 152 سانتىمېتر، قۇرۇپ قالغان جەسەتنىڭ ھازىرقى ئېغىرلىقى 10.7 كىلو-گىرام ئىكەنلىكى ئېنىقلانغان. ئۇنىڭدىن باشقا ئاناتومىيىلىك كۆزىتىش، ئانالىز قىلىش ئار-قىلىق بۇ ئايالنىڭ قان تىپى O بولۇپ چىققان.

ياپونىيە دۆلەتلىك ئىلىم - پەن مۇزېيى ئىنسانىيەت تەتقىقات ئورنىنىڭ چوڭقۇر ئىزدىنىپ تەتقىق قىلىشى ۋە ھازىرقى زامانداىكى ئەڭ ئىلغار ئېلېكترونلۇق مېڭە ئۇسكۇ-نىلىرىدىن پايدىلىنىشى ئارقىلىق جەسەتنىڭ كۆركى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. ئۇنىڭ ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن چىراي شەكلى ئوتتۇرا ياشلىق، قاش - كۆزى كېلىشكەن، قاڭشارلىق، چاچ-لىرى مۇرىسىگە چۈشۈپ تۇرغان، زىلۋا بويلۇق گۈزەل ئايالارنى ئەسلىتىدۇ. شۇڭا كرو-ران تەۋەسىدىن تېپىلغان بۇ قەدىمكى جەسەتكە «كروران گۈزىلى» دەپ نام بېرىلگەن.

1980 - يىلى ئەتىيازدا قېزىۋېلىنغان «كروران گۈزىلى» نىڭ 4000 يىل بۇرۇنقى بۇ جەسىتى ئېلىمىز بويىچە بۇ كەمگىچە تېپىلغان ئەڭ قەدىمكى جەسەت بولۇپ، ئۇ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق تارىخىي مۇزېيىنىڭ «قەدىمكى جەسەتلەر كۆرگەزمىسى» ده ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ باشقا جايلىرى — چەرچەن ناھىيىسىنىڭ «زاغۇنلۇق» قەدىمكى قەبرىستانلىقىدىن قېزىۋېلىنغان. بۇنىڭدىن 3000 يىل بۇرۇنقى ھەر خىل قىممەتلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى بىلەن بىۋاسىتە ساقلىنىپ قالغان ئەر - ئايال، بوۋاق جەسەت-لىرى؛ قۇمۇلنىڭ «قارادۆۋە» قەدىمكى قەبرىستانلىقىدىن قېزىۋېلىنغان مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى بىلەن 3800 يىل بۇرۇنقى جەسەت؛ نىيە ناھىيىسىدىكى قەدىمكى نىيە خارابىسى قەبرىستانلىقىدىن قېزىۋېلىنغان 2000 يىل بۇرۇنقى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى بىلەن بىللە تېپىلغان ئەر - ئايال جەسىتى قاتارلىقلار بىلەن كۆرگەزمە قىلىنغاندىن بۇيان، دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدا زور تەسىر قوزغىدى. ئىچكى ئۆلكىلەردىن، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ئاپتونوم رايونىمىزغا ساياھەتكە كەلگەن ساياھەتچىلەر، ئىلمىي تەكشۈرۈش ئۆمەكلىرى، ئالىملار، تارىخچىلار، ئارخېئولوگلار، ھەرقايسى ئىلىم - پەن ساھەسىدىكى مۇتەخە-ىسىسلەر ئەجدادلىرىمىزنىڭ دەۋرىمىزگە قالدۇرۇپ كەتكەن، دىيارىمىزنىڭ قەدىمكى مەدەنىيەت تارىخىنى يورۇتۇپ بېرىدىغان خىلمۇ خىل، قىممەتلىك، نادىر مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى-نىڭ چەۋھەرلىرىنى ۋە بۇ قەدىمكى دىياردا ياشىغان قەدىمكى ئەجدادلارنىڭ بەيجىرىم ساقلىنىپ قالغان جەسەت ئەۋرىشكىلىرىنى كۆرۈپ زوقلاندى ۋە نەچچە مىڭ يىللىق مەدەنىيەت تارىخىمىزنىڭ ماددىي پاكىتلىرى بىلەن تونۇشتى.

لوپنور رايونىدىن تېپىلغان قەدىمكى «كروران گۈزىلى» نىڭ جەسىتى ۋە ئاپتو-

نوم رايونىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن قېزىۋېلىنغان 300 پارچىدىن ئارتۇق ھەر خىل قىممەتلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى 1992 - يىلى 9 - ئايدىن تارتىپ ھازىرغىچە ياپونىيەنىڭ توكيو، فۇكوكا، كىيوتو قاتارلىق شەھەرلىرىدە ئارقا - ئارقىدىن كۆرگەزمە قىلىنىپ تېخىمۇ زور داغدۇغا پەيدا قىلدى.

ياپونىيەنىڭ يۇقىرىدىكى ئاۋات شەھەرلىرىدە ئېچىلغان «قەدىمكى كېروان گۈزىلى جەسىتى ۋە قەدىمكى يادىكارلىقلار» كۆرگەزمىسى جۇڭگو - ياپونىيە دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى نورمالاشقانلىقىنىڭ 20 يىللىقىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇيۇشتۇرۇلغان بولۇپ، بۇنىڭ تەييارلىق خىزمەتلىرىنى جۇڭگو دۆلەتلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلار ئىدارىسى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېي، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت يادىكارلىق - ئارخېئولوگىيە تەتقىقات ئورنى؛ ياپونىيە تەرەپتىن: جۇڭگو - ياپونىيە دوستلۇق جەمئىيىتى، ئاساخى ئاگېنتلىقى، ئاساخى تېلېۋىزىيىسى قاتارلىق ئورۇنلار ئىشلىدى. بۇ قېتىم ئۇيۇشتۇرۇلغان كۆرگەزمە — جۇڭگو - ياپونىيە مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش تارىخىدىكى تەبرىكلەشكە ئەرزىيدىغان ئالاھىدە چوك ئىش بولۇپ، ئۇ ياپونىيىدە ئۇيۇشتۇرۇلغان كۆرگەزمىلەر ئىچىدە مەزمۇنى دول، كۆلىمى كەڭ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلارنىڭ سۈپىتى خىل، سانى كۆپ، ۋاقتى ئۇزۇن بولغان بىر قېتىملىق كۆرگەزمە پائالىيىتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

«قەدىمكى كېروان گۈزىلى جەسىتى ۋە قەدىمكى يادىكارلىقلار» كۆرگەزمىسى 1 - قېتىم توكيو دۆلەتلىك ئىلىم - پەن مۇزېيىدا 1992 - يىلى 9 - ئاينىڭ 8 - كۈنىدىن 11 - ئاينىڭ 29 - كۈنگىچە؛ 2 - قېتىم فوكوكا گۈزەل سەنئەت سارىيىدا 1992 - يىلى 12 - ئاينىڭ 25 - كۈنىدىن 1993 - يىلى 2 - ئاينىڭ 5 - كۈنگىچە كۆرگەزمە قىلىندى؛ 3 - قېتىم كىيوتو دا 1993 - يىلى 3 - ئاينىڭ 2 - كۈنىدىن 4 - ئاينىڭ 11 - كۈنگىچە كۆرگەزمە قىلىنىپ 5 - ئاينىڭ ئىچىدە ئۇرۇمچىگە قايتۇرۇپ كېلىنىدۇ ۋە ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېي «قەدىمكى جەسەتلەر كۆرگەزمىسى» دە داۋاملىق كۆرگەزمە قىلىنىدۇ.

مەلۇمكى، «كېروان گۈزىلى» قەبرىسىدىن تېپىلغان 4000 يىل بۇرۇنقى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى يەككە - يېگانە بولماستىن، ئۇ يەنە لوپنۇر رايونى دائىرىسىدىكى قەدىمكى «كېروان» شەھەر خارابىسىدىن، كۆنچى دەريالىرىنىڭ يۇقىرى ئېقىمى، تۆۋەن ئېقىمىدىن ئېنىقلانغان قەدىمكى قەبرىلەردىن قېزىۋېلىنغان خىلمۇ خىل مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى، جۈملىدىن قەدىمكى «تارىم مەدەنىيىتى» گە تەئەللۇق بولغان چاقلىق ناھىيىسىدىكى «مەرەن» خارابىسىدىن، چەرچەن ناھىيىسىدىكى قەدىمكى «زاغۇنلۇق» قەبرىلىرىدىن قەدىمكى نىيە خارابىسىدىن، كېرىيە، چىرىيە ناھىيىسى تەۋەسىدىكى قۇملۇقتا غەرق بولغان خارابىلاردىن، لوپ ناھىيىسىدىكى «سانپۇل» قەدىمكى قەبرىلىرىدىن، شۇنداقلا خوتەن دىيارىدىكى باشقا جايلاردىن تېپىلغان سانسىزلىغان ماددىي مەدەنىيەت جاۋاھىراتلىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتتىلىك ئەلۋەتتە.

قەدىمكى «كېروان گۈزىلى» قەبرىسى ۋە لوپنۇر رايونى دائىرىسىدىكى يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان جايلاردىن بۇ كەمگىچە ئېنىقلانغان ئارخېئولوگىيىلىك قېزىلما - تېپىلما -

لارنىڭ مەدەنىيەت ئالاھىدىلىكى، تارىخىي ئەھمىيىتىنى تېخىمۇ ئېنىق چۈشىنىش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك بولغان مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى، قەدىمكى قەبىرە ۋە خارابىلار جۈملىدىن بۇ ھەقتە يېزىلغان تارىخىي بايانلارنى ئەسلەپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ:

تارىم ۋادىسى (تەكلى - ماكان) ئەتراپىدىن تېپىلمۇاتقان سانسىزلىغان ئارخېئولوگىيىلىك ماتېرىياللار مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى، تارىخىي ھۆججەتلەر ۋە ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرگەن ئەپسانە - رىۋايەتلەر تارىم ئويمانلىقى، يەنى ھازىرقى تەكلىماكان قۇملۇقى ئەتراپى (بىرنەچچە يۈز كىلومېتر ئىچكىرىسىدىكى جايلار) نىڭ ناھايىتى قەدىمقى زامانلاردا سۇيى ئەلۋەك، مۇنبەت زېمىن ئىكەنلىكىنى، ئەجدادلارنىڭ بۇ يەرلەردە ئولتۇراقلىشىپ، ياشاپ - ئاۋۇپ، تىرىكچىلىك قىلغانلىقىنى ئىسپاتلىماقتا.

تارىم ئويمانلىقىنىڭ ئەتراپىدىكى تەكلىماكان چۆلىنىڭ تىزمىلىرى، پامىر، قورۇم، قاراقۇرۇم، ئالتۇنتاغ تىزمىلىرىدىن باشلانغان نەچچە يۈزلىگەن دەريا - ئېقىن، تارماق - تارامىلار تارىم ئويمانلىقىغا قۇيۇلۇپ، دەريا ۋادىلىرىدا چەكسىز كەتكەن توغراقلىق، يۇلغۇنلۇق، چاتقال لىق، قومۇشلۇق، ئوتلاقلارنى ھاسىل قىلىش بىلەن «ھاياتلىق مەنبەسى» گە ئايلانغان.

تارىم ۋادىسىغا تەۋە رايونلاردا قەدىمدىن تارتىپ ھەر خىل ئېسىل كان مەھسۇلاتلىرى، ئەتىۋارلىق ياۋايى ھايۋانات ۋە خىلمۇ خىل دورا ئۆسۈملۈكلىرىنىڭ بولۇشى بۇ زېمىنلاردا قەدىمدىن تارتىپ ياشاپ كېلىۋاتقان ئىنسانلارنى، ئەجدادلارنى زۆرۈر. ھاياتلىق مەنبەسى بىلەن تەمىن ئەتكەن. شۇڭا ئەجدادلىرىمىز تەبىئەت بىلەن كۈرەش قىلىپ، ئۆزىگە خاس ئۇسلۇبقا ئىگە رەڭگارەڭ «تارىم مەدەنىيىتى» نى بەرپا قىلىپ، دۇنيا ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى خەزىنىسىگە تېگىشلىك تۆھپىلەرنى قوشقان.

لوپنۇر رايونى ئەتراپىدا ئېلىپ بېرىلغان تەكشۈرۈشلەردە بىرقانچە ئۆرۈندا قەدىمكى تۇرالغۇ ئىزلار ئېنىقلانغان بولۇپ، بۇ ئىزلاردىن چوقۇش - يونۇش ئۇسۇلى ۋە سۈركەپ سىلىقداش ئۇسۇلى بىلەن ياسالغان، تۆشۈك ئېچىلغان سىلىق - پارقىراق تاش پالتا (قاشتېشىدىن ياسالغان)، يارغۇنچاق، تاش پىچاق، تاش ئوق باشقى، تاش دانچىلىرى قاتارلىقلار، رەڭلىك ساپاللار (يۇقىرىدىكى يادىكارلىقلار بۇندىن 7000—4000 يىللار بۇرۇنقى دەۋرگە خاس) تېپىلغان.

قەدىمكى «كروران گۈزىلى» قەبرىسى تېپىلغان لوپنۇر رايونىنىڭ كۆنچى دەرياسى ساھىلىدىكى قەدىمكى قەبرىلەرمۇ ئاساسەن ياخشى ساقلانغان بولۇپ، ئۆز زامانىسىدىكى ئەجدادلار ئۆزلىرى ياشاپ تۇرغان زېمىنىنىڭ جۇغراپىيىلىك ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن، قەدىمكى تۇرالغۇ، كەنت ۋە قەبرىلەرنى ئەپچىل ئۇسۇللار بىلەن ياسىغان. قەدىمكى قەبرىلەرنىڭ ئۈزۈلۈشى: لەھەت تىك قېزىلىپ، لەھەتنىڭ ئۆت تەرىپى ئاساسەن توغراق ياغاچلىرى بىلەن توسالغان، ئۇستىگە توغراق تاختايلىرى بىلەن ھىم يېپىلىپ ياغاچ تاۋۇت ھالىتىگە كەلتۈرۈلگەن. ياغاچ تاۋۇت ئۇستىگە قوي، كالا، قۇلان، ئات قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ تېرىلىرى، قوپال توقۇلغان يۇڭ پالاس ۋە ياۋا كەندىر تالالىرى، چۆۋىقلار ۋە باشقا ماتېرىياللاردىن ئىنتايىن پۇختا قىلىپ قاتۇرۇپ توقۇلغان توقۇلما يېپىلغان.

كۆنچى دەرياسى ساھىلىدا 1979 - يىلى قېزىپ تەكشۈرۈلگەن بەزى قەبرىلەر تېخىمۇ ئالاھىدە بولۇپ، بىر قىسىم قەبرىلەر ئەتراپىغا، يەنى قەبرە ئوتتۇرىسىغا جايلاشـ

تۇرۇلغان ياغاچ تاۋۇتنى چۆرىدەپ ئالتە قۇر چەمبەرسىمان ياغاچ قوزۇق (ئاساسەن توغراق دەرىخىنىڭ كۆتەكلىرىدىن تەييارلانغان)؛ بىرىنچى قۇرىغا 85 ئەتراپىدا، ئەڭ ئىچكى ئالتىنچى قۇرىغا 52 دانە ياغاچ كۆتىكى قېقىلغان. بۇ قەبرىلەرنىڭ شەرقتىن غەربكىچە دائىرىسى 35 مېتر، جەنۇبتىن - شىمالغا قارىتا دائىرىسى 45 مېتر ئەتراپىدا بولۇپ، يەر مەيدانى 1600 كۋادرات مېتر كېلىدۇ. قەبرىلەردىكى مېيىتلارنىڭ بېشىغا ئۇچلۇق كىگىز قالپاقلار، كىيگۈزۈلگەن، بەزى قەبرىلەردىن تېپىلغان ئۇچلۇق كىگىز قالپاقلارغا ئىككى تال، بەزىلىرىگە بەش تال، ھەتتا بەزىلىرىگە توققۇز تالغىچە ھەر خىل رەڭدىكى قۇش پەيلىرى قىستۇرۇلغان. بەزى مېيىتلارغا تىزدىن ئاشىدىغان ئۇزۇن قونجۇلدىق ئۆتۈك، پوپۇچ قاتارلىقلار كىيگۈزۈلگەن. بەزى مېيىتلارغا ئۆزىنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى يۈك توقۇلما كىيىملىرى كىيگۈزۈلگەن بولسا، بەزىلىرىگە يۈك توقۇلما رەختلەر يۆگەپ دەپنە قىلىنغان. بەزى قەبرىلەردىن ياغاچتىن ياسالغان ئايال ئوبرازىدىكى قورچاقلار تېپىلغان.

كۆنچى دەرياسى ساھىلىدا قېزىپ تەكشۈرۈلگەن ھەممە قەبرىدىن دېگۈدەك دورا ئۆسۈملۈك ـ چاكاندا تېپىلغاندىن تاشقىرى، قېلىن ۋە زىچ قىلىپ توقۇلغان بەزى سېۋەتلەرنىڭ ئىچىدىن ئارپا، بۇغداي دانلىرى چىققان؛ ئاز ساندىكى قەبرىلەردىن چىرىپ كەتكەن مىس تالقانلىرىمۇ تېپىلغان. دېققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغىنى شۇكى، كۆنچى دەرياسى ساھىلىدىن قېزىلغان 40 نەچچە قەبرىدىن بىرەر دانىمۇ ساپال بۇيۇم تېپىلمىغان.

كۆنچى دەرياسى ساھىلىدا قېزىپ تەكشۈرۈلگەن مەلۇم بىر قەبرە (38 - نومۇرلۇق قەبرە) دىن ئېلىنغان ياغاچ، قوي يۈڭى ئەۋرىشكىلىرىنى بەيجىڭ داشۆ ئارخېئولوگىيە فاكۇلتېتىنىڭ كاربون 14 (C14) تەجرىبىخانىسى تەجرىبە قىلىپ، بېكىتكەن يىل دەۋرى تۆۋەندىكىچە:

ياغاچ ئەۋرىشكىسى — 3660±80 يىل، (تۇغرىلانغان يىل دەۋرى 3980)؛

قوي يۈڭى ئەۋرىشكىسى — 3615±170 يىل، (تۇغرىلانغان يىل دەۋرى 3925)؛

لوپنۇر رايونىدىكى كۆنچى دەرياسى ساھىلىدىن تېپىلغان بۇ ئارخېئولوگىيىلىك مەدەنىيەت يالداملىرى بىزگە ئۇزۇن زامانىدىن بۇ زېمىندا ياشىغان ئەجدادلىرىمىزنىڭ دەسلەپكى ئانىلىق دەۋرىدىن ئىبارەت ئۇرۇقداشلىق تۈزۈمى ئالاھىدىلىكىگە ئىگە باسقۇچتا تۇرغانلىقىنى ھەمدە ئۇلاردا بىر قەدەر راۋاجلانغان دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، يۈك توقۇمىچىلىق، كۆنچىلىك ۋە قوشۇمچە ئوۋچىلىق، بېلىقچىلىقنىڭمۇ بولغانلىقىنى، قەدىمكى سەنئەت مۇزىكىسى (تاش ۋە ياغاچتىن ئويۇپ ياسالغان ئادەم ئوبرازلىرى) قاتارلىقلارنى ئىشلىگەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بەردى. بەزى ئالاھىدە ياسالغان قەبرىلەرنىڭ چۆرىسىگە نەچچە قۇر چەمبەرسىمان ياغاچ قوزۇقلارنى قېقىپ، ئۇنى چاقناپ تۇرغان كۈن شەكلىگە ئوخشاتقىنىغا قارىغاندا، ئۇلاردا يەنە كۈنگە ئېتىقاد قىلىدىغان ئادەتنىڭمۇ بارلىقىنى پەرەز قىلغىلى بولىدۇ (بۇ خىل ئالاھىدە قەبرىگە ھۇناسۋەتلىك سىرلىق مەسىلىلەرمۇ ئەتراپلىق، چوڭقۇر تەتقىق قىلىشقا ئەرزىيدۇ).

تارىم ۋادىسىدا ياشىغان ئەجدادلىرىمىز ئۇنىڭدىن 4000 يىل ئىلگىرىلا ھەر خىل يۈك پالاس، يۈك توقۇلمىلار، كىگىز، كۆنچىلىك (ئۆتۈك) قاتارلىقلارنى ئىشلەپ، بۇغداي،

ئارپا قاتارلىق زىرائەتلەرنى تېرىپ ئۆستۈرۈپ تارىخىي تۆھپە ياراتقانىدى. كېيىنكى زامانلارغا كەلگەندە، تەدرىتاغلىرىنىڭ جەنۇبىي ئېتەكلىرى ۋە تارىم ئويمانلىقى ئەتراپىدا تەدرىجىي مۇددەت ئۆزگىرىشى بولۇپ، يادىخور - يېشىل بارغانسىرى ئازىيىپ، مۇزلۇقلارنىڭ دائىرىسى تارايغانلىقتىن، سۇ مەنبەلىرى ۋە بەزى كۆللەر قۇرۇپ، ھەرقايسى يۇرتلارغا ئېقىپ كېلىدىغان دەريا - ئېقىنلار بۇرۇنقى بوستانلىق ۋە ئاۋات زېمىنلارغا يېتىپ كېلەلمەي، كۆپلىگەن جايلارنى قۇرغاقچىلىق، قەھەتچىلىك قاپلىغان. قەدىمكى كوروان، مىكەن. نەتىجىدە ئۇ جايلارنى تەرىپىل، يوتقان (ئۇدۇن)، شەھرىيار، چېدىر (چادايا) قاتارلىق نۇرغۇنلىغان قەدىمكى شەھەر، كەنتلەر قۇمغا كۆمۈلگەن. شۇڭا تەكلىماكان ھازىردۇ ئارخېئولوگىيە ۋە گېئولوگىيىنىڭ سىرلىق ئاھېسرى — يەر ئاستى بايلىقلىرىنى قېزىش، قەدىمكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى قېزىپ تەكشۈرۈشلەردە ئاجايىپ مۆجىزىلەر بىلەن تولغان سىرلىق جاي بولۇپ تۇرماقتا.

قەدىمكى «كوروان گۈزىلى» نىڭ قەبرىسى تېپىلغان بۇ خىلەتلىك زېمىنغا جايلاشقان قەدىمكى كوروان شەھرىنىڭ خارابىسى لوپنۇر كۆلىنىڭ غەربىي شىمالى قىرغىقىغا يەنى شەرقىي مېرىدىئان E89°55′22′، شىمالىي پاراللېل N40°29′55′ نىڭ گىرەلەشكەن نۇقتىسىغا ئورۇنلاشقانبولۇپ، تارىخىي خاتىرىلەرگە قارىغاندا، مىلادىدىن ئىلگىرىكى 3 - ئەسىردە بۇ يەردە «كوروان پادىشاھلىقى» قۇرۇلغان. ئۇ دەسلەپ ياۋچىلارنىڭ، كېيىن ھۇنلارنىڭ ھۆكۈمرانلىقىدا بولغان.

«كوروان» نىڭ غەربىي جەنۇبى چەرچەن، نىيە، كېرىيە، شىمالىي تەرىپى قانقىل، غەربىي شىمالى قاراشەھەر (تارىختا سۇلى، ئاگىنى دەپمۇ ئاتالغان)، شەرقىي تەرىپى چۆلتاغ ئارقىلىق دۇنخۇاڭغا تۇتىشىدۇ.

«يىپەك يولى» نىڭ جەنۇبىي لىنىيىسىدىكى قەدىمكى كوروان شەھىرى ئەينى زامانىدىكى شەرق بىلەن غەربنىڭ قاينام سودا ۋە مەدەنىيەت ئالاقىلىرىدا مۇھىم ئۆتكەل بولغانىدى.

مىلادى 4 - ئەسىرنىڭ ئالدى - كەينىدە ھەر خىل تەبىئىي ئاپەت، قۇرغاقچىلىق، دەريالارنىڭ ئېقىنىنىڭ ئۆزگەرتىشى، سۇ مەنبەلىرىنىڭ ئۆزۈلۈپ قېلىشى سەۋەبىدىن كوروان ئاھالىسى ھاياتلىق يولىنى ئىزدەپ، تەرەپ - تەرەپكە كۆچۈپ كېتىشكە مەجبۇر بولغان. نەتىجىدە «يىپەك يولى» دىكى بۇ مۇھىم ئۆتكەل — ئاۋات ھەم گۈللەنگەن «كوروان» شەھىرى خارابلىشىپ، قۇم دېڭىزىغا غەرق بولۇپ كەتكەن ...

قەدىمكى «كوروان» شەھىرى خارابىسىنىڭ قايتا تېپىلىشى ۋە دۇنياغا 2 - قېتىم مەلۇم بولۇشىمۇ ناھايىتى تاسادىپىي ھەم قىزىقارلىق بولغان. بۇ ئىش شۋېتسىيەلىك مەشھۇر جۇغرافىيە ئالىمى، سەيياھ سۋېن ھېدىننىڭ لوپنۇر رايونىدا ئېلىپ بارغان ئىلمىي تەكشۈرۈش پائالىيىتى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، ئۇ 1899 - يىلدىن 1902 - يىلغىچە تارىم دەرياسىنى بويلاپ، لوپنۇر رايونىدا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندا يۇز بەرگەن. سۋېن ھېدىن شۇ مەزگىلدە لوپنۇرلۇق ئۇيغۇرلاردىن بەكرى، ھاشىمنى ۋە «ئۆردەك» لەقەملىك يەنە بىر كىشىنى ئىشچىلىققا يالليۇالغان. 1900 - يىلى 3 - ئايىنىڭ

مەلۇم بىر كۈنى، ئۇلارنىڭ يولغا ئېلىۋالغان سۈيى تۈگەپ، بىر يەرنى كولاپ سۇ چىقار-
ماقچى بولغاندا، ئۆزلىرىنىڭ بىردىنبىر سايمىنى — گۈرجەكنى ئالدىنقى قونالغۇسىدا ئۈنۈ-
تۈپ قالغانلىقىنى سەزگەن. شۇنىڭ بىلەن سۆھبەتدىشى «ئۆردەك» لەقەملىك ئۇيغۇر
ئىشچىنى گۈرجەكنى تېپىپ كېلىشكە ئەۋەتكەن. «ئۆردەك» قۇملۇقتا كۆتۈرۈلگەن بوران
دەستىدىن يولدىن ئادىشىپ كېرىيان قەدىمكى شەھەر خارابىسىغا بېرىپ قالغان ۋە ئۇ
يەردىكى خارابە ئىز، قەبرە، سېپىل ئورۇنلىرىنى كۆرگەن. ئۇ بىر ئامال قىلىپ، سۆھبەت
ھەمراھلار بار جايىنى تېپىپ كېلىپ، كۆرگەنلىرىنى مەلۇم قىلغان. سۆھبەتدىشى بۇ
خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن دەرھال كېرىيان خارابىسىغا بېرىپ، ئۇ يەردە تەكشۈرۈش
ۋە قېزىش ئېلىپ بارغان. سۆھبەتدىشى بۇ شەھەر خارابىسىدىن قارۇشتىچە، كونا خەنزۇچە
خەتلەر پۈتۈلگەن نۇرغۇن ياغاچ تارشا پۈتۈكلەرنى، يۇك، يېپەك، پاختا، كەندىر توقۇلما-
لار، قىرغۇدا قېرىپ ياسالغان ھەرخىل ياغاچ بۇيۇملار، سىرلانغان (لاكلانغان) ياغاچ بۇيۇم-
لار، مۆھۈر - تامغا، مېتال سايمانلار، زىب - زىننەت بۇيۇملىرى، بېلەنچىلىق، ئۇۋچىلىق
ئەسۋابلىرى قاتارلىق قىممەتلىك يادىكارلىقلارنى تاپقان. قارۇشتىچە خەت پۈتۈلگەن بىر
تارشا پۈتۈككە بۇ شەھەرنىڭ «كېرورايناۋ» دەپ ئاتىلىدىغانلىقى خاتىرىلەنگەن.

سۆھبەتدىشى ئۆزىنىڭ ئەسىرى «مەركىزىي ئاسىيادا ئېلىپ بېرىلغان سەككىز يىل-
لىق ئېكسپېدىتسىيە» دېگەن كىتابىدا مۇنداق دەپ يازغان: «مەن 1899 - يىلى 11 -
ئايدا كېمىدە تارىم دەرياسىدا سايادەت ۋە تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندا، ئۆردەك مېنىڭ
ھىزمەتچىم ئىدى... مەن تەكلىماكان قۇملۇقىدىن ئۆتكەندە ئۇ مېنىڭ تۆت ھەمراھىمنىڭ
بىرى ئىدى. 1900 - يىلى ئۇ مەن بىلەن بىللە كۆنچى دەرياسىنىڭ قۇرۇق ئىزىنى تەك-
شۈرۈشكە قاتناشقان ھەم شۇ يىلى 3 - ئاينىڭ 28 - كۈنى كېرورانى قەدىمكى شەھىرىنى
تېپىش ئىشىدا مۇھىم رول ئوينىغاندى»*.

قاراڭ! تارىخنىڭ قىسمەتلىرى ئەنە شۇنداق قىزىقارلىق، ئەگىرى - توقاي، ئېچىنىش-
لىق بولىدىكەن. بىر زامانلاردا قەدىمكى «كېرورانى گۈزەللىرى» ياشىغان دىيارىدا ئىز بېسىپ،
ياشاپ، ئاۋۇپ ئۆزىگە خاس ئاجايىپ مەدەنىيەت يالدامىلىرىنى يارىتقان مۆجىزىدار ئەجداد-
لىرىمىزنىڭ ئاۋات شەھەرلىرى كېيىنكى چاغلاردا ھەر خىل تارىخىي سەۋەبلەر، بالايى-
ئاپەتلەر تۈپەيلى خارابىلىققا ئايلىنىپ كەتكەنكەن...

بۈگۈنكى كۈندە، خەلقىمىزنىڭ يېڭى يېپەك يولىنىڭ ئېچىۋېتىلىشى مۇناسىۋىتى بىلەن،
ئەجدادلار يارىتقان قىممەتلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىمىز ھەرقايسى ئەللەر ئوتتۇرىسى-
دىكى يېڭىچە مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ئىشلىرىدا ۋە «يېپەك يولى» ئوتتۇرا ئۆتكىلىدىكى
ئۇيغۇر قاتارلىق خەلقلەر تۇرمۇشىدىمۇ ئۆزىنىڭ ھاياتىي كۈچى ۋە مەپتۇنكار ئېھتىتىك
سېھرىنى نامايان قىلماقتا.

---

* يۇقىرىدىكى ئابزاس مەخسۇس ھېيت تەييارلاپ، «شىنجاڭ كېزىتى» جاھانمەما بېتى «1993 - يىل 2 - مارت) دە ئېلان قىلغان «كېرورانى ۋە ئۆردەك» ناملىق ماقالىدىن ئۆزگەرتىپ ئېلىندى.

پىشقەدەم ئەدىب، تەتقىقاتچى ئىمىن تۇرسۇن

مەھمۇد تۇرسۇن

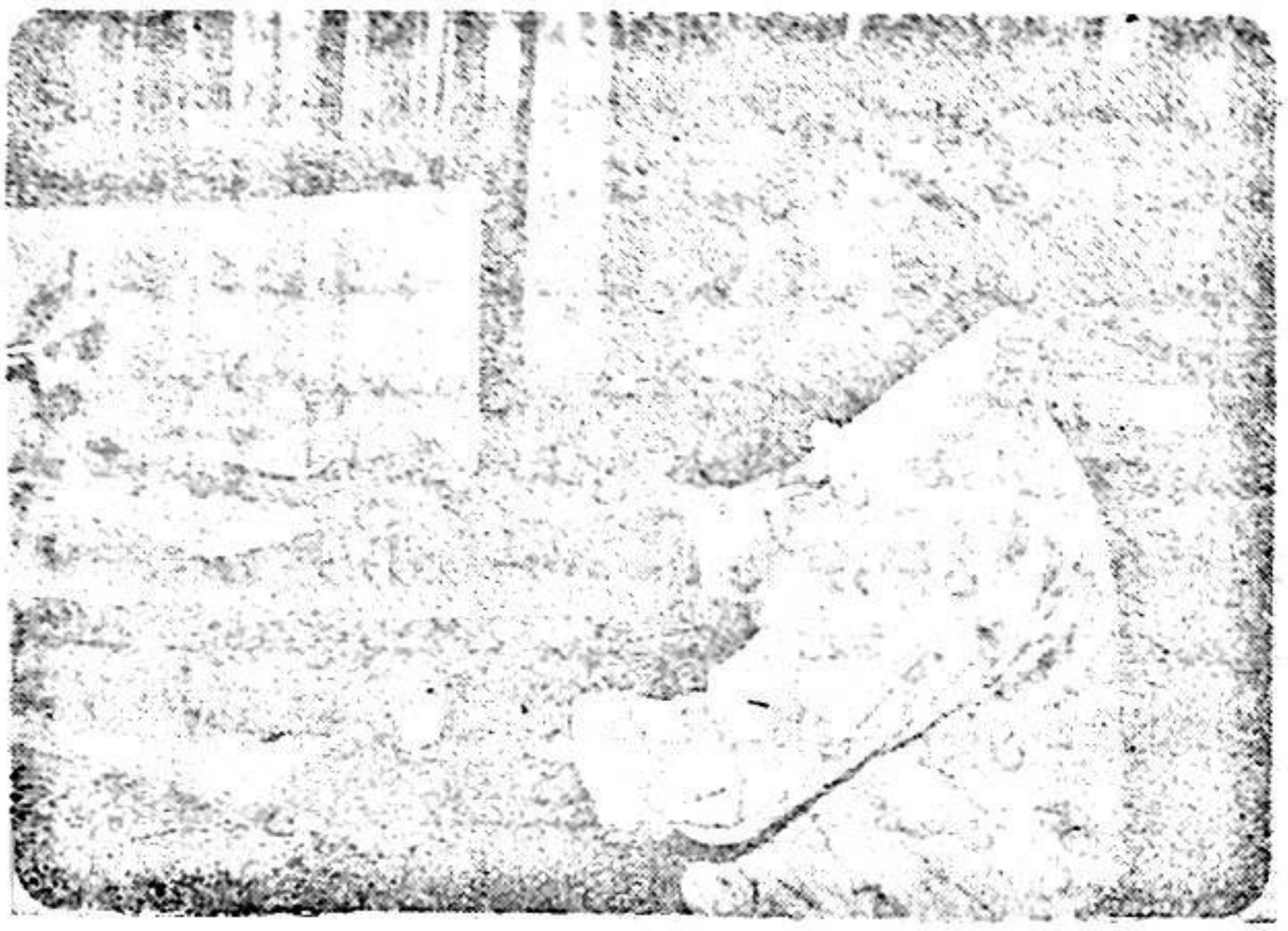

ئىمىن تۇرسۇن دېگەن بۇ نام خەلقىمىزگە ئۇزاقتىن بۇيان چوڭقۇر تونۇشلۇق. بۇ نام جاپالىق ئىلمىي، ئەدەبىي پائالىيەتلىرى ئارقىلىق يالىتىلغان مول نەتىجىلىرىنىڭ تىمسالىدۇر. شۇڭا، ھۆرمەتكە سازاۋەر بۇ نام ئىگىسىدىن خەلقىمىز پەخىرلىنىدۇ ۋە ئۇنى قەدىرلەيدۇ.

تارىخىي ۋەقەلەرگە ئەمەلىي ھاددىي سىلەرشۇنى ئىسپاتلىدىكى، دۇنيادىكى ھەر قانداق مىللەت ئۆزىدىن يېتىشىپ چىققان ئالىملىرىنى، ئىجادكارلىرىنى، سەنئەتكارلىرىنى، ھەكىملىرىنى ئىززەتلەيدۇ، قەدىرلەيدۇ. چۈنكى، ئۇلارنى قەدىرلىگەنلىك ــ خەلقنىڭ ئۆزىنى - ئۆزى قەدىرلىگەنلىكىدۇر. ئۆز خەلقىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى شۇ خەلقنىڭ ئۇزاق يىللار داۋامىدا يارىتىقان مەدەنىيەت - مەرىپەت نەتىجىلىرى بىلەن خەلقنىڭ ئۆزىگە ۋە ئۆزگە خەلقلەرگە تونۇتقۇچىلارمۇ شۇلار؛ شۇنداقلا مىللەتلەر ئارا مەدەنىيەت تارقاتقۇچىلارمۇ شۇلار. مادامكى قاششاقلىق، نادانلىق، ھەسەت - ئاداۋەت، كىبىرى - رىقابەت ئىللەتلىرى بىلەن چىرمالغان خەلقتە ئالدى بىلەن ئۆزىنى تونۇش سەۋىيىسى تۆۋەن بولىدۇ ۋە بىرلىك - ئىتتىپاقلىق بولمايدۇ - دە، ئۇنداق خەلق ئۆزىدىن چىققان ئۇلۇغلارنى قەدىرلەشنى بىلمەيدۇ. ئاخىرقى ھېسابتا، خەلق ئۆزىنىڭ قەدرىنى يوقىتىدۇ. خەلق ئۆز قەدرىنى بىلىش ئۈچۈن، تارىختا بېسىپ ئۆتكەن يولنى، مەدەنىيەت تارىخىدا يارىتقان ماددىي - مەنىۋى بايلىقلىرىنى تونۇشى ۋە ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىشى كېرەك. ئالىملار، ئەدىب - سەنئەتكارلار خەلقنى ئۆز مەدەنىيىتىنى تونۇتقۇچى ۋە مەنىۋى بايلىقلارنىڭ ۋارىسلىرىدۇر.

ئۇيغۇر خەلقى ئۇزاق يىللىق مۇرەككەپ تارىخى جەريانىدا، مەملىكىتىمىزنىڭ، جۈم-

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

لاردىن كىشىلىك دۇنياسىنىڭ مەدەنىيەت خەزىنىلىرىگە باي مەزمۇنلۇق، رەڭدار ۋە قىممەتلىك تۆھپىلەرنى قوشقان. شۇ تۆھپىلەردىن بىر قىسمى كلاسسىك ئەدەبىياتتۇر. كلاسسىك ئەدەبىيات دېگەن بۇ ئومۇمىي نام ئاستىدا ئەدەبىياتىمىزنىڭ بىر قانچە تارماق ئىنىرى مەۋجۇت. ھەر بىر تارماق ئۆز ئالدىغا نۇرغۇن بۇلاقلاردىن ھاسىل بولغان. شۇ بۇلاقلارنى قېزىپ، كۆزلىرىنى ئېچىپ، «سۇلىرى» نى راۋان قىلغان، يەنى كۆمۈلۈپ قالغان گۆھەرلىرىمىزنى قېدىرىپ تېپىپ، تەھقىقلەپ ـ رەتلەپ، خەلقىمىزنىڭ ئۆز قولىغا تاپشۇرۇشتا ھارماي ـ تالماي ئىشلەپ كېلىۋاتقان ئالىملىرىمىز، تەتقىقاتچىلىرىمىز بار. شۇلاردىن بىرى ـ شائىر، تىلشۇناس، تەرجىمان، تارىخشۇناس ئىمىن تۇرسۇندۇر.

ئىمىن تۇرسۇن 1924 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى تۈن ئاغقاندا، ئۇرۇمچى شەھىرىدە، قول ھۈنەرۋەن ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. بۇ كىشىنىڭ بوۋا (تۇرسۇن) جەمەتى قەشقەردىن، ئانا جەمەتى تۇرپاندىن، ئەسلى ئايالى خوتەندىن بولغاچقا، بۇ ئالىم ھەممە يۇرتقا تەۋەدۇر. ئۆزىدىن «سىز قەيەردە تۇغۇلغان؟» دەپ سورالسا، «مەن ئاسىمانىڭ كىندىكىدە تۇغۇلغان» دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

بالا چېغىدىن باشلاپ مەرىپەتپەرۋەر ئائىلىسىنىڭ تەربىيىسى ۋە جەمئىيەتتە «ئاچىل» ساداسى بىلەن باشلانغان مەدەنىي ئويغىنىش ـ ئاقارتىش ھەرىكەتلىرىنىڭ ئىجابىي تەسىرىنى قوبۇل قىلغان ئىمىن تۇرسۇن ئۆمرىنىڭ كۆپ قىسمىنى مەنىلىك ئۆتكۈزگەن. ئالتە يېشىدىن باشلاپ مەكتەپكە قاتنىغان. ئاۋۋال دىنىي مەكتەپتە، كېيىن پەننىي مەكتەپلەردە ئىلىم تەھسىل قىلىدۇ. ھەرقانداق ئويۇن ـ تاماشىدىن كۆرە، ئوقۇشنى ئۆزىگە ئەڭ كۆرەكلىك ھايات ۋاستىسى قىلغان ئىمىن تۇرسۇن ئۆسمۈرلۈك مەزگىلىدىلا چەت تىللارنى ئۆگىنىشكە قىزىقىدۇ. ئالدى بىلەن ئەرەب ـ پارس تىللىرىنى ئۆگىنىشكە، دىنىي مەكتەپتە كلاسسىكلىرىمىزنىڭ ئەسەرلىرىدىن ئۆتۈلگەن دەرسلەر ۋاستە بولغان بولسا، خەنزۇ ۋە رۇس تىللىرىنى ئۆگىنىشكە ئىجتىمائىي رېئاللىق سەۋەبكار بولىدۇ. ئائىلىسىنىڭ ئىقتىسادىي تىرىكچىلىكى يار بەرمىگەنلىكتىن، ئىمىن تۇرسۇن جەمئىيەتكە يۈزلىنىشكە مەجبۇر بولۇپ، ئىجتىمائىي پائالىيىتىنى مۇئەللىمچىلىكتىن باشلايدۇ. مۇئەللىمچىلىك ئۇنىڭ ئىلىم ـ ئەدەبىيات ساھەسىدە ئىلگىرىلىشىگە كۆپ تۈرتكە بولىدۇ.

ئىمىن تۇرسۇن 15 يېشىدىن باشلاپ شېئىر يېزىشقا كىرىشىدۇ. دەسلەپكى ئىشتىياق ۋە دورامچىلىق بىلەن يازغان «سەبىيلىك شېئىرلىرى» نى ھېسابقا ئالمىغاندا، 1942-يىلى يانۋاردا، گېزىت يۈزىدە ئۆزىنىڭ بىرىنچى پوبلىستىك ماقالىسى بىلەن مەيدانغا چىقىدۇ. ئاندىن كېيىن، ئىشىنغان ۋاقىتلىرىنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك شېئىرىي مەشىقە سەرپ قىلىدۇ. مەشىقلەر ئاساسىدا، شېئىر ـ داستانلار، تەتقىقات ماقالىلىرى، سەھنە كىتابلىرى يېزىشقا كىرىشىدۇ. 1943 ـ، 1944 ـ يىللىرىدىن باشلاپ، خەلق فولكلورى ۋە يېزىق ئەدەبىياتىغا دائىر تەتقىقات ساھەسىگە قەدەم قويىدۇ. ئۇ چاغلاردا قەلەمكەشلەر ئۆچۈن ئاساسىي سورۇن «شىنجاڭ گېزىتى» ئىدى. مەزكۇر گېزىتتە كەينى ـ كەينىدىن ئىلان

قىلغان «ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى» ۋە «ئەدەبىي مىراس ھەم ۋەسىقىلىرىمىز» (بۇ ماقالىنىڭ 1980 - يىلى قايتا تۈزىتىپ ئېلىندى، ئەدەبىيات تارىخىمىزنىڭ ئومۇمىي قىياسىنى ئەكس ئەتتۈرگەن) قاتارلىق ماقالىلىرى كىتابخانىلارغا خېلى مەنزۇر بولدۇ. فولكلورغا ئائىت ماتېرىياللارنى توپلاش - رەتلەش بىلەن بىللە، خەلق ئىچىدىن تۇرلۈك قول يازمىلارنىمۇ قېدىرلىدۇ. شۇ چاغلاردىلا، «تاھىر - زۇھرا»، «غېرىب - سەنەم» قاتارلىق خەلق داستانلىرىنىڭ قول يازمىلىرى، نەۋائى، مەشرەپ ئەسەرلىرىنىڭ چاپ نۇسخىلىرى، زەلىلى داستانى قاتارلىق نادىر ئەسەرلەرنى تاپىدۇ. بالا چېغىدىلا روھىي دۇنياسىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان ھەزرىتى نەۋائى، ھۇۋەيدا ۋە شەيخ سەئىدى ھەم ھافىز شىرازى غەزەللىرى ياش ئەدىبنىڭ قەلبىگە بەدىئىيلىك جەھەتتىن ئۆلگە بولغان بولسا، رۇس كلاسسىكلىرىدىن پۇشكىن، لېرمونتوۋلارنىڭ رومانتىك شېئىرلىرى، سوۋېت شائىرلىرىدىن غەيرەتى، چولپانلارنىڭ زامانىۋى ئەسەرلىرى دۇنياۋى ئەدەبىياتنىڭ يېڭى شەكىللىرى جەھەتتە ئۆرنەك بولدۇ. شۇڭا ئەدىب سۈپەتىدە ئىسمىن تۇرسۇننىڭ شېئىرىي ئىجادىيىتىدە، فولكلور شەكلى بىلەن كلاسسىك مۇجەسسەملەشكەن. كلاسسىكلارنىڭ رومانتىكلىق ئەنئەنىلىرىدىن، زامانىۋى شائىرلارنىڭ رېئالىستىك مەنتىقىلىرىدىن ياخشى تەسىرلەرنى قوبۇل قىلغان شائىر ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب يارىتىشقا تىرىشىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئەسىرىمىزنىڭ 30 - يىللىرىدا باشلىنىپ، 40 - يىللىرىدا راۋاج تېپىشقا يۈزلەنگەن يېڭى شېئىرىيەت ھەرىكىتىنىڭ غوللۇق تەشەببۇسكار ۋە تۆھپىكارلىرىدىن بىرى بولۇپ تونۇلدۇ.

1950 - يىللاردىن باشلاپ ئەدەبىنىڭ ئاساسىي پائالىيىتى نەشرىياتچىلىق ساھەسىدە كۆرۈلىدۇ. دەسلەپتە، ئىجتىمائىي ئەھمىيەتنىڭ زۆرۈرىيىتى بىلەن، خەنزۇچىدىن ماركسىزمغا ئائىت نەزەرىيىۋى ماتېرىياللار ۋە پارتىيە سىياسىتىگە دائىر ھۆججەتلەرنى تەرجىمە قىلىش ۋە مەكتەپلەرگە دەرسلىك تەييارلاش خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. تىلشۇناسلىق ساھەسىدە ئەمەلىي خىزمەت ئېنىقتىياجىنى كۆزدە تۇتۇپ، تىل - ئىملا ۋە ئاتالغۇلارنى قېلىپلاشتۇرۇش تەتقىقاتىغا كىرىشىپ، خېلى كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەرنى يارىتىپ، جەمئىيەتكە تىلشۇناس سۈپىتىدە تونۇلدۇ. ئەمما، ئاساسىي كەسپى بولغان تەرجىمانلىق ۋە تىلشۇناسلىق بىلەن بىللە، شېئىرىي ئىجادىيىتىنىمۇ داۋام قىلدۇرىدۇ. «چېمەننەغۇل» دېگەن شېئىرىي 50 - يىللاردىكى شېئىرىي ئىجادىيىتىدە ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە. كلاسسىك ئەدەبىياتقا دائىر تەتقىقاتىنىمۇ ئۈزۈپ قويمايدۇ. مەشرەپ كلاسسىكلىرىمىزدىن شائىر زەلىلىنى بىرىنچى بولۇپ مەتبۇئاتتا تونۇشتۇرىدۇ. ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى توغرىسىدىكى تەتقىقاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ئۈچۈن، ئەمەلىي تەكشۈرۈشلەر ئېلىپ بارىدۇ؛ ئەدەبىي تىلىمىزنىڭ تارىخىي يىلتىزىنى قېدىرلەش مەقسىتىدە، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى ۋە يېزىقىنى ئۆگىنىدۇ.

1960 — 1970 - يىللاردا بولسا چېكىدىن ئاشقان سولچىللىقنىڭ ئەۋج ئېلىشى تۈپەيلىدىن، «ئۆزى ھارام، كۆچى ھالال» قىلىپ قويۇلغان ئەدىب ئاساسەن نامسىز تەرجىمانلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. خەنزۇچىدىن داڭلىق ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلىدۇ، مەسىلەن، «قىزىل بايراق شەجەرىسى»، «قىزىل قۇياش» قا ئوخشاش ئىنقىلابىي تېمىدا

يېزىلغان رومانلار، «قىزىل راۋاقتىكى چۈش» (بۇنىڭدا ئاساسىي تەرجىمان ۋە تەرجىمە تەھرىرلىكى سۈپىتىدە)، «غەربكە سايا‌ھەت» (ئالدىنقى قىسمى تېخى نەشر قىلىنمىغان) قاتارلىق تارىخىي - كلاسسىك رومانلار. بۇلار ئەدەبىي تەرجىمانلىق ساھەسىدە كۆرسەتكەن خىزمەتلىرىنىڭ دەلىللىرىدۇر. كېيىن كەلگەندە شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەشكە تىوغرا كېلىدۇكى، ئەدەبىنىڭ تەرجىمە ساھەسىدىكى تۆھپىلىرى ئۇنى مىللەتلەر ئارا مەدەنىيەت - ئەدەبىيە ئالماشتۇرۇشنى ئىلگىرى سۈرۈش ئارقىلىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشتە ھەقىقىي - ئەمەلىي خىزمەت كۆرسەتكەن مۇنەۋۋەر مۇتەخەسسىس دەپ باھالاشقا بىزگە ئاساس بولىدۇ.

پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، ئىلىم - پەن، مەدەنىيەت - سەنئەت ساھەلىرىدە يېڭى يۈزلىنىش بارلىققا كېلىپ، ئالىم - ئەدەبىنىڭ تىل - تەرجىمە، ئەدەبىياتشۇناسلىق، تارىخشۇناسلىق ساھەلىرىدە، بولۇپمۇ مەنىۋى بۇلاقلىرىمىزنىڭ ئاجايىپ شەرەپتىلىرى بولغان قەدىمكى كلاسسىك ئەسەرلەرنى ئىشلاشتە جانپىدالىقى ئالاھىدە گەۋدىلەندى. مەسىلەن، «تۈركىي تىللار دىۋانى» نى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا ئىشلەپ نەشر قىلىشقا تەشەببۇسكارلىق بىلەن قاتنىشىپ، بۇ ئۇلۇغ ئەسەرنىڭ نەشر قىلىنىشىغا مۇھىم تۆھپە قوشتى، تىلشۇناسلىق، ئەدەبىياتشۇناسلىقتا داڭلىق خۇرغۇن ئىلمىي ماقالىلەرنى يازدى ۋە لېكسىيىلەر ئوقۇدى. قەدىمكى يازما ئەسەرلىرىمىزنى قېزىش - رەتلەش ۋە نەشر قىلىشتا تىرىشچانلىق كۆرسەتتى. (ھازىرقى قەدىمكى ئەسەرلەر ئىشخانىسىغا يىغىلغان قول يازما ۋە چاپمي نۇسخىلاردىن مىڭلىغان كىتابنى كۆزدىن كەچۈرۈپ باھالاپ چىقتى). بىر قانچە قول يازما نۇسخىلارنى سېلىشتۇرۇپ - تەھقىقلەپ، خېلى مۇكەممەل ئىشلەپ تەييارلىغان «زەلىلى دىۋانى» مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى. «تارىخىي تەبەرى» نىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنى مەتنى بويىچە (تەتقىقات ماقالىسى، ئىزاھ ۋە پايدىلىنىلغان ماتېرىياللار بىلەن قوشۇپ) نەشرگە تەييارلىدى؛ 40 نەچچە خىل قول يازما نۇسخىدىن تۆتنى تاللاپ، ئۇلاردىن ئىككى نۇسخىنى ئاساس قىلىپ، «دىۋانى ھېكمەت» نى نەشرگە تەييارلىدى. شائىر سۈپىتىدە تونۇلغان ئىمىن تۇرسۇننىڭ شېئىرىي ئىجادىيىتى 1978 - يىلىدىن كېيىمن قايتىدىن جانلاندى. رېئال ھاياتتىن يېڭى-يېڭى تېمىلارنى ئېلىپ، تۆتلۈك، مەسنەۋى ۋە غەزەل شەكىللىرىدە يۈزلىگەن ئەسەر يارىتىتى. شېئىرىي ئەسەرلىرىدىن بەزىلىرى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىنىپ، مەملىكەت بويىچە مۇنەۋۋەر شېئىرلار قاتارىدا ئورۇن ئالدى؛ بەزى شېئىرلىرى ئوتتۇرا ئاسىيادا كىتابخانلارغا تونۇشتۇرۇلدى. ھازىر يەنە ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى ۋە ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخىغا دائىر يىرىك ئەسەرلەرنى يېزىشقا كىرىشكەندىن باشقا «قۇتادغۇ بىلىك» داستانى ۋە نەۋائىي ئەسەرلىرىنىڭ تىلى ئۇستىدىمۇ تەتقىقات يۈرگۈزمەكتە.

ئەدىب - ئالىم ئۆزى بىۋاسىتە ئىشلىگەندىن تاشقىرى، ۋاقىتنىڭ قىسلىقىغا قارىماي ئەدەبىي - ئالىم ئۆزى بىۋاسىتە ئىشلىگەندىن تاشقىرى، ۋاقىتنىڭ قىسلىقىغا قارىماي مەسلىھەت سورىغۇچى ياش تەتقىقاتچى ۋە ئەدەبىلەردىن ياردەمنى ھەرگىز ئايىمايدۇ. شۇڭا، كۆزگە كۆرۈنگەن ياش تەتقىقاتچىلار ۋە ئىشى بەرەكىلىك تەرجىمانلار ئالىم ئىمىن

تۇرسۇننى تەلەپچان، سېخىي ئۇستازىمىز دەپ ھۆرمەتلەيدۇ. ئۆزى كەمتەر، كىچىك پېئىل بولۇپ، ئىلىمدە بەس - مۇنازىرىگە يول قويمىدۇ، «مېنىڭ راست» دەپ تورۇڭالمايدۇ. ئۇ «باشقىلاردىمۇ كاللا بار ئەمەسمۇ، ئۇلارمۇ مەن ئويلىغاننى ئويلىيالايدۇ» دەيدۇ. ئەدەب-نىڭ يەنە بىر ياخشى پەزىلىتى شۇكى، قىلغان ياردىمى ۋە ياخشىلىقلىرىنى مىننەت قىلمايدۇ. كۆپ چاغلاردا سەرپ قىلغان ئەمگىكىگە يارىشا مۇناسىپ ھەق ئالالمىسىمۇ ۋايساپ كەتمەيدۇ.

ئۇمۇن تۇرسۇن ئىجتىمائىي پائالىيەتلەر، ئاممىۋى ئىلمىي سورۇنلارنىڭ ئاكتىپ قاتناشچىسى سۈپىتىدىمۇ ھەممىگە تونۇلغان جامائەت ئەربابىدۇر. ئۇ ھازىر جۇڭگو مىللەتلەر تىللىرى ئىلمىي جەمئىيىتى ۋە جۇڭگو ئوتتۇرا ئاسىيا مەدەنىيىتى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرىيەت ئەزاسى، جۇڭگو تۈركىي تىللار تەتقىقات جەمئىيىتى ۋە قەدىمكى يېزىقلار تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ پەخرىي مۇدىرىيەت ئەزاسى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى ۋە جۇڭگو فولكلورچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى ۋە «12 مۇقام» تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مەسلىھەتچىسى شۇنىڭدەك «بۇلاق»، «تارىم»، «شىنجاڭ تەزكىرىسى» ژۇرناللىرىنىڭ تەھرىر ھەيئەت ئەزاسى.

ئەدىبنىڭ كۆپ يىللىق مەتبۇئاتچىلىق نەتىجىلىرىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئاپتونوم رايونلۇق كەسپىي ئۇنۇۋان ئىشلىرىغا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن ئۇنىڭغا نەشرىياتچىلىق سىستېمىسى بويىچە ئەڭ يۇقىرى بولغان «ئالىي مۇھەررىر» دېگەن كەسپىي ئۇنۇۋان بېرىلدى.

مەركەز كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرىمىزنىڭ كەڭ-كۇشادە ئىشلىشىگە ئىنتىلىپ سىياسەتلەر ئارقىلىق كەڭ ئىمكانىيەت يارىتىپ بەرگەن 80 - يىللارنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا قەدىمكى ئەسەرلەرنى قېزىش - رەتلەش، نەشر قىلىشقا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى ھەم ئىشخانىسى قۇرۇلدى. بۇ ئورگاننىڭ قوللىشى ۋە ئۇمۇن تۇرسۇن قاتارلىق ئالىملار-نىڭ تەشەببۇسكارلىقى بىلەن قەدىمكى ئەسەرلەردىن 10 غا يېقىن كىتاب رەتلىنىپ نەشر قىلىندى. خەلق ئارىسىدىن مەڭگۈلىغان قول يازما ۋە چاپ نۇسخىلار يىغىلدى. بۇ قول يازمىلار ئىچىدە سولچىللىق ھۆكۈم سۈرگەن يىللارنىڭ قارا قۇيۇنلىرىدىن قۇتۇلۇپ قالغان، يەنى مەرىپەتپەرۋەر كىشىلىرىمىز جانلىرىدىن ئەزىز كۆرۈپ ساقلاپ قالغان نادىر ئەسەرلەر بار. بۇلارنى داۋاملىق رەتلەپ - تەھقىقلەپ، نەشر قىلىپ، خەلق بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈش ۋەزىپىسى شۇنداقلا تۇرۇپتۇ. «شۇڭا، — دەيدۇ ئەدەبىياتىمىزنىڭ جان كۆيەر-دۇرگۈچىسى ئۇمۇن تۇرسۇن، — بىزدە بىر تۈركۈم تەتقىقاتچىلار قوشۇنى بارلىققا كەلدى، بۇلاردىن بىر قىسمى ئوتتۇرا ۋە يېقىنقى زامان ئەدەبىي تىلىمىزنى بىلىدۇ. بىزدە ھازىر رەتلەش - تەھقىقلەشنى كۈتۈپ تۇرغان قەدىمكى ئەسەرلەر مىڭلاپ تۇرۇپتۇ ۋە بۇ ئەسەرلەرنى رەتلەپ - تەھقىقلەپ نەشرگە تەييارلايدىغان تەتقىقاتچىلىرىمىز مۇ بار. ئەمدى گەپ، پارتىيە يارىتىپ بەرگەن ئىمكانىيەتلەردىن پايدىلىنىپ، قەدىمكى ئەسەرلەر

ئۇستىدە ئىشلەشنى ئاكتىپ قوللاشتا قالدى.»

ئىسلاھات ۋە كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى ۋە نەشرىياتچىلىقى توغرىسىدا ئالىمدىن ئۆز چۈشەنچە ۋە كۆز قاراشلىرىنى سورىغىنىمىزدا، ئىمىن تۇرسۇن مۇنداق دېدى: پارتىيەمىز ئۆزىنىڭ 14 - قۇرۇلتىيىدا يۇز يىللىق رىجەنىڭ دەسلەپكى ئون يىلى ناھايىتى ھالقىلىق پەيت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بەردى. شۇنىڭدەك بۇ ھالقىلىق پەيتنى چىڭ تۇتۇپ، جۇڭخۇا ئېلىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئىدىيىنى يەنمۇ ئوبدان ئازاد قىلىش كېرەكلىكىنى ئالاھىدە تەكىتلىدى. كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى ۋە قەدىمكى ئەسەرلەرنى رەتلەپ نەشر قىلىش جەھەتتىمۇ ئىدىيىنى ئازاد قىلىش كېرەك. قېزىش - رەتلەش دېگەن سۆز خەلقنىڭ قولىدىكى ئەسەرلەرنى يىغىۋېلىپ، تۆمۈر ساندۇقلارغا قاچىلاپ قويۇش دېگەنلىك ئەمەس. پارتىيەمىزنىڭ بۇ توغرىلىق ئېنىق بەلگىلەپ بەرگەن سىياسىتىدە، تەھقىقلەپ- نەشر قىلىش دېگەن مۇھىم مەقسەت كۆزدە تۇتۇلغان. قانداق رەتلەپ نەشر قىلىشتا رىئايە قىلىنىدىغان قائىدە - پرىنسىپلار ئېنىق كۆرسىتىلگەن.

ئالىم كۆيۈنگەن ھالدا شۇنى دەققەت - ئېتىبارىمىزغا چاقىرىق قىلدىكى، مۇقەددەس پۇتۇكلەر، بۈيۈك ئابىدىلەر ۋە قەدىمكى ئەسەرلەر ئۆتمۈش سىرلىرىنىڭ شاھىدلىرىدۇر. تارىخىي مەدەنىيىتىمىزنىڭ ئىسپاتلىرىدۇر. ھازىر قەدىمكى ئەسەرلەرنى ئۇقۇپ تەتقىق قىلغۇچىلارنىڭ قاتىرى كۆندىن - كۆنگە ئازلاپ كېتىۋاتىدۇ. ئىزىنى باسقۇچىلار مەۋقەنى دەل- ھال ئىگىلەپ كېتەلمەيۋاتىدۇ. قەدىمكى ئەسەرلەرنى قۇتقۇزۇشنىڭ بىر ۋاستىسى تەتقىقات- چىلارنىڭ ئۆمرىنى ئاياش كېرەك.

پىداكار تەتقىقاتچىمىز ئىمىن تۇرسۇن كلاسسىكلارنىڭ تەپەككۇر بايلىقى ۋە ئۇلاردىن ئۆگىنىدىغان ئىلىم - ھېكمەتلەر توغرىسىدا توختىلىپ مۇنداق دېدى: ئۆتمۈشتىكى ئەدەب- لىرىمىز ئۆزلىرى ھاسىل قىلغان ئىلىمگە ئەمەل قىلىشنى يەنمۇ ئەمەلىيەتكە تەتبىق قىلىشنى تەكىتلىگەن. پارتىيەمىزنىڭ ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەش، خەلق ئۈچۈن ئىشلەش دېگەن ئوبدان ئىستىللارنى تەكرار تەكىتلىشىمۇ، ھازىرقى شارائىتتا ئىدىيە - تونۇشنى ئوبيېكتىپ ئەمەلىيەتكە تۇيغۇنلاشتۇرۇش دېگەن چاقىرىقىمۇ نۇرغۇن يىللىق ئىنقىلاب تەجرى- بىلىرىدىن يەكۈنلەنگەن.

ئالىم يەنە شۇنداق دەيدۇ: پارتىيەمىزنىڭ ئىدىيىنى ئازاد قىلىش دېگەنلىكى دادىل ئىشلەش كېرەك دېگەنلىكىدۇر. قەدىمكى ئەسەرلەرگە مۇئامىلە قىلىشتا بەزى يولداشلاردا ئانچە توغرا بولمىغان خاھىشلارمۇ ساقلىنىپ كېلىۋاتىدۇ. بىزنىڭ قەدىمكى ئەسەرلىرىمىزدە، ئۆز زامانىسىدا يېزىقچىلىق جەھەتتە ئەندىزە بولۇپ قالغان ھەمدۇ - سەنا ۋە نەسىھەت ئالدى بىلەن بايان قىلىنىدۇ. لېكىن بۇ ئاساسىي مەقسەت ئەمەس. قەدىمكى ئەسەرلەردە پەقەت ھېكايە، چۆچەك، قىسسە - داستان، غەزەل، مەسەل، تەزكىرە - بايان، تارىخ - سال- نامە شەكىللىرىدە ئىنسانلارنىڭ ئۆتمۈش ھاياتى زىكرى قىلىنىپ قالماستىن، ئىلىمنىڭ ھەممە ساھەلىرىگە (تەبىئەتشۇناسلىق، ئاستىرونومىيە، تىببابەت - ھايۋانات، ئەقىدە - مەنتىق،

پەلسەپە - ھېكمەتلەرگە) دائىر بىلىملەرنى يېزىلغان. بۇ بىلىملەردىن كىتابخانىلىرىمىزنى خەۋەردار قىلىش، تەتقىقات ئارقىلىق ئۇنىڭ شاكىلىنى چىقىرىۋېتىپ، دېھقىنىنى قوبۇل قىلىش، قەدىمكىنى ھازىرقى ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇش — جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇشتەك ئۇلۇغۋار نىشانىمىزغا يېتىش ئۇچۇن قىلىنىدىغان تۇرلۇك - تۇمەن خىزمەتلىرىمىزنىڭ بىر قىسمىدۇر. قەدىمكى ئالىملاردىن ئەھمەد ئىبنى خەلىل: «يېزىپ قويۇلغان قالىدۇ، يادلاپ قويۇلغان كېتىدۇ» دەپتىكەن. ئاشۇ ھېكمەتلىك سۆزگە ئەمەل قىلغان كلاسسىكلىرىمىز ۋە كاتتىلىرىمىز يېزىپ قالدۇرغان ۋە بىزگە مىڭ بىر قىيان - قاينىلاردىن ئۆتۈپ ئاران يېتىپ كەلگەن قەدىمكى ئەسەرلىرىمىزنى رەتلەپ، يورۇقلۇققا چىقىرىش بىزنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان ئىنسانىي بۇرچىمىزدۇر.

بۇ گەپنى ئەدەب - ئالىم ئۆزىنىڭ ھاياتى ۋە پائالىيىتىنى دەپ بەرگەندىن كېيىن ناھايىتى ھاياجان بىلەن ئېيتتى. مەنمۇ بۇ گەپكە قايىل بولدۇم. بىز ئىمىن تۇرسۇنەدەك بارماق بىلەن سانغۇچىلىكلا قالغان پېشقەدەم ئالىملىرىمىزنىڭ ياشىنىپ قالغىنىغا قارىماي تۇرلۇك جاپا - مۇشەققەتلەرنى يېڭىپ، يۈرەك قانلىرىنى سەرپ قىلىپ ئىشلىشىدىن تەسىرلىنىۋاتىمىز، شۇڭا كۆرسەتكەن خىزمەتلىرى ئۇچۇن ئۇلارغا ئاپىرىن دېيىش بىزنىڭ مەجبۇرىيىتىمىز، ئۇلارنى قەدىرلەش بىزنىڭ ئەقەللىي ئىجتىمائىي ئەخلاقىمىزدۇر.

ھۇرمەتلىك ئالىم! خەلقىمىز ئۇچۇن ئۇزۇن ياشاڭ، ئىشلىرىڭىز نىڭ بەرىكەتلىك بولۇشىغا چىن كۆڭلىمىزدىن تىلەكداشمىز!

(بېشى 170 - بەتتە)

سائىدنى، كېمىدە غەرق بولغان كىشىلەرنى، مەھبۇبى بەدىئىۋاجامالنى تولا سېغىنىپ ۋە ئەسلەپ، تولا يىغلىدى، بېشى ئاغرىپ گاراڭ بولدى. ماڭا - ماڭا ئاخىر تۇرار يەرنىڭ قارارى يوق، ئىلاجسىز ھالدا بىر ئارالغا يېتىپ كەلدى. ئۇ ئارالنىڭ ئىسمى «نىلات» ئىدى. مۇھىبىت دەرياسىغا يېقىن ئىدى. ئۇ يەرنىڭ سەندەل ۋە باشقا دورا - ئۆسۈملۈكلىرى كۆپ بولغاندىن سىرت، ئالتۇن، كۈمۈش، ئۇنچە، مەرۋايىتلار ھېسابسىز تولا ئىدى. بۇ بايلىقلار كېچىسى كۆرۈنۈپ كۈندۈزى كۆرۈنمەيتتى. ئۇ يەرنىڭ چۆمۈلىرىنىڭ چوڭلۇقى بۇركۈتتەك بار ئىدى. ھەتتا ھەرىلىرىمۇ قاراچىغىدەك بار بولۇپ، ئادەمزاتنى كۆرسە بىر ئىككى كۈنلۈك يەرگىچە قوغلاپ باراتتى. ئەگەر چۆمۈلىسى ئادەملەرگە خىرىس قىلىپ ئادەملەرنى قوغلىسا ئاتلىق ئادەمنى قوغلاپ تۇتاتتى. شاھزادە بۇ يەردە يەنە ھەرخىل قۇشلارنى كۆردى. بۇ قۇشلارنىڭ ئارىسىدا بىر كاتتا قۇش بار ئىدى. ئۇنىڭ قامىتى قىلىدەك بار ئىدى، كۆزلىرى ئوتتەك، پاچاقلىرى يېشىل ئىدى. بۇ قۇشتىن بىرى ئېتىلىپ كېلىپلا شاھزادىنى چاڭگىلىغا ئالدى. يەنە بىرى بىر كېيىكنى چاڭگىلىغا ئالدى. ئاندىن بۇ ئىككى قۇش غارقىراپ ئۇچۇشقا باشلىدى، شاھزادە سەيرۇلمۇلۇك قورقۇپ ھوشىدىن كەتتى.

(داۋامى كېيىنكى سانىدا)

www.uyghurkitap.com

ئۆتىھاتلىق تەتقىقاتچى

(پىشقەدەم شائىر، تەتقىقاتچى، ئەدەبىي تەرجىمان رەھمىتۇللا جارىنى زىيارەت)

مۇنەۋۋەر تۇردى

بىزنىڭ ئۇزۇن ئەسىرلەر ماينىدە يارىتىلغان باي مەدەنىيەت خەزىنىسىنىڭ دۇردانىلىرى ئىچىدە ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى كۆزنى ئالاھىدە چاقنىتىدۇ، شۇڭا ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقاتچىلىقىنى بۈگۈنكى كۈندە جىددىي ئەھمىيەت بېرىشكە تېگىشلىك مۇھىم بىر ساھە دەپ ئېيتىشقا تامامەن ھەقلىقمىز.

يېقىنقى بىرقانچە يىلدىن بۇيان، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقاتى ئۇچقانىدەك راۋاجلىنىپ، ئۇنى قېزىش، رەتلەش، نەشر قىلىش ئىشلىرىدا زور نەتىجىلەر قولغا كەلدى. بىزنىڭ تەتقىقاتچى خادىملىرىمىز بۇ ساھەدە ئىجتىھات بىلەن ئىشلەپ، ناھايىتى مۇھىم تۆھپىلەرنى ياراتتى. بۇنى ھازىرغىچە نەشر قىلىنىپ كېلىۋاتقان ئەسەرلەرنىڭ سانى ۋە سۈپىتىدىن ئوچۇق كۆرگىلى بولىدۇ. «بۇلاق» ژۇرنىلى بۇ ساھەدە ئەجىر سىڭدۈرگەن تەتقىقاتچىلىرىمىزنى جامائەتچىلىككە تونۇشتۇرۇشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلىپ، ژۇرنالدا ئۇلار ئۈچۈن مەخسۇس سەھىپە ئاجرىتىپ، ناھايىتى ياخشى قىلدى.

مەن شۇ مۇناسىۋەت بىلەن شائىر، ئەدەبىي تەرجىمان، تىلشۇناس ۋە تەتقىقاتچى سۈپىتىدە جامائەتچىلىككە خېلى بۇرۇنلا تونۇلغان رەھمىتۇللا جارى ئاكىنى زىيارەت قىلدىم.

— رەھمىتۇللا جارى ئاكا، سىزنىڭ تەرجىمەلىكىڭىزنى 80 - يىللىلا «شىنجاڭ گېزىتى» ۋە «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىللىرىدىن ئوقۇغانىدىم. كېيىن «تارىم» ژۇرنىلى (1985 - يىللىق 9 - سانىدىكى مەخسۇس سەھىپىسىدە)، «ئۇرۇمچى كەچلىك گېزىتى» مۇ سىزنى تەپسىلىي تونۇشتۇردى. بۇ قېتىم مەن سىزنىڭ ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقاتى ساھەسىدىكى پائالىيىتىڭىزنى تونۇشتۇرىدىغان بىر پارچە ماقالىنى يازماقچى بولغانىدىم. ئۆزىڭىزنىڭ قىسقىچە تارىخىڭىزنى سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز.

— بولىدۇ، مەن 1926 - يىلى قەشقەر شەھىرى ئىچى بويرا كوچا مەھەللىسىدە كىچىك تىجارەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كۆز ئاچتىم. 1937 - يىلىغىچە پەننىي مەكتەپ ئوسۇ-

لىدا ئوقۇتقۇچىلىقىنى مەكتەپتە ئوقۇپ، باشلانغۇچ مەكتەپ مۇئاتقا ئىگە بولدۇم. بۇ جەريانىدا مەن «علم الصرف» (سەرپ ئىلمى) دەپ ئاتالغان ئەرەب تىلى مورفولوگىيىسىنى قېتىرقىنىپ ئۆگىنىپ، سۆزلەرنىڭ ئېتىمولوگىيىسىنى، تۈرلىنىشىنى دەسلەپكى قەدەمدە ئىگىلىدىم. ئەلىشىر نەۋائى، هاپىز شىرازى غەزەللىرى بىلەن شۇ چاغدا تونۇشقانىدىم. ئائىلىمىز ساۋاتلىق ئائىلە بولغاچقا، ئانام رەھمەتلىك ئائىلە ئىشلىرىدىن بوشىغان چاغدا تاشكەنتتە چاپ قىلىنغان «مىفتاھۇل جىنان» دېگەن تۈركىي تىلىدىكى چوڭ كىتاب بىلەن «قىسسەسۇل ئەنبىيا» نى ئوقاتتى. مەن بۇ ئىككى كىتابنى ساۋابلىق كىتابلار دەپلا چۈشىنەتتىم. كېيىنكىسىنىڭ رەبغوزىنىڭ ئۇلۇغ ئەسىرى ئىكەنلىكىنى مەن پەقەت كېيىنكى دەۋرلەردىلا بىلدىم. دەرىزىمىزنىڭ تەكچىسىدە يەنە «قەھرىمانى قاتىل»، «موسەييىبنامە»، «رەۋزەتۇش - شۇھەدا» نامىلىق جەڭنامىلەرمۇ بار ئىدى. مەن ئۆيدە بۇ كىتابلارنى بارا - بارا راۋان ئوقۇيالايدىغان بولدۇم. بولۇپمۇ «قەھرىمانى قاتىل» بىلەن «مۇسەييىبنامە» نىڭ ۋەقەلىكلىرى ماڭا ياد بولۇپ كەتكەنىدى. بۇ مېنىڭ كىلاسسىك ئەدەبىيات بىلەن تونۇشۇشۇم ۋە شۇغۇللىنىشىمغا ئاساس يارىتىپ بەرگەنىدى. 1937 - يىلى باشلانغۇچ مەكتەپنى تۈگەتكەندىن كېيىن، مەن قەشقەر ھېيتگاھ جامەسىدە ئېچىلغان «دارىلئۇلۇم» غا ئىمتىهان بېرىپ كىردىم، مەخسۇس ئەرەب، پارس تىلىدىن تەھسىل كۆرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدۇم. بۇ چاغلاردا ئەللامە زەمەخشەرىنىڭ كىلاسسىك ئەسىرى «كافىيە» ۋە ئۇنىڭ كەڭ يەشمىسى «شەرھى موللا جامى» ئەرەب تىلى گرامماتىكىسى بويىچە ئاساسىي دەرسلىك ھېسابلىناتتى. ئەمما بۇ دەرسلىكتىن تاشقىرى كىتابخۇرۇچتىن ئۆز پۇلۇمغا سېتىۋالغان تاتار ئالىمى ھادى مەقسۇدىنىڭ ئەرەب تىلى گرامماتىكىسى «ئىستىكمال» (مۇكەممەللەشتۈرۈش) كىتابىنى قوشۇمچە ئۆگەنىدىم.

بۇ كىتاب هازىرقى زامان ئۇسۇلى بويىچە تۈزۈلگەن بولۇپ، تاتارچە ئىزاهلانغانلىقتىن كۆپ پايدىسىنى كۆردۇم.

1942 - يىلى مەن قەشقەر گېزىتى باسمىخانىسىغا شاگىرت ئىشچى بولۇپ كىرگەنلىكىم تۈپەيلىدىن، ئوقۇشۇمدا ئۆزگىرىش بولدى. ئەمما 1946 - يىلىغىچە مەدرىس هايالىتىنى تاشلىمىدىم. هەر كۈنلۈكى سەهەردە دەرس ئېلىپ بولۇپ، ئاندىن خىزمەتكە باراتتىم. شۇ جەريانىدا ئىلمۇ مەنتىق (لوگىكا)، ئىلمۇ بايان (ئىستىلىستىكا)، جۇغراپىيە، تارىخ ۋە شېئىرىيەتكە ئائىت ئەرەب تىلى دەرسلىكلىرىنى ئوقۇدۇم. شەيخ سەئىدى، هاپىز شىرازى، جامىي قاتارلىق كىلاسسىك شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرى پارس تىلى بويىچە ئاساسىي دەرسلىك ئىدى. بولۇپمۇ هەر يىلى باهار كىرىشى بىلەنلا سەئىدىنىڭ «گۈلستان» ۋە «بوستان» نامىلىق ئەسەرلىرىنى قايتا پىششىقلاپ ئوقۇش بىر ئەنئەنە ئىدى. بۇ ئوقۇش بىر ئەنئەنە تېخىمىدە مېنىڭ پارس تىلىنى ئىگىلىشىم بىرقەدەر پۇختا بولدى. 1984 - يىلى ئۇلۇغ ئەسەر «گۈلستان» نى تەرجىمە قىلىشقا جۈرئەت قىلىشىم شۇ ئوقۇشىنىڭ مېۋىسى ئىدى.

— سىزنىڭ باسما زاۋۇتىغا ئىشچى بولۇپ كىرىشىڭىزگە نېمە سەۋەب بولغان؟

— ئۆز زامانىسىدا مەشھۇر تاتار شائىرى ئابدۇللا توقاي مەتبەئىدە ئىشچىلىق هايالىتىنى ئۆتكۈزۈپ، كۆپ نەتىجىسىنى كۆرگەنىكەن. چۈنكى هەرپ تىزغاندا هەر كۈنى

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كتاب توربىكتى

تۇرلۇك ماقالىلەر قولدىن ئۆتۈپ تۇرىدۇ. شۇنى قوشۇمچە قىلايكى، ئۇزۇن ئەسىرلەردىن بۇيان، ئىلىم - مەرىپەت مەركىزى بولۇپ كەلگەن قەشقەردە 30 - يىللارنىڭ ئاخىرىدا مەدەنىي - ماۋارىپ، ئەدەبىيات - سەنئەت، مەتبۇئاتچىلىق بىردىنلا يېڭىچە تەرەققىياتقا يۈزلەندى. بۇ خىل ۋەزىيەت مېنى مەدەنىي ھاياتقا ۋە زامانىۋى ئىلىم - پەنگە ئۇندەيتتى. مەن مەدرىسته مۇنتىزم ئوقۇۋاتقان چېغىمدىمۇ قەشقەر ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ كۈتۈپخانىسىغا دائىم دېگۈدەك قاتناپ ئەينى يىللاردا سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدىن ئۇزلۇكسىز كېلىپ تۇرىدىغان ھەرخىل كىتاب - ژۇرناللارنى، بولۇپمۇ بەدىئىي ئەدەبىياتقا ئائىت كىتابلارنى زور قىزىقىش بىلەن ئوقۇپ، ئۆزبېك، تاتار، ئەزەربەيجان، رۇس ئەدەبىياتى نامايەندىلىرىنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشۇشقا باشلىغان. مەن شاھمات ئويۇنىنى مۇشۇ كۈلۈبتا ئۆگەنگەن. بۇ يېڭىلىقلار ۋۇجۇدۇمدا باشقىچە تەسىرات ئويغاتقانىدى. ئائىلەمدىكىلەر مېنى ئۇششاق تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا قىستايتتى. بۇنىڭغا كۆڭلۈم ئۇنمايتتى. ئاخىرىدا ئاسمىخانىغا كىرىۋالغاندىن كېيىن، ئائىلەمدىكىلەر بۇ توغرىلىق سۆز ئاچمايدىغان بولغان.

— سىز رۇس تىلىنىمۇ پىششىق بىلىدىكەنسىز، ئۇنى قانداق ئۆگەنىگىنىز؟

— مېنىڭ يېڭىلىققا تەشنا يۈرىكىم مېنى 30 - يىللارنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ بىر سوۋېت كىنولىرىنى ئائىلەمدىن يوشۇرۇنچە كۆرۈپ تۇرۇشقا ئۇندىدى. شۇ كىنولارنىڭ تەسىرى ئاستىدا مەندە رۇس تىلىنى ئۆگىنىش ھەۋىسى تۇغۇلۇپ، ئۆگىنىش ئىمكانىيىتى تاپالمايۋاتقان چېغىمدا قەشقەر ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ كۈتۈپخانىسىغا دائىم دېگۈدەك قاتناپ ئەينى يىللاردا سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدىن ئۇزلۇكسىز كېلىپ تۇرىدىغان ھەرخىل كىتاب - ژۇرناللارنى، بولۇپمۇ بەدىئىي ئەدەبىياتقا ئائىت كىتابلارنى زور قىزىقىش بىلەن ئوقۇپ، ئۆزبېك، تاتار، ئەزەربەيجان، رۇس ئەدەبىياتى نامايەندىلىرىنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشۇشقا باشلىغان. مەن شاھمات ئويۇنىنى مۇشۇ كۈلۈبتا ئۆگەنگەن. بۇ يېڭىلىقلار ۋۇجۇدۇمدا باشقىچە تەسىرات ئويغاتقانىدى. ئائىلەمدىكىلەر مېنى ئۇششاق تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا قىستايتتى. بۇنىڭغا كۆڭلۈم ئۇنمايتتى. ئاخىرىدا ئاسمىخانىغا كىرىۋالغاندىن كېيىن، ئائىلەمدىكىلەر بۇ توغرىلىق سۆز ئاچمايدىغان بولغان.

— سىز رۇس تىلىنىمۇ پىششىق بىلىدىكەنسىز، ئۇنى قانداق ئۆگەنىگىنىز؟

— مېنىڭ يېڭىلىققا تەشنا يۈرىكىم مېنى 30 - يىللارنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ

«جۇڭيۇاگشې» خەۋەرلىرى ئىشلىتىلمەيتتى). 1950 - يىلى «شىنجاڭ گېزىتى» دىن جۇڭگو - سوۋېت دوستلۇق جەمئىيىتىگە يۆتكىلىپ، «جۇڭگو - سوۋېت دوستلۇقى» دېگەن نام بىلەن چىقىدىغان ژۇرنالىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى بولدۇم. 1950 - يىلىدىن باشلاپ، ئەدەبىي تەرجىمىگە كىرىشىپ، رۇس كلاسسىكلىرىدىن پۈشكىننىڭ بىر قىسىم شېئىرلىرىنى، چېخوپ ۋە گوركىينىڭ بىر تۇركۈم ھېكايىلىرىنى، سوۋېت رۇس شائىرلىرىدىن سۇركوۋ، تىخىنوۋلارنىڭ شېئىرلىرىنى تەرجىمە قىلدىم. 1953 - يىلىنىڭ باشلىرىدا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىغا يۆتكىلىپ، ماۋ زېدۇڭ ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلىش گۇرۇپپىسىدا ئىشلىدىم. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدىن تەكلىپ قىلىنغان پروفېسسور قەرىب ئوسمانوۋ خەلق نەشرىياتىغا كەلگەندە بۇ كىشىگە يارەمچى بولدۇم، كېيىن سابىق سوۋېت مۇتەخەسسىسى تۇرسۇن رەھمۇفنىڭ يېنىدا ئىشلىدىم. ھەر ئىككىسى مېنىڭ رۇسچە سەۋىيەمگە يۇقىرى باھا بەرگەنىدى.

— سىز خەنزۇ تىلىنى قانداق ئۆگەنگەن؟

— مېنىڭ شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىغا يۆتكىلىشىم خەنزۇچە ئۆگىنىشىم ئۈچۈن ياخشى پۇرسەت ياراتتى. چۈنكى بۇ يىللاردا نەشرىيات ئاساسەن تەرجىمە بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولغاچقا، خەنزۇ تىلى ئۆگىنىش كەسپىي خىزمەتنىڭ ئېھتىياجى بولۇپ قالغانىدى. بۇ ھال مېنىڭ خەنزۇچە ئۆگىنىشىمگە زور تۇرتكە بولدى. مەن خەنزۇچە ئۆگىنىشكە جىددىي كىرىشمىگىنىمدە ئۇنۇملۇك خىزمەت قىلالمايدىغانلىقىمنى ھېس قىلىپ، خەنزۇچە خەت يادلاشقا ۋە لۇغەتلەردىن مۇستەقىل پايدىلىنىش يولىنى بىلىۋېلىشقا تىرىشتىم. شۇنى ئەسلەپ ئۆتۈشكە تىوغرا كېلىدۇكى، مېنىڭ رۇس تىلى ئۆگىنىشىمگە ئەرەب تىلىنىڭ ياردىمى بولغىنىدەك، خەنزۇ تىلى ئۆگىنىشىمگىمۇ رۇس تىلى ياردەم بەردى. بۇ يىللاردا پروفېسسور ئى. ئوشانىنىڭ «خەنزۇچە - رۇسچە لۇغەت» دېگەن چوڭ ھەجىملىك كىتابى نەشرىيات تەرجىمىلىكىدە چوڭ رول ئوينىغانىدى. خەنزۇچە قىيىن خەتلەرنىڭ مەنىسىنى تېپىش ئۈچۈن تەرجىمانلار بۇ كىتابنى بىر كۈندە نەچچە قېتىم قولغا ئالاتتى. بۇ لۇغەتتىن پايدىلىنىش مەن ئۈچۈن ئوڭاي ئىدى. بۇنىڭدىن باشقا مەن خەنزۇچىدىن تەرجىمە قىلىنغان ئەسەرلەرنى زېرىكمەي ئەسلى تېكىستى بىلەن سېلىشتۇرۇپ چىقىشقا ئادەتلەنىدىم. مەن «ئاكا - ئۇكا يىرشوۋلار» رومانىنى تەرجىمە قىلغاندا نەشرىياتنىڭ تەلىپىگە مۇۋاپىق بولسۇن ئۈچۈن خەنزۇچە نۇسخىسىنىمۇ كۆزدىن كەچۈرۈپ بەردىم. بۇنىڭ خەنزۇچە سەۋىيەمنى ئۆستۈرۈشكە پايدىسى زور بولدى.

مەن «ماۋ زېدۇڭ تاللانمىلىرى» نىڭ 1 - ، 2 - ۋە 3 - تومىلىرىنىڭ تەرجىمە خىزمىتىگە قاتناشتىم. شۇ خىزمەت بىلەن 1957 - يىلى 6 - ئايدا بېرىپ قېتىم، 1960 - يىلى بىر قېتىم بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتىغا بېرىپ «ماۋ زېدۇڭ تاللانمىلىرى» نىڭ تەرجىمىسىنى بېكىتىش گۇرۇپپىسىدا ئىشلىدىم. 1970 - يىللارغا كەلگەندە «قىزىل راۋاقتىكى چۇش» رومانىنىڭ 38 بابىنى تەرجىمە قىلدىم. بۇ بابلاردا ئازۇر ۋەزنىدە تەرجىمە قىلىنغان شېئىرلار ئازئەمەس

www.uyghurkitap.com

ـــ جارى ئاكا، سىز ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى ساھەسىدە كۆپ تۆھپىلەرنى ياراتقان. ئەمدى مۇشۇ جەھەتتىكى پائالىيەتلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرسىڭىز.

ـــ مەن 1956 - يىلنىڭ ئاخىرىدا «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىگە يۆتكىلىپ كېلىپ، شىنجاڭ گۇرۇپپىسىدا ئىشلىدىم ۋە ئۇزۇن ۋاقىت بۇ ژۇرنالنىڭ تەھرىر ھەيئىتى ئەزاسى بولدۇم. «تارىم» ژۇرنىلى 1957 - يىلدىن باشلاپ، ئۆز سەھىپىلىرىدە ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن نەمۇنىلەر بېرىشكە باشلىغانىدى. تەھرىر بۆلۈمى بۇلارنىڭ تەھرىرلىك ئىشلىرىنى قوشۇمچە ئېلىپ بېرىشقا مېنى مەسئۇل قىلدى. بۇ ژۇرنالنىڭ 1957 - يىل ئاپرېل ۋە ماي سانلىرىدا ئېلان قىلىنغان «مۇھەببەتنامە ۋە مېھنەتكامە» ناملىق لىرىك داستانىنى نەشرگە تەييارلىدىم ۋە كىرىش سۆزىنى يازدىم. بۇ مېنىڭ ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىغا تۇنجى قەدەم باسقانلىقىم ئىدى. «تارىم» نىڭ 1957 - يىل ئىيۇن سانىغا ئابدۇرېھىم نىزارىنىڭ «رابىئە - سەئىدىن» داستانى ئېلان قىلىنىدى. ئەسەرنى مەرھۇم ئەدىب ئەھمەد زىيائى نەشرگە تەييارلىغان بولۇپ، كىرىش سۆزىنى مەن يازغانىدىم. يەنە شۇ ژۇرنالنىڭ 1957 - يىلى 7 - سانىغا سوللا شاكىرنىڭ «زەپەرنامە» ناملىق تارىخىي داستانى بېسىلدى. بۇ ئەسەرنىمۇ ئەھمەد زىيائى نەشرگە تەييارلىغان بولۇپ، بۇنىڭ كىرىش سۆزىنىمۇ مەن يازغا- ندىم. «تارىم» نىڭ ئۇندىنكى سانلىرىدا نۆۋەتتى بىلەن زەلىلىنىڭ غەزەل ۋە مۇخەممەسلىرى ئېلان قىلىندى. 57 - يىلىنىڭ ئاخىرىغا بارغاندا «ئىستىل تۇزىتىش ھەرىكىتى» سەۋەبىدىن ژۇرنالغا ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى نەمۇنىلىرىنى بېرىش توختىتىلدى.

1962 - يىلىغا كەلگەندە «تارىم» ژۇرنىلى كلاسسىك ئەدەبىياتى نەمۇنىلىرىنى ئېلان قىلىشنى قايتىدىن ئەسلىگە كەلتۈردى. بۇ چاغدا گۇمنام ۋە باشقا شائىرلارنىڭ بىر تۈركۈم غەزەللىرى كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى. 1963 - يىلى مەن ئابدۇرېھىم نىزارىنىڭ «ۋەرھاد ۋە شىرىن» داستانىنى بىرىنچى قېتىم يەشمىسى بىلەن نەشرگە تەييارلاپ «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1 - ۋە 2 - سانلىرىدا ئېلان قىلدىم. ئېكىن ئارىدىن بىر ئاي ئۆتمەي شۇ چاغدىكى باش كۆتۈرۈپ قالغان سولچىل خاتالىقنىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقاتى خىزمىتىمۇ توختاپ قالدى. ئۇنىڭغا ئۇلاپلا كەلگەن «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» بورىنىدا نۇرغۇن قىممەتلىك قول يازمىلار ۋەيران- چىلىققا ئۇچرىدى. شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ تەتقىقاتچىلىق ئىشلىرىمىز ئون نەچچە يىل توڭلىتىپ قويۇلدى. بۇ مەزگىل ئىچىدە مەن باش - ئايىغى يوق ئېغىر ئەمگەك بىلەن كۆرمىگەن كۈنۈمنى كۆردۈم، ھەتتا چۆل - جەزىرىلەرگە سۈرگۈن قىلىنىدىم.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» بىتچىت قىلىنغاندىن كېيىنلا، بولۇپمۇ پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، ھەرمىللەت خەلقىنىڭ تارىخىي ئەدەبىي مىراسلىرى ئۈستىدە تەكشۈرۈش - تەتقىقات ئېلىپ بېرىش ئىمكانىيىتى قايتا تۇغۇلدى. جۈملىدىن ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىغا دائىر ماتېرىياللارنى قېزىش، توپلاش، رەتلەش ۋە شۇ ئاساستا ئىلمىي تەتقىقات ئېلىپ بېرىش خىزمىتى مۇھىم

ئىشلار قاتاردا ئەستايىدىل ئىشلەندى.

— سىز كلاسسىك ئەدەبىيات بىلەن قايتا شۇغۇللىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولغاندىن كېيىن نېمە ئىشلارنى قىلدىڭىز؟

— مەن دەسلەپ ئابدۇرېھىم نىزارنىڭ «مەسئۇد ۋە دىلئارا» داستانىنى نەشرگە تەييارلىدىم. «بۇلاق» مەجمۇئەسىنىڭ 1980 - يىللىق 2 - سانىدا ئېلان قىلىندى. شۇ يىلى ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ تەتقىقات گۇرۇپپىسىدا قارار قىلىنغان «ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن نەمۇنىلەر» دېگەن كىتابنى نەشرگە تەييارلاشنى مەن ئۈستۈمگە ئالدىم. بۇ كىتابقا مەرھۇم تېيىپجان ئېلىيوپ كىرىش سۆزى يازدى. مەسئۇل مۇھەررىرلىكنى تېيىپجان ئېلىيوپ بىلەن ئىككىمىز ئۈستىمىزگە ئالدۇق. بۇ كىتابقا كىرگۈزۈلگەن ئاتايى، سەككاكى، لۇتفى، خىرقىتى ۋە نۆبىتى ئەسەرلىرىنى مەن نەشرگە تەييارلىدىم. 1980 - يىلى ئابدۇرېھىم نىزارنىڭ «فەرھاد ۋە شىرىن» داستانىنى قايتا ئىشلەپ كىتابچە ھالىغا كەلتۈردۈم. 82 - يىلى مۇھەممەد ئىمىن خىرقىتىنىڭ «مۇھەببەتنامە ۋە مېھنەتكامە» داستانىنى يەشمىسى بىلەن قايتا ئىشلىدىم. بۇ كىتابچە قىلىنىپ نەشر قىلىندى. 82 - يىلى تېيىپجان ئېلىيوپ «نەۋائىي غەزەللىرى» نى بىرىنچى قېتىم يەشمىسى بىلەن ئىشلەپ نەشرگە تەييارلىدى. بۇ يۇقىرى سەۋىيە تەلەپ قىلىدىغان چوڭ ئەمگەك ئىدى. بۇ كىتابنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكنى ئۈستۈمگە ئالدىم. ئۇندىن باشقا لۇتفىنىڭ «گۈل ۋە نەۋرۇز» داستانىنى «بۇلاق» مەجمۇئەسىنىڭ 81 - يىل 1 - سانىدا تونۇشتۇردۇم.

1991 - يىلى 7 - ئايدا ئەلىشىر نەۋائىنىڭ بەش تومлۇق «خەمسە» داستانلىرى نەشرىدىن چىقتى. مەن بۇ ئالەمشۇمۇل داستاننىڭ ئومۇمىي مۇھەررىرلىك ۋەزىپىسىنى يالغۇز ئۈزۈم ئۈستۈمگە ئالدىم. چۈنكى بۇ ئەسەرنىڭ ئېلمىي تەنقىدى مەتنىنى تۇرغۇزۇش ئاسان ئەمەس ئىدى. قانداق بولمىسۇن ئۈزىمىزدە بار بولغان ئالتە قول يازمىنى سېلىشتۇرۇش ئاساسىدا بۇ ئىشنى ئورۇنداشقا بار تىرىشچانلىقىنى كۆرسەتتىم. ئەسەرنىڭ 3 - تومى «فەرھاد ۋە شىرىن» داستانىنى نەشرگە تەييارلىدىم. ئاندىن قالسا «شەھنامەئى تۈركىي» ناملىق نەسرىي داستاننىڭ باش قىسمىنى نەشرگە تەييارلىدىم. ئايرىم بابلىرى «بۇلاق» ژۇرنىلىنىڭ 1992 - يىلدىكى 1 - ، 2 - سانلىرىغا بېرىلدى. يەنە ئەللامە زەمەخشەرىنىڭ «نەۋابىغۇل - كىلەم» (جۇشقۇن سۆزلەر) ناملىق ئەسىرىنى نەشرگە تەييارلىدىم.

— ئۇرغۇنلىغان مىللىي مىراسلىرىمىزنىڭ خەلق بىلەن قايتا يۈز كۆرۈشۈشىگە كۆپ يۈرەك قېنىڭىزنى ۋە زېھنىن كۈچىڭىزنى سەرپ قىلدىڭىز. بۇ جەھەتتە يازغان ئىلمىي ماقالىلىرىڭىزمۇ باردۇ؟

— 1980 - يىلى «چاغاتاي تىلى» ھەققىدە ماقالىنى يازدىم. بۇ تىل تەتقىقاتىمىزدا تۇنجى تېما ئىدى. ماقالە دەسلەپ «شىنجاڭ ماارىپى» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان بولۇپ، 83 - يىلى «تۈركىي تىللار تەتقىقاتى» ناملىق كوللېكتىپ توپلامغا كىرگۈزۈلگەن. 1984 - يىلى «بۇلاق» ژۇرنىلىنىڭ 11 - سانىدا «چاغاتاي ئەدەبىياتىنىڭ شەكىللىنىشى توغرىسىدا قىسقىچە مۇلاھىزە» دېگەن ماقالەم ئېلان قىلىندى. 1991 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا ئەلىشىر

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

ئەۋائى تەۋەللودىنىڭ 550 - يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن يازغان ماتائىم «تارىم» ژۇرنىلى-نىڭ شۇ يىللىق 1 - سانىدا بېسىلدى. تىلشۇناسلىققا ئائىت باشقا ماتىرىياللىرىمۇ بار ئىدى. ئەمما سۆزۈمنى ئۇزارتىشنى خالىمايمەن.

— بىز پىشقان تەتقىقاتچىسى بولۇش ئۈچۈن نېمىلەرنى قىلىش زۆرۈرلۈكىنى سۆزلەپ بەرسىڭىز؟

— مەن تىلشۇناسلىرىمىزنىڭ پىكرىگە قوشۇلىمەن. ئۇلارنىڭ تەكىتلىشىچە، ئەرەب-پارس تىللىرىنى پىششىق ئۆگىنىش لازىم. يالغۇز لۇغەت بىلەنلا ئىش كۆرگەندە سۆزلەر-نىڭ ئېتىمولوگىيىسىنى ۋە گىراممىاتىكا قانۇنىيەتلىرىنى چۈشىنىشتە قىينىلىپ، سۆيلەشنى تۆۋەنلەشتۈرۈپ قويۇش مۇمكىن. ئەگەر يەنە بىر-ئىككى تىلنى ئارتۇق بىلىش ئائىرلىق-تىن خەۋىرى بولسا، مۇھەررىرلىك كەسپىدە پىشقان بولسا، نۇر ئۈستىگە نۇر قوشۇلغان بولىدۇ.

— باشقا ساھەلەردە يەنە قانداق ئەمگەكلىرىڭىز بار؟

— شېئىرىي ئىجادىيىتىم ئۈستىدە توختالمايمەن. ئەدەبىي تەرجىمە ساھەسىدىكى ئىشلىرىمدىن بەزىلىرى يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتۈلدى. شۇلارغا قوشۇمچە قىلغاندا 1980 - يىلى رۇسچىدىن رافائېللو جوۋەنئالنىڭ «سپارتاك» رومانىنى تەرجىمە قىلدىم. ئىككى يىل ئىچىدە بولۇپ نەشر قىلىندى. ئاتاقلىق رۇس كلاسسىك يازغۇچىسى مىخائىل شولوخوفنىڭ ئۆت تۇملۇق چوڭ ھەجىمدىكى ئېپوپېيەسى — «تىنچ دون» نى 1984 - يىلدىن 87 - يىلغىچە تۆت يىل ئىچىدە رۇسچىدىن تەرجىمە قىلدىم.

— جارى ئاكا، ئەمدى ئۆزىڭىزنىڭ قانداق ئىلمىي تەشكىلاتلارغا ئەزا بولغانلىقى-ڭىزنى ۋە مۇكاپاتلىنىش ئەھۋالىڭىزنى سۆزلەپ بەرسىڭىز قانداق؟

— مەن مەملىكەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە ئەزاسى، مەملىكەتلىك قەدىمكى ئەسەرلەرنى تەتقىق قىلىش جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق تەرجىمانلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

1988 - يىلى ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر كەسپىي خادىم دەپ باھالىنىپ، 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتىم. قولۇمغا خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ شەرەپ گۇۋاھنامىسى بېرىلدى.

— رەھمەت سىزگە، سىزنىڭ بۇندىن كېيىنكى ئىشلىرىڭىزغا مۇۋەپپەقىيەت، تېنىڭىزگە سالامەتلىك تىلەيمەن.

مەن بۇ تالانت ئىگىسىگە ئېچىمدە ئاپىرىن ئوقۇپ، زىيارىتىمنى ئاخىرلاشتۇردۇم.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

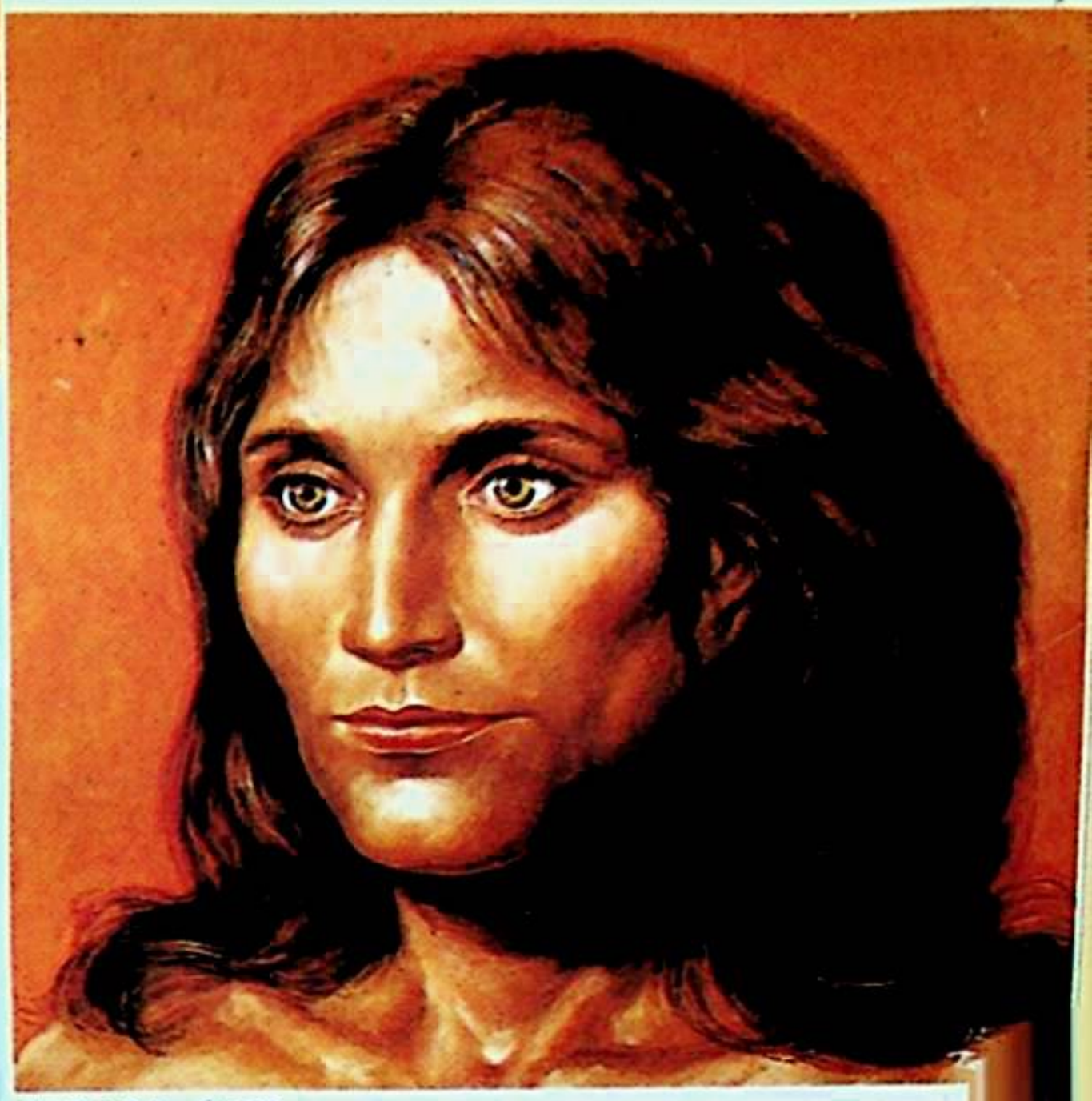

「怪猫の美女」復元図

源 泉 （布拉克） （维吾尔文） 总44期
MAGAZINE OF BULAK

بۇلاق （ئومۇمىي 44 - سان）（يەسىلىك ژۇرنال）
(UIGHUR LANGUAGE) QUARTERLY

新疆人民出版社编辑出版
（乌鲁木齐市建中路54号）
新疆新华印刷厂印刷
乌鲁木齐市邮局发行
中国国际图书贸易总公司国外发行
全国各地邮局订阅

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەۋزىدى ۋە نەشر قىلدى
（ئۈرۈمچى شەھىرى جىيەنجۇلۇ كوچىسى №54）
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدى
جۇڭگو خەلقئارا كىتاب سودىسى باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتېرى قوبۇل قىلىدۇ

国内统一刊号： CN 65－1063／I
本刊代号：58－108 定价：2.60元
ISSN 1005－0876/国外代号：Q 1118

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى：
ۋەكالەت نومۇرى：58 ــ 108 باھاسى：2.00
چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋەكالەت نومۇرى：Q 1118